

PETRE POPA • PAUL DICU • SILVESTRU VOINESCU

ISTORIA MUNICIPIULUI PITEŞTI

PETRE POPA PAUL DICU SILVESTRU VOINESCU

ISTORIA MUNICIPIULUI PITEȘTI

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
București, 1988

History of Pitești City

История города Питешти

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
79717 Calea Victoriei 125, București

CUVÎNT ÎNAINTE

Pitești, 1988. În veșminte de sărbătoare, orașul de la confluența Argeșului cu Rîul Doamnei întîmpină un însemnat jubileu. La 20 mai 1988 se împlinesc 600 de ani de la prima atestare scrisă a denumirii de Pitești.

Are valoare de simbol faptul că intrarea în istorie a orașului Pitești coincide cu domnia lui Mircea cel Mare, unul din cei mai de seamă conducători de stat români de valoare universală. De la hrisovul din 20 mai 1388 prin care Mircea, mare voievod și domn a toată Țara Românească, dăruia ctitoriei sale de la Călimănești, pe Olt, printre altele, „și o moară în hotarul Piteștilor" și pînă la rolul important pe care-l deține azi în economia și cultura României socialiste, orașul Pitești a parcurs un drum lung, cursul vremii definindu-i o fizionomie aparte în istoria țării. „Fiecare loc de pămînt – spunea N. Iorga – are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și trebuie și un dram de iubire ca s-o înțelegi".

Cu știință și iubire, cercetătorii piteșteni Petre popa, Paul Dicu și Silvestru Voinescu au forat adînc în trecutul orașului lor pentru a scoate la iveală elementele identității acestuia, generatoare de forță creatoare. Rezultatul demersului științific întreprins este această lucrare: Istoria municipiului Pitești, un veritabil eveniment editorial, ce se înscrie în seria prestigioaselor manifestări: Pitești 1388-1988.

Cititorii lucrării vor găsi în ea, pe lîngă erudiție și metodă științifică, un stil alert și colorat, caracteristic spiritelor cultivate și care augmentează bucuria cunoașterii, dată de lectura cărților bune.

După trecerea în revistă a istoriografiei temei abordate, autorii prezintă cadrul geografic – scena de desfășurare a vieții istorice a orașului Pitești. Așezarea acestuia în zona de contact a Piemontului Getic cu cîmpia, la intersecția unor importante drumuri ce leagă Transilvania cu Muntenia, i-a influențat favorabil evoluția de-a lungul secolelor.

Cercetările arheologice au probat continuitatea de viață pe teritoriul orașului și în împrejurimi încă din paleolitic. Inclus în Dacia romană – în apropiere de Pitești s-au identificat mai multe urme de castre de pe Limes-ul transalutanus – , teritoriul orașului avea să fie marcat în devenirea lui istorică de „sigiliul Romei". El a făcut parte din voievodatul lui Seneslau – nucleul forței din care s-a dezvoltat primul stat independent al românilor, pe care Baasarab I l-a impus în geografia politică europeană a vremii.

În timpul lui Mircea cel Mare, a cărui domnie s-a înscris ca un reper luminos în construcția statală românească, procesul de creștere demografică,

încorporat în prosperitatea economică pe care a cunoscut-o Țara Românească, a ridicat importanța unor localități, a căror poziție geografică le favoriza dezvoltarea. A fost cazul și a așezării cunoscută din acea vreme cu numele de Pitești.

Despre rolul pe care localitatea Pitești l-a avut ulterior domniei lui Mircea cel Mare, nu numai în viața economică a țării, dar și în cea politică stă mărturie faptul că unii dintre domnitorii de seamă ai Țării Românești, ca Neagoe Basarab, Matei Basarab, Constantin Șerban și Constantin Brîncoveanu au rezidat temporar aici, emițînd din Pitești acte oficiale importante, atît pentru interesul general al țării, cît și pentru dezvoltarea orașului.

Funcția de reședință domnească, fie ea și vremelnică, vorbește despre înflorirea orașului, dată de activitatea economică susținută a locuitorilor, meșteșugari și negustori, implicați, unii dintre ei, în afaceri de negoț, care depășeau granițele țării.

La Pitești și în zona înconjurătoare s-au desfășurat importante episoade ale marilor evenimente, care au jalonat drumul făuririi statului modern român, unitar și independent. Revoluțiile din 1821 și 1848, Unirea Principatelor Române la 1859, Războiul pentru cucerirea independenței depline a României din 1877-1878, angajarea țării noastre în 1916 în prima conflagrație mondială – la capătul căreia s-a realizat pe bază plebiscitară statul național unitar român – au găsit în rîndul piteștenilor suport trainic și energii stimulatoare. În planul strategic al revoluției lui Tudor Vladimirescu, orașul Pitești era menit să joace un rol de mare importanță. Mulți dintre locuitorii lui erau, de altfel, înrolați în oastea revoluționară. În apropiere de Pitești, la Golești, conducătorul revoluției, în retragerea de la București, și-a organizat tabăra militară. Aci avea să trăiască el ultimele zile ale vieții.

Domnitorul Unirii, Alexandru Ioan Cuza, în vizită la Pitești, a stabilit o serie de măsuri pentru dezvoltarea urbanistică a orașului, printre ele fiind și construirea unui local reprezentativ pentru primărie. În 1876 a luat ființă la Pitești Regimentul 4 Argeș, care s-a acoperit de glorie în luptele de la Rahova și Vidin. După cucerirea independenței de stat pe cîmpul de luptă, prințul Carol a trecut în revistă în orașul pitești oștile reîntoarse în țară cu laurii victoriei.

În anul 1877 la Pitești s-a organizat primul cerc socialist, iar în 1896 a fost creată organizația locală a P.S.D.M.R., al cărei reprezentant la Congresul general al Partidului socialist din 8–12 mai 1921 a votat pentru făurirea P.C.R.

În perioada interbelică în pitești s-a dezvoltat industria ușoară și alimentară, s-au modernizat unele artere de circulație, s-au înființat noi școli și instituții, s-au construit edificii publice reprezentative și s-a diversificat viața culturală. Creșterea ponderii industriei în oraș a adus după sine creșterea numărului muncitorilor, organizarea lor, intensificarea luptei clasei muncitoare împotriva exploatării și asupririi. Sub îndrumarea P.C.R.

s-au editat la Pitești ziarul „Omul Liber”, și „Gazeta Tineretului”, care au avut un aport însemnat la lupta împotriva fascismului. Este bine cunoscut faptul că în anii 1935 – 1936 la Pitești și-a desfășurat activitatea revoluționară tînărul comunist Nicolae Ceaușescu, azi secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii.

La 23 august 1944 organizația locală a Partidului Comunist Român și-a reînceput activitatea legală, ea avînd un rol însemnat în atragerea celorlalte forțe politice interesate în progresul orașului și al țării în general.

În anii revoluției și construcției socialiste, orașul Pitești a devenit un mare centru economic. Între 1944 – 1947, după ce au luat parte activă, dînd numeroase jertfe în lupta împotriva fascismului, piteștenii au obținut succese în refacerea economiei distruse de război, au participat la manifestățiile populare pentru Republică.

Anii 1947 – 1965 au marcat pentru municipiul Pitești angajarea fermă pe drumul socialismului. El a înregistrat realizări însemnate în domeniul industriei, al construcțiilor de locuințe, al întăririi unității clasei muncitoare.

Aureolat de hărnicia locuitorilor lui, municipiul Pitești a avut marea cinste de a fi reprezentat în Marea Adunare Națională între anii 1952 – 1969 de tovarășul Nicolae Ceaușescu, iar în ultimele legislaturi de tovarășa Elena Ceaușescu.

Azi Piteștii ocupă locul al IV-lea pe țară în ceea ce privește volumul producției industriale. Realizări însemnate a înregistrat în învățământ, cultură, știință, ca și în domeniile tehnic, medical, sportiv, al condițiilor de viață, construcții de locuințe, unități comerciale, locuri de agrement.

Vizitele numeroase de lucru efectuate de tovarășul Nicolae ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu în municipiul Pitești au stimulat ambițiile creatoare ale piteștenilor de a situa înfățișarea economică și urbanistică a orașului lor la înălțimea celor mai de seamă înfăptuiri pe care le cunoaște țara.

Dezvoltarea în perspectiva anului 2000 a municipiului Pitești este de natură să-i asigure o frumusețe aparte în cadrul împlinirilor socialiste ale României.

Istoria municipiului Pitești, realizată de Petre Popa, Paul Dicu și Silvestru Voinescu, se constituie ca un înalt omagiu adus în ceas de sărbătoare municipiului Pitești și locuitorilor lui. Este o operă care cinstește aspirația spre înălțimi și face cinste autorilor. Din toată inima călduroase felicitări.

Prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU
membru corespondent
al Academiei R. S. România

INTRODUCERE

Prezentăm, în paginile următoare, pentru prima dată, o lucrare complexă referitoare la istoria municipiului Pitești, important centru social-economic, urbanistic şi cultural-ştiinţific al României. Deşi menţiunea docuntentară scrisă ce atestă existenţa localităţii medievale Piteşti datează din secolul al XlV-lea (20 mai 1388), totuşi, urmele materiale descoperite în vatra oraşului, precum şi în zonele limitrofe, demonstrează că şi în această parte a Ţării au existat colectivităţi umane cu mult timp înaintea erei noastre. În consecinţă, istoria Piteştilor, localitate aflată, aşa cum spunea poetul Ion Pillat, ,,Acolo unde-n Argeş se varsă Râul Doamnei", adică la interferenţa dealurilor cu câmpia, la intersecţia unor importante şi tradiţionale drumuri comerciale, se contopeşte cu existenţa multimilenară a poporului nostru pe străbunele plaiuri româneşti.

Această lucrare s-a realizat cu ocazia sărbătoririi, la 20 mai 1988, a şase secole de la înscrierea într-un document oficial al Ţării Româneişti, pe timpul ilustrului domnitor Mircea cel Mare (1386 - 1418), a aşezăii medievale Piteşti. De-a lungul celor şase sute de ani, localitatea a ,,urcat" în istorie printr-o evoluţie continuă, fiind astăzi, la aniversare, un oraş înfloritor, demn de anii prosperi ai socialismului.

Autorii volumului îşi exprimă speranţa că analiza datelor şi faptelor înscrise în *Istoria municipiului Piteşti* va fi folositoare atât pentru cercetătorii ce-şi vor propune să elaboreze, în viitorii ani, noi lucrări referitoare la reşedinţa judeţului Argeş, cât, mai ales, cititorilor pasionaţi să cunoască particularităţile existenţei de ieri şi de astăzi ale aşezării multiseculare în care ei muncesc şi trăiesc.

Realizarea unei lucrări ample despre Piteşti nu a fost, se-ntelege, deloc uşoară. Dificultatea a constat mai ales în faptul că nu exista încă o culegere de documente referitoare la istoria oraşului Piteşti sau a judeţului Argeş. De asemenea, o parte din fondurile arhivistice nu se mai pastrează. Scrierile aparute de-a lungul timpului, unde se fac unele referiri la această localitate, sunt destul de sumare şi prezintă numai anumite componente ale istoriei Piteştilor.

Printr-o strădanie perseverentă, care datează de peste un deceniu, autorii *Istoriei municipiului Piteşti* au selectat din colecţiile generale de documente referitoare la istoria României, dintr-o serie de opere de referinţă generală, din fonduri arhivistice, din portofoliul muzeelor şi bibliotecilor, din presă sau din studii ce tratează anumite aspecte locale, din discuţiile purtate direct cu cei ce sunt preocupaţi de istoria Piteştilor, din faptele ce constituie viaţa de fiecare zi a oraşului contemporan, numeroase şi importante aspecte care au contribuit la definirea acestei lucrări.

Astfel, la baza reconstituirii coordonatelor vieţii oamenilor care au trăit în această zonă, în epocile străveche şi veche, au stat materialele arheologice descoperite în vatra oraşului şi în localităţile limitrofe - unelte, arme, podoabe, monede -, precum şi informaţiile scrise, transmise

din antichitate, care prezintă, într-un context mai amplu, Dacia strabună. Amintim, de exemplu, însemnările geografului grec Ptolemeu, alături de unele izvoare literare romane, având în paginile lor referiri la ţinuturile nord-dunărene, din care face parte şi zona Piteştilor.

Localitatea medievală Piteşti este înscrisă în mai multe cronici semnate de: Miron Costin (1633-1691), Radu Greceanu (1655/1660-c.1725), Constantin Cantacuzino (1640-1716), Radu Popescu (c. 1658-1729), Mihai Cantacuzino (1723-0.1793), Gheorglie Şincai (1754-1816), Dionisie Fotino (1769-1821); în documente oficiale semnate de domnitorii Mircea cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Şerban, Constantin Brîncoveanu; într-o serie de lucrări cartografice interne şi externe sau în notele de călătorie ale unor importante personalităţi ale evului mediu european.

Cercetarea istorică românească şi, în acest cadru, volumul de informaţii asupra Piteştilor au cunoscut o importanţă amplificare după publicarea corpusurilor de documente referitoare la epoca medievală sau la principalele evenimente din epoca modernă. Ca urmare, în paginile colecţiei ,,Documenta Rornaniae Historica", în lucrările sau în colecţiile de documente alcătuite de marii noştri istorici: Nicolae Bălcescu, August Treboniu Laurian, Mihail Kogălniceanu, Eudoxiu Hurmuzaki, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Grigore Tocilescu, Nicolae Iorga, Constantin D. Aricescu, loan Bogdan, Alexandra D. Xenopol, Andrei I. Veress, Dimitrie Onciul, Constantin Kiriţescu, se găsesc mai multe date, deosebit de utile, cu privire la diferite momente din evoluţia Piteştilor.

În acelaşi timp, o serie de documente referitoare la Piteşti sunt încă nepublicate, făcând parte din portofoliul fundamental al unor fonduri arhivistice din Bucureşti, Piteşti[1], Tîrgovişte, Rîmnicu Vilcea, Braşov, Sibiu şi din alte localităţi, din colecţiile Bibliotecii Academiei, ale diferitelor instituţii similare din ţară sau din străinătate.

Un important aspect, pe care dorim să-1 evidenţiem, este cuprinderea unor elemente din istoria oraşului Piteşti, în cadrul analizei şi prezentării fenomenelor proprii existenţei noastre naţionale, în tratate de istorie, lucrări enciclopedice, dicţionare, anuare, volume de sinteze, studii sau articole, a căror coordonare sau elaborare a aparţinut unor istorici de seama: Vasile Pârvan, Constantin Giurescu, Constantin Daicoviciu, P. P. Panaitescu, Ştefan Meteş, Andrei Oţetea, Gheorghe T. Brătianu, Petre Constantinescu-Iaşi, Ion lonaşcu, Aurelian Sacerdoţeanu, Ştefan Pascu, Dumitru Tudor, Dumitru Berciu, Radu Vulpe, Vasile Maciu, Constantin Grecescu, Aron Petric, Ştefan Ştefănescu.

Totodată, o serie de valoroşi cercetători din domeniul istoriei, care îşi desfăşoară activitatea în cadrul unor institute de specialitate din Bucureşti sau din alte centre ale ţării, au făcut, în scrierile lor, în ultimele decenii, numeroase şi interesante aprecieri asupra tradiţiei şi contemporaneităţii municipiului Piteşti. Acestea sunt integrate tematic în analiza amplă a evoluţiei vieţii economice, social-politice şi cultural-ştiinţifice romaneşti. Volumul unor asemenea referiri a sporit, mai ales în condiţiile dezvoltării susţinute, multilaterale a localităţii noastre în anii socialismului, cu deosebire în deceniile intrate în conştiinţă naţională ca fiind ,, “Epoca Nicolae Ceauşescu”. Cele mai multe dintre aceste lucrări au fost

---

[1] Teodor Mavrodin, *Filiala Arhivelor Statului, judeţul Argeş, D.G.A.S.*, Bucureşti, 1983, 66 p.; Teodor Mavrodin, Mircea Gîlcă, Violeta Sima, Dan Pintilie, Lucian Pribegeanu, *Îndrumător în Arhivelor Statului, judeţul Argeş*, Bucureşti, 1984, 326 p. În 1988, Filiala Argeş a Arhivelor Statului realizat culegerea *Piteşti. Mărturii documentare.1388-1944*, vol I.

consemnate de autori în notele infrapaginale, precum şi în bibliografia selectivă publicată la sfârşitul cărţii.

De remarcat faptul că mai mulţi cercetători, mai ales din Capitală, dintre care unii originari din această parte a ţării, au semnat în presa locală sau în revistele de specialitate centrale, ale muzeelor şi arhivelor din Argeş, articole şi studii consacrate special anumitor aspecte din evoluţia judeţului nostru, ceea ce a constituit o importantă sursă de informare pentru autorii lucrării de faţă.

Diferite date referitoare la Piteşti au fost extrase şi din reprezentative publicaţii editate la sfârşitul secolului trecut sau în anii noştri, printre care amintim: *Dicţionarul topografic şi statistic al României* de Dumitru Frunzescu, Bucureşti, 1872; *Marele dicţionar-geografic al României* de, G. I. Lahovari, C. I. Brătianu şi Gr. Tocilescu, Bucureşti, 1898-1901 (vol. I şi IV); *Dicţionarul geografic al judeţului Argeş* de G. I. Lahovari Bucureşti, 1888; *Enciclopedia română* de C. Diaconovich, Sibiu, 1904; *Minerva. Enciclopedia română*, Cluj, 1930; *Enciclopedia României*, Bucureşti, 1938-1943; *Dicţionarul de istorie veche a României*, Bucureşti, 1976; *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978; *Dicţionarul folcloriştilor* de Jordan Datcu, S. C. Stroescu, Bucureşti, 1979; *Dicţionarul personalităţilor româneşti ale ştiinţelor naturii şi tehnicii*, Bucureşti 1982; *Comandanţi militari. Dicţionar* de C. Căzănişteanu, V. Zodian şi A. Pandea, Bucureşti, 1983 şi multe altele.

Un îndreptar preţios pentru selectarea lucrărilor ce fac referiri la tradiţia şi la contemporaneitatea Piteştilor 1-au constituit volumele: *Bibliografia publicaţiunilor periodice româneşti (1817-1887)*, extras din Analele Academiei Române seria II, tomul X, Bucuresci (1888) de Al. Pop; *Publicaţiile periodice româneşti*, tomul I, catalog alfabetic, 1820-1906, Bucureşti, 1913 de Nerva Hodoş şi Al. Sadi lonescu; *Publicaţiile periodice româneşti*, tomul II, *Catalog alfabetic: 1907-1918*. Supliment: 1790-1906 de G. Baiculescu, G. Răduică şi N. Onofrei; *Calendare şi almanahuri româneşti 1731-1918. Dicţionar bibliografic*, Bucureşti, 1981, dar, mai ales, cuprinzătoarea lucrare *Bibliografia istorică a României*, aparută la Editura Academiei din Bucureşti, periodic, începând din anul 1970.

Pentru sfârşitul epocii moderne, precum şi pentru cunoaşterea dezvoltării socialiste a municipiului Piteşti, deosebit de utile ne-au fost colecţiile de documente privind mişcarea socialista şi muncitorească, volumele referitoare la presa democratică, lucrările de sinteze economice, anuarele editate de Direcţia Centrala de Statistică sau de Direcţia de Statistică Argeş.

Prezenţa Piteştilor în asemenea publicatii este în raport direct cu sporirea rolului acestei localităţii, de-a lungul secolelor, în viaţa economică, politică şi social-culturală a ţării, mai ales în condiţiile dezvoltării multilaterale a României din ultimele decenii.

În paginile ziarelor şi revistelor centrale sau locale din diferite etape istorice, in lucrarile cu caracter monografic dedicate judetului Argeş, sau în cele elaborate, sub formă de ghid, se fac, de asemenea, referiri la orasul Piteşti. Printre acestea amintim: *Judeţul Argeş* (Monografie), de Aurelia Barco şi Eugen Nedelcu, Bucureşti, 1974; *Localităţile judeţului Argeş*, Piteşti, 1971, de Alexandru Doagă, D. Mihalache, Ion Anton, Ion Bădălan, I. Năstăsoiu, C. Florea, I. Rizea, C. Huzui, V. Ceauşescu, Al. Gîlca şi N. Băjenescu; *Monografia judeţului Argeş*, elaborată de un numeros colectiv din diverse domenii de activitate, Bucureşti, 1980;

Argeş - ghid turistic al regiunii de Cezar Radu, Bucureşti, 1906; *Piteşti. Mic îndreptnr turistic,* de Mihail Cristescu şi George Nichitovici, Bucureşti, 1969; *Itinerare argeşene* de Gh. Poenaru, Constantin Popescu, Ion Băcanu, Alexandru Bera, Zenovie Păun, Florin Anghel şi Atanasie Brichiuş, Piteşti, 1970; *Argeş - ghid turistic* de Teodor Mavrodin, Ion Băcanu, Spiridon Cristocea şi Grigore Constantinescu, Bucureşti, 1978.

La acestea adaugăm cele câteva monografii realizate şi tipărite pe plan local, dedicate în anii socialismului unor întreprinderi şi instituţii din Piteşti, precum şi a doua comune suburbane, realizate de: Constantin Florea *(Întreprinderea de Reţele-Electrice, Fabrica de Încălţăminte şi Întreprinderea de Transporturi Auto)*; Constantin Ştefănescu, Constantin Moroşan şi Ion Soare *(Întreprinderea de Autoturisme Colibaşi-Piteşti)*; Gheorghe Păun şi Gheorghe Diaconu *(Un secol de activitate feroviară în Piteşti);* Nicolae Vlad şi Tudor Popescu *(Monografia Liceului ,,Nicolae Balcescu");* Cecilia Petrescu şi Emil Răcilă *(Monografia Liceului ,,Zinca Golescu");* Ion M. Dinu *(Monografia Scolii Normale şi a Liceului ,,Alexandru Odobescu");* Filip B. Stănescu *(Monografia Liceului Industrial ,,Textila");* Dumitru Căpitanu *(Teatrul ,,Al. Davila". 20 de ani de activitate);* Gheorghe I. Deaconu şi Sevastiţa I. Găiseanu *(Comuna Bascov la 550 ani de existenţă);* Gheorghe Săvulescu *(Comuna Colibaşi, judeţul Argeş),* precum şi lucrările: *Contribuţii la studiul tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi democratice din zona Argeşului* de Dumitru N. Tudor; *Momente din istoria luptei revolutionare a maselor populate pe teritoriul judeţului Argeş* de Ion Ancu Urecheanu şi Gheorghe I. Deaconu; *Momente şi figuri argeşene* de Ion Cruceană şi altele, care, prin conţinutul lor, adaugă valoroase infornaţii la bibliografia generală despre municipiul Piteşti.

Literatura de specialitate nu consemnează, aşadar, scrieri exhaustive despre Piteşti, deşi, de-a lungul anilor, unii cercetători locali au avut anumite preocupari de acest gen, dar care, din diferite cauze, nu au putut să se finalizeze. Astfel, un document de la sfârşitul secolului al XIX-lea consemnează lapidar apelul primarului oraşului Piteşti adresat funcţionarilor şi preoţilor de a furniza date ,,pentru scrierea unei monografii”[2]. Acţiunea a rămas însă numai ca o intenţie lăudabilă.

Semnalăm, apoi, încercarea publicistului piteştean Dumitru I. Butculescu (1845-1916) de a elabora, în anul 1883, *Monografia oraşului Piteşti.* Studiul, păstrat în manuscris, având titlul *Piteşti. Position géographique. Histoire. Les monuments. Son industrie,* oferă, la nivelul cercetării din etapa respectivă, mai multe informaţii utile, cu deosebire pentru aspectele geografice, demografice şi de istorie medievală. Se află în fondurile Bibliotecii Muzeului Judeţean Argeş.

Este certă, totodată, preocuparea istoricului piteştean, de renume naţional, G. I. lonescu-Gion (1857-1904), membru corespondent al Academiei Române, autorul cunoscutei opere *Istoria Bucurescilor,* de a elabora *Istoria Piteştilor.* Încercarea sa nu a putut fi însă finalizată, deoarece o moarte prematură, survenită la 22 iunie 1904, i-a întrerupt brusc dorinţa de înfăptuire a acestei lucrări.

Cu prilejul dezvelirii, la Piteşti, a bustului istoricului, în ziua de 20 octombrie 1911, un fost elev al acestuia, viitorul literat N. I. Apostolescu, a primit, din partea lui Grigore T. Coandă, directorul Băncii Popu-

[2] Arh.St.Pitești, fond Primăria Pitești, dosar 14/32, 1886-1889.

lare, îndemnul: ,,Ar fi bine să urmăreşti cu aceeaşi perseverenţă şi opera lui Gion - Istoria Piteştiului... începută de el cu atâta dragoste”[3]. În mai multe consemnări despre G. lonescu-Gion, aparţinând diferiţilor autori, se arată: ,,În ultimul timp lucra foarte mult... şi asupra Istoriei Piteştilor”[4]. De asemeuea, ziarul ,,Universul" din 1 iulie 1904 menţiona: ,,Nemiloasa moarte nu i-a îngăduit lui Gion de a sfârşi Istoria Piteştilor, oraşul său natal, la care lucra în timpul din urmă”. Aceeaşi ştire a fost inserata şi în ziarul ,,Românul”, la care G. lonescu-Gion a colaborat cu mult succes. Manuscrisul referitor la Piteşti a rămas, până acum, necunoscut.

Aspecte interesante, privind situaţia economică şi socială a oraşului în primul deceniu al secolului al XX-lea, ne furnizează succinta lucrare a lui Ştefan Chicoş *Monografia stării meseriilor în Piteşti*[5], din cuprinsul căreia se desprind cu claritate nivelul scăzut al forţelor locale de producţie, precum şi condiţiile grele de nuncă pentiu lucrătorii şi ucenicii din unităţile meşteşugăreşti sau de factură industrială.

În perioada interbelică, la Piteşti au fost tipărite mai multe lucrări cu tematică diferită. Amintim câteva: în 1927, a apărut lucrarea *Istoricul Regimentului Argeş no. 4 scris cu ocazia jubileului de 50 ani. 1*877-1927, semnată de colonelul Barbu Pârâianu[6]. În paginile cărţii, este descrisă, în detaliu, organizarea acestei unităţi militare a României, participarea ostaşilor argeşeni la luptele pentru obţinerea independenţei de stat şi făurirea unităţii noastre naţionale.

Apoi, în 1933, sub egida Ateneului popular ,,Ionescu-Gion" din localitate, s-a editat de către Tatiana N. Bobancu, iniţiatoarea ateneului şi a unei biblioteci publice, un *Album religios*[7], care, pe lângă tema prefigurată chiar din titlu, a ilustrat şi multe aspecte utile privind istoria oraşului Piteşti. Consemnăm, de asemenea, datele oferite în anul 1936, prin lucrarea institutorului Gheorghe M. Franţescu, intitulată *Citeva pagini din trecutul şcoalei primare Domneşti azi Şcoala Primara de Baieţi nr. 1 ,,Nicolae Simonide" din Piteşti,* cu privire la dezvoltarea învăţământului din oraşul nostru[8].

Reţinem totodată, ca deosebită, intenţia autorităţilor locale de a susţine, în anii 1936-1937, din bugetul primăriei, cu suma de 40 000 lei, acţiunea de întocmire a unei monografii privind oraşul Piteşti. Această sumă a fost, până la urmă, folosită la acoperirea cheltuielilor necesare repararii Uzinei de apa, distruse parţial în urma unui incendiu[9].

Aspecte referitoare la dezvoltarea economică a oraşului până la 1900, sunt sumar prezentate în lucrarea semnată de loan Gr. Rădulescu, intitulată *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti*[10]. Autorul a creionat sintetic anumite informaţii referitoare la situaţia industrială a

---

[3] *Revista pentru istorie, arheologie şi filologie,* vol. XII, partea a II-a, Bucureşti, 1912, p. 506.
[4] Petre V. Haneş, Studiu introducliv şi note, în G. I. lonescu-Gion, Cum *vorbim,* Bucureşti, f.a., p. 40.
[5] Ştefan Chicoş, *Monografia stării meseriilor în Piteşti,* Piteşti, 1909.
[6] Institutul de Arte Grafice ,,Artistica", P. Mitu - Piteşti, 1927, 132 p. şi foto.
[7] Din publicaţiile Ateneului Popular ,,Ionescu-Gion" din Pitesti, nr. 1, Pitesti, 1933.
[8] Lucrarea a apărut cu ocazia împlinirii a 103 ani de la înfiinţarea şcolii, Piteşti, 1936.
[9] Arh. St. Piteşti, fond Primaria oraşului Piteşti, dosar 71/4, 1936 - 1937.
[10] Piteşti, 1938, 43

localităţii, paralel cu prezentarea unor date privind cuprinderea oraşului Piteşti, de-a lungul secolelor, în sfera schimburilor comerciale interne şi internaţionale.

Aceste câteva lucrări, precum şi altele de aceeaşi factură, apărute în perioada interbelică, sunt limitate ca tematică şi rămân tributare metodei de interpretare. Pentru cercetătorii de astăzi, deşi conţin o serie de erori, asemenea scrieri sunt utile, mai ales în ceea ce priveşte valoarea unor date statistice, care, preluate critic, ne dau posibilitatea să sesizăm anumite trasături ale vieţii social-economice locale.

Evoluţia deosebit de concludentă a municipiului Piteşti după *23* August 1944 a determinat sporirea valorii referirilor şi concluziilor privind tradiţiile acestei localităţi, contribuţia oamenilor săi la lupta poporului român pentru progres, libertate şi democratie, pentru construirea, sub conducerea Partidului Comunist Român, a societăţii socialiste multilateral dezvoltate.

Aşa, de exemplu, în perioada 1943-1960, când s-au elaborat primele planuri şi schite pentru fondamentarea dezvoltării economice şi urbanistice a Piteştilor, au fost întocmite mai multe studii, care, de regulă, au cuprins şi unele detalii din istoria acestei localităţi. Amintim printre acestea pe cel elaborat de Al. Zanfiropol şi K. Constantinescu, intitulat *Proiectul de sistematiyare a oraşului Piteşti*, precum şi pe cel întocmit de Alexandra Bunescu, purtând denumirea de *Monografia geografică a oraşului Piteşti.*

În acelaşi timp, unii pasionaţi cercetători locali au depus stăruitoare eforturi pentru a scoate la lumină elemente ale istoriei oraşului şi a reţine, în scris, aspecte ale vieţii economice şi social-culturale din Piteşti, contemporane lor. Dintre aceştia, un loc însemnat în activitatea monografică locală îl ocupă învăţătorul Dumitru Udrescu (1892-1982), preocupat constant atât de istoria oraşului Piteşti, cât şi de alte aspecte proprii judeţului Argeş, inclusiv de natură lingvistică şi folclorică. Începând din anul 1950, Dumitru Udrescu a publicat, în presa locală, o suită de articole cu privire la *Istoricul oraşului Piteşti*, făcându-se referiri mai ales la epoca medievală şi la primii ani ai epocii moderne.

Deosebite, în ceea ce priveşte cercetarea şi prezentarea istoriei municipiului Piteşti, au fost preocupările publicistului Constantin Florea (1926-1978), care, în ultima parte a vieţii sale, a deţinut funcţia de şef al Filialei Argeş a Arhivelor Statului. Prin articolele şi studiile elaborate, unele fiind tipărite în presa locală, în diferite volume sau în reviste de specialitate, prin numeroasele expuneri în cadrul simpozioanelor sau sesiunilor ştiinţifice, Constantin Florea a adus o importantă contribuţie, mai ales, la cunoaşterea participarii active a piteştenilor în anii războiului pentu: independenţă, la prezentarea mişcării muncitoreşti locale în perioada grevei generale din anul 1920, la definirea principalelor particularităţi ale evoluţiei economice şi urbanistice a oraşului în perioada interbelică precum şi a altor momente din istoria municipiului Piteşti. În calitate de colaboratori apropiaţi ai cercetătorului Constantin Florea, la elaborarea unor articole sau comunicări ştiinţifice, în cadrul desfăşurării mai multor manifestări culturale, autorii acestei lucrări îi sunt recunoscători pentru conlucrarea prodigioasă, dar, mai ales, pentru prelucrarea unor valoroase surse documentare, rezultatele fiind puse apoi la dispoziţia noastră, ca expresie a dorinţei sale de a se realiza *Istoria municipiului Piteşti.*

De-a lungul ultimelor decenii, în mai multe publicaţii au apărut frecvent articole referitoare la diferite momente din istoria oraşului Piteşti, semnate de cadre didactice de specialitate sau de cercetători din localitate, cum au fost: Mircea Adameşteanu, Gheorghe Deaconu, Constantin Dumitrescu, Iulian Matei, Celestin Speri, Nicolae Vlad, Ion Ancu Urecheanu şi alţii, care au conferit cunoasterii trecutului oraşului nostru noi cote valorice de interes major.

În acelaşi context, se pot evidenţia articolele, studiile, lucrările sau tezele de doctorat cu caracter social-istoric realizate, în anii din urmă, de: Ion Anton, Marin Bădescu, Marin Branişte, Dumitru Căpitanu, Grigore Constantinescu, Mircea Crăciun, Spiridon Cristocea, Ion Cruceană, Paul Dicu, Ion M. Dinu, Mircea Gîlca, Eugenia Greceanu, Ion Hurdubeţiu, Nicolae Mateescu, Teodor Mavrodin, Ion Nania, Gheorghe Nicolescu, Marin Niţulescu, Vasile Novac, Augustin Z. N. Pop, Eugenia Popescu, Emil Răcilă, Iulian Rizea, Constantin Savu, Cornel Tamaş, Dumitru Tudor, Sebastian Tudor, Silvestru Voinescu şi alţii.

Cu toate acestea, istoria unitară a municipiului Piteşti lipsea din literatura de specialitate. De aceea, am considerat ca în raport cu alte localităţi din ţară, comparabile ca importanţă şi rol în existenţa poporului român, mai ales în anii socialismului, cu municipiul nostru, şi care dispun de monografii proprii, este absolut oportuăa realizarea unei lucrări reprezentative privind istoria Piteştilor.

Pentru unirea eforturilor factorilor locali în direcţia aprofundării studierii principalelor momente din viaţa şi munca oamenilor acestor locuri, la 24 ianuarie 1971, semnatarul rândurilor de faţă a iniţiat o întâlnire de lucru desfăşurată la sediul municipalităţii Piteşti, unde au fost prezenţi mai mulţi cercetători şi publicişti din judetul Argeş.

S-au stabilit, cu acest prilej, o serie de măsuri referitoare la intensificarea cercetărilor pentru mai bună cunoaştere a anumitor etape istorice din existenţa multimilenară a aşezării noastre. Rezultatele s-au oglindit în publicarea, cu mai multă frecvenţă, a unor valoroase articole, studii şi comunicări în presă şi în revistele de specialitate, precum şi a câtorva lucrări, pe diferite teme, amintite selectiv mai înainte, sub semnătura cercetătorilor locali din diferite generaţii. Autorii acestui volum şi-au asumat atunci dificila răspundere ca, prin analiza şi coroborarea principalelor surse documentare şi de informare referitoare la municipiul nostru, dar, mai ales, prin aprofundarea cercetărilor proprii, să persevereze în elaborarea unei istorii a Piteştilor.

Publicarea, pentru întâia oară, a *Istoriei municipitului Piteşti*, graţie bunăvoinţei prestigioasei Edituri a Academiei Republicii Socialiste România, se constituie într-un important act de cultură, completându-se astfel un loc gol din bibliografia generală istorică. Acest fapt editorial reprezintă un moment important al strădaniilor noastre de a realiza o lucrare complexă în care să se prezinte istoria şi dezvoltarea socialistă multilaterală a municipiului Piteşti. Am urmărit, totodată, ca prin elaborarea acestei carţi de istorie să ne aducem contribuţia la educarea revolutionar-patriotică a cetăţenilor, îndeosebi a tineretului, la îmbogăţirea cunoştinţelor despre localitatea în care muncim şi trăim.

De altfel, autorii primei istorii a Piteştilor au avut, de-a lungul anilor, preocupări statornice privind cunoaşterea şi prezentarea, inclusiv prin scris, a evoluţiei necontenite a municipiului nostru. S-a urmărit permanent valorificarea importantelor descoperiri arheologice, a noilor date

și fapte referitoare la diferite etape istorice, în special a celor ce reprezintă remarcabilele înfăptuiri ale anilor care au trecut de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Astfel, cunoscutul istoric şi arheolog profesorul Paul Dicu a publicat, în mai multe reviste centrale sau locale, numeroase articole, studii şi comunicări referitoare cu deosebire la urmele materiale din epocile străveche şi veche descoperite în această zonă, în mare parte prin cercetări proprii, sau la unele evenimente din istoria medievală şi modernă a Piteştilor. O parte din descoperirile şi concluziile prezentate în paginile scrise de Paul Dicu au fost preluate de către importante publicaţii din ţară sau din străinătate, iar titlurile lor au fost înscrise în Bibliografia istorică a României.

Preocupările neobositului director al Bibliotecii Judeţene Argeş, Silvestru Voinescu, pasionat om cle cultură, s-au concretizat, printre altele, în publicarea volumelor: *Mănăstirea Curtea de Argeş. Impresii* (1967), *Un secol de activitate corală în Piteşti* (1971), *Argeşeni în spiritualitatea românnească* (1980), în colaborarea la editarea altor lucrări şi articole, în elaborarea de studii care au apărut în revistele de specialitate ale muzeelor din judeţul Argeş sau din alte localităţi ale ţării.

În acelaşi context se înscriu şi lucrările tipărite de autorul acestei introduceri, doctor în istorie, dintre care unele în colaborare sau îndrumate din punct de vedere ştiinţific, cum sunt: *Municipiul Piteşti pe noi coordonate* (1969), *Plaiuri argeşene,* album foto-color (1982), *Preşedintele României Socialiste, Nicolae Ceauşescu, şi Argeşul,* album omagial (1983), *Piteşti 600-Memento,* sinteză istorică (1983), *Argeş. Cartea eroilor,* operă comemorativă (1984), *Mausoleul de la Valea Mare. Cîmpulung Muşcel* (1984), la care se adauăa mai multe studii şi articole de specialitate sau pe alte teme, publicate în ziare, reviste şi în anuare.

Semnatarii volumului *Istoria municipiului Piteşti* au publicat în colaborare lucrările: *Piteşti-Ghid de oraş* (1985), culegerea de studii şi comunicări *Piteşti-Pagini de istorie* (1986), precum şi serialul de articole istorice din revista ,,Argeş”, având genericul *Piteşti-tradiţie şi contemporaneitate* (mai 1986-mai 1988), ceea ce a prefaţat, favorabil, apariţia acestei cărţi.

Selectarea, prelucrarea şi valorificarea materialului documentar din acest volum s-a realizat pornind de la principiile socialismului ştiinţific şi materialismului istoric, de la aprecierile conducătorului partidului şi statului nostru, tovaraşul Nicolae Ceauşescu, cu privire la rolul maselor populare în istorie, al raportului dintre general şi particular, dintre factorii naţionali şi cei locali, definitorii în analiza aspectelor specifice vieţii social-politice, economice, urbanistice şi cultural-ştiinţifice a municipiului Piteşti, integrate evoluţiei generale a patriei.

Precizăm faptul că în acest volum s-au făcut deseori referiri nu numai la oraşul propriu-zis, ci şi la zona din imediata apropiere a municipiului, prezentându-se astfel, într-un context mai larg, evoluţia economică, socială, politică şi culturală a Piteştilor de-a lungul timpului.

Observaţţiile, sugestiile şi propunerile cititorilor, pe care le asteptăm cu deosebit interes, vor contribui, fără îndoială, la îmbogăţirea documentării referitoare la istoria municipiului Piteşti în scopul elaborării, pe măsura dezvoltarii ascendente, calitativ-superioare a tuturor domeniilor creaţiei materiale şi spirituale, de către alţi cercetători, a unor noi lucrări despre reşedinţa judetului Argeş.

Istoria municipiului Piteşti este structurată pe şapte capitole, urmărindu-se evoluţia localităţii în toate epocile şi etapele existenţei noastre multimilenare. După înfăţişarea cadrului geografic, sunt reliefate însemnate dovezi materiale din epocile străveche şi veche, descoperite în Piteşti şi în localităţile învecinate, iar în paginile imediat următoare este ilustrat rolul oraşului medieval în viaţa social-politică, economică şi culturală a Ţării Româneşti.

Un capitol al lucrării este consacrat prezentării participarii active a piteştenilor la înfăptuirea marilor evenimente ale poporului român din epoca modernă (1821-1918). În capitolele finale se fac ample referiri la istoria contemporană a Piteştilor, la dezvoltarea multilaterală a municipiului în anii socialismului, la semnificaţia majoră a activităţii şi vizitelor preşedintelui României socialiste, Nicolae Ceauşescu, în această parte a ţării.

O sumară prezentare a volumului în limba engleză, consemnarea bibliografiei selective, precum şi un cuprinzător indice de nume completează această primă lucrare de istorie a Piteştilor.

Aducem calde mulţumiri forurilor locale de partid şi de stat, conducerii Academiei Republici Socialiste România, editurii acestui înalt for ştiinţific al patriei noastre, redactorilor şi referenţilor de specialitate, tipografilor, precum şi acelora care, de-a lungul anilor, ne-au sprijinit şi încurajat în direcţia elaborării *Istoriei municipiului Piteşti*.

Dedicăm paginile noastre de istorie ziditorilor de ieri, de astăzi şi de mâine ai Piteştilor, muncii şi eforturilor acestora de a înălţa, pe străvechea vatră a oraşului, într-un climat de pace şi colaborare, o înfloritoare şi tot mai prosperă localitate a anilor socialismului - municipiul Piteşti.

Dr. PETRE POPA

Capitolul I

CADRUL GEOGRAFIC

Poziţia geografică. Municipiul Piteşti, reşedinţa judeţului Argeş, este situat în partea central-sudică a României, între Carpaţii Meridionali şi Dunăre, în nord-vestul Munteniei, la confluenţa rîului Argeş cu Rîul Doamnei, în punctul de intersecţie al paralelei de 44°51'30" latitudine nordică cu meridi-anul de 24°52' longitudine estică, la distanţă relativ egală faţă de Polul Nord şi de Ecuator, paralela de 45° trecând prin comuna Merişani, la 20 km N de Pitesti[1].

Altitudinea este cuprinsă între 252 m, la nivelul albiei minore a Argeşului (S), şi 356 m, în cartierul Trivale (V). La NV de terasa Trivale- Papuceşti se află cota de 373 m, iar la E de Valea Mare-Podgoria, cota de 406 m. În sectoral de VSV al satului Mica, comuna suburbană Bascov, se găseşte cota de 439 m (Pădurea Bogdăneasa).

Municipiul Piteşti, fiind un important centru economic, politic, social şi cultural al ţării noastre, a fost inclus, în perioada 1966-1977, în categoria marilor oraşe[2]. Totodată este cea mai însemnată localitate urbană din vestul Munteniei.

Piteştii s-au format şi s-au dezvoltat într-o regiune naturală complexă, cu factori oropedoclimatici favorabili vieţii şi activităţii umane, la întretăierea unor vechi drumuri comeriale şi căi de comunicaţie care asigurau multiple şi permanente legături între câmpie, deal şi munte, între estul şi vestul Ţării Româneşti, între aceasta şi Transilvania (prin culoarul Rucar-Bran şi defileul Oltului), între nordul şi sudul Dunării, între Europa centrala şi Peninsula Balcanică.

---

1 G. I. Lahovari, *Dicţionar geografic al judeţului Argeş,* Bucureşti, 1888, p. 121-122; G. I Lahovari, general C. I Brătianu, Gr. G. Tocilcscu, MDGR, vol. IV, Bucureşti, 1901, p. 735-736.

2 *Geografia României, ll, Geografia umană şi economică*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1984, p. 146, 149, 157.

Vatra oraşului s-a conturat şi apoi s-a extins în zona din dreapta râului Argeş, pe terasele şi pantele vestice şi pe terenuri din lunca. Terasele fluviatile, sculptate în Piernontul Cotmeana, sunt dispuse sub forma unui amfiteatru natural, cu deschiderea orientată spre dealurile estice din Piemontul Cîndeşti, numite Dealurile Piteştilor. Amplasarea localităţii pe terasele şi malurile Argeşului conferă Piteştilor o nota specifică, o anumită personalitate şi un pitoresec deosebit.

Intravilanul este oriental longitudinal, de la NV spre SE, pe o distantă de circa 12 km, între Piteşti N-Bascov şi Pitesti S-Prundu.

Limitele. Oraşul Piteşti propriu-zis se extinde până la următoarele localităţi: Bascov-comuna suburbană (NNV), Budeasa (NNE), Mărăcineni-comuna suburbană (NE), Ştefăneşti-comuna suburbană (ESE), Bradu-comuna suburbaăa (SSV), Albota (SV), Moşoaia (V) şi Băbana (VNV), din judeţul Argeş3.

Suprafaţa. Aria oraşului s-a mărit treptat în funcţie de dezvoltarea economică şi de evoluţia demografică. Pentru secolul al XlX-lea şi pentru cele anterioare, întinderea localităţii nu poate fi stabilită cu exactitate, deoarece lipsesc date certe.

La recensământul din anul 1912, suprafaţa Piteştilor era de 519 ha 5.950 mp, din care: 438 ha 3.450 mp avea oraşul propriu-zis, 45 ha parcul Trivale, 10 ha cătunul Papuceşti şi 26 ha 2 500 mp cătunul Turceşti4. În anul 1948 suprafaţa totală a oraşului era de 1 435,5 ha (fară comuna suburbană Găvana), din care: 477,5 ha (34%) aparţineau intravilanului şi 958 ha (66%) extravilanului. În exteriorul hotarului, oraşul poseda 160,6 853 ha: 153, 2.700 ha pădure în comuna Dobrogostea, judeţul Argeş şi 7, 3.153 ha în comuna Mărăcineni5, judeţul Muşcel, unde s-a construit uzina de apa a Piteştilor.

În anul 1987, suprafaţa municipiului era de 4.073 ha, iar împreună cu aria comunelor suburbane Bascov, Bradu, Colibaşi, Mărăcineni şi Ştefăneşti totaliza 25.074 ha6.

Relieful. Relieful municipiului Piteşti se încadrează în doua subunităţi morfostructurale: Piemontul Getic, subunitate deluroasă, de orogen, şi Câmpia Română, subunitate de platformă7.

---

3 *Municipiul Piteşti,* în *Localităţile judeţului Argeş,* Pitesti, 1971, p. 20.
4 *Dicţionarul statistic al României . . .,* I, Bucureşti, 1914, p. VIII.
5 Date existente în situaţiile recensământului din anul 1948, păstrate în Arh. Primăriei Piteşti.
6 Date primite de la Serviciul de arhitectură al Consiliului Popular al municipiului Piteşti.
7 Pentru aspectele şi datele geograficc, geologice şi geomorfologice v.: *Enciclopedia geografică a României,* Edit. Ştiinţifica şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 16-17, 210-224; *Geografia României,* I, *Geografia fizică,* Edit. Academiei, Bucureşti, 1983, p. 73-194. 636-638, 643: George Vâlsan, *Câmpia Română . . .,* în *Opere alese,* Edit. Ştiinţifică, 1971, p. 147-318; Vintilă Mihăilescu, *Geografia fizică a României,* Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p. 107-111. 133-138. 186: Grigore Posea, Nicolae Popescu, Mihai Ielenicz, *Relieful României,* Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1974; Aurelia Barco, Eugen Nedelcu, *Judeţul Argeş,* Edit. Academiei, Bucureşti, 1974, p. 10-70, 85; Petre Coteţ, *Geomorfologia României,* Edit. Tehnică, 1973, p. 131-161, 310-320, 362-378; N. Oncescu, *Geologia României,* ed. a III-a, Edit. Tehnică, Bucureşti, 1965, p. 19 şi urm.: V. Mutihac, L. Ionesi, *Geologia României,* Edit. Tehnică, Bucureşti, 1974, p. 14-23, 53-87, 471-485, 632-642.

Teritoriul Piteştilor aparţine Piemontului Getic şi Câmpiei Române. Se află pe linia de contact dintre subunităţile: Piemontul (Platforma) Cotmeana (V şi NV), Dealurile (Gruiurile) Argeşului (NNE), Piemontul (Platforma) Cîndeşti (ESE) şi, totodată, în sectoral de tranziţie dintre Piemontnl Getic (N) şi Câmpia Română. Vechea vatră a municipiului face parte din Piemontnl Cotmeana, iar terenurile sudice se integrează în Câmpia Piteştilor, subunitate a Câmpiei Române. Dealurile Piteştilor din stânga rîului Argeş aparţin Piemontului Cîndeşti.

Pe parcursul evoluţiei paleogeografice a teritoriului piteştean s-au desfăşurat ample şi îndelungate procese geologice, geofizice şi geomorfologice în epocile precarpatică (etapele precambriană, caledonică şi hercinică) şi carpatică (etapa de tranziţie kimmerică, etapele carpatică veche şi neocarpatică). În acest spaţiu geologic şi geografic au avut loc repetate transgresiuni şi regresiuni marine.

Pentru relieful actual, cuaternarul prezintă o importanţă deosebită când lacul din Câmpia Română s-a retras treptat spre est. În faza Mindel, de exemplu, lacul se întindea până la Piteşti, iar în faza Riss, câmpia se exondează complet.

Piemontul Cotmeana s-a clădit pe Depresiunea Getică, depresiune formată prin scufundarea unei zone de cristalin din faţa Carpaţilor Meridionali, probabil la începutul senonianului. În fundament, peste cristalin s-au depus conglomerate mărunte cu amoniţi sau marne alburii senoniene, marne şi gresii eocene, depozite diferite paleogene şi pliocene. Peste acestea se află argile nisipoase, roşii, de tip loessoid, cu intercalaţii de argile gălbui, de vârstă pleistocen mediu şi superior, care acoperă podurile interfluviilor. În villafranchian Piemontul Cotmeana s-a definitivat sub forma unei câmpii piemontane care apoi a fost înălţat, transformat în platou şi fragmentat de văi. Formaţiunile geologice sunt dispuse, în general, monoclinal. Perimetrul municipiului Piteşti este flancat la VNV de anticlinalul de la Slătioarele (com. Băbana), iar la S şi SV de anticlinalul de la Bradu-Oarja-Albota, acestea fiind cute pliocene sudice ale avanfosei precarpatice acoperite de cuvertura piemontană. Depozitele masive, dispuse în stive torenţiale, au o vârstă pliocenă şi pleistocenă şi sunt alcătuite mai ales din pietrişuri asociate sau intercalate cu nisipuri, cunoscute sub denumirea de ,,pietrişuri de Cîndeşti".

Câmpia Piteştilor, câmpie de acumulare fluvio-lacustă, cuaternară, are ca fundament Platforma Moesică (Platforma Valahă). Este una din cele mai înalte şi fragmentate câmpii piemontane din România (350 m altitudine absolută) şi este formată din terasele de pe partea dreaptă a Argeşului. Câmpia Piteştilor este limitata la NV de Platforma Cotmeana, pe o linie care o desparte de terasa a III-a a Argeşului, iar la E de Platforma Cândeşti, piemont ce domină lunca Argeşului printr-un abrupt pronunţat, între Piteşti şi Găieşti. Câmpia propriu-zisă a Piteştilor corespunde celor trei terase ale Argeşului. Terasele au fost sculptate într-un mare con de dejecţie, pe suprafaţa căruia se pare ca Argeşul şi-a schimbat cursul de mai multe ori. La geneza Câmpiei Piteştilor a contribuit şi remanierea pietrişurilor villafranchiene din Piemontul Cotmeana. Depozitele sedimentare ale acestei câmpii cuprind ,,pietrişuri de Piteşti"[8], pe lângă

8 Petre V. Coteţ, *Câmpia Română* ..., Edit. Ceres, Bucureşti, 1976, p. 57, 59-60, 182-183 (Câmpia Piteştilor).

nisipuri, argile, depozite loessoide. Acestea sunt aşezate pe o stivă groasă de sedimente paleozoice, mezozoice şi neozoice care acoperă fundamentul cristalin al Platformei Moesice. Asemenea câmpii piemontane, formate pe cuverturi aluvio-proluviale pliocene şi cuaternare, mai sunt cunoscute în literatura de specialitatea sub denumirea de ,,tipul Piteşti”9.

Terasele văii Argeşului din Piemontul Cotmeana au început să se contureze în pleistocenul mediu, crearea lor fiind determinate de mişcările eustatice, de ridicările neoteetonice şi de oscilaţiile climatice. În Câmpia Română sistemul de terase a apărut în pleistocenul superior.

În ordinea descrescândă a altitudinii, terasele fluviatile din dreapta Argeşului, în perimetrul Piteştilor, sunt următoarele: terasa *Smeura* (350 m altitudine medie); *Trivale-Papuceşti* (333 m alt.), unde s-au înălţat noile cartiere de locuinţe Trivale I, II (V), Războieni (SV), precum şi stadionul 1 Mai şi Sala sporturilor (V); terasa *Exerciţiu* (300 m alt.), pe care se află cartierele Craiovei, Exerciţiului-Banatului-Traian, Teilor, Mără-şeşti, Găvana I, II, III; terasa *centrul civic* (277 m alt.) cuprinde vechea vatră a oraşului, cartierele Gara de Sud, Petrochimiştilor-Prundu şi Piteşti Nord I, II, platformele industriale Piteşti Nord şi Piteşti Sud-piaţa publică şi centrul politico-administrativ; *terasa de lunca* (255 m alt.), unde s-au construit cartierele Calea Bucureşti, Cîmpineanu, Eremia Grigorescu, Viilor, diferite unitaţi industriale, Parcul Argeş, Bazinul olimpic, de înot acoperit, serele Piteşti şi Bascov, lacurile de acumulare şi hidrocentralele Bascov-Pitesti N, Piteşti-Prundu, Goleşti-Călineşti.

În cuprinsul Piemontului Cotmeana, reţeaua hidrografică este divergentă. La Piteşti reţeaua este însa convergentă, deoarece în pleistocenul inferior a început să se formeze o arie de subsidenţă locală, care a determinat apariţia unei pieţe de adunare a apelor, unde se stringe ,,candelabrul" rîurilor dintre Argeş şi Argeşel (Vâlsan, Rîul Doamnei, Rîul Tîrgului şi Argeşel). Până la Piteşti cursul Argeşului este orientat în direcţia N-S. Din cauza modificărilor tectonice produse în fundament de către lăsările subsidente spre SE, de la Piteşti cursul Argeşului a fost deviat spre ESE.

În cuaternar (pleistocen şi holocen), cea mai recenta etapă a evoluţiei paleogeografice, s-a definitivat relieful actual al Piteştilor.

Date seismice. Ţara noastră aparţine regiunilor alpino-carpato-himalaiene cu seismicitate puternică, cele mai frecvente cutremure de pământ fiind de origine tectonică. Teritoriul Piteştilor este afectat periodic de mişcările seismice care îşi au epicentrul îndeosebi la curbura Carpaţilor10.

În diferite documente medievale au fost consemnate informaţii cu privire la declansarea şi consecinţele acestor fenomene naturale la Piteşti. Astfel în anul 1628, cutremurul de pământ care a avariat clădiri în Câmpulung Muscel11 a afectat şi oraşul Piteşti. La 30 decembrie 1724 în Piteşti a avut loc un alt cutremur de pământ, aşa cum reiese dintr-o însemnare

9*Monografia geografică a R.P.R.*, I, 1960, p. 191 şi anexa XI, Harta geomorfologică (34), Câmpii de tip Piteşti (câmpii piemontane subcolinare, cu văi divergente şi terase în evantai dezvoltate în zonele de contact).
10 Petre Coteţ, *Geomorfologie cu elemente de geologie*, Edit. Didactica şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 154-161: Nestor Lupei, *Dinamica terestră*, Edit. Albatros, Bucureşti, 1979, p. 205-239.
11 N. lorga, *Isioria bisericii româneşti* ..., ed. a II-a, vol. I, Bucureşti, 1928, p. 282.

făcută pe coperta *anatefterului* (condica de porunci a vistieriei lui Constantin Brîncoveanu), unde s-a notat: ,,Eu Constandin logofeţăl din Piteşti, la dichembrie, la zile 30, s-au cutremurat pamântul la 3 ceasuri din noapte, şi am scris eu, anul 7233" (1724)12. Tot în secolul al XVIII-lea au fost semnalate două mari seisme: primul miercuri 31 mai 1738, la ora 9,30 dimineaţa, care s-a repetat la ora 15,30 după-amiaza, şi al doilea în noaptea de 26 martie 1790. Un alt seism este amintit în anul 174013. Aceste cutremure au avut o intensitate pronunţată în Bucureşti şi, desigur, s-au propagat şi la Piteşti.

În secolul al XlX-lea, piteştenii au cunoscut puternicele seisme, cu epicentrul în Vrancea, din 14/26 octombrie 1802 şi din noaptea de 13/14 noiembrie 1829[14] sau pe cele din 11/23 ianuarie 1838[15] şi 19/31 august 1894[16], care au cauzat numeroase pagube în Piteşti. În luna februarie 1833, în partea nordică a judeţului Argeş (plaiul Aref şi plasa Topolog) s-au produs mai multe seisme cu epicentrul în Munţii Făgăraş,, începând cu 7 februarie, acestea fiind resimţite şi în Piteşti[17].

La începutul secolului al XX-lea, activitatea seismică a continuat. Cutremurul de la 12 mai 1912 a reactivat faliile din Muntenia. În iarna anului 1916, un cutremur cu epicentrul în Munţii Făgăraş s-a manifestat, timp de mai multe luni, şi în judeţul Argeş, prin zguduiri succesive în aceeaşi zi[18]. Aceste mişcări ale scoarţei terestre s-au transmis şi în Piteşti.

Cele mai puternice miscări seismice din secolul nostru, soldate cu deteriorarea unor clădiri, au fost înregistrate la Piteşti în noaptea de 10/11 noiembrie 1940 şi în seara zilei de 4 martie 1977[19]. De asemenea, populaţia municipiului a cunoscut cutremurul din noaptea de 31 august 1986, cu intensitate ceva mai redusa[20]. Ultimele trei seisme au avut epicentrul tot în Vrancea.

Date paleontologice. Pe teritoriul Piteşilor s-au semnalat importante resturi de faună fosila pliocen-cuaternara, termo- şi criofila[21], în numeroase puncte fosilifere situate atât în oraş, cât şi în apropiere: Piteşti V, Piteşti E, Piteşti-Bascov-Budeasa S şi Centru, comuna suburbană Ştefaneşti s.a. În sectorul Trivale au ieşit la suprafaţă la începutul secolului nostru piese fosile de proboscidieni (Elephas meridionalis). Materialele

12 Dinu C. Giurescu, *Studii şi materiale de istorie medie* (SMIM), vol. V, Bucureşti, 1962, p. 476.
13 G. I. lonescn-Gion, *Istoria Bucuscilor,* Bucureşti, 1899, p. 124, 349-350; V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor* ..., t. IV, 1901, p. 102.
14Marin M. Branişte, MO, XV, nr. 9-10, Craiova, 1963, p. 741 (cf. Arh. St. Bucureşti, Mănăstirca Cozia, XX, 14); Gr. Uritescu, *Schitul Trivalea din. Piteşti*, MO, nr. 3-4, 1965, p. 200-201, 217, 253, 255.
15 Buletin-Gazeta Adm., VII, 22, Bucureşti, 1838 (raportul ocârmuirii judeţului Argeş).
16 Arh. St. Piteşti, fond Protopopiatul Argeş, dosar 8/1894.
17Vl. Diculescu, *Viaţa cotidiană în Ţara Românească ...*, Edit. Dacia, Cluj, 1970, p. 80
18 V. Lupei, *op. cit.,* p. 231.
19*Caracteristicile cutremurului din 4 martie,* Scînteia, XLVI, nr. 10 744, duminică 6 marlie 1977, p. 2.
20 De la Central de fizică a pămâtului şi seismologie, Scînteia, XLI, nr. 13 694, 1986.
21Sava C. Athanasiu, *Contribuţiuni la studiul faunei terţiare de mamifere din România,* Anuarul Institutului Geologic al României, vol. I, fasc. 1, Bucureşti, 1907, p. 132-133,141-147, 162, 175, tab. VIII, fig. 22, 29; *idem*, vol. II, fasc. 3, 1908, Bucureşti, 1909, p. 379-380, 386-387, tab. X, fig. 28 a-b.

au fost studiate de geologul şi paleontologul Sava Athanasiu[22] 22 şi de paleontologul francez Etiemie Patte[23]. Fragmente de molari şi alte resturi fosile, printre care şi un fildeş, au apărut în auii 1957-1959, în urma unor săpături efectuate într-o gradină din Piteşti, str. Ţepes Vodă, şi în câteva locuri din Ştefăneşti-Piteşti *(' Archidiskodon meridionalis-Nesti)* [24].

O descoperire importantă a fost semnalată în albia minoră a Argeşului, la barajul Piteşti N-Bascov în decembrie 1968, când, în cursul escavaţiilor pentru fundaţie, au apărut numeroase resturi ale scheletului unui individ tot din specia *Archidiskodon (Elephas) meridionalis* (Nesti). În acelaşi loc s-au găsit două tibii care se pare că au aparţinut unui exemplar de *Rinoceros (Dieerorhinus) etmscus* Falc. Aeeste specii au trăit într-un climat cald, umed şi cu vegetaţie abundentă, la începutul cuaternarului (pleistocenul inferior). Fosilele se păstrau la 13 m adâncime, într-o lentilă de nisip grosier fixată într-un strat de marnă nisipoasă vânătă. Vârsta depozitelor din albia minoră a Argeşului în care se aflau resturile fosile este cuaternar-villafranchiană (pleistocenul inferior). Din observaţiile făcute pe teren, se presupune ca piesele erau ,,in situ"[25].

De asemenea, la muzeele sau punctele muzeistice din cadrul unor institutii şcolare din Piteşti-Institutul de Învăţământ Superior, Liceul ,,Nicolae Bălcescu" s.a.-se află fragmente fosiliere faunistice, îndeosebi de proboscidieni, apărute în zona municipiului, unele fiind inedite.

Fosilele faunistice de la Piteşti au o valoare ştiinţifică deosebită, deoarece sunt în legătură cu descoperirea, în aceleaşi depozite cuaternare din albia minoră a râului Argeş, a uneltelor de silex apartinând culturii de prund din paleoliticul inferior şi deci contribuie la explicarea procesului antropogenezei în acest spaţiu geografic[26].

Resurse ale subsolului. Subsolul Piteştilor este bogat în substanţe minerale utile. În profunzimea structurilor geologice se află zăcăminte de ţiţei şi gaze naturale, municipiul fiind un important centru petrolifer. Se remarcă zăcămintele de ţiţei din formaţiunile meoţiene pe aliniamentul Bogaţi-Leordeni-Călineşti-Oarja-Piteşti-Slătioara-Moşoaia-Cocu s.a. Exploatarea ţiţeiului în împrejurimile Piteştilor a început în anul 1959[27].

În anticlinalul de la Slătioarele, în marginea de VNV a Piteştilor, a fost prospectat şi delimitat un însemnat masiv de sare (diapirul de la Slătioarele-Piteşti)[28]. Depozitele aluvionare cuaternare din albia râului Argeş oferă mari cantităţi de pietrişuri şi nisipuri care sunt exploatate intens pentru construcţii. De asemenea, argila şi alte roci sunt folosite pentru producerea cărămizilor, teracotei etc.

---

22 *Idem, Comunicare asupra resturilor de mamifere pliocene găsite în județul Argeș...,* Buletinul Societății de Științe din București…, anul XIV, nr. 1-2, București, 1905, p. 273.

23Etienne Patte, *Sur les éléphants fossiles de Roumanie,* Bucureşti, 1936, p. 13.

[24] Paul I. Dicu, SCIVA, 30, 1979, 4, p. 576

25 R. Stancu, R. Gava, I. Băcanu, *Noi date paleonlologice privind prezenta lui Archidiskodon și Rhinoceros în Bazinul mijlociu al Argeșului,* St. Com. Pitești, II, 1969, p. 33-45. Materialele se păstrează la Muzeul judetean Argeș din Pitești

26 Paul I. Dicu, SCIVA, 30, 1979, 4/575-589; idem, *Dovezi ale culturii de prund pe valea Argeșului,* Secera și ciocanul, XVI, nr. 3 690, Pitești, 19 martie 1966, p. 2

27 Gheorghe Neagu, Ion Postelnicescu, Ion Dabu, *Contribuții la istoria forajului sondelor de petrol și gaze în judetul Argeș…*, Pitești, 1972, p. 24-33.

28 V. Mutihac, L. lonesi, *op. cit.*, p. 485, 488; *Enciclopedia geografică a României,* p. 209.

Clima. Piteștii și împrejurimile au clima temperat-continentală de pădure, etajul colinar[29]. Acest climat este determinat de advecția aerului maritim continental din vest și a celui continental din nord și din est. Orașul propriu-zis, așezat între dealurile piemontane înalte, pe terasele Argesului, are un topoclimat de vale cu predominarea timpului calm, moderat. În lunile de iarna nu se înregistreaza temperaturi foarte scăzute sau viscole puternice, iar verile sunt mai puțin toride.

Temperatura medie anuală a aerului variază între 9°-10°C, media anilor 1896-1975 fiind de 9,7°C (media lunii ianuarie -2,4°C, cea a lunii iulie 20,7°C, iar amplitudinea anuală de 23,1). Temperatura maximă absolută anuală a aerului, între anii 1899 și 1979, a atins 39,2°C la 14 august 1946. Din alte surse reiese că Stația Meteorologică, Pitești a înregistrat temperatura maximă absolută de 40,8°C la data de 5 iulie 1916. Temperatura miniăa anuaăa a aerului, în aceeași perioadă, a ajuns la -27°C la 24 ianuarie 1907. În privința temperaturii medii lunare și anuale s-au constatat variații însemnate în cursul anului și de la un an la altul. Într-o perioadă de cinci luni (mai-septembrie) temperatura medie lunară depășește 5°C și numai în două luni (ianuarie și februarie) valorile medii lunare sunt mai coborâte de 0°C.

În anul 1987, luna martie a fost foarte friguroasă în comparație cu anii precedenți. La data de 5 martie 1987, termometrele au indicat -17°C, aceasta fiind cea mai coborâtă temperatură a lunii respective din ultimul secol. Între 1 și 18 martie 1987 valorile de temperatură au fost negative. Durata medie multianuală de strălucire a Soarelui la Pitești a fost de 2.196 ore anual, în perioada 1973-1982.

Circulația aerului se produce mai ales dinspre nord-est (26%), apoi nord (14%), vest (12%) și est (11%). Calmul atmosferic are o frecventă de 15%. Viteza medie anuală este de 2,6 m/s, variind între 0,9 m/s din sud-vest, în decembrie, la 4,7 m/s din est, în martie. Vânturile dinspre N, NE și E poartă denumirea generală de “cravăț”, vânturile din V ”austral”, din SSE ,,băltărețul", iar din direcția Carpaților Meridionali, primăvara și vara ,,munteanul".

Precipitațiile atmosferice, în genere, depășesc media pe țară, oscilând între 680 și 700 mm anual.

În anii de observație 1896-1915; 1921-1975, cantitatea medie anuală a atins 734,3 mm (42,7 mm în ianuarie, 106,3 mm în iunie, 87,3 mm în iulie, 46,7 mm în decembrie). În cursul unui an lunile cele mai ploioase sunt mai, iunie și iulie (80-90 mm), datorită activității ciclonice mai intense și dezvoltării proceselor de convecție, iar lunile cele mai sărace în precipitații sunt februarie, martie (37 mm), uneori și luna ianuarie (în 1896 cantitatea minimă lunară pe ianuarie a fost 0,0 mm). Umiditatea atmosferică este, în medie, de 68%.

---

[29] A. Barco, E. Nedelcu, *op. cit.*, p, 42-47: *Anuarele statistice ale R*SR *pe anii 19SO și 1086*, Direcția Centrală de Statistică, București, p. 6, 9 (1986), 6-7, 12-18, 18-19, 26-27, 32-33, 38-39 (1980); Unele date au fost furnizate de către Stația Meteorologică a județului Argeş, Pitești (şef stație, meteorolog Filoteu Radu). Menționăm că stația de la Pitești a funcționat efectiv din anul 1899 (v. St. C. Hepites, *Organisation du service météorologique de Roumanie*, Bucarest, 1899, p. 17). Măsurători meteorologice s-au efectuat la Pitești încă din anul 1896.

Hidrografia. Râul Argeş este principala apa curgătoare a Piteştilor, albia sa formând marginea esticî a oraşului pe o distanţă de aproximativ 10 km. Valea Argeşului a avut un rol important în istoria comunitaților umane care au trăit aici din epoca straveche și până astăzi.

La Pitești, râul Argeș trece printr-o zonă de subsidenta, unde s-a format, în cuaternar, așa cum s-a precizat în paginile anterioare, o ,,piata" de adunare a apelor din bazinul superior. În acest loc, pe stânga, lângă parcul orașenesc din luncă, Argeșul primește apele afluentului sau, Râul Doamnei[30]. Cele două râuri au un debit relativ constant. Debitul mediu multianual al Argeşului este de 34,9 m³/s, iar cel al Râului Doamnei de 20,4 m³/s. Diferența dintre debitele maxime și minime este foarte pro-nunțată. În anul 1975, debitul maxim al Argeşului a fost de 980 m³/s, amonte de confluența cu Râul Doamnei, și de 1950 m³/s, aval de confluență[31]. În anii 1970 și 1975 s-au declanșat mari inundații care au cauzat importante pagube materiale.

Pe partea dreapta, Argeșul colectează apele unor afluenți mai mici din Piemontul Cotmeana, cu scurgere torențială, cum sunt: râul Bascov și pârâul Valea Rea-Găvana (NV); pârâiele Trivale (Valea Stâncii) și Scorobaia (V); Dîrzul (Turcești) și Geamăna sau Geamana Mare (S). Pe valea Argeșului și pe văile afluenților săi, pentru utilizarea ratională a apelor, au fost executate ample lucrări hidrotehnice. Albiile minore ale pârâielor au fost canalizate subteran pe distanțele de traversare a ariei orașenesti. Pe valea Argeșului au fost construite lacurile de acumulare și hidrocentralele Budeasa-Bascov, Pitești N-Bascov-Budeasa, Pitești E-Prundu, Pitești S-Golești-Olănești-Căteasca. Pe Râul Doamnei s-a amenajat lacul de acumulare Mărăcinei -Valea Mare Podgoria, pentru atenuarea viiturilor din bazinul acestui râu. Prezența apei lacurilor de acumulare imprimă unele schimbări în microclimatul municipiului, în fauna și flora sa și oferă noi posibilități de agrement, de practicare a sporturilor nautice. În acest scop s-a dat în exploatare o modernă bază nautică la Pitești N-Bascov-Budeasa, de nivel național și internațional. Lacurile de acumulare constituie principala sursă de aprovizionare cu apa potabilă și industrială a municipiului și a localităților limitrofe.

La SV de Pitești, își formează cursurile râurile Neajlov, afluent al Argeșului, pe dreapta, și Dîmbovnic, afluent pe stânga al Neajlovului.

Pe teritoriul municipiului au fost determinate două prize de apa subterană sulfuroasâ, cu debit artezian, situate la adâncimi cuprinse între 23-35 m și 50-70 m. S-au efectuat lucrări pentru valorificarea acestor ape, prin construirea unor fântâni.

Fântânile arteziene din Pitesti[32], cu apă uşor mineralizată (sulfatată), mult apreciată de cetățeni, își au sursa în straturile freatice menționate. Cele mai solicitate se află pe străzile Crinului, Constantin Brîncoveanu (parcare), Gheorghe Lazăr, Eremia Grigorescu, Bascovului (peste linia C.F.E., cantonul 110), Depozitelor (lângă autobaza Pitești), b-dul Nicolae Bălcescu (în curtea Fabricii de încălțăminte) ș.a.

---

[30] *Encidopedia geographică a României*, p. 54-57; 1. Ujvári, *Geografia apelor României*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, 366, 441-462; A. Barco, E. Nedelcu, *op. cit.*, p. 47-50.

[31] Unele date au lost luate de la Directia Apelor Argeş din Piteşti.

[32] Pentru vechile fântâni v. : Arh. St. Pitești, fond Primaria oraș Pitești, dosar 27/118 /1883 ș.a.; N. Stoicescu, *Bibliografia localităților* și *monumentelor feudale din România, I, Țara Românească,* vol. II, București, 1970, p. 486 și urm. (N. Stoicescu, *Bibliografia* ...,1970)

Solurile. În aria Piteștilor, solurile fac parte din categoria celor silvestre submontane, provincia danubiano-getică aflându-se într-o zonă de tranziție de la solurile etajului deluros, cu soluri brune de pădure, tipice și podzolite, la solurile dealurilor joase și ale câmpiilor înalte, cu soluri pseudogleice[33]. La Pitești predomină solul de tip podzolic, care este, în general, profund și relativ fertil. Astfel, pe terasele și pantele dealurilor piemontane se disting soluri podzolice argiloiluviale. În Câmpia înaltă a Piteștilor, se întâlnesc, mai ales, soluri argiloiluviale brun-roșcate podzolite. Tot aici apar și soluri negre argiloase compacte, slab humifere. În lunca Argeșului se află soluri aluviale gleizate, adică soluri argilo-nisipoase, compacte, permeabile și fertile. Solul zăvoaielor este format din aluviuni recente, fiind nisipos-argilos, profund și suficient de fertil. Pe aceste soluri, locuitorii au practicat din cele mai vechi timpuri agricultura. Indicele de ariditate mediu multianual a fost de 38 % (25 % în iuna august și 58 % în luna ianuarie)[34], ceea ce asigura condiții optime pentru dezvoltarea pomiculturii și viticulturii. O amploare deosebită au avut-o pomicultura și viticultura din Dealurile Piteștilor (estice și vestice). În anii socialismului s-au aplicat și se aplică măsuri complexe agrotehnice pentru ameliorarea solurilor și măsuri hidrotehnice în scopul prevenirii și combaterii eroziunii sau degradării suprafețelor de teren.

Flora. Vegetația. La Pitești predomină vegetația caracteristică dealurilor din Piemontul Getic. Pe terenul urban și periurban se dezvoltă vegetația de pădure colinară, vegetația de silvostepă, iar ca tip azonal, vegetația de luncă. În aceasta zonă se întrepătrund elementele de floră montană cu cele de câmpie. Flora Piteștilor este bogată în specii, cuprinzând și unele plante rare[35]. Pădurea din perimetrul municipiului se află la limita dintre subzona fagului și a stejarului și tot aici întâlnim limita sudică a mesteacănului alb *(Betula vermeosa).*

În renumita padure Trivale din V și VNV municipiului (circa 2.008 ha, din care 45 ha parc) și în masivele silvice din localitățile apropiate: Slatioara-Băbana, Bascov, Dobrogostea (fosta moșie, proprietate a orașului Pitești din epoca medievală), Budeasa, Micești, Colibași-Făget-Mioveni-Racovița, Valea Mare Podgoria-Enculești, Ștefănești[36], în alte locuri de pe terasele și pantele orașului, în parcuri și spații verzi se află nume-roase specii de arbori caracteristici fâșiei gorunetelor: gorunul *(Quercus petraea),* gârnița *(Quercus frainetto),* cerul *(Quercus cerris),* fagul *(Fagus sylvatica),* frasinul *(Fraxinus excelsior),* carpenul *(Carpinus betulus),* arțarul sau paltinul *(Acer platanoides),* stejarul *(Quercus robur),* ulmul *(Ulmus procera),* teiul pădureț *(Tilia cordata),* salcâmul *(Robinia pseudo-*

---

[33] *Enciclopedia geografică a României,* p. 215, 217 (harta): Alexandru Roșu, *Geografia fizicâ a României,* ed. a 2-a, Edit. Didactica și Pcdagogică, București, 1980, p. 148-151; A. Barco, E, Nedelcu, *op. cit.,* p. 58-59.

[34] Unele date au fost oferite de catre Oficiul de Stat pentru Pedologie Agricolă (OSPA) Argeș din Pitești.

[35]Flora din zona Pitești și, în special, din pădurea Trivale a fost studiată la finele secolului al XlX-lea de către renumitul botanist D. I. Grecescu (1841-1910); v. opera sa *Conspectul florei României* (1898).

[36] Filiala Pitești a Institutului de Cercetări și Amenajări Silvice din R. S. România a alcătuit o documentație-studiu care cuprinde propuneri cu privire la sistematizarea și amenajarea complexă a pădurii Trivale precum și unele indicații de principiu referitoare la amenajarea celorlalte păduri de agrement și producție din jurul municipiului Pitești. Filiala a fost înfiintata în anul 1976. Pentru flora, v. Al. Borza, *Dicționar etnobotanic,* Edit. Acad., Buc., 1968

dacacia), seorusul *(Scorbus domestica),* marul paduret *(Malus sylvestris),* părul pădureț și sălbatic *(Pyrus py raster),* cireșul amar, sălbatic, pădureț *(Cerasus vulgaris, avium),* măcețul *(Rosa caninaj,* anumite specii de conifere s.a. Dintre arbuști amintim: alunul *(Corylus avellana),* cornul *(Comus mas),* sîngerul *(Cornus sanguinea),* socul *(Sambucus nigra),* porumbarul *(Primus spinosa),* rugul *(Rosa canina),* jugastrul *(Acer campestfa),* lemnul câinesc și mălinul negru *(Ligustrum vulgarae),* păducelul *(Crataegm monogyna),* murul *(Rubus caesius),* rugul de mure *(Rubus plicatus),*cătina *(Tamarix ramosissima)* s.a. Acești arbuști pot fi vazuți și în lunca Argeșului. Tot aici se găsesc varietăți de arbori, ca: plopul alb, negru, tremurător *(Plopulus alba, nigra, tremula),* răchita *(Salix fragilis)* cu multe varietăți, salcia alba *(Salix alba),* aninul sau arinul alb și negru *(Alnus incana, glutinosa)* s.a.

Stratul ierbos este variat și cuprinde, mai ales pe văi, speciile cunoscute de geofite și hemicriptofite vernale etc. Se întilnesc și alte numeroase plante caracteristice pentru flora pădurilor din zona colinară, precum și zonei de câmpie. Se remarcă, în special, varietățile de ciuperci comestibile și necomestibile (unele fiind otrăvitoare) care cresc în padurile din jurul Piteștilor. În toate timpurile ciupercile comestibile au fost adunate și folosite ca alimente de către populația orașului.

Flora din zona Piteștilor a fost minuțios cercetată și studiată între anii 1960-1965. În pădurea Trivale, pe terasele Argeșului și în lunca Argeșului au fost identificate și inventariate 787 de unitați sistemice: 751 specii, 5 subspecii, 21 de varietăți și 10 forme, grupate în 88 de familii, reprezennd peste 18% din flora țării. În flora locală, elementul preponderent este cel eurasiatic, urmat de cel mediteranean. Teritoriul cercetat este acoperit în mare măsura de hemicriptofite și de terofite. Aici au fost înregistrate plante rare în flora României: *Montica verna, Peucedanum rochelianum, Galium divaricatum, Moenchia mantica, Valerianella cosfafa* s.a[37].

În pădurea Trivale există singura specie din țară a stejarului hibrid Quercus pseudodaleehampii[38], iar în pădurea Valea Mare Podgoria-Enculești, din imediata vecinătate a orașului, a fost identificată feriga *Botrychium Virginianum* (L) SW, exemplar foarte rar ăn România[39]. De asemenea, în oraș sunt câteva plante rare, ocrotite de lege, printre care amintim: un exemplar de conifer terțiar din specia *Gynkgo biloba* L. (str. Egalității nr. 15) și arbore de tisă *(Taxus baccata),* liliac din specia *Syringa pers.* L. (Bulevardul Republicii nr. 52) s.a.

În parcuri și în numeroasele spații verzi din Pitești abundă lalelele, trandafirii, garoafele, crizantemele, liliacul, teii s.a. În perimetiul urban s-au înmulțit, în ultimii ani, unele plante decorative exotice cum sunt, de exemplu, magnoliile. Datorită vegetației bogate și interesante, la Pitești se organizează, în fiecare primavara, la sfârșitul lunii aprilie, o amplă expoziție floricolă națională, denumită ,,Simfonia lalelelor".

Flora din aria municipiului este bogată în plante medicinale care sunt, prin tradiție, foarte mult apreciate și utilizate de către cetățeni.

---

[37] A. Popescu, *Flora pădurii Trivale și a Imprejurimilor sale,* Studii și cercetări de biologic, Seria botanica, t. 18, nr. 6, București, 1966, p. 549-560; *Flora R.S.R.,* XIII, Edit. Academiei, București, 1976, p. 57, 59.

[38] P. Cretzoiu, Buletinul grădinii Botanice și al Muzeului Botanic, 22, Cluj, 1942.

[39] I. Todor, B. Drăghici, A. Richițeanu, *O noua localilate pentru feriga Botrichium Virginianum (L) SW în Republica Socialistă România,* St. Com. Pitești, II, 1969, p. 47-48.

În comunele suburbane și în localitățile apropiate s-au creat, după criterii științifice, masive pomicole și viticole intensive (Mărăcineni, Budeasa, Colibași, Ștefănești, Călinești, Merișani, Micești), cu plantații de mare productivitate. La Bascov s-au amenajat sere pentru producerea legumelor și florilor. În zona periurbană se cultivă cereale, plante legumicole, industriale, furajere etc.

Fauna actuală. Teritoriul Piteștilor și al comunelor suburbane este populat de animale specifice zonei de interferență a faunei central-europene de pădure, est-europeane de stepă și sudice[40]. Majoritatea animalelor din faună terestră aparține biotopului de pădure colinară și, în mai mică masură, biotopului de silvostepă.

În pădurile din perimetrul municipiului pot fi întâlnite exemplare obișnuite ale faunei din țara noastră, unele de interes cinegetic. Dintre acestea notam: carnivore din familia Canide-lupul *(Canis lupus),* vulpea *(Vulpes vulpes);* carnivore din familia Mustelide-viezurele sau bursucul *(Meles meles),* jderul *(Maries martes),* dihorul comun *(Mustela-Putorius putorius),* nevăstuica *(Mustela nivalis)*; erbivore-căprioara sau căpriorul *(Capreolus capreolus capreolus)*; erbivore din familia Suide (nerumegătoare)-mistretul *(Sus scrofa* ; rozătoare din familia Leporide-iepurele *(Lepus europaem),* diferiți șoareci și șobolani (muride și microtide). În pădurea Trivale sunt admirate numeroase veverițe *(Sciurus vulgaris).* Nu lipsesc animalele insectivore ca: ariciul *(Erinaceus europaeus roumanicus),* cârtița *(Talpa europaea),* chițoranii sau chițcanii *(Sores araneus).* Pe întuneric își fac apariția liliecii *(Vespertilio murimus)*[41]. În zonă mai trăiesc: diferite broaște *(Rana esculenta* etc.), inclusiv broasca roșie de pădure *(Rana (dalmatina),* reptile (șerpi, șopirle, gușteri*),* broasca țestoasă de apa *(Emys orbicularis),* broasca țestoasă de uscat *(Testudo),* râme, păianjeni, gasteropode etc.

Numeroase pasări[42], unele cântatoare, se găsesc în pădurile, parcurile, spațiile verzi, grădinile, curțile din zona municipiului, așa cum sunt cucul *(Cuculus canons* L.), pupăza *(Upupa epops* L.), grangurul *(Oriolus oriolus* L.), graurul *(Sturnus vulgaris* L.), mierla *(Turdus merula* L.), privighetoarea *(Luscinia megarhynchos* Brehm), ciocârlia *(Alauda arvensis* L.), gugușțiucul *(Streptopelia decaocto* Friv.), turturica *(Streptopelia turtur* L.), cinteza *(Fringilla coelebs* L.), mugurarul *(Pyrrula pyrrla* L.), sfranciocul *(Lanius collubria* L.), măcăleandrul *(Erithacus rubecular* L.)[43] etc. Notăm și prezența altor păsări: rândunica *(Hirundo rustica),* vrabia *(Passer domescicus),* ciocănitoarea pestriță *(Dendrocopus major),* gaița *(Garrulus glandarius),* presura *(Emberiza),* ciocârlanul *(Galerida cristata),* pitulicea *(Troglodytes troglodytes* și *Phylloscopus collybita),* pițigoiul *(Parus major),* codobatura *(Motacilla alba)* al cărei nume s-a păstrat din latinescul *codabattula,* ca, de altfel, și la alte păsări; păsările răpitoare-

[40] *Fauna R.S.R.,* vol. I-XI, Edit. Academiei, București, 1951-1972; Al. Hosu, *op cit.,* p. 180, 182-185, 187-188.

[41] Ionel Pop,Vasile Homei, *Mamifere din România,* vol. I-II, Edit. Științifică, București, 1973: George D. Vasiliu, *Să cunoastem bogăția faunistică a patriei noastre,* București, 1955, p. 16-53; idem, *Contribuții la cunoașterea populației de Sciurus vulguris I…,*1758… *din județul Argeș,* St. Com. Pitești, III, 1971, p. 107-115.

[42] Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român.* Edit. Academiei, București, 1961.

[43] Lista cu unele păsări cântătoare a fost alcătuită dă Teodor Voicu, muzeograf la Muzeul Județean Argeș din Pitesti.

corbul *(Corpus corax),* cioara, bufnița *(Bubo-bubo),* huhurezul sau ciuhurezul *(Strix aluco* și *urelensis),* uliul *(Accipiter),* șoimul *(Falco),* păsări căutate de vânători-sitarul *(Scolopax rusticola)* și porumbelul sălbatic *(Columba)* etc.

Ca urmare a transformărilor petrecute în orizontul local, mai ales în cazul amenajărilor hidrotehnice (lacurile de acumulare), pe drumul de migrație al râului Argeș, în aria orașului pot fi observate zborurile pescărușilor *(Alcedo ispida),* gârlițelor-gâște sălbatice mici *(Anser albifrovis),* rațelor salbatice *(Anas platyrhynchos),* bătăușilor (*Machetes pugna*)etc[44].

În păduri, pajiști, zăvoaie etc. au fost identificate numeroase insecte, printre care anumite exemplare rare din familia Itonididae, specii de insecte menționate pentru prima data ăn fauna României[45]. De asemenea, în această arie se află și alte specii interesante ale microfaunei. În pădurea-parc Trivale, la începutul verii, o mulțime de licurici *(Lampyris noctiluca)* răspândesc feeric, în întuneric, lumina lor fluorescentă, intermitentă. În zilele călduroase de primavară și de vară fluturi multicolori sunt văzuți în atmosferă sau pe plante.

În pădurea Trivale s-a amenajat un punct zoologic cu animale indigene și exotice care este vizitat deseori de către orașeni și călători.

Fauna ihtiologica a apelor curgătoare (Argeș, Râul Doamnei, Bascov) și a lacurilor de acumulare Budeasa, Pitești E-Bascov, Pitești-Prundu, Pitești-Golesti, Pitești-Mărăcineni este reprezentată de anumite specii de pești, caracteristice acestei zone geografice: scobarul *(Chondrostoma nasus),* mreana *(Barbus fluviaiilis),* cleanul *(Leuscius cephalus),* porcușor comun *(Gobio gobio),* vârlugă sau zvârlugă *(Cobitis taenia),* murgoi s.a[46].

Populația. Dezvoltarea economică și extinderea teritorială au determinat, în secolele al XlX-lea și în cel actual, o continuă evoluție demografică a Piteștilor.

În urma efectuări primului recensământ oficial din Țara Românească în anul 1831, ale cărui rezultate au fost incluse și în ,,Tăblița statisticească a Prințipatului Valahii pă anul 1832", se constată că orașul Pitești avea atunci 773 de case cu 4.000 locuitori[47]. Peste 28 de ani, recensământul din 1859 a consemnat 7.229 locuitori, iar statistica din 1865[48] a înregistrat 7.259 de locuitori, deci un spor de 3.259 de oameni, ocupând locul 9 în cadrul celor 38 de orașe și târguri ale Munteniei[49]. La finele

---

[44] Mircea Mătieș, *Cercetari avifenologice de-a lungul bazinului mijlociu și superior al Argeșului . . .*, St. Com. Pitești, II, 1969, p. 73-90.

[45] P. Neacșu, *Contribuții la cunoașterea faunei de Itonididae . . . din județul Argeș,* St. Com. Pitești, I, 1968, p. 227-234: idem, *Noi contribuții la cunoașterea Ilonididelor Galicole ... din județul Argeș,* St. Com. Pitești, III, 1971, p. 93-98

[46] Virginia Popescu-Marinescu, Petru Bănărescu, Gheorghe Stănescu, *Componența ihtiofaunei râului Argeș din sectorul Pitești-Golești și considerațiuni asupra bazei trofice existente in zonă,* Buletinul de cercetari piscicole, III (XXXIV), nr. 1-2, București, 1981, p. 59-66

[47] I. Cojocaru, *Țara Românească după statistica generală din 1832*, SAI, VII, București, 1965, p. 158-159.

[48] *Analele statistice ale României pe 1865*, VI, seria II, București, 1867, p. 29.

[49]

secolului al XlX-lea și începutul secolului al XX-lea, datorită dezvoltării activității productive și comerciale se observă o creștere mai pronunțată a populației, îndeosebi pe seama atragerii forței de muncă din mediul rural. În anul 1894, numărul populației se ridicase la 13.730 locuitori[50], iar la recensământul din 1899, orașul avea 15.669 locuitori[51], asadar după 40 de ani, cu 8.440 mai mulți decât în anul Unirii, ceea ce reprezintă un spor mediu anual de 211 locuitori. Numărul populației, la recensământul din 1912, a fost de 19.722 locuitori, adică un plus de 4.053 locuitori față de anul 1899.[52]

La recensământul populației din 29 decembrie 1930 au fost înregistrati 19.532 locuitori[53], cu 190 persoane în minus față de anul 1912. Scăderea numărului de locuitori se explică prin pierderile provocate de primul ăzboi mondial, 1916-1918. De altfel, după război, numărul locuitorilor a crescut, începând cu anul 1919. Recensământul din 1941 a consemnat 26.551 locuitori, iar cel din 25 ianuarie 1948, un număr de 29.007 locuitori[54], cu 9.475 mai mulți decât în 1930.

Ritmul înalt de dezvoltare a economiei socialiste s-a reflectat și în dinamica demografică. Ca urmare, populația stabilă a crescut în ritm susținut, așa după cum ne arată recensămintele efectuate în perioada anilor 1956-1977. Astfel, populația orașului s-a ridicat de la 38.330 locuitori în 1956[55], la 60.113 în 1966[56], la 123.943 în 1977[57] și la 143.614 locuitori în anul 1981. În anul respectiv, populația Piteștilor crescuse cu 395,1% în comparație cu cea din anul 1948, ocupând locul 15 în clasificarea orașelor[58]. Din analiza acestor date reiese că ăntre anii 1899-1966, populația s-a mărit de aproape patru ori. Ritmul mediu anual de creștere, între 1948 și 1966, a fost de 4,15%. Procesul intens de urbanizare a deteminat sporirea considerabilă a numărului de locuitori în deceniul 1966-1977.

În ultimii 20 de ani, ca urmare a industrializării masive, populația orașului s-a dublat. La 1 ianuarie 1987, populația municipiului Pitești era de 158.641 locuitori, iar împreună cu cea din comunele suburbane depăsea 208.771 locuitori.

Până în anii construcției socialiste, majoritatea populației era concentrată îndeosebi în zona centrală. Prin aplicarea măsurilor de sistematizare și prin lărgirea perimetrului orașului, au apărut noi și moderne cartiere: Calea București, Central-Piața Civică-Victorie-1 Mai-Maior Șonțu, Câmpineanu, Viilor, Eremia Grigorescu (E); Trivale I, II, Craiovei I, Războieni, Banatului, Exercițiu (V, SV); Pitești Nord I, II, Găvana *I*, II, III-Nicolae Bălcescu *(S*, NV); Cartierul Petrochimiștilor-Prundu (S); microraioanele: Teilor, Traian, Mărășești (V); Gară (S); lângă sau în apropierea orașului, cartierele: Bascov I *(N)*, Ștefăneștii Noi I, II (ESE), precum și tânărul oraș-satelit Mioveni-Colibași (NNE).

---

[50] MDGR, I, fasc. I, 1898, p. 107.
[51] MDGR, IV, 1901, p. 735 (15.570 loc.); *Recensământul general al populației . . . cu explicațiuni . . .*, de L. Colescu, București, 1905.
[52] Christ. Staicovici, P. Iconomu, *Slatistica anuală a Românici,* II, 1912, București, 1913, p. 3; *Dicționarul statistic al României...,* I, București, 1914, p. VIII.
[53]*Recensământul general al populației României*, V, Bucureţti, 1940, p. XXII.
[54] M. V. Cucu, *Orașele României,* Edit. Științifică, București, 1970, p. 230.
[55] *Recensământul populației din 21 februarie 1956,* I, București, 1960, p. 58-59.
[56] *Recensământul populației și locuințelor din 15 martie 1966,* I, partea I, București, 196, p. 5.
[57] *Anuarul statistic al R.S.R.,* 1977, București, p. 51.
[58] *Geografia României,* II, 1984, p. 158.

Căile de comunicație. Drumurile modernizate asigură un trafic intens spre București (115 km pe șoseaua naționala ,,drumul mare al Piteștilor" și 114 km pe autostradă, traseu internațional E 15 A), Râmnicu Vâlcea (61 km), Sibiu (160 km), Curtea de Argeș (36 km), Lacul Bâlea (120 km prin grandiosul drum alpin Transfăgărășan), Câmpulung (53 km), Brașov (138 km), Târgoviște (71 km), Slatina (70 km), Craiova (120 km, traseu internațional E 94), Drăgășani (75 km), Giurgiu (177 km), Roșiori de Vede (103 km), Alexandria (137 km), Turnu Măgurele (146 km).

În epocile medievală, modernă ăi contemporană, ,,drumul mare al Piteștilor" a avut un important rol pentru dezvoltarea economiăa, socială, politică și culturală a Munteniei, în general, și a orașului Pitești, în special. Pe aceasta veche cale rutieră au circulat, în decursul secolelor, mijloace de transport comerciale și pentru călători, românești și străine. De asemenea, importanța militară a marii artere este bine cunoscută. Drumul a fost amintit în numeroase documente interne și externe. Astfel, într-un document extern, din anul 1812, este menționat: *Le grand chemin de Pitești.* (,,marele drum al Piteștilor")[59].

Din nodul de circulație de la Pitești se ramifică alte drumuri, în toate direcțiile, așa cum s-a arătat mai sus.

Pe la Pitești trece magistrala feroviară 101 care realizcază legatura cu Bucureștii (108 km), având ramificații spre Curtea de Argeș (38 km), iar de la stația Golești (sunt utilizate și stația Ștefănești sau halta Gropeni) spre Câmpulung (55 km)[60].

În anii următori se va da în folosință noua cale ferată între stația Vâlcele (22 km N de Pitești) și Rm. Vâlcea, care va scurta traseul București-Pitești-Râmnicu Vilcea-Sibiu cu peste 120 km și cel puțin două ore. Preocupări și proiecte pentru construirea acestei importante linii feroviare între Pitești-Râmnicu Vâlcea-Sibiu, prin pasul Turnu Roșu, au existat înca din anul 1872. Într-un memoriu se arăta că prin Pitești Râmnic—Turnu Roșu se va realiza cea mai scurtă cale între Viena și Constantinopol, România urmând să beneficieze de acest tranzit internațional[61]. Gazeta ,,Dorința Argeșului", care a apărut la Pitești spre finele secolului trecut, a susținut in mai multe articole necesitatea și oportunitatea concretizării unor asemenea inițiative luate de tehnicieni și economiști cu vederi înaintate. În gazetă erau subliniate avantajele construirii căii ferate între Curtea de Argeș și Turnu Roșu, care urma să realizeze o legătura directă între Pitești și Sibiu[62]. În perioada interbelică, problema a fost reluată, în anii 1935-1936. În discuție se afla un proiect de începere a lucrărilor[63]. Dar, în condițiile de atunci ale României, proiectele respective au rămas doar documente de arhivă. Numai potențialul economic și tehnic ridicat al României socialiste a făcut posibilă înfăptuirea acestei grandioase și dificile construcții feroviare, cu cel mai lung viaduct din țară peste valea Topologului, de 1.350 m lungime și peste 45 m înalțime, cu două tuneluri în lungime de peste 4,15 km (Ploștina de 1.910 m și Gibei

---

[59]Hurmuzaki, supl. I, vol. 3 (1709 —1812), p. 391 (doc. LX/1812).
[60] Distanțele au fost luate din *Mersul autobuzelor* și din *Mersul trenurilor de călători*, edițiile 1985,1986, editate de către MTTc.
[61] C. Göllner, *Gândirea economică a sașilor din Transilvania în sccolul al XlX-lea,* Edit. Academiei, București, 1969, p. 101-102, 107.
[62]*Gazeta ,,Dorința Argeșului",* II, nr. 26, Pitești, 9 august 1887, p. 2 (v. și nr. ulterioare).
[63]*Anuarul orașului Pitești . . ., pe anul 1936,* Pitețti, p. 30, 133.

de 2.240 m), cu multe poduri (peste Argeș și Olt), podețe, diguri, consolidări etc. Lungimea căii ferate între stația Vâlcele (jud. Argeș) și Râmnicu Vâlcea este de 39,5 km[64].

*

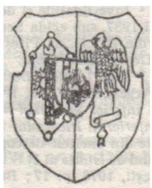
Asemenea tuturor așezărilor urbane din țara noastră, peisajul geografic al municipiului Pitești a cunoscut în anii socialismului înnoiri și transformări fundamentale. Pe întreaga arie piteșteană și în comunele suburbane s-au construit mari obiective industriale, care alcătuiesc gruparea industrială Pitești[65], depozite și magazine comerciale, spații pentru prestări de servicii, clădiri pentru instituțiile publice etc. S-au extins și modernizat căile și mijloacele de transport și telecomunicațiile. În același timp, municipiul Pitești a devenit unul din principalele centre turistice ale României, punct de sosire sau de plecare a numeroase trasee turistice interne și internaționale[66]. Despre dezvoltarea economică, politică, socială și culturală a municipiului din timpurile noastre se va relata pe larg în capitolul destinat istoriei contemporane a Piteștilor.

În încheiere se poate afirma că, aici, la confluenta Argeșului cu Râul Doamnei, într-un cadru natural armonios, au existat condiții geografice deosebit de favorabile, care, prin intervenția și activitatea colectivităților umane, au făcut posibile apariția, iar apoi ascensiunea continuă a orașului Pitești, în decursul epocilor istorice.

[64] Anca Florescu, *O idee de multe decenii*... Scînteia, LV, nr. 13. 369, București 16 august , 1985,p. 1, 5.
[65] *Geografia României,* II, Geografia unmană și economică, 1984, p. 309; *Argeș. Monografie,* Edit. Sport-Turism, București, 1980, p. 85-90.
[66] *Enciclopedia geografică a României,* p. 222 -223 ; *România-ghid turistic*, Edit. Sport-Turism, București, 1983, p. 69-81, 107-109, 115-116, 382-385; Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, *Pitești* — ghid de oraș, Edit. Sport-Turism, București, 1985.

Capitolul II

VESTIGII DIN EPOCILE STRĂVECHE ŞI VECHE

Istoria municipiului Pitești se caracterizează, în primul rând, prin permanență, prin continuitatea de viețuire şi de muncă a colectivităților umane aici, la confluența Argeşului cu Râul Doamnei, pe parcursul tuturor epocilor istorice şi orânduirilor sociale.

Descoperirile arheologice efectuate pe teritoriul Piteștilor în ultimele patru decenii au dovedit că aceasta zona a fost populata de oameni încă din primele perioade ale comunei primitive. De aceea, se poate afirma că istoria Piteștilor a început o data cu apariția omului şi a societarii omenești în aceste locuri.

Epoca pietrei (circa 1 milion - 2500 î.e.n.)

Perioada paleolitica (circa 1 milion - 10000 î.e.n.)

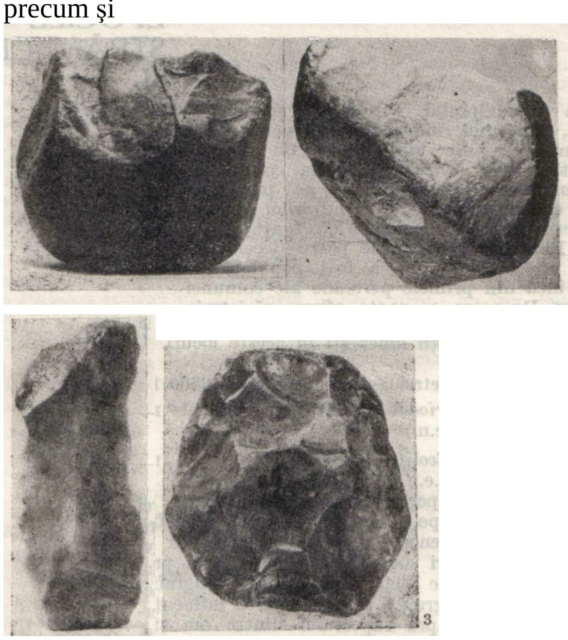
Paleoliticul inferior (circa 1 milion - 120000 î.e.n.)

În perioada veche a pietrei sau a pietrei cioplite, pe timpul desfăşurării şi definitivării antropogenezei, munca şi viața în colectiv, ca factori sociali, au jucat un rol primordial alături de factorii biologici şi geografici. Factorii geografici au exercitat o influenta puternică asupra raportului dintre om şi mediu, asupra evoluției societarii omenești. Munca a început o data cu făurirea şi utilizarea primelor unelte.

Descoperirea în perimetrul municipiului a unora dintre cele mai vechi şi rudimentare unelte de piatra cioplita din Romania şi chiar din Europa reprezintă o confirmare a faptului că în spațiul geologic-geografie al Piteștilor s-a desfăşurat încă din primele faze ale paleoliticului inferior, în trecutul foarte îndepărtat, complexul şi îndelungatul proces bio-psiho-social-istoric al antropogenezei, proces prin care hominidele s-au desprins din rândul animalelor şi s-au transformat treptat în oameni.

La Pitești şi în comunele apropiate, într-o zona bogată în resturi fosilizate de fauna termofila, îndeosebi proboscidieni (Archidiskodon=Elephas meridionalis), în depozitele cua-

ternare villafranchiene din pleistocenul timpuriu, aflate în şi sub actuala albie minora a râului Argeş, pâna la adâncimi de 20 m, au fost descoperite peste 400 de unelte de silex şi câteva de cuarțit din paleoliticul inferior[1]. Piesele respective aparțin culturii de prund (Pebble Culture), precum şi

Unelte din paleoliticul interior descoperite la Pitesti:

1 — 2) unelte chopping-tools — cultura de prund ; 3) piesa bifacialg ;

4) lama Levallois.

altor culturi şi tehnici de prelucrare, pe galeți şi aşchii, specifice paleo-liricului timpuriu: culturile abbevillo-aclieuleene (piese bifaciale), tehnicile clactoniana şi Levallois incipienta (aşchii şi lame). Uneltele din paleoliticul inferior descoperite la Pitești se evidențiază printr-o accentuată diversitate tipologică şi morfofuncţională[2].

[1] Investigațiile şi descoperirile au fost făcute de către autorul acestui capitol, intre anii 1949 şi 1987, sub egida Secției de științe istorice a Academiei R.S.R. şi a Societății de științe istorice din R.S.R., la Piteşti şi în alte zone din Piemontul Gotmeana, În NV Câmpiei Române şi în Depresiunea Sibiu.

[2] Paul I. Dicu, *Descoperiri atribuite paleoliticului interior pe cursul mijlociu al Argeșului* (jud. Argeş), SCIV, 23, 1972, 2, p. 223 - 234; idem, *Noi descoperiri de unelte atribuite paleoliticului inferior pe cursul media al Argeşului,* SCIV, 24, 1973, 4, p. 653 - 658; idem, *Paleoliticul inferior în Piemontul Cotmeana* şi *Depresiunea Sibiu,* SCIVA, 30, 1979, 4, p. 575 - 589. O parte din uneltele descoperite la Piteşti de către autorul capitolului au intrat în patrimoniul Muzeului de istorie al R.S.K. din București (v. *Creșterea patrimoniului muzeal,* Buletin, I, MNI, București, 1976, p. 17; Buletin, II, 1978, p. 17, 138).

Cioplitoarele unifaciale (choppers) şi cioplitoarele bifaciale (chopping-tools) din cadrul culturii de prund, numita și cultura galeților amenajate, au fost primele unelte de piatră realizate şi folosite de hominide (ființe umane în devenire) în faza inițială a desprinderii lor din starea de animalitate, la începutul perioadei cuaternare. Cu uneltele de piatra din cultura de prund hominizii au efectuat operații multiple: tăiat, cioplit, lovit, străpuns, răzuit etc. Acestea au marcat etapa decisivă a antropogenezei, începutul muncii, tehnicii, meșteșugurilor, civilizației umane, începutul istoriei societății omenești.

Inventarul litic al uneltelor de tip cultura de prund descoperite în zona Pitești cuprinde exemplare care au o valoare științifica excepțională, multe piese fiind unicate sau variante unicat, caracteristice acestei arii geografice, în care ies în evidență procedee de prelucrare şi forme specifice. De exemplu, în colecţie se află cioplitoare unifaciale şi bifaciale terminale duble, laterale simple şi duble, combinate, cu suprafață activă pe o singură parte, pe ambele părți, pe părți diferite etc. ; unelte lucrate pe colţ, cele cu vârf, pe galeți fracturați natural sau pe desprinderi naturale etc.; piese cu tăişul (muchea activa) zigzagat, sinuos, arcuit, rectiliniu, îngust, larg, oblic etc. Subliniem ca, pe lângă uneltele prelucrate la un singur capăt (terminale), au fost descoperite şi unelte ascuțite la ambele capete sau lateral etc.[3].

Uneltele descoperite în zona Piteștilor pot fi considerate veritabile prototipuri şi etaloane arheologice, unelte de referința pentru determinarea ţi încadrarea corecta a altor piese similare din aceasta categoric, indiferent de locul în care au fost sau vor fi descoperite. La uneltele din cultura de prund descoperite la Pitești în profunzimea straturilor aluvionare existente în albiile minore ale râului Argeş şi în straturile similare de pe cursurile râurilor Bascov, Cotmeana, Vedea, Topolog s.a. se disting şi alte trăsături care atestă vechimea foarte mare a acestui utilaj litic: tehnica rudimentă utilizată pentru cioplirea galeților de silex, dimensiunile mari şi foarte mari, greutatea mare, gradul de rulare redus pentru cele aflate la adâncimi mai mari, patina şi luciul pronunțate etc.[4].

Uneltele din paleoliticul inferior descoperite la Pitești pe valea Argeșului sunt similare tipologic şi morfofuncţional cu cele găsite în zona municipiului Slatina-Olt (văile Oltului, Dirjovului, Valea Muierii, Valea Tesluiului-Muntenia, Valea Tesluiului-Oltenia ş.a.), în zona orașului Costești-Argeş (văile Dâmbovnicului, Mozacului, Neajlovului, Teleormanului s.a.)[5] sau în albiile minore ale altor râuri şi pârâie din Piemontul Cotmeana, NV Câmpiei Române, Depresiunea Sibiu[6].

---

[3] Paul I. Dicu, SGIVA, 30, 1979, 4, p. 588. Expunerea detaliata a materialului litic este inclusa de către autorul capitolului în monografia *Paleoliticul inferior în Romania* (În curs de definitivare).

[4] Paul I. Dicu, *op. cit.*, p. 586.

[5] C. S. Nicolaescu-Plopşor, I. N. Moroșan, *Sur le commencement du Paleolithique en Roumanie*, Dacia, NS, III, 1959, p. 9-33 ; Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor şi armelor de piatra cioplita descoperite pe teritoriul României*, Edit. Academiei, București, 1970, p. 11 - 14; 107 - 108 ; M. Nica, *Unelte ale culturii de prund descoperite la Farca$ele* (jud. Olt), RM, Muzee, I, 1970, p. 430 - 437; I. Nania, *Unelte ale paleoliticului inferior descoperite pe văile Dâmbovnicului şi Mozacului (județul Argeș)*, SCIV, 23, 1973, 2, p. 235—244.

[6] Paul I. Dicu, *op. cit.*, p. 578, 582-588; idem, *Noi descoperiri arheologice din paleoliticul inferior în Piemontul Cotmeana şi Depresiunea Sibiu*, Argeş, XVII, nr. 8 (135), Pitești

Prin numărul mare de unelte din piatra cioplită, prin vechimea şi varietatea lor, Piemontul Cotmeana împreuna cu partea nord-vestică a Câmpiei Române, cuprinsă între râurile Argeş şi Olt, având ca centru teritoriul municipiului Pitești, an devenit principalul areal al paleoliticului inferior din Romania şi unul din cele mai importante din Europa, în ceea ce privește cultura de prund[7] .

Paleoliticul mediu (circa 120.000 - 40.000 î.e.n.) şi *paleoliticul superior* (circa 40000 - 10000 î.e.n.). În perimetrul orașului, pe valea Argeşului, pe pantele şi terasele din dreapta râului Argeş, cercetările arheologice au scos la iveala, de asemenea, piese de silex care fac parte din culturile şi tehnicile caracteristice perioadelor mijlocie (faciesul musterian) şi finală a paleoliticului (așchii şi lame)[8].

Mezoliticul sau epipaleoliticul (circa 10.000 - 5.500 î.e.n.). Din această perioada de tranziție de la paleolitic la neolitic, când oamenii trăiau în grupuri mici şi foloseau arcul cu săgeată, au fost observate în zona piteșteană câteva unelte de silex microlitice, cu forme geometrice.

Perioada neolitica şi eneolitica (mileniul al VI-lea î.e.n..- primele secole ale mileniului al II-lea i.e.n.).

Neoliticul a constituit o îndelungata perioada de transformări radicale în evoluția societarii omenești. Principalele realizări ale comunităţilor umane în aceasta perioada au fost : obținerea uneltelor mai productive din piatra șlefuita şi perforata, practicarea meșteșugurilor casnice (tors, țesut, olărit), cultivarea plantelor, creşterea animalelor domestice, renunțarea treptata la viața nomada, construirea de locuințe şi așezări, începutul folosirii metalelor (cuprul şi aurul)[9].

Descoperirile arheologice atesta ca teritoriul argeșean a fost intens populat în neoliticul timpuriu, mediu şi târziu. În aproape toate localitatile urbane şi rurale au fost depistate numeroase așezări şi o cantitate apreciabila de obiecte neolitice. Până în prezent au fost înregistrate urme neolitice în peste 100 de sate, comune şi orașe din județul Argeş, în sute de locuri şi puncte geografice[10].

Pe vatra orașului Pitești au fost descoperite unelte din piatra șlefuita: topoare de diferite mărimi şi forme în cartierele Pitești Sud - Craiovei şi Pitești Nord - str. Cpt. Cuțui, pe str. Trivale, în sectorul estic din terasa de lunca. De asemenea, s-au găsit fragmente de vase ceramice şi alte piese într-o serie de puncte ale municipiului. Obiectele respective aparțin principalelor culturi neolitice. În terasa din dreapta râului Argeş, în apropierea Întreprinderii de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton şi în alte sectoare ale municipiului s-au observat fragmente ceramice

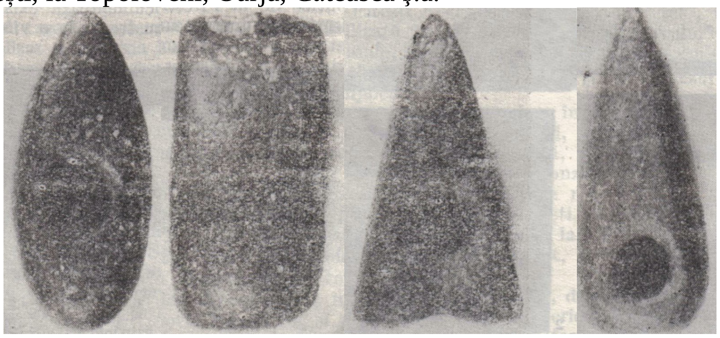
[7] *The Cambridge Ancient History,* Second Edition, vol. HI, part. I, Cambridge, London New York . . ., 1982, p. 61, fig. 1 (1, 2, 3), Map. 1; Vladimir Dumitrescu, Alexandra Boloiney, Florea Mogosanu, *Esquisse d'une prchisioire de la Koumanie jusqu'ft la fin de I'dge du bronze,* Edit. Ştiintifică şi Enciclopedică, București, 1983, p. 30-32, 34, 208.

[8] Descoperiri efectuate de către autorul acestui capitol.

[9] D. Berciu, *Contribufii la problema ncoliiicului în Romania în lumina noilor cercetari,* Edit. Academiei, Bucuresti, 1961; Eugen Conișa, *Neoliticul pe teritorial României. Cansiderații,* Edit. Academiei, București, 1987.

[10] Cercetări întreprinse în anii 1945-1987, de către autorul capitolului; v. Paul I. Dicu, Argeş, XII, nr. 4 (110), Pitești. 1977, p. 4: idem, Junimea, nr. 24-25, Pitești, 1979, p. 170-171 ; Eugen Comșa, Paul Dicu. *Date şi aspecte despre descoperirile din neolitic în județul Argeş,* manuscris, în curs de publicare; Eugen Comşa, *Bibliografia neoliticului pe teritoriul României*, vol. I - II, Muzeul de istorie al R.S.R., București, 1976.

din cultura Gumelnița, caracteristice neoliticului final (eneoliticul)[11]. Urme materiale din epoca noua a pietrei, îndeosebi topoare-ciocane perforate, au ieșit la suprafața în localitățile suburbane Bascov, Ștefănești, Mărăcineni sau în comunele apropiate Budeasa, Miceşti, Ţiţești, Merişani, Călinești, la Topoloveni, Oarja, Căteasca ş.a.

Unelte din perioada neolitică descoperite la Pitești.

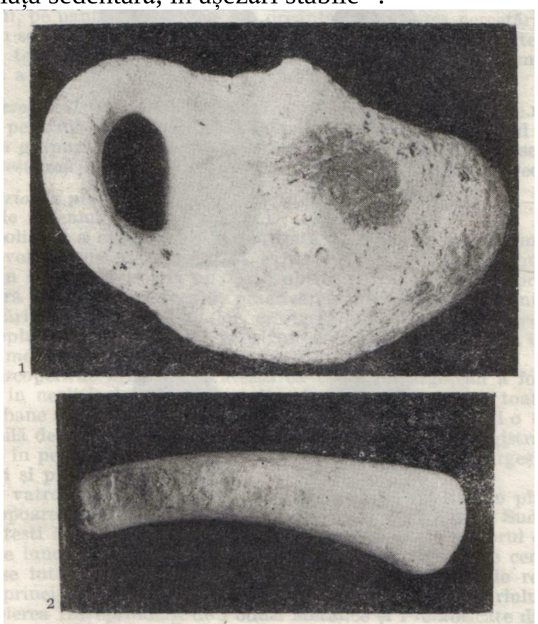
În apropierea comunei suburbane Ștefănești, pe Dealul Olarului, din satul Râncăciov, com. Călinești, într-o importanta stațiune arheologică complexă[12], neexploatată încă, s-au găsit fragmente ceramice aparținând culturii Criş, specifică neoliticului timpuriu, cea mai veche cultură neolitică din ţara noastră, precum şi din culturile Boian, Sălcuţa, Ariuşd, Gumelnița etc. De asemenea, aici au apărut fragmente ceramice aparținând

[11] Materiale depistate de către autorul capitolului şi de către prof. Ion Nania, Irina Ocnaşu şi Al. Smaranda.

[12] Aici se afla materiale care aparțin unor culturi suprapuse din perioadele neolitică, a bronzului şi a fierului până în secolul al XlV – lea, care documentează continuitatea populației autohtone timp de milenii.

culturii Coțofeni, din perioada de trecere de la neolitic la epoca metalelor[13]. Într-o monografie a culturii Coțofeni, autorul concluziona: ,,Indiferent dacă grupele care fac parte din fenomenul Coțofeni vorbeau sau nu o limbă indoeuropeana, biologic şi cultural ele constituie nucleul principal al ramurii şi culturii trace nord-dunarene"[14].

Urmele neolitice de la Pitești documentează existenta pe aceste locuri a unor colectivităţi umane care au trecut la o viața sedentară, în așezări stabile[15].

Obiecte din perioada bronzului descoperite la S și N de Pitești : 1) fragment de vas ceramic — cultura Tei ; 2) topor de piatra șlefuita din perioada bronzului.

Epoca metalelor (circa 1.700 î.e.n - 106 e.n.)

În această epocă au apărut în istorie traco-geto-dacii, strămoșii direcţi ai poporului român, creatorii civilizației bronzului şi fierului din spațiul carpato-danubiano-pontic. În secolul I î.e.n. s-a constituit primul

[13] Cercetări de suprafaţă efectuate de către autorul capitolului între anii 1955 — 1973. Prof. Mircea Crăciun a depus mai multe obiecte în colecția scolii din Râncăciov.
[14] Petre Roman, *Cultura Coțofeni*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1976, p. 78.
[15] Unele piese neolitice descoperite în Pitești și împrejurimi se păstrează în colecțiile muzeului județean și în colecțiile unor şcoli din Pitești sau din alte localităţi.

stat dac centralizat şi independent condus de Burebista, iar în secolul I î.e.n., statul dac a fost reunificat şi consolidat pe timpul regelui Decebal[16]. Pe teritoriul actual al județului Argeş, inclusiv pe teritoriul Piteștilor, s-au constatat numeroase așezări şi alte urme materiale din cele doua perioade ale epocii metalelor.

Perioada bronzului (circa 1.700 - 800 î.e.n.).

Timp de multe secole s-a dezvoltat treptat metalurgia aramei (cuprului) şi s-a generalizat metalurgia bronzului care a continuat şi în prima faza a perioadei fierului. Prelucrarea metalelor a devenit o ocupație distinctă în societatea primitivă. Uneltele, armele şi alte obiecte de cupru şi bronz erau încă rare. De aceea s-au folosit, în mare măsura, uneltele de piatra şlefuită, din lemn, os şi corn, îndeosebi în bronzul timpuriu şi mijlociu. În bronzul târziu a început procesul de destrămare a comunei primitive.

În zona Argeş-Muşcel sunt cunoscute mai multe localităţi (peste 40), unde s-au semnalat obiecte diferite din aceasta perioada: Ţiţești, Drăganu, Cotmeana, Silişteni-Lunca Corbului, Teiu, Căteasca, Mozăceni, Ştefan cel Mare, Retevoieşti, Săliștea-Uda, Schitu-Goleşti, Berevoești, Cetăţeni ş.a.

În municipiul Pitești, perioada bronzului este reprezentată prin mai multe obiecte: fragmente ceramice, descoperite la intersecția dintre Calea București şi str. 1 Mai, în sectorul Pitești SE şi cartierul Războieni[17], topoare din piatră şlefuită, scoase la lumina în zona Pitești SV-Calea Craiovei, în sectorul Pitești E, Piteşti S-Prundu; o unealtă din corn de cerb, tip ,,baston de şef", utilizată, ca săpăligă, descoperită în zona Expoparc-Calea Bascovului[18], unde, probabil, a existat o așezare din aceasta perioadă. Cele mai multe obiecte aparțin culturilor Glina III (bronzul timpuriu) şi Tei (bronzul mijlociu).

Vestigii din perioada bronzului au mai fost semnalate în comunele suburbane Ștefănești (topoare de piatră şlefuită, cu orificii, aparținând culturii Tei) şi Bascov (un interesant topor de piatra șlefuită, neperforat, găsit la Valea Ursului, având o forma similară, cu cele din bronz).

De asemenea, în partea de sud-est a municipiului, pe malul stâng al râului Argeş, în sectorul balastierei de la Goleşti-Ștefănești, într-o așezare distrusă integral prin excavare şi eroziune, au ieșit la suprafaţă numeroase fragmente ceramice şi un vas ceramic fracturat, aparținând culturii Tei (fazele IV-V)[19].

Lângă Pitești, la Călineşti-Vale, în apropiere de spital, dintr-o așezare distrusă prin eroziune au fost recuperate obiecte din perioada bronzului: un vas mic de hit (ceașcă), caracteristic culturii Tei (faza a III-a), un fragment dintr-o bară de bronz şi un răzuitor pe lama de silex, specific culturii Tei (bronzul mijlociu). Pe Dealul Olarului din Râncăciov-Călineşti s-au găsit ceramica aparținând culturii Glina III, din bronzul primar, fi culturii Tei, precum şi trei topoare de aramă întregi şi altele fragmen-

[16] *Istoria României*, I, 1960, p. 90 şi urm.; S. Morintz, *Contribuții arheologice la istoria tracilor timpurii*, I, Edit. Academiei, București, 1978.

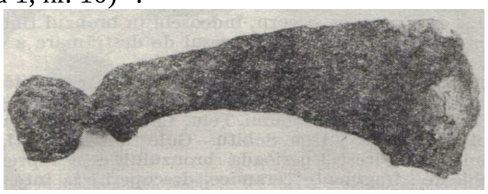
[17] Depistări întreprinse de prof. I. Nania şi autorul capitolului. Câteva fragmente au fost depuse la muzeul județean.

[18] Unealta din corn a fost ridicată de către prof. Mircea Adameșteanu care a predat-o muzeului din Pitești (v. I. Nania, *Istoria vânătorii în Romania*, Edit. Ceres, București, 1977, p. 64).

[19] Cercetări efectuate de către autorul capitolului.

tate din bronzul mijlociu (unul cu orificii de înmănușare transversală şi două plate, cu marginile ridicate) [20].

Ȋn anul 1915 sau în perioada interbelică, într-o localitate rămasa necunoscută din județul Argeş, între orașele Pitești şi Curtea de Argeş, s-a aflat un tezaur din perioada bronzului (cultura Tei), alcătuit din piese de aur: 11(12) inele cu buclă (unul cu incizii) şi 7 pandantive (mărgele bitronconice). Podoabele au fost achiziționate în anul 1928 pentru colecția Severeanu din București, iar în prezent sunt expuse în sala Tezaurului istoric a Muzeului de istorie al R.S.R. (perioada bronzului, vitrina 1, nr. 10)[21].

Topor de fier descoperit la Pitești

Perioada fierului. Ȋn cursul acestei perioade, prin utilizarea uneltelor şi altor obiecte din fier s-au obținut importante progrese în domeniul producției şi au avut loc profunde mutații pe plan social. Evoluția colectivităților traco-geto-dacilor din această zonă poate fi urmărită în cele doua faze ale perioadei fierului (Hallstatt şi La Téue). Ȋn Hallstatt (circa 800 - 300 î.e.n.), daco-geţii s-au afirmat în istorie ca ramură distinctă a marelui neam al tracilor.

La Pitești din Hallstatt s-au descoperit fragmente ceramice în câteva sectoare ale orașului. Astfel, pe terenul din jurul Institutului de Ȋnvățământ Superior (Facultatea pedagogică), cercetările arhieologice au înregistrat o necropola tumulară, iar în sudul orașului, între comuna suburbana Bradu şi comuna Oarja, pe locul unde s-a construit platforma petrochimică, au existat, de asemenea, tumuli probabili hallstattieni. Alți tumuli se află între platforma, petrochimică şi comuna Cătească, în partea sud-estică a municipiului[22]. Urmele hallstattiene de la Pitești aparțin, în mare parte, grupului cultural Ferigile (secolele VI-IV î.e.n.), reprezentativ pentru Hallstatt-ul final, bine documentat în județul Argeş atât la Tigveni, Ciofrângeni, Șuici, Cartea de Argeş, Ţiţeşti, Belești-Negrești şi Merișani, cât şi în alte localităţi[23]. De reținut faptul că în zona Piteștilor au fost semnalate

[20] Cercetări întreprinse de către autorul capitolului. Topoarele de aramă au fost recuperate de către prof. Mircea Crăciun pentru colecția școlii iar în anul 1978 au intrat in patrimoniul Muzeului județean Argeş din Pitești; Paul I. Dicu, *Autohtonii în documente arheologice ....* Argeş, XII, nr. 4 (110), Pitești, 1977, p. 4 ; idem, *Traco-geto-dacii din spațial argeșean în izvoare arheologice şi numismatice,* Junimea, nr. 24 — 25, Pitești, 1979, p. 170 — 173.

[21]Paul 1. Dicu, *op. cit.*, p. 4, 171 ; Ștefan Burda, *Tezaure de aur din Romania,* Edit. Meridiane, Bucureşti, 1979, p. 17, fig. 9, p. 49 (nota nr. 13), p. 65 (catalog nr. 11).

[22] Cercetările perieghetice au fost făcute de către autorul capitolului si prof. Ion Nania.

[23] Al. Vulpe, Eugenia Popescu, *Date noi privind grupul Ferigile în Argeş,* St. Com. Pitești, I, 1968, p. 23 -31: idem, *Contribution à la connaissance des débuts de la culture gèto-dacique dans la zone subcarpatique Vâlcea-Argeş (La Necropole tumulaire de Tigveni),* Dacia, NS, XVI, 1972, p. 75-111; Paul I. Dicu, *op. cit.,* p. 4, 171-172.

fragmente ceramice din Hallstatt-ul timpuriu în satul Tutana, com. Băiculești, jud. Argeș, și din Hallstatt-ul mijlociu (cultura Basarabi), în câteva localități[24].

Perioada geto-dacă. Teritoriul municipiului Pitești a fost, în conti-nuare, populat de geto-daci și în a două subperioadă sau fază a fierului (La Tène, circa 300 î.e.n.-106 e.n.). A fost o perioadă de maximă înflorire a civilizației geto-dacice. Sunt iudicii arheologice ale urmelor unor așezări răspândite atât în perimetrul orașului, cât și în terenurile comunelor suburbane sau vecine. De aceea, Piteștii figurează în evidența arheologilor și istoricilor printre localitățile getice necercetate sau cercetate sumar[25].

La distanță de circa 5 km din marginea de NE a municipiului Pitești, în satul Budeasa Mică, comuna Budeasa, pe Dealul Văcăreasca, în pădurea de aici, se află elemente ale unei fortificatii geto-dacice, folosită probabil ca loc de refugiu, în punctul numit ,,La Cetate" (,,Cetatea Jidovilor" sau ,,Cetatea lui Mircea")[26]. Așezarea fortificată de la Budeasa Mică era înconjurată de șanțuri (1-3 m adâncime), care parțial se păstreză, fiind amplasată pe un mamelon central flancat de alte două mameloane spre NE și SV, între pârâiele Budeasa Mică (V, NV) și Cristeasca (E, NE), pe culmea (șaua) dealului și pe pantele acestuia, cu abrupturi spre ENE și VSV. În jurul cetății au fost depistate mai multe vetre de locuire, cu pamântul ars, fragmente ceramice geto-dacice de tip La Tène, fragmente de cărămizi și cioburi de vase de facturăromană și daco-romanp din secolele II i.e.n.-IVe.n. etc. Se pare că aceste vestigii, asa cum a reieșit din constatările facute pe teren în întreaga regiune, reprezintă singura așezare întărită geto-dacică identificată până acum în VNV Munteniei, între râurile Dâmbovița și Olt, în zona Piteștilor, intens locuită de geto-daci și daco-romani. În timpul stăpânirii romane, așezarea de la Budeasa Mică a fost integrată în sistemul de apărare al Limes-ului Transalutanus. Dealul Văcăreasca face parte din Gruiurile (Dealurile) Argeșului, subunitate a Piemontului Getic[27].

Pe acest deal, în locul unde apar resturile de fortificații și clădiri nu au fost executate, până la această dată, săpături arheologice sistematice[28]. Lucrările vor prezenta unele dificultăți, deoarece așezarea este situată într-o pădure, pe un teren accidentat, supus parțial eroziunii.

Tot în zona Piteștilor, în apropierea comunei suburbane Colibași, în satul Conțesti, din com. Davidești, județul Argeș (aprox. 20 km NNE de Pitești) a fost descoperită o așezare funerară (?) geto-dacică în locul numit

[24] Paul I. Dicu, *Descoperiri arheologice din epocile străveche și veche în vestul Munteniei - zona dintre râurile Argeș și Olt,* comunicare prezentată la sesiunea stiințifică anuală a Muzeului județean Argeș din Pitești, 23 octombrie 1986 (manuscris)

[25] Radu Vulpe, *Așezări getice din Muntenia,* Edit. Meridiane, București, 1966 (harta ,,Muntenia getica").

[26] C. Alessandrescu, *Dicționar geografic al județului Mușcel,* București, 1893, p. 206; C. Rădulescu-Codin, *Muscelul nostru ...*, I, Câmpulung, 1922, p. LXXX - LXXXI; idem, *Câmpulungul Muscelului. Istoric și legendar . ..*, Câmpulung-Mușcel, 1926, p. 275.

[27] Paul I. Dicu, *O așezare dacică necunoscută,* Argeș, XIV, nr. 2 (117), Pitești, 1979, p. 5; idem, Junimea, nr. 24-25, Pitești, 1979, p. 172-173.

[28] Cercetări de suprafață a întreprins, între anii 1958-1962, arheologul Dinu Rosetti, iar autorul acestui capitol a efectuat investigații și depistări între anii 1955-1978.

,,Lacul lui Bîrcă”, cu un valoros şi variat inventar de obiecte: ceramică unelte, arme, podoabe, o monedă AR Dyrrhachium (Meniskos-Filotas) etc., databile între secolele VI—I î.e.n. În așezare s-au găsit şi numeroase resturi de oase incinerate ale unor animale, probabil sacrificate în timpul unui ritual. Se presupune ca toate aceste materiale au constituit ofrande pentru o zeitate, fiind aduse de către comunitatea geto-dacică din teritoriul respectiv. De asemenea, în punctul ,,Dealul lui Mădăran" s-au găsit, în anul 1971, izolate, piese de fier şi bronz din secolele al II-lea -I î.e.n.[29]

S-au exprimat păreri despre o eventuală localizare pe teritoriul Piteștilor a cetăţii getice Helis, reședința şefului de trib sau uniune tribală Dromihete (secolele IV—III î.e.n.), şi a cetății Argedava[30], una din reşe-dinţele marelui rege Burebista (secolul I î.e.n.).Cercetările arheologice efectuate până în prezent şi izvoarele istorice cunoscute până acum nu au confirmat aceste supoziții. Totodată, din datele sumare oferite de geograful Ptolemeu (secolul II e.n.) reiese ca în aceasta zonă ar fi trăit ,,Potulatensii”, al patrulea popor (trib) din grupa a doua de geto-daci. Ptolemeu a arătat că ,,Potulatensii" alcătuiau un neam getic care locuia în Dacia. Arheologul Vasile Pârvan a admis că neamul respectiv ar fi populat zona deluroasă din vestul Munteniei şi părţile nordice ale Olteniei[31]. În aria de locuire a ,,Potulatensii”-lor, o uniune de triburi geto-dacice a bătut monede de argint de tip Adâncata - Pitești - Mănăstirea, în a doua jumătate a secolului al II-lea î.e.n., a căror frecvenţă a fost constatată în această regiune prin câteva descoperiri numismatice[32]. De reținut că în Pitești după primul război mondial, s-a găsit unul din cele mai mari tezaure cu monede de acest tip, din care 109 piese se păstrează la Muzeul de istorie şi artă a municipiului București[33].

Controversata problemă a identificării şi localizării cetăților geto-dacice Helis (Cetatea Soarelui) şi Argedava-Argedava (Cetatea de pe Argeș sau Cetatea Argeșului), datorită lipsei de surse istorice sigure, a rămas nesoluționată[34].

Pentru localizarea şi identificarea cetății Helis, reședința probabilă a regelui get Dromichete (Dromichaites), pe care V. Pârvan îl considera,... prima personalitate politică, bine definită de istorie, caracterizând puter-nica organizare getică din stânga Dunării..., adversarul şi biruitorul lui Lysimaclios"[35], istoricii au propus, ipotetic, așezările de la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomiţa) şi Popești-Novaci (jud. Giurgiu), o localitate din Câmpia Dunării, teritoriul actual al Bucureştilor, sau o localitate aflată undeva pe valea superioară a Argeșului, eventual la Pitești s.a. Se știe că, în jurul anului 300 î.e.n., Dromichete a fost căpetenia unui trib

---

[29] Al. Vulpe, Eugenia Popescu, *Une contribution archéologique d I'étude de la religion des Géto-Daces,* Thraco-Dacica, 1976, p. 217—226.

[30]O. Frunzescu, *Dicționar topografic şi statistic al României . . .,* Bucureşti, 1872, p. 11; G. I. Lahovari, *op. cit.,* p. 121- 122; MDGR, I, 1898, p. 114. Despre existenţa Argedavei la Pitești au notat în scrierile lor Fr. J. Sulzer şi Domenico Sestini (v. capitolul ,,Orașul Pitești în izvoare medievale externe”).

[31] Vasile Pârvan, *Getica . O protoistorie a Daciei,* București, 1926, p. 249, 254; *ibidem,* Edit. Meridiane, București, 1982, p. 148 - 150.

[32] Constantin Preda, *Studii si cercetări de numismatică* (SCN), V, București, 1971, p. 51, 53, 63: idem, *Monedele gelo-dacilor,* Edit. Academiei, București, 1973, p. 198- 214.

[33] Constantin Preda, Paul I. Dicu, *Monede gelo-dacice descoperite pe teritoriul județului Argeș,* BSNR, LXXV-LXXVI (1981-1982), nr. 129-130, București, 1983, p. 92-93 (pct. 13 c).

[34] V. Pârvan, *op. cit. (* indice); Radu Vulpe, *Studia Thracologica,* Edit. Academiei, București, 1976 (v. index general).

[35] V. Pârvan, *op. cit.,* p. 37 (ed. 1982).

sau uniune de triburi getică a ,,ordessensi”-lor, al cărui centru era situat în zona râului Ordessos (Argesis), acesta fiind râul Argeş. Nu este exclus ca teritoriul stăpânit de uniunea tribală amintită să fi cuprins şi locurile unde se găseşte astăzi municipiul Piteşti.

De asemenea, în ceea ce priveşte localizarea Argedavei (Argidavei) au fost propuse mai multe localităţi din Muntenia, Oltenia, Banat, Dobrogea, Moldova şi chiar din Transilvania[36]. În epocala sa opera, *Getica*, V. Pârvan, printre alte considerente, a notat următoarele:,,... În special regatul lui Burebista se arata a fi fost prin excelenţă danubian, având o principală, reşedinţă undeva prin Banat, Oltenia sau Muntenia. Fie că, Argedava din inscripţia citată de la Dionysopolis e Arcidava din Banat, fie că ea e undeva pe râul cu al cărui nume seamănă, Argeşul, Arge-sis, Argedava, este foarte probabil ca oraşul de frunte al marelui rege a trebuit să fie la sudul sau sud-vestul Carpaţilor...” şi, mai departe: ,,... Fără, îndoială, trebuie să ne închipuim viaţa şi acţiunea lui Burebista în cadrele analoage ale evului mediu european şi în general al marilor monarhii cuceritoare. Capitala e acolo unde e regele. Toate cetăţile de pe toate marile drumuri şi de la toate hotarele sunt capitalele sale...”[37]. Deci, V. Pârvan a admis posibilitatea existentei, în timpul lui Burebista, a unei reşedinţe principale (Argedava) şi a unor reşedinţe temporare, itinerante, secundare, a căror denumire putea fi asemănătoare. Ideile sale au fost preluate de către majoritatea istoricilor noştri care s-au ocupat cu rezolvarea acestei probleme.

De remarcat faptul că istoricul Constantin Daicoviciu a renunţat la ipotezele sale anterioare şi s-a pronunţat pentru localizarea Argedavei pe valea superioară a râului Argeş[38], adică în sectorul Piteşti - Curtea de Argeş.

Arheologul Radu Vulpe şi alţi cercetători sunt de părere că Argedava ar putea fi localizată în zona de câmpie, pe cursul inferior al râului Argeş, opinând pentru aşezarea de la Popeşti-Novaci (judeţul Giurgiu)[39].

Dificultăţi similare ridică şi problema localizării râului Argesis-Ordessos, precum şi explicarea originii cuvântului Argeş sau a denumirilor antice ale acestui hidronim[40].

Dintre dovezile care atestă prezenţa geto-dacilor pe teritoriul Piteştilor, sursele numismatice ocupă un loc deosebit. Împreună cu alte mărturii arheologice şi istorice, piesele numismatice confirmă permanenţa şi continuitatea geto-dacilor pe aceste locuri. Circulaţia monetară oglindeşte direct nivelul dezvoltării lor economico-sociale şi politice, precum şi in-tensitatea schimburilor de produse din perioada respectivă. Primele monede utilizate de colectivităţile geto-dace de pe actualul teritoriu al municipiului

---

[36] Pe harta lui Marinus (c. 150 e.n.), Argedava este fixată în dreapta râului Olt, pe Jiu (Rabon ?), iar pe harta lui Ortelius, în stânga Oltului, în zona Piteşti-Curtea de Argeş (D. Dimancesco (album), San Francisco, 1933, f. 3, 72-Argidava); Hadrian Daicoviciu, *Dacii*, Edit. Enciclopedică Română, Bucureşti, 1972, p. 147-149; idem, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Edit. Dacia, Cluj, 1972, p. 33- 39, 46 ; Ion Horaţiu Crişan, *Burebista şi epoca sa*, ed. a II-a, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1977 (v. indice); Alex. Suceveanu, *A propos d'Argedava* . .., RRH, t. XIV, nr. 1, 1975, p. 111-118.

[37] V. Pârvan, *op. cit.*, p. 52 (ed. 1982).

[38] C. Daicoviciu, *Ţara lui Dromichaites*, în vol. omagial pentru Kelemen Lajos, Cluj, 1957, p. 181-182; idem, Steaua. VIII, Cluj, 1957, 12, p. 95-98.

[39] R. Vulpe, *Getul Burebista, conducător al întregului neam gelo-dac*, St. Com. Piteşti, I, 1968, p. 33-55; idem, *Le Gète Burèbista, chef de tous les Gèto-Daces*, în *Studia Thracologica*, p. 39-61; idem, *Argedava*, în *Studia Thracologică*, p. 69-79.

[40] A se vedea operele menţionate în notele precedente, precum şi bibliografia indicată în aceste lucrări.

au fost cele greco-macedonene, ajunse în teritoriul Piteștilor pe valea Ar-geşului şi pe vechiul drum care făcea legătura cu sudul Dunării şi Transil-vania, de-a lungul căreia romanii au construit mai târziu Limes Transalu-tanus. Subliniind importanţa râului Argeș, pentru realizarea schimburilor comerciale între geto-dacii nord-dunăreni şi lumea greco-elenistică sud-dunăreana, arheologul Vasile Pârvan arăta: ,,negustorii greci, odată ajunşi

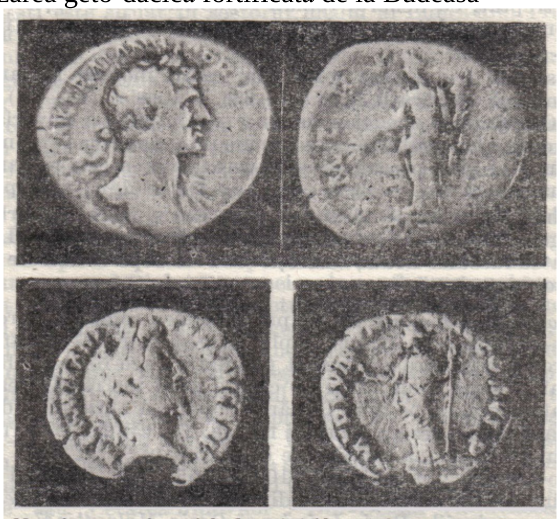
Monede antice de argint descoperite în Pitești : a) geto-dacica de tip Filip II, sec. Ill—II î.e.n.; b) dralima emisa de Dyrrhachium; c) tetradrahma Thassos, sec. II—I i.e.n.

la gura râului prin excelență getic al Argeșului (al cărui nume chiar ca pronunțare este tot acela de acum doua mii de ani), nu se sfiau să urce pe valea râului în sus şi pe afluenții săi până la izvor, în însăşi cheile Carpaților”[41].

La Pitești s-au găsit monede greco-macedonene de argint şi de bronz izolate sau în tezaure, emise în secolele IV-I î.e.n. de Filip al II-lea (359-336 î.e.n.), Lisimach (311-281 î.e.n.), Maroneea (Tracia), Confederația

[41] V. Pârvan, Dacia, ed. a. V-a, Edit. Ştiințifică, București, 1972, p. 95.

din Epir, insulele Ehodos şi Thasos, provincia Macedonia Prima şi orașul Dyrrhachium de pe ţărmul estic al Mării Adriatice. De asemenea, astfel de monede au apărut şi pe teritoriul comunei suburbane Ștefănești-Pitești, acestea fiind emise de Alexandru III cel Mare-Macedon (336-323 î.e.n.), de insula Thasos şi de orașul Dyrrhachium. În localitățile vecine sau apropiate ca Budeasa (în așezarea geto-dacică fortificată de la Budeasa

Monede romane imperiale de argint (denari) descoperite în Pitești pe traseul Limesului Transalutanus; denar emis de Hadrian în anul 118 (sus); denar emis de Commodus în anii 186-187 (jos).

Mică-Dealul Văcăreasca) şi Richițele (tezaur) au ieşit la suprafață monede emise de Filip al II-lea. La Râncăciov-Călineşti (Dealul Olaralui) au fost depistate monede de argint şi bronz autonome emise de Histria, iar în satul Călinești monede de argint emise de insula Thasos[42].

La finele secolului al IV-lea şi începutul secolului al III-lea î.e.n., în perioada de formare a culturii La Tène, când s-au petrecut transformări im-portante în economia şi viața social-politică a geto-dacilor, strămoșii noștri au început să bată monedă proprie, determinați fiind de intensificarea schimburilor de produse. Din această epocă pe teritoriul orașului au rămas monede de argint, imitații de tip Filip al II-lea, piese de tip Adâncata-Pitești, Aninoasa-Dobrești, Vârteju-București. Se remarcă, așa cum s-a arătat, tezaurul descoperit în central orașului (109 piese de tip Adâncata-Pitești), şi cel din Dealul Marcea aparținând comunei suburbane Ştefăneşti, alcătuit din monede dacice de tip Filip al III-lea (secolul al III-lea î.e.n.) şi tetradrahme thasiene. Monede geto-dacice au fost semnalate şi în alte locuri din comuna

[42] Cercetările şi identificările au fost efectuate de către autorul capitolului. V. Paul I. Dicu, *Traco-geto-dacii din spațiul argeșean în izvoare arheologice şi numismatice,* loc. cit., p. 172-173; idem, *Note numismatice. Monede grecești antice,* Argeş, XVI, nr. 2 (125), Pitești, 1981, p. 12; idem, *Note numismatice,* Argeş, XVII, nr. 2 (129), Pitești, 1982, p. 9; B Mitrea Dacia NS, 23, 1979, p. 372.

suburbană Ștefănești-Pitești (pe Dealurile Piteștilor-Florica, în satul Valea Mare-Podgoria) sau în localitățile apropiate Budeasa, Moșoaia, Călineşti, Topoloveni, Leordeni, Costești, Silișteni, Săpata de Jos, Lunca Corbului s.a. Teritoriul Piteștilor a reprezentat o zona de interferenţă a circulației diferitelor tipuri monetare geto-dacice[43].

Pe la începutul secolului I î.e.n. moneda locală geto-dacică a fost înlocuită, treptat, eu denarul roman republican. În Pitești s-au depistat monede romane republicane emise în secolele II-I î.e.n., între anii 172-44 î.e.n.[44]

Din secolul I e.n. s-au găsit mai multe monede romane imperiale timpurii emise de împărații Nero (54-68), Vespasian (69-79) şi Domițian (81-96). Circulația monedelor romane republicane şi imperiale timpurii dovedește existenta legăturilor comerciale între geto-daci şi romani în secolele II î.e.n.- I e.n., precum şi extinderea influenţelor romane la nordul Dunării, înainte cu trei secole de cucerire a Daciei de către Imperiul roman.

Pe lângă monede, pe teritoriul piteştean şi cel al suburbanelor, din perioada geto-dacică s-au aflat fragmente ceramice de tip La Téne, iar în comuna suburbană Bradu-Pitești s-au descoperit obiecte de podoaba geto-dacice de argint[45].

Perioada daco-romană. În timpul stăpânirii romane, între anii 106-275 e.n. s-a desfășurat intens amplul proces istoric al romanizării geto-dacilor, proces prin care s-a format populația daco-romană. Romanizarea a continuat şi după anul 275 e.n., când a avut loc retragerea armatei şi administrației romane pe linia Dunării. Populația autohtonă daco-romană a stat la baza etnogenezei poporului român. Tot atunci s-a format şi limba româna din limba latina vorbită de daco-romani[46]. În urma marilor războaie daco-romane din anii 101-102 şi 105-106, actualul teritoriu al municipiului Pitești a făcut parte din provincia romană *Moesia Inferior,* iar apoi din provinciile *Dacia Inferior* şi *Dacia Malvensis*[47].

În unele lucrări s-a încercat fixarea așezării romane Pirum pe teritoriul Piteştilor. Se știe ca Ptolemeu a inclus în lista localităților din Dacia Traiana şi Pirum (static Ad Pirum = La ,,Păr”), care s-ar fi aflat fie în sud-estul Transilvaniei, fie în nord-estul Munteniei. Același geograf amintește de localitatea Pinon (Ad Pinum = ,,La Brad”) din sud-vestul Munteniei[48]. Deoarece informațiile lui Ptolemeu se află sub semnul incerti-

[43] Constantin Preda, Paul I. Dicu, op. *cit.*, p. 89-100.
[44] Paul I. Dicu, *Note numismatice, Monede romane republicane,* Argeş, XV, nr. 2(125), Pitești, 1981, p. 12. Pentru monedele antice dintre secolele III î.e.n.- II e.n., v. şi *Numismatic Literature,* nr. 103, New York, 1980, p. 17 (nr. 88).
[45] L. Mărghitan, *Tezaure de argint dacice*, Muzeul de istorie al R.S.R., București, 1976, p. 69-70
[46] D. Protase, *Autohtonii în Dacia,* vol. I, Dacia *Romană,* Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1980; *Probleme fundamentale ale istoriei României, Etnogeneza românească,* Edit. Didactică şi Pedagogică, București, 1983, p. 14-25.
[47] D. Tudor, *Oltenia romană*, ed. a IV-a, Edit. Academiei, Bucureşti, 1978, p. 153-164; R. Vulpe, *La Valachie et la Basse-Moldavie sous les Romains*, în *Sludia Thracologica,* 1976, p. 150-179; C. Petolescu, *Contribuţii privind organizarea administrativă a Daciei Romane,* RI, 32, 1979, 2, p. 259-275; idem, *L'organisation de la Dacie sous Trajan et Hadrien,* Dacia, NS, XXIX, nr. 1-2, 1985, p. 45-55.
[48] Gr. Tocilescu, Dacia *Înainte de romani,* București, 1880, p. 95-96; MDGR, IV, p. 735 ; G. Ionescu-Gion, *Istoria Bucurescilor,* București, 1899, p. 10; V. Pârvan, *Getica ...,* 1926, p. 250-266; ed. 1982, p. 148-156.

tudinii, Vasile Pârvan a fost determinat să spună că dubletele ,,Pinum -Pirum nu pot fi demonstrate nici în afirmativ, nici în negativ”[49].

Cel mai reprezentativ monument istoric roman de pe teritoriul pi-teştean, prin care s-a materializat cucerirea roman[şi stăpânirea Imperiului roman în zona Argeșului, având semnificația puterii romane, este Limes Transalutanus, sistem militar de apărare şi dominate a părții de vest a Munteniei, considerat ca o dublura de protecție a Limes-ului Alutanus.
Oraşul Pitești este situat în sectorul mediu al Limes-ului Transalutanus sau Valahicus numit de Vasile Pârvan ,,valul de la Pitești”[50]. Acest limes forma granița de est a provinciei romane Dacia şi se întindea între E Turnu Măgurele (Poiana-Flamânda) - V Roşiori de Vede - Pitești - Câmpulung Muşcel - Bran - Râşnov (Cumidava). Pe teritoriul municipiului, limesul pătrundea pe la V de Geamăna (com. suburbană Bradu), trecea prin izlazul Piteştilor, pe lângă actualul târg săptămânal, unde se aflau urmele unui turn de pază, apoi în apropiere de gura pârâului Dârzul (Turcești sau Geamăna Mică), traversa calea ferată Pitești-București şi ajungea pe malul drept al Argeșului, la E de Gara Pitești Sud[51].

Cercetările din teren[52] efectuate între anii 1945-1975 au dovedit că limesul nu se oprea în malul drept al Argeșului, la E de Gara Pitești Sud, şi nici nu urma cursul Râului Doamnei pe la confluenta cu Argeșul, așa cum au susținut unii autori[53]. Din punctul respectiv, limesul înainta, cu unele întreruperi, pe malul drept al Argeșului, prin parcul Argeș, de unde se continua spre N. Limesul apărea, amonte de podul rutier Pitești-Mără-cineni, pe malul opus (stâng) al Argeșului şi de acolo se îndrepta spre NE, până la Budeasa Mică. Aici, pe Dealul Văcăreasca, romanii au transformat, probabil, așezarea geto-dacică, despre care s-a relatat în paginile prece-dente, într-un castellum sau castru. În acest loc, pe lângă materiale geto-dacice s-au depistat urme de zidărie şi cărămizi romane, ceramică romană şi daco-romană din secolele II-IV, monede romane etc., în punctul ,,La Cetate" sau ,,Cetatea Jidovilor”. Din Dealul Văcăreasca-Budeasa Mică, limesul înainta până la castrul din Purcăreni-Micești. Se presupune ca până la Jidava ar trebui sa mai fie cel puţin un castru sau un castellum. La S de conducta de apa Mărăcineni-Pitești, la vestul limesului, în imediata sa apropiere, în faţa Atelierelor centrale TCH Pitești, au fost reperate prezumtive urme ale unui castru roman (aestiva?), construit pe partea stânga a râului Argeş[54]. Castrul era amplasat pe o platforma înalta din lunca, provenita dintr-o formație geologica scufundată în aria de subsidența de la Pitești. Până în anul 1960, locul respectiv, ca şi traseul limesului, era acoperit de arbori şi arbuști din zăvoiul Argeșului. Din această cauza se pare că nici Tocilescu sau Polonic şi nici D. Tudor sau alţi cercetători n-au

[49] V. Pârvan, *op. cit.,* p. 253, ed. 1982, p. 150. În harta lui Marinus (c. 150 e.n.) Pirum este notat în stânga râului Olt, aprox. în zona Piteştilor. Localităţile Pirum şi Pinum apar în multe hărţi medievale: h. lui N. Tedesco (c. 1478), I. Schotto (1513), Ortelius (,,Pinon”, 1584) s.a.; v. *Alias,* D. Dimancesco, f. 3, 7, 17; Florio Banfi, *I Paesi Romeni .. .,* Freiburg, 1956, tav. XXVI.
[50] V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, ed. a II-a, Edit. Științifică, București, 1974, p. 47, 141-142, nota 26.
[51] D. Tudor, *op. cit.,* p. 253 -257.
[52] Investigații făcute de autorul capitolului.
[53] D. Tudor, *op. cit.,* p. 255; C. C. Petolescu, *Contribuții la istoria Munteniei în secolul al II-lea e.n.,* RI, t. 35, nr. 1, 1982, p. 65-77
[54] Paul I. Dicu, *La Piteşti, un castru roman necunoscut,* Argeş, XIV, nr. 4(119), Pitești, 1979, p. 6. Pe traseul Limes-ului Transalutanus, în sectorul Pitești, au fost descoperiți doi denari: un AR Hadrian, a. 118, un AR Cornmodus, a. 186-187; v. si Numismatic Literature, Nr. 104, New Yorkx *1980*,p, 56, nr, 273 (,,An unknown Roman castrum”)

reușit să observe prezența vestigiilor romane. Terenul a fost redat agriculturii, în urma defrişărilor şi altor amenajări executate de locuitorii din comuna suburbană Mărăcineni. Din observațiile făcute s-a dedus că a fost construit din pământ, iar în partea de N şi coltul de NV, parțial din blocuri de piatră (la unele se păstrau orificiile în care s-au introdus drugii de fier în cursul dislocării din rocă; în contact cu aerul şi apa de ploaie, arinii calcar, bolovanii au început să se sfarme). Castrul avea o formă dreptunghiulară (aprox. 280 m x 55 m), unele porțiuni fiind distruse de apele râului Argeș. La E se aflau șanțul de apărare (fossa), berma sivalul (agger). Valul era întărit cu palisadă (se păstrau bine unii stâlpi-pari groși. Laturile din NV, V şi SSE erau flancate de malurile abrupte. La circa 100-150 m spre E de castru trecea drumul strategic din piatră (via militaris) în imediata apropiere fiind Limes Transalutanus. Castrul şi drumul roman au ieșit în evidenţă prin săparea unui canal de deviere a râului Argeş, în anul 1968, cu scopul de a se evita inundarea terenului unde funcționa o balastieră şi o întreprindere de prefabricate din beton. Construcțiile romane au rămas înconjurate de albia veche şi de cea nouă a Argeşului, ca o insulă. Treptat urmele romane au fost afectate de eroziunea laterală foarte rapidă a apei din canal, iar în anii 1976-1984, prin escavările efectuate în cadrul lucrărilor hidrotehnice, acestea au fost distruse în întregime. Viitoarele cercetări arheologice au menirea de a stabili şi alte date sigure referitoare la existenţa castrului şi limesului în zona Piteştilor.

Pe traseul limesului se afla vechiul drum geto-dacic care făcea legă-tura între sudul Dunării şi Transilvania. Românii au reconstruit aceasta, importantă cale pe limes, utilizând o tehnică specifică civilizației lor. Se pare că drumul de pe limes a fost controlat de armatele romane şi înainte de cucerirea Daciei de către Traian. Este posibil ca romanii să fi utilizat acest drum în timpul celor două războaie din anii 101-102 şi 105-106 pentru pătrunderea armatelor în Transilvania. Se poate admite ca ridicarea unor turnuri de semnalizare şi paza şi a unor castre a precedat construirea Lirnes-ului Transalutanus în anumite sectoare. Nu este exclus că romanii să fi asigurat paza drumului şi după retragerea aureliană, dacă se ţine seama de importanţa strategică şi economică a acestei artere. Ipotetic s-a admis, pe lângă drumul roman situat de-a lungul Limes-ului Transalutanus, între Zimnicea - Poiana, Piteşti, Jidava-Câmpulung, Bran, şi existenţa unui drum roman în partea sudică a Subcarpaților, care pleca de la Bumbești, trecea prin Săcel, Grădiştea, Ioneștii - Govorii, apoi prin Pitești, Ploieşti, Drajna de Sus, Buzău, până la Siret[55]. Anumite indicii cum sunt resturile de zidărie, cărămizi, ceramică, urmele unor turnuri de observație şi pază (Dealul Orașului - Sămara, Chilia, Topana. Leleasca, Sâmburești)[56], monede romane imperiale izolate şi în tezaure (Chilia, Gruiu-Făgeţel, marele tezaur de la Sâmburești, jud. Olt), alte obiecte de proveniență romană[57], porțiuni din drum care mai puteau fi văzute până în 1955 confirma folosirea acestui drum pe distanta Pitești-Ionești-Govora, între Limes Transalutanus şi Limes Alutanus. Drumul roman care traversa colinele şi văile Piemontului Cotmeana de la E la V

[55] D. Tudor, *op. cit.*, p. 56 (apud Gr. Tocilescu).
[56] Paul I. Dicu, *Noi dovezi ale continuității*, Argeș, XV, nr. 1 (120), Pitești, 1980, p. 6.
[57] D. Tudor, *op. cit.*, p. 121, 228, 230 ; Maria Chiţescu, Eugenia Popescu, *Tezaurulmonetar imperial de la Sîmburşti (jud. Olt)*, BSCN, VI, 1975, p. 223 - 227; Bucur Mitrea, *Suplimemt la tezaurul de la Sîmburești*, BSNR, LXX-LXXIV (1976-1980), nr. 124-128, Bucureşti, ISM, p. 215-220 (inițial tezaurul, descoperit în 1968, ar fi cuprins 4300-4500 piese; La Muzeul județean Argeş din Pitești au ajuns 4.023 exemplare : 3986 AR și 37 ant).

avea, probabil, următorul traseu: Pitești-Smeura –Moşoaia-Dealul Orașul-Sămara (jud. Argeș) - Chilia - Făgețel -Topana -Păroși - Leleasca - Sâmburești - Dejești (jud. Olt) - Ioneștii Govorii (Pons Aluti) (jud. Vâlcea)[58].

Descoperirile arheologice din ultimele decenii au documentat că spațiul dintre Limes Alutanus şi Limes Transalutanus a fost locuit fără întrerupere de geto-daci şi daco-romani, procesul romanizării fiind tot atât de puternic ca şi la vest de Olt[59] .

Pe teren s-a constatat ca romanii au organizat între Limes Alutanus şi Limes Transalutanus diferite puncte fortificate pe valea superioară şi medie a Argeşului şi pe văile unor afluenți ai Oltului (Topolog, Cungrea Mare, Cungrea Mică), ai Vedei (Vedița, Cotmeana, Plapcea Mare şi Mică), ai Argeşului (Bascov, Vîlsan, Râul Doamnei, Bratia, Râul Târgului şi Arge-şel), pentru a asigura paza teritoriului cucerit sau controlat şi pentru a preveni atacurile barbare dinspre est şi nord. A fost deci construit un sistem defensiv bazat pe cele două limesuri şi pe linii intermediare, cu posturi de pază succesive.

La Pitești şi în comunele suburbane s-au găsit şi alte vestigii romane: resturi de zidărie, cărămizi izolate (unele ștampilate)[60], fragmente ceramice (pe terenul Institutului de Învăţământ Superior şi în jurul său), fragmente ceramice, cărămizi (sectorul stației C.F.E. Pitești Sud, str. 1 Mai), vase ceramice, cioburi şi figurine de lut ars etc. (în partea sud-estică a Parcului Argeș, pe malul drept al Argeșului). Fragmente ceramice şi alte obiecte de factură romană au apărut şi în apropiere, la Ștefănești-Pitești Racovița-Colibași (resturi de la o fortificaţie?), Titești (urme de constructii şi o parte dintr-o râşniţă romană care se află la Muzeul Pitești)[61].

Tot din timpul stăpânirii romane s-au păstrat, în diferite puncte ale orașului, numeroase monede romane imperiale de argint şi bronz, în tezaure sau izolate[62]. Monedele descoperite sunt emise între anii 106-275 de aproape toți împărații romani: Traian (98-117), Hadrian (117-138), Antoninus Pius (138-161), Marcus Aurelius (161-180), Commodus (180 - 192), Septimius Sever (193-211), Caracalla (211-217), Geta (211-212), Elagabal (218-222), Alexandru Sever (222-235), Gordian al III-lea (238-244), Filip Arabul (244-249), Decius (249 - 251), Gallienus (260-268), Claudius al II-lea Goticul (268-270) şi Aurelian (270-275).

Continuitatea daco-romanilor după retragerea aureliană din provincia Dacia pe linia Dunării între anii 271-275 este atestată la Pitești şi în localitățile vecine prin descoperirea unor obiecte caracteristice secolelor III-VII e.n. Dintre acestea ies în evidentă, prin valoarea lor științifică, monedele romane aflate în tezaure sau izolat emise de împărații Probus (276-282), Diocleţian (284-305), Galerius (293/305-311), Licinius (307/,308-324), Constantin I cel Mare (306/307-337), Constantin II (337-340) Constans (337 - 350), Constanţius II (337-361), Iulian (361-363),

---

[58] Paul I. Dicu, *op. cit.*, p. 6.

[59] Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Edit. Academiei R.S.R., București, 1984 (v. şi bibliografia).

[60] Doua cărămizi cu stampila LEGIO XIII GEMINA (pe str. 1 Mai şi pe platoul fostei şcoli normale — Institutul de Învățământ Superior Piteşti).

[61] Paul I. Dicu, *op. cit.*, p. 6.

[62] Cercetările şi identificările au fost făcute de autorul capitolului. Unele piese se află în colecțiile muzeului local şi în colecţiile unor şcoli.

Valentinian I (364-375), Valens (364-378), Teodosius I cel Mare (379-395), Honorius (395-423), Arcadius (395-408) s.a. La aceasta se adaugă monedele bizantine emise de împărații Justin I (518-527), Justinian I (527-565), Justin II (565-578), Focas (602-610), Heraclius (610-641)[63].

Prezenţa în teritoriul actual al Piteștilor a monedelor din timpul împăraților Pilip Arabul, Decius, Gallienus, Claudius al II-lea Goticul şi Aurelian, precum şi a altor urme materiale pune sub semnul întrebării distrugerea pe întreaga lungime şi abandonarea definitivă a Limes-ului Transalutanus în deceniul al cincilea al secolului al III-lea datorită atacurilor

Monede bizantine de bronz din sec. VI-IX descoperite în Pitești, emise de împărații: 1.Justin I, 518-527; 2. Justinian, 554-555; 3. Focas, 603-604; 4. Heraclius, 600-607; 5. Timisces, 976; 6. Vasile II şi Constantin VIII, 976 (?) - 1030-1035.

carpice[64]. Numărul mare de monede romane imperiale, îndeosebi din perioadele lui Constantin cel Mare (307-337) şi Justinian (527-565) documentează intensa activitate economică a daco-romanilor în această parte a

---

[63] Paul I. Dicu, *op. cit.*, p. 6 - 7; Gh. Poenaru Bordea, Paul I. Dicu, *Monede romane imperiale tîrzii și bizantine (sec. IV—XIII) descoperite pe teritoriul județului Argeş*, SCN, IX, București (în curs de tiparire); v. și B. Mitrea, Dacia, NS, XIX, 1975, p. 323, nr. 61; XXI, 1977, p. 379, nr. 86; XXIII, 1979, p. 374, nr. 70, 94; XXIV, 1980, 376, nr. 120, 121, 122; XXV, 1981, p. 386-387, nr. 152.

[64] B. Mitrea, *Cu privire la tezaurul monetar roman imperial de la Săpata de Jos* și *prăbușirea limes-ului transalutan*, SCN, IV, 1968, p. 197 - 206.

Munteniei, legăturile lor comerciale cu diferite centre ale Imperiului roman (din anul 395, Imperiul Roman de răsărit şi Imperial roman de apus) şi revenirea stăpânirii romane la N Dunării în secolele al IV-lea şi al VI-lea. Aceste legături s-au menținut cu Imperiul bizantin şi după așa-zisa ,,prăbușire a frontierei dunărene” din anul 602, sub presiunea invaziilor avare şi slave. În acest sens, circulaţia pe teritoriul piteștean a monedelor bizantine din secolul al VII-lea emise de împărații Focas (602-610) şi Heraclius (610- 641) este concludentă.

Pe lângă sursele numismatice, în câteva sectoare ale municipiului s-au descoperit fragmente ceramice autohtone caracteristice secolelor III-VII[65]. De asemenea, vase ceramice din secolul al IV-lea au fost găsite în apropiere, la Vrănești - Călineşti[66].

Descoperirile arheologice şi numismatice evidențiază permanenţa relațiilor între romanitatea de la nordul şi sudul Dunării, continuitatea populației autohtone daco-romane pe actualul teritoriu al municipiului Pitești, în perioada formării poporului roman şi a primelor migrații din secolele III-VII e.n.

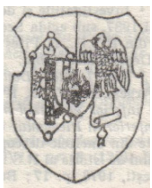
---

[65] Cercetări de suprafață întreprinse de autorul capitolului și prof. Ion Nania.

[66] Au intrat în patrimoniul Muzeului judeţean Argeş din Pitești. V. şi Gh. Diaconu, *Unitatea culturii materiale şi spirituale a populației daco-romane în secolele al III-lea-al Vl-lea*, RI, t. 30, nr. 2, 1977, p. 301-311

Capitolul III

PITEȘTI – IMPORTANT CENTRU ECONOMIC, POLITIC ȘI SOCIAL AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI ÎN EPOCA MEDIEVALĂ

În ansamblul civilizației românești-medievale Piteștii s-au afirmat ca așezare urbană distinctă, având o însemnată pondere economică, mai ales în domeniile meșteșugurilor și comerțului. Timp de mai multe secole orașul a îndeplinit rolul de reședință domnească temporară și tot aici s-au desfășurat numeroase evenimente politice și militare, interne și internaționale[1].

TERITORIUL AȘEZĂRII ÎN SECOLELE VIII – XIII

Cercetările arheologice și numismatice au documentat existența unei așezări umane în perimetrul actual al Piteștilor, la începutul feudalismului timpuriu, în care a continuat să trăiască populație românească.

În această privință este concludentă descoperirea unor resturi ceramice de tip Dridu (databile între secolele VIII – XI) la intersecția dintre str. 1 Mai și Calea București, precum și în alte sectoare. Numeroase fragmente ceramice specifice culturii Dridu au fost observate pe Dealul Olarului din comuna apropiată Călinești[2]. În comuna suburbană Ștefănești – Pitești, pe lîngă fragmente ceramice aparținînd culturii Dridu, s-a găsit un topor de luptă din fier, cu tăișul îngust,

[1] Istoria României, I-III, 1960-1964 (pentru Pitești, v. indici).

[2] Materialele au fost identifficate de către autorul acestui capitol în Pitești, pe Dealul Olarului și la Ștefănești, iar de către prof. Ion Nania în Pitești; v. Paul I. Dicu, Argeș, XII, nr. 4 (110), Pitești, 1977, p. 4; idem, Vechimea Piteștilor, Argeș (Supliment`590), XIII, nr. 2 (112) Pitești, 1978, p. 2/7. Semnalăm în jurul Piteștilor o grupare inedită de așezări din sec. VIII – XII, care, probabil, a făcut parte dintr-o structură teritorial-politică românească, necercetată încă prin săpături arheologice. Șt. Olteanu a considerat că zona colinară a Munteniei era slab populată în perioada respectivă (RI, 32, 1979, 2, p. 285 – 308). Se știe însă că zona deluroasă a fost intens populată în toate epocile istorice.

din secolul al X-lea[3]. Un alt topor de fier a fost descoperit în malul albiei minore a rîului Argeș, lîngă podul rutier de pe șoseaua Pitești – București[4]. De asemenea, în piața civică din centrul municipiului, în timpul executării săpăturilor pentru fundația blocului Centru-Vest, au fost identificate fragmente ceramice din secolele XIII – XIV, unele aparținînd vechii ceramici autohtone, altele fiind de tradiție bizantină sau de factură sud-transilvăneană[5].

Pentru cunoașterea așezării de la Pitești în perioada de început a epocii medievale, de o deosebită valoare istorică sînt descoperirile numismatice. În cîteva sectoare ale orașului au fost găsite piese provenind din sudul Dunării: monede de bronz emise de împărații bizantini Ioan I Tzimiskes (969-976), Vasile II (976-1025) și Constantin VIII (1025-1028), Alexios III Anghelos (1195-1203); monede de aur din timpul lui Ioan III Dukas Vatatzes (1222-1254), împărat al Niceea (trei hiperperi: unul se păstrează la Muzeul din Pitești și doi la Muzeul de istorie al R.S.R)[6]; o piesă de bronz, imitație latină, post 1204, emisă de Regatul latin de la Thessalonic sau de Ioan Asan II (1218-1241) la Tîrnovo, o monedă de bronz bătură de orașul Cattaro de pe Coasta Dalmată și una de argint, din Serbia, emisă de Ștefan Uroș II Milutin (1282 – 1321). Aceste monede confirmă continuitatea unei așezări medievale românești la Pitești în secolele X-XIV, care avea legături economice cu orașele și locuitorii din statele sud-dunărene și, în primul rînd, cu Imperiul bizantin[7].

Materialele arheologice și numismatice din secolele X – XIII atestă că vechimea Piteștilor, ca așezare medievală, este cu mult mai mare decît apare în documentele scrise cunoscute pînă în prezent. În secolele X – XIII, în etapa formării și afirmării cnezatelor și voievodatelor românești dintre Carpații Meridionali și Dunăre, deci cu mult înainte de constituirea statului feudal independent Ța ra Romînească (1330), la confluența dintre rîul Argeș și Rîul Doamnei se afla, consolidată, localitatea medievală numită în documente, acum 600 de ani, Pitești[8].

NUMELE ȘI ATESTAREA MEDIEVALĂ A PITEȘTILOR

Asupra originii și vechimii toponimului Pitești, implici a așezării medievale Pitești, cercetătorii au formulat păreri diferite.

---

[3] I. Nania, O importantă descoperire în perioada feudalismului timpuriu la Bîrlogu, com. Negrași, jud. Argeș, St. Com. Pitești, II, 1969, p. 127. Toporul a intrat în patrimoniul Muzeului județean Argeș din Pitești.
[4] Descoperirea aparține autorului acestui capitol.
[5] Dinu Rosetti, Observații arheologice privind vechimea orașului Pitești, RMM-MIA, XLVI, nr. 1, 1977, p. 69-70.
[6] O. iliescu, Caiet selectiv de inf. asupra creșterii col. Bibl. Academiei R.S.R., Cab. numismatic. Extras, 10 iulie – dec. 1964, p. 321 (nr. 202), p. 326-327 (nr. 233 A); inv. 1652/1144-1145; Paul Dicu, Argeș (Supliment), nr. 2/1978, p. 2/7; nr. 1/1980, p. 7.
[7] Investigațiile și depistările numismatice au fost efectuate de către autorul acestui capitol; v. Paul I. Dicu, Argeș (Supliment `590), XIII, nr. 2(112), pitești, 1978, p. 2/7; idem, Argeș, XV, nr. 1(120), Pitești, 1980, p. 7; Bucur Mitrea, Dacia, NS, XXIII, 1979, p. 374, nr. 94; Gh. Poenaru-Bordea, Paul I. Dicu, op. cit. (în curs de tipărire); Ernest Oberländer-Târnoveanu, Paul I. Dicu, Monede bizantine și balcanice descoperite la sud de Carpați, Cercetări Numismatice, VI, Muzeul de istorie al R.S.R. (în curs de publicare).
[8] Paul I. Dicu, Vechimea piteștilor, Argeș (Supliment `590), XIII, nr. 2(112), Pitești, 1978, p. 2/7.

Astfel, Nicolae Iorga și C.C.Giurescu au avansat ideea că denumirea Pitești derivă din antroponimele Pitu(l) ori Pitea (Pita), un strămoș, stăpînitor prin aceste locuri, în timpul feudalismului timpuriu[9]. Se știe că în nomenclatura localităților din țara noastră figurează numeroase sate, comune și orașe al căror nume s-a format pe baza unor antroponime sau patronime. Trebuie să arătăm însă că în Pitești și în întreaga zonă argeșeană nu a circulat și nu s-a păstrat legenda despre un strămoș sau moș Pitu (Pitea) care să fi întemeiat satul, tîrgul, orașul Pitești și de la care să fi luat numele său.

Este posibil ca situarea Piteștilor pe terasele, colinele și văile de pe versantul estic al Platformei Cotmeana, precum și în lunca Argeșului, într-o regiune acoperită cu păduri seculare și zăvoaie, poziție mai greu de observat la o primă vedere, să fi generat toponimul Pitești de la „loc pitit”, deci loc ascuns, ferit[10]. Radicalul „pit” de la Pitești, ca și „arg” de la Argeș, este străvechi, poate de origine indoeuropeană, fiind transmis prin filiera traco-geto-dacă pînă în zilele noastre. În privința sufixului „ești” s-a afirmat că numele topice care posedă această terminație sînt tipic românești și au o foarte mare vechime. Unii lingviști, ipotetic, admit chiar originea tracă a sufixului „ești”[11].

În documentele interne toponimul este notat în mai multe variante: Pitești (Piteștii, Piteștilor), Pitiștii (Pitiștilor), Pitesci (Pitescilor). Prima formă, care este și cea mai veche, s-a impus ca termen de largă circulație de-a lungul secolelor. Celelalte variante, considerate alterațiuni fonetice sau grafice, au avut o utilizare restrînsă. În nomenclatura actuală, localitatea Pitești este singura unitate administrativ-teritorială din țară care poartă acest nume[12]. S-a enunțat şi ideea că „Raritatea toponimului Pitești impune concluzia că nu provine prin fenomenul de roire a satelor[13].

Apariția așezării medievale Pitești a fost un rezultat direct al dezvoltării forțelor de producție și cristalizării noilor relații de producție în perioada feudalismului timpuriu, precum și al factorilor economici și demografici locali, în condițiile etapei respective.

Fără îndoială, asupra evoluției istorice a Piteștilor o mare influență a exercitat-o existența în zona Argeș a voievodatului lui Seneslau[14], din care făcea parte, probabil și teritoriul actual al municipiului.

Cei mai mulți cercetători admit că Piteștii, inițial au fost sat, apoi tîrg, iar mai tîrziu s-au transformat în oraș, argumentînd că, în mod similar, prin aceste faze au trecut și alte localități din țara noastră care au devenit orașe. În această privință, Nicolae Iorga, în opera sa fundamentală despre

---

[9] N. Iorga, Istoria românilor, III, București,, 1937, p. 160; C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, partea a II-a, București, 1943, p. 442; A. Sacerdoțeanu, Începuturile orașului Pitești, St. Com., 3, Pitești, 1971, p. 197.
[10] G. Lahovari, op. cit., p. 122.
[11] N. Iorga, Originea satului românesc, Şcoala și viața, anul I, nr. 2, București, 1930, p. 108; C. C. Giurescu, Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene, Edit. Academiei, București, 1967, p. 288; Sextil Pușcariu, Limba română, vol. I, București, 1940, p. 339; Al. Graur, Nume de locuri, Edit. Științifică, București, 1972, p. 70-71.
[12] MDGR, IV, 1901, p. 734; Județele României socialiste, ed. A II-a. Edit. Politică, București, 1972, p. 360; Ion Iordan, P. Gâștescu, D. Oancea, Indicatorul localităților din România, Edit. Academiei, București, 1974, p. 200-201; A. Sacerdoțeanu, op. cit., p. 197 (un sat Pitești în Moldova, în secolul al XVII-lea); Codul poştal al localităților din R.S.R., București, 1974, p. 75.
[13] A. Sacerdoțeanu, op. cit., p. 198.
[14] N. Constantinescu, Curtea de Argeș (1200-1400). Asupra începuturilor Țării Românești, Edit. Academiei, București, 1984, p. 28 și urm.

istoria românilor, s-a pronunțat în felul următor: „Ca să se ajungă la Cîmpulung, cine nu vrea să se coboare în satul Pitului, de unde Piteștii (cf. Pitulescu: și Titu, Titeștii), care, fiind la răscruce, a devenit mai tîrziu un tîrg și la urmă oraș…”[15].

Un rol important în declanșarea procesului de urbanizare a localității Pitești l-au avut întemeierea statului feudal centralizat și independent Țara Românească, în primele decenii ale secolului al XIV-lea, și consolidarea independenței acestui stat în urma celebrei bătălii de la Posada din anul 1330, cînd armata română, condusă de Basarab I (circa 1310 -1352), a obținut o strălucită victorie[16].

În unele lucrări, bazate pe informații din cronicile medievale interne, pe tradiții și legende, se întîlnesc și alte explicații cu privire la constituirea așezării medievale Pitești. În aceste scrieri legendarul întemeietor de țară Negru Vodă este considerat fondatorul Piteștilor. Astfel, cronicarul Mihai Cantacuzino (1723 – circa 1793), în Istoria Țării Românești, a scris: „Iar către începutul secolului al XII-lea ridicîndu-se o puternică colonie de Vlachi sub comanda lui Negru Vodă din Burcia, și trecînd Munții Transilvaniei despre miazăzi s-a așezat în Valachia de astăzi și au fundat orașele Tîrgoviștea, Bucureștii, Cîmpulung, Piteștii (subli. n.) și Sunt-Georgiu și și-au ales domn, pre care l-au numit voevod”[17].

Legenda întemeierii orașului Pitești de către Negru Vodă (Radu Negru) sau de către Basarab a fost inclusă în diferite scrieri tipărite în secolul XIX și la începutul secolului XX. Dionisie Fotino (1769-1821), în Istoria vechii Dachii, a Transilvaniei, a Valahiei și a Moldovei …, apărută în grecește, în Viena în anii 1818-1819 a reținut că Negru Vodă „… a fondat orașele Piteștii (subl. n.) Argeșu, Tîrgoviștea … Bucureștii și altele”[18]. Mihail Kogălniceanu, în Histoire de la Valachie, de la Moldovie …, t. I-er, Histoire de la Dacie …, tipărită la Berlin, în anul 1837, a notat: „Radu le Noir a batir les villes de Pitești (subl. n.), d`Argeș, de Tîrgoviște…”[19] (Radul Negrul a zidit orașele Pitești, Argeș, Tîrgoviște”), iar C. D. Aricescu în Istoria Cîmpulungului, din 1855, a consemnat următoarele: „În timpul domnirii sale de 24 de ani (1290-1314), Negru puse parul Piteștilor (subl. n.) și al Tîrgoviștei …”[20]. Ion Heliade Rădulescu, într-un compendiu, din 1861, de asemenea, a susținut că „… Sub dînsul (Radu negru n.n.) se fondară atîtea cetăți, urbe și burguri…;

[15] N. Iorga, Istoria românilor, volumul III, p. 160; Ștefan olteanu, Cercetări cu privire la geneza orașelor medievale din Țara Românească, St. RI, nr. 6, București, 1963, p. 1279 și urm.; idem; Premisele majore ale procesului de constituire a orașelor medievale la est și sud de Carpați, ST. RI, t. 25, nr. 5, 1972, p. 933-949; C. Șerban, Geneza orașelor medievale românești, SAI, XIV, București, 1969, p. 59-72.

[16] C. C: Giurescu, Dinu C. Giurescu, Istoria Românilor, I, Edit Științifică, bucurești, 1974, p. 239-249; Ștefan Ștefănescu, Țara Românească de la Basarab I „Întemeietorul” pînă la Mihai viteazul, Edit. Academiei, București, 1970, p. 24 și urm.; Constituirea statelor feudale românești, Edit. Acasemiei, București, 1980, p. 9-193 (v. studiile semnate de Ștefan Ștefănescu, Radu popa, Sergiu Iosipescu, Nicolae Stoicescu și Șerban Papacostea); N. Stoicescu, Florian Tucă, 1330 Posada, Edit. Militară, București, 1980.

[17] Mihai Cantacuzino, Istoria tis Vlahias … (Istoria politică și geografică a Țării Românesci …), Viena, 1806, tradusă de G. Sion, Bucuresci, 1863, p. 8, 13 (Mihai Cantacuzino – Frații Tunusli).

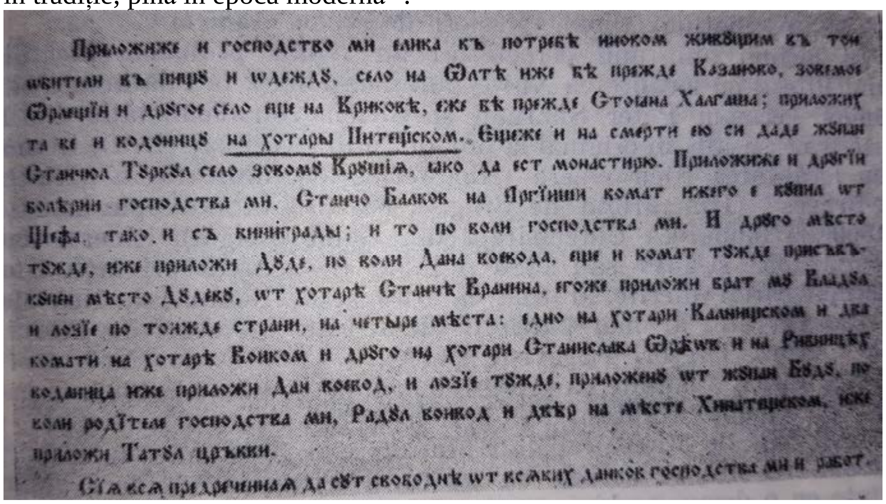
[18] Dionisiu Fotino, Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesci și a Moldovei, tomul II, trad. De George Sion, Bucuresci, 1859, p. 5.

[19] M. Kogălniceanu, Opere, II, Scrieri istorice, Edit. Academiei, București, 1976, p. 81.

[20] C. D. Aricescu, Istoria Cămpulungului prima residență a României, I, București, 1855, p. 99.

se fondară Pitescii (subl. n.), Bucurescii începură a deveni un burg …”[21]. Istoricul G. Ionescu-Gion în cunoscuta operă istorică despre București, din 1899, a presupus că: „Înainte ca … marele Bassarabă .. să fi descălicat orașe ca Tîrgoviștea, Cîmpulung, Pitești (subl. n.), Giurgiul, Buzăul și Bucureșcii…”[22]. În Marele dicționar geografic al României din 1901 se amintea în cîteva cuvinte: „Legenda spune că un Negru-Vodă ar fi descălecat Piteștii (subl. n.) ca și Curtea-de-Argeș, Tîrgoviștea, Buzăul și Cîmpulungul”[23]. Iosif Genilie, profesor la Colegiul Național, a consemnat „cap județului [Arge] este Piteștii, lîngă rîul Argeș pe un loc frumos, făcuți de Negru Basarab, unde a și domnit”[24].

Se înțelege că asemenea referiri și interpretări reprezintă doar ecourile evenimentelor istorice petrecute prin aceste locuri, în primele secole ale mileniului al II-lea, care s-au păstrat, în tradiție, pînă în epoca modernă[25].

Приложихе и господство ми єлика къ потребѣ иноком живꙋщим къ тои ѡбители къ пищꙋ и ѡдеждꙋ, село на Ѡлтѣ иже бѣ прежде Казаноко, зовемое Ѡрлещїи и дрꙋгое село єще на Криковѣ, еже бѣ прежде Стоiана Халгана; приложих та же и кодоницꙋ на хотары Питещском. Єщеже и на смерти ю си даде жꙋпан Станчюл Тꙋркꙋл село зовомꙋ Крꙋшиѧ, ꙗко да єст монастирю. Приложихе и дрꙋгїи болѣрин господства ми, Станчо Балкок на Аргїнии комат иже́го є кꙋпил ѿ Шефа, тако и съ виниградꙑ; и то по воли господства ми. И дрꙋго мѣсто тꙋжде, иже приложи Дꙋде, по воли Дана воевода, єще и комат тꙋжде присъкъ-кꙋпи мѣсто Дꙋдекꙋ, ѿ хотарѣ Станчѣ Вранина, єгоже приложи брат мꙋ Владꙋл и лозїе по тожде страни, на четꙑре мѣста: єдно на хотари Калницском и два комати на хотарѣ Воиком и дрꙋго на хотари Станислава Ѡдѣшк и на Ривницꙋ коданица иже приложи Дан воевод, и лозїе тꙋжде, приложенꙋ ѿ жꙋпан Бꙋдꙋ, по воли родителя господства ми, Радꙋл воивод и двѡр на мѣсте Хинатаском, иже приложи Татꙋл цръкви.

Сїа вса предреченнаѧ да сꙋт свободнѣ ѿ всѣких данков господства ми и работ.

Documentul din 20 mai 1388 emis de Marele Mircea Voievod care consemnează localitatea medievală Pitești (fragment).

Dintre factorii care au contribuit efectiv la creșterea rolului economic, politic, strategico-militar și social al Piteștilor se evidențiază amplasarea localității într-un punct obligatoriu de trecere a principalelor drumuri care asigurau legăturile între orașele rezidențiale domnești ale Ţării Românești – Curtea de Argeș, Cîmpulung-Muscel, Tîrgoviște, București – cu cel din Transilvania – Brașov, Sibiu -, precum și cu ținuturile din sudul și estul Dunării prin Craiova-Calafat-Vidin, Turnu (Măgurele)-Nicopole, Zimnicea-Sviștov, Giurgiu-Rusciuk, Orașul de Floci-Hîrșova, Brăila-Măcin. În această situație, începînd cu secolul al XIV-lea, înscrierea Piteștilor în documente dobîndește o frecvență din ce în ce mai mare.

---

[21] J. Heliade, Prescurtare de historia românilor sau Dacia și România de …, București, 1861, p. 84.
[22] G. I. Ionescu-Gion, Istoria Bucurescilor, Bucuresci, 1899, p. 548.
[23] MDGR, IV, 1901, p. 735.
[24] I. Genilie, Geografie istorică… a continentelor… și a României…, București, 1855, p. 196.
[25] Gh. I. Brătianu, Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești, Edit. Eminescu, București, 1980, p. 85, 115, 249-257.

În timpul domnitorului Mircea cel Mare (1386-1418), existența așezării argeșene Pitești este atestată prin actul emis de marele voievod la 20 mai 1388: „Ioan Mircea mare voievod și domn a toată Ungrovlahia… a binevoit domnia mea să ridic din temelie o mănăstire… la locul numit Călimănești pe Olt… A dăruit și domnia mea cîte sînt de nevoie călugărilor ce trăiesc în acel locaș pentru hrană și îmbrăcăminte: …; am mai dăruit și o moară în hotarul Piteștilor”[26]. Din izvoarele interne publicate pînă acum reiese că aceasta este cea mai veche mențiune documentară a localității medievale Pitești.

Integrîndu-se unui fenomen constatat la aproape toate așezările medievale, așa cum s-a arătat în paginile precedente, vechimea Piteștilor este cu mult mai mare decît anul primei atestări documentare. În consecință, orașul Pitești este unul din cele mai vechi tîrguri (orașe) ale Țării Românești, cunoscute în izvoarele medievale scrise, după Severin (Drobeta-Turnu Severin) (1233), Cîmpulung-Muscel (1300), Curtea de Argeș (1330-1386), Slatina (1368), Roșiorii de Vede (1385?)[27].

În ultimii ani, unii cercetători au reluat problema identificării orașului Pitești cu localitatea Nuwestad, menționată în relatarea călătoriei pelerinilor germani Peter Sparnau și Ulrich von Tennestadt din 1385, manuscris ce se află în original la biblioteca din Weimar (R.D. Germană), sau cu localitatea Nieuwemere (Nieuwermerkt), indicată în „Itinerariul de la Bruges” (Itinerarium de Brugis), păstrat, într-o copie manuscrisă din 1500, la biblioteca Universității din Gand (Belgia), itinerar datat între anii 1353 și 1377 sau 1380 și 1390. În această privință, istoricii au susținut păreri diferite, arătînd că Nuwestad, Neumarkt, Neu Markt, Nieuwermerkt etc. ar mai putea fi identificat, în afară de Pitești, cu orașele Slatina, Tîrgșor, Tîrgoviște ș.a.[28].

Este dificil a admite că peregrinii străini au notat la 1385, în însemnările lor, toponimul Pitești sub forma „Tîrgul sau orașul nou”, cînd în hrisovul emis de Mircea cel Mare, din 20 mai 1388, adică la un interval de numai trei ani, se vorbea de „hotarul Piteștilor”[29], deci despre o localitate cu o denumire bine precizată sub raport lingvistic și care avea o largă circulație în acele vremuri. De aceea considerăm că este puțin probabil ca mențiunea pelerinilor să se refere la Pitești.

STRUCTURA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ MEDIEVALĂ A ORAȘULUI

Ca și în cazul altor orașe medievale din țările române, în structura administrativ-teritorială a Piteștilor se disting trei elemente componente:

---

[26] DRH,B, Țara Romînească, vol I (1247-1500), Edit. Academie, București, 1966, p. 25-28 (doc. 9). Originalul acestui document nu s-a mai găsit. O copie slavă se păstrează la Arh. St. București, în condica mănăstirii Cozia, nr. 712, f. 244 v., 247 (v. și P. P. Panaitescu, Documentele Țării Românești, I, Documente interne (1369-1490), București, 1938, p. 47-50 (doc. 8 din 20 mai 1388).

[27] C. C. Ciurescu, Dinu C. Ciurescu, op. cit., p. 242-245.

[28] Călători străini despre țările române, vol. I, Edit. Științifică, București, 1968, p. XL, 19-20, 24-25, 546, 562 (Călători străini); P. Binder, St. RI, t. 22, nr. 1, București, 1969, p. 143-149; M. Holban, St. RI, t. 22, nr. 3, București, 1969, p. 539-544; N. Iorga a afirmat că pelerinii germani au străbătut Țara Românească în anul 1389 (N. Iorga, Istoria românilor prin călători, Edit. Eminescu, București, 1981, p. 62, 70); în altă lucrare a notat anul 1385 (N. Iorga, Opere economice, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 461).

[29] DRH, B, I, p. 27.

Vatra (nucleul) orașului, adică aria cea mai veche, pe care s-a format și s-a extins inițial orașul; hotarul orașului, cu anumite terenuri agricole, și ocolul orașului, cu satele și alte terenuri dependente de oraș[30].

Vatra orașului, așezat parțial pe terasa centrului civic și pe terasa de luncă, cuprindea diferite clădiri, curți, grădini și străzi, terenuri virane din centrul urban aflat în jurul bisericii domnești „Sf. Gheorghe" (1656). Perimetrul vechii vetre poate fi jalonat de cîteva obiecte arhitectonice: biserica Precista veche din Coastă (1540, de lemn); biserica lui Ioan Norocea, logofăr din Pitești (Buna Vestire-Greci, 1564); biserica veche a lui Ianache vistierul (Sf. Treime) – schitul Beștelei (sec. XVII); biserica schitului Buliga (1741-1745); biserica veche, ante Mavrodolu (1750-1752, de lemn); biserica veche Sf. Ioan (1728, de lemn)[31].

Hotarul Piteștilor era format din terenuri agricole situate în afara vetrei: ogoare cultivare cu cereale și legume, locuri plantate cu vii și livezi, izlazul comunal, fînețe, mori, iazuri, prisăci, case și alte construcții risipite. Hotarul orașului avea aproximativ următoarea întindere: spre NE, E și SE ajungea pînă în vadul Argeșului; în unele sectoare, între rîul Argeș și Rîul Doamnei, pe stînga rîului Argeș, se aflau porțiuni care aparțineau tot de Pitești, cu terenuri din actualele sate Gropeni și Mărăcineni (inclusiv terenul cu uzina de apă a orașului) și, de asemenea, o parte din aria cătunului Zăvoi; spre N pînă în sectorul Spitalului militar – Bariera Găvana; Spre S pînă în pîrîul Dîrzul (Valea teiului, Turcești sau Geamăna Mică); în V pînă pe terasa trivale – Papucești. Din documente cunoaștem că moara domnească a lui Mircea cel Mare se găsea, la 20 mai 1388, „în hotarul Piteștilor"[32].

Ocolul orașului, exterior hotarului, era compus din sate și cătune subordonate dregătorilor domnești din Pitești. Nu dispunem de surse suficiente și concludente pentru a preciza toate așezările din ocolul Piteștilor.

Se consideră că satul Stăncești, probabil numit mai tîrziu satul Pitești, menționat în mai multe izvoare scrise din secolele XV-XVI, a făcut parte din acest ocol. Satul Stăncești este atestat în hrisovul din 12 decembrie 1424, prin care domnitorul dan al II-lea (1420-1431, cu întreruperi) întărește mănăstirii Cozia daniile făcute de către Mircea cel Mare, arătînd că a reînnoit „acest hrisov al domniei mele și am dăruit sfintei mănăstiri Cozia ca să-i fie satele și anume… Stăncești"[33]. Satul Stăncești nu mai este menționat în actele emise între anii 1502-1528, dar reapare într-un act din 8 ianuarie 1539, grafiat eronat Stănești[34].

Ținînd seama de anumite indicii documentare și de informațiile localnicilor, acest sat era așezat, probabil, de-a lungul văii Stancei sau Stănceștilor (pîrîului trivale), pe actuala stradă Trivale, pe pantele și platoul

[30] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., p. 250; Lia Lehr, Aspecte urbanistice și forme de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești (secolele XVI-XVII), RI, 33, 1980, 1, p. 69-71.
[31] N. Stoicescu, Bibliografia …, 1970, p. 487-489; Eparhia Rîmnicului și Argeșului. Monografie, I, Rm. Vîlcea, 1976, p. 382-391.
[32] DRH, B, I, 1966, p. 25-28 (doc. 9).
[33] Ibidem (doc. 56); v. și doc. 77/25.VI.1436; doc. 96/9.I.1443; doc. 107.7.VIII.1451; doc. 150/15.VII.1475; doc. 161/9. IX.1478; doc. 212/17.IV.1488; ibidem, II, 1972, doc. 5/24V.1501.
[34] Ibidem, IV, 1981, p. 93-96 (doc. 71).

terasei Exercițiu, în sectorul estic al cartierului de azi Trivale. Precizăm că toponimul și hidronimul Trivale(a) apar încă din evul mediu, într-un document scris la 9 febr. 1676, nefiind deci o creație a epocilor modernă sau contemporană[35]. În marginea vestică a Piteștilor era situată moșia Stănceasca[36], proprietate a mănăstirilor Cozia și Cotmeana, a schitului Trivale și a unor descendenți ai Stănceștilor. După tradiția locală, doamna Stanca, soția lui Mihai Viteazul, a stăpînit în aceste locuri ocine. În urma secularizării din 1863 moșia Stănceasca a trecut în proprietatea statului. O parte din această moșie, situată în fosta comună suburbană Găvana, azi cartierul Găvana, a fost cumpărată de primăria orașului Pitești în anul 1868[37].

În legătură cu satul Stăncești și contopirea acestui sat cu orașul Pitești, în documente se găsesc și unele date formulate ambiguu. Astfel, la 5 mai 1528, Radu de la Afumați a dăruit mănăstirii Argeș „…jumătate din Pitești și din sat…"[38] (subl.n.); la 25 mai 1528 îi dăruiește „…jumătate din satul Pitești (subl.n.), jumătate din vecini, jumătate din cîmpul care este de hrană…"[39]; iar la 3 iunie 1528 dăruiește aceleași mănăstiri „… jumătate din Pitești, de peste hotarul…"[40] (subl.n.), adică jumătate din satul aflat în ocolul orașului, în afara hotarului său. Conținutul acestor acte ridică o serie de probleme pentru cercetători[41]. O explicație posibilă constă în faptul că orașul Pitești s-a extins în vremea respectivă, înglobînd și satul vecin Stăncești, situat în ocolul său, care aparținuse până atunci mănăstirii Cozia. În consecință, denumirea Pitești s-a atribuit și satului Stăncești. Desigur, Piteștii își mențineau statutul de oraș. O confirmare o găsim în hrisovul din 2 septembrie 1528, emis chiar în timpul lui Radu de la Afumați: „Și eu, Dumitru Foame scriitor, care am scris în orașul Pitești…"[42] (subl.n).

Ocolul orașului a cuprins în anumite perioade ale epocii medii și teritoriile satelor sau cătunelor Geamăna și Bradu, din comuna suburbană Bradu; Prundu[43], Turcești și Papucești astăzi cartiere ale municipiului Pitești (Petrochimiștilor, Războieni și Trivale); Găvana și Valea Rea (cartierul Găvana I, II, III și sectorul situat de-a lungul Bulevardului Nicolae Bălcescu); Gura Bascovului – Flești, Uiasca, Schiau și Valea Ursului din comuna suburbană Bascov; Dobrogostea și Negovani, inclusiv Vărzaru și Borlești și o parte din Merișani, unde orașul Pitești a avut moșia „Dobrogosti- Negovani"[44]; o mare parte a teritoriilor satelorMărăcineni și Gropeni din comuna suburbană Mărăcineni[45]; Valea Mare-

---

[35] Gr. Urițescu, Schitul Trivalea din Pitești, MO, nr. 3-4, 1965, p. 230 (doc. 5).
[36] DIR, veacul XVII, B, vol. III, p. 170 (doc. 142/1617 oct. 13): Alex. Iliaș a întărit mănăstirii Cotmeana ocina Stăncești, lîngă pitești și cu metohul (ar putea fi un schit anterior schitului Trivale sau un schit al Găvana-Valea Rea, pe lîngă bis. Sf. Dumitru). Documentul amintește și de cărțile anterioare date de mai mulți domnitori, începînd cu Vlad Călugărul (1481, 1482-1495).
[37] Arh. St. Pitești, fond Primăria or. Pitești, dosar 38/65/1868.
[38] DRH, III, 1975, p. 85-86 (doc. 61).
[39] Ibidem, p. 87-88 (doc. 52).
[40] Ibidem, p. 91-95 9doc. 55).
[41] A. Sacerdoțeanu, op. cit., p. 199-201.
[42] DRH, B, III, 1975, p. 103-105 (doc. 61).
[43] I. Ionașcu, Catagrafia eparhiei Argeş la 1824, București, 1942, p. 35: bisericile din Geamăna și Prundu se aflau pe moșia orașului Pitești.
[44] MDGR, IV, 1901, p. 735; Arh. St. Pitești, fond Primăria or. Pitești, dosar 7/1884: organizarea pazei la moșia Dobrogostea a orașului Pitești.
[45] Arh. Pr. Pitești, Planul orașului Pitești, 1939-1944, în dosarul cu actele privitoare la proiectul planului de sistematizare a orașului Pitești.

Podgoria, Zăvoi, Ștefănești, Viișoara, Izvorani[46] și Golești din comuna suburbană Ștefănești, Văleni-Podgoria, Ciocănești și Vrănești din comuna Călinești, unde, de asemenea, orașul Pitești a stăpînit moșie și a posedat multe alte loturi în lunca Argeșului și în Dealurile Piteștilor.

La începutul secolului al XiX-lea proprietatea obștească a Piteștilor s-a diminuat. Multe terenuri au devenit proprietăți individuale. O suprafață apreciabilă din moșia Dobrogostea a trecut în posesia marelui negustor și proprietar Ion Nicolopol din Pitești. Ulterior în anul 1874, acest a donat-o orașului prin testament, pentru construirea și întreținerea școlii primare care i-a purtat numele[47].

În urma cercetării unor documente din secolele XIX-XX a reieșit că orașul Pitești a administrat multe din proprietățile enumerate anterior, pînă în anul 1945 (la reforma agrară) sau pînă în ani 1949-1962 (cînd s-a înfăptuit cooperativizarea agriculturii). Terenurile din stînga rîului Argeș, deși, cu mici excepții, se aflau pe teritoriul fostului județ vecin, care s-a numit Pădureți, Muscel-Pădureți, apoi Muscel, totuși au aparținut de ocolul orașului Pitești. Asemenea situații se întîlnesc și în cazul altor orașe din Țara Românească (R. Vîlcea, Slatina etc.). precizăm că satele Prundu și Geamăna, din S și SV orașului, precum și satele Valea Mare-Podgoria, Ștefăneștii Noi-Florica, Izvorani din dealul Piteștilor, erau situate, aproape în întregime, pe moșia (în ocolul) orașului Pitești. Lunca Argeșului, între Budeasa, Mărăcineni și Golești, pe stînga rîului, și între Merișani-Dobrogostea-Bascov-Găvana-Pitești-Prundu, pe dreapta rîului, a făcut parte din ocolul orașului Pitești[48].

În concluzie se poate afirma că hotarul și ocolul orașului Pitești au avut o suprafață foarte mare, situație care a contribuit la dezvoltarea sa economică și socială, precum și la consolidarea relativei autonomii față de autoritatea supremă a statului feudal Țara Românească. Structura administrativ-teritorială medievală a Piteștilor, sub raportul întinderii unităților componente (vatră, hotar, ocol), concordă, în linii mari, cu actuala arie a municipiului Pitești, inclusiv a comunelor suburbane, Bascov, Bradu, Colibași, Mărăcineni și Ștefănești.

ACTIVITATEA ECONOMICĂ DIN PITEȘTI ÎN EPOCA MEDIEVALĂ

Activitatea economică, favorizată de așezarea geografică și impulsionată de creșterea demografică, a constituit factorul determinant al formării și dezvoltării Piteștilor ca oraș în evul mediu.

În acest interval de timp, principalele ocupații ale piteștenilor au fost meșteșugurile și agricultura, ca activități productive, și comerțul, ca activitate de schimb. Se poate afirma că orașul Pitești a fost unul din principalele centre comerciale șe meșteșugărești medievale ale Țării Românești, începînd cu secolul al XVI-lea[49].

---

[46] DRH, B, XXII, 1969, p. 321-322 (doc. 154).
[47] I. Gh. Atanasiu, I. A. Vasilescu, Anuarul orașului Pitești, Curtea de Argeș și al jud. Argeș, 1925, pitești, 1925, p. 35; dosar 40/1868, 12/1875, 38/1882.
[48] Arh. St. Pitești, fond Primăria or. Pitești, dosar 19,20/1834; 21/1839; 13/1856; 18,21/1858; 26/1858-1876; 7,18,31/1869; 16/1870-1872; 7/1884 ș.a.; v. proprietatea feudală în subcapitolul „Aspecte din viața socială a Piteștilor"; dosar 1,2,3/1843; 1/1844.
[49] N. iorga, Opere economice, p. 75 și urm.

Meșteșugurile. Activitatea meșteșugărească din orașul Pitești în epoca medie se caracterizează printr-o continuă creștere a specializării meșteșugurilor și a volumului de produse[50]. Pentru secolele XIV-XVI, informațiile documentare sînt foarte reduse și incomplete. Din izvoarele istorice cunoscute reiese că aici activau morari (moara din hotarul Piteștilor, 20 mai 1388), zidari, cărămidari, dulgheri-tîmplari, care au construit curțile domnești înainte și după anul 1500, casele boierilor, negustorilor, meșteșugarilor, alte clădiri laice și religioase etc.

Dezvoltarea comerțului intern și exter, precum și existența reședinței domnești temporare la Pitești, cu o nouă curte domnească la începutul secolului al XVI-lea, au impusionat activitatea meșteșugarilor de aici. După o perioadă de evoluție mai lentă, pînă către finalul secolului al XVI-lea, meșteșugurile piteștene au intrat într-o altă etapă, de evidentă înflorire, reușind să depășească producția meșteșugărească din alte orașe ale Țării Românești, cu tradiție în acest domeniu, așa cum au fost Curtea de Argeș și Cîmpulung.

În secolul al XVII-lea și în prima jumătate a secolului al XVIII-lea producția meșteșugărească a luat un mare avînt. Pentru această perioadă, documentele menționează în Pitești 20 de categorii de meșteșugari, ceea ce reprezintă o creștere de apropae 10 ori, în comparație cu secolele precedente. În Cîmpulung numărul categoriilor ajunsese la 14, iar în Curtea de Argeș situația era neschimbată. La finele secolului al XVII-lea, Piteștii ocupau un loc însemnat în producția meșteșugărească a Țării Românești, după București, Tîrgoviște și Craiova, și primul loc în rîndul orașelor dintre Argeș și Olt. În consecință, datorită dezvoltării meșteșugurilor, producția de bunuri a dobîndit o pondere însemnată în economia orașului, ceea ce va determina angajarea Piteștilor într-o măsură și mai mare în circuitul comercial al Țării Românești.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea orașul Pitești, cu cele peste 30 de categorii de meșteșugari, a continuat să dețină un loc fruntaș, după București, Craiova și Ploiești[51].

În documente sunt menționate diferite categorii de meșteșugari, prestate de un număr mare de meșteșugari: prelucrarea materialelor: meșterii fierari și căldărari (printre alții, iano căldărarul, în anul 1634)[52]; prelucrarea pietrei, argilei etc.: meșteri pietrari, zidari, cărămidari 9 în Condica vistierei lui Constantin Brîncoveanu a fost trecută suma de 123 taleri, plătită meșterilor cărămidari pentru cărămida necesară caselor domnești de la viile de lîngă Pitești); prelucrarea lemnului: meșteri lemnari sau în lemn: dulgheri, tîmplari, dogari, caretași, rotari etc. (de exemplu, meșterii care au construit grajdurile (slomnul) și foișorul din Pitești de pe lîngă casele domnești ale lui Constantin Brîncoveanu sau meșterul rotar Stoica din Pitești)[53]; prelucrarea pieilor: meșteri tăbăcari, cojocari, blănari, cizmari etc. (în 1724, trei tăbăcari din Pitești au încheiat o tocmeală cu negustorul Grigore pentru a-i tăbăci 320 de piei de capră, operația costînd

[50] Ștefan Olteanu, Constantin Șerban, Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu, Edit. Academiei, București, 1969, p. 90 și urm.
[51] Ștefan Olteanu, Locul și rolul orașului Pitești în contextul producției meșteșugărești urbane din Țara Românească în evul ediu, St. Com., Pitești, 1972, p. 271-275.
[52] Gr. Tocilescu, Documente inedite privitoare la istoria română, Rev. Pt. istorie, arh și filologie, anul I, vol. I, București, 1882, p. 185; Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p. 156.
[53] Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p. 159, 165, 166; N. Iorga, op. cit., p. 196.

151/2 taleri, iar negustorul jupîn Pătru, în același an, a angajat alți tăbăcari din Pitești pentru tăbăcirea a 500 de piei; atelierele tăbăcarilor se aflau lîngă malul Argeșului, în locul numit „Tabaci")[54]; țesutul și prelucrarea țesăturilor: meșterii pînzari, abagii, boiangii, croitori[55], zăbunari, dărăcitori ș.a. (în 1685 era cunoscut Nica pînzarul din Pitești; între 1676 și 1700 sînt consemnați în acte patru abagii[56], iar în anul 1689 este reamintit Gheorghe croitorul din Pitești)[57]; meșteșugurile alimentare: meșterii morari și brutari care erau în număr foarte mare în Pitești, deoarece funcționau multe mori de apă (la Golești, între anii 1648-1665 sînt menționați Stoica, Neagul și Albul, ca meșteri morari)[58]; măcelarii (Necula măcelarul din Pitești, cămătar recunoscut, foarte bogat, menționat în anul 1678)[59]; rachierii-povarnagii ș.a.; meșteșuguri de artă: meșteri argintari, zugravi (în Pitești se crease o veritabilă școală de zugravi, solicitați în Țara Românească și Transilvania)[60], sculptori în lemn (doi cioplitori în lemn au fost angajați de mitropolitul Varlaam ca să lucreze la schitul Trivale, în 1694)[61]; alte meșteșuguri: bărbieri, săpunari, lumînărari, sticlari ș.a.

În anul 1810, într-o statistică, au fost înregistrați în Pitești diferiți meșteșugari cum sînt: brutari (trei ateliere), un jimblar-simigiu, 12 cojocari, cavafi (trei ateliere), 5 abagii, un croitor, 3 lumînărari, un argintar, un căldărar, un sticlar ș.a.[62] care împreună cu alte categorii de meșteșugari au contribuit la desfășurarea activității economice locale la sfîrșitul epocii medievale și începutul epocii moderne.

Pe lîngă morari, tăbăcari, cojocari, povarnagii, zidari, dulgheri, zugravi ș.a. a căror pricepere era cunoscută în întreaga țară, boiangii de la Pitești erau mult apreciați pentru calitatea culorilor folositela vopsirea diferitelor țesături, renumită fiind culoarea „roșu de la Pitești", un roșu frumos și trainic[63].

În etapa de trecere de la orînduirea feudală la orînduirea capitalistă, în pragul epocii mderne au apărut elemente noi în organizarea și realizarea producției meșteșugărești. Unele ateliere și-au mărit capacitatea de producție. A fost angajat un număr mai mare de calfe și ucenici. Capitalul social și cămătăresc a început să fie investit în producția meșteșugărească.

La finele secolului al XVII-lea erau organizate în Pitești breslele meșteșugărești, ca asociații profesionale, pe ramuri de specializare în producție. Breasla era condusă de un staroste. Dintr-o poruncă dată

[54] Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p 268, 289, 294; v. și N. Iorga, op. cit., p. 250, 252.
[55] Într-un zapis din 1636 iulie 27 este consemnat Ivan croitorul ot Pitești (DRH, B, XXV, doc. 343). Prin anii 1640-1642 practica meseria „Mihăilă, croitorul din Pitești" (N. Iorga, op. cit., p. 180).
[56] Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p. 178, 179.
[57] Gr. Urițescu, op. cit., p. 241 (doc. 25).
[58] Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p. 137. Date despre morile de la Pitești și proprietrii lor, în subcapitolul următor.
[59] B. P. Hasdeu, Arhiva istorică a României, t, III, București, 1867, p. XL; Istoria României, III, 1964, p. 54; Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p. 186.
[60] V. arta feudală.
[61] Șt. Olteanu, C. Șerban, op. cit., p. 196.
[62] Ibidem, p. 353 și urm.; numele multor meșteșugari au fost menționate în diferite documente medievale (V. DIR, DRG etc.).
[63] MDGR, IV, 1901, 736; I. Gr. Rădulescu, Comerțul și industria în trecutul orașului Pitești, Pitești, 1938, p. 34.

de comnitorul Constantin Brîncoveanu, la 20 aprilie 1689, este cunoscut Mihul, starostele din Pitești[64].

În anul 1784, tăbăcarii din Pitești „lucrau în breaslă și erau socotiți fruntașii orașului”[65]. În bresle se unesc, la începutul secolului al XIX-lea, bărbierii (1807), cavafii și cizmarii (1815), croitorii (1819), brutarii (1830)[66]. Breslele erau grupate pe cartiere (mahalale) și străzi: tăbăcarii pe str. Tabaci, Sf. Vineri și Rîurilor, blănarii și cojocarii pe str. Craiovei etc.[67].

În deceniile următoare din secolul al XIX-lea, meșteșugarii din Pitești și-au desfășurat activitatea în noile condiții ale dezvoltării economiei capitaliste.

Agricultura. În zona Piteștilor, factorii naturali au fost întotdeauna favorabili practicării agriculturii. Pe lîngă meșteșuguri și comerț, în epoca medievală mulți locuitori ai orașului Pitești au desfășurat activități productive în cadrul diferitelor ramuri ale agriculturii. În hotarul și ocolul orașului, mai ales în lunca Argeșului și în cîmpia din sud, pe ogoare s-au cultivat cereale, legume, plante textile, oleaginoase, furajere etc. În toate timpurile, viile și livezile au constituit o caracteristică a peisajului geografic al Piteștilor.. Pe dealuri și pe pantele văilor, în grădini și curți s-au plantat pomi fructiferi și viță de vie etc. În documente se fac referiri frecventate la pomicultura și viticultura piteștenilor. Merele, perele și prunele, cireșele numite „drăgănele de Pitești”[68] erau renumite în întreaga țară. Numeroși orășeni au fost crescători de animale, mari și mici. Pentru alți orășeni, apicultura a constituit o îndeletnicire plăcută și rentabilă. Producțiile agricole obținute pe terenurile Piteștilor au asigurat, într-o oarecare măsură, aprovizionarea cu alimente a locuitorilor săi. Mari cantități de produse agricole – vinurile și țuica de Pitești, fructele - se vindeau în diferite orașe, tîrguri și sate din țările române și din alte țări.

Viticultura a fost însă principala ramură a agriculturii și a avut o pondere însemnată în economia medievală a orașului Pitești. Începînd cu secolul al XIV-lea[69] numeroase documente au consemnat existența unor întinse suprafețe plantate cu viță de vie, atît în perimetrul actual al orașului, cît, mai ales, pe vestitele Dealuri ale Piteștilor[70]. Toponimul „Dealurile (Dealul) Piteștilor” se referă, în primul rînd, la dealurile situate la NE, E și ESE de oraș, pe partea stîngă a rîului Argeș, în Piemontul Cîndești, pe teritoriul actual al comunelor suburbane Colibași și Ștefănești și pe teritoriul comunelor Călinești, Topoloveni, Leordeni. Totodată, acest toponim era utilizat pentru dealurile din vestul orașului și din localitățile apropiate Geamăna, Slătioarele, Smeura, Hințești ș.a. Dealurile vestice aparțin de Piemontul Cotmeana. Viile din Dealurile Piteștilor erau cunoscute în toată Țara Românească și peste fruntariile ei[71]. Pe

[64] Gr. Urițescu, op. cit., p. 241-242.
[65] Istoria României, III, p. 642-680.
[66] I. Cojocaru, Documente privitoare la economia Țării Româneşti, II, Edit. Științifică, București, 1958, p. 596.
[67] I. Gr. Rădulescu, op. cit.
[68] MDGR, I, 1898, p. 105.
[69] DRH, B, I, 1966, 25-28 (doc. 9 din 20 mai 1388).
[70] Despre proprietățile viticole, proprietarii de vii și obligațiile lor, v. subcapitolul următor.
[71] Într-un document păstrat în arhivele din Viena, toponimul „Dealurile Piteștilor” este notat „Weinberge zu Pitest” (v.C. Giurescu, N. Dobrescu, Documente și regeste privitoare la Constantin Brîncoveanu, București, 1907, p. 296, nr. 4).

aceste terenuri, în condițiile pedo-climatice specifice zonei, au fost plantate varietăți de viță românească, foarte productive, cu struguri de calitate, din care se obțineau vinuri superioare. Vinuri de Pitești, tari, dulci și aromate, cu gust plăcut și buchet specific, erau deosebit de apreciate. La 1700, în harta Țării Românești tipărită la Padova, stolnicul Constantin Cantacuzino (circa 1640 -1716) a notat numele dealurilor unde se aflau podgoriile ce produceau cele mai bune vinuri, printre care figurează și cele de la Pitești[72]. De asemenea, cronicarul moldovean Miron Costin (1633-1691) amintește în opera sa despre orașul Pitești „unde sînt vinuri dulci"[73]. Istoricul sas din Brașov Johann Filstich (1684-1743), în lucrarea Tentamen Historiae Vallachiae, despre calitatea vinurilor de Pitești a scris următoarele: „Loca precipua ob vini praestantiam decantata sunt Pittest" („Locuri de seamă lăudate pentru vrednicia vinurilor sînt Piteștii")[74].

Vinurile de la Pitești au fost apreciate și de călători străini care au avut prilejul să le cunoască direct: Baksie, Paul de Alep, Sestini ș.a.[75]. Domnitorul Constantin Brîncoveanu, așa cum au procedat și alți domnitori, a oferit oaspeților săi vin domnesc de Pitești, dintre care amintim pe contele Luigi Ferdinando Marsigli (1658-1730), general și om de știință de origine italiană, aflat în serviciul Imperiului habsburgic[76].

Unii cercetători din țara noastră au subliniat că, în secolele XVI-XVII, „cele mai căutate vinuri sînt cele produse în jurul orașului Pitești"[77]. În ultimele decenii au fost publicate numeroase alte articole și studii în culegerea „Museum", editată de Complexul Muzeal din Golești, cu privire la evoluția viticulturii din zona Piteștilor, în care sînt prezentate diferite aspecte istorico-economice, sociale și agrotehnice ale acestei străvechi ocupații[78]. În cadrul Complexului muzeal de la Golești-Pitești s-a organizat pe teren deschis, începînd cu anul 1966, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii din România, unde sînt expuse gospodării și obiecte reprezentative pentru podgoriile și livezile din țara noastră, de-a lungul epocilor, inclusiv din Dealurile Piteștilor[79].

Comerțul. În epoca medie, orașul Pitești a fost unul dintre cele mai active centre de schimb din Țara Românească. Comerțul intern, cel extern și de tranzit a dinamizat în permanență viața economică și socială a localității.

Piteștii au polarizat și mijlocit schimburile de produse între deal, cîmpie, munte, cu orașele și satele din județul Argeș și din județele limitrofe Muscel, Olt, teleorman, Dîmbovița, Vîlcea sau din alte județe ca Vlașca,

---

[72] Istoria României, III, p. 44.
[73] Miron Costin, Opere alese, Edit. Tineretului, București, 1966, p. 283.
[74] J. Filstich, Încercare de istorie românească …, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 43.
[75] V. paginile următoare, despre călătorii străini.
[76] C. șerban. Constantin Brîncoveanu, Edit. Tineretului, București, 1969, p. 81.
[77] Lia Lehr, Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea, SMIM, IV, 1960, p. 225.
[78] Sebastian Tudor, Viticultura în zona Muscel-Podgoria, în sec. XIV-XVIII, reflectată în documente, St. Com. Ist. Et., Golești-Argeș, 1978, p. 299-308; ibidem, III, 1980, p. 257-262; Silvestru Voinescu, St. Com. Ist. Et., III, p. 299-300 (viile din Călinești-Argeș).
[79] P. Popa, S. Voinescu, P. Dicu, op. cit., p. 78-79; Muzeul viticulturii și pomiculturii din România (Album). Foto Gh. Dumitru Maican, prefață Vasile Novac, Edit. Sport-Turism, București, 1983.

Ilfov, Ialomița. Negustorii din Pitești au întreținut relații comerciale cu diferite orașe din Țara Românească, Transilvania, Peninsula Balcanică (Vidin, Nicopole, Istanbul ș.a.), din centrul și vestul Europei (Budapesta, Viena, Leipzig, Veneția ș.a.).

Importante căi rutiere asigurau un intens trafic comercial în următoarele direcții: Drumul mare al Piteștilor între Pitești-București-Brăila, cu ramificațiile Găiești-Tîrgoviște și Pitești-Cîmpulung-Brașov; Drumul Argeșului sau Drumul Sibiului între Pitești-Curtea de Argeș-Cîinen-Sibiu; Calea Giurgiului, unul dintre cele mai vechi drumuri comerciale, menționat în documente la 27 septembrie 1461[80], între Giurgiu-Pitești-Cîmpulung-Brașov, cu ramificația Pitești-Curtea de Argeș-Cîineni-Sibiu (acest drum se continua în Pitești cu fosta arteră Calea Giurgiului, astăzi bd. Petrochimiștilor); Drumul Topanei (astăzi Calea Drăgășanilor), atestat la 13 iulie 1499[81], între pitești-Topana (jud. Olt) – valea Oltului și de aici cu ramificații spre Drăgășani, Tg. Jiu și Rm. Vîlcea; Calea Craiovei sau Drumul Slatinei între Pitești-Slatina-Craiova-Turnu Severin-Vîrciorova, cu ramificațiile Sltina-Turnu-Nicopole și Craiova-Dunăre-Vadul Diiului-Vidin (Bulgaria); Drumul Roșiorilor între Pitești-Roșiori-Turnu-Nicopole (Bulgaria), cu ramificația Roșiori-Zimnicea-Sviștov (Bulgaria)[82].

La finele secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, intrarea în Pitești dinspre București se făcea și prin partea ESE a orașului, „mai jos de Pitești"[83] în sectorul satului Prundu, cătunul Bănănăi, stabilindu-se astfel legătura cu Calea Giurgiului care se prelungea pe str. Frații Golești, de mai tîrziu. O altă intrare principală se realiza tot din Drumul mare al Piteștilor, la intersecția cu Calea Cîmpulungului, în sectorul sudic al actualului pod rutier Pitești-Mărăcineni, în punctul numit „Podul Viilor". Această intrare ducea în str. Viilor, numită pînă la finele secolului al XIX-lea, str. Podului sau Podurilor[84].

În domeniul comerțului, pe primul plan s-au situat schimburile de produse meșteșugărești și agricole cu orașele Brașov și Sibiu[85]. Numai între anii 1503-1554, deci în cinci decenii, la operațiile comerciale dintre Pitești și Brașov au participat 326 de negustori piteșteni, cu 914 transporturi de mărfuri, în valoare de 1 953 960 aspri. Între orașele din Țara Românească, Piteștii au ocupat în anii 1529-1530 și 1550 locul al doilea, după Tîrgșor, respectiv Cîmpulung, iar în anii 1547 și 1549 locul al treilea, după Cîmpulung și Tîrgoviște[86]. În socotelile Brașovului se păstrează numele a zeci de negustori români din Pitești care au întreținut relații comerciale cu acest oraș în secolul al XVI-lea, dintre care amintim pe

[80] F. Constantiniu, M. D. popa, Istoria României în date, Edit. Enciclopedică Română, București, 1972, p. 100.
[81] DRH, B, I, 1966, p. 477-478 (doc. 293).
[82] Istoria României, Edit. Academiei, III, București, 1964, p. 376 (la finele sec. XVIII, din Pitești porneau șase drumuri comerciale); A. Năstase, Drumurile din Muntenia în secolul al XVIII-lea, Buletinul Societății de Științe Geografice din R.S.R., s.n., II (LXXII), 1972, p. 154-159.
[83] D. Lăzărescu, Imaginea României prin călători, I, 1716-1789, Edit. Sport-Turism, 1985, p. 223 (relatarea lui Sestini din 1780).
[84] Arh. St. Pitești, fond Episcopia Argeș, dosar 14/1888.
[85] N. Iorga, op. cit., p. 75 și urm. (negustorii din Pitești aduceau care cu pește la Brașov. p. 75).
[86] R. Manolescu, Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul (sec. XIV-XVI), Edit. Științifică, București, 1965, p. 261-302.

Arsenie, Borcea, Cioban, Cînde, Cîrste, Crăciun, Danciul, Dobre, Iancul, Ioan, Neagul, Oancea, Pană, Pîrvul,Radu, Stanciul, Stoica, Toma, Tudor, Vladul, Voinea şi alţii[87]. Spre finele secolului al XVI-lea, în anul 1580, este amintit în socotelile Brașovului negustorul Donea din Pitești („… Es kam der Done von Pitest hehr")[88], alături de alți numeroși negustori ai timpului.

Legături comerciale permanente s-au întreținut și cu negustori din Sibiu. Încă din secolul al XIV-lea „Sibienii treceau în Țara Românească pe la Cîineni pentru a se îndrepta apoi, prin Slatina, către Turnu sau prin Argeş, către Piteşti şi Tîrgoviște"[89]. În 1473, Matei Corvin, regele Ungariei, a îngăduit negustorilor din Sibiu să lărgească acest drum care trecea prin Defileul Oltului pe la Cîineni în plaiul Loviștei, iar de aici la Curtea de Argeş și Pitești[90].

În anul 1500, un număr de 22 negustori piteşteni au făcut 34 de transporturi la Sibiu, exportînd marfă în valoare de 23 260 dinari şi importind în valoare de 15 350 dinari. Referindu-se la locul oraşului Piteşti în relațiile comerciale cu Sibiul, Nicolae Iorga nota : „Încă din vremuri îndepărtate, saşii Sibiului își trimiteau mărfurile prin pasul Turnului Roşu, care ducea de-a dreptul la Rîmnic, dar putea să hrănească prin bogăţia adusă de dînsul și un tîrgușor de drumul mare, în calea spre Bucureşti, ca Piteştii aceştia"[91]. În registrul vigesimal al Sibiului pe anii 1500-1509 sînt menţionaţi 16 negustori piteşteni care au plătit taxe comerciale acestui oraş. Sînt notaţi, printre alții, negustorii : Danciul, Stan, Dumitru, Şerban, Stoica, Dragomir, Iorgu, Oprea, Neagu ş.a.[92].

În registrele vămii de la Tunu Roşu din perioada 1673-1692 au fost trecute, de asemenea, numele unor negustori din Piteşti care mergeau în Transilvania pentru cumpărarea sau vînzarea produselor[93].

În orașele din Transilvania negustorii din Pitești comercializau : unelte, metale, arme, vite, cereale, peşte, lînă, piei, ceramică, sticlărie, țesături, îmbrăcăminte, încălţăminte, podoabe, harnaşamente, coloniale, vinuri etc.

Numele specifice româneşti ale numeroşilor negustori piteşteni, (consemnate în registrele Braşovului şi Sibiului, constituie un puternic argument în combaterea afirmaţiilor unor înstorici, în sensul că negustorimea din Țara Românească ar fi fost cea mai mare parte de origine străinî şi că progresul orașelor s-ar fi datorat acestora.

Activitatea comercială a Piteştilor s-a extins în Peninsula Balcanică, efectuîndu-se schimburi cu mai multe orașe din sudul Dunării. Dintr-o scrisoare trimis de către domnitorul Vlad Vintilă orăşenilor din Piteşti, Argeş şi Rîmnic, la data de 18 septembrie 1533, aflăm că negustorii piteşteni, atunci cînd treceau Dunărea 1a Vidin prin vadul Diiului, trebuiau să plătească vamă mănăstirii Tismana : „... de la o sută de bolovani

[87] A. Sacerdoțeanu, op. cit., p. 203-206; N. Iorga, op. cit., p.519, 539.
[88] Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria românilor. Acte din secolul XVI (1517-1612), București, 1900, p. 821-822.
[89] Istoria Romȃniei, II, 1962, p. 298.
[90] C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, partea a doua, bucurești, 1937, p. 552.
[91] N. Iorga, România cum era pînă la 1918, I, …, Edit. Minerva, București, 1972, p. 140.
[92] A. Sacerdoțeanu, op. cit., p. 206.
[93] Paul Cernovodeanu, Comerțul țărilor române în secolul al XVII-lea, RI, t. 33, nr. 6, 1980, p. 1076-1077.

de sare 3 bolovani de sare și de cal 6 aspri și de bou 3 aspri și de vacă 2 aspri și de doi berbeci un aspru şi de sacul de grîu 2 aspri și de butoiul de vin 10 aspri …”[94].

Comertul oraşului Piteşti cu vinuri, în secolele XVII-XVIII, a cunoscut o mare extindere înTransilvania, oraşul Braşov aflîndu-se pe primul loc[95]. Constantin Brîncoveanu desfăcea acolo importante cantităţi de vin. În clădirile sale din Scheii Braşovului se aflau pivniţe încăpătoare în care păstra vinurile de la Piteşti. Oameni de încredere ai domnului, aşa cum era Radu Golescu, mergeauîn lunile de toamnă la Braşov pentru măsurarea buţilor „cu vadra aceea de la oraş, de la Piteşti, care a făcut-o Măria sa Vodă"[96], deoarece vadra piteşteană avea altă capacitate decît vadra folosită la Braşov[97]. Constantin Brîncoveanu întreţinea legături amicale cu judele Braşovului, căruia îi trimitea daruri în vin, adresîndu-i-se astfel : „Pricina scrisorii, acum de astă dată către dumneata nu iaste alta, fără de cît facem dumitale ştire că, trimiţînd noi nişte vinuri ca să se bage în pivniţa de la casele noastre din Schei, după cum am trimes şi în alte dăţi, am poruncit ispravnicului nostru ca să dea şi dumitale o bute cu vin de Piteşti. Ca dumneata s-o primeşti şi s-o bei cu sănătate"[98]. La fel proceda şi egumenul mănăstirii Cîmpulung, atunei cînd dăruia judelui din Braşov vin din viile pe care le avea mănăstirea în podgoria de la Piteşti, subliniind într-o scrisoare : „ ... Ce vei vedea dumneata şă mai bine, ce bucate sînt"[99]. Calitatea vinurilor i-a determinat şi pe unii negustori braşoveni să ia în arendă sau să cumpere vii în Dealul Piteştilor. De aici trimiteau la Braşov „buţile şi buriele în căruţe sau pe spinarea cailor"[100]. Au fost situaţi cînd Draga Gheorghe, judeţul de la Piteşti, şi Tănase Zaraf aveau în grija lor vinurile braşovenilor din Dealul Piteştilor[101].

Un alt centru comercial important pentru desfacerea vinurilor piteştene a fost Sibiul. Vinurile de la Piteşti, ca şi rachiurile — renumita „ţuică de Piteşti - erau vîndute în oraşul de pe malurile Cibinului de către negustorii Gheorghe Steriopol, Dincă Brătianu, Anastasie hotnogul din Piteşti ş.a.[102]. În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea şi în primele decenii ale secolului al XIX-lea negustorii din Piteşti au intensificat schimburile de produse cu Sibiul, îndeosebi prin intermediul caselor de comerţ Hagi Constantin Pop şi Nicolae D. Paciura, care practicau şi comerţul de tranzit. Sînt, cunoscute diferite tranzacţii din scrisorile de afaceri trimise sau primite de aceste case comerciale. Corespondenţii lui Hagi Pop la Piteşti, în anii 1789-1820, erau Hagi Zeno Zupanioti, Russi, Mihail[103]. Nicolae

---

94 DRH, B, III, 1975, p. 272 (doc. 168).
95 N. Iorga, Opere economice, p. 617.
96 Idem, Studii și documente, vol. X, p. 38-39; N. Stoicescu, Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României, Edit. Științifică, București, 1971, p. 171-174.
97 C. C. Giurescu, Istoria românilor, III, p. 612.
98 N. Iorga, op.cit., p. 37.
99 Șt. Meteș, Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul pînă în veacul al XVIII-lea, Sighișoara, 1920 (1), p. 167.
100 N. Iorga, Opere economice, 1982, p. 394.
101 Ibidem, p. 415.
102 D. Limona, Casa de comerț Nicolae D. Paciura din Sibiu, RA, VIII, nr. 1, București, 1965, p. 282-283.
103 N. Iorga, op. cit., p. 689.

Paciura avea relaţii strînse cu mulţi negustori si boieri din Piteşti[104]. De altfel, cu negustorul Gheorghe Steriopol era înrudit. Despre el Paciura afirma că „poartă pe umerii săi intreaga Macedonie". Steriopol vindea în Sibiu cereale, iar prin intermediul lui Paciura, cumpăra cai de la Cluj şi comanda la Sibiu talgere pentru muzică, tulumbă, lumînări, şireturi pentru canapea şi scaune, untdelemn franţuzesc ş.a. La rugămintea lui Paciura, ruda sa din Piteşti îi căuta un conac în care să fie găzduit cu soţia „care doreşte să revadă sfînta Valahie". Paciura, împreună cu Papazoglu din Bucureşti, aducea de la Viena un număr foarte mare de coase, pe care le desfăcea in Piteşti şi în alte oraşe din Ţara Românească. Anastasie, hotnogiul din Piteşti, vindea în Sibiu lînă, (miţe) şi monede vechi turceşti, iar casei Paciura, butoaie cu vin. Se interesa de preţul hîrtiei de Orlat. În copiile scrisorilor trimise de Paciura negustorilor şi boierilor piteşteni în anii 1812-1820, se găsesc informaţii preţioase cu privire la relaţiile comerciale dintre Piteşti şi Veneţia. Din oraşul lagunelor negustorii N. I. Mavrodoglu, Tiţu şi Constantin Nicolae expediau la Piteşti lui Toma Mauriciu, numit „Preaînvăţatul", colete cu mărfuri veneţiene : hîrtie de scris, cărţi italieneşti, belacoase, mătăsuri, perle false, rom, sardele, salamuri. Toma Mauriciu vindea aceste mărfuri în Piteşti şi la bîlciul de la Rîureni (Vîlcea). La rîndul său trimitea la Veneţia blănuri, misade de şoareci, cozi de nurcă. Acelaşi negustor piteştean comanda la Sibiu lacăte, portiţe de sobă, seminţe de zarzavaturi ş.a.[105]. Pe la 1818 afacerile comerciale de amploare erau dirijate de marii negustori Andreisto Hagi Zeno, N. şi C. Zapanioti, Ianachi Dim. Russi. Războiul din 1789-1792 a prilejuit penetraţia comerţului austriac în Ţara Românească. La Piteşti s-au deschis prăvălii cu mărfuri austriece. Importante prejudicii a adus comerţului şi războiul din 1806-1812. Mulţi negustori craioveni s-au risipit, iar unii au fost nevoiţi să vină la Piteşti pentru a-şi vinde mărfurile[106].

Se cunosc negustori din Braşov cu prăvălii la Piteşti, aşa cum au fost Ioan Lago din compania grecească, înainte de 1794, Mihail Ioan Tumbru între 1753 şi 1805, Atanasie Perşu între 1801 şi 1825. De asemenea, comercianţi din familia Şteflea de la Sălişte s-au stabilit la Piteşti[107]. La finele secolului XVIII şi în primele decenii ale secolului XIX,negustorii din Piteşti au menţinut intense relaţii comerciale în interiorul Ţării Româneşti cu negustorii din Bucureşti, Craiova, Rîmnicu Vîlcea, Cîmpulung, Curtea Argeş, Slatina, Tîrgovişte ş.a. În acest sens amintim afacerile negustorilor de lînă piteşteni Teodor Ioanu şi Hagi cu unul din partenerii lor, marele negustor Dumitru Aman din Craiova, aşa cum reiese dintr-o scrisoare datată 5 octombrie 1809[108].

---

[104] Marii negustori Martin Buliga, Ene cupețul (ctitori de biserici), Vasile postelnicelul (din Pitești), care încheiase o tovărășie de negoț cu Triiandafil Guma din Sibiu ș.a. Aceștia efectuau operații comerciale și cu negustorii din Brașov etc. Pentru tovărășia dintre Vasile postelnicelul din Pitești și Guma din Sibiu, v. I. Cojocaru, op. cit., I, p. 183-184.

[105] D. Limona, op. cit., p. 282-283. În perioada 1789-1804, „comisionarii” ardeleni veneau la Pitești, unde vindeau „văpsele și coase” (N. Iorga, op. cit., p. 697).

[106] N. Iorga, op. cit., p. 698, 718.

[107] Șt. Meteș, Emigrări românești din Transilvania în secolele al XIII-lea – al XX-lea (Cercetări de demografie istorică), București, Edit. Științifică, 1971, p. 234, 238, 240, 277.

[108] N. Iorga, Scrisori de negustori …, București, 1925, p. 139, doc. LXXVIII – Doi piteșteni (cf. idem, Corespondența lui Dimitrie Aman, București, 1913).

În perioada respectivă, prăvăliile şi dughenele negustorilor din Piteşti erau grupate în centrul oraşului, în jurul bisericii domneşti "Sf. Gheorghe", unde se afla şi hanul Episcopiei Argeş (actuala Piaţă civică centrală), pe Strada Mare — Uliţa Mare (azi str. Victoriei) pe străzile Domniţa Bălaşa, Craiovei, Tîrgu din Vale, Sf. Vineri ş.a. În evidenţele statistice de la începutul secolului al XIX-lea au fost incluse date referitoare la situaţia comerţului din Piteşti, îndeosebi la numărul şi profilul activităţii negustorilor de aici.

Astfel, în catagrafia negustorilor piteşteni din anul 1811, alcătuită pe timpul războiului ruso-turc din anii 1806-1812, au fost înregistraţi 98 negustori, încadraţi în 20 de specializări, din care : 20 cîrciumari, 12 braşoveni, 12 cojocari, 11 bogasieri, 7 mătăsari, 6 băcani, 5 abagii, 4 boiangii, cîte 3 cavafi, brutari, lumînărari, cîte 2 simigii, lăcătuşi, bărbieri, cîte un bumbăcar, argintar, îşlicar, croitor, sticlar, căldărar. Sub aspectul specialiyării, oraşul Piteşti ocupa locul al doilea după oraşul Bueureşti, înaintea altor oraşe însemnate (Craiova, Ploieşti ş.a.). Ca număr de negustori, oraşul Piteşti se afla pe locul al treilea, după Bucureşti şi Craiova[109]. În catagrafia din anul 1820 au fost notaţi 43 de negustori în Piteşti, deci un număr redus la mai puţin de 50%, în comparaţie cu anul 1811. Această diminuare poate fi explicată ca o consecinţă a războiului amintit.

Încă din secolul al XVII-lea negustorii piteşteni s-au organizat în uniuni profesionale, cu scopul de a lărgi şi asigura activitatea lor comercială. Astfel, în anul 1676, s-a înfiinţat o asociaţie a negustorilor din Piteşti[110]. De asemenea, catagrafia din 1820 ne arată că în judeţul Argeş se constituise o companie (breaslă) unică a negustorilor din Piteşti şi Curtea de Argeş. În aceste catagrafii ale negustorilor din Piteşti nu se face o distincţie clară între meşteşugari şi negustori, întrucît, în mod frecvent, în perioada respectivă, cei mai mulţi meşteşugari îşi comercializau singuri produsele atelierelor proprii[111]. La dezvoltarea activităţii economice medievale din Piteşti un rol important l-au avut tîrgurile şi bîlciurile care se organizau periodic pe vechea vatră a oraşului, în hotarul şi ocolul oraşului sau în localităţile apropiate.

Tîrgul de la Piteşti a funcţionat în toate perioaclele evului mediu şi a contribuit la dinamizarea întregii activităţi comerciale şi meşteşugăreşti a oraşului. În tîrg se vindeau şi se cumpărau produsele meşteşugăreşti si agricole. Tot aici negustorii încheiau diferite tranzacţii comerciale. În Piteşti au funcţionat renumite tîrguri periodice, cu o durată, de obicei, de mai multe zile. Tîrgul săptămînal local era cunoscut încă din secolul al XVII-lea, în timpul lui Matei Basarab, fiind foarte frecventat, atît de către negustorii din tară cît şi de cei străini[112]. La sfîrşitul secolului al XVIII şi începutul secolului al XIX-lea tîrgul a continuat să funcţioneze cu un obor, fiind prevăzut într-o listă din anul 1806[113]. Evolutia vieţii economice i-a determinat pe piteşteni ca în anul 1811 să intervină la divan pentru a li se încuviinţa un tîrg săptămînal, cu obor

[109] C. Șerban, Negustori argeșeni la începutul secolului al XIX-lea. Două documente inedite, St. Com., Pitești, V, 1980, p. 270-275.
[110] P. Cernovodeanu, op. cit., p. 1094.
[111] C. Șerban, op. cit., p. 271-272.
[112] Istoria României, III, p. 58; Călători străini, V, p. 208-209.
[113] Mihail Cantacuzino – Frații Tunusli, op. cit., p. 38.

de vite, scutit de vamă, la marginea oraşului, pe măşia mănăstirii Cotmeana. Divanul a răspuns ispravnicilor de Argeş că aprobă înfiinţarea tîrgului, dar vama trebuia neapărat plătită[114]. Este vorba de „Tîrgul din Deal" care se ţinea săptămînal pe terenurile moşiei Stănceasca, din actualul cartier Trivale. Pe lîngă tîrgul săptămînal, în Piteşti se ţineau tîrguri temporare (bîlciuri sau iarmaroace), la anumite date ale anului. Bîlciurile aveau o veche tradiţie şi constituiau evemmente însemnate în viaţa economico-socială a oraşului. La începutul secolului al XIX-lea erau notate într-un document următoarele date ale bîlciurilor : 23 aprilie (Sf. Gheorghe), la Înălţarea Domnului (dată variabilă), 20 iulie (Sf. Ilie) 29 august[115]. Durata cea mai mare o avea bîlciul din 23 aprilie. Localnicii foloseau în mod curent cuvîntul tîrg şi mai puţin termenul de bîlci.

Exista, de asemenea, Tîrgul de sub Dealul Piteştilor" (Tîrgul din Dealul Piteştilor sau Tîrgul Dealului) de la Ştefănesti — Piteşti, orzanizat numai toamna, la culesul viilor. Era un tîrg anual foarte vechi al Piteştilor, deoarece se desfăşura pe ocinile (moşia) oraşului şi ale orăşe-nilor. Pe linie administrativă, tîrgul era situat în alt judeţ, întrucît actuala comună suburbană Ştefăneşti a făcut parte din judeţul Muscel (în trecut judeţul Muscel-Pădureţi) pînă în anul 1952. S-a afirmat că acest tîrg ar putea fi anterior apariţiei Piteştilor, dar această părere nu este întemeiată pe documente. Toponimul „Dealul Piteştilor" indică o vechime mai mare a aşezării medievale Piteşti faţă de tîrgul care se organiza toamna în „Dealul" care purta numele oraşului. Un tîrg similar se pare că a fost şi în Valea Mare Podgoria[116], sat care aparţine de comuna suburbană Ştefăneşti—Piteşti. Dreptul de a ţine tîrguri anuale în Dealul Piteştilor, în perioada culesului viilor, a fost obţinut la finele secolului al XVIII-lea şi de către mănăstirile Cîmpulung şi Horezu[117].

Pe teritoriul municipiului Piteşti, în satul Goleşti-Ştefăneşti, a funcţionat, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, tîrgul de pe moşia marelui boier Radu Golescu[118]. Bîlciurile constituiau o sursă, de mari venituri pentru domnie, boieri, mănăstiri, oraşe şi orăşeni. 0 parte din veniturile bîlciurilor de sub Dealul Piteştilor era întrebuinţată pentru întreţinerea spitalului mănăstirii Pantelimon[119].

În strînsă legătură cu intensificarea schimburilor comerciale, la Piteşti se constată creşterea numărului de hanuri[120]. Hanurile îndeplineau nu numai funcţia de găzduire a căltorilor. În ele se încheiau tranzacţii comerciale între negustori, se efectuau operaţii financiare şi în acelaşi timp serveau ca antrepozite locuri de schimb de mărfuri. Hanurile piteştene dispuneau de încăperi adecvate activităţilor economice, de curţi, magazii,

[114] I. Cojocaru, op. cit., I, p. 110.
[115] D. Ciucă, Un perilipsis al bîlciurilor din tîrgurile din Țara Românească, RA, XII, nr. 2, București, 1969, p. 276.
[116] C. C. Giurescu, Principatele române la începutul sec. XIX, Edit. Științifică, București, 1957, p. 79-81; idem, Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române pînă la 1848, Edit. Științifică, București, 1972, p. 79; C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., I, 1974, p. 233-234
[117] N. Iorga, Opere economice, p. 685.
[118] A. Oțetea, Pătrunderea comerțului românesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism), Edit. Academiei, București, 1977, p. 87.
[119] Ibidem, p. 93.
[120] Istoria României, III, p. 375.

grajduri, fînare etc. Cele mai cunoscute au fost, în pragul secolului al XIX-lea, hanul Episcopiei Argeş şi hanul Schitului Buliga[121].

Oraşul Piteşti, ca şi alte oraşe din Ţara Românească, era un important loc de vamă internă[122]. Atribuţia strîngerii vămii revenea pîrcălabului, ca reprezentant al domniei. Pîrcălabul beneficia de anumite privilegii: dreptul de a avea cîrciumă, scutită de cămănărit, scutire de olăcărit şi altele, avantaje acordate de domnitor pe baza unei cărţi de vamă. Vămile interne asigurau venituri însemnate domniei. Au fost situaţii cînd domnitorii au cedat o parte din vamă în folosul mănăstirilor. Astfel domnitorul Radu de la Afumaţi, în secolul al XVI-lea, a dăruit mănăstirii Argeş jumătate din vama de la Piteşti[123].

La finele secolului al XVIII-lea, pentru trecerea podului de peste rîul Argeş sau a vadului, la Piteşti se plătea o taxă vamală numită brudină. De cele mai multe ori vămile erau încasate de arendaşi[124]. Trecerea călătorilor pe podul de la Piteşti a fost reglementată în anul 1807[125].

În epoca medie Ia Piteşti au fost utilizate, ca mijloc de sehimb, atît monedele emise de către domnitorii Ţării Româneşti (Vlaicu Vodă, R adu I, Mircea cel Mare ş.a.), cît şi monedele emise în Moldova sau Transilvania. Pe lîngă monedele din cele trei ţări româneşti, pe teritoriui oraşului au fost găsite numeroase monede străine de argint şi aramă, izolate sau în tezaure, din sec. XIV—XIX : turceşti, ungureşti, austriece, germane, poloneze, raguzane, sîrbeşti, ruseşti etc. Au apărut şi piese mai rare: monede persane de argint, monede spaniole de argint emise de Filip V, între anii 1700-1721, şi de Carol IV în anul 1797, precum şi monede frabceye de aramă (Louis XVI, 1792), acestea ajungînd la Piteşti probabil prin intermediul armatelor de ocupaţie.

Încă din secolui al XVII-lea în oraşul Piteşti a funcţionat o însemnată staţie de poştă, pentru rutele interne şi pentru cele internaţionale. În acest secol, unul din principalele drumuri de poştă din Ţara Românească a fost pe distanţa Bucureşti—Piteşti—Slatina—Craiova[126]. În anul 1787 s-a deschis linia de poştă şi de diligenţe între Bucureşti—Piteşti—Curtea de Argeş —Cîineni—Turnu Roşu—Sibiu, care făcea legătura cu poşta austriacă[127]. În anii 1791-1792, trimiterile poştale între Viena şi Istanbul se efectuau prin Sibiu, Piteşti, Bucureşti şi Giurgiu, iar anul 1803 a fost organizat un serviciu poştal permanent, pe acelaşi traseu, între Europa Centrală şi Imperiul otoman. În anul 1795, distanţa dintre Piteşti şi Bucureşti era parcursă de poştalioane în 18 ore[128]. În mod curent, distanţa dintre Sibiu şi Bucureşti, prin Piteşti, era parcursă în opt zile. Casa menzilurilor (poşta) de la Piteşti, care funcţiona din secolul al XVIII-lea, la 1 mai 1811 avea 48 de cai şi făcea legătura între Bucureşti—Piteşti—

[121] N. Stoicescu, Bibliografia …, p. 486, 522 (nota 73), doc. din 1751 (Arh. St. Buc. Mitr. Ț. Rom., CCXCIX/10).
[122] C. Șerban, Sistemul vamal al Țării Românești în secolul al XVIII-lea, SAI, III, București, 1961, p. 119-143; P. Cernovodeanu, op. cit., p. 1085.
[123] DRH, B, III, 1975, p. 86 (doc. 51/5.V.1528), p. 87 (doc. 52/25. V. 1528), p. 94 (doc. 55/3.VI. 1528).
[124] C. Șerban, op. cit., p. 131-135.
[125] Vl. Diculescu, Viața cotidiană a Țării Românești …, Edit. Dacia, Cluj, 1970, p. 115.
[126] Al. Cebuc, C. Mocanu, Din istoria transporturilor de călători în România, Edit. Științifică, București, 1967, p. 50.
[127] C. Minescu, Istoria poștelor române, București, 1916, p. 126.
[128] Ibidem, p. 129.

Cîineni şi Bucureşti—Piteşti—Cîmpulung[129]. De la Bucureşti la Cîineni erau următoarele staţii de poştă: Bucureşti, Bolintinul, Floreşti, Mărunţiş, Găieşti, Cîrcinov (Topoloveni), Piteşti, Măniceşti, Curtea de Argeş, Sălătruc, Pripoarile, Cîineni.

ORGANIZAREA SOCIALĂ ȘI INSTITUŢIONALĂ A ORAŞULUI ÎN EPOCA MEDIEVALĂ

Populaţia oraşului medieval Piteşti era alcătuită din categorii de oameni liberi şi, în rnai mică măsură, din locuitori dependenţi. Meşteşugarii si negustorii constituiau masa orăşenmii. În rîndurile locuitorilor se mai aflau boieri, ţărani liberi şi şerbi, robi. Şerbii sînt menţionaţi în mai multe documente. De exemplu, domnitorul Gavriil Movilă (1616, 1618-1620) printr-un act a întărit lui Fătu din Pisteşti un rumân din Izvorani, cu toată delniţa lui, şi prin alt hrisov a întărit ficeelor lui Ioan Cucuiatul din Piteşti stăpînirea unui vecin tot din satul Izvorani, numit Văsiiu, cu fiica lui şi pămîntul lui, pentru care se judecaseră[130]. De asemenea, unii orăşeni bogaţi aveau robi ţigani pe care îi foloseau la diferite munci[131]. Într-o catagrafie din anul 1773-1774 1a Piteşti au fost înregistraţi 21 ţărani liberi birnici[132].

Treptat, în cursul secolelor, s-a produs o diferenţiere a orăşenilor, în funcţie de averea acumulată, şi astfel au apărut două categorii sociale: orăşenii înstăriţi şi orăşenii cu venituri modeste, săraci. Diferenţierea socială a generat o serie de forme ale luptei de clasă, care vor fi menţionate în partea finală a acestui subcapitol.

Evolutia demografică a fost lentă. Oraşul Piteşti nu a avut o populaţie prea numeroasă în evul mediu timpuriu şi mijlociu. Din însemnările unor călători străini cunoaştem cîteva date, dar şi acestea sînt aproximative. În anul 1640, episcopul catolic Baksic a consemnat existenţa a 200 de case ale unor piteşteni mai răsăriţi[133] (circa 1 000 de locuitori). Acelaşi număr de case se afla atunci şi în Craiova. Călătorul italian Domenico Sestini, în anul 1780, a notat 250 de case în Piteşti[134] (circa 1 250 de locuitori). Capelanul englez R. Walsh, în anul 1824, a reţinut că oraşul Pitesti avea 1 000 de case[135] (circa 5 000 de locuitori).

Proprietatea, ca principală componentă a relaţiilor de producţie, a avut rolul determinant în diferenţierea populaţiei piteştene în categorii sociale. Formele de proprietate existente în Piteşti au fost similare cu cele din alte oraşe româneşti: proprietatea obştei orăşenilor asupra ţarinei din jurul oraşului ; proprietatea individuală în ocina oraşului şi proprietatea individuală, delimitată, în oraş. Proprietatea individuală în ocina oraşului se afla în stăpînirea orăşenilor propriu-zişi (meşteşugari, negustori, orăşeni

---

129 Cojocaru, op. cit., I, p. 99-101 (doc. 29).
130 DIR, v. XVII, B, III, p. 269 (doc. 238/1618.XI.25), p. 271 (doc. 240/1618.XI.27).
131 DRH, B, XXI, p. 70-71 (doc. 40/1626.IV.6) : postelnicul Barbu din Piteşti a făcut schimb de robi cu Iorgachi sluger, cumnatul său, care a cumpărat și alți țigani tot de la Barbul logofăt din Pitesti.
132 Ion Ionaşcu, Despre județele Olt şi Argeş în catagrafia din anii 1773-1774, de la Moscova, MO, X, nr. 3-4, 1958, p. 291.
133 Călători străini …, V, partea I, 1973, p. 208-209.
134 Iorga, Călătorile lui Domenico Sestini în Muntenia, Arhiva, IV, nr. 11 și 12, Iași, 1893, p. 578-579.
135 R. Walsh, Voyage en Turquie et a Constantinople, Paris, 1828, p. 186-188.

fără profesie, țărani liberi) a domnitorului, mănăstirilor și a boierilor. Proprietatea individuală în oraş aparţinea, de regulă, acelorași clase și categorii sociale, inclusiv instituțiilor bisericești și domnitorilor[136].

În vatra, hotarul şi ocolul Piteștilor au stăpînit case şi locuri de casă, terenuri arabile, vii şi livezi, fînețe și pășuni, mori de apă etc. domnitorii ai Țării Românești, mari dregători și alți boieri, mănăstiri și schituri, mitropolia și episcopia, orășeni și săteni.

Dintre domnitorii care au avut proprietăţi în Piteşti şi în comunele suburbane amintim pe Mircea cel Mare, Neagoe Basarab, Mircea Ciobanul, Mihai Viteazul, Radu Șerban, Matei Basarab, Constantin Șerban, Şerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Ştefan Cantacuzino ş.a., iar dintre boieri pe Goleşti, Izvorani, Leurdeni, Craioveşti, Buzeşti, Cantacuzinești, marele logofăt Ioan Norocea din Piteşti ş.a.

În paginile precedente au fost prezentate morile lui Mircea cel Mare şi noua curte domnească ridicată de Neagoe Basarab. Mihai Viteazul şi Radu Şerban au avut proprietăţi la Izvorani în Dealul Piteştilor[137]. Matei Basarab a construit case domneşti, a posedat terenuri şi alte bunuri lîngă Piteşti (la Izvorani şi Cătunul, vie domnească)[138], a înălţat o biserică, în Piteşti, aşa cum este scris în cronica Ţării Româneşti[139]. În privința identificării şi localizării acestui monument religios cercetătorii au exprimat păreri contradictorii. Nicolae Iorga a considerat că ar putea fi biserica Precista Veche din Coastă[140]. Alți istorici s-au referit la biserica domnească Sf. Gheorghe din centrul oraşului[141], la biserica schitului Trivale (ante Varlaam)[142] sau la biserica Sf. Treime-Beștelei[143].

Mănăstirile Cozia și Cotmeana au stăpînit în ocolul Piteștilor moșia Stăncești, metohul, mori, vii, case și alte bunuri. Schiturile Trivalea, Buliga, Beștelei și Episcopia Argeșului, de asemenea s-ar aflat printre proprietarii de aici[144]. Diferite proprietăti au avut și unele biserici din Pitești.

Mănăstirea Argeș, pe lînga terenuri cu vii, mori, locuri lîngă mori etc., în anul 1528, stapînea jumătate din orașul Pitești, jumătate din satul Pitești[145], jumătate din vecini, jumătate din cîmpul care este de hrană

---

[136] V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII), Edit. Științifică, București, 1957, p. 419-423; Lia Lehr, Aspecte urbanistice și forme de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești (secolele XVI-XVII), RI, 33, 1980, 1, p. 69-79.

[137] DIR, B, VI, p. 265-266 (doc. 281 și 282/1597); DRH, B, XI, doc. 227, 228.

[138] Iolanda Micu, R Lungu, Domeniul lui Matei Basarab, RI, t. 35, nr. 12, 1982, p. 1321, 1323; ibidem, t. 36, nr. 10, 1983, p. 1032. În anul 1639, Matei Basarab a cumpărat, în Dealul Piteștilor, la Izvorani, casele slugerului Andrei Rudeanu, cu vii, moară în Pitești ș.a. „cu știrea piteștenilor”, pe care le-a dăruit mai tîrziu mănăstirii Cîmpulung. De asemenea, domnitorul poseda terenurile lui Neacșu și alte bunuri de la Mușat vistierul (Arh. St. București, fond Mănăstirea Cîmpulung, XLVI/13, 37; v. infra articolul lui Petre Simionescu).

[139] Cronicari munteni, I, Editura pentru literatură, București, 1961, p. 155.

[140] N. Iorga, Istoria bisericii românești …, ed a II-a, 1, București, 1928, p. 282.

[141] N. Stoicescu, Bibliografia …, MO, 1966, p. 257/147; idem, Bibliografia …, 1970, p. 488.

[142] I. Ionașcu, Catagrafia eparhiei Argeş la 1824, București, 1942, p. 35.

[143] Petre Simionescu, Contribuții la studiul monumentului Beştelei din Pitești, RMM-MIA, XVIII, nr. 1, 1987, p. 86-90.

[144] DIR, XVII, B, III, p. 170-171 (doc. 142/1617), p. 210-211 (doc 185/1618); Arh. St. Pitești, fond Episcopia Argeş, dosar 44/1859; Gr. Urițescu, op. cit., p. 227 și urm.

[145] S-a propus identificarea satului Pitești cu fostul sat Prundu, actualul cartier al Petrochimiștilor (v. Eugenia Greceanu, Ansamblul urban medieval Pitești, București, 1942, p. 35); pentru locul numit „prund”, a indicat DIR, B, veac XVI, III, p. 341 (doc. 392/14.I.1570) acest loc însă se afla în satul dispărut Poucești (Păișești) din actuala comună suburbană Bascov, la NV de pitești și, deci, nu poate fi identificat cu satul Prundu din sudul județului.

(țarina din hotarul orașului), făcîndu-se şi precizarea ; „... jumătate din Pitești, de peste hotarul"[146], adică din satul Pitești (probabil fostul sal Stăncești), aflat inițial în ocolul oraşului. Domnitorul Mircea Ciobanul, printr-un act emis la 4 octombrie 1545 —1547, a dăruit mănăstirii Govora „… ca să-i fie în Piteşti din moşiia oroşanilor, unde s-au ales moşiia domnii mele, loc de grădină și de livadie cu vad de moară"[147].

În secolul al XVIII-lea, Episcopia Argeş, înfiinţată în 1793, poseda în Pitești un metoh, case, paraclis, han (hanul Episcopiei, pe locul actualei piețe pubice din centrul oraşului), diferite terenuri, prăvălii, pivnițe etc. Așa cum s-a mai arătat, în Piteşti a functionat cancelaria episcopală (eparhială) în anii 1793-1868, precum şi consistoriul eparhial (instanță juridieă a episcopiei). Hirotonisirea preotilor se efectua tot în Pitești. În casa eparhială locuia episcopul de Argeş și tot aici erau găzduiți mitropolitul, înalții demnitari, alţi oaspeţi din străinătate. În clădirea cancelariei din Pitești și la mănăstirea Antim din Bucuresti, metoh al Episcopiei Argeş din 1795, se aflau arhiva și biblioteca eparhială, în care se păstrau multe documente medievale. Cele din Piteşti au fost distruse în timpul incendiului din anul 1848. În toamna anului 1868 cancelaria eparhială de la Piteşti a fost mutată în Curtea de Argeş, la reşedinţa episcopiei[148].

Oraşul Pitesti a avut o moşie (ocină) la Izvorani[149], în conmna suburbană Stefănești, alcătuită din vie, livadă, fînețe, terenuri arabile și o altă mosie la Dobrogostea (Dobrogosti)[150], comuna Merişani (la 8-14 km N de Pitești), formată din pădurea Dobrogostea, livezi, fîneţe, terenuri arabile. Moşia de la Dobrogostea-Negovani cuprindea, pe lîngă aria satelor respective, şi sectoare mari din perimetrele satelor Vezurari (Vărzaru), Borlești și Merișani. Precizăm că cele două moşii erau situate în ocolul orașului Pitești. Se pare că, nu întâmplător domnitorul Neagoe Basarab a emis un act la Merișeni (Merișani), în 1515 mai 23[151], document în care este menționat si toponimul Dobrogosti, deoarece în tradiţia 1ocală s-a păstrat amintirea unei curti domneşti, în sensul de casă domnească ce avea o curte mare, proprietatea sa în acest loc. Terenul curții domnești, aflîndu-se pe moșia Dobrogostea, a făcut parte din ocolul oraşului Piteşti.

Totodată, orașul Pitesti a posedat diferite terenuri în comunele suburbane Bascov, Bradu, Colibaşi, Mărăcineni, în alte comune apropiate sau în anumite localități din judeţele vecine cu actualul județ Argeș[152].

---

146 DRH, B, III, doc. 51, 52, 55.
147 Ibidem, IV, 1981, p. 232 (doc. 190).
148 Arh. St. Pitești, fond Ep. Argeș, dosar 74?1848, 133/1850, 106/1852, 53/1856, 44/1859, 108/1868. La schitul Trivale și la unele biserici din Pitești au existat multe acte domnești; v. Gr. Urițescu, op. cit., p. 190, nota 20; Arh. St. Buc., fond Ep. Argeș, C.I., 3; Arh. St. Pitești, fond Ep. Argeș, dosar 28/1888-1893.
149 DRH, B, 22, 1969, p. 321-322 (doc. 154, din 1628 sept.10).
150 MDGR, IV, 1901, p. 735 (jumătate din moșia Dobrogostea, în anul 1901).
151 DRH, B, II, 1972, p. 273-274 (doc. 137).
152 De exemplu, în afară de satele menționate în ocolul orașului și în satele Ciocănăi, Smeura și Dealul Viilor (comuna Moșoaia), Slătioarele (comuna Băbana), Dealul Orașului, Dealul Biilor, Metofu și Sămara (comuna Poiana Lacului) din județul Argeș, situate în VSV orașului Pitești. În comuna Mozăceni se afla locul numit „Cîmpul Piteștilor” din fostul județ Vlașca, în SE actualul județ Argeș (DIR, veacul XVII, V, III, p. 559, doc. 500, din 19 iunie 1620).

În NV fostului judeţ Argeş, oraşul Piteşti a stăpînit muntele Scărișoara[153] împreună cu mănăstirea Cozia[154]. Pe acest munte, obştea piteșteană avea stîne cu turme de oi, fâneţe, păşune şi totodată dispunea de păduri întinse, cu mult vînat. Muntele a devenit ulterior, în secolul al XIX-lea, o proprietate a comunei urbane Piteşti, beneficiile revenind primăriei oraşului, aşa cum a fost cazul și cu celelalte moşii ale Piteştilor (Izvorani, Dobrogostea).

Începînd cu secolul al XVII-lea, destrămaarea obştei orăşeneşti şi creşerea proprietăţii individuale în Piteşti au determinat accentuarea diferenţierii de avere în cadrul categoriilor sociale existente în oraș. S-a produs transferul de proprietate de la o categorie la alta. Unii dregători și alți mari boieri care s-au stabilit în oraş, negustorii și meseriașii înstăriți au cumpărat terenuri, case, prăvălii etc. în Pitești și în alte orașe, sau proprietăți funciare în localitățile rurale.

Extinderea schimburilor comerciale interne şi externe în secolele XVI-XVII au favorizat acumularea unor sume importante de bani de către anumiți negustori piteșteni. Sînt cunoscute mai multe cazuri cînd negustori locali, încă de la începutul secolului al XVII-lea, au cumpărat în Bucuresti, oraş în plin avind economic, prăvălii, case și locuri de case, plătind mari sume de bani. Spre exemplu, Ianiu, fiul lui Scoca din Pitești, în 1628 stăpînea „loc de două prăvălii în oraș în București, lîngă biserica lui Mihnea V”[155], iar Stamati postelnicul din Piteşti și Stamatie, mare neguțător din Piteşti, în anii 1630-1632, au cumpărat locuri de casă, cîte două prăvălii etc. tot în Bucureşti[156]. Avram, alt negustor piteştean, în 1671, cumpăra moşii[157].

De asemenea, oameni bogați din sate au cumpărat bunuri imobile în Piteşti[158].

Poprietăţile viticole au ocupat un loc important în cadrul formelor de proprietate din Piteşti. Reamintim că produsele viticole nu erau supuse monopolului turcese. Această situaţie a impulsionat extinderea terenurilor plantate cu vie în ţările române.

Printre proprietarii viilor de la Piteşti se numără domnitorii Mihnea I, Mihai Viteazul, Radu Șerban, Matei Basarab, Şerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Ştefan Cantacuzino ş.a., familiile marilor boieri Goleşti, Izvorani, Leurdeni, Craioveşti, Cantacuzineşti, Floreşti, Grădișteni, Bălăceni, Creţuleşti ş.a., mănăstirile Cozia, Cotmeana, Cîmpulung, Argeş, Tutana, Vieroşi, Radu Vodă-Bucureşti, Rîncăciov, Glavacioc, schitul Trivale ş.a., Mitropolia Țării Româneşti, Episcopia Argeşului, mitropoliții Țării Româneşti Varlaam, Antim Ivireanul și Daniil Topo-

[153] Mihai Cantacuzino-Frații Tunusli, p. 82; Dionisiu Fotino, Istoria generală a Daciei …, t. III, 1818-1819, p. 191 (fotino localizează muntele Scărişoara între rîurile Olt şi Argeş).

[154] DRH, B, II, p. 278 (doc. 140). Precizăm că un munte cu același nume se află în partea NV a județului Vîlcea, în zona mănăstirii Bistrița (DRH, B, V, doc. 68, din 1556 aprilie 8), iar un altul, în partea de NE a județului Argeș, în apropierea obîrșiei rîului Vîlsan, pe stînga.

[155] DRH, B, XXII, 1969, p. 245 (doc. 111).

[156] Ibidem, XXIII, 1969, p. 229-230 (doc. 129), p. 431 (doc. 270); N. Iorga, Opere economice, p. 584. Nu s-a putut stabili dacă documentele se referă al aceeași persoană (Stamate). Proprietățile cumpărate au fost diferite.

[157] N. Iorga, op. cit., p. 584.

[158] DRH, B, XXIII, p. 590-593 (doc. 391, din 1632 iunie 14: Vlaicu logofăt și soția sa Stana din Conțești au cumpărat o casă cu loc, pivniță, grădină în oraș în Pitești și un pogon de vie în Dealul Piteștilor, pe valea Izvoranilor).

loveanu, orăşeni şi săteni[159]. Biserica din Scheii Braşovului avea o vie la Piteşti, în Dealul Topolovenilor, iar orăşenii din Cîmpulung dețineau vii tot in Dealul Piteştilor, pe moşja mănăstirii Radu Vodă din București[160]. De asemenea, oraşul Piteşti poseda terenuri cu vii în Dealurile Piteștilor.

Constatin Brîncoveanu, încă de cînd era mare boier, stăpînea suprafeţe întinse cu vii la Piteşti, în localitătile suburbane Valea Mare-Podgoria, Ştefăneşti şi Goleşti. Domnitorul avea în Piteşti şi la Valea Mare-Podgoria mari depozite de vinuri în pivniţe anume construite. Pentru a uşura plata vinăriciului și pentru măsurarea vinului sau a vaselor (buţilor) a introdus „vadra de Piteşti”. În Piteşti a zidit case domneşti, iar la Valea Mare şi Ştefăneşti, sub Dealul Piteștilor, a ridicat alte case cu frumoase foișoare. Deseori toamna, domnitorul şi dregătorii veneau aici la culesul strugurilor[161], încît „…se deşerta capitala de boieri care ca și domnul… să-și culeagă vinul din podgoriile piteştene”[162]. Uneori Brîncoveanu petrecea la Piteşti timp de o săptămînă. Despre una din vizitele domnitorului, cronicarul Radu Greceanu a notat următoarele : „Însă avînd liniște cîtăva vreme, apropiindu-se şi vremea culesului, fiind și vreme frumoasă dă sus, îndemnatu-se-au măriia sa și au mersu dă au făcut culesul la Pitești. Și primblîndu-se cîteva zile acolo, ospătîndu-l și Radul Golescu biv vel comis la satul dumnealui Goleştii...”[163].

Viile domnitorilor, boierilor şi mănăstirilor erau lucrate de țăranii șerbi.Cei care luau în arendă via aveau obligația de a plăti dări domniei și proprietarilor terenurilor plantate cu viță. Principala dare a fost vinăriciul, una din formele rentei funciare feudale din Ţara Românească şi Moldova[164].

Vinăriciul a fost o dare pe vin foarte veche (din secolul al XIV-lea). La început, vinăriciul domnesc s-a plătit în natură, iar mai tîrziu în bani şi reprezenta a zecea parte din productia viei. Cuantumul vinăriciului a avut valori de 1/10, 1/15, 1/20, adică intre 10% şi 5%, de la finele secolului al XVII-lea şi pînă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Regulamentul Organic a desfiinţat această dare. Pe lîngă vinăriciul domnesc s-a introdus şi cel boieresc. Vinăriciul boieresc se mai numea şi otaştină. Termenul otaştină s-a. folosit pentru întîia oară într-un document din 12 noiembrie 1683, prin care ispravnicii din Bucureşti au poruncit unor orăşeni din Cîmpulung să-şi plătească vinăriciul pentru viile de la Văleni, în Dealul Piteştilor, mănăstirii Sf. Troiţa-Radu Vodă, deoarece „toți și-au dat otaşniţa, după obicei, iar voi ați luat vinul noaptea şi

[159] V. DIR și DRH, B (indice); MDGR, IV, 1901, p. 736.

[160] N. Iorga. Studii şi documente cu privire la istoria românilor, I-II, Bucureşti, 1901-p. 306, nota 1, p. 315 (doc. XCII, din 1792); DRH, B, 23, 1969, p. 33-34 (doc. 17/13.I.1630); N. Iorga, Opere economice, p. 599: „La Ștefănești, lîngă Pitești, erau viile postelnicului Constantin Cantacuzino”.

[161] Radu logofătul Greceanu, Istoria domniei lui Constantin Brîncoveanu voievod (1688-1714), Edit. Academiei, București, 1970, p. 100, 107, 115, 121, 125, 177, 233; Gh. Șincai din Șinca, Chronica românilor și a mai multor neamuri …, ed. a II-a, t. III, anii 1614-1739, București, 1886, p. 258, 274, 281, 284 (la p. 281: „Brîncovan bucurîndu-se de pierderea turcilor, s-au dus pe culesul viilor la Pitesci …” (adică după bătălia de la Zenta, din 11 septembrie 1697, cînd armatele otomane au fost zdrobite de cele imperiale austriece comandate de Eugeniu de Savoia); G. Ionescu-Gion, op. cit., p. 63, 130, 170, 203, 241, 285, 683; St. Ionescu, P. I. Panait, Constantin Vodă Brîncoveanu, Edit. Științifică, București, 1969, p. 64 și urm.; C. Șerban, Constantin Brîncoveanu, p. 17, 59, 81.

[162] MDGR, vol. IV, p. 736.

[163] Radu logofătul Greceanu, op. cit., p. 233.

[164] D. Mioc, H. Chircă, Șt. Ștefănescu, L`evolution de la rente feodale en Valachie et en Moldavie du XIVe au XVIIe siecle, Nouvelles Etudes d`Histoire …, Edit. Academiei, București, 1960, p. 221-252; D. Mioc, Maria Bălan, Aspecte ale rentei funciare feudale în Țara Românească. Vinăriciul boieresc (otaștina), SAI, VII, 1965, p. 127-146; George Potra, despre vinărici și vinăriceri în Țara Românească, St. com. ist. etn., 1980, p. 237-254.

ați fugit și n-ați dat otaștina”[165]. Numai domnitoru avea dreptu de a scuti pe cineva de la plata vinăriciului sau de a dărui acest privilegiu. Proprietarii de vii au avut și alte obligații: plata vădrăritului, a pogonăritului.

Despre vinăriciul din zona Piteștilor se fac referiri într-un număr mare de documente care cuprind multe informații semnificative[166]. De aceea, pentru exemplificare, au fost selectate numai cîteva acte.

Domnitorul Vlad Călugărul a dăruit mănăstirii Glavccioc, la 16 iunie 1493, jumătate din satul Izvorani, cu vinăriciul domnesc, vinăriciul urmînd a fi luat numai de la vecini[167]. La 20 ianuarie 1539, domnitorul Radu Paisie (1535-1545) a dăruit mănăstirii Rîncăciov vinăriciul a cinci oameni din Pitești[168].

Alexandru Iliaș (1616-1618, prima oară), în 2 februarie 1617, a dăruit aceleiași mănăstiri Rîncăciov 60 vedre de vin din vinăriciul domnesc al orașului Pitești[169]. În anul 1627, mănăstirea Tutana era scutită, printr-o poruncă a domnitorului Alexandru Coconul (1623-1627), de plata vinăriciului, pentru vinul făcut pe ocina care o poseda la Văleni, în Dealul Piteștilor[170]. În anul următor, domnitorul Alexandru Iliaș (1627-1629, a doua oară) întărește acestei mănăstiri partea domnească din vinăriciul de la Văleni[171].

Plata vinăriciului în bani a reprezentat o greutate pentru producători. De aceea, în anul 1630, a intervenit domnitorul care a poruncit tuturor locuitorilor care au vii în Dealul Piteștilor și nu vor putea plăti vinăriciul în bani, să dea în schimb cel mai bun vin, pe care să-l transporte de la Pitești la București, la mănăstirea Radu Vodă[172].

În secolui al XVII-lea domnitorul Matei Basarab a reglementat dările ce urmau să fie plătite de producătorii viticoli din Dealul Piteștilor, printr-un document încrustat printr-o cruce din piatră, fixată la Ștefănești-Pitești. În textul lapidar se arată că viticultorii au obligația să dea „… din zece vedre una, și de vas bani 30 și de plocon bani 12 și de părpăr … să dea bani 12 …”[173].

În Condica de porunci a lui Constantin Brîncoveanu (Anatefterul) au fost înscrise mai multe reglementări ale vinăriciului din Dealul Piteștilor. Astfel, în cartea vinăriciului din 26 septembrie 1698 se află porunca domnitorului adresată vinăricerilor din Dealul Piteștilor care prevedea „… să le ia vinăriciul, din zece vedre, o vadră, însă nu vin, ci să s(ă) plătească cu bani, vatra domnească cîte bani 40 și poclonul dup(ă) obicei, de num(e(de sluji(tor) cîte bai 15 și de nume de birnic cîte bani 30. Iar preoții și diaconii cîți vor avea vii în dealul piteștilor să aibă a-și plătire vinăriciul lor, de vadra domnească cîte bani 22 și poclonul de num(e) cîte bani 12 …”[174].

Succesorul la tron al lui Constantin Brîncoveanu, domnitorul Ștefan Cantacuzino, prin reglementarea din 1715, pentru podgoriile din județele Argeș și Vîlcea, a revenit la vechile obligații în legătură cu plata vinăriciului domnesc. Această nouă reglementare prevedea să se plătească „… de vadra domnească po bani 20 și poclonul de nume de preot i slujitor po bani 12 și de birnici po bani 30 și părpărul de bute po bani 12 și de putine po bani 6 precum a fost obiceiul încă mai dinainte vreme pînă la moartea unchiului domniei mele Șerban Vodă”[175].

Din cauza abuzurilor vînăricerilor, de multe ori locuitorii au înaintat plîngeri la domnitori, cerînd să li se facă dreptate. Într-un hrisov din anul 1794 se arată că vinăricerii din Dealul Piteștilor au luat vinăriciul îndoit și întreit producătorii fiind încărcați la măsurătoare[176].

---

[165] D. Mioc, Maria Bălan, op. cit., p. 128-129 (cf. Arh. St. Buc., M-rea Radu Vodă, XVIII/41).
[166] V. DIR, DRH, B (indice).
[167] DIR, B, veacul XIII-XIV și XV, p. 218; DRH, B, I, doc. 241.
[168] DRH, B, IV, p. 96-97 (doc. 72).
[169] DIR, veacul XVII, III, p. 96.
[170] DRH, B, XXI, p. 435 (doc. 269).
[171] Ibidem, XXII, p. 315 (doc. 148).
[172] George Potra, op. cit., p. 251-252.
[173] M. Braniște, I. Diaconescu, Vechile cruci de piatră din cuprinsul și vecinătatea orașului Pitești, MO, XVI, nr. 1-2, Craiova, 1964, p. 43-44; v. și P. V. Năsturel, Patru inscripții … Crucea din Dealul Piteștilor, Albina, X, 1901-1902, p. 918-919; V. Drăghiceanu, O tocmeală a lui Matei Basarab, BCMI, IV, 1911, p. 148.
[174] Dinu C. Giurescu, Anatefterul. Condica de porunci a visteriei lui Constantin Brîncoveanu, SMIM, V, 1962, p. 393 (nr. 40, f. 25 v/1698).
[175] Liviu Ștefănescu, O interesantă reglementare la începutul secolului al XVIII-lea privind viticultura în județele Argeș și Vîlcea, St. com. ist. etn., 1974, p. 275-279.
[176] V. A. Urechia, Istoria românilor, t. II, 1893, p. 370-372.

Pe teritoriul orașului au funcționat numeroase mori de apă construite mai ales pe malul drept al rîului Argeș. Cîteva mori au fost amplasate în sectorul sudic al Piteştilor, pe cursurile cu iazuri ale pîraielor Dîrzul (Geamăna Mică, Valea Tei sau Turceşti) şi Geamăna (Geamăna Mare) mici afluenţi ai Argeşului, pe dreapta, sau la confluența (gura) lor cu Argeşul, pe moşia oraşului, precum şi pe alte terenuri din hotarul și ocolul Piteştilor.

Proprietari de mori, au fost domnitori ai Ţării Româneşti, mănăstiri, boieri, orăşeni din Piteşti şi alţi locuitori. Domnitorul Mircea cel Mare a stăpînit o moară la Piteşti pe care a dăruit-o mănăstirii Cozia în „hotarul Piteştilor”[177], prin actul emis la 20 mai 1388, posibil chiar în Piteşti. Este prima atestare documentară a unei mori domnești din Țara Românească. Domnitorul Radu Prasnaglava (1421-1427, cu întreruperi), fiul lui Mircea cel Mare, prin actul din 19 iunie 1421 a întărit mănăstirile Cozia şi Cotmeana toate daniile făcute de tatăl său, dintre care „două mori de la Pitești”[178]. Din acest documet reiese că Mircea cel Mare a dăruit mănăstirilor amintite încă o moară, pe lîngă moara menționată în hrisovul din 20 mai 1388, probabil după această dată[179].

Printre posesorii morilor şi vadurilor de moară de la Pitești au fost și domnitorii Neagoe Basarab, Radu de la Afumaţi, Mircea Ciobanul (1545-1559, cu întreruperi), Matei Basarab ş.a. După tradiție, Mihai Viteazul ar fi avut moară la Piteşti[180].

Mănăstirile Cozia, Cotmeana, Argeş, Vieroşi, Govora, Potocul, schitul Trivalea ș.a. au primit donaţii în mori sau vaduri de moară la Pitești de la domnitori și de la alte persoane[181]. Numeroase documente se referă la morile mănăstirii din Curtea de Argeş. Astfel, Neagoe Basarab întăreşte mănăstirii de la Curtea de Argeș, la 11 iulie 1519, printr-un act scris în Pitești, metoh și locul cu morile mai jos de Pitești, pe valea rîului iazului, adică pe valea pîrîului Geamăna din satul Prundu, astăzi cartierul Petrochimiștilor[182]. Radu de la Afumați a întărit sau a dăruit acestei mănăstiri morile de la Pitești în mai multe rînduri: „… două scocuri cu mori din ocina Piteștilor” (28 februarie 1522)[183]; „… Și la Pitești, la gura Geamenei, două mori” (4 aprilie 1523)[184]; „… și să aibă a ținea și două mori la Pitești cu toate locurile lor împrejur” (9 februarie 1524)[185]; dăruiește „… din jos de Pitești metoh și loc cu mori. Însă să se știe hotarul …” (22 august 1526)[186]; dăruiește „… și jumătate … din mori” (de la jupanul Oancea vistier) (5mai 1528)[187]; poruncă să fie „… jumătate din mori, însă morile care sînt la Dîrzul toate” (25 mai 1528)[188]; dăruiește „și din moară jumă-

[177] DRH, B, I, p. 25-27 (doc. 9).
[178] Ibidem, p. 98-100 (doc. 49).
[179] În perioada marilor inundații din anii 1970-1975, în malul și albia minoră a rîului Argeş, amonte de podul rutier, au fost scoase la suprafață, datorită eroziunii, o instalație de moară (roată etc.) și mai multe pietre de moară medievală. Câteva obiecte se păstrează la muzeul din Pitești.
[180] I. Gr. Rădulescu, op. cit., p. 6.
[181] V. DIR, DRH, B (indici).
[182] DRH, B, II, 1972, p. 354-355 (doc. 185).
[183] Ibidem, p. 408-409 (doc. 213).
[184] Ibidem, p. 410-412 (doc. 215).
[185] Ibidem, p. 422 (doc. 221).
[186] Ibidem, III, 1975, p. 54-55 (doc. 31).
[187] Ibidem, p. 85-86 (doc. 51).
[188] Ibidem, p. 87-88 (doc. 52).

tate”[189], partea lui Oancea vistier, care s-a hiclenit față de Neagoe voievod (3 iunie 1528).

În actul din 15 aprilie 1533 domnitorul Vlad Vintilă, de la Slatina a întărit şi el morile de la Piteşti ale mănăstirii Argeş : ,,… ca să le fie din jos de Piteşti metohul şi locul cu morile ce se cheamă Geamăna”[190].

La 18 noiembrie 1533, Șerban vornic, Barbu postelnic, Diicu și Vlaicu pîrcălabi dăruiesc mănăstirii Argeş trei mori „… din jos de Pitești, de la gura Geamănei”[191].

Domnitorul Petru cel Tînăr (1559-1568) dă o poruncă la 14 mai 1560, ca să fie mănăstirii Argeş „… trei mori din Piteşti, care sînt pe locul Izvoranilor … Și să li se ştie locul şi hotarele dimprejurul morilor de unde sînt : din Geamăna, pe obrejie, pînă iarăşi în gura Geamănei și de aici, printre iaazuri, pînă la Brînzoaia şi din Brînzoaia pînă la plopul ce este mai sus de mori şi pînă la Geamăna"[192].

Aceste mori au fost întărite mănăstirii Argeș și de către Mihai Viteazul (1593-1601) printr-o poruncă din 11 mai 1597 : … să-i fie sfintei mănăstiri … morile cu ocină pe hotar, din gura Gemenei pînă la Plopșor, din Plopșor, pe Obrejie, pînă la gura Gemenei. Pentru că au fost date acele mori cu ocină de răposatul Neagoe Basarabă … și este scris și în svitocul lui Neagoe voievod Basarabă …”[193].

În documentele prezentate mai sus sînt atestate pentru prima oară pîraiele și hidronimele respective Geamăna (4 aprilie 1533) și Dîrzul (25 mai 1528), pe timpul domnitorului radu de la Afumați , precum și toponimul Geamăna (15 aprilie 1533), în actul semnat de Vlad Vintilă voievod[194]. Distincția dintre cele două pîraie (vîlcele) este evidentă și această precizare documentară ajută la localizarea morilor medievale sau la stabilirea hotarului Piteştilor în epoca medie, în sectorul sudic și sud-vestic al oraşului.

Proprietarii morilor de la Piteşti – domnitori, boieri, mănăstiri, locuitori ai oraşului şi din alte localităţi[195] - au realizat venituri substanțiale în decursul secolelor. Morile de apă de aici au funcţionat pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

Conducerea şi administraţia Piteștilor. Ca toate localităţile urbane din Muntenia, oraşul Piteşti, fiind oraş domnesc, avea o autonomie limitată. Uneori domnitorii au subliniat acest statut juridie prin cunoscuta formulare „oraş al domniei mele”, care reliefează dreptul de „dominium eminens”, adică de autoritate a domnului supra teritoriului oraşului.

Astfel, domnitorul Leon Tomșa, la 9 august 1631, încuviințează lui „… Pînă ceaușul de postelnici din oraşul domniei mele din Piteşiti …” (subl. n.) să fie morile lui Muşat vistier „carele l-au ajuns în delniţele lui cu hotarul”[196]. La 22 ianuarie 1634, într-un act emis de cancelaria domnitorului Matei Basarab, s-a scris : „… Dă domnia mea această poruncă

---

[189] Ibidem, p. 91-95 (doc 55).
[190] Ibidem, p. 246-247 (doc. 154).
[191] Ibidem, 1975, p. 281-283 (doc. 173).
[192] Ibidem, B, V, 1983, p. 195-196 (doc. 181).
[193] Ibidem, B, XI, 1975, p. 301-303 (doc. 228).
[194] Pîrîul Dîrzul, situat în partea sudică a Piteștilor, mai este numit de localnici și Turcești, Geamăna Mică, Valea Teiul, Valea Tei sau Valea Teilor.
[195] V. DIR și DRH, B (indici).
[196] DRH, B, XXIII, 1969, p. 423 (doc. 264).

a domniei mele acestui preot cu numele popa Costea din orașul domniei mele din Pitești (subl.n) … ca să-i fie ocină în satul Izvorani, din județul Mușcel și Pădureț …”[197].

Orasul Piteşti se bucura de anumite drepturi şi privilegii, cu toate că domnitorul era considerat stăpîul feudal suprem al oraşului. De exemplu, dreptul pe care îl aveau judeţul şi pîrgarii ca să primească jurămîntul saumărturia jurătorilor, acesta fiind de regulă un drept domnesc, sau privilegiul Piteştilor acordat de Matei Basarab cu privire la vama vinului (vinărici), încrustat în piatra unei cruci[198].

Oraşul Piteşti a avut ca organ propriu de conducere un sfat format din 12 pîrgari în frunte cu un judeţ. Documentar îl constatăm la 27 august 1589, cînd o gloabă se plăteşte „… în oraş la Piteşti, înaintea județului și înaintea a 12 pîrgari”[199], dar el trebuie să fi existat încă de la începutul organizării oraşului. Aleşi de către obştea orăşenilor, judeţul şi pîrgarii aveau atribuții politice, administrative, ecomice şi juridice. Ei răspundeau în faţa domnitorului sau a trimişilor săi şi de aceea, împreună cu pîrcălabii ș.a., erau consideraţi dregători domneşti. Din timpul lui Mihai Viteazul s-a păsrat, în copie, cartea judeţului Ivan din Pitești, scrisă la 22 ianuarie 1596, dată în urma unui litigiu între Stanciul şi mînăstirea Vieroşi, în care se arată : ,,Iată dar, eu am scris, județu1 Ivan şi 12 pîrgari și pîrcălabi (și) oameni buni din oraşul Piteşti această carte a noastră acestui om anume Stanciul … Și mărturii, po ime : Arsenie clucer i popa Gherghe i popa Sava i Leca cupețu, Ivan pîrcălab i Pătru postelnic, Ivan, iorga, Chirecă i Bojechi i Dima i Mircea i Stan i Gheorghe i Dumitru i Gherghe Păun i Badea. I pisah pop Gherghi”[200].

În documente mai sînt consemnaţi şi alți judeţi ai oraşului Piitești : Andrei judeţul ot Piteşti, la 23 iunie şi 25 octombrie 1636[201]; Pătru, judeţul den Piteşti, la 8 iunie 1677 şi 28 ianuarie 1678[202]; Draga Gheorghe, judeţ din Piteşti, după 1688, în timpul lui Constantin Brîncoveanu[203] ș.a.

Domnia îşi avea reprezentanţii săi în oraşul Pitești. Cei mai cunoscuți dregători au fost pîrcălabii, care luau vama în tîrg și în satele din ocolul oraşului, organizau tîrgul şi oborul de vite[204]. Într-un document din 24 mai 1694, semnat de domnitorul Constantin Brîncoveanu, este menționat „Badea pîrcălabu ot Pitești”[205]. În actele medievale sînt consemnați și alți dregători (slujbași) : postelnici, ceauși, logofeți etc.[206].

În perioada de trecere de la feudalism la capitalism, orașul Pitești a fost reședința căpitanatului judeţului Argeş[207]. În timpul regimului fanariot, în Pitești era reședința celor doi ispravnici (unul român și altul

197 Ibidem, XXIV, 1974, p. 262-264 (doc. 195).
198 V. Costăchel, P. P. Panaitescu, A. Cazacu, Viața Feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII), p. 414, 430-434; Istoria dreptului românesc, I, Edit. Academiei, București, 1980, p. 311-313.
199 DIR, B, veacul XVI, V, 1952, p. 73 (doc. 76).
200 DRH, B, XI, 1975, p. 194-195 (doc. 150).
201 Ibidem, XXV, doc. 319, 401/1636.
202 Gr. Uriţescu, op. cit., p. 232, (doc. 9) și p. 233 (doc. 11).
203 N. Iorga, Opere economice, p. 394, 415.
204 Dinu C. Giurescu, Țara Românească în secolele XIV și XV, Edit. Științifică, București, 1973, p. 291; Istoria dreptului românesc, I, p. 313.
205 Gr. Urițescu, op. cit., p. 198 (Arh. St. București, Condica mănăstirii Trivalea, nr. 477, f. 182).
206 V. DIR și DRH (indici).
207 Istoria României, III, 1964, p. 676.

grec) al acestui județ. Nu s-au păstrat suficiente documente din care să aflăm dacă sediul căpitanatului, respectiv al isprăvnicatului a fost întotdeauna la Pitești. Într-o notă intitulată „Din județulu Argeșiu” de I. C. Lerescu, publicată în anul 1860, se arată că : „Curtea de Argeși a fost residenţia capitanatului judeţului Argeşiu, pînă, la avanimentulu Fanarioților. Sub dominațiunea acestora, spunu betrenii fără a arăta epoca ficsă, scaunulu ispravnicatului fu stramutatu în comuna Pitești …”[208].

Pentru finele secolului XVIII și începutul secolului XIX ni s-au păstrat numele cîtorva ispravnici ai județului Argeș : paharnicul Prejbeanu, Barbu Văcărescu, Alecu Cocorăscu, Ștefan Greceanu, Ianache Hiotu, paharnicul Negrea, Ioniță Caramanlău, pitarul Vintilă, Constandin Știrbei, Teodorache Chiseolu, Istrate Crețulescu, biv vel pitarul Ștefănică (în perioada 1783-1801)[209], Dincă Brătianu, Nicolae Golescu, N. Rasti (între anii 1806-1821) ș.a.

Organizarea militară a oraşului Pitești în epoca medievală este aproape necunoscută. Se ştie că teritoriul și zona Piteștilor au avut o importanță şi tactică deosebită, deoarece orașul era situat la o răspîntie de drumuri mari, între Carpaţii Meridionali şi Dunăre, între estul şi vestul Ţării Româneşti.

Se presupune că oraşul nu a avut fortificaţii similare unei cetăţi medievale, cu ziduri groase și înalte, înconjurătoare[210]. Nu s-au păstrat nici urmele unor întărituri mai mici : şanţuri şi valuri de pămînt, cu sau fără palisade, ziduri, turnuri de pază şi supraveghere, case (cule), curţi şi biserici amenajate, consolidate în scopuri militare. Este posibil, totuşi, ca să fi existat în anumite perioade[211]. Poziţia geografică a Piteştilor a oferit condiții bune de apărare a oraşului şi a locuitorilor săi.

Neîndoielnic este faptul că, pe timpul marilor lupte de apărare din secolele XIV-XVII, la oastea cea mare au participat şi locuitori din oraşul Piteşti. Marele logofăt Ioan Norocea din Piteşti s-a remareat în luptele antiotomane conduse de Mihai Viteazul[212]. În oastea marelui voievod unificator al ţărilor române s-a aflat şi o femeie — Erina Golescu din neamul Goleştilor, care a participat şi la lupta de la Șelimbăr (1599).

În lucrările de istorie militară sînt prezentate multe aspecte cu privire la organizarea şi activitatea armatei medievale a ţărilor române[213], informaţiile referitoare la Piteşti sînt însă sporadice. Cunoaştem că în oraşul Piteşti, în secolul al XVII-lea, se aflau diferite unităti militare,

[208] Annale statistice şi economice, I, nr. 3-4 (Annale statistice pentru cunoscinţia partei muntene din România), București, iulie-decembrie, 1860, p, 126.
[209] Annale statistice şi economice, I, nr. 3-4 (Annale statistice pentru cunoscinţia partei muntene din România), București, iulie-decembrie, 1860, p, 126.
[210] Ștefan Pascu, Voievodalul Transilvaniei, II, E4 dit. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 219 (autorul consideră că în secolul al XIV-lea s-au construit cetăţi de adăpost şi apărare în Țara Românească şi Moldova, printre acestea fiind menţionat şi oraşul Piteşti).
[211] C. Rădulescu-Codin, Muscelul nostru, I, Cîmpulung, 1922, p. L : autorul a consemnat existenţa unui val (dul) de pămînt de cca 40 m în satul Valea Mare-Podgorie, de lîngă oraş, paralel cu Piteştii „purtînd numele de Ghemelia şi servind oraşului ca punct de apărare …”. Din cercetările noastre a reieşit că localnicii de astăzi nu cunosc un asemenea val, iar pe teren nu s-a observat o astfel de fortificaţie.
[212] DIR, veacul XVI, B, VI, p. 191 (doc. 208); Georgeta Totoi, Date noi în legătură cu logofătul Ivan Norocea din Piteşti, Apulum, V, 1965, p. 324.

[213] N. Stoicescu, Curteni și slujitori…, Edit. Militară, București, 1968; Istoria dreptului românesc, I, p. 352-365.

printre care au fost menţionate steagurile de călăraşi[214]. Călătorul suedez, baronul Claes Ralamb, a întîlalt o formaţie de cavalerie din Piteşti, pe malul Dunării, în zona Călăraşi, în anul 1657[215]. Paza hotarului la Dunăre era asigurată de călăraşii de margine și de martalogi. Căpităniile acestor categorii de ostaşi își aveau sediul în localități din apropiere, precum și în orașele Rușii de Vede și Caracal[216].

Prin reorganizarea armatei muntene, în anul 1775, de către domnitorul Alexantru Ipsilanti, în judeţul Argeş au fost înființate patru căpitănii alcătuite din mai multe categorii de slujitori și anume : Piteştii, Loviștea, vînătorii și pandurii (potera) judeţului. Slujitorii din cele 78 de căpitănii ale Țării Româneşti se aflau sub comanda spătarului. Ei își desfăşurau activitatea cu săptămîna[217].

Mişcări sociale. În documentele medievale au fost înregistrate unele nemulţumiri şi frămîntări sociale ale orăşenilor, cauzate de accentuarea exploatării şi a abuzurilor. Sînt indicii că răscoala seimenilor şi dorobanţilor din anii 1654-1655, cărora li s-au alăturat orăşenii şi ţărănimea, a cuprins şi oraşul Piteşti. De asemenea, în cursul anilor 1654-1658, au avut loc incursiuni turco-tătare. În aceste împrejurări, se pare că una dintre bisericile piteştene (biserica domnească Sf. Gheorghe sau biserica Sf. Treime-Beştelei) a suferit stricăciuni[218].

Mişcările sociale de la finele secolului al XVIII-lea constituie o mărturie că procesul de descompunere a relaţiilor feudale s-a intensificat. În anul 1791, negustorii piteşteni au refuzat să mai plătească taxele vamale care erau foarte mari[219]. Sesizat de nemulţumirile populaţiei orăşeneşti, domnitorul Alexandru Moruzi (1793-1796) a intervenit prin două porunci, în anul 1793, adresate ispravnicilor judeţului Argeş ca să ia măsuri pentru respectarea preţului, greutăţii şi calității pîinii, stabilindu-se modalităţile de vînzare. Cu toate acestea, starea negativă de lucruri nu s-a remediat[220]. Dintr-o poruncă dată vameşului din Piteşti, aflăm că s-a interzis a se mai lua vamă din pîine, ouă, lemne etc.[221].

În primele decenii ale secolului al XIX-lea, contradicţiile dintre cele două categorii sociale de orăşeni s-au extins, o dată cu pătrunderea elementelor capitaliste în economia oraşului. Lupta de clasă a dobîndit noi dimensiuni, urmărindu-se înlăturarea orînduirii feudale.

Mărirea tuturor obligațiilor, distrugerile provocate de războaie şi lipsa de drepturi civice au determinat pe piteşteni, în primul rînd pe cei săraci şi pe cetăţenii cu vederi progresiste, să adere cu entuziasm la ideile cuprinse în programul revoluţiei din 1821, eveniment care a marcat începutul epocii moderne în istoria României.

---

[214] C. C. Giurescu, Istoria românilor, II, partea a II-a, Bucureşti, 1937, p. 517.

[215] Alf Lornbard, Les Terres Roumaines vues par un voyager suedois en 1657, Revue des Etudes Sud-Est Europeennes, t. XII, nr. 4, 1974, p. 559 ; v. şi călători străini în p. urm.

[216] N. Stoicescu, Despre organizarea pazei hotarelor în Țara Românească în secolele al XV-elea - al XVII-lea, SMIM, IV, 1960, p. 217-218.

[217] Nicolae Bălcescu, Opere, I, Edit. Academiei, Bucureşti, 1974, p. 70-71 ; idem, Opere complete, II, ed. L. Predescu, Bucureşti, 1944, p. 64-66.

[218] N. Stoicescu, Bibliografia …, 1966, p. 147 şi nota 58; Petre I. Simionescu, op. cit., p. 89: autorul opinează pentru incendierea bisericii Sf. Treime în anul 1658 de către invadatorii turco-tătari; Lidia Demeny, L. Demeny, N. Stoicescu, Răscoala seimenilor…, Edit. Științifică, București, 1968 (harta „Desfăşurarea răscoalei din 1655” indică manifestări ale răsculaților la Golești-Pitești).

[219] Istoria României, III, 1964, p. 680.

[220] V. A. Urechia, Istoria românilor, t. XI, 1893, p. 667-668.

[221] Andrei Oțetea, op. cit., p. 104.

PITEŞTI - REŞEDINŢĂ DOMNEASCĂ MEDIEVALĂ

Întărirea statului feudal Ţara Româneaseă la finele secolului al XIV-lea și în secolul al XV-lea a influenţat favorabil dezvoltarea oraşului Piteşti care s-a numărat printre cele mai importante reşedinţe domneşti temporare pînă la începutul secolului al XVIII-lea.

În mai multe lucrări s-a afirmat că Piteștii au îndeplinit rolul de reședință, domnească încă din timpul primilor Basarabi şi îndeosebi din vremea lui Mircea cel Mare. Istoricul G. Ionescu-Gion, în istoria Bucurescilor, arată că de la 1315 Piteştii au devenit cetate de scaun a Basarabilor, ca și Curtea de Argeş, Cîmpulungul, Tîrgoviştea şi Bucureştii[222]. Acelaşi autor a notat următoarele : „Nu vorbim de domneasca cetate a Argeşului, de Piteşti (subl. n.), de Cîmpulung şi de Tîrgovişte. Acestea erau scaune domneşti de mult. Condicele Coziei şi Tismanei sînt pline de hrisoave date dintr-aceste oraşe sau cetăţi în secolele XIV şi XV"[223]. De asemenea, în Marele dicţionar geografic al României sînt consemnate următoarele informaţii : „Sigur este că multe din hrisoavele lui Mircea sunt datate din oraşul Piteştilor, la sfîrşitul secolului XIV. De la 1388 încoace, domnii Ţării Româneşti au avut printre oraşele lor de reşedinţă și Pitești"[224]. Deocamdată nu este cunoscut şi publicat vreun document emis de Mircea cel Mare şi de alţi domnitori ai Ţării Româneşti, la Piteşti, în secolul al XIV-lea.

Se ştie că, Mircea cel Mare a avut strînse legături cu Piteştii. Pe lîngă morile domneşti pe care le-a stăpinit aici, confirmate de izvoarele publicate[225], marele voievod unificator de ţară, ar fi posedat terenuri cu vii, unele clădiri şi alte proprietăţi în Piteşti şi în împrejurimi. După tradiţie, în timpul lui Mircea s-ar fi construit două biserici pe teritoriul Piteştilor : o biserică pe locul unde s-a zidit, în secolul al XVII-lea, biserica domnească, în centrul oraşului, ctitorie a domnitorului Constantin Şerban (1654-1658)[226]; o altă biserică, în partea de NV a orașului, lîngă pădurea Trivale, în cartierul Găvana, la capătul vestic al străzii Baloteşti, în satul dispărut azi Valea Rea, ce aparţinea de comuna subturbană Găvana (biserica Sf. Dumitru și Sf. Nicolae, prima construcție în anul 1408)[227]. Se pare că pe lîngă biserică a funcţionat un schit sau că această biserică a aparţinut schitului respectiv. Subliniem că în cartierul Găvana, din municipiul Piteşti, există strada Schitului[228], vechiul drum al schitului, care făcea legătura cu drumul Piteşti - Curtea de Argeş şi cu alt drum vechi de pe platoul din dealul nord-vestic, numit „Drumul Cotmenei" sau „Drumul din Plaiul Oii".

---

[222] G. Ionescu-Gion, op. cit., p. 15.
[223] Ibidem, p. 22.
[224] MDGR, IV, 1901, p. 735; v. și I. Genilie, op. cit., p. 196.
[225] DRH, B, I, 1966, p. 27, 99.
[226] N. Stoicescu, Bibliografia ..., MO, p. 147/257, 357/495. Sondajul arheologic făcut în interiorul bisericii nu a fost concludent pentru stabilirea existenţei unui lăcaş din secolul al XIV-lea. Sînt necesare cercetări ample.
[227] Ibidem, p. 891/397 (În Anuarul Casei Bisericii din 1909, p. 281: bis. de lemn din 1455-1458?); Eparhia Rîmnicului şi Argeşului, Monografie, I, Rm Vîlcea, 1976, p. 384 (an de construcţie al primului lăcaş: 1408; astăzi Parohia Găvana II Pitești). După unele informaţii, înainte de ultima reparaţie din 1946, în pisanie era trecut anui 1408. Prof. I Nania susţine că a citit anul 1402.
[228] Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, op. cit. (v. Piteşti, harta turistică).

De asemenea, Mircea cel Mare ar fi zidit, la km NE de Piteşti, pe Dealul Văcăreasca, din. satul Budeasa Mică, o cetătuie pentru refugiu ori pentru odihnă. Acest loc este numit pînă astăzi „La Cetate", „Cetatea Jidovilor" sau „Cetatea (cula) lui Mircea". Cert este că acolo s-au găsit urme de construcţii geto-dacice, resturi de zidărie romană din secolele II-IV şi medievală din secolele XIV-XV, precum și fragmente de vase ceramice din perioadele respective. Multă vreme sătenii au ridicat de aici cărămizi romane şi medievale pentru construcţiile lor gospodăreşti[229].

În secolele XV—XVII, unii domnitori ai Ţării Româneşti au locuit în reşedinţa temporară de la Piteşti, în clădirile din curtea domnească sau în alte case din împrejurimi. Aici au fost redactate diferite documente de către grămăticii (scriitori, dieci) cancelariei domneşti pe timpul voievozilor: Basarab cel Tînăr - Ţepeluş (1477-1482, cu întreruperi), la 16 august 1481[230]; Mihnea cel Rău (1508-1510), la 6 iunie 1508[231], Vlad cel Tînăr (1510-1512), la 1 aprilie 1510 sau 1511[232]. Stabilirea lui Basarab cel Tînăr la Piteşti se pare că a fost determinată şi de înrăutăţirea relaţiilor dintre el şi domnul Moldovei, Ștefan cel Mare (1457-1504)[233]. Interesant este şi faptul că Mihnea cel Rău a dat, la 1 noiembrie 1508, un hrisov „La Ștefăneşti în Podgorie"[234], deci într-un loc situat în Dealul Piteştilor, pe moşia (ocina) oraşului. Se presupune că acolo era o casă domnească. O valoare istorică deosebită o are actul emis de Vlad cel Tînăr cu încheierea : „S-a scris în oraşul Piteşti", la 1 aprilie 1510 sau 1511[235], deoarece este primul document medieval cunoscut în care a fost consemnată, calitatea de oraş a Piteştilor. Desigur, statutul de oraş şi chiar utilizarea termenului respectiv sînt anterioare acestei date.

Relaţiile înţeleptului domnitor Neagoe Basarab (1512 —1521) cu Pitestii au fost îndelungate. În cancelaria sa din Piteşti s-au emis mai multe documente, primul datînd din 3 noiembrie 1516[236], iar ultimul din 11 iulie 1519. La Piteşti, Neagoe şi-a construit o nouă curte domnească, aşa cum aflăm din actul cu data de 22 noiembrie 1517 : „Şi eu, Moisi scriitor, care am scris în noile curţi din oraşul Piteşti”[237]. Informaţia este foarte preţioasă, deoarece confirmă că oraşul Pitești a avut și înainte curti domnești folosite ca reşedinţă, temporară a voievozilor din Ţara Românească. În documentul din 18 ianuarie 1518 se notează : „Şi eu, Florea carii am scris în minunatul foişor al Pitiştilor, în luna lui ghinar 18 …, leat 7026" (1518)[238]. Această încheiere întăreşte afirmaţia din hrisovul precedent referitoare la faptul că Neagoe Basarab a ridicat o

[229] Cercetările au fost efectuate de către autorul acestui capitol; v. supra perioadele geto-dacă si daco-romană (Paul I. Dicu, Junimea, nr. 24-25, Piteşti, 1979, p. 172-173; idem, Argeş, XIV, nr. 2 (117), Piteşti, 1979, p. 5).
[230] DRH, B, I, 1966, p. 287-288 (doc. 178). Se admite că în 1481 exista aici vechea curte domnească. În secolul următor, Neagoe Basarab, fiul natural al lui Basarab cel Tînăr, a construit noile curţi domnești din Pitești, înainte de 22 noiembrie 1517 (DRH, B, II, doc. 165).
[231] DRH, B, II, 1972, p. 116 (doc. 54).
[232] Ibidem, p. 141-142 (doc. 67).
[233] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, Istoria românilor, 2, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976 p. 167-168, 197-199.
[234] DRH, B, II, 1972, p. 129-131 (doc. 60).
[235] Ibidem, p. 141-142 (doc. 67).
[236] Ibidem, 186-188 (doc. 146). În DRH, B, II au fost trecute 18 documente emise între 1516-1519 (p. 286-355).
[237] Ibidem, p. 321-322 (doc. 165).
[238] Ibidem, p. 322-323 (doc. 166).

Domnitorii Mircea cel Mare, Neagoe Basarab,
Mihai Viteazul,

Matei Basarab, Constantin Şerban şi Constantin Brîncoveanu, care au folosit oraşul Piteşti ca reşedinţă domnească temporară.

nouă casă domnească la Pitești, cu un stil arhitectonic atrăgător. De asemenea, actul din 6 mai 1519 dovedește, încă o dată, că localitatea a avut funcția de reşedinţă voievodală : „Eu, Danciul ce1 mic intre diaci, care am scris în minunatul scaun în Pitești”[239].

Domnitorul Neagoe Basarab a purtat corespondență din Pitești, cu oraşele Braşov şi Sibiu. S-a păstrat scrisoarea cu data de 26 august c.1516 trimisă braşovenilor[240]. Pe lîngă limba slavonă, în cancelaria domnească de la Piteşti a fost folosită şi limba latină. La 18 decembrie 1518, Neagoe Basarab s-a adresat sibienilor în limba latină, printr-o scrisoare expediată din Pitești[241].

Prezenţa mai îndelungată a lui Neagoe Basarab la Pitești, între anii 1516-1519, corespunde eu etapa definitivării lucrărilor de construire a bisericii mănăstirii Argeş și cu perioada renovărilor efectuate la vechile curţi domneşti din oraşele Argeş şi Tîrgovişte.

De asemenea, în reşedința din Piteşti au fost scrise documente domneşti şi în timpul voievozilor Radu de la Afumaţi (1522-1529, cu întreruperi), ginerele lui Neagoe Basarab, la 2 septembrie 1528[242]; Vlad Înecatul (1530-1532), la 2 mai scris în „cetatea Pitești”, 28 mai scris în „scaunul Pitesti”, 14,21 şi 24 iulie 1532 şi la 10 august 1532 sau 1533[243]; Vlad Vintilă de la Slatina (1532-1535) la 28 august 1533[244]; Pătraşcu eel Bun (1554-1557), tatăl lui Mihai Viteazul, la 5 iulie, scris în „scaunul Piteşti", 6 iulie 1555, 28 aprilie 1556 şi 17 iulie 1557[245].

Cancelaria lui Mihai Viteazul (1593-1601) a emis acte şi în oraşul Piteşti, folosit de domnitor ca reşedintă temporară[246]. DomnitoruI Simion Movilă (1600-1602, eu întrerupere), a expediat două scrisori din Pitești, la 1 şi 5 noiembrie 1601[247].

Din vremea domnitorului Matei Basarab (1632-1654) se cunosc numai două acte redactate în Pitești[248]. În hrisovul din 18 mai 1645, Matei Basarab a întărit lui Opriș un lot de pămînt în Sămara printr-o carte în care se specifică : „Scris la pod la Pitești”[249]. Tot la 18 mai 1645, Matei Basarab a dat un răvaş către 12 boieri hotarnici pentru a alege ocinile unor mănăstiri, în Izvorani, actul fiind, de asemenea, „Scris la pod la Pitești”[250].

Emiterea acestor documente într-un loc din orașul Pitești cu denumirea „La Pod” ar necesita explicații, dar pînă în prezent nu știm dacă este vorba despre un pod de trecere peste un curs de apă (un pîrîu din

239 Ibidem, p. 345-350 (doc. 182).
240 Ion Bogdan, Documente și regeste privitoare la relațiile Țării Româneşti cu Brașovul și Ungaria în secolul XV și XVI, București 1902, p. 260 (doc. LX).
241 Hurmuzaki, XV, 1, 1911, p. 237-238 (doc. CCCCXXXIII, 18.XII.1518).
242 DRH,B, III, 1975, p. 103-105 (doc. 61).
243 Ibidem, doc. 124, 126, 128, 129, 130/1532; doc. 131/1532 sau 1533.
244 Ibidem, do. 165/1533.
245 Ibidem, V, 1983, doc. 51, 52/1555, 70/1556, 96/1557.
246 Traian Ionescu-Nişcov, Cancelaria domnească a lui Mihai Viteazul, RI, t. 32, nr. 5, Bucureşti, 1979, p. 873.
247 Hurmuzaki, II, 1895, p. 70-72 (doc. XLI, XLII).
248 Spiridon Cristocea, Pitești, reședință domnească temporară, comunicare prezentată la sesiunea Muzeului județean Dîmbovița din Tîrgoviște, 18-19 mai 1979, manuscris în curs de publicare. Mulțumim prof. Sp. Cristocea pentru acceptarea utilizării celor două documente.
249 Ibidem (cf. Arh. St. București, fond Mănăstirea Trivalea, orig. IV/20; Ms. 371, f. 33; Ms. 477, f. 51).
250 Ibidem (cf. Arh. St. București, fond Mănăstirea Cîmpulung, Orig. XLVI/8, Ms. 204, f. 381).

oraș sau rîul Argeș), ori dacă termenul respectiv se referă la o stradă podiță cu bîrne sau scînduri. În Pitești pînă la finele secolului al XIX-lea au existat două străzi cu astfel de nume: strada Podului sau Podurilor, o parte din fosta str. București, astăzi str. Crinului, și strada Podurilor sau podul Viilor, actualmente str. Viilor[251]. S-a numit Podul Viilor deoarece această stradă ajungea la podul de peste rîul Argeș, unde făcea legătura cu drumurile care se prelungeau pînă la viile din Dealul Piteștilor.

În timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu, în cancelaria de la reşedinţa domnească din Piteşti, stolnicu1 Constantin Cantacuzino (cca 1640-1716), şeful cancelariei și consilier intim pentru problemele de politică externă, a elaborat o parte din corespondenţa de stat și personală. Astfel, la 2 octombrie 1697, cunoscutul savant umanist, a redactat în Piteşti. o scrisoare adresată lui William Paget (1637-1713), om politic și diplomat englez, ambasadorul Angliei la Constantinopol între anii 1693 şi 1702. Scrisoarea a fost semnalată de istoricul englez E. D. Tappe, într-un valoros fond de epistole aflat în arhiva lordului W. Paget[252].

*

Stabilirea locului unde se aflau curtea sau curţile domneşti din Piteşti reprezintă o altă problemă dificilă pentru cercetători. Sursele documentare şi arheologice cunoscute în momentul de faţă nu contribuie decît într-o mică măsură la formularea unor supoziţii demne de a fi luate în consideraţie. Sînt unele indicii despre existenţa unor curți sau case probabil domneşti în anumite sectoare ale oraşului : în centrul oraşului, lîngă biserica domnească Sf. Gheorghe, ctitorie a domnitorului Constantin Şerban (1656), între actualele străzi Teiuleanu, Domniţa Bălaşa, Victoriei, Piaţa Publică Centrală şi b-dul Republicii și în zona Tîrgului din Vale, aflată în partea de ESE a oraşului (Curtişoara atribuită lui Matei Basarab)[253]. Tradiţia şi documentele ne spun că biserica domnească Sf. Gheorghe din centrul vetrei oraşului s-a ridicat pe terenurile domneşti[254], care se întindeau pînă la rîul Argeş. Era firesc ca palatul dom-nesc sau casele domneşti și alte clădiri să fie grupate in jurul său în imediata apropiere a bisericii domneşti. Prin intermediul unor bătrîni s-a transmis informaţia conform căreia Episcopia Argeș, înfiinţată în anul 1793, a primit, din partea domnitorului Moruzi, încuviinţarea de a folosi clădirile rămase în cadrul curții domneşti, pentru sediul administrativ al episcopiei. Se ştie că între anii 1793-1868, cancelaria episcopală a funcţionat la Piteşti, lîngă biserica domnească[255]. Într-o lucrare s-a propus localizarea curţii domneşti din Piteşti, construite din dispoziţia lui Neagoe Basarab, în zona sudică a oraşului, pînă la pîrîul Geamăna Mică (Turcești)[256], dar argumentele istorice nu sînt convingătoare. În plus, Geamăna (satul Prundu) din actele medievale (Geamăna Mare de astăzi) este confundat uneori cu pîrîul Dîrzul (marginea sudică veche a Piteştilor), numit frecvent în epocile modernă şi contemporană Turceşti, Valea Teiului sau Geamăna

[251] Arh. St. Pitești, fond Episcopia Argeș, dosar 14/1888.
[252] C. Șerban, Contribuție la repertoriul corespondenței stolnicului Constantin Cantacuzino, St. RI, t. 19, nr. 4, 1966, p. 685-686, 688 (nr. 28).
[253] Spiridon Cristocea, op. cit., p. 4-5; Eugenia Greceanu, Ansamblul urban medieval Pitești, Muzeul Național de Istorie, București, 1982, p. 28-34; I. Gr. Rădulescu, op. cit., p. 41-42. În primăvara anului 1988, aici s-au descoperit mai multe fragmente de ziduri ale unor construcții medievale.
[254] I. Ionașcu, op. cit., p. 33 („Pe moșia domnească").
[255] Arh. St. Pitești, fond Episcopia Argeș, dosar 108/1868.
[256] Eug. Greceanu, op. cit., p. 66-71.

Mică. Pîrîul Dîrzul este un afluent direct al Argeșului și nu al pîrîului Geamăna (Mare). Morile medievale menţionate în documente se aflau atît pe cursul și la gura Dîrzului (confluența cu Argeșul) cît și pe valea sau la gura pîrîului Geamăna (Mare)[257].

Curtea domnească din Piteşti şi clădirile aferente s-au ruinat și au dispărut în perioada numeroaselor şi distrugătoarelor războaie turco-austro-ruse de la finele secolului al XVII-lea şi pînă la începutul secolului al XIX-lea[258].

EVENIMENTE POLITICE ŞI MILITARE LA PITEŞTI ÎN EVUL MEDIU

Apărarea, independenţei şi integrităţii teritoriale a fost o preocupare constantă a ţărilor române în domeniul politicii externe. Aceaşță orientare, hotărîtoare pentru existenţa statală, a fost promovată de majoritatea domnitorilor şi susţinută în permanenţă de întregul nostru popor.

Împreună cu ţărănimea, care a constituit principala forţă a armatelor române, şi alături de alţi orăşeni, locuitorii din Piteşti au participat la luptele de apărare conduse de Basarab I, Mircea cel Mare, Vlad Ţepeş, Radu de la Afumaţi, Mihai Viteazul s.a. împotriva cotropitorilor străini. De asemenea, populaţia oraşului Piteşti a contribuit la înzestrarea şi întreținerea armatelor cu arme, mijloace de transport, echipament, alimente, bani etc.

La finele secolului al. XIV-lea, luptele antiotomane din timpul. lui Mircea cel Mare[259] au cuprins şi spaţiul argeşan. După cum indică unele surse, marea bătălie de la Rovine (10 octombrie 1394 sau 17 mai 1395) s-a desfăşurat undeva „la şanţuri" sau „la ruină", lîngă rîul Argeş, între Dunăre (Cetatea Turnu, astăzi Turnu Măgurele) şi capitala Ţării Românesti, oraşul Argeş, probabil în apropierea Piteştilor[260].

Pe lîngă cele trei localizări binecunoscute (pe rîul Argeş, în apropiere de Craiova, pe rîul Ialomiţa). unii cercetători au propus ca loc al bătăliel fie satul Tuţuleşti (comuna Suseni, judetul Argeş)[261], în punctul

---

[257] Pentru primele atestări: „gura Geamenei", v. DRH, II, p. 411-412 (doc. 215, din 4 aprille 1523); Dîrzul, v. DRH, III, p. 87-88 (doc. 52, din 25 mai 1528). Deci hidronimele sînt distincte (în secolul al XVI-lea nu se utilizau hidronimele Geamăna Mare şi Geamăna Mică).

[258] V. cap. „Evenimente politice și militare la Pitești în evul mediu".

[259] Pentru epoca sa v. vol. Marele Mircea Voievod, Edit. Academiei, București, 1987.

[260] În problema localizării și datării luptei de la Rovine, istoricii au exprimat opinii diferite: v. P. P. Panaitescu, Mircea cel Bătrîn, Bucureşti, 1944, p. 236-248; C. C. Giurescu şi Dinu C. Giurescu, op. cit., Ii, 1976, p. 71-75; C. C. Giurescu, Probleme controversate în istoriografia română, Edit. Albatros, Bucureşti, 1977, p. 162-165; Aurel Decei, Două documente turcești privitoare la expedițiile sultanilor Baiazid I şi Murad al II-lea în Ţările Române, în Relații româno-orientale …, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1970, p. 209-215; idem, Istoria imperiului otoman pînă la 1656, Edit. științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 63, Mustafa Ali Mehmed, Istoria Turcilor, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 125-127; Nicolae Stoicescu, Bătălia de la Rovine, Edit. Militară, București, 1986 (autorul propune data de 17 mai 1395); Marele Mircea Voievod, 1987, p. 254-277, 344-348, 441-446.

[261] Ion Nania, Contribuții la problema localizării bătăliei de la Rovine, SAI, V, 1963, p. 431-435; Marin Braniște, Noi contribuții la localizarea luptei de la Rovine din anul 1394, MO, nr. 7-8, Craiova, 1963, p. 612-618.

„Tufele Roşii” („Rovina”), la aproximativ 20 km SSE de Piteşti, dar la o distanță de cirea 28 km SV de rîul Argeş, fie comunele Merișani și Băiculeşti (judeţul Argeş), în sectorul confluenței rîurilor Argeș și Vîlsan[262], la aproximativ 16 km NV de Piteşti, sau chiar orașul Curtea de Argeş[263], la 35 km NV de Piteşti. Pe anumite hărti, bătălia de 1a Rovine este fixată între Pitești și Curtea de Argeş lîngă paralela 45* lat. N, la confluența Argeșului cu Vîlsanul[264].

Menționăm că în documentele din secolul trecut este consemnat oficial locul sau punctul geografic eu numele de Rovine pe teritorul județului Argeş[265].

În timpul dramaticei sale domnii Radu de la Afumați (1522-1529, cu întreruperi) : a angajat două din cele douăzezi de bătălii în zona Argeș- Muscel, pe valea Argeşelului şi la Rucăr. În octombrie 1522 Ioan Zapolya, voievodul Transilvaniei (1510-1526) şi rege al Ungariei (1526-1540), aliatul domnului muntean, cu 30 000 de ostasi, împreună cu armata Tării Româneşti condusă de Radu de la Afumati, trecînd prin Bran şi Rucăr a venit „… pîn' 1a oraş la Piteşti”[266]. De la Pitești, Zapolya s-a înapoiat în Transilvania cu daruri mari, la 11 noiembrie în același an.

În anul 1534, în. drum spre Buda, Aloisio Gritti (n. 1480), fiul natural al dogelui Andrea Gritti (1523-1538), impus de turci şi numit de Zapolya guvernator al Ungariei, a sosit la Piteşti, însoţit de secretarul său, Tranquillo Andronico, în ziua de 27 iulie, împreună cu o gardă alcătuită din 2 000 de ostaşi. Imediat a fost înconjurat de un corp din oastea țării trimis de către domnitorul Vlad Vintilă de la Slatina (1532-1535), deoarece Gritti avea în anturajul său un pretendent la tronul Țării Românești și pe unii boieri ostili domnului muntean. În plus, în mare taină, aduceau firmanul de înlocuire a acestuia. Cînd Gritti i-a prezentat ordinul de destituire semnat de sultan, Vlad Vintilă i-a replicat; „Nimeni nu are dreptul la asta”, învocînd prerogativele autonomiei ţării în privinţa alegerii și înlocuirii domnitorului. Zeci de boieri trădători sau opozanţi au fost arestati și executați la Pitești, printre care logofătul Vîlsan (Furcovici), fratele său marele spătar Radu, pîrcălabul Stan cu doi fii, Peia, fost mare spătar, Staico al lui Pârvan, mare vistier ș.a.[267].

În ultima parte a anului 1600 Mihai Viteazul a luptat pe teritoriul argeșan împotriva invaziei militare polone. Armatele polone şi oştile lui Simion Movilă au staţionat mai mult timp la Piteşti, în anii 1600-1601,

---

[262] N. Constantinescu, Mircea cel Bătrîn, Edit. Militară, București, 1981, p. 107.
[263] Sergiu Iosipescu, La Rovine în cîmpii, Magazin istoric, nr. 12, București, 1974, p. 14-18.
[264] Atlas istoric, Edit. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 54.
[265] Arh. St. Pitești, fond Tribunalul jud. Argeş, dosar nr 214/1832. Pentru moșia de la „Rovine” s-au judecat Răducanu Brădeanu cu Gh. Furduescu, în anul 1832.
[266] Radu Popescu, Vornicul, Istoriile domni1or Ţării Româneşti, ed. C. Grecescu, Edit. Academiei, București, 1963, p. 39 - 40; v. și Istoria Ţării Româneşti, 1290 - 1690. Letopisețul Cantacuzinesc, ed. C. Grecescu, D. Simonescu, Edit. Academiei, 1960, p. 45, 207; N. Stoicescu, Radu de la Afumați, Edit. Militară, București, 1983, p. 43 - 44, 151 - 152.
[267] C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., II, p. 239 - 240 ; A. Veress, Acte și scrisori privitoare la relațiunile Ardealului și Ungariei cu Moldova și Țara Românească, I, Cluj, 1914, p. 240 (doc. 200, din 4 august 1534); Călători străini, I, p. 243; A. Decei, Aloisio Gritti în slujba sultanului Soliman Kanunî, după unele documente turceşti inedite (1533- 1534); SMIM, VII, 1974, p. 114-115, 127; Şt. Andreescu, Frămîntări politice în Ţara Românească la începutul domniei lui Radu Paisie, RI, t. 29, nr. 3, București, 1976, p. 408 - 410; idem, Restitutio Daciae (Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova şi Transilvania în răstimpul 1526 – 1593, Edit. Albatros, București, 1980, p. 90-93.

unde aveau comandamentele. Despre lupta de la Bucov pe Teleajen (20 octombrie 1600) şi consecinţele ei se relatează într-o scrisoare în limba italiană expediată din Piteşti la 7 decembrie 1600 („Datum in Pitest, in Walachia, alli 7 decembre 1600") de către un informator anonim. Scrisoarea a fost anexată la un raport al generalului imperial Basta şi se păstrează în Arhivele militare din Viena[268]. Într-un document în limba germană, din noiembrie 1600, se preciza că Ioan Potocki, starostele Camenițeі și general al Podoliei, a trimis o scrisoare din Piteşti în care anunța înlocuirea lui Mihai cu Simion Movilă[269].

La 1 noiembrie 1601, Simion Movilă, într-o scrisoare adresată de lîngă Piteşti regelui Poloniei, Sigismund al III-lea, anunța că, ajutat de trupele polone conduse de Potocki, a înfrînt pe răsculaţi[270]. Este vorba de oastea lui Mihai care alesese ca domn pe Radu Şerban (1601, 1602-1611). De asemenea, în scrisoarea din 5 noiembrie 1601, redactată tot la Pitești, Simion Movilă mulţumeşte marelui hatman și cancelar Jan Zamoyski pentru ajutorul primit[271]. Documentele amintite mai sus relevă cu claritate că Simion Movilă (1600-1602, cu întrerupere) a avut tabără militară și reşedinţă temporară domnească la Piteşti.

De Piteşti se leagă şi numele marelui logofăt Ioan Norocea, sfetnic apropiat al lui Mihai Viteazul. Ioan Norocea din Prteşti era căsatorit cu domnița Stana, fiica lui Mircea Ciobanul (1545-1552, 1553-1554, 1558-1559) și a Doamnei Chiajna (fiica lui Petru Rareş, nepoaită a lui Ștefan cel Mare) și soră cu domnitorul Petru cel Tînăr (1559-1568). A avut proprietăti în Pitesti și în comunele suburbane Ştefăneşti, Colibași și Mărăcineni. El și-a început cariera politică în timpul lui Pătraşcu cel Bun, tatăl lui Mihai Viteazul, deţinînd mari dregătorii în Ţara Românească, Moldova şi Transilvania. Între altele, Ioan Norocea a îndeplinit funcția de reprezentant al Transilvaniei la Poartă. A fost primul şi singurul mare boier care a participat efectiv în conducerea celor trei ţări româneşti, După ce Mihai Viteazul a ocupat tronul Ţării Româneşti, Ioan Norocea a ajuns mare vornic. În luptele cu otomanii a comandat un corp de oaste la Dunăre şi a purtat, în numele voievodului, tratative cu Sigismund Bathory. Documentele vremii apreciază că Ioan Norocea a slujit „cu vărsare de sînge"[272] pe Mihai Viteazul, care, la rîndul său, i-a acordat o încredere deosebită[273]. Una din fiicele sale, Velica, căsătorită inițial cu Vlad, domn al Ţării Româneşti între 20 iulie - 6 august 1589, iar mai tîrziu cu Fabio Genga, omul de încredere al lui Sigismund. Bathory, a exercitat o mare influenţă asupra lui Mihai Viteazul, luînd parte la viața politică a Transilvaniei în perioada anilor 1599-1601[274]. Se poate spune că prin întreaga sa activitate logofătul Ioan Norocea din Pitești a militat

---

[268] Hurmuzaki, XII, 1903, p. 1, 106 (doc MDXCIX).
[269] A. Veress, Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, VI, București, 1933, p. 274-275 (doc. 251).
[270] Hurmuzaki, supl. II, II, București, 1985, p. 70-71 (doc. XLI).
[271] Ibidem, p. 71-72, (doc. XLII). Cancelarul polon Jan Zamoyski (1545 – 1605) a fost însurat a treia oară cu Griselda Bathory, sora lui Sigismund Bathory.
[272] DIR, veacul XVI, B, VI, p. 191 (doc. 208 din 1595 nov. 12); DRH, B, XI, doc 139.
[273] Georgeta Totoiu, Rolul logofătului Ivan Norocea în viața politică a ţărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, St. RI, XVI, nr. 2, București, 1963, p. 409-428; idem, Apulum, V, p. 323-345; (v. și bibliografia); N. Stoicescu, Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească și Moldova, Edit. Enciclopedică Română, București 1971, p. 66-67.
[274] N. Iorga, Doc, privitoare la Ivan Norocea și la Velica Norocea, prietena lui Mihai Viteazul, BCIR, X, 1931, p. 92-102; idem, Istoria lui Mihai Viteazul, Edit. Militară, București, 1968, p. 164, 333.

pentru realizarea premiselor diplomatice ale unirii celor trei ţări române. El a fost unul din ctitorii bisericii Buna Vestire (Greci) din Piteşti, zidită în 1564, cunoscută sub numele „biserica lui Norocea logofăt”[275]. Ioan Norocea din Piteşti a murit înainte de 14 martie 1600.

Spre finele secolului al XVIII-lea, deoarece domnitorul Constantin Brîncoveanu (1688-1714) a refuzat să accepte condiţiile impuse de Imperiul habsburgic, armatele austriece comandate de generalul Donat Heissler au intrat în Ţara Românească prin pasul Bran și au ocupat mai multe oraşe, în decembrie 1689, printre care şi Piteşti, Cîmpulung, Curtea de Argeş. În acelaşi an au ajuns la Piteşti şi oştile habsburgice conduse de markgraful Ludovic de Baden, care a lăsat aici un regiment[276].

În drum spre Suedia, regele Carol al XII-lea (1697-1718), venind din Turcia prin Rusciuc şi Giurgiu, a staţionat la Piteşti între 19 octombrie și 8 noiembrie 1714. În cursul călătoriei prin Ţara Românească a fost însoţit de cronicaul Radu Popescu (cca 1658-1729), din dispoziţia domnitorului : „… şi viind pînă la Giurgiov, au fost poruncă (de) la Ştefan-vodă să-i gătească conace, pînă îl va trece în Ardeal. Și au rînduit boiari pe Radu vornicul Popescu, pă Drăghici Strîmbean, pe Gligore căpitanul, de l-au dus de la Giurgiu, pîn conacele ce să rînduisă şi mergînd pînă la Piteşti, şăzînd cîteva zi1e, au perit dintre oşti cu cîțiva oameni de ai lui și s-au dus tiptil în cai de poşte pînă în ţara lui şi nimeni nu 1-au ştiut că iaste craiul într-acei sfeţi ce mergeau cu poşte. Oştile lui rămînîndu cu ghinărarii lui acii, şi cu turcii, au purces de s-au dus pe la Dragoslavele în Ţara Ungurească şi den hotar s-au întors turcii şi boiarii îndărăt, iar ghinăralii cu oştile lui s-au dus în ţara lor”[277]. Regele și o parte din anturajul său au fost încartiruiţi la Piteşti, potrivit tradiţiei şi în casa (cula) Budiştenilor, din satul Budeasa, situat în apropierea oraşului[278]. Pe casa din Budeasa se află o placă memorială cu următorul text : „Carol al XII-lea, regele Suediei, fugărit de vrăjmaşi, s-a ascuns şi odihnit aici”. Învinsul de la Poltava (1709) aştepta sosirea unui curier trimis la Viena. La 26 octombrie a venit la Piteşti şi restul armatei suedeze de la Tighina (Bender), în frunte cu generalul Axel Sparre. Unităţile suedeze au plecat la 6 noiembrie, iar regele a părăsit Piteştii în secret şi deghizat, în noaptea de 8-9 noiembrie 1714, în direcţia Bran-Braşov[279].

Stabilirea regelui suedez la Piteşti și intenţiile sale au fost urmărite cu atenţie de diplomaţia europeană prin agenţi informatori. De Torcy, secretarul (mirtistrul) pentru afacerile străine al Franţei, a primit de aici două note informative expediate de către un necunoscut. În prima scrisoare, cu data de 5 noiembrie 1714 (Pitetz), se arată că regele a sosit aici la 19 octombrie, unde a rămas pînă în prezent, în aşteptarea reîntoarcerii

[275] Pisania actuală.
[276] Cronicari munteni, II, Edit. Pentru literatură, Bucureşti, 1961, p. 23.
[277] Radu Popescu, Istoriile domnilor Ţării Rumâneşti, în Cronicari munteni, I, ed. M. Gregorian, Edit. pentru literatură, Bucureşti, 1961, p. 488; v. şi Afenduli Constantinopolitanul, Istoria parțială a faptelor ce s-au întîmplat regelui Suediei, Carol …, în Hurmuzaki, t. XIII, Scrieri şi documente greceşti …, Bucureşti, 1914, p. 67.
[278] În afară de Piteşti (probabil în clădirile curţii domneşti sau casele boierilor, negustorilor, meseşugarilor bogaţi) şi conacul Budiştenilor din Budeasa, în unele publicaţii a fost indicat ca loc de găzduire şi conacul Goleștilor de lîngă Pitești. Cronicarul Radu Popescu, martor al evenimentului, care cunoştea bine familiile boierilor Goleşti şi Budişteni, nu a menţionat în lucrarea sa aceste localităţi (Budeasa şi Goleşti).
[279] Remus Ilie, Drumul regelui Carol al XII-lea prin Ţara Românească şi Ardeal în anul 1714, Revista istorică, XX, nr. 1 - 3, Bucureşti, 1934, p. 23 - 26 (v. şi bibliografia); I. Hurdubeţiu, Istoria Suediei, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 156-157.

unui curier trimis la Viena. Peste 10 zile vor sosi Piteşti cei 1500 de ostasi rămaşi la Bender (Tighina). Din Piteşti vor pleca pe căi diferite. În a doua scrisoare, trimisă la 10 noiembrie 1814, ministrul francez este anunţat că regele Suediei, după ce a staţionat la Piteşti (Pitetz), a plecat în Transilvania în noaptea de joi spre (19 noiembrie 1914 ; 8-9 noiembrie, stil vechi), travestit purtînd un costum cafeniu-închis și o perucă[280].

Într-o altă scrisoare, redactată în Bucureşti, la 21 octombrie 1714, se preciza că regele Suediei a sosit de aproape unsprezece zile în provincia Valahia şi este instalat (găzduit) la Piteşti (Pitest), nu prea departe de Bucureşti. Aici va rămîne pînă ce va primi un răspuns de la Viena și pînă cînd va sosi suita sa de la Bender (Tighina)[281]. Celebrul istoric, scriitor, filozof şi om politic francez Francois-Marie Arouet de Voltaire (1694-1778) era informat din Viena în permanență despre acţiunile şi deplasările regelui suedez. În cartea sa Histoire de Charles XII (Istoria lui Carol al XII-lea), scrisă în anii 1727-1728, apărută în anul 1731, afirma că regele a trecut spre Transilvania prin Tîrgovişte[282] și, deci, nu aminteşte de Piteşti. Se pare că la data redactării lucrării, Voitaire n-a deţinut toate informaţiile referitoare la drumul parcurs de Carol al XII-lea prin Muntenia.

Într-o valoroasă scrisoare din 15 octombrie 1714, expediată din Bucureşti, domnitorul Ştefan Cantacuzino (1714-1716) informa pe Hrisantie, patriarhul Ierusalimului, despre dificultăţile ivite în urma sosirii regelui Carol XII în Ţara Românească. Între altele, voievodul relata „… Noi de aici n-avem altceva mai însemnat să aducem la cunoaşterea Fericirii Voastre, decît cîteva ştiri în privinţa Majestătii Sale regelui Suediei, carele de cînd a călcat în această nenorocită ţară și a venit pînă la un orăşel, numit Piteştii (subl. n.) nu ştim din ce cauză n-a voit să-și urmeze călătoria, potrivit orînduelei măsurilor hotărîte de către firmanele puternicei Împărăţii; adică în şapte zile să-și facă intrarea şi ieşirea pînă la hotare, ci sosind pe neaşteptate în Piteşti (subl. n.), a rămas locului nestrămutat, cu toate că de acolo pînă la hotare nu sînt decît două conace; zicînd că aşa vrea să şază cît o pofti; și sînt opt zile astăzi de cînd se află acolo cu atîta mulţime dupe dînsul. Noi, nefiind în cunoştinţă de mai nainte despre această nemijlocită întîrziere, i-am pregătit cele cuvenite numai pentru şapte zile sau opt zile și încă, aceste porunci ne-au sosit abia cînd Majestatea Sa ajunsese la Giurgiu. Iar acum oprindu-se pe neaşteptate în Piteşti, este fără putinţă de a arăta pe hîrtie ce măhnire, ce strîmtorare, ce prădări și ce răpiri, la cîte pagube și la cîte stricăciuni dă prileju această împrejiurare nenorocitei și vrednicei de plîns ţărei aceştia" (subl. n.) În continuare, domnitorul arăta că datorită secetei lipsesc alimentele și furajele. În plus, dacă suedezii vor mai întîrzia, va veni iarna, iar pe îngheţ şi zăpadă nu ar mai putea traversa munţii, pentru a trece în Transilvania. „De aceea ne aflăm în cea mai mare întristare şi desnădăjduire faţă cu greutăţile împrejurării acesteia …".

[280] N. Iorga, Acte și fragmente cu privire la istoria românilor, I, București, 1895, p. 100-101.
[281] Hurmuzaki, supl. I, vol. I, București, 1886, p. 432.
[282] Fr. Voltaire, Histoire de Charles XII, Librairie Hachette, Paris, 1888, p. 245 (pentru alte detalii, v. și p. 223-245); idem, Collection complette des ouvres …, t. II, 7, Geneve, 1768, p. 245; v. și N. Iorga, op. cit., p. 100 (raportul din Viena către Voltaire, 8 august 1714).

În încheiere considera că staţionarea regelui Carol XII la Piteşti constituia o „povară de jale și grea de suferit… pe spinarea bieților pămînteni (subl. n.)[283].

În timpul repetatelor războaie austro-ruso-turce din secolul alXVIII-lea, Piteştii au devenit nu numai punctul de concentrare, aprovizionare și trecere a trupelor, ci și locul de desfăşurare a unor bătălii. Astfel, desfășurarea războiului austro-turc din 1716-1718 a avut ca urmări ocuparea şi jefuirea oraşului de către armatele austriece. Despre acest eveniment, petrecut în anul 1716 Gh. Șincai în Cronica sa relata astfel : „… Deci o samă de cătane veniră pînă la Pitești cu un căpitan …și multe rele și jafuri au făcut, au omorît și pe vro cîțiva boieri adică : pe Șerban Priștenul cluceriul, pe Grigore Vlădescul Vistierul, pe Preda Izvoreanul postenicul și pre alții…”[284]. În primul an al războiului, la aflarea știirii că o trupă austriacă a ajuns pînă la Pitești și de aici se îndreaptă spre București, mitropolitul Antim Ivireanul, boierii Radu Golescu, Grigore Bălăceanu ș.a. au determinat pe domnitorul Nicolae Mavrocordat (1715-1716, prima oară) să se refugieze la Giurgiu. De acolo a revenit în capitală cu ajutorul turcilor, unde a executat pe cîțiva boieri și a destituit pe mitropolit, care apoi a fost ucis[285].

În perioada războiului austro-ruso-turc din anii 1735-1739, oştile turceşti, care urmăreau armatele austriece, au prădat multe oraşe şi sate din Ţara Românească, printre care se numără Piteștii, Tîrgoviştea, Cîmpulungul. Cronicarul grec Constantin Daponte (1714-1784), fost secretar al domnitorilor Constantin şi Ioan Mavrocordat, în opera sa Efemeridele dacice ..., a publicat documente şi alte mărturii despre evenimente petrecute în cursul conflictului amintit. Daponte a reţinut lcă a Pitești a avut loc o luptă, în anul 1737, între armata otomană condusă de Mustafa-paşa şi armata austriacă. Turcii ieşind învingători „s-au întors iarși 1a Cîmpulung şi i-au dat foc”[286], după ce l-au jefuit. Din oraşele cotropite au fost luaţi mulți robi.

Istoricul Gheorghe Şincai (1754-1816) în opera sa Hronica românilor…, pentru anul 1738, a notat următoarele : „… le scrie aceasta Anonymul românesc aşa grăind : Întru a treia domnie a lui Constantin Mavrocordat, coborînd nemţii în ţară, e1 a fugit Turtucaia, iar boierii au rămas în ţară cu nemții. După aceasta venind Constantin vodă cu turci, s-au tras nemții la munte; şi bătînd turcii pe nemţi Pitești și la Perișani, au trecut nemții în Ardeal…”[287].

De asemenea, în vara anului 1772, pe timpul războiului ruso-turc din anii 1768-1774, armatele otomane au provocat mari distrugeri în oraşul Pitești[288]. Alte documente prezintă oraşul Piteşti în perioada războiului ruso-austro-turc din anii 1787-1792. Aici au fost repartizate unităţi militare otomane şi s-au amenajat mari depozite de cereale și

[283] Călătoria lui Carol XII, regele Suediei prin România, în Almanah Literar şi Ilustrat, 1887, Bucureşti, 1887, p. 93 - 95 (scrisoarea a fost găsită de către D. C. Ollănescu în Biblioteca patriarhiei din Constantinopol).
[284] Gh. Șincai, op. cit, p. 391-392; v. şi Radu Popescu, op. cit., p. 499, 504.
[285] A. D. Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traiană, IX, ed. III, Bucureşti, 1929, p. 24-27.
[286] Istoria literaturii române, I, ed. a II-a, Edit. Academiei, bucurești, 1970, p. 544.
[287] Gh. Șincai, op. cit., p. 437-438.
[288] Gr. Urițescu, op. cit, p. 215-216.

furaje. Turcii au format un cordon de luptă spre granița cu Transilvania care includea şi oraşul Piteşti[289].

În împrejurările, acestui război 1a Piteşti a avut loc o luptă între austrieci și turci, în august 1791, în timpul căreia a murit istoricul şi etnograful amator austriac Franz Joseph Suizer (1727-1791). Sulzer se născuse în Elveția (Laufenburg) și ajunsese căpitan în armata habsburgică. În anul 1776 a fost chemat în Ţara Românească de către domnitorul Alexandru Ipsilanti ca secretar, consilier, inginer, topograf, profesor de filozofie și drept. A fost înmormintat în cimitirul catolic din Piteşti. În lucrările sale de istorie („Gesechichte des Transalpinischen Daciens" Viena, 1781-1782, 3 vol.) s-a pronunțat împotriva continuităţii și a susținut teza greșită cu privire la formarea poporului român şi a limbii române în sudul Dunării. Sulzer este considerat promotor al acestei teorii neştiințifice, preluată şi propagată în secolul al XIX-lea de geograful şi istoricul Robert Roesler (1836-1874), precum şi de alţi adepţi ai teoriei tendenţioase imigraţioniste care contrazice flagrant realitatea istorică[290].

După războiul ruso-austro-turc din 1787-1792, din cauza asuprii otomane şi a jefuirilor cîrjalilor, numeroşi locuitori din sudul Dunăril au trecut în Principate şi s-au stabilit în diferite oraşe şi sate. În anii 1800 1801, cîrjalii au distrus oraşele Vraţa și Teteven. O parte din locuitorii acestor oraşe s-au refugiat în oraşele Craiova, Caracal, Piteşti. În anul 1807, mulţi bulgari, sîrbi, români sud-dunăreni și alți creştini au emigrat în Ţara Românească şi Moldova[291].

La începutul secolului al XIX-lea, populaţia din Oltenia şi o parte din Muntenia a avut de suferit de pe urma invaziilor şi jafurilor întreprinse de trupele lui Pasvan-Oglu, cunoscutul paşă din Vidin, revoltat împotriva sultanului. Într-un raport al reprezentantului diplomatic al Prusiei la Constantinopol, von Knobelsdorf, din 12 iunie 1802, trimis regelui, se relatează că Manaf (Mano) Ibrahim, aghiotant al lui Pasvan-Oglu, a intrat în Muntenia cu un detaşament de 800 de oameni şi a înaintat pînă la Pitesti. Incursiunea de la Piteşti a provocat spaimă şi în Bucuresti. Pînă în anul 1802, prinţul Alexandru Moruzi (1793-1796, 1799-1801) reuşise să anihileze acţiunile lui Pasvan-Oglu. Se pare că intervențiile acestui răsvrătit erau încurajate tacit de către Imperiul habsburgic, care însă n-ar fi fost de acord cu devastarea provinciilor românești[292].

Războiul ruso-turc din 1806-1812 a pricinuit multe daune în Pitești, oraşul fiind un important punct strategic pentru armatele străine[293]. A fost ocupat la început de către armata turcă, iar apoi de cea rusă. Dintr-un raport, cu data de 24 aprilie 1812, înaintat de către agentul imperial austriac Fleischhackl von Hakenau cancelarului Clemens Lothar Wenzel von Metternich-Winneburg (1773-1859), aflăm că la Pitesti a fost can-

---

289 Hurmuzaki, XIX, partea I, Bucureşti, 1922, p. 387, 522-524.

290 Istoria României, III, 1964, p. 534, 555, 1092, 1120; A. D. Xenopol, Teoria lui Rosler, Iași, 1884; Gheorghe I. Brătianu, O enigmă și un miracol istoric: poporul român, Bucureşti, 1940; Nicolae Stoicescu, Continuitatea românilor …, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1980, p. 25 şi urm.; v. şi C. Diaconovich, Enciclopedia română, t. III, Sibiu, 1904, p. 1042; Dicţionarul enciclopedic român, IV, Bucureşti, 1966, p. 552; Enciclopedia istoriografiei româneşti, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 307 - 308.

291 C. N. Velichi, România și renașterea bulgară, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, p. 52.

292 N. Iorga, Acte și fragmente cu privire la istoria românilor …, II, p. 366.

293 Hurmuzaki, supliment I, III (1709-1812), p. 391, doc. LV din 1812: „Le grand chemin de Pitești" („Marele drum al Piteștilor" și alte drumuri strategice care treceau prin Pitești.

tonat, printre alte unități, regimentul rus de ulani din Volhinia. Acest regiment a primit dispoziţie ca să recruteze efective de ostaşi din ţările române[294].

ORAŞUL PITEŞTI ÎN SURSE MEDIEVALE EXTERNE

Datorită importanţei sale economice şi politice, precum și poziției geografice favorabile, oraşul Piteşti apare consemnat în numeroase documente medievale externe : hărți, memorii, note de călătorie, rapoarte diplomatice și militare sau scrisori ale unor personalităţi europene.

Încă din secolul al XVI-lea, Piteştii au început să figureze în diferite lucrări cartografice care aveau o largă circulaţie pe continentul nostru[295]. Așa, de exemplu, în anul 1546, în harta întocmită de Giacomo Gastaldi, intitulată Carta dei Paesi Danubiani (Harta ţărilor dunărene), editată la Veneţia, localitatea argeseană a fost trecută cu denumirea de Pitiesd[296]. Este una din primele menţiuni cartografice cunoscute ale Piteştilor. Peste puţin timp, în anul 1550, în harta Transilvaniei și a unor zone din Ţara Bomânească şi Moldova, întocmită de Georg Reicherstorffer, întîlnim localitatea Pitesi Coenobium[297]. De asemenea, în anul 1566, I. Sambucus menţionează în harta Transilvaniei, care cuprinde și o parte din Muntenia, Pitesi Coenobium[298]. Cu această denumire sau cu unele similare - Pitesi Sinobium, Pitesk Sinobium a fost notat oraşul Pitești în mai multe hărţi tipărite între anii 1579-1700, adică într-o perioadă de aproape un secol și jumătate.

În legătură cu toponimul „Pitesi Coenobium", utilizat în harta din anul 1550 şi în hărţile ulterioare, unii cercetători susţin că este o eroare de atribuire şi de localizare a lui Reicherstorffer pentru Piteşti, eroarea fiind preluată şi de către alţi cartografi. Această denumire s-ar referi la oraşul Curtea de Argeş (oraşul Argeş), vechea capitală a Ţării Româneşti, sediul mitropoliei, unde se află, cunoscuta mănăstire cu biserica zidită de Neagoe Basarab, deoarece semnificaţia cuvîntului „coenobium nu corespunde cu situaţia instituţiilor religioase din Piteşti, la mijlocul secolului al XVI-lea.

Din studierea atentă a hăţilor respective și a altor documente reiese că nu poate fi vorba de o greşeală sau de o confuzie a cartografilor, întrucît localitatea Argeş a fost trecută separat, la N de Piteşti, pe toate hărţile unde a fost consemnat Pitesi Coţenobium (Sinobium), de cele mai multe

[294] Hurmuzaki, serie nouă, II, Edit. Academiei, Bucureşti, 1967, p. 15-16 (doc. 16).

[295] Au fost cercetate hărţi medievale din Cabinetul de atlase şi hărţi al Bibliotecii Academiei din Bucureşti, colecția de hărţi medievale a Muzeului județean Argeş din Pitești (inv. nr. 322-351, sec. XVI-XVII); alte colecţii din arhive, muzee şi biblioteci, colecţii particulare.

[296] Florio Banfi, I Paesi Romeni nei monumenti cartografici italiani del Rinascimento, extras din Buletinul Bibliotecii Române din Freiburg, II (1954), III (1955/1956), Freiburg, 1956, tav. IX, nr. 11 (harta originală se păstrează la Biblioteca Apostolica Vaticana, foaia SV, 53,2 x 36,2 cm); pentru alte hărţi prezentate în aceste pagini, v. tav. X, nr. 12 - XXIX, nr. 45.

[297] D. Dem. Dimancesco, Monumenta cartographica Moldaviae, Valachiae et Transilvaniae, San Francisco, MDCCCCXXXIII, 1933-1935 (album dăruit de autor lui Nicolae Titulescu, cu autograf, păstrat în BARSR), f. 28, nr. 46 (Curtea de Argeş este notată Argisch templum) pentru celelalte hărţi v. f. 37-98 (sec. XVI-XVII).

[298] Atlas istoric. Documente cartografice, Edit. Didactică și Pedagogică, Bucureşti, 1971, h. 15 (o reproducere este expusă și în sălile muzeului din Piteşti).

ori cu denumirea de Argisch tempium. Totodată, în Piteşti şi în apropiere au existat schituri sau mănăstiri şi biserici vechi pe lîngă unele au funcționat schituri) în secolul al XV-lea şi în prima jumătate a secolului al XVI-lea[299].

Totodată trebuie avut în vedere că Georg Reicherstorffer (înainte de 1500-după 1550), autorul lucrării Chorographia Transylvaniae …, tipărită la Viena în 1550 şi dedicată umanistului de origine română, Nicolaus Olahus, fiind născut în Sibiu, unde a funcționat ca notar al oraşului, şi datorită misiunilor sale ulterioare politico-militare, poseda suficiente informaţii despre principalele oraşe din Ţara Românească[300]. Se ştie că în perioada respectivă se intensificaseră relațiile comerciale între Sibiu şi Piteşti sau cu alte oraşe ale Munteniei. Negustorii din aceste oraşe, sol (diplomaţii), curierii ş.a. călătoreau pe vechiul drum comercial care treceii prin Sibiu, Turnu Roşu, Cîineni, Curtea de Argeş, Piteşti şi de aici sa îndreptau spre Tîrgovişte, Bucureşti, Brăila sau spre Turnu (Măgure)e Roşiori, Zimnicea, Giurgiu pînă la Constantinopol (Istanbul)[301]. Precizăm că harta amintită face parte din Chorographia Transylvaniae.

Denumirea Pitesi Coenobium indică existenţa unor vechi şi însemnate aşezăminte monahale în Piteşti (mănăstiri, schituri sau chinovii). Este singurul oraş din ţara noastră care a fost cartografiat cu acest toponim. În multe hărţi ulterioare oraşul Piteşti este înregistrat şi grafiat după cum urmează, : Pitesi Coenobium (1579, Heyns), (1598, Ortelio), (finele sec. XVI, Heyns-Galle), (finele sec. XVI, Orteli, tip. Brescia), (1664, Jaillot), (1686, tip. Roma, dar şi Pitesck, Pilesck, deci trei grafii pentru Piteşti, pe aceeaşi hartă) ; Pitesi Sinobium (1596, Oct. II Fugger); Pitesk Sinobium (1630, Levinius), (1687, Vischer), (-, Custodis), (-,Allard) ; Pitesi (1601, Ortelius); Pitesch (1559, 1560, 1566, Gastaldo), (1560, Licinius), (156 -1564,-, Vaticano), (1572, Bertelli), (1578, h. Imp. otoman), (1584, -), (1693, 1696, Sanson); Pilesch (1560, Lafreri-Licinius), (1578, Jode), (1584, Ortelius-Castaldo); Pilesck şi Pitesck (16847, Cantelli) ; Pitiesd (1584, Castaldo-Ortelius); Pitiesth (1584, Gastaldo) ; Pitesk (1578, Jode), (1579, Sambucus), (1595, 1600, 1602, 1600-1638 Mercator), (1596, Antonio), (1598, Lazio), (1600, Sambucus), (1620, Koerius), (1640, tip. Blaeu), (1677, tip. Paris). (1683-Pitesk als Pilesch, Berry), (1692, Sanson), (cca 1700, tip. Paris) ; Pitest (1595, 1602, 1608-1610, Mercator), (1630, G. şi I. Blaeu), (finele sec. XVII, G. şi L. Valk) (-, h. Danubii … de Haupt şi Vind) etc.[302].

În cele mai multe hărţi, rîul Argeş este confundat cu afluentul său Dîmboviţa, iar oraşul Piteşti apare localizat cînd pe partea stîngă cînd pe partea dreaptă a rîului notat greşit.

O semnificaţie istorică deosebită are includerea Piteștilor în harta XI pictată în loggia celebrului artist al Renaşterii Rafael Sanzio, din Palatul

[299] Gr. Uriţescu, op. cit., p. 227-228; N. Stoicescu, Bibliografia …, MO, 1966, p. 147/257, 357/495; V. Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, Bucureşti, 1976, p. 235 - 236, 312, 316; Eparhia Rîmnicului şi Argeşului. Monografie, I, R. Vîlcea, p. 382-388.

[300] Călători străini …, I, p. 181-186.

[301] V. supra paginile destinate comerțului medieval.

[302] În diferite hărţi s-au găsit şi alte forme de grafiere a toponimului Piteşti, însă pentru exemplificare şi comparaţie au fost prezentate ccle mai frecvente. Unele litere sînt scrise, transcrise sau tipărite eronat de către autorii hărților şi de către tipografi (v. şi C. Şerban, Oraşul Piteşti în cartografia medievală europeană, manuscris).

Vaticanului, realizată înainte de 1562[303]. Pe această hartă oraşul de pe malurile Argeşului este grafiat Pitesan.

În seeolele al XVIII-lea şi al XIX-lea oraşul Piteşti este prezentat în tot mai numeroase hărți europene. Fără îndoială că prin intermediul lucrărilor cartografice oraşul Piteşti a fost mai bine cunoscut în alte ţări, sub aspect economic, politic, militar şi cultural.

*

Însemnările călătorilor străini care au trecut prin Piteşti în epoca medievală cuprind prețioase informații cu privire la viaţa economică, socială, politică și culturală a oraşului.

Oraşul Piteşti fiind situat la intersecția principalelor drumuri ale Țării Româneşti şi îndeosebi pe drumul internaţional care străbătea Europa de la vest la sud-est, prin Viena—Budapesta—Sibiu—Piteşti—Bucureşti—Giurgiu—Rusciuc—Constantinopol, deseori s-au oprit aici numeroase personalităţi politico-cliplomatice, militare, științifice, literare, religioase ş.a.[304].

O relatare interesantă este aceea din 1640 a misionarului minorit Petru Bogdan Baksic sau Pietro Deodato Baksic, (c. 1601-1674), arhiepiscop catolic bulgar de Sofia, vicar apostolic al Țării Româneşti și Moldovei. Referindu-se la Piteşti. a notat : „Mai este încă oraşul (Pitescti), în apropierea munţilor, așezat pe dealuri, lîngă rîul Argeş; de o parte a rîului se află cîmpii şi păduri de cealaltă parte, spre munti, sînt dealuri şi vii care sînt în mare număr şi dau vinurile cele mai bune din toată Ţara Românească. Are biserici frumoase și o mănăstire de călugări. Aici nu sînt catolici … Are 200 de case de români, adică vreo mie de suflete, oameni ceva mai răsăriţi". În continuare arată că la Piteşti „Se face o pîine foarte frumoasă, albă şi gustoasă"[305].

În anul 1657, un călător suedez, baronul Calaes Ralamb (1622-1695), în drum spre Istanbul a străbătut Ţara Românească și a ajuns la Dunăre în ziua de 30 aprilie. Acolo a întîlnit trei formaţii militare de cavalerie, una fiind din Piteşti. Militarii piteşteni se aflau în garnizoană dintre Muntenia şi Turcia. Trupele amintite au excortat grupul de suedezi pînă la frontiera din zona Călărași[306].

Patriarhul Antiohiei, Macarie al III-lea Juhanna ibn az-Za`im (1647-1672) renumit cărturar, împreună cu fiul său, arhidiaconul Paul de Alep (1627-1669), în timpul călătoriilor făcute prin Țara Românească, între anii 1653 nov.-1654 mai și 1656 oct.-1658 oct.[307], au vizitat și oraşul Piteşti. În descrierea călătoriei, Paul de Alep arată că luni 12 ianu-

---

[303] Loggia a fost proiectată de Bramante și construită de Rafael Sanzio, în conformitate cu propriile sale vederi. Pirro Ligorio a acordat asistență științifică celor care au proiectat hărțile. De execuția cartografică a răspuns Stefano Francese, desenator din Paris, iar Antonio Vanosino da Varese a pictat hărțile cu ajutorul lui S. Dentis. V. Ion Dumitriu-Snagov, Imaginea teritoriilor românești în Loggia lui rafael Sanzio, RA, anul LX, vol. XLV, nr. 3, București, 1983, p. 245-256 (Pitesan, p. 250).

[304] N. Iorga, Istoria românilor prin călători, Edit. Eminescu, București, 1981; Călători Străini, vol. I-VIII; Paul Cernovodeanu, Societatea feudală românească văzută de călători străini (secolele XV-XVIII), Editura Academiei, Bucureşti, 1973.

[305] Călători străini, V, partea I, 1973, p. 208-209; despre Baksic v. și N. Iorga, op. cit., p. 261-268; P. Cernovodeanu, op. cit., p. 17-18, 193-194.

[306] Alf Lombard, op. cit., p. 559; v. și N. Iorga, op. cit., p. 255-257.

[307] N. Iorga, op. cit., p. 235-245,; Emilia Cioran, Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în ţările române, 1653-1658, București, 1900, p. 140, 250; P. Cernovodeanu, op. cit., p. 20-22.

arie (1657) au plecat din Tîrgovişte şi seara au ajuns „… într-un sat al marelui logofăt numit Goleşti (Golaşiti), care are o biserică mare și frumoasă pe care el o clădise… Palatul logofătului este o clădire armonioasă, măreaţă, apărată de mai multe turnuri. Am dormit acolo, fiind pimiţi cu mare cinste și oaspeţi cu o masă domnească. În dimineaţa următoare am ajuns la un tîrg numit Piteşti (Bitașiti) unde se află zece biserici de piatră şi de cărămidă. Locuitorii, cu tot clerul lor, au ieşit la întîmpinarea noastră. Aici se face un vin dulce, bun, care are un mare renume şi este cel mai bun din toate vinurile făcute în Ţara Românească[308]. De la Piteşti, unde s-au oprit pentru scurt timp, patriarhul și fiul său, pe un drum greu, acoperit cu gheață și apa unor rîuri care se revărsaseră, au mers la Curtea de Argeş, iar apoi la Cîmpulung şi de aici la mănăstirea Vieroşi de lîngă Piteşti, situată în actualul sat Făget, comună suburbană Colibași-Pitești. Arhidiaconul a reţinut că „Este o mănăstire foarte frumoasă și are donă havuzuri sau fîntîni îndestulate eu apă ce vine dintr-un izvor din vîrful muntelui". „Această localitate produce un vin cu „efsiten" pe care ei îl numese pelin (în ms. Arab : Cellinu) ; este foarte ameţitor și este de diferite feluri și calităţi[309]. Cei doi cleriei sirieni au mai revenit la Piteşti în iunie 1657 şi în aprilie 1658 ; de asemenea, patriarhul, în iunie 1658, iar Paul de Alep, la 1 septembrie 1658. În vara anului 1658, din cauza tulburărilor interne, patriarhul Macarie şi-a stabilit reşedinţa provizorie la Piteşti. ,,Nu i-am găsit pe domnul nostru patriarh la Bucureşti - relatează Paul de Alep -, căci din cauza deselor tulburări și spaime care se iveau în oraş şi a desăvîrşitei lipse de locuitori, el plecase de acolo și se dusese la Pitești unde şi-a stabilit reşedinţa ; şi eu m-am dus la el. S-a bucurat mult că scăpasem cu viață, fapt în care nimeni nu mai nădăjduia …”[310]. Patriarhul Macarie a plecat din Piteşti spre București la începutul lunii septembrie 1658[311].

Amintim că patriarhul Macarie a tradus Letopisețul Țării Românești în limba arabă, sub forma unui compendiu de istorie, această traducere fiind cea mai veche versiune a cronicii Țării Românești cunoscută pînă acum[312].

Frederic Veterani (ante 1650-1695), italian de origine, conte, colonel de cavalerie în serviciul împăratului habsburg, apoi general și feldmareşal, comandant seeund al armatei austriece, evidențiat în luptele cu turcii, în raportul despre Ţara Românească trimis la 1 octombrie 1688 impăratului Leopold I, referindu-se la itinerarul parecurs de la Olt (Slatina) la Piteşti, a scris următoarele : ,,După ce treci apoi rîul Olt, dai de cîmpie, întreruptă totuşi mereu de păduri şi dealuri această cîmpie se întinde cale de patru zile pînă la Piteşti, localitate care, deşi este socotită ca un oras poate fi luată drept un sat ; împrejurimile sale sînt roditoare şi [sînt] mai ales

[308] Călători străini, VI, 1976, p. 163 - 164; în lucrarea intitulată „Călătoria în Rusia a patriarhului Macarie din Antiohia ...", traducere din limba arabă de G. Murcos (după manuscrisele din Arhivele Generale ale Ministerului de Externe-Moscova), ed. a V-a (Întoarcerea prin Moldova şi Valahia, Asia Mică şi Siria. Rezultatele călătoriei), Moscova, 1900, textul cu privire la Piteşti este redat astfel: „ ... în dimineaţa următoare, noi am ajuns într-un mare centru comercial – Piteşti, cu zece biserici, construite din piatră și cărămidă"; V. E. Cioran, op. cit.,: „Oraș de tîrg (sic !), numit Pitești” (p. 140).
[309] Ibidem, p. 172.
[310] Ibidem, p. 272.
[311] Ibidem, p. 276.
[312] Virgil Cândea, Letopisețul Țării Românești (1292-1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim, St. RI, t. 23, 4, 1970, p. 673-692.

păduri, văi și munți (sic!); din acest loc se ajunge cu greu la Turnu Roșu…”[313]. Veterani a murit la Lugoj, în anul 1695, în luptele cu turcii.

Anton Maria del Chiaro-Fiorentino (1669 –post 1727), cărturar italian, secretar și consilier al domnitorilor Constantin Brîncoveanu (1688-1714), Ștefan Cantacuzino (1714-1715) și Nicolae Mavrocordat (1715-1716, prima oară), a cunoscut diferite aspecte ale vieții economice, politice, sociale și culturale din Țara Românească, în perioada anilor 1710-1716, pe care i-a petrecut în țara noastră[314]. În cartea sa intitulată Storia delle Moderne Rivoluzioni della Valachia … (Istoria revoluțiilor moderne ale Valahiei …), tipărită la Veneția în anul 1718, la care a anexat și o reproducere a hărții Țării Românești alcătuită de stolnicul Consatntin Cantacuzino, imprimată la Padova , în 1700, del Chiaro s-a referit și la orașul Pitești, apreciind calitatea vinurilor de aici. În această privință, în timpul unei călătorii, a consemnat următoarele : „După o zi de drum, de la Tîrgoviște, spre hotarul Transilvaniei, se vede Cîmpulungul, oraș vestit, deoarece în fiecare an la mijlocul lui iulie se ține aici un mare tîrg la care vin negustori din mai multe părți. Întorcîndu-ne jos, la cîmpie, dăm de Pitești, renumit pentru vinurile sale deosebit de bune, albe și dulci ; de acolo se poate merge la Rîmnic, care e reședință episcopală …”[315] („famoso per gli ottimi vini bianchi e dolci”).

Franz Joseph Sulzer (1723-1791), elvețian de origine germană, magistrat militar în armata austriacă, consilier și secretar al domnitorului Al. Ipsilanti[316], decedat la Pitești, în anul 1791, în luptele dintre austrieci și turci, atunci cînd s-a referit la Pitești, în opera sa a notat, printre altele, următoarele : „… Pitești, un tîrgușor (…), cu opt biserici, o mănăstire, mai multe case boierești și locuințele ispravnicilor de district”[317]. Sulzer a constatat că orașul este situat pe malul de vest al rîului Argeș, avînd o frumoasă poziție. În apropiere se află dealurile cu vii. În aceste locuri ar fi trebuie să existe vechea Argidava. Piteștii ar fi putut avea o situație mult mai bună dacă n-ar fi suferit de pe urma numeroaselor războaie, care au cauzat multe distrugeri[318].

Interesante observații și date despre Pitești se găsesc în lucrarea savantului naturalist italian Demenico Sestini (1750-1832), arheolog și numismat, intitulată Viaggio curioso – scientifico-antiquario per la Valachia, Transilvania ed Ungheria, fino a Viena, tipărită la Florența în anul 1815. Sestini a fost chemat la București de către domnitorul Alexandru Ipsilanti (1774-1782, 1796-1797), pentru funcția de secretar și ca preceptor al beizadelelor Constantin și Dimitrie. Îndepărtîndu-se către Viena, Sestini a plecat din București la Pitești în dimineața zilei de 27 mai 1780, împreună cu frații Constantino și Carlo di Ludolf, fiii ambasadorului Regatului celor Două Sicilii la Istanbul, și de cavalerul de Saint-Priest, fratele ambasadorului regelui Ludovic al XVI-lea al Franței pe lîngă Poarta otomană. Călătorii au poposit în localitățile Florești și Găiești. După

[313] Călători străini, VII, 1980, p. 477.
[314] Ibidem, VIII, 1983, p. 364: P. Cernovodeanu, op. cit., p. 24-27.
[315] Ibidem, p. 374; v. și Anton Maria del Chiaro Fiorentino, Revoluțiile Valahiei (după textul reeditat de N. Iorga). În românește de S. Cris-Cristian, cu o introducere de N. Iorga, Iași, 1929, p. 10.
[316] N. Iorga, op. cit., p. 383-388; P. Cernovodeanu, op. cit., p. 33-36.
[317] F. J. Sulzer, Geschichte des Transalpinichen Daciens …, I, Wien, 1781, p. 336.
[318] Ibidem, p. 336 și urm.

ce au străbătut satul Pătroaia au ajuns la rîul Argeș pe care 1-au trecut prin vad, mai jos de Piteşti. La data de 29 mai 1780 au intrat în Piteşti, reședinţa judeţului Argeş, unde au fost de primiți de către unul din cei doi ispravnici. Sestini a notat numele capitalei argeşene „Pitesety che e Wrasce" („Wrasce, cioe citta”, adică oraş). De asemenea, Sestini afirmă că aici, la Pitești, s-ar fi aflat vechea cetate dacică Argidava. Călătorul italian a văzut multe case boierești în oraș. A reţinut datina punerii ramurilor de fag în fața caselor în ziua de 23 aprilie (Sf. Gheorghe) „ca să le poarte noroc". Ispravnicul de Argeş le-a asigurat o ospitalitate minunată, la masă oferindu-le vinuri bune din podgoriile piteştene. A doua zi, 30 mai 1780 Sestini și ceilalți călători au părăsit Piteștii și după şapte ore de mers au ajuns la Curtea de Argeş[319].

Nicolae Iorga, într-un articol publicat în anul 1893, a redat constatările lui Sestini referitoare la Piteşti, în felul următor „După ce trecură apa la un vad, călătorii zăriră Piteștii, cu 250 de locuinți, dintre care multe case boieresti, 17 bisericuti şi o mănăstire. Brazdele de Sf. Gheorghe împodobeau pretutindeni porțile. Unul din cei doi ispravnici locali le dădu gazdă la dînsul”. „Călătorii pleacă marţi 30 mai cu garda ispravnicului spre Curtea de Argeş, printre muncele acoperite cu păduri și livezi"[320].

Ignaz Stephan (Stefano) Raicevich (m. 1787), raguzan, abate, negustor, medic, secretar al domnitorului Alexandru Ipsilanti pentru limbi străine, preceptor al fiilor acestuia, numit agent comercial și diplomatic imperial austriac în Principate[321], într-un raport, din 25 iulie 1782, trimis din Bueureşti cancelarului Wensel Anton von Kaunitz la Viena, cu privire la călătoria, sa spre Ţara Românească, printre altele, informa că la 21 iulie 1782, însoţit de guvernator (ispravnicul de Argeș), s-a îndreptat către reşedinţa judeţului Argeş. La amiază au ajuns la casa acestuia în Pitești, tîrg mare, localitate cu o poziţie (situaţie) foarte frumoasă, peste rîul Argeş („… ed a mezzo giorno giunsimo alla sua Casa in Pitesti, grosso Borgo…, posto in una bellissima situazione sopra il fiume Argis …”)[322]. După ce a părăsit oraşul Piteşti, traversînd rîul Argeș, aici a început să se bucure de o plăcută vedere: spre dreapta, avea în faţă o imensă, cîmpie care se întinde pînă la (Cîmpia Română), fiind cultivată; spre stînga se vedeau plăcute coline acoperite cu viță-de-vie şi arbori fructiferi (Dealurile Piteştilor). După sase ore a sosit la Găieşti. A doua zi a mers la Floreşti, iar de aici, la București.

Raicevich a publicat informaţiile sale în două volume : Osservazioni storiche naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia, Napoli, 1788 şi Viaggio in Valachia e Moldavia…, Milano, 1822 (Voyage en Valachie en Moldavie…, Paris, 1892).

Freyherr von Metzburg, numit agent diplomatic austriac în Principate, în anul 1786, a parcurs pe timp nefavorabil, împreună cu familia, drumul lung de la Viena, prin Pesta, Timișoara, Sibiu, Piteşti, la Bucureşti.

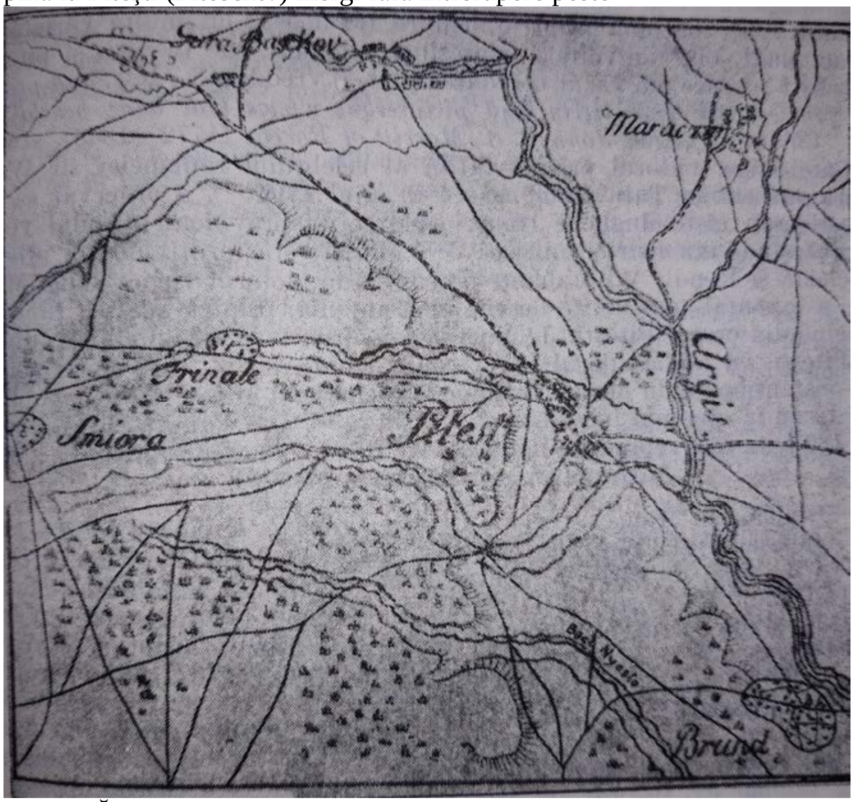
[319] Dan Lăzărescu, Imaginea României prin călători, vol. I, 1716-1789, Edit. Sport-Turism, București, 1985, p. 221-222; v. și N. iorga, op. cit., p. 374-375.

[320] N. Iorga, Călătoriile lui Domenico Sestini în Muntenia, Arhiva, Organul Societății Științifice și Literare din iași, anul IV, nr. 11 și 12, iași, 1893, p. 578-579 (corect: 7 biserici și nu 17).

[321] N. iorga, istoria românilor prin călători, p. 388-391; P. cernovodeanu, op. cit., p. 36 și urm. (v. indice); Dan Lăzărescu, op. cit., p. 184-220 (v. și indice).

[322] Hurmuzaki, vol. XIX, partea I, 1922, p. 19-20 (doc. XIX).

În raportul din 18 decembrie 1786, înaintat lui W. A. von Kaunitz, cancelar al Austriei din 1753, baronul de Metzburg a inclus şi unele informaţii cu privire la dificultăților călătoriei, din care redăm urmtoarele : „… La aceste drumuri nu se poate face o descriere pitorească ; prima jumătate de drum, de la Kaiserlichen Lazaret (carantina de la granița cu Țara Românească, n.n.) pînă la Piteşti (Piteschtv) mergi fără întrerupere peste

PLANȘĂ: Orașul Piteşti şi cîeva localităţi învecinate consemnate în harta austriacă din anul 1790.

cei mai înalti și abrupţi munţi. În multe locuri se poate merge pe jos sau călare. Eu a trebuit să parcurg distanţa pe jos, fără nici un pericol, în timp ce copiii mei au fost ajutaţi de arnăuţi şi valahi şi purtati pe umeri. De la Pitești încoace întreg ţinutul este şes (cîmpie), fără vîrfuri abrupte (dealuri înalte), dar din cauza ploilor abundente drumurile au fost desfundate, transformate în mlaştini și noroaie pînă la Florești …”[323].

Englezul William Hunier, în timpul călătoriilor sale efectuate în anul 1792, prin mai multe țări europene, inclusiv țările române[324], a străbătut şi teritoriul argeşean. Din însemnările publicate în 1796, aflăm că pînă a ajunge la Piteşti a trecut prin sate sărace şi de aceea a întîmpinat dificultăți în privinţa aprovizionării cu alimente. În schimb „Drumul

[323] Ibidem, p. 253 (doc. CCXXXIV); v. și A. Oțetea, op. cit., p. 146-147.
[324] N. Iorga, op. cit., p. 649 (v. și bibliografia de la nota nr. 5).

spre acest loc... era destul de bun, iar poştalioanele ne-au dus remarcabil de bine". Aprecia că ţinutul este deluros și în anumite sectoare, montan. Pămîntul „este foarte fertil şi abundă în păduri și pășuni…” „La Pitești (Petesti), care este un mic oraș, plăcut situat pe malul vestic al rîului Argeş (Argis), i-am făcut o vizită guvernatorului, care, conform obiceiului țării, ne-a tratat cu cafea și dulciuri…”. Înainte de a porni la drum a primit brînză și pîine. Cu toate acestea, ca măsură de precauţie, de la un magazin a mai cumpărat în plus unele alimente. „Plecînd din Piteşti, drumul… se continuă, printr-o pădure frumoasă, cu multe varietăți de copaci mari, bine dezvoltaţi și prezintă una din cele mai vii şi pitoreşti privelişti pe care am văzut-o (contemplat-o) vreodata” („… and presenting fome of the moft lively and picturesque wiews that lever beheld”)[325].

Călătorul englez John B. S. Morritt of Rokeby (1772 —1843), student la Cambridge, viitorul prieten intim al celebrului romancier sir Warter Scott, prezent în Ţara Românească în anul 1794[326], a observat că „La Piteşti erau nişte dughene ţinute de greci. Ispravnicul oraşului vorbea franţuzeşte şi era foarte politicos"[327]. Morritt era însoţit de doi prieteni, Stockdale și Rondle Wilbraham, precum și de pictorul vienez Luigi Mayer care a executat mai multe desene în Muntenia, printre acestea fiind şi o imagine din oraşul.Piteşti. J. Moritt s-a întîlnit, la 19 iulie 1794, dincolo de Piteşti, cu ambasadorul englez sir Robert Ainslie, care se înapoia de la Constantinopol în Marea Britanie. Desenele lui Mayer au fost publicate mai tîrziu în albumul lui Ainslie, la Londra[328]. De reținut că, în albumul din 1801, au fost reproduse două desene de Mayer care reprezintă „Mănăstirea Argeş” şi „Intrarea în mănăstirea Argeș"[329].

Diplomatul francez, contele Charles Frederic Reinhard (1761 —1837), fost ambasador al Franţei la Florenţa, în Elveţia etc., fiind numit consul la Iasi în 1805, de către Napoleon I, la propunerea lui Charles-Maurice de Talleyrand-Perigord (1754-1838), a străbătut ţările române, în 1806, pentru a-şi lua postul în primire. A călătorit împreună cu soţia sa Cristina, scriitoare, de origine germană, şi cu un copil, pe cunoscutul drum european, între Sibiu—Piteşti—Bucureşti. La Piteşti s-au oprit pentru a se odihni. Cristina Reinhard, în scrierile sale, a relatat despre condiţiile acestui voiaj. Oraşul Piteşti i s-a înfăţişat ca un tîrguşor cu străzile înguste. Au fost informaţi că ocupă un loc însemnat printre aşezările urbane ale Ţării Româneşti. În oraș era multă verdeaţă. În casa boierească în care au dormit nu era confort și de aceea au cerut să plece imediat spre Bucureşti[330].

Auguste de Messence, cante de Lagarde, literat francez, în primăvara anului 1812 (după alte surse în 1813), din Bucureşti a plecat spre Viena
în compania bogatului şi risipitorului boier Dudescu[331], care mergea la Baden. În Piteşti au fost primiți și ospătați de Nicolae Golescu (1772/3-1829), fratele mai mare al lui Dinicu și Iordache

[325] William Hunter, Travels in the year 1792 through Frances, turqey and Hungary, to Vienna, London, 1796, p. 337-339;
[326] N. Iorga, op. cit., p. 401 - 402 (autorul afirmă că Morritt a întîlnit, lîngă Piteşti, în ziua de 18 iulie, alaiul de călătorie al ambasadorului englez Robert Ainslie); în unele publicaţii este trecut eronat 1793 ca un an de călătorie pentru Morritt şi Mayer.
[327] C. J. Karadja, Un călător prin Muntenia. John B. S. Morrilt of Rokeby (1794), Revista istorică, VIII, nr. 10 - 12, 1922, p. 184.
[328] Ibidem, p. 180-184.
[329] Andrei Cornea, De la portulan la vederea turistică …, Edit. Sport-Turism, București, 1977, p. 55.
[330] N. Iorga, op. cit., p. 445-446; Vasile Panopol, romănce văzute de străini, București, 1944, p. 54; v. și I. Cruceană Secera și Ciocanul, XXXVII, nr. 6 881, Pitești, 20 februarie 1987, p. 7.

[331] Ion Ghica, Opere complete, II, Bucureşti, 1914, p. 126-128 referindu-se la „Casa Ducdescului", Ghica scria: „Cel din urmă care a purtat acest nurne a fost vornicul Nicolae Dudescu, om de spirit și învăţat, român împăcat și inimic neîmpăcat al domnilor greci și al

Golescu[332], ispravnicul județului Argeş, văr cu Dudescu. Lagarde, într-o scrisoare din aprilie, inclusă în volumul său Voyage de Moscou a Vienne…, Paris, 1824, a notat următoarele impresii: „Piteschty… Toată nobilimea (boierimea) din zonă a venit în această dimineață în mare ținută (ceremonie) să prezinte omagiile sale boierului nostru voiajor și să-i ofere atît de multe dulcețuri și licheururi încăt i-ar fi trebuit să deschidă în Germania un magazin destul de aprovizionat. Marele logofăt accepta totul ; căci cine știe să dăruiască, știe să primească („car qui sait bien donner, sait bien prendre…")[333].

Contele von Schladen, ambasadorul prusiei la Constantinopol, la înapoierea în patrie, în toamna anului 1820, pentru a-și petrece concediul, a parcurs același traseu spre Sibiu, venind de la Găiești. Diplomatul german era însoțit de baronul Ludovic de Kreuchely- Schwardzberg (Schwerdtberg), consulul Prusiei în Ţara Românească.

Într-o scrisoare adresată, la 14 decembrie 1820, baronului von Miltiz, recretar al legației prusiene la Constanticnopol, de Kreuchely îl informează despre sosirea la Piteşti a ambasadorului Schladen, în ziua de 23 noiembrie 1820. În scrisoare, printre altele, a notat : „... la petite ville de Pitesti, tres agreablement situee sur une colline, dans un vallon fertile et enture de vignobles parsemes de villages et de maisons de campagne assez jolies" („… orăşelul Pitești, foarte agreabil, este situat pe o colină într-o vale fertilă, înconjurată de podgorii, presărate cu sate și case de țară destul de drăguțe…"). La Piteşti era ispravnic al județului Argeș boierul Rasti, om cult, fost agent al domnitorului Caragea la Viena. Kreuchely apreciază că Rasti „... est un homme tres agreable, parle tres bien l`allemand et plusieurs langues europeennes. De plus il a le merite d'avoir une femme charmant a tous egards ..."[334] („… este un om agreabil, vorbeşte foarte bine germana şi multe limbi europene. În plus, el are meritul de a avea o soţie încîntătoare sub toate aspectele ...").

N. Iorga presupune că ispravnicul Rasti făcea parte din familia traducătorului lui Molliere sau chiar era el traducătorul scriitorului francez[335].

Însemnări similare referitoare la Piteşti și la împrejurimile orașului au lăsat și alți călători străini: savantul italian L. F. Marsigli (finele sec. XVII), medicul englez Th. Salomon (1724),

---

fanarioților; era nepot al lui Antioh Cantemir şi unchiu despre muma poetului Iancu Văcrărescu. Trimis de boieri la Paris, ca să pledeze cauza românilor, a știut săcapteze atenţiunea generalului Bonaparte și să-l intereseze de soarta ţării noastre, pînă a-l decide să trimită la Bucureşti pe generalul Sebastiani. Era generos și mîndru; a ospătat de multe ori la masa lui pe întîiul Consul și pe generalii Republicei; Madame de Recamier nu s-a ridicat niciodată de la masa lui fără să găsească sub şervet un diamant sau un rubin. Cu vornicul Niculae s-a stins și numele și colosala avere a Dudeştilor". Unele surse precizează că este vorba de Constantin și nu de Nicolae Dudescu. Vornicul Constantin Dudescu era fiul marelui ban Nicolae Dudescu și al Anuţei Știrbei Golescu. Ca delegat al partidei naţionale, în anul 1800, a mers la Paris ,,să ducă planurile țării la cunoştiinţa întîiului consul" (v. Valentin Borda, Călători şi exploratori români, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1985, p. 154 - 156).

332 C. Dinu, Nicolae Golescu zis „Deli Aga" și familia sa, St. com. ist. etn, nr. 2, 1978, p. 27-34.

333 Hurmuzaki, Rapoarte consulare prusiene …, publicate de N. Torga, 1897, p. 54; v. și N. Iorga, Istoria românilor prin călători, p. 455 - 456; Al. Alexian, Un logofăt valah la Napoleon Bonaparte?, Magazin istoric, III, nr. 6, Bucureşti, 1969, p. 20.

334 Hurmuzaki, Rapoarte consulare prusiene …, 1897, p. 89.

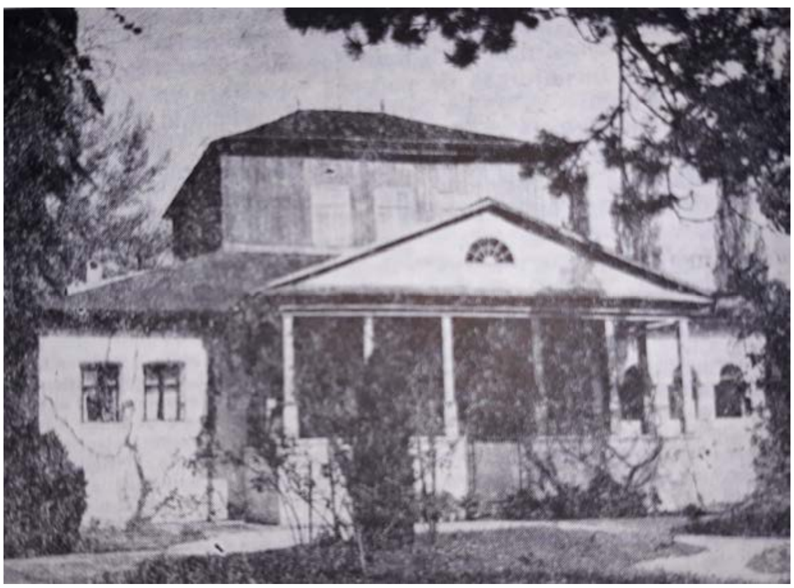
335 N. Iorga, op. cit., p. 467-468; v. și Bibliografia analitică a periodicelor românești, I, 1790-1850, partea a II-a, Editura Academiei, București, 1966, p. 639; partea a III-a, 1967, p. 112.

generalul rus Fr. Bauer (1769), sasul Fr. Murhard (finele sec. XVIII), austriacul Ludovic vou Sturmer (1816), diplomatul şi scriitorul francez vicontele de Marcellus (1820) ş.a.

Informaţiile călătorilor străini care au trecut prin Piteşti întregesc cunoştinţele cuprinse în documentele intern, îndeosebi cu privire la cadrul natural, situaţia economică, politică și socială a orașului, modul de viață al locuitorilor, mentalităţile lor și alte aspecte ale evului mediu românesc.

ELEMENTE DE CULTURĂ MEDIEVALĂ ÎN PITEŞTI

Activitatea spirituală a localității medievale Piteşti a fost în mare măsură influenţată de faptul că oraşul s-a aflat în apropierea capitalelor Basarabilor - Curtea de Argeş şi Cîmpulung - autentice centre de

Conacul din Golești ridicat în anul 1640, astăzi muzeu memorial.

cultură românească în această perioadă, precum şi în directă legătură cu ctitoriile lui Mircea cel Mare şi ale altor iluştri domnitori, cunoscuţi pentru atenţia permanentă pe care au acordat-o vieţii economice şi cultu-
rale a acestor străbune plaiuri. Pe de altă parte, Piteştii se află într-o zonă populată din vremuri străvechi și unde, de-a lungul timpului s-a dezvoltat un folclor bogat, care a stat la baza culturii orăşeneşti de mai tîrziu.

Nivelul cultural al orașului a fost influențat, în secolele XV-XVIII, şi de existenţa reşedinţei domnești temporare la Pitești, în cancelaria căreia au fost întocmite o serie de acte ce

se păstrează pînă astăzi. Astfel, Drăgoi „a scris în Pitești”, la 16 august 1481[336], un act emis de Basarab cel Tînăr (Țepeluș).

Din timpul domnitorului Neagoe Basarab sînt cunoscuţi „Moisi scriitor", Florea, Radu, „Danciul, cel mic între dieci" şi Mihai, care au scris în cancelaria domnească din Piteşti. Cancelaria lui Neagoe Basarab a emis în Piteşti acte scrise atît în limba latină, cît şi în limba slavonă. Scrisoarea trimisă din Piteşti sibienilor, la 18 decembrie 1518, redactată în limba latină, se încheie astfel „… Ex Pytest, sabbato ante Thome, anno 1518. Basarab… wayuoda Transalpinus ...” („… din Piteşti, sîmbătă înaintea Tomii, anul 1518. Basarab … Voievod Transalpin…”)[337].

Datorită numărului mare de negustori și meşteşugari pe care i-a avut orașul Piteşti în aceste secole, ştiinţa de carte a fost indispensabilă, pentru practicarea negoţului și a unor meserii. Negutstori și meseriaşi mai înstăriţi de aici au purtat o intensă corespondență cu comercianţi din Sibiu, Braşov, Craiova și din alte orașe ale țării sau ale Europei, aşa cum o dovedesc şi scrisorile existente în diferite fonduri arhivistice. Amintim și diferitele acte încheiate de administraţia orăşenească, întocmite de scriitori de cancelarie (logofeţi), pe care însă își puneau semnătura ca părţi sau ca martori, locuitori de diferite profesii şi categorii sociale. Printre piteşteni au circulat, mai întîi în manuscris, iar apoi tipărite, „cărţile populare". precum şi lucrări cunoscute mai tîrziu sub denumirea de literatură beletristică, didactică și economică.

Printre actele de cultură medievală din Piteşti se înscrie și activitatea copiştilor de manusrise. Unul dintre aceştia a fost egumenul Ioan de la Trivale, care a transris versiunea românească a lucrării lui Gavriil Protul, şeful comunităţii călugăreşti de la Muntele Athos, intitulată Viața și traiul sfinției sale părintelui nostru Nifon, patriarhul Ţarigradului…[338]. Este considerată cea mai veche și completă versiune cunoscută pînă acum. Manuscrisul a fost publicat de B. P. Hașdeu în 1865 și reeditat în 1937 de Tit Simedrea. La sfîrşitul manuscrisului se afiă următoarea însemnare „Să se ştie că această carte m-am ostenit eu… Ioan ieromonahul ot Bistrița, de am scris cînd am fost egumen la schitul părintelui Varlaam mitropolitul, care schit să cheamă Trivalea, de lîngă Piteşti… noiembrie 4… leat 7191 (1682)…”[339]. Gavriil Protul a fost invitat de Neagoe Basarab la sfințirea ctitoriei sale de la Curtea de Argeș, în august 1517. A mai rămas după aceea în Țara Românească și, probabil,

a trecut de mai multe ori prin Piteşti. Este posibil să fi fost şi oaspetele curţii domnesti de aici, unde voievodul se afla adesea. Scrierea sa despre viaţa patriarhului Nifon, mitropolit pentru scurtă vreme (1504-1505), în timpul domnitorului Radu cel Mare, constituie un valoros izvor de informaţii privind istoria Ţării Româneşti din primele două decenii ale secolului al XVI-lea. Referirile istorice ale acestei opere se fac la domniile lui Radu cel Mare, Mihnea cel Rău şi fiul

[336] DRH, B, I, p. 288.
[337] Hurmuzaki, XV, partea I, p. 237-238; Sigismund Jako și radu Manolescu, Scrierea latină în evul mediu. Album, Editura Științifică, București, 1971, p. 29, planșa 36.
[338] Ion Rotaru, Literatura română veche, Edit. Didactică și pedagogică, București, 1981, p. 53-56; Al. Piru, Literatura română veche, ed. a II-a, Editura pentru literatură, București, 1962, p. 36-38; Literatura română veche, I, Edit. Tineretului, 1969, p. 66-99.
[339] Gr. Urițescu, Schitul Trivalea din Pitești, MO, XVII, 1965, p. 213; vezi și G. Strempel, Copiști de manuscrise românești pînă la 1800, Editura Academiei, București, 1959, p. 117.

acestuia, Mircea, Vlad cel Tînăr și Neagoe Basarab. Tot la schitul Trivale găsim în documente semnat, la 1697, pe Nicula grămăticul[340].

La 22 august 1782, Nicolae Piteşteanu, „fiul răposatului biv vtori comis Manul Pitiştеanu", termina de copiat Istoria lui Dumitrache Stolnicul[341], în care sînt povestite unele evenimente din timpul războiului ruso-turc, referirile fiind la perioada noiembrie 1769 -februarie 1775.

În secolele XVII—XVIII, pe actualul teritoriu al judeţului Argeş au fost mai multe centre în catre au lucrat copiști de manuscrise. În fruntea acestora s-a aflat Cîmpulungul, unde, pe lîngă mănăstirea de aici, a existat o puternică viață culturală[342]. Alte centre au fost : Aninoasa, unde lucrat o vreme și Nicolae Piteşteanu, Curtea de Argeş, Robaia, Valea, Vişoi, Rucăr, Cotmeana. Dintre centrele de copiști de peste Olt, cele mai apropiate au fost Hurez, Bistriţa, Rîmnic şi Cozia[343]. Aceste focare de cultură au avut de-a lungul anilor legături multiple cu Piteştii.

Dezvoltarea socia-economică a oraşului, precum şi prezenţa unei cancelarii domneşti temporare la Piteşti au determinat începuturile învăţământului organizat. Prima şcoală despre care se poate vorbi aici a existat pe lîngă biserica domnească Sf. Gheorghe, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. La 29 aprilie 1753 este consemnat în Piteşti un „Ianache biv vătaf de,copii". Peste 11 ani, la 1764, după o însemnare făcută pe un Penticostar aflăm despre „Ion vătaf ot şcoala nouă domnească ot Sf. Gheorghe". Putem trage concluzia deci că pe lîngă această biserică fusese o șpoală mai veche, care îl avusese pe Ianache vătaf de copii, de vreme ce la 1764 Ion era vătaf „ot şcoala nouă"[344].

În anul 1751, în Piteşti a luat ființă şcoala de pe lîngă schitul Buliga, ctitoria negustorului piteştean Martin Cupeţul. Din documentul de la 25 mai 1751, aflăm că şcoala aceasta era de învăţătură românească, aici avînd acces, în mod gratuit, şi copiii oamenilor săraci. Plata dascălului se făcea din veniturile schitului[345]. Documente ulterioare vor confirma faptul că aceste două şcoli piteştene au funcţionat un număr îndelungat de ani, atît în secolul al XVIII-lea cît şi în cel următor.

În timpul domnitorului Alexandru Ipsilanti (1774-1782), au fost luate cîteta măsuri în urma cărora invățămîntul din Ţara Românească a avut mult de cîștigat. De prevederile hrisovului din ianuarie 1776 vor beneficia și Piteştii, unde, în anul 1780, s-a înfiinţat o şcoală domnească, cu dascăl de limba română, plătit din bugetul statului[346]. Nu ştim pînă astăzi dacă acest dascăl de limba română, plătit de stat, a funcționat la școala, de pe lîngă biserica domnească Sf. Gheorghe, căreia i-a zis şi „școala domnească", sau la o şcoală domnească nou înființată.

O însemnare făcută pe un minei, în anul 1784, vorbește din nou despre școala de la biserica domnească Sf. Gheorghe: „Aici au însemnat robul lui Dumnezeu Ioan dascăl de Pitești, fiindcă am învăţat copii de oraş şi am făcut şcoală aici în oraş. S-au pus aici ca să fie

[340] G. Pârnuță, Istoria învățămîntului și gîndirea pedagogică din Țara Românească, sec. XVII – XIX, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 62.
[341] G. Strempel, op. cit., p. 179.
[342] Dan Simonescu, Viața literară și culturală a mănăstirii Cîmpulung (Muscel) în trecut, Cîmpulung, 1926.
[343] Augustin Z. N. Pop, Din istoria culturii argeșene, Pitești, 1965, p. 97-99.
[344] Marin M. Braniște, Cîteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lîngă biserici înainte de Regulamentul organic, MO, XVII, nr. 3-4, 1965, p. 173-175; G. Pârnuță, op. cit., p. 126.
[345] Marin M. Braniște, op. cit., p. 129-130.
[346] V. A. Urechia, Istoria românilor, t. I (1774-1786), București, 1891, p. 83-91; Istoria învățămîntului din România, 1, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 247.

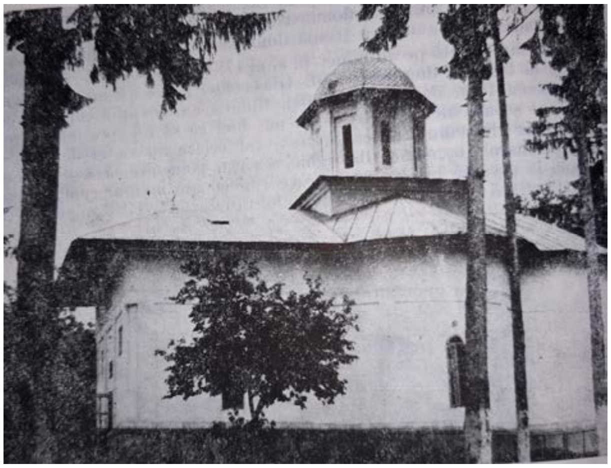
spre încredinţare la cei ce vor citi cum că aşa au fost. Iar cel ce nu va crede pîrîşi să aibă… pe marele mucenic Gheorghie, a cărui pomenire săvîrşim şi iaste hram aici la această biserică domnească. Şi eu am învăţat copii aproape de această sfîntă biserică, în casa Manului Cojocaru . . 1784 august 6"[347].

Biserica Domnească Sf. Gheorghe, monument istoric din secolul al XVII-lea (1653)

La Goleşti, lîngă Piteşti, Radu Golescu a deschis o şcoală unde bătrînul boier i-a învăţat pe copiii satului în româneşte, iar după ce a murit, în 1818, fiul său, Dinicu Golescu, a continuat aici activitatea şcolară. Cursurile au fost întrerupte de revoluţia din 1821, fiind reluate în anii 1822-1825[348].

[347] Însemnare pe fila de început a „Mineului" pe august, rîmnic, 1780, ce se află în inventarul bisericii domneşti Sf. Gheorghe din Piteşti.
[348] N. Adăniloaie, Boierii şi răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, Bucureşti, 1956, p. 64-65.

Schitul Trivale construit între anii 1672-1679.

Datorită acestor școli, Piteştii vor intra în epoca modernă cu un număr sporit de ştiutori de carte, a căror prezenţă se va face tot mai simțită în viața spirituală a oraşului.

Pentru valoarea lor documentară şi artistică semnalăm numeroase monumente epigrafice aflate pe teritoriul municipiului Piteşti sau în împrejurimile sale, folosite şi ca pietre de hotar. Unul dintre cele mai vechi este cel din „Dealul Piteştilor", care datează din anul 1597, de pe vremea domnitorului „Io Mihai Voievod"[349].

Semnificativă pentru cultura Piteştilor din această epocă este arhitectura, despre care, pe de o parte, documente din secolele XV - XIX ne oferă știri, iar pe de altă parte, monumentele existente depun şi azi grăitoare mărturii.

Fără îndoială, prezenţa temporară a scaunului domnesc la Piteşti a avut influenţă asupra arhitecturii orașului medieval. Domnitorul Neagoe Basarab a ridicat curţi noi în Piteşti[350] sau a reînnoit pe cele existente. Aşa se face că două din actele emise de acest voievod, la Pitești, se încheie prin cuvintele de mare importanţă pentru noi : „… am scris în minunatul foişor al Piteştilor" (18 ianuarie 1518) şi „… am scris în minunatul scaun în Piteşti” (6 martie 1519). Dacă ne gândim la rafinamentul artistic al cunoscutului voievod, atunci fără îndoială calificativul „minunat”, folosit de dieci, poate fi pus în directă legătură cu arhitectura și cu dotările curții domneşti.

[349] M. Braniște, I. Diaconescu, op. cit., p. 39-50.
[350] Eugenia Greceanu, Curtea domnească din Pitești a lui Neagoe Basarab, Muzeul Național, V, București, 1981, p. 187-197.

Curţile, casele sau hanurile domnești care s-au construit la Piteşti au influențat arhitectura altor edificii ce au aparținut unor boieri sau negustori. Mai există şi astăzi diferite clădiri, zidite în Pitești sau în localități apropiate, în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea, pe pivnițe cu bolţi din cărămidă[351]. Semnalăm casa din str. M. Kogălniceanu nr. 16 (fostul han „Babic"), casa Panţureseu din str. 1 Mai nr. 29, casa Păiş-Bobancu din str. 1 Mai nr. 38, casa din str. Constantin Brîncoveanu nr. 25 (despre care prin tradiţie se ştie că a fost proprietate brîncovenească), după părerea unor specialişti han domnesc „modernizat stilistic în jurul anului 1800"[352], dar mai ales conacul Goleştilor din cadrul complexului muzeal Golești-Stefăneşti, edificat în secolul al XVII-lea. În Piteşti, a existat, de asemenea, un număr mare de construcţii în stilul arhitecturii populare specifice zonei, unele dintre acestea rezistînd pînă astăzi[353].

În municipiul Pitești au fost ridicate în evul mediu mai multe monumente istorice de cult, deosebit de valoroase din punct de vedere arhitectonic, din care unele se păstrează și astăzi[354]. Unul dintre acestea datează din secolul al XVI-lea, numit „Buna Vestire-Greci” („Sf. Mina"), ctitorie a marelui logofăt Ioan Norocea, din anul 1564. Biserica a fost înconjurată de chilii, cărora li s-a adăugat de la 1712 turnul clopotniţei, construit pe cheltuiala lui Hrizea logofătul. În anii 1860-1863, aici s-au făcut o serie de reparaţii, în urma cărora, pe de o parte, s-a slăbit structura de rezistenţă a monumentului prin înlăturarea tiranţilor de lemn de la baza turlei naosului, iar pe de altă parte, s-a schimbat înfăţişarea ansamblului prin dărîmarea chiliilor, cu excepţia celor dinspre sud, care, după intervenţii ulterioare, au devenit casele joase de pe strada Justiţiei. În urrna cercetărilor făcute de către arhitectul Radu Greceanu, între anii 1975 şi 1978, s-a constatat că naosul şi altarul aparţin primei perioade de constructie, așa cum o dovedesc şi straturile de frescă din secolele al XVI-lea şi al XVIII[355], acoperite de actuala pictură executată în ulei de Gheorghe Belizarie în anul 1914.

Cel mai cunoscut monument istoric medieval din Piteşti, care atrage în mod deosebit atenția prin originalitatea arhitecturii sale, este biserica domnească „Sfîntu Gheorghe", ctitoria din anul 1656 a domnitorului Constantin Șerban (1654-1658) şi a soţiei sale, doamna Bălaşa[356], pe fundațiile unui lăcaş mai vechi[357].

După 90 de ani, cînd mitropolitul ţării, Neofit, a făcut în anul 1746 o vizită în Piteşti, biserica se afla tot nepictată[358]. Catagrafia din

[351] Maria Mulțescu, Alexandru Mulțescu, Monumente de arhitectură civilă medievală din orașul Pitești, RM_MIA nr. 2, 1977, p. 65-68.
[352] Eugenia Greceanu, Ansamblul urban Medieval Pitești, p. 32.
[353] Alexandru Mulțescu, Maria Mulțescu, Arhitectura în municipiul Pitești din trecut spre viitor, în vol. Ecologie și protecția ecosistemelor, apărut sub redacția Alexandru Ionescu și Radu Stancu, Pitești, 1980, p. 287-296.
[354] I. Ionaşcu, Catagrafia eparhiei Argeş, Bucureşti, 1942, p. 25-26, 33-35; N. Stoicescu, Bibliografia …, I, Ț. Rom., II, p. 487-489, 700; V. Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 235-236, 239; Eparhia Rîmnicului și Argeșului. Monografie, I, P. 285-391.
[355] Radu Crețeanu, Date privind monumentele vechi din Pitești și punerea lor ăn valoare în cadrul acțiunii de sistematizare a orașului, BCMI, XXXIX, nr. 3, 1970, p. 68; se pare că prima construcție datează din timpul lui Mihnea cel Rău (1508-1509): v. Eparhia Rîmnicului …, p. 382; N. Stoicescu, op. cit., p. 488.
[356] Pisania monumentului.
[357] N. Stoicescu, op. cit., p. 487-488.
[358] BOR, II, 1875-1876, p. 634.

anul 1852 consemnează însă că „Biserica e zugrăvită peste tot din vechime”. Cu prilejul restaurării din anii 1867-1869, pictorul Gheorghe Stoenescu, elevul lui Gh. Tattarescu, a pictat din nou biserica, în ulei, în maniera neorenaşterii. Tot în aceşti ani s-a construit o turlă înaltă deasupra pridvorului, care împreună cu alte cîteva „inovații” arhitecturale i-a schimbat aproape complet înfăţişarea. Între anii 1964 şi 1969, a fost restaurată prin grija Direcţiei Monumentelor Istorice, după planurile cunoscutului arhitect Ştefan Balş, care a readus construcţia la valoarea inițială. Originalitatea acestui monument constă în pridvorul supraetajat cu coloane groase din zidărie, de formă octogonală, cu arcade la ambele niveluri. Prin supraetajarea pridvorului, s-a înlocuit clopotniţa şi s-au realizat o serie de elemente estetice unice în arhitectura feudală din Țara Românească[359]. Deasupra pronaosului are două turle mici care se armonizează perfect cu turla mai mare de deasupra naosului. Pronaosul a fost pictat în frescă, după ultima restaurare, de Gheorghe Popescu și Niculina Dona. Un alt element cu totul aparte la biserica domnească Sf. Gheorghe îl constituie catapeteasma, realizatăi în 1875 de sculptorul Babic, profesor la Şcoala de Belle-arte din București. Din lemn de tei, cu un baldachin deasupra ușilor împărătești, această catapeteasmă se prezintă ca o uriaşă dantelă, și este, de asemenea, unică în ţara noastră[360].

Un alt monument deosebit de valoros pentru arhitectura sa este biserica Sfînta Treime, fostul schit Beştelei. A fost construit între anii 1679 şi 1684, pe locul unei biserici mai vechi, din lemn, care, după unele opinii, fusese închinată la 1626 mănăstirii Mihai Vodă din Bucureşti, de către voievodul Alexandru Coconul (1623-1627)[361]. Primul ctitor al actualei clădiri a fost Ianache vistierul. El a folosit aici o parte din materialul strîns de Mitropolitul Varlaam pentru construcţia schitului Trivale, așa cum aflăm dintr-un document semnat de domnitorul Constantin Brîncoveanu la 23 aprilie 1691 : „Pentru că Ianache vistieru, vrînd să-și facă mănăstirea din oraşul Piteşti şi neavînd gătire, au luat cărămidă la zidirea mănăstirii lui, cît i-au trebuit, de la mănăstirea părintelui Varlaam, nefiind Sfinţia lui în Ţară..."[362]. În anul 1732, schitul a fost restaurat de familia Beștelei, dată de 1a care va purta numele noilor ctitori. Continuind să rămînă metoh, în anul 1862, schitul piteștean a fost din nou restaurat, de către Policarp, egumenul mănăstirii Mihai Vodă din Bucureşti[363]. Cu ocazia acestei restaurări, au fost serios afectate o serie de elemente valoroase de arhitectură, specifice epocii în care fusese construită. După anul 1974, biserica Sfînta Treime a cunoscut o amplă restaurare, în urma căreia oraşului Piteşti i-a fost redat unul dintre cele mai valoroase monumente de arhitectură medievală pe care le are[364].

Un monument cu o istorie pe cît de îndelungată, pe atît de interesantă, este schitul Trivale. Acesta a fost construit între anii 1677 şi 1688 de către Varlaam, mitropolitul Ţării Româneşti (1672-1679), pentru

[359] Gr. Ionescu, Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor, Edit. Academiei, București, 1982, p. 380 și fig. 235, p. 379.
[360] Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, op. cit., p. 46.
[361] Teodor Bodogae, Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfîntul Munte Athos, Sibiu, 1940, p. 253; N. Stoicescu, op. cit., p. 487.
[362] Arh. St. București, condica mănăstirii Trivalea, nr. 371, f. 233-235; Grigore Urițescu, op. cit., p. 195.
[363] Tatiana Bobancu, Album religios, Pitești, 1933, p. 28.
[364] Eugenia Greceanu, op. cit., p. 136 – 141.

a cărui origine piteşteană pledează o serie de indicii[365]. Unele documente, precum și tradiţia, ne îndreptăţesc să credem că aici fusese un schit înainte de ctitoria lui Varlaam. După începerea lucrărilor, s-a produs o întrerupere de cîţiva ani, datorită faptului că, în timpul domniei voievodului Şerban Cantacuzino, Varlaam a trebuit să plece pentru mai mult timp din ţară. Reîntors, a reuşit să recupereze, cu ajutorul domnitorului Constantin Brîncoveanu, de 1a Ianache vistierul și de la urmaşii acestuia, contravaloarea materialelor luate de 1a Trivale şi folosite la construirea bisericii Sfînta Treime.

De-a lungul anilor, biserica schitului Trivale a fost refăcută de mai multe ori. Dărîmată la cutremurul din 1829, a fost rezidită de arhimandritul Ierotei între anii 1854 şi 1856[366]. În anul 1904 schitul Trivale a cunoscut o nouă restaurare, făcută de episcopul Argeşului, Gherasim Timuş. În sfîrşit, o ultimă restaurare s-a făcut după cutremurul din anul 1977. După tradiţie, în biserica schitului Trivale a fost adus capul lui Mihai Viteazul, în trecerea prin Piteşti spre mănăstirea Dealu, unde se află depus[367].

Pentru rolul pe care l-a jucat în cultura oraşului Pitești, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, consemnăm și schitul Buliga, construit de Martin Buliga cupeţul, în anul 1745, şi dărîmat în anul 1898, pentru extinderea grădinii publice şi ridicarea palatului fostei prefecturi de Argeş[368], în care se află azi Muzeul judeţean Argeş. Apreciată pentru pictura sa de Grigore Tocilescu, biserica schitului Buliga a fost prezentată în „Albumul general al României", realizat de fotograful Alexandru Antoniu și tipărit în anul 1892[369].

În cartierul Găvana se află biserica Meculeşti, ctitoria boierilor Pîrvu şi Şerban Lerescu, din anul 1752[370]. În anul 1845, a fost pictată cu cheltuiala Mariei Pleşoianu şi a Elenei slugereasa[371].

La capătul fostei străzi comerciale Teiuleanu se află ctitoria marelui căminar Ioan Mavrodolu, ridicată între anii 1815-1818, pe locul unei biserici de lemn ce fusese construită în anul 1752 de Ene cupeţul[372], rudă apropiată a mitropolitului Varlaam, ctitorul schitului Trivale.

În secolul al XVIII-lea, oraşul Piteşti se număra printre primele centre din ţară cu ateliere de pictură - adevărate şcoli - , în care meşteri vestiţi iniţiau în arta zugrăvitului monumentelor de cult, a icoanelor şi chiar a unor case, învăţăcei din oraş sau din alte părţi. Astfel, meşterul David din Piteşti a pictat în satele Tinăud și Rieni (1754), Sebiş (1764), Stăicești și Tilecuși (1783), Ferice, din munţii Bihorului, iar Simion din Pitești, în satele hunedorene Prislop (1782), Baru Mic (1785), Nucşoara (1786), Densuș, Paroșeni, Ciula Mare etc.[373]. Fără îndoială, acești meșteri n-au pictat numai în Transilvania, ci și în Țara Românească. Tot în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, Nicolae din Piteşti a executat la

[365] Grigore Urițescu, op. cit., p. 189 -193.
[366] Nicolae Stoicescu, op. cit., p. 489.
[367] Grigore Urițescu, op. cit., p. 187.
[368] Arh. St. Pitești, fond Episcopia Argeș, dosar 26/1898 – 1900.
[369] Vezi și Eugenia Greceanu, op. cit., p. 131 și 141.
[370] Pisania bisericii și pietrele de mormînt ale ctitorilor.
[371] Nicolae Stoicescu, op. cit., p. 424.
[372] Ibidem, p. 488.
[373] Vasile Drăguț, Dicționar enciclopedic de artă medievală românească, p. 122, 158, 215, 231, 233 – 234, 276, 307; vezi și Vasile Drăguț și colab., Pictura românească în imagini, Edit., Meridiane, București, 1970, p.99.

mai multe monumente din nordul Transilvaniei pictură murală: Gura Sada (1765), Ghelari (1770), Lesnic (1772)[374]. Cei trei zugravi piteşteni au dus în zonele transilvane elemente de artă brîncovenească ce cunoştea o intensă circulaţie în Ţara Românească. La 1833, Voicu Zugravul ot Piteşti a pictat paraclisul de SE de la Mănăstirea Cozia, lucrare existentă și astăzi.

Spre sfîrşitul acestui secol şi începutul celui următor, era cunoscut atelierul de pictură al lui Petre zugravul din Piteşti, tatăl lui Ilie zugravul, viitorul staroste de breaslă și bunicul renumitului pictor Costin Petrescu, născut la Piteşti[375].

În acelaşi timp, în Piteşti s-a remarcat activitatea unor iscusiţi pietrari, cioplitori în lemn şi modelatori ai metalului, care ne-au transmis prin secole frumuseţea muncii lor creatoare, realizînd valoroase lucrări, apreciate de toate generaţiile care le-au urmat.

Prin diversitatea lor, elementele de cultură medievală din Piteşti ocupă un loc important în spiritualitatea românească, aspect definit și mai pregnant în epoca modernă.

[374] Ibidem, p. 215 și resp. 104.
[375] V. Firoiu, Biografii în bronz și marmură, Pitești, 1972, p. 45-46.

Capitolul IV

ORAŞUL PITEŞTI ÎN EPOCA MODERNĂ

Sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea se caracterizează prin continua destrămare a orânduirii feudale, prin apariţia relaţiilor capitaliste de producţie, ceea ce va favoriza, în deceniile următoare, puternica afirmare a naţiunii noastre şi constituirea statului român modern. Legiuirile date de către unii domnitori din această perioadă au avut consecinţe şi asupra vieţii oraşelor, în sensul facilitării evoluţiei lor social-politice, economice şi culturale spre forme moderne, proprii etapei istorice respective. În asemenea condiţii, a crescut rolul producţiei de factură industrială şi al comerţului, s-au afirmat din ce în ce mai mult elementele burgheziei, a apărut proletariatul industrial, a sporit numărul locuitorilor din oraşe şi s-a amplificat activitatea culturală.

Marile evenimente ale secolului al XIX-lea: revoluţia de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, revoluţia română de la 1848, Unirea Principatelor Române la 1859, cucerirea deplinei independenţe de stat a României în 1877 şi făurirea statului naţional unitar român în 1918 au stimulat dezvoltarea oraşului Piteşti, creşterea importanţei sale pe plan naţional şi internaţional. Piteştenii au participat activ la toate momentele istorice din epoca modernă a României, au acţionat pentru sporirea potenţialului economic şi urbanistic al localităţii, pentru îmbogăţirea vieţii sale spirituale. Prin atitudinea lor înaintată, mai multe personalităţi de seamă ale oraşului s-au remarcat în viaţa politică românească, iar elementele muncitoreşti cu vederi înaintate au iniţiat forme proprii de organizare şi acţiuni, în unităţile economice, pentru condiţii mai bune de muncă şi de viaţă.

Nivelul dezvoltării economice şi aşezarea geografică au permis intensificarea relaţiilor oraşului Piteşti, pe multiple planuri, cu Transilvania, mai ales cu oraşele Braşov şi Sibiu, fapt ce a contribuit la circumscrierea zonei a în ampla acţiune de făurire a unităţii tuturor provinciilor româneşti. Importante momente din cadrul evenimentelor noastre naţionale s-au

derulat în Piteşti sau în localităţi apropiate, oraşul fiind consemnat, totodată, în numeroase surse documentare externe ale epocii moderne.

PARTICIPAREA PITEŞTENILOR LA REVOLUŢIA DIN 1821

Începutul istoriei moderne a României este marcat de revoluţia din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, “moment de cotitură în lupta pentru libertate şi dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominaţiei străine şi afirmarea drepturilor naţionale ale poporului român”-[1]. Prin programul său, care revendica independenţa naţională, libertatea personală, egalitatea în faţa legilor şi abolirea tuturor îngrădirilor din calea liberului exerciţiu al industriei şi al comerţului, prin forţa sa motrice, reprezentată de boierimea liberală, de burghezia în formare şi de ţărănime, prin organizarea, conducerea, amploarea şi răsunetul ei în toate ţările locuite de români, “revoluţia din 1821 se deosebeşte esenţial de răscoalele ţărăneşti din evul mediu îndreptate împotriva dominaţiei feudale” [2].

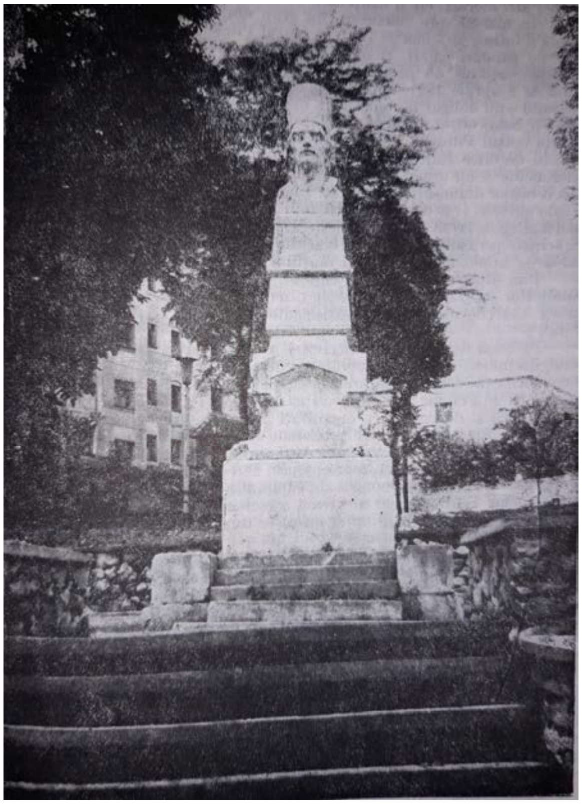
În timpul evenimentelor de la 1821, piteştenii şi-au arătat ataşamentul lor faţă de înnoirile preconizate. Locuitorii nevoiaşi au văzut în revoluţie un prilej pentru îndreptarea situaţiei lor materiale. De partea ideilor lui Tudor Vladimirescu au trecut meşteşugarii şi negustorii din acest oraş. Piteştenii au constituit un important centru în planul strategic şi tactic al oastei lui Tudor Vladimirescu şi al Eteriei. “Prin Piteşti se făcea legătura cu bazele pandurilor din Oltenia, oraşul fiind prevăzut, totodată, şi ca punct întărit pentru o eventuală retragere a armatei”[3].

Tudor Vladimirescu a avut strânse legături cu zona Piteştilor. Aici s-a întâlnit deseori cu colaboratorii săi, iar în anul 1813 a îndeplinit misiuni de pază contra “făcătorilor de rele”. Printre adepţii planului elaborat de Tudor Vladimirescu s-au aflat Iordache şi Dinicu Golescu, Toma Brătianu şi Ilarion, Episcopul Argeşului (sediul administrativ al Episcopiei era la Piteşti). Într-un document se afirma: “Dar era de propaganţi în Ţara Românească: Thoma Brătianul, Golescu Dinicu, Ilarion Argeşiu şi un Dionisie Lupu…Și-au făcut multe jeafuri boierilor… în leat 1821…”[4].

În etapa pregătitoare a revoluţiei, la 19 ianuarie 1821, Tudor Vladimirescu, în drumul său de la Bucureşti spre Oltenia, a făcut un scurt popas în oraşul Piteşti. Tudor a aflat aici vestea morţii domnitorului Ţării Româneşti, Alexandru Şuţu, ceea ce l-a determinat să se grăbească.Un negustor din Piteşti l-a informat pe agentul diplomatic al Austriei în ţările române, Fleischhackl von Hakenau, despre “un grup de 30 arnăuţi călăreţi bine înarmaţi şi călări care au apărut în mod neaşteptat la Piteşti, de unde, fără să fi comis vreo silnicie, s-au îndreptat spre judeţul Vîlcea…”[5]

---

[1] *Programul P.C.R. de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism,* Edit. Politică, Bucureşti, 1975, p 31 (În continuare *Programul P. C. R. …*)
[2] Andrei Oţetea, *Istoria poporului român*, Edit, Științifică, Bucureşti, 1970, p. 327-328.
[3] Dan Berindei, Traian Mutaşcu, *Aspecte militare ale mişcării revoluţionare din 1821*, ed. a-II-a, Editura Militară, Bucureşti, 1973, p. 52
[4] *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne,* III, Editua Academiei, Bucureşti, 1960, p. 354.
[5] *Documente privind răscoala din 1821,* I, Edit. Academiei, 1959, p. 206; Andrei Oţetea, *Tudor Vladimirescu şi revoluţia din 1821*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 90 şi urm.

Bustul lui Tudor Vladimirescu, ridicat în amintirea adeziunii piteştenilor la Revoluţia de la 1821.

Tudor Vladimirescu a intuit atunci că masele populare din acest oraş vor fi alături de revoluţie. Adeziunea celor din Piteşti faţă de revoluţie a fost atât morală, cât şi materială.

În marşul spre Bucureşti, un grup din armata lui Tudor Vladimirescu a intrat, la 7 martie 1821, în oraşul Piteşti, "fiind rânduiţi aici peste 100 de panduri călări, conduşi de Simion Mehedinţeanu"[6]. Atitudinea piteştenilor faţă de panduri a fost relevantă. Dintr-un act ce poartă data de 8 aprilie 1821, reiese că pentru întreţinere pandurilor, locuitorii oraşului s-au obligat de bunăvoie să contribuie, fiecare după puterea lui, atât cu bani, cât şi cu alimente. "Noi, lăcuitorii ce ne aflăm cu lăcuinţa aici în oraşul Piteşti – se arată în document – negustori, meşteri streini şi alţii de orice stare şi breaslă, încredinţăm prin aceasta…, că pentru cheltuielile ce au urmat cu hrana şi mulţumirea dumnealui căpitan Simion şi a ostaşilor dumnealui, ce au fost rânduiţi de dumnealui slugerul Theodor Vladomirescu… ne-am învoit cu toţii între noi… să plătim până la un ban analoghia ce va ajunge pe fieştecarele, după starea şi puterea sa…"[7]. În această perioadă, conducerea oraşului era asigurată de un sfat, în fruntea căruia se afla Zamfir, judeţ al oraşului Piteşti.

Unii dintre acei piteşteni, care au cheltuit mai mult cu întreţinerea pandurilor lui Tudor, s-au adresat ulterior ocâmuirii, pentru a fi despăgubiţi. Cererile lor n-au fost satisfăcute pe motiv că "au susţinut revoluţia"[8].

Pe lîngă desprinderea concluziei referitoare la sprijinirea revoluţiei, acest document ne oferă posibilitatea de a cunoaşte unele aspecte social-economice, caracteristice oraşului în etapa istorică respectivă. Aflăm, după cum se enunţă cu claritate, că poziţia de fruntaşi ai oraşului era deţinută de meseriaşi şi de negustori, organizaţi în bresle. Totodată, este atestată existenţa altor stări sociale, precizându-se că plata obligaţiilor pentru întreţinerea pandurilor se va face de fiecare, după puterea sa economică.

Tot la 7 martie 1821, a trecut prin Piteşti, în drum spre Bucureşti, detaşamentul de arnăuţi, condus de căpitanii eterişti Iordache Olimpiotul şi Farmache. Un document al vremii a consemnat: "Căpitanul Iordache, care se afla la Piteşti, s-a luptat cu nişte turci care s-au dus la Ruşii de Vede şi au tăiat pe negustori[9] ".

De remarcat faptul că, în Proclamaţia către locuitorii Bucureştilor, din 16 martie 1821, dată la Bolintin, Tudor Vladimirescu a arătat că, în oastea sa, erau peste 16.000 de panduri şi arnăuţi, fiind cuprinse de revoluţie toate judeţele de peste Olt, precum şi zona Piteştilor. În timpul acţiunilor sale, conducătorul revoluţiei a fost sfătuit de Episcopul Ilarion al Argeşului asupra modului de a trata cu boierii, precum şi cu alţi proprietari, evitând, pe cât posibil, vărsarea de sânge.

După cum se cunoaşte, timp de o lună şi jumătate, Tudor Vladimirescu a condus oraşul Bucureşti şi cea mai mare parte a ţării. La apropierea turcilor de capitală, Tudor a pornit către Piteşti cu intenţia de a se retrage, a se organiza şi a rezista la mănăstirile întărite din Oltenia, până când îi va sili pe turci "să dea drepturile şi privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine".[10]

---

[6] *Documente privind răscoala din 1821…*, p. 47.
[7] *Istoria României*, III, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 912.
[8] Ilie Ceauşescu, *Căpitanul de panduri – Simion Mehedinţeanu*, Edit. Militară, Bucureşti, 1966, p. 23.
[9] *Documente privind răscoala din 1821…*, II, p. 102
[10] Marin Mihalache, *Tudor Vladimirescu*, Edit. Militară, Bucureşti, 1971, p. 113.

Pe timpul retragerii trupelor lui Tudor din Bucureşti, la Piteşti au fost încartiruiţi mai mulţi eterişti. Aceştia au provocat, la plecarea din oraş, mari pagube, printre care şi incendierea unor construcţii “de lângă schitul Buliga, metoh al Episcopiei Argeşului”.[11]Intrarea turcilor în capitală i-a determinat pe mai mulţi piteşteni să se refugieze în Sibiu – căminarul Iancu Mavrodolu, modelnicerul Dincă Brătianu, căminarul Nicolae Rasti şi stolnicul Grigore Drăgoescu – precum şi la Braşov – Ilarion al Argeşului, Constantin Golescu etc. – care, la sosirea şi la solicitarea armatelor de ocupaţie, nu vor fi extrădaţi de către transilvăneni.[12]

Atunci când a ajuns la Găeşti, Tudor a aflat că eterişii au ocupat podul de peste râul Argeş, tăindu-i astfel drumul de intrare în Piteşti. Totodată, Iordache Olimpiotul l-a prevenit, în scris, că eteriştii îi vor opune rezistenţă. Tudor s-a arătat nedumerit faţă de această situaţie, iar, după ce a citit scrisoarea şi s-a sfătuit cu căpitanii săi, a hotărât ă trimită la Piteşti o solie, condusă de Dimitrie Macedonschi, pentru a cere lămuriri. Solii săi i-au transmis cerinţa formulată de conducătorii Eteriei, de a avea loc o întâlnire cu Iordache Olimpiotul la Găeşti. Tudor s-a deplasat acolo, împreună cu oastea sa, pe care a organizat-o în poziţie de tragere. La Goleşti, a sosit şi Iordache Olimpiotul, însoţit de călărime. La întâlnirea care a avut loc, Tudor Vladimirescu a solicitat explicaţii în legătură cu interzicerea trecerii spre Piteşti. Ca răspuns, Iordache Olimpiotul i-a prezentat o scrisoare trimisă de Tudor către turci, interceptată de oamenii lui Ipsilanti, prin aceasta punându-i-se la îndoială fidelitatea. După explicaţiile date de Tudor, întâlnirea s-a încheiat printr-o împăcare, cei doi îmbrăţişându-se şi făgăduindu-şi, încă o dată, credinţă. Tudor s-a instalat apoi la Goleşti, în foişorul porţii caselor lui Dinicu Golescu, iar oastea a fost cantonată în apropiere.

În ziua de 21 mai 1821, Iordache Olimpiotul, însoţit de Hagi Prodan şi de Dimitrie Macedonschi, precum şi de câţiva căpitani nemulţumiţi, întrucât au fost pedepsiţi mai mulţi panduri pentru acte de indisciplină, au urcat în foişorul unde se afla Tudor şi, prin trădare, l-au dezarmat şi arestat, pornindu-l spre Piteşti sub pază severă. Iată cum ne-a rămas scris acest dramatic moment: “Soarele apunea după dealurile ce adăpostesc capitala Argeşului, când căpitan Iordache pornea pe Tudor la Piteşti, pe un cal ai cărui dârlogi îi ţine Ghencea, Tudor ţinând căpăstrul; iar vreo 20 de arnăuţi însoţeau pe prizonier”[13]. Tudor a fost adus la Piteşti “în casele boierului Iancu Mavrodolu, unde se afla încartiruit Iordache Olimpiotul"[14]. Mihai Cioranu, aghiotant al lui Tudor Vladimirescu, “află pe Tudor pe pat şi imputând lui Ghencea şi lui căpitan Iordache fapta lor. Ghencea îl păzea cu puşca încărcată; Iordache se plimba pe gânduri prin cameră”[15].

Simbolic, peste ani, s-au transmis cuvintele lui Tudor Vladimirescu rostite atunci la Piteşti: “Oameni fără căpătâi şi streini de această ţară, prin viclenie aţi amăgit oştirea mea de m-a dat în mâinile voastre. Ce credeţi să faceţi cu mine? Să mă omorâţi? Eu nu mă tem de moarte;

---

[11] Gh. C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş, 1836 – 1939,* Bucureşti, p. 13.
[12] *Documente privind răscoala din 1821…,* III, p. 337 – 355.
[13] C. D. Aricescu, *Istoria revoluţiei române de la 1821*, II, Craiova, 1874, p. 251.
[14] N. Iorga, *Izvoare contemporane asupra mişcării lui Tudor Vladimirescu,* Bucureşti, 1921, p. 297.
[15] C. D. Aricescu, *op. cit.,* p. 252.

în multe rânduri am înfruntat moartea în război. Înainte de a ridica steagul pentru dobândirea drepturilor ţării, m-am îmbrăcat cu cămaşa morţii. V-aţi gândit bine voi la ce capăt o să iasă fapta voastră? Turcii sunt în ţară; şi voi singuri nu sunteţi în stare să vă bateţi cu ei cu ispravă; veţi vedea”[16].

A doua zi, 22 mai 1821, Tudor a fost trimis prin Câmpulung, la Târgovişte, într-o căruţă de poştă, sub pază severă. În ziua de 24 mai, conducătorii complotului – Iordache, Farmache, Hagi Prodan şi D. Macedonschi – au întocmit la Piteşti un înscris în care îl declarau pe Tudor “nevrednic de slujbă ostăşească”, aducându-i numeroase acuzaţii. Tudor Vladimirescu a fost ucis mişeleşte, la Târgovişte, în noaptea de 27 mai 1821. Acest sfârşit tragic al conducătorului revoluţiei din Ţara Românească a fost caracterizat ca un “asasinat dezgustător” de către istoricul Elias Regnault. Karl Marx scria că Ipsilanti, la inspiraţia ţarului, a trădat cauza grecească şi l-a omorât în mod perfid pe Vladimirescu, conducătorul răsculaţilor români.

După arestarea lui Tudor, pandurii au intrat în Piteşti, unde au rămas între 22 şi 25 mai 1821. De aici, în mare măsură dezarmaţi de eterişti, au plecat, pe drumul Topanei, prin Păduroiu, Profa, Făgeţelu, Câmpu Mare, Vultureşti, Dumitreşti, participând apoi cu vitejie la luptele împotriva turcilor, din sectorul Drăgăşani. Urmărită de armatele turceşti, nu peste mult timp, a sosit la Piteşti şi oastea indisciplinată şi demoralizată a eteriştilor, în frunte cu generalul Alexandru Ipsilanti, care a provocat o serie de distrugeri în mai multe zone ale oraşului, în mod deosebit la Schitul Trivale, îndreptându-se apoi spre Rm. Vâlcea[17].

Desfăşurarea evenimentelor din timpul revoluţiei a fost urmărită cu mare atenţie de către diplomaţia europeană. Consulii, agenţii şi alţi informatori cunoscuţi sau anonimi au alcătuit numeroase rapoarte, note, scrisori în care, deseori, este consemnat şi oraşul Piteşti[18].

Amintirea lui Tudor Vladimirescu, mare patriot, devotat maselor populare, este încă vie în memoria piteştenilor. La intrarea în Trivale s-a ridicat un bust al eroului din Vladimiri, iar una dintre principalele străzi ale municipiului îi poartă numele. El a devenit un simbol al luptei drepte şi necontenite a poporului român pentru libertate socială şi independenţă naţională. Revoluţia din 1821, unul dintre cele mai importante evenimente ale existenţei noastre naţionale, a prefaţat cu vigoare epoca modernă a istoriei României.

Revoluţia din 1821 a avut ca urmare imediată abolirea anacronicului regim fanariot, precum şi restabilirea domniilor pământene. Programul politic al revoluţiei a deschis calea emancipării naţionale, a realizării unităţii statale a poporului român. S-au creat totodată noi condiţii pentru dezvoltarea social-economică, politică şi culturală a Principatelor Române, aspect ce a cuprins inclusiv oraşul Piteşti.

---

[16] *Ibidem*, p. 251-252; v. şi Marin Mihalache, *op. cit.* ,p. 121..

[17] G. D. Iscru, *Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu,* Editura Albatros, București, 1982, p. 119 și urm.; Mircea T. Radu, *1821, Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara* Românească, Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1978, p. 19 și urm.

[18] Hurmuzaki, Serie nouă, vol. II, *Rapoarte consulare austriece (1812-1823)*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1967, p. 606 şi urm. (v. şi alte documente externe).

CONDIŢIILE SOCIAL –ECONOMICE ŞI POLITICE
DIN PITEŞTI ÎN PERIOADA 1821-1848

În anii dintre revoluţia condusă de Tudor Vladimirescu şi revoluţia burgezo-democratică de la 1848, s-a adâncit tot mai mult criza feudalismului. Ca urmare a tratatului de la Adrianopol (1829) şi a Regulamentului Organic (1831), s-a lărgit baza social-economică a relaţiilor capitaliste, s-a manifestat într-o mai mare măsură politica naţională a Principatelor Române.

În ceea ce priveşte oraşul Piteşti, viaţa sa economică a fost dominată, în continuare, de mica producţie de mărfuri şi de activitatea comercială, iar spre sfârşitul perioadei vor apărea mici stabilimente de tip capitalist. Catagrafiile vremii demonstrează cu claritate stadiul dezvoltării oraşului Piteşti. Astfel, dintr-o statistică negustorească şi fiscală, datată la 14 noiembrie 1824, reiese că în oraşele Piteşti şi Curtea de Argeş, existau în acel an 147 de cârciumi, băcănii şi rachierii. După starea materială a celor trei categorii de comercianţi, rezultă că 44 erau prăvălii de „frunte”, 42 de „mijloc” şi 61 erau „coadă”. Ţinând seama că oraşul Piteşti era mai dezvoltat şi mai populat (1.011 familii) decât Curtea de Argeş (384 familii), se poate presupune că majoritatea acestor unităţi comerciale se aflau în capitala judeţului[19].

Catagrafia din anul 1831 înregistrează în Piteşti un adevărat evantai de 47 de profesiuni, cu un număr de 552 de meseriaşi şi negustori, după cum urmează: 6 lipscani, 18 bogasieri, 27 cojocari subţiri, 42 cojocari groşi, 38 de croitori, 6 calpacii, 63 cismari, 27 braşoveni, 24 abagii, 2 plăpumari, 1 ceasornicar, 2 argintari, 5 tâmplari, 8 bărbieri, 2 cafegii, 6 tutungii, 5 tabagii, 9 brutari, 5 cofetari, 58 cârciumari, 44 băcani, 5 căldărari, 18 boiangii, 3 şelari, 1 telal, 2 ceaprazari, 2 sticlari, 3 zugravi, 4 hangii, 28 arendaşi, 2 măcelari, 11 barbagii, 2 lumânărari de seu, 1 dulgher, 1 pescar, 1 olar, 4 precupeţi, 2 bucătari, 15 tăbăcari, 1 fierar, 2 trăistari, 2 sureccii, 15 povarnagii, 2 capanlîi şi 21 de māmulari[20]. După cum uşor se poate constata, meseriile cele mai dezvoltate şi care cuprindeau un număr mai mare de meşteri de calfe erau: cojocăria, cismăria, abageria, boiangeria şi tăbăcăria - meserii, de altfel, tradiţionale în oraşul Piteşti.

În comparaţie cu celelalte aşezări urbane ale Ţării Româneşti, în anul 1831, oraşul Piteşti se situa, din punct de vedere al numărului meseriaşilor şi al negustorilor, pe locul al patrulea după Bucureşti, Craiova şi Ploieşti. Dezvoltarea oraşului a fost favorizată şi prin hotărârile adoptate de Adunarea Obştească, din care a făcut parte şi Dincă Brătianu, deputat de Argeş.

Date deosebit de importante privind economia, starea urbanistică şi demografică a oraşului Piteşti sunt furnizate prin „tabla statistică”, înaintată de „maghistratul” din Piteşti, la 26 iunie 1832, Vorniciei din Lăuntru a Ţării Româneşti[21]. Oraşul Piteşti împărţit atunci în patru „plăşi”(galbenă, albastră, roşie şi neagră), precum şi în 14 mahalale, avea 4.000 de locuitori, aşezaţi în 773 de case. Erau în funcţiune şase „fabrici” dintre

[19] Dum. Z. Furnică, *Documente privitoare la comerţul românesc*, 1473-1868, Bucureşti, 1931, p.12 şi urm.
[20] Vladimir Diculescu, *Bresle, negustori şi meseriaşi în Ţara Românească(1830-1848)*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 99-107.
[21] Arh.St. Bucureşti, fond Vornicia din Lăuntru, dosar 2.885/1831-1832. f. 100-101.

care „cinci de piei şi una tabacheiriie lucrătoare cu picioru”, precum şi două mori de apă. Numeroşi orăşeni se ocupau cu creşterea vitelor, având, în total, 497 de cai, 528 de boi, 339 de vaci, 254 de oi şi 244 de porci[22].

În perioada regulamentară au mai fost înfiinţate în Piteşti „o fabrică de pălării”[23] şi „zahanaua din capul oraşului a lui Petcu Abagiu unde, în anul 1844, au fost tăiate 3.010 vite din care s-au obţinut 13.300 ocale de seu ce se vindea cu doi lei şi două parale ocaua”[24].

Catagrafia locală din anul 1835, întocmită după alte criterii faţă de cea din anul 1831, în sensul că reieşeau înregistraţi numai negustorii şi meşterii patentari, fără calfe, prezintă în oraşul Piteşti numărul de 423 de patentari[25]. În comparaţie cu celelalte oraşe, în anul respectiv, Piteştii ocupau, în ceea ce priveşte numărul de meseriaşi şi de negustori, locul opt după Bucureşti, Craiova, Ploieşti, Giurgiu, Câmpulung-Muşcel, Buzău şi Târgovişte.

O amplă catagrafie a fost alcătuită în anul 1838, când oraşul era împărţit în patru „văpsele” (galbenă, roşie, neagră, şi albastră) şi avea 800 de familii, cu circa 4.050 de locuitori. În viaţa economică a oraşului predominau meseriaşii şi negustorii, al căror număr era cu mult mai mare faţă de catagrafiile anterioare. Specialitatea meseriaşilor şi a negustorilor arată astfel: 15 abagii, 36 arendaşi, 4 argintari, 30 băcani, 8 bărbieri, 1 bilargiu, 15 bogasieri, 21 boiangii, 4 bragagii, 15 brutari, 1 cărămidar, 1 cărăuş, 5 ceasornicari, 6 cercelari, 1 ceaprazar, 5 chirigii, 81 cizmari, 5 calpaccii, 2 cafegii, 3 cântargii, 53 cârciumari, 43 cojocari, 4 cofetari, 50 de croitori, 1 curelar, 1 cuţitar, 6 dulgheri, 22 fierari, 1 fămălar, 1 giuvaergiu, 2 hangii, 6 lăutari, 2 lemnari, 2 lipscani, 3 lumânărari, 1 marchitan, 8 măcelari, 9 mămulari, 1 morar, 5 negustori (geambaşi de vite mărunte), 1 olar, 9 pescari, 14 povarnagii, 2 plăpumari, 1 rîndaş, 1 scărar, 3 simigii, 1 sticlar, 4 sumagii, 4 surugii, 1 şăpcar, 1 şelar, 1 tăietor de tutun, 1 tabacciu, 22 tăbăcari, 1 telal, 4 tinichigii, 7 tîmplari, 2 tutungii, 37 vizitii, 2 vînători, 1 zidar şi 2 zugravi[26].

Comparativ cu numărul meseriaşilor şi al negustorilor înregistraţi în anul 1831, se evidenţiază creşteri la următoarele categorii de patentari: arendaşi, argintari, boiangii, brutari, ceasornicari, cizmari, croitori, dulgheri, fierari, măcelari, pescari, tăbăcari, tâmplari etc. În acelaşi timp se înregistrează o scădere a numărului de abagii, băcani, bogasieri, bragagii, cârciumari, cojocari, mămulari etc. Totodată, apar unele meserii noi, cum sunt: cercelar, chirigiu, sărar, sumagiu, surugiu, tinichigiu, neîntâlnite în catagrafia din anul 1831.

În oraş locuiau, de asemenea, 20 mari proprietari de pământ şi case, printre care: Grigore Drăgoescu, Tudoraghe şi Constantin Brătianu, Constantin Lerescu, Grigore Tigveanu, Nicolae Negulescu, Ion Raicoviceanu, Mihalache Lahovari, Costache şi Enache Cornăţeanu. Pe proprietăţile lor lucrau, după unele date, 211 robi, în afară de slugi, ceea ce revenea, în medie, mai mult de zece robi de fiecare familie boierească.

Pământul de la marginea oraşului era lucrat de 30 de plugari, care locuiau însă în vatra Piteştilor. Totodată, unii cetăţeni care se ocupau cu

[22] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura (Ocârmuirea) jud. Argeş, dosar 1.368/1832, f. 10 v-11.
[23] Vladimir Diculescu, *op.cit.*, p.112-115.
[24] *Istoria României*, III, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p.961.
[25] I. Cojocaru, *op. cit*., II, 1958, p. 834.
[26] Arh. St. Piteşti, *Catagrafia Judeşului Argeş din 1838. Condica oraşului Piteşti.*

creşterea vitelor deţineau: 476 de cai, 395 de boi, 238 de vaci, 181 de oi, 85 de capre, 269 de porci, 19 bivoli, 5 catâri, precum şi 45 stupi de albine.

Concomitent cu dezvoltarea producţiei meşteşugăreşti şi manufacturiere, s-au intensificat relaţiile comerciale ale oraşului Piteşti. Mărfurile produse aici erau semnalate frecvent în mai multe oraşe din ţară şi în unele centre de peste hotare. Majoritatea legăturilor comerciale ale oraşului gravitau însă spre centrele din Transilvania - Braşov şi Sibiu - care, datorită dezvoltării lor economice, ofereau condiţii prielnice schimburilor neîntrerupte de mărfuri ce favorizau ambele părţi. Pe drumul mare comercial al Piteştilor, din Transilvania ajungeau în Ţara Românească diferite publicaţii, activitate care a fost îndeaproape organizată de mai mulţi intelectuali, printre care şi George Bariţ[27].

În perioada 1829 – 1848, numeroşi negustori din Piteşti au practicat un comerţ intens cu oraşele din Transilvania, în special cu Braşovul şi Sibiul, atât prin Bran, cât şi prin Câineni. Printre aceştia amintim pe „Toma Nicolau din Piteşti care avea a face cu oraşele din Ardeal şi chiar cu Budapesta”[28], pe Răducanu Paraschivescu, Tudor Petcu, N. Sfetcu, Tudor Lelea, Panait şi Constantin Moraitu, Marin Iota, Ion Pandele, C. Ioan, P. Dobrian, Mihai Crăciun, Greciu Argintaru, Moise Ghinea, Isidor Friedrich, Nic. Raicovici, N. Popovici, N. Alexeescu şi alţii[29]. Unii negustori piteşteni, ca Dincă Capitanovici, au desfăşurat o interesantă activitate comercială de tranzit, practicând cu deosebire vânzarea mărfurilor din Transilvania la Bucureşti[30].

Prin aceste relaţii comerciale cu Transilvania, devenite permanente, oraşul Piteşti a contribuit, de-a lungul anilor, la menţinerea şi consolidarea sentimentelor de unitate naţională a populaţiei româneşti aflată pe versantele Carpaţilor.

Ca urmare a aplicării prevederilor Regulamentului Organic, în anul 1831 se va înfiinţa „maghistratul” oraşului Piteşti, care mai târziu va deveni primăria comunei urbane Piteşti. Conducerea “maghistratului” era încredinţată sfatului orăşenesc, format din trei membri aleşi anual de deputaţi. Aceştia, la rândul lor, erau aleşi pe cartiere de către orăşeni. Membrilor sfatului orăşenesc li se impuneau următoarele condiţii: să fie români, să locuiască în oraş, să aibă vârsta de 30 de ani, precum şi o avere imobiliară de 8.000 lei. De asemenea, deputaţii erau aleşi numai dintre românii proprietari, având o avere imobiliară în localitate în valoare de cel puţin 2.000 de lei şi vârsta de 25 de ani. Dreptul de alegători îl aveau şi străinii stabiliţi în oraş cu cel puţin doi ani în urmă şi care plăteau o chirie minimă de 300 de lei. Cu şase luni înainte de alegeri, ei confirmau în scris sfatului orăşenesc că se supun la toate îndatoririle.

Primele alegeri pentru „mădularile” sfatului orăşenesc din Piteşti au avut loc la 21 octombrie 1831, când „prezident” a fost ales Mihai Popescu[31]. Pentru bunul mers al maghistratului, preşedintele sfatului orăşenesc numea pe secretar, precum şi unul sau doi „scriitori”. Printre atribuţiile

[27] *George Bariţ şi contemporanii săi. Documente literare*, vol.VI, Edit. Minerva, Bucureşti, p.86.
[28] N. Iorga, *Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc*, Bucureşti, 1906, p.142; idem, *Opere economice*, 1982, p.749.
[29] Dum. Z. Furnică, *op. cit.*,p. 16 şi urm.
[30] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 4/1832 şi 3/1833.
[31] *Ibidem*, dosar 8/1831.

sfatului orăşenesc amintim: încasarea veniturilor şi administrarea lor în mod chibzuit, dezvoltarea comerţului şi a industriei, frânarea speculei, organizarea pompierilor, întreţinerea şcolii, îngrijirea sănătăţii populaţiei, măsuri pe linia alimentării cu apă, a iluminatului public şi a înfrumuseţării localităţii, pavarea străzilor şi construcţia podurilor. Instituţia respectivă îndeplinea şi unele obligaţii de notariat ca: eliberări de adeverinţă, autentificări de zapise şi de înscrisuri, legalizări de acte de dobândă, închirieri, împrumuturi, vânzări etc.

Încă de la înfiinţare, maghistratul din Piteşti, prin sfatul orăşenesc, a întreprins măsuri hotărâte pentru a-şi realiza atribuţiile. În fiecare an a întocmit un registru unde erau trecute veniturile realizate din taxele pe băuturi (accize), a luat măsuri pentru buna aprovizionare a orăşenilor cu produse agroalimentare[32], a întocmit liste cu preţurile acestora, urmărind îndeaproape respectarea lor[33], precum şi procurarea lumânărilor pentru iluminat, întreţinerea felinarelor etc.[34]

Una dintre cele mai mari realizări ale sfatului orăşenesc din Piteşti a fost înfiinţarea şcolii naţionale,care şi-a deschis cursurile la începutul anului 1833[35]. După înfiinţare, cu banii strânşi de la diferiţi orăşeni, s-a extins preocuparea în vederea dotării şcolii cu material didactic şi cărţi pentru bibliotecă, ajutorării elevilor săraci, organizării examenelor, care se ţineau în mod public, reparării şi curăţeniei localului[36].

Întrucât în anul 1831, în Piteşti au murit de holeră un număr de 45 de locuitori[37], atenţia sfatului orăşenesc s-a orientat spre îngrijirea sănătăţii populaţiei. În acest scop, s-au colectat sumele necesare pentru plata medicului oraşului, pentru amenajarea unui spital şi a unei farmacii, achiziţionarea instrumentelor medicale şi a medicamentelor[38].

În această perioadă, oraşul Piteşti avea aspectul unui modest târg medieval, cu „uliţe" înguste, nealiniate, nepavate şi neîngrijite, fiind străbătut de mici ape curgătoare necanalizate, care deseori se revărsau şi inundau casele locuitorilor. În primii ani ai existenţei maghistratului, se semnalează „dorinţa şi silinţa pentru înfrumuseţarea oraşului întru toate şi cât se va putea mai bine"[39].

Documentele de arhivă demonstrează că, după anul 1832, au fost luate măsuri pentru deschiderea de noi străzi, alinierea şi pavarea altora. Astfel, o nouă stradă a fost deschisă în anul 1834, între „Uliţa mare" (strada Victoriei) şi „Uliţa grecilor" (1 Mai), iar alta în mahalaua Sf. Ion.[40] În vara anului 1835, au început lucrările de lărgire, aliniere şi pavare, cu piatră şi nisip, „pă uliţa din dosul Târgului cel mare, din mahalaua Sf. Gheorghe, care răspunde în piaţa târgului"[41] (probabil actuala stradă Teiuleanu). Deşi s-a prevăzut ca lucrările să se termine până în octombrie 1835, acestea s-au încheiat abia în vara anului următor, deoarece „un număr de 22 proprietari s-au împotrivit la tăierea andramalelor, străşinilor şi tărăbilor pentru alinierea străzii."[42] Potrivnici alinierii străzilor erau şi

---

[32] *Ibidem*, dosar 9/1831, 78/1833 etc.
[33] *Ibidem*, dosar 3 și 6/1831, 18/1832, 2 și 18/1833, 2 și 51/1834, 4/ 1837 etc.
[34] *Ibidem*, dosar 6/1831, 23/1832, 4/1833, 15/1839
[35] *Ibidem*, dosar 14/1831-1832.
[36] *Ibidem*, dosar 59/1833, 7/1839, 13/1840 etc.
[37] *Ibidem*, fond ocârmuirea jud. Argeş, dosar 95/1832, f. 10 v-11.
[38] *Ibidem*, fond Primăria oraşului piteşti, dosar 15/1832, 10/1837, 9/1840.
[39] *Ibidem*, Ocârmuirea jud. Argeş, dosar 134/1835, f. 64-65.
[40] *Ibidem*, dosar 95/1834, f. 22
[41] *Ibidem*, dosar 134/1835, f. 33
[42] *Ibidem*, dosar 77/1836, f. 1-2.

o serie de proprietari din „tagma boierească din mahalaua grecilor”[43] şi din alte cartiere. De altfel, consiliul orăşenesc a avut de înfruntat aproape permanent împotrivirea a numeroşi proprietari, în ceea ce priveşte sistematizarea localităţii. Cu toate acestea, în anul 1837 au început lucrările de sistematizare şi pavare cu piatră a două din arterele principale ale oraşului: „Uliţa mare a târgului” (str. Victoriei) şi „Uliţa cea mare boierească”(str. 1 Mai)[44].

După anul 1833, au fost amenajate mai multe podeţe pe diferite străzi, iar în perioada 1837-1839, s-a iniţiat acţiunea de numerotare a caselor[45]. În anii 1830 s-a luat iniţiativa construirii unui pod corespunzător peste râul Argeş, anunţându-se „mezat”prntru o asemenea lucrare. Aceeaşi ofertă s-a făcut şi în 1838 pentru realizarea podului după „planul săvârşit de d' Arcudinski”. Lucrarea se va termina după anul 1843, când s-a anunţat licitaţia pentru „vânzarea venitului podului de peste Argeş, din preajma oraşului Piteşti”[46].

Începând cu 1833, s-au făcut demersuri pentru mutarea târgului săptămânal al oraşului de pe moşia Stănceanca (astăzi cartierul Trivale) pe moşia oraşului, în locul cunoscut sub numele „Târgul din Vale”, în apropiere de râul Argeş. Soluţionarea definitivă a acestui caz a fost mult timp tergiversată, ceea ce i-a determinat pe locuitori să solicite autorităţilor, chiar şi în anul 1870, organizarea târgului pe „locul comunei”, la punctul numit „Puţul lui Zarafu’”. Documentele consemnează că târgul săptămânal, în anul 1863, a funcţionat în zona numită „Târgul din Vale”[47]. În anul 1878, călătorul fracez Joseph Reinach a notat că târgul de vite (oborul) se află, încă, pe platoul din Trivale.

Autorităţiile locale au intervenit energic, în această etapă, pentru sporirea preocupărilor de păstrare a curăţeniei, problemă tratată atunci cu multă nepăsare. Semnificative în acest sens sunt şi sesizările doctorului Karol Szekeli, adresate în 1835 Ocârmuirii judeţului: „Aicea în Piteşti, în mahalaua Sfântu Gheorghe din dos este un pod de lemn, din vechime făcut, care şi astăzi se află putrezit...Fiind şanţu astupat şi neavând canalu curgerii...poate să pricinuiască o boală între norod”. Acelaşi medic arată că „negustorii cînd se află în ale lor îndeletniciri în prăvăliile împrejurate cu biserica Sf. Gheorghe (deci în centrul oraşului-n.n.) fac tot felul de murdalîc, scoţându-l de prin casele şi curţile lor, în loc a-l căra afară din oraş, dimpotrivă, l-au aruncat pe lîngă zidul caselor...Aceasta aduce la toată obştea vătămare de sănătate”[48]. Raportul solicita măsuri energice pentru îmbunătăţirea curăţeniei şi a igienei oraşului, ceea ce în anii următori se va realiza într-o mai mare măsură.

Piteştenii, ca de altfel toţi orăţenii din Ţara Românească, Muntenia au aprobat, cu mari speranţe, alegerea, în 1842, a noului domnitor Gheorghe Bibescu, care anunţase înfăptuiri ce favorizau dezvoltarea relaţiilor

---

[43] *Ibidem*, dosar 95/1834, f. 66

[44] *Ibidem*, dosar 73/1837, f. 124.

[45] *Ibidem*, Primăria oraşului Piteşti, dosarele 31/1838 şi 19/1839.

[46] *Bibliografia analitică a periodicelor româneşti,* I, 1790-1850, partea a II-a, Edit. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 766-768; Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti,dosar 16/1832.

[47] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosarele 27/118/1833 şi 18/1870; *Documente privitoare la istoria economică a României.* Statistica Ţ. R. şi Moldova, B, 1, Bucureşti, 1960, p. 247.

[48] *Ibidem*, Ocârmuirea jud. Argeş, dosar 7 474/1835, f. 5; dosar 4628, f. 139.

de producţie în consens cu cerinţele etapei istorice respective[49]. Locuitorii din Piteşti au adresat o frumoasă scrisoare de felicitare noului domnitor, la alegerea sa. Nu peste mult timp, oraşul Piteşti a fost vizitat de domnitorul Gheorghe Bibescu[50].

Spre jumătatea secolului al XIX-lea, în Piteşti au fost frecvente tot mai multe elemente ale dezvoltării economice, sociale şi culturale de tip capitalist. De evidenţiat şi faptul că în urma planului elaborat de arhitectul Blazano din Triest, începând cu anul 1845 s-a îmbunătăţit starea şoselei spre Bucureşti şi apoi a celei spre Slatina şi Craiova. Lucrările s-au desfăşurat îndeosebi în perioada 1846-1848, folosindu-se pe lângă forţa de muncă a ţăranilor, care era predominantă, munca salariată a unor orăşeni. Aceasta va înlesni intensificarea legăturilor oraşului Piteşti pe diferite planuri, inclusiv politic, cu capitala Ţării Româneşti şi cu părţile Olteniei, precum şi creşterea numărului de lucrători. De asemenea, înainte de 1848 s-au înfiinţat în Piteşti o agenţie-starostie şi un oficiu poştal, filiale ale consulatului austriac din Bucureşti[51].

Pe baza înlesnirilor economice stabilite de Regulamentul Organic, în Piteşti au funcţionat, înaintea revoluţiei de la 1848, şapte „fabrici”, în care se realizau pălării, săpun, piele, tutun, preşuri şi rogojini, toate fiind proprietatea unor locuitori români din oraş[52].

Printre evenimentele politice mai importante ale aceleaşi perioade, amintim adeziunea unor piteşteni la revoluţia din 1826, condusă de Simion Mehedinţeanu, participant la revoluţia din 1821, aşa cum a fost cazul lui Toma Brătianu, refugiat la Sibiu, pentru care domnitorul Ţării Româneşti, Grigore Ghica, precum şi comandantul trupelor otomane de ocupaţie din Piteşti, au insistat, fără succes, să fie adus sub escortă dincoace de munţi[53]. Toma Brătianu a fost acuzat că a îndemnat pe Simion Mehedinţeanu la revoltă.

În anul 1827, după înfiinţarea „Societăţii Literare”, la Goleşti s-a definitivat statutul acestei societăţi, pe care au depus jurământul Dinicu Golescu, Ion Heliade Rădulescu şi Stanciu Căpăţâneanu, urmărindu-se realizarea principiilor novatoare, referitoare la dezvoltarea învăţământului modern românesc, înfiinţarea de publicaţii în limba română, abolirea monopolului tipografic, încurajarea traducerilor în limba română, reînnoirea instituţiilor fundamentale ale statului, înfăptuirea de reforme administrative, înfiinţarea unui Teatru Naţional ş.a.[54] Asemenea acţiuni au promovat ideile progresiste care au stat la baza programului revoluţionar de la 1848.

Remarcabil este faptul că în oraşul Piteşti a existat un important centru al mişcării revoluţionare de la 1840, preludiu la revoluţia de la 1848. Mişcarea urmărea obţinerea independenţei, lichidarea regimului feudal,

---

[49] *Istoria parlamentului şi a vieţii parlamentare din România până la 1918,* Edit. Academiei, 1983, p. 56; din Adunarea obştească extraordinară care a ales pe domnitor a făcut parte şi un deputat din partea oraşului Piteşti.

[50] Curierul românesc, XV, 1843, p. 9-10. În 1842, au candidat la domnie, printre alţii, Gheorghe (Iordache) Golescu şi Nicolae C. Golescu, originari din Goleşti-Piteşti.

[51] *Istoria României,*III, 1964, p. 979; Filatelia, XI, nr. 6, 1962, p. 3-4.

[52] G. D. Iscru, *Introducere în studiul istoriei moderne a României*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 329.

[53] *Răscoala din 1821. Documente interne,* II, Edit. Academiei, Bucureşti, 1959, p. 354-355.

[54] Constantin Vlăduţ, *Ion Câmpineanu,* Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1973, p. 78-79.

elaborarea unei constituţii care să prevadă egalitatea cetăţenilor, proclamarea republicii democratice etc.

Pregătirile au început în anii precedenţi, iar în mai 1840 s-a constituit o societate secretă, acţiunile fiind iniţiate şi conduse de către tânărul intelectual patriot Dimitrie (Mitică) Filipescu, doctor în drept la Paris (al doilea român cu acest titlu), preocupat de aplicarea unor reforme structurale politice, economice şi sociale în Ţara Românească. La mişcarea revoluţionară au aderat: Nicolae Bălcescu, subofiţer de cavalerie într-un regiment din Bucureşti, din care făcea parte şi iuncărul (ofiţerul) I.C. Brătianu; cunoscutul patriot Eftimie Murgu, profesor şi avocat bănăţean; Dimitrie Macedonschi, fost căpitan în oastea lui Tudor; Marin Serghiescu şi Sotir Geranu, scriitori la Departamentul Vistieriei; Constantin Telegescu, inginer hotarnic, fost iuncăr în oaste ş.a. Dintre adepţii mişcării, care au activat în Piteşti şi în alte localităţi din judeţul Argeş, menţionăm pe Nae Gălăşescu; Anton Panovschi, ajutor de subocârmuitor, recrutat de Nicolae Bălcescu, binecunoscut în casa Bălceştilor, şi pe Costache Cămărăşescu.

Într-un document, se arată că, la 24 octombrie 1839 sau 1840 (nu este indicat anul), propangandiştii („apostolii") Marin Serghiescu şi C. Telegescu au plecat la Piteşti pentru a se înţelege cu „partizanii, profesoru şcolii şi alţi necunoscuţi". În Piteşti mişcarea era supravegheată îndeaproape de autorităţi şi de informatorii domnului Al. Ghica. Clucerul C. Brătianu din Piteşti relata că unul dintre „complotişti", anume C. Telegescu, a anunţat pe alţii „ca să fie gata, că s-au apropiat vremea cea dorită".

Din dispoziţia domnitorului, la 20 octombrie 1840, au început arestările, C. Telegescu şi apoi alţii membri fiind arestaţi în Piteşti sau în judeţ şi trimişi la Bucureşti de către ocârmuitorul judeţului Argeş. În februarie-martie 1841, s-a judecat procesul participanţilor la mişcare. Inculpatul C. Telegescu a declarat la proces, printre altele, că „prinţipurile de legi", adică obiectivele din programul mişcării, „mi s-au citit la Piteşti de Gălăşescul". Serghiescu, Telegescu, Geranu ş.a. au fost condamnaţi la zece ani de ocnă; Filipescu, Cămărăşescu ş.a. la opt ani de închisoare; N. Bălcescu la trei ani de recluziune, fiind minor, iar Anton Panovschi a fost achitat, dar pus sub supravegherea poliţiei.

Precizăm că mulţi adepţi ai mişcării din 1840 au participat şi la revoluţia din 1848: N. Bălcescu, Serghiescu, Geranu, Gălăşescu ş.a.

În acest context, semnalăm că, în decembrie 1838, funcţiona ca "vel agă al oraşului Piteşti" (şef al poliţiei) Ruset, care se va afirma în timpul revoluţiei din 1848[55].

Situaţia politică internaţională din deceniul patru al secolului trecut a impus diferite măsuri de factură militară, atât pentru asigurarea ordinii interne, cât şi pentru apărarea Ţării Româneşti în faţa unor eventuale atacuri din afară. În asemenea condiţii, în anul 1838, s-a aflat încartiruit la Piteşti unul dintre primele regimente ale armatei noastre naţionale, orga-

[55] G. Zane, *Mişcarea revoluţionară de la 1840 din Ţara Românească*, SMIM, III, 1963, p. 185-313; idem, *Le mouvement révolutionnaire de la 1840...*, Edit. De l'Académie, Bucarest, 1964; idem în *N. Bălcescu...*, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1975, p.139-219; Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date şi mărturii*, Edit, Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982, p. 108, 159.

nizate în 1830, în cadrul căruia Nicolae C. Golescu ocupa un important post de comandă militară[56].

În vara anului 1832, generalul rus Pavel Kiselev a vizitat oraşul Piteşti[57]. A fost primit de Dincă Brătianu, deputat argeşean în Adunarea Obştească Extraordinară, ispravnic al judeţului Argeş, şi de Mihai Popescu, prezident al Sfatului orăşenesc şi al Maghistratului Oraşului Piteşti.

De altfel, localitatea Piteşti a fost vizitată în aceste decenii de mai multe personalităţi europene, din ale căror impresii desprindem informaţii despre aspectul şi nivelul său de dezvoltare. Aşa de exemplu, diplomatul danez Clausewitz, noul consilier al legaţiei ţării sale la Istanbul, venind de la Sibiu, a trecut prin Curtea de Argeş şi a ajuns la Piteşti în ziua de 3 mai 1824. Pe valea Argeşului a observat lanuri cu porumb. A fost bine primit şi invitat la masă de şeful poştei din Piteşti, Steriopol, care vorbea curent germana şi italiana. Acesta avea o casă frumoasă, înconjurată de grădină. Casa ea bine mobilată, între altele având şi un fotoliu englezesc. Grajdul poştei, cu 80 de cai, era bine zidit şi întreţinut. A rămas impresionat de buna gospodărire a sediului poştei din Piteşti[58].

Călătorul englez R. Walsh (1772-1852), capelan al ambasadei britanice din Istanbul, ataşat pe lângă ambasadorul Strangford, revenind în Anglia, a trecut prin Ţara Românească, în anul 1824. La Piteşti (Petesh), a sosit pe o vreme rea, când bântuia şi ciuma. La bariera oraşului a fost oprit pentru a intra în carantină. După ce a dovedit că este curier diplomatic a primit aprobarea necesară pentru a se odihni în oraş. Localitatea avea aproape 1.000 de case, cu grădini şi curţi împejmuite cu gard, deci un aspect frumos. A remarcat Dealurile Piteştilor (care i s-au părut a fi munţi) acoperite cu păduri, în mijlocul cărora se zăreau castele, mănăstiri şi biserici. Locuitorii schimbaseră portul şi stilul de viaţă. Aveau un aer de satisfacţie şi independenţă europeană. Turbanele şi bonetele de postav alb, dispăruseră, fiind înlocuite de haine negre şi pălării de fetru[59].

Căpitanul englez Charles Colville Frankland, în anul 1828, a trecut prin Turnu Roşu, Câineni, Curtea de Argeş şi a ajuns la Piteşti, unde a constatat existenţa unor poduri, „simptome de comerţ”, case bune boiereşti, iar lângă oraş se afla „castelul” unei rude a lui Steriopol, cu fazani în curte[60].

M. Cochelet, agent şi consul general al Franţei în Principatele Valahiei şi Moldovei, între 1834-1839, a parcurs vechiul drum al poştei dintre Sibiu şi Bucureşti, prin Turnu Roşu, Câineni, Curtea de Argeş, Piteşti. După ce a vizitat mănăstirea de la Argeş, în ziua de 12 decembrie 1835, a pornit spre Piteşti. „La ora două m-am urcat în trăsură; de data aceasta erau înhămaţi doisprezece dintre cei mai buni cai care se puteau găsi în Valahia...La Piteşti n-am ajuns decât la ora două dimineaţa. Coborând din trăsură, am fost întâmpinat la scară de un bărbat cu înfăţişarea plăcută, îmbrăcat în uniformă, cu şapcă şi sabie ca a subprefecţilor noştri, cu excepţia broderiei care, în loc să fie o ghirlandă de stejar, era din ramuri de

[56] Anastasie Iordache, *Goleştii. Locul şi rolul în istoria României*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 43-44.
[57] V. Diculescu, *Viaţa cotidiană a Ţării Românesti în documente. 1800-1848*, Edit. Dacia, Cluj, 1970, p. 73.
[58] C. I. Karadja, *Un diplomat danez la curtea lui Grigore Ghica-Vodă (1824)*, Revista istorică, XIV, nr. 10-12, Bucureşti, 1928, p. 361-362.
[59] R. Walsh, *Voyage en Turquie et à Constantinopole*, Paris, 1828, p. 186-188.
[60] N. Iorga, *op. cit.*, p. 649-650.

măslin, lucrată în argint, asemeni uniformei consulilor francezi. Omul era ispravnicul sau prefectul Piteştilor. M-a primit la el în salon, unde am găsit o cină minunată, servită impecabil, şi asta numai pentru mine, căci, în ciuda tuturor insistenţelor mele, prefectul n-a vrut să ia loc. Fiica sa, care vorbea destul de bine franceza, a făcut oficiul de interpret, atunci când i-am mulţumit tatălui ei pentru primirea îndatoritoare...”[61] . În 1838, prezident al Maghistratului oraşului Piteşti era Dumitru Drăgănescu.

Ne reţin atenţia aprecierile doamnei A. de Carlowitz, care, în anul 1846, însoţită de contele de Weisbach, în drumul lor de la Gorj spre Curtea de Argeş s-au oprit, pentru scurt timp, şi în oraşul Piteşti: „Capitala Argeşului, la care se ajunge după un drum de noapte cu privighetori şi iepuri care trec drumul, e un oraş de 11-12.000 locuitori (oficial, în 1859, oraşul va avea 7.229 locuitori – n.n.), cu o mănăstire, mai multe biserici, cu poduri şi case bune. Sunt negustori bogaţi... Boieri cu vizitii în livrele ies mai mult noaptea, pe răcoare, în trăsuri, felinarele fiind aprinse; doamnele exhibează scumpe caşmiruri, s-ar fi făcând şi danţuri de străzi la aceste ceasuri ale primblării şi petrecerii”.[62]

Aspectele vieţii economice, sociale, politice şi culturale din Piteşti, în perioada imediat următoare revoluţiei din 1821, asemenea celor din toate localităţile urbane ale ţărilor româneşti - Muntenia, Moldova şi Transilvania - demonstrează accentuarea tot mai pregnantă a elementelor de factură burgheză, frânte încă de o serie de rămăşiţe ale orânduirii feudale.

Anul revoluţionar 1848 în Piteşti

Piteştii au contribuit efectiv la pregătirea şi la desfăşurarea revoluţiei de la 1848, care, prin programul său, deschide noi posibilităţi pentru evoluţia tuturor localităţilor în epoca modernă, pentru făurirea unităţii noastre statale.

Obiectivele majore ale revoluţiei, exprimate într-un amplu context naţional, au constituit idealul de luptă pentru masele populare din oraşul Piteşti şi din împrejurimi, atât în timpul evenimentelor din anul 1848, cât şi din perioada următoare. Subliniem că reşedinţa judeţului Argeş a fost unul dintre principalele centre ale revoluţiei din 1848, în primele rânduri aflându-se fraţii Dumitru şi Ion C. Brătianu. Semnificativ este şi faptul că în imediata apropiere a oraşului Piteşti, la Goleşti, s-a construit un alt important centru revoluţionar, unde s-au plămădit şi de unde s-au propagat cele mai înaintate idei ale epocii. Activitatea fraţilor Ştefan, Nicolae, Radu şi Alexandru Golescu – Albu, fiii lui Dinicu Golescu, a vărului lor Alexandru Golescu – Ărăpilă, fiul lui Iordache Golescu, s-au desfăşurat deseori în Piteşti şi la Goleşti.

Tradiţia păstrează amintirea întâlnirilor conspirative, pentru pregătirea revoluţiei, dintre Nicolae Bălcescu şi fraţii Goleşti, în casa Raco-

[61] Simona Vărzaru, *Prin Ţara Românească, călători străini din secolul al XIX-lea*, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1984, p. 54.

[62] N. Iorga, *Istoria românilor călători*, III, Bucureşti, 1929, p. 259, 260; idem, ed. 1981, p. 553. Prin Piteşti a trecut, de asemenea, celebrul compozitor şi pianist Franz Liszt (1811-1886), în timpul călătoriei sale de la Sibiu la Bucureşti, în anul 1846 (v. Th. Bălan, *Franz Liszt*, Edit. Muzicală, Bucureşti, 1963, p. 349-357, iar în 1847-1848, Johann Strauss – fiul.

viceanu, din zona oraşului Piteşti. De remarcat totodată că mai mulţi membri ai Comitetului Revoluţionar de la 1848, ai Guvernului Provizoriu, precum şi alţi conducători ai revoluţiei de la 1848, cum au fost Dumitru şi Ion C. Brătianu, ulterior militanţi pentru unire şi independenţă

Fraţii Goleşti: Ştefan, Nicolae, Alexandru şi Radu, fruntaşi ai revoluţiei de la 1848.

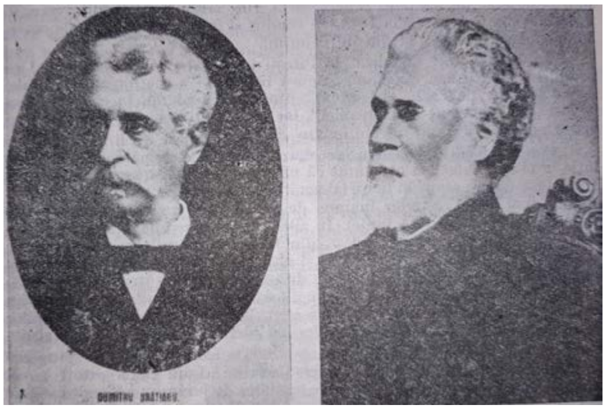
statală, sunt originari din această zonă. Concepţia şi activitatea revoluţionară a Goleştilor şi a Brătienilor s-au contopit cu patrimoniul lor ardent, cu dragostea pentru popor, cu dorinţa de a realiza progresul ţării şi unitatea românească. Goleştii au preluat şi au dezvoltat în condiţii noi faptele şi ideile părinţilor lor, Dinicu şi Iordache Golescu, ctitori de cultură românească.

Ştefan C. Golescu (1809-1874), Nicolae C. Golescu (1810-1877), Radu C. Golescu (1814-1882), Alexandru C. Golescu (1818-1873) şi vărul lor, Alexandru C. Golescu (1819-1881) au făcut parte din Comitetul care a pregătit revoluţia de la 1848. În acest comitet au activat, de asemenea, Dumitru C. Brătianu (1818-1892) şi Ion C. Brătianu (1821-1891), ambii născuţi la Piteşti. Ştefan C. Golescu a fost ales în guvernele provizorii de la 9 iunie 1848 şi 11 iunie 1848, când a devenit ministru de justiţie. În guvernul de la 11 iunie 1848, Nicolae C. Golescu a primit funcţia de ministru de interne.

La 14 iunie 1848, în noua componenţă a Guvernului revoluţionar au intrat: Ştefan C. Golescu – membru în guvern, Alexandru C. Golescu – secretar şi Nicolae C. Golescu – ministrul Treburilor din Lăuntru (interne). Ştefan C. Golescu va face parte, de asemenea, din efemera Locotenenţă domnească, formată din şase membri, iar apoi, Nicolae C. Golescu, din Locotenenţa domnească formată din trei membri. Un alt revoluţionar, Dimitrie C. Golescu (1807-1892) a fost, în vremea revoluţiei, administrator al judeţului Brăila.

În timpul revoluţiei de la 1848, printre alte activităţi, Dumitru C. Brătianu a participat la marea adunare populară de la Blaj, din 15 mai. În aceeaşi perioadă a îndeplinit misiuni diplomatice la Constantinopol, Viena şi Pesta. Ion C. Brătianu a contribuit direct şi la desfăşurarea acţiunilor de la Piteşti. Împreună cu Goleştii, fraţii Dumitru şi Ion C. Brătianu au fost printre cei mai fervenţi susţinători ai propagandei şi iniţiativelor

revoluţionare de la 1848[63]. Ion C. Brătianu a deţinut funcţia de secretar al Guvernului provizoriu, alături de C. A. Rosetti, Nicolae Bălcescu şi Alexandru C. Golescu. După înfrângerea revoluţiei, atât Goleştii[64], cât şi fraţii Brătianu au fost exilaţi, dar au continuat să activeze pentru o nouă revoluţie românească, iar apoi pentru Unirea Principatelor.

Revoluţionarii de seamă de la 1848, unioniştii şi luptătorii pentru independenţă – Dumitru şi Ion C. Brătianu, născuţi la Piteşti.)

Prin acţiunile lor, Goleştii şi Brătienii şi-au înscris numele şi faptele în istoria naţională. Este necesar să subliniem că revoluţionarul piteştean Dumitru Brătianu, în anii 1851-1854, l-a cunoscut personal pe Karl Marx, în calitatea sa de reprezentant al emigranţilor români din Paris în Comitetul central democratic european de la Londra. De altfel, fraţii Dumitru şi Ion C. Brătianu au solicitat direct sprijinul revoluţionarilor din Anglia, făcând apel, în primul rând, la ajutorul lui Marx şi Engels, în scopul apărării libertăţii şi drepturilor poporului român împotriva agresiunii ţariste, habsburgice şi otomane, declanşate asupra Principatelor Române în timpul războiului Crimeii. Creatorii socialismului ştiinţific au susţinut, într-o serie de articole şi lucrări, aspiraţiile legitime la independenţă şi unitate naţională ale românilor[65].

În anii premergători revoluţiei de la 1848, C. A. Rosetti a îndeplinit, în Piteşti, pentru o scurtă perioadă, funcţia de şef al poliţiei locale[66]. Înainte

[63]Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 72, 76.

[64] Dintre revoluţionari s-a remarcat şi C. Racoviţă (1830-1891) care făcea parte din familia Golescu. În 1849 s-a aflat în Munţii Apuseni, unde a luptat ca tribun în legiunile lui Avram Iancu şi Boteanu (v. M. Totu, St. Com. Ist. Etnogr., Goleşti, 1974, p. 50-65).

[65] *Condiţiile istorice ale apariţiei şi dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea şi afirmarea partidului său politic (1821-1893)*, Edit. Politică, Bucureşti, 1984, p. 168-169 (v. şi bibliografia indicată în notele nr. 46 şi 47).

[66] Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 32.

de izbucnirea revoluţiei, în Piteşti a fost înfiinţat un cazinou, unde se citeau ziare româneşti şi străine sau se organizau întruniri cu caracter politic[67]. Printre participanţii la întruniri şi dezbateri se numărau: Andrei Pretorian – profesorul şcolii statului, avocatul Gheorghe Petrescu, Nicolae Balotă – mic proprietar de pământ, funcţionarul Ilie Trifonescu şi alţii care, în cursul evenimentelor de la 1848, au condus şi impulsionat acţiunile maselor populare din oraş şi din împrejurimi.

În 1848 a fost organizat la Piteşti un club revoluţionar, având ca prezident pe Nicolae Coculescu, figură marcantă a vieţii politice locale, iar ca secretar pe Tache Grigoriu, scriitorul tribunalului. În cadrul clubului s-a citit "Gazeta Transilvaniei", iar mai mulţi membri ai săi "erau foarte amatori de fapte revoluţionare"[68].

Comisia, alcătuită pentru cercetarea celor care au participat la revoluţie în oraşul Piteşti, a constata că un piteştean, locotenentul în rezervă Toma Conţescu, "a pus în lucru izbucnirea revoluţiei, acolo în partea locului în luna mai 1848", aşadar înainte de declanşarea revoluţiei la Islaz (9 iunie) şi la Bucureşti (11 iunie). În zilele de 29, 30 şi 31 mai 1848, Toma Conţescu "a invitat pă clăcaşii… din Racoviţa (localitate din imediata apropiere a oraşului Piteşti – n.n.) şi alţii alăturaţi lăcuitori la răzvrătire, făgăduindu-le arme, bani şi apărare de toate datoriile săteşti şi proprietăriceşti, după care, puindu-se în capul lor, înarmaţi fiind cu ciomege, au mers de au călcat tahtul (sediul – n.n.) subcârmuirii şi le-au zis sătenilor că să nu mai primească în satele lor pă nici un dregător al stăpânirii".

Izbucnirea revoluţiei, la 11 iunie 1848, a fost susţinută de piteşteni cu mare entuziasm. Un martor ocular declara: "I-am găsit pe toţi…cei ce se adunau ca revoluţionari la locuri publice de jurăminturi şi alte puneri la cale…"[69]. Printre comisarii de propagandă, care au activat în judeţul Argeş, s-au aflat Andrei Pretorian, Costache Catina, Nicolae Nanu, Ştefan Turnavitu, Ion I. Mihăieanu, I. Puşcaşu, Ioan Petrescu şi alţii. Andrei Pretorian a publicat mai multe articole în "Pruncul Român", prin care a susţinut cauza revoluţiei, iar celalţi au desfăşurat o vie propagandă revoluţionară în rândurile orăşenilor. "Nicolae Nanu, Andrei Pretorian şi C. Catina, dinpreună cu subtadministratorii puneau steaguri prin sate; iar acei subtadministratori sunt Ilie Trifonescu, Naie Balotă, Tache Antonescu…, Gheorghiţă Negulescu, Naie Gălăşescu…"[70], consemnează un document al vremii.

În cadrul general al revoluţiei de la 1848, oraşului Piteşti i s-a acordat o atenţie deosebită. Ca urmare, pentru corespondenţa cifrată în codul secret, pe lista de nume nr. 1, întocmită de Nicolae Bălcescu şi Ion Ghica, localitatea a fost notificată cu simbolul "br"[71]. La 28 iunie 1848, Guvernul Provizoriu a hotărât stabilirea Regimentului 1 la Piteşti, în timp ce regimentele 2 şi 3 erau localizate la Ploieşti, respectiv la Bucureşti[72].

---

[67] *Istoria României*, III, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 987.
[68] D. G. A. S., *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească*, Bucureşti, 1962, p. 302.
[69] *Ibidem*, p. 287-288, 302.
[70] *Ibidem*, p. 39, 54-55, 303; *Anul 1848 în Principatele Române*, tom III, 1902, p. 276-277, 733-734.
[71] N. Bălcescu, *Opere*, IV, *Corespondenţă*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 455.
[72] N. Bălcescu, *Opere*, II, *Scrieri istorice, politice şi economice, 1848-1852*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1982, p. 107; vezi şi: Căzănişteanu C., Cucu M., Popescu E., *Aspectele militare ale revoluţiei de la 1848 în Ţara Românească*, Edit. Militară, Bucureşti, 1968.

În eventualitatea intervenţiei imperiilor vecine, Nicolae Bălcescu a considerat că zona rezistenţei armate trebuie stabilită acolo”de unde putem avea relaţii cu Transilvania, ce ne făgăduia a ne ajuta cu regimente grăniţare”[73]. Aceată sugestie a fost susţinută şi de Christian Tell, “care, în preziua retragerii guvernului spre munte, propunea ca forţele de apărare să se concentreze între Piteşti şi Câmpulung”[74]. Totodată, între conducătorii revoluţiei şi unele instituţii din Piteşti s-a purtat o intensă corespondenţă, redactată în parte cu litere latine, fiecare scrisoare încheindu-se cu deviza “Salutare şi frăţie”[75]. În judeţul Argeş s-a realizat o intensă propagandă privind aplicarea Articolului 13 al Proclamaţiei de la Islaz, cu privire la exproprierea moşiilor şi împroprietărirea ţăranilor. Prevederile noii Constituţii au fost aduse la cunoştinţa sătenilor şi prin intermediul preoţilor din judeţul Argeş, acţiune recomandată expres de către Mitropolia Ţării Româneşti[76].

Spre sfârşitul lunii iunie 1848, a avut loc în Piteşti sărbătorirea Constituţiei. Darea de seamă publicată în “Pruncul Român” din 6 iulie 1848 a subliniat că Andrei Pretorian, profesorul şcolii publice din Piteşti şi comisar de propagandă pentru judeţul Argeş, a ţinut, cu acest prilej, un înflăcărat discurs. Printre altele, oratorul a spus: “Ce sunt steagurile acestea ce fâlfâie d’asupra capetelor noastre? Ele sunt semnele Constituţiei noastre… Patria, da, fraţii mei, muma noastră a gemut aşa de lung de atâtea veacuri, sub legea cea nedreaptă… Avem Constituţie, Constituţia este a noastră, dată de noi, adică de popol”. Funcţionarii publici care au participat la adunarea de la Piteşti au depus apoi jurământul: “…Jur că voi fi credincios sfintei noastre Constituţii şi că-mi voi vărsa sângele până la cea din urmă picătură pentru patria noastră, România…”[77]. Imediat după izbucnirea revoluţiei, Dumitru C. Brătianu a fost numit administrator al judeţului Argeş, iar ulterior a primit misiuni diplomatice la Viena şi Pesta[78].

La 23 iunie 1848, Ministrul Treburilor din Lăuntru a solicitat Guvernului Provizoriu schimbarea cârmuitorului şi secretarului Ocârmuirii judeţului Argeş, recomandând pentru aceste funcţii pe revoluţionarii Nicolae Simion (Simonide), primul director al Şcolii Naţionale din Piteşti între anii 1833-1843, şi, respectiv, Toma Furduescu. La 5 iulie, Nicolae Simonide a fost revocat, iar în locul lui a fost numit cârmuitor Ioan Hristopol.[79] Masele populare din Piteşti s-au situat pe o poziţie consecvent revoluţionară, manifestând pentru înlăturarea tuturor elementelor reacţionare din administraţia locală. În acest sens au cerut “cu stăruire de a scoate pă funcţionari şi a orândui pe alţii”, precum şi “ca să aleagă prezident şi judecători şi, cu un cuvânt, tot felul de slujbaşi dintr-acest judeţ”. S-a reuşit astfel “depărtarea din posturi a câţiva amploaiaţi care li s-au părut a nu corespunde duhului revoluţionar”.[80]

---

[73] Apostol Stan, Constantin Vlăduţ, *Gheorghe Magheru*, Edit. Științifică, București, 1969, p. 103 (v. nota 2: N. Bălcescu, *Opere*, III, p. 96).
[74] *Ibidem*, p. 103.
[75] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosarele 62 şi 75 din 1848.
[76] *Ibidem*, dosarele 119 şi 120 din 1848.
[77] *Anul 1848…*, II, 1902, p. 206 – 209
[78] Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date şi mărturii.”*, I, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 546-547; *Anul 1848…*, I, 515, 559.
[79] *Anul 1848…, II, 1902, p. 39, 294; anul 1848…I, p. 559*
[80] *Documente privind anul revoluţionar 1848 în Ţara Românească, DGAS, Bucureşti, 1962, p. 308, 310*

Acţiunile curajoase ale piteştenilor în zilele revoluţiei i-au determinat pe marii proprietari de pământ care locuiau în oraş să insiste la administraţia judeţului pentru a lua măsuri de "siguranţia vieţii şi averilor", precum şi pentru izgonirea din oraş şi chiar din judeţ a acestor tulburători ai liniştii obştii. Un fapt important l-a constituit şi înscrierea unor piteşteni ca voluntari pentru a merge în tabăra de la Râureni, condusă de generalul Gheorghe Magheru, în vederea apărării revoluţiei. Documentele vremii consemnează că "Tache Antonescu … a făcut şi o sumă de volintiri şi i-au trimis Magherului listă dimpreună cu Ilie Trifănescu". Printre revoluţionari s-a aflat şi revoluţionarul piteştean Demostene Turnavitu, recomandat lui Magheru de către Hristopol, administratorul judeţului Argeş. Lui Turnavitu i s-a acordat gradul de căpitan.

Precizăm că revoluţionarul piteştean Ioan Hristopol, în funcţia pe care o deţinea, a sprijinit efectiv acţiunile şi măsurile iniţiate de generalul Magheru. Între cei doi revoluţionari s-a stabilit o strânsă legătură. La data de 8/20 septembrie 1848, Barbu Bălcescu a trimis o informare din tabăra de pe Câmpul lui Traian, fratelui său, Nicolae Bălcescu, la Bucureşti, în care, printre altele, se relata: "Frate!… La Piteşti am aranjat totul după cum mi s-a zis şi nădăjduiesc că vineri, când mă voi întoarce prin Piteşti, să găsesc treaba bine pusă în lucrare, căci Hristopolu este un brav băeat, măcar că nu are oameni devuaţi"[81].

Punctul culminant al desfăşurării acţiunilor revoluţionare în Piteşti l-a reprezentat arderea Regulamentului Organic. La ampla manifestare populară ce a avut loc la începutul lunii septembrie 1848, în faţa schitului Buliga, au participat diferite categorii sociale, printre care şi un numeros grup de ţărani. Unui număr de 13 fruntaşi locali, arestaţi şi judecaţi după înfrângerea revoluţiei, li s-au solicitat detalii în legătură cu această acţiune. Din declaraţiile lor rezultă că, pentru arderea regulamentului, a fost constituită o comisie locală, din care au făcut parte fraţii Ştefan şi Demostene Turnavitu – comisari de propagandă, Ioan Hristopol – noul cârmuitor al judeţului, poliţaiul Crăciun Stoian, numit în această funcţie de revoluţionarii oraşului, preoţii Toma Popescu din Piteşti şi Dincă din Muşăteşti-Argeş şi alţii. Avocatul Gheorghe Petrescu din Piteşti, care a fost reţinut după înăbuşirea revoluţiei, la Văcăreşti, a declarat: "Într-una din zilele lunii septembrie…, cârmuitorul Hristopol dimpreună cu Nanul comisarul au povăţuit pă popi şi pă norod ca să viie la cârmuire… să ceară Regulamentul să-l arză. Şi aşa au şi urmat". Datele referitoare la arderea Regulamentului Organic în oraşul Piteşti au fost completate de declaraţiile poliţaiului Crăciun Stoian, care a arăat că au mai participat "6 propaganţi, 5-600 săteni şi orăşeni, precum şi soldaţi şi ofiţeri, care au săvârşit arderea"[82]. Arderea Regulamentului Organic la Piteşti constituie încă o dovadă a activităţilor revoluţionare locale pe întreaga durată a acestui mare eveniment din istoria noastră naţională.

Una dintre măsurile adoptate de Guvernul Provizoriu a fost şi aceea a organizării alegerilor de judecători pentru tribunalele judeţene. La 12 septembrie 1848 s-au desfăşurat în Piteşti alegerile pentru Tribunalul Argeş, fiind desemnaţi prin vot următorii candidaţi: Dimitrie Conţescu

[81] *Anul 1848…*, III, p. 734; IV, p. 213, 296-297, 363-364.
[82] *Documente privind anul revoluţionar 1848…*, DGAS, 1962, p. 303.

şi Nicolae Nanu, pentru funcţia de prezident, iar Gheorghe Lerescu, Nicolae Simion (Simonide), Nicolae Coculescu şi Dumitrache Teodoridis, pentru funcţia de judecători[83].

Locuitorii oraşului Piteşti au avut de înfruntat, în zilele revoluţiei, un puternic incendiu care a prefăcut "în cenuşă, partea cea mai populată a Pitescilor; ajungând cea mai mare parte a locuitorilor în cea mai din urmă scăpătare". Un martor ocular, Gheorghe Iconomul de la biserica Sf. Gheorghe, descrie astfel acest incendiu: "Leat 1848, august 18, miercuri seară, la trei ceasuri din noapte, au luat foc oraşul Piteşti şi au ars tot târgul, trei mahalale şi trei biserici: Sfântu Nicolae, Sfântu Gheorghe şi Maica Precista, zidită de Ion Mavrodolu, cea mai frumoasă biserică dintr-acest oraş; însă în Sfântu Gheorghe n-a intrat focul şi nimic n-a vătămat, numai învelişul şi clopotniţa au ars, iar celelalte două biserici au ars desăvârşit. Cea mai mare parte din negustori s-au stins cu desăvârşire, arzându-li-se şi prăvăliile şi marfa şi casele, mistuind iuţeala focului tot în patru ceasuri, neputând a sta împotriva focului nici un fel de ajutor"[84]. Ca urmare a incendiului, Locotenenţa Domnească a luat măsuri ca "să ajute cu a zecea parte din apuntamentele dumnealor impiegaţii statului, bisericeşti, civili, militari, judecătoreşti... pe două luni, adică septembrie şi octombrie... într-ajutorul incendiaţilor din Piteşti"[85]. În legătură cu incendiul de la Piteşti, în "Popolul Suveran" a apărut hotărârea unanimă a funcţionarilor din Ministerul Finanţelor de a se oferi suma de 100 de galbeni, lăsată la dispoziţia acestui minister de Costache Belu, pentru ajutorarea sinistraţilor din oraş, ca faptă de umanitate[86].

După înfrângerea revoluţiei de la 1848, Căimăcămia Ţării Româneşti a hotărât, la 19 septembrie, ca armata turcească să se îndrepte spre Piteşti, pentru "a restatornici linişte şi comunicaţiile între amândouă Valahiile". La sfârşitul anului 1848, Omer Paşa a inspectat trupele dislocate la Piteşti[87]. Cu toate acestea, în oraş a continuat, pentru un timp, să se manifeste o stare de spirit revoluţionară. Un document consemnează: "…în parte duhurile sunt încă exaltate…propaganda ce şi acum se face în taină de locuitorii din Piteşti, Toma Furduescu şi Toma Conţescu, sprijiniţi pe nădejdea că vor fi ajutaţi de Magheru prin trimiterea de panduri…"[88].

Este cunoscut faptul că generalul Gheorghe Magheru, comandantul armatei revoluţionare de voluntari, a întreprins numeroase acţiuni în scopul apărării revoluţiei, unele dintre acestea cuprinzând şi oraşul Piteşti. Astfel, la 26 septembrie 1848, în conformitate cu prevederile planului său strategic, în urma unui "Conciliu belic", a fixat mai multe puncte de rezistenţă în stânga Oltului, hotărând să fie ocupate imediat "punctul de la Piteşti – Curtea de Argeş", precum şi cel de la Slatina[89]. În aceeaşi zi, căpitanul Gheorghe Zalic, "comandirul unei roate de militari, ce s-a trimis de către răsvrătitorul Magheru ca să turbure liniştea orăşenilor piteşteni", a încercat să intre în Piteşti[90]. Planul nu a putut fi însă realizat, întrucât armatele de ocupaţie erau superiaore numericeşte, forţele revoluţionare militare retrăgându-se prin Curtea de Argeş.

Un număr însemnat dintre cei care au condus la Piteşti acţiunile revoluţionare au fost arestaţi, anchetaţi şi judecaţi. Astfel, la 27 septembrie 1848, au fost arestaţi fraţii Ştefan şi Demostene Turnavitu, care, în noiem-

---

[83] *Anul 1848…*, IV, 1903, p. 366.
[84] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 74/1848; Marin Branişte, *Însemnări pe vechi cărţi de slujbă de la bisericile din Piteşti*, M. O., XIII, nr. 1-4, 1961, p. 196; Vasile Novac, *Incendiul de la Piteşti din august 1848*, St. Com. Piteşti, 1980, p. 311-315.
[85] *Anul 1848…*, III, 1902, p. 738-739; ibidem, IV, 1903, p. 256-257; A. Iordache, C. Vlăduţ, *Christian Tell. 1808-1884,* Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1976, p. 45-46.
[86] *Anul 1848…*, IV, 1903, p. 265.
[87] George Fotino…, *Boierii Goleşti*, I, Bucureşti, 1938, p. 113.
[88] *Anul 1848…*, IV, 1903, p. 455-456.
[89] Apostol Stan, C. Vlăduţ, *op. cit.*, p.141; C. Colescu-Vartic, *1848. Zile revoluţionare,* Bucureşti, 1898, p. 449, 451; A. Iordache, Apostol Stan, *Apărarea autonomiei Principatelor Române, 1821-1859*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1987.
[90] *Anul 1848…*, V, 1904, p. 27-28.

brie 1848, împreună cu fratele lor, Scarlat Turnavitu, şi cu Toma Conţescu au fost închişi la Văcăreşti. Menţionăm că fraţii Turnavitu, originari din Piteşti, au frecventat cursurile Şcolii de la Goleşti, înfiinţată de Dinicu Golescu. La 7 decembrie 1848, generalul Lűders, pe baza hotărârii comisiei alcătuite pentru cercetarea celor amestecaţi în fapte revoluţionare, a ordonat generalului Engelhart, comandantul trupelor ţariste din Piteşti, să aresteze şi să trimită în faţa comisiei pe Nicole Nanu, Nicole Coculescu, Conciul, poliţaiul-maistru, Tache Grigoriu, Toma Furduescu, profesorul Andrei Pretorian, Ilie Trifonescu, Nae Trifonescu, Nae Balotă, Tache Antonescu, Nicolae Gălăşescu, Teodor Gheorghescu-ajutor de poliţai, Gheorghe Negulescu şi Ioan Hristopol-fost administrator al judeţului Argeş.

În raportul din 12 decembrie 1848 al noului cârmuitor de Argeş, Ştefan Belu, trimis Departamentului Treburilor din Lăuntru, se arăta însă că din cei aflaţi sub urmărire, s-a reuşit arestarea numai a şapte persoane; "care au fost predaţi domnului comandir al oştirii ruseşti de-aici din Piteşti". Era consemnat faptul că alţi fruntaşi ai mişcării, şi anume: Gheorghe Negulescu şi Nicolae Coculescu lipseau din oraş, fără a fi cunoscut însă locul unde se află. Andrei Pretorian şi Toma Furduescu se găseau la Bucureşti, iar Ioan Hristopol şi Nicolae Nanu se refugiaseră la Sibiu. Toma Furduescu va fi arestat la 18 decembrie 1848[91]. Prezident al maghistratului oraşului Piteşti, după înăbuşirea revoluţiei, a fost ales Leca pitarul.

În toamna anului 1848, au fost îndepărtaţi din învăţământ profesorii Nicolae Nenovici şi Andrei Pretorian, foşti comisari de propagandă în timpul revoluţiei. Menţionăm că Andrei Pretorian va îndeplini ulterior funcţia de bibliotecar la Colegiul "Sfântul Sava", iar Nicolae Nenovici va deveni, în 1851, redactor responsabil al gazetei "Patria", prin care s-a susţinut Unirea Principatelor[92].La 28 octombrie 1848, Căimăcămia a dispus inventarierea şi strângerea cărţilor şi a altor tipărituri considerate periculoase, existente în librăriile din Piteşti şi din alte capitale de judeţe, pentru a contracara propagarea ideilor revoluţionare.

În anul 1849, după înfrângerea revoluţiei din Transilvania de către armatele habsburgice şi ţariste, în Piteşti, ca şi în Curtea de Argeş, s-au refugiat numeroşi participanţi, precum şi alţi patrioţi români urmăriţi de autorităţile reacţionare. Astfel, la 11 martie 1849, se aflau în Piteşti, după datele oficiale ale vremii, 565 de refugiaţi argeşeni, iar la Curtea de Argeş, 450 de refugiaţi. În rândurile lor erau şi soldaţi români din armata imperială. Piteştenii au subscris, în ajutorul transilvănenilor, importante sume de bani, asigurându-li-se locuinţă şi hrană. În timpul refugiului din Ţara Românească, la Piteşti, a poposit, pentru scurt timp, marele patriot şi cărturar Gh. Bariţiu, unul din conducătorii revoluţiei române din Transilvania, prigonit de autorităţile habsburgice[93]. Prin asemenea acţiuni,

---

[91] Pentru arestarea şi închiderea revoluţionarilor piteşteni, v. *Anul 1848…*, IV, 1903, p. 558, 1904, p. 5, 270, 401, 507, 545, 593, 620-621, 641, 678-679.

[92] D. V. Ţoni, *Învăţătorii din 1848. Almanahul învăţătorilor pe anul 1944*, Bucureşti, p. 55*; Istoria României*, vol. IV, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 246.

[93] *Documente privind revoluţia de la 1848 în Ţările Române. B. Ţara Românească. 12 martie 1848-21 aprilie 1850*, Edit. Academiei R. S. R. , Bucureşti, 1983, p. 295, 298-299, 303, 309, 325; V. Netea, *Gh. Bariţiu. Viaţa şi activitatea sa*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 224; C. Căzănişteanu, Apostol Stan, *Refugiaţi transilvăneni în timpul revoluţiei de la 1848-1849 în Ţara Românească*, St. RI, t. 23, nr. 3, 1970, p. 505 (autorii au consemnat, pentru începutul lunii martie 1849, 558 de refugiaţi în oraşul Piteşti); Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 9/1849.

piteştenii şi-au arătat încă o dată sentimentele lor de unitate naţională, continuate în anii următori cu deosebită intensitate, păstrând mereu vie flacăra originii comune a locuitorilor din toate provinciile româneşti.

Desfăşurarea revoluţiei de la 1848 în Piteşti este bogat ilustrată prin numeroase documente expuse în Muzeul Judeţean Argeş, dar, mai ales, la Complexul Muzeal Goleşti. Pe construcţia de epocă din str. Constantin Brâncoveanu, nr. 25, este fixată o placă memorială ce evocă participarea maselor populare şi a unor fruntaşi locali la acţiunile revoluţionare din Piteşti, iar pe clădirea principală de la Florica-Ştefăneşti o altă placă memorială ne reaminteşte că "Pe acest loc a fost casa în care au copilărit şi şi-au petrecut o parte din viaţă Dumitru şi Ion C. Brătianu, fruntaşi ai revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească".

ASPECTE DIN EVOLUŢIA ORAŞULUI PITEŞTI ÎNTRE 1848 ŞI 1859

În deceniul care a urmat revoluţiei din 1848, oraşul Piteşti a cunoscut un ritm mai accentuat de dezvoltare. Lipsa unor statistici, referitoare la această perioadă, nu ne oferă posibilitatea de a aprecia exact nivelul său economic. Pe lângă unităţile amintite mai înainte, la Piteşti se înfiinţează şi o fabrică de cărămidă, situată în faţa podului cel nou, la intrarea în oraş[94]. Meseriile şi comerţul constituiau, în continuare, forţa motrice a vieţii şi a evoluţiei reşedinţei judeţului Argeş.

Meşteşugarii şi negustorii continuau să fie constituiţi în bresle (corporaţii), reorganizate prin prevederile Regulamentului Organic. Totuşi, breslele nu mai stăpâneau producţia, fiind mai mult organizaţii profesionale şi fiscale[95]. În 1859, corporaţiile puternice din Piteşti erau cele ale brutarilor şi simigiilor, al căror staroste, ales la 4 martie 1859, se numea T. Cristescu, precum şi cea a negustorilor, condusă de Alecu Atanasiu[96]. Organizarea în corporaţii a meşteşugarilor şi a negustorilor din Piteşti se va menţine, pentru un timp, şi după Unirea Principatelor Române.

În perioada 1848-1859, s-au intensificat pe mai departe legăturile, în primul rând cele comerciale, dintre populaţia aflată pe versanţii Carpaţilor Meridionali. Diferite produse agricole erau trimise în Transilvania, iar de acolo se aduceau mărfuri industriale. Printre cei ce au realizat schimburi comerciale de amploare cu Transilvania se numără Take Brădeanu şi paharnicul Berindei. Numai în anul 1855, primul a vândut 122, iar cel de-al doilea 347 de porci, în diferite localităţi transilvănene. De asemenea, negustorul Gheorghe Dima din Piteşti a expediat, în anul 1859, la Braşov, însemnate cantităţi de piei crude.

Dezvoltarea relaţiilor economice dintre cele două ţări româneşti a determinat reamenajarea drumului prin pasul Bran, deteriorat în timpul campaniei militare din 1854, ceea ce a favorizat legăturile comerciale ale oraşului. În 1853, s-a înfiinţat în Piteşti un oficiu poştal autohton. În anii 1855-1859, autorităţile din Ţara Românească au înfiinţat două

[94] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 22/1857, f. 1.
[95] *Istoria României*, IV, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 193.
[96] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 20/1863, f. 9, 26, 31.

noi linii telegrafice. Prima trecea prin Piteşti – Rm. Vâlcea – Câineni şi făcea legătura cu Sibiul, iar cea de-a doua, derivând din cea de la Piteşti, trecea prin Slatina – Craiova şi asigura legătura cu Banatul. Între 1854-1857, a funcţionat la Piteşti şi un oficiu poştal austriac de campanie. În decembrie 1859, s-a dat în folosinţă telegraful electric de la Piteşti, stabilindu-se, pentru început, legătura cu Bucureştiul[97].

Creşterea sensibilă a veniturilor oraşului şi ale unor cetăţeni a determinat, în continuare, unele progrese de natură urbanistică şi edilitară. Un număr sporit de locuitori au obţinut aprobare pentru construirea de noi locuinţe, o bună parte fiind din cărămidă şi cu etaj.

Harta oraşului Piteşti, întocmită de Szatmáry în anul 1857.

S-a continuat acţiunea de deschidere a unor străzi noi şi alinierea celor existente, s-au executat unele lucrări simple de canalizare şi pavare şi s-au înmulţit sursele de apă potabilă.

În condiţiile declanşării, în 1853, a războiului Crimeii, domnitorul Ţării Româneşti – Barbu Ştirbei – a fost nevoit să părăsească ţara, fără să renunţe însă la tron, printr-o proclamaţie dată la Piteşti în ziua de 17/29 octombrie 1853, stabilindu-se lângă Viena[98]. În timpul războiului,

[97] Emanoil Munteanu, *Poşta austriacă în Principatele Române*, Almanah filatelic, Bucureşti, 1984, p. 101-104; Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 47/1859.
[98] Cornel Scafeş, Vladimir Zodian, *Barbu Ştirbei (1849-1856)*, Edit. Militară, Bucureşti, 1981, p. 147-148.

armatele austriece au ocupat oraşul Piteşti, provocând mari pagube şi nemulţumiri în rândul populaţiei[99]. Domnitorul a revenit în ţară la 23 septembrie/5 octombrie 1854, iar după încheierea păcii a abdicat, printr-un “ofis” emis tot în Piteşti, la 25 iunie/6 iulie 1856, “anunţând depunerea puterii”, în conformitate cu prevederile Convenţiei de la Balta Liman şi ale Tratatului de la Paris[100]. În anul 1857, oraşul Piteşti a fost vizitat de consulul francez Talleyrand, făcându-i-se o frumoasă primire oficială[101].

Populaţia oraşului Piteşti, dominată de un înalt simţământ patriotic, a participat la toate acţiunile din etapa de pregătire a marelui act naţional de la 24 Ianuarie 1859. În conformitate cu articolul 5 din “Înaltul împărătesc firman”, locuitorii oraşului de reşedinţă a districtului Argeş au avut dreptul să aleagă, pentru Adunarea ad-hoc din 1857, un singur deputat. Pe lista alcătuită de autorităţi au fost înscrişi, ca alegători, un număr de 78 de proprietari de case, fără funcţii, precum şi profesorul D. Şerbănescu, inginerul Ioan Livaditu, avocatul N. Apostolescu, 30 de negustori patentari, trei delegaţi ai meseriaşilor (starostele Toma Ștefănescu şi Şt. S. Ştefănescu, Gh. R. Mareşu, delegaţi), din toate cele patru sectoare (vopsele) ale oraşului (roşu, galben, albastru şi negru) şi care, la rândul lor, cuprindeau zece cartiere (mahalale)[102].

La îndemnul lui Ioan C. Brătianu, la Piteşti, iniţial, intenţionau să-şi depună candidatura atât Dumitru C. Brătianu, cât şi Nicolae Golescu, ultimul însă va renunţa. La 17 septembrie 1857, a fost ales în unanimitate, ca deputat al oraşului Piteşti pentru Adunarea ad-hoc, Dumitru C. Brătianu, fruntaş al revoluţiei de la 1848 şi al partidei liberale, cu o bogată activitate în exil, desemnat apoi, printr-un scrutin de 85 de voturi, în funcţia de secretar al acestei adunări[103].

Transilvăneanul Aaron Florian, care avea strânse legături cu oraşul Piteşti (era căsătorit cu fiica lui Drăghici Budişteanu din Piteşti), fost profesor la Școala din Goleşti, participant la revoluţia din 1848-1849 şi la lupta pentru Unire, în broşura “Patria, patriotul şi patriotismul”, publicată în 1857, a susţinut necesitatea unirii tututror românilor din bazinul carpato-dunărean într-o republică democratică[104].

ADEZIUNEA PITEŞTENILOR LA UNIREA PRINCIPATELOR DIN 1859

După cum se cunoaşte, la 5 ianuarie 1859, moldovenii l-au ales ca domn pe Alexandru Ioan Cuza. Vestea a fost primită de piteşteni, ca de altfel de întreaga ţară, cu mult entuziasm, exprimat îndeosebi cu prilejul

[99] Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosarele 1-4/1856.
[100] *Ibidem*, Episcopia Argeş, dosar 58/1856; Dan Berindei, *Oraşul Bucureşti, reşedinţă şi capitală a Ţării Româneşti*, Bucureşti, 1963, p. 219.
[101] Concordia, an. I, 1857, p. 161.
[102] Arh. St. piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 10/1857.
[103] *Documente privind Unirea Principatelor*, I, Edit. Academiei, Bucureşti, 1961, p. 548; Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 330.
[104] *Rolul maselor populare în făurirea unirii Principatelor Române (1859),* Edit. Politică, Bucureşti, 1979, p. 402, nota 23.

manifestărilor populare, organizate la 10 ianuarie 1859, precum şi 22 ianurie 1859, când a avut loc deschiderea lucrărilor Adunării obşteşti de la Bucureşti. Adevărată sărbătoare a fost la Piteşti la 24 ianuarie 1859, ziua în care Alexandru Ioan Cuza a devenit domnitorul Principatelor Unite. "Mulţimea a ieşit pe străzile oraşului cu torţe aprinse în mână şi s-a prins să joace, cu mic cu mare, Hora Unirii"[105].

Pentru dubla alegere a domnitorului Alexandru Iona Cuza, printre cei ce au renunţat la candidatură, în Ţara Românească, s-au aflat Nicolae Golescu şi Dumitru Brătianu. În zilele de 23-24 ianuarie 1859, Ioan C. Brătianu, deputat din partea marilor proprietari de pământ din Argeş, a desfăşurat, în Bucureşti, o susţinută activitate şi a declarat deschis: "Să alegem pe domnul Moldovei", iar în Adunare s-a luptat "pe viaţă şi pe moarte" pentru înfăptuirea acestui ideal[106].

La 1 februarie 1859, administratorul districtului Argeş, Petre Orbescu, a anunţat pe preşedintele consiliului municipal, Gheorghe Enescu, asupra sosirii lui Alexandru Ioan Cuza la Bucureşti – viitoarea capitală a Principatelor Unite – în cuvinte care exprimau bucurie şi mândrie patriotică. "Obşteasca Adunare Naţională – se sublinia în adresa trimisă – alegând ca domn al ţării pe înălţimea sa Alexandru Ioan I… a ridicat Principatele Române la înălţimea unui stat de 5 milioane care îşi are de acum înainte locul lui printre ţările europene. Poziţiile înalte, domnule prezident, angajează la fapte mari, aşadar în toate faptele noastre să ne arătăm cu inima şi cu sufletul că suntem într-această mişcare, într-această regenerare naţională". Deputaţii consiliului municipal Piteşti au ales "două persoane din sânul acestui oraş, Nicolae Coculescu şi Eftimie Nicolau, ca o deputăţie din parte-ne spre întâmpinarea şi felicitarea prinţului Alexandru Ioan I Cuza"[107]. Au fost întreprinse acţiuni pentru ca populaţia să sărbătorească cum se cuvine acest eveniment de seamă, iar reprezentanţii piteştenilor s-au aflat la Bucureşti, în ziua de 8 februarie 1859.

La sosirea domnitorului Cuza în Bucureşti, în numele populaţiei din Ţara Românească, deputatul argeşean Ion C. Brătianu i-a adresat următoarele cuvinte: "Măria Ta, cinci milioane de români te-au ridicat, prin puterea sufletelor lor, prin puterea credinţei lor naţionale, pe scaunele întrunite ale lui Ştefan cel Mare şi ale lui Mihai Viteazul; cinci milioane de români au simbolizat în Măria Ta independenţa naţională…"[108]. Alexandru Ioan Cuza a răspuns: "Jur… în faţa ţării, că voi păzi cu sfinţenie drepturile şi interesele Principatelor Unite; că în domnia mea voi priveghea la respectarea legilor pentru toţi şi în toate şi că nu voi avea înaintea ochilor mei decât binele şi fericirea naţiei române".

În primăvara anului 1859, Alexandru Cuza a proiectat o călătorie în districtele din nord-vestul Munteniei şi în cele din Oltenia. În cinstea sosirii domnitorului, consiliul municipal Piteşti a pregătit o scrisoare în care, printre altele, se spunea: "Locuitorii piteşteni, aflându-se în deplină sănătate şi de bucurie pentru venirea Domnului lor constituţional în oraşul lor, Vă aduc, prin organul municipal, felicitaţiunile şi urările lor". Preşedintele consiliului municipal, Gheorghe Enescu, s-a pregătit să-i

---

[105] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 7/1859, f. 2-6.
[106] *Documente privind Unirea Principatelor,* III*, Corespondenţă politică (1855-1859*), Edit. Academiei, Bucureşti, 1963, p. 338 şi urm.; *Rolul maselor…(1859),* p. 304.
[107] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 11/1859, f. 4, 17.
[108] *Din scrierile şi cuvântările lui Ion C. Brătianu. 1821-1891,* Bucureşti, 1903, p. 1.

prezinte domnitorului starea oraşului. Existau atunci 1.400 de case şi peste 7.000 de locuitori, zece biserici ortodoxe, una armenească şi o sinagogă, un număr de şase şcoli (una “normală” în limba română, două particulare, una în limba germană, una în limba elenă şi un pension de fete în limbile franceză şi germană) şi un spital de 30 de paturi. Bugetul municipalităţii prevedea, la venituri, suma de 78.053 lei şi 22 de parale[109].

Vizita a fost însă amânată până la 17 iunie 1859, când domnitorul Alexandru Cuza, însoţit de ministrul afacerilor străine, Scarlat Fălcoianu, şi de ministrul de război, Al. D. Macedonschi, a părăsit capitala pentru a merge în câteva districte de munte şi în România Mică (Oltenia). După ce a trecut prin Târgovişte şi Găieşti, domnitorul a vizitat oraşul Piteşti în ziua de 19 iunie 1859, sosind în jurul orei 11. Autorităţile, în frunte cu preşedintele consiliului municipal, precum şi numeroşi locuitori îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, l-au întâmpinat pe domnitor la intrarea în oraş. Drumul până în centrul oraşului a fost străbătut în nesfârşitele urale ale mulţimii, în cântecele lăutarilor şi în dangătele clopotelor. O deosebită atenţie a acordat Alexandru Ioan Cuza îmbunătăţirii situaţiei instrucţiei publice. A doua zi, înconjurat de aceleaşi calde sentimente, domnitorul şi-a continuat vizita la Curtea de Argeş şi Rm. Vâlcea[110].

Prin hotărârile adoptate, deseori, guvernul conservator a contravenit doleanţelor maselor populare. Ca urmare, în 1860, au fost organizate, în mai multe localităţi, printre care şi în Piteşti, acţiuni antiguvernamentale, constând din întruniri politice sau difuzarea de manifeste[111]. Atitudinea fermă a domnitorului Alexandru Ioan Cuza a condus, în ziua de 24 ianuarie 1862, la definitivarea actului istoric de la 24 ianuarie 1859. Într-un document al vremii, expus în original la Muzeul Judeţean Argeş, scris de protopopul Dumitru Coculescu din Piteşti, pe o carte de cult, se arată: “La leat 1862, Ghenarie şi 24, s-a proclamat Unirea Principatelor Ţara Românească (Muntenia) şi sora ei Moldova, întrunindu-se amândouă într-un singur stat, făcându-se mare ceremonie în Bucureşti, unde au venit mai mulţi capi ai Moldovei. Asemenea şi aicea în Piteşti, am slujit cu sobor la biserica Maica Precista, numită catedrală, unde au fost adunaţi mai toţi orăşenii şi 200 dorobanţi au defilat cu puştile, împreună cu comandirul lor şi 2 ofiţeri, şi seara au fost luminaţie şi mese la dorobanţi”.

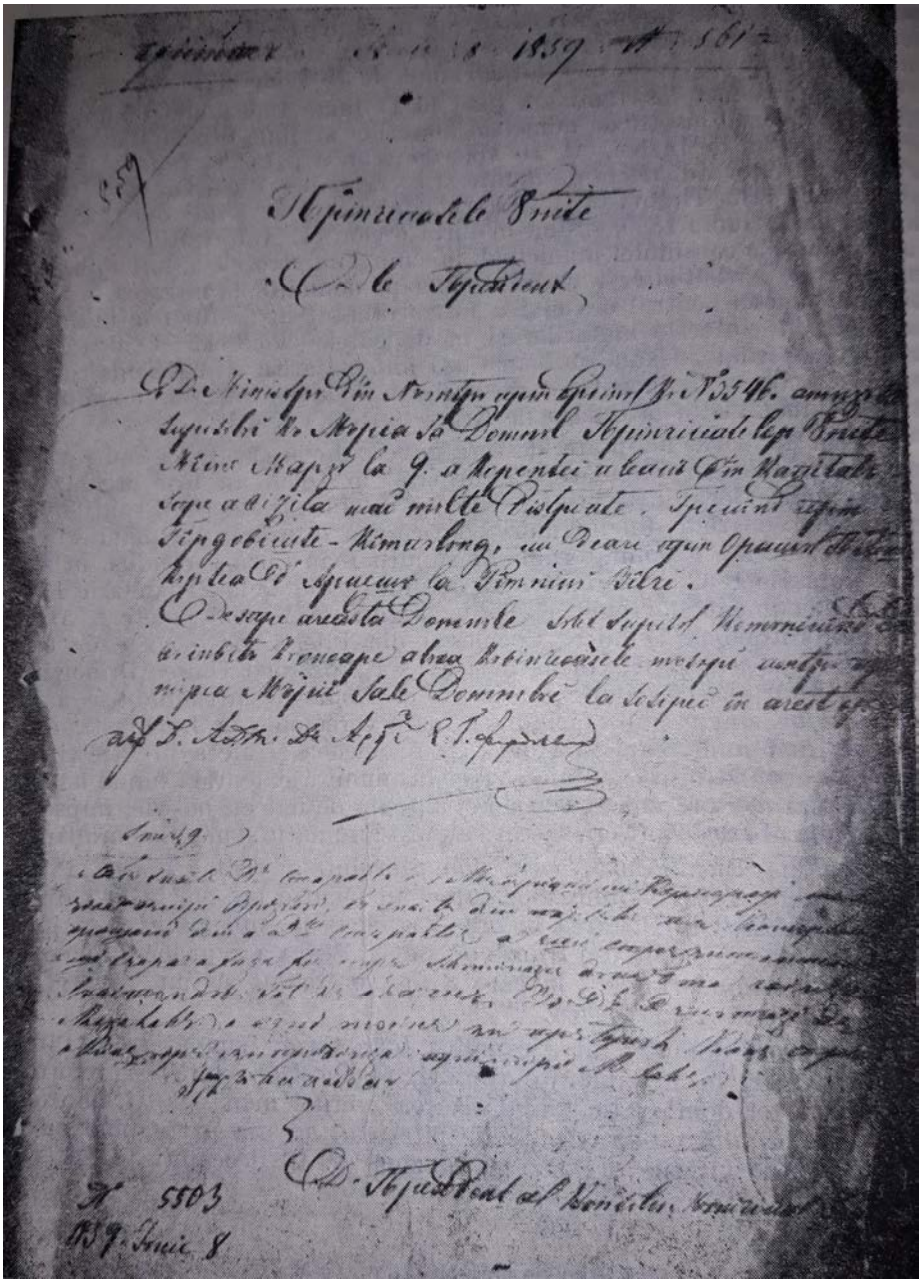
Doamna Elena Cuza, soţia domnitorului, a vizitat oraşul Piteşti la 4 octombrie 1863. Primirea pe care i-au făcut-o orăşenii a fost dintre cele mai călduroase. Intrarea în oraş s-a făcut pe sub arcuri de triumf, împodobite cu ghirlande din frunze de stejar. Seara a avut loc un banchet la “Palatul administrativ”, la care a fost prezentat şi un concert de muzică populară românească.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, populaţia din Piteşti şi-a manifestat, în nenumărate rânduri, recunoştinţa faţă de reformele sale cu caracter democratic. Secularizarea averilor mănăstireşti, de exemplu, a fost primită cu satisfacţie de piteşteni, aceştia participând cu însufleţire la festivităţile organizate, în ziua de 16 decembrie 1863, când

[109] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 27/1859, f. 4-6.

[110] Şerban Crăciunoiu, *Vizita domnitorului Alex. I. Cuza în Oltenia şi nord-vestul Munteniei (iunie 1859),* Studii şi articole de istorie, vol. XV, Bucureşti, 1970, p. 117.

[111] Dan Berindei, *Frământările orăşeneşti din 1860 în ţara Românească,* SAI, I, Bucureşti, 1956, p. 268, 278, 295.

Document din timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza, care a vizitat, la 19 iunie 1859, oraşul Piteşti.

s-a trimis domnitorului o vibrantă telegramă şi s-a sărbătorit înfăptuirea acestui act de mare importanţă socială şi naţională[112].

Lovitura de stat de la 2 mai 1864, prin care s-a dizolvat adunarea legiuitoare reacţionară, potrivnică reformei agrare, a avut un larg ecou în conştiinţa maselor populare. Acest act naţional a fost sărbătorit, în Piteşti, la 6 mai 1864, trimiţânde-se o scrisoare, semnată de 240 de orăşeni, ministrului de interne.

"Dizolvarea Camerei – se arată în scrisoare – şi măsura luată de Măria Sa Domnitorul Principatelor Unite d-a se face apel la Naţie pentru primirea Proiectului de lege electorală propusă de Guvern şi refuzat de Camera desfiinţată, ca să-l voteze, au umplut de bucurie sufletele tuturor orăşanilor. Mulţumind dar… actualului Guvern îi urăm şi un bun succes în realizarea unui asemenea mântuitor fapt care va scăpa ţara de oligarhie[113].

Piteştenii şi-au manifestat, de asemenea, adeziunea lor la politica domnitorului Cuza şi a guvernului Kogălniceanu, prin votarea statutului – noua Constituţie a ţării – în cadrul plebiscitului organizat între 10 şi 14 mai 1864, acţiune la care locuitorii oraşului au participat în masă şi cu multă însufleţire[114].

Pentru a cunoaşte starea de spirit privind reformele înfăptuite de domnitor, Mihail Kogălniceanu a întreprins, în vara anului 1864, o călătorie în Muntenia. Argeşul şi Muşcelul au fost printre primele judeţe vizitate. În telegrama pe care primul ministru a expediat-o din Câmpulung-Muşcel lui Alexandru Ioan Cuza, la data de 30 august 1864, se arăta: "Piteştenilor le lipsesc de toate, ca tuturor oraşelor din Muntenia. O veche ruină ar putea fi transformată în Primărie. Am promis cetăţenilor, care ţin mult la aceasta, ca să interviu pe lângă Alteţa Voastră ca ea să fie dăruită oraşului, precum şi o veche grădină aparţinând unei mănăstiri secularizate (Schitul Buliga – n.n.) din partea locului şi care n-ar pierde nimic ca să fie transformată în parc public.[115]

Locuitorii Piteştilor au purtat o permanenţă corespondenţă, începând încă din anul 1857, cu Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice, referitoate atât la amenajarea unei grădini publice, cât şi a unei pieţe comerciale, ambele pe terenul Schitului Buliga[116]. Realizarea acestor deziderate se va face însă în deceniile următoare.

În vara şi în toamna anului 1864, au avut loc alegeri pentru consiliile municipale, consiliile generale judeţene şi pentru Cameră. Alegerile municipale, desfăşurate la 26 iulie/7 august 1864, au însemnat o victorie categorică, în majoritatea oraşelor ţării, printre care şi în Piteşti, „a politicii promovate consecvent de Alexandru Ioan Cuza"[117]. Era încă o dovadă a dorinţei locuitorilor acestui oraş de a contribui la dezvoltarea generală a ţării, în spiritul nou, inaugurat de epoca Unirii Principatelor.

---

[112] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 26/1863, f. 2; v. *Rolul maselor…(1859),* p.344.
[113] Ibidem, dosar 16/1864.
[114] Ibidem, dosar 16/1864-1865, f. 18 şi 26; *Rolul maselor…(1859),* p. 351-353 şi 385.
[115] M. Kogălniceanu, *Scrisori. Note de călătorie,* Edit. Pentru literatură, Bucureşti, 1967, p. 129, 130.
[116] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 85/1857.
[117] C. C. Giurescu, *Viaţa şi opera lui Cuza Vodă,* Bucureşti 1966, p. 305.

ECONOMIA ORAŞULUI
ÎN PERIOADA 1859-1877

Pe baza reformelor burgheze din anii 1859-1865, economia românească s-a dezvoltat într-un ritm mai susţinut, iar ca urmare producţia agricolă s-a dublat şi cea industrială s-a triplat. Evoluţia Principatelor Unite era însă serios stânjenită din cauza lipsei de capital şi a inexistenţei unui sistem vamal protecţionist. Viaţa economică a oraşului Piteşti era dominată, şi în această etapă, de activitatea meseriaşilor şi a negustorilor. Recensământul din anul 1860 a înregistrat la Piteşti 585 de patentari şi de meseriaşi. Dintre aceştia, 226, în afară de taxa patentei, erau obligaţi şi la o contribuţie personală, un număr de 326 plăteau numai taxa patentei, iar 33 de patentari erau "sudiţi" (supuşi unor state străine)[118].

În aceşti ani, oraşul Piteşti a fost vizitat de renumitul desenator şi pictor francez A. D. Lancelot. Din însemnările sale, redăm următoarele rânduri: "Casele, mai toate construite din lemn, sunt grămădite fără niciun plan…Câteva case noi de piatră, spaţioase şi bine construite, arată că Piteştii încep a se înfrumuseţa şi a se europeniza; ele contrastează foarte ciudat cu marile clădiri vechi…[119].

Meseriile renumite erau boiangeria, cojocăria şi tăbăcăria. Boiangeria era una din industriile cele mai reputate ale Piteştilor. Se cunoşteau în toată ţara multe feluri de roşu care se făceau la Piteşti şi de boiangii, mulţumită unor anumite ape şi materii colorate ce aveau aceşti "himişti primitivi"[120]. Întrucât în zonă era renumită creşterea viermilor de mătase, s-a dezvoltat permanent boiangeria produselor din mătase naturală. "De aici se trimitea mătase vopsită, în desagi, pe cai, la Braşov, la Sibiu, în Oltenia, dincolo de Milcov, în ţara Moldovei şi chiar la Viena, Ţarigrad şi în Rusia. Pe la 1860, erau în Piteşti 18 prăvălii de boiangerie…, la fiecare din aceste prăvălii se vopseau pe atunci între 200-500 oca de mătase pe an…"[121].

Despre priceperea şi faima cojocarilor piteşteni, documentele consemnează: "Pieptarele aşa-zise cu peşi, pieptarele cu covârgic, din care se trimeteau 2.000-3.000 bucăţi pe an craiovenilor, în afară de ceea ce se desfăcea toamna în târgul Râurenilor, cojoacele a căror florărie era lucrată foarte adesea în mătase, căutându-se imita – de altfel cu mult succes – produsele Sibiului şi al căror preţ ajungea şi până la 20 galbeni bucata, saloapele, malotele şi scurteicile pentru jupânesele timpului, ca şi fermendelele bărbaţilor dădeau cu prisosinţă de lucru meseriaşilor cojocari pe acea vreme"[122].

În oraşul Piteşti, ca de altfel în multe alte oraşe, meseriaşii erau grupaţi în special pe anumite străzi. Pe strada Brâncoveanu, cunoscută în trecut sub numele de "Tabaci", erau aşezaţi tăbăcarii; pe strada Sf. Vineri erau pescarii, de aici şi numele de "Pescărie" dat prin tradiţie cartierului; pe strada Craiovei erau cojocarii, iar pe Uliţa Mare (astăzi strada Victoriei) erau grupaţi băcanii, boiangiii, braşovenii şi alţii[123].

---

[118] Arh. St. Piteşti, fond Starostia meseriaşilor din Piteşti, dosar 1/1860, f. 2-21.
[119] *O călătorie la Piteşti. Descriere şi desene de Lancelot în 1866*, Albina, XVI, nr. 42-43, Bucureşti, 21-28 iulie 1913, p. 1 861-1 863.
[120] *MDGR*, IV, p. 735-736.
[121] Ştefan Chicoş, *Monografia stării meseriilor în Piteşti*, Piteşti, 1909, p. 10.
[122] *Ibidem*, p. 11.
[123] I. Gr. Rădulescu, *op. cit.*, p. 25-26.

În anul 1864, municipalitatea Piteşti a intervenit în reorganizarea corporaţiilor, hotărând, la 25 septembrie, asupra modalităţii de desfăşurare a alegerii noilor organe de conducere. Ca urmare, negustorii şi meşteşugarii au fost grupaţi în zece starostii şi anume:

- starostia I, formată din: lipscani, bogasieri, braşoveni, marghitani, marşantari, pălărieri şi frânghieri;
- starostia a II-a: băcani, cofetari, cârciumari, lumânărari de seu şi de ceară, cafegii, tutungii şi bragagii;
- starostia a III-a: tabaci, cavafi şi pantofari;
- starostia a IV-a: cojocari "groşi" şi "subţiri", croitori, abagii, boiangii şi zugravi;
- starostia a V-a: tâmplari, dulgheri, zidari, tapiţeri, dogari, rotari şi pietrari;
- starostia a VI-a: fierari, lăcătuşi, potcovari, tinichigii, alămari, giuvaergii, argintari, ceasornicari şi căldărari;
- starostia a VII-a: pescari şi precupeţi;
- starostia a VIII-a: bărbieri şi frizeri peruchieri;
- starostia a IX-a: brutari şi simigii;
- starostia a X-a: birjari şi sacagii.

Starostia era condusă de un staroste, ajutat de reprezentantul fiecărei meserii componente a grupării respective.

Începând cu anul 1864, s-au înfiinţat în întreaga ţară Camerele de comerţ şi industrie, instituţii ce vor determina o nouă organizare a activităţii de producţie şi comerciale. La 19 iulie 1865, prefectul Constantin Vărzariu aducea la cunoştinţa primarului din Piteşti, Petre Cicropide, că judeţul Argeş va face parte din circumscripţia Camerei de comerţ şi industrie Turnu Măgurele. La 19 ianuarie 1866, primarul a anunţat, la rândul său, pe cei zece starosti că, în baza unui ordin al Ministerului de Interne, se desfiinţează starostiile, negustorii şi meseriaşii urmând a se înscrie la Camerele de comerţ şi industrie. Ca urmare a acestei reorganizări, s-a menţinut numai o singură corporaţie, aceea a brutarilor şi măcelarilor, constituită la 4 martie 1866. Din această corporaţie făceau parte 25 de brutari şi simigii, 10 măcelari, 35 de pescari şi precupeţi[124].

În Piteşti existau, de asemenea, mai multe stabilimente industriale, cum erau: fabrica de săpun şi lumânări a lui Adolf Keller[125], înfiinţată în anul 1860, fabrica lui Coculescu, care în anul 1865 producea dimie[126], şi fabrica de bere de pe strada Trivale, înfiinţată de Carolina Fucs în anul 1866[127]. Deşi aceste unităţi industriale au avut o activitate modestă, înfiinţarea lor, alături de cele existente în deceniile precedente, a însemnat un pas înainte în dezvoltarea economică a Piteştilor.

Progresul economiei româneşti s-a manifestat, în perioada dintre unire şi obţinerea independenţei de stat a României, şi în domeniul căilor de comunicaţie. Şoselele, telegraful, liniile ferate au cunoscut o permanentă extindere. Astfel, la 1 mai 1862, la Piteşti s-a înfiinţat un birou poştal românesc, condus de casierul judeţului, şi s-au stabilit taxe pentru diferite

[124] Arh. St. Pitești, fond Primăria or. Pitești, dosar 20/1863-1866, f. 26, 31, 112, 129-130.
[125] I. Gr. Rădulescu, *op. cit.*, p. 34.
[126] C. Zane, *Industria în România în a doua jumătate a sec. al XIX-lea*, București, 1970, p. 145.
[127] Arh. St. Pitești, fond Primăria or. Pitești, dosar 5/1899-1900, f. 83-84.

servicii prestate, iar în anii următori, o dată cu delimitarea zonală a activităţii poştale, oraşul va face parte, iniţial (1880), din Circumscipţia I, cu sediul la Piteşti (pentru judeţele Argeş, Mehedinţi, Gorj, Vâlcea, Dolj, Romanaţi, Teleorman, Olt şi Muşcel) şi ulterior (1907) din Circumscripţia a V-a, formată din judeţele Argeş, Olt, Teleorman, Muscel şi Dâmboviţa[128]. În această perioadă, în 1863, s-a înfiinţat una din primele librării din Piteşti, care va avea în anii următori editură, legătorie şi tipografie[129].

Pe baza Decretului domnesc din 5 august 1862, la Piteşti s-a stabilit sediul uneia dintre cele 12 circumscripţii pentru lucrările de întreţinere a drumurilor şi podurilor din cadrul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerţului şi Lucrărilor Publice. Ca urmare a dezvoltării transportului rutier, în anii 1859-1867 s-au realizat unele lucrări de modernizare a drumului Bucureşti-Piteşti, care au fost conduse de ing. Spiridon Yorceanu (1834-1903)[130].

Starea mai bună a drumurilor a permis extinderea activităţii de poştă cu călători. La 1 apilie 1869, după ce poşta pentru călători de pe teritoriul României fusese mai mult timp concesionată, s-a organizat serviciul naţional de diligenţă, care a integrat şi oraşul Piteşti, având curse zilnice pe distanţa: Bucureşti – Găieşti – Piteşti – Slatina – Craiova – Ţânţăreni – Turnu Severin – Vârciorova – Orşova (357 km.), cu durata de 57 de ore, precum şi curse de patru ori pe săptămână, cu cariolă şi călăteţi, din Bucureşti la Piteşti – Curtea de Argeş – Rm. Vâlcea – Câineni – Sibiu (274 km.), în timp de 54 de ore[131].

În domeniul căilor ferate, s-au construit mai multe tronsoane, cel de-al doilea unind oraşul Piteşti cu alte centre însemnate ale ţării, prin traversarea câmpiei Munteniei, până la punctul vestic de graniţă.

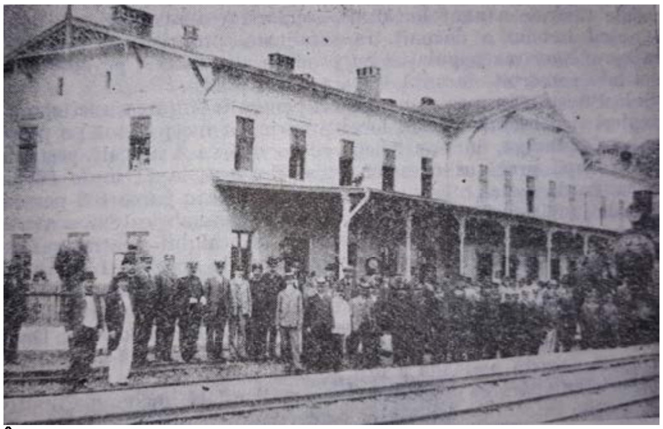
La 1/13 septembrie 1872, a fost dată în funcţiune, în mod oficial, linia ferată Piteşti – Bucureşti, iar la 24 decembrie 1874/5 ianuarie 1875, calea ferată Piteşti - Vârciorova[132]. La 21 iunie/3 iulie 1887, se va da în folosinţă linia ferată Goleşti – Câmpulung Muşcel, iar la 27 noiembrie 1898, cea dintre Piteşti şi Curtea de Argeş. În Piteşti au fost construite gara oraşului, magazia de mărfuri, cantonul de barieră şi depoul de locomotive[133].

Sub aspect edilitar-urbanistic, oraşul a cunoscut, de asemenea, o serie de prefaceri. A avut loc deschiderea a şapte noi străzi. Principala arteră de circulaţie, construită în perioada 1870-1874, a fost actualul Bulevard al Republicii, începând de la poştă şi până la gară. La sfârşitul anului 1871, documentele consemnează că pentru această lucrare se cheltuiseră peste 8.000 de galbeni şi se executaseră, în cadrul muncii de prestaţie, aproape 2.000 de zile-muncă cu carele şi cu braţele, în special de către ţăranii din judeţ[134].

O altă importantă realizare edilitară a fost şi grădina publică. Înfiinţarea unei asemenea grădini a devenit o cerinţă a orăşenilor, exprimată în urmă cu aproape două decenii. Încă din 1852, piteşteanca Anica Enghel donase oraşului, pentru grădina publică, suprafaţa de 5 ha în

[128] *Calendar de poştă şi telecomunicaţii*, în *Almanah filatelic*, Bucureşti, 1985, p. 51-54.
[129] Anuarul Camerei de Comerţ Piteşti, 1898, p. 32.
[130] *În memoria drumarilor*, MTTc, Deva, 1986, p. 21, 151.
[131] Al. Cebuc, C. Mocanu, *Din istoria transporturilor de călători în România*, 1967, p. 83-84.
[132] *Istoria României*, IV, p. 465.
[133] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 10/1887; Gh. Păun, Gh. Diaconu, *Un secol de activitate feroviară*, Piteşti, 1972, p. 29 şi următoarele.
[134] Arh. St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 19/1871-1872.

zăvoi, pe malul stâng al Argeşului. Consiliul comunal a întreprins unele măsuri de amenajare, dar terenul a fost inundat. Întrucât se afla departe de oraş, amenajarea grădinii publice pe acest teren a fost ulterior abandonată. În anul 1859, au început demersurile pentru înfiinţarea unei grădini publice în centrul oraşului, pe moşia Schitului Buliga.

Începând din anul 1872, oraşul Piteşti va avea o importantă staţie de cale ferată.

Deşi Ministerul de Interne şi Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Pubilce au aprobat cedarea terenului respectiv, mitropolitul nu şi-a dat consimţământul. După secularizarea averilor mânăstireşti, Ministerul de Interne a comunicat consiliului comunal, la 24 noiembrie 1863, că domnitorul Alexandru Ioan Cuza a aprobat cedarea locului ce aparţinuse Schitului Buliga, special pentru înfiinţarea unei grădini publice[135].

În vara anului 1869, s-a trecut la sistematizarea unei zone situate în centrul oraşului, între străzile Sf. Nicolae (ce trecea prin faţa actualei Case a Armatei), teatrului (actuala str. Plevna), Egalităţii şi b-dul Eroilor. Terenul a fost delimitat în trei părţi. În partea dinspre centru, unde fusese înainte piaţa Sf. Nicolae, s-a amenajat grădina publică, iar în apropierea actualului Muzeu Judeţean s-a înfiinţat noua piaţă. Grădina publică şi piaţa au fost date în folosinţă în vara anului 1870[136].

Între grădina publică şi piaţă, pe locul unde se afla vechea cazarmă a pompierilor, a fost construit, de către Mihalache Vasilescu şi compania sa, un local pentru teatru, prevăzut cu cazinou şi birt. În toamna anului 1870, deşi clădirea era ridicată, din cauza defecţiunilor de construcţie, teatrul n-a putut să funcţioneze, aceste spaţii fiind dărâmate de Primărie, în toamna anului 1883[137].

Tot din această perioadă a început amenajarea pieţei comerciale centrale, cunoscută sub numele de piaţa „Episcopiei” sau „Sf. Gheorghe”,

[135] *Ibidem*, fond primăria oraşului Piteşti, dosar 34/1858-1876, f. 43, 48, 87, 107, 108, 114, 151.
[136] *Ibidem*, dosar 85/1857, 28/1869-1882, f. 84. 191.
[137] *Ibidem*, dosar 28/1869-a885, f. 2, 11, 23, 28, 161.

astăzi Piaţa Civică Centrală a Piteştilor. În anul 1861, au fost instalate aici două scaune pentru măcelării, două “magherniţe” pentru vânzarea pâinii şi au început lucrările de pavare. În primăvara anului 1862, s-a dărâmat hanul Episcopiei Argeşului, aflat în această zonă, construindu-se încă trei “magherniţe”. Lărgirea şi o nouă organizare a spaţiului pieţei comeciale centrale a avut loc după secularizarea averilor mânăstireşti (1863), când terenul a devenit, în totalitate, proprietatea oraşului[138]. Pentru aprovizionarea populaţiei cu produse alimentare, pe malul Argeşului a fost construit, în anul 1869, un mic abator[139].

Şi la Piteşti s-au întreprins măsuri pentru înfiinţarea unei companii de pompieri şi pentru construirea unui local propriu, la început tot pe proprietatea Schitului Buliga, dar construcţia respectivă va fi ridicată peste două decenii[140].După pregătiri care au durat doi ani, la 11 iunie 1866, s-a reorganizat garda civică orăşenească, din care făceau parte 406 persoane, mai mult de jumătate fiind meseriaşi.[141] La 1 septembrie 1868, a avut loc sărbătoarea punerii pietrei fundamentale a localului pentru cazarmă, unde, peste un timp, se va forma un batalion de dorobanţi[142]. În 1871, este semnalată existenţa în Argeş a Batalionului 3 din Regimentul 2 Dorobanţi, condus de maiorul Condeescu, din cadrul căruia Compania a XII-a a fost instalată în Piteşti[143]. Cazarma situată în Târgul din Deal a fost ocupată, pe rând, de dorobanţi, vânători şi apoi de artilerişti.

Tot din această perioadă, a fost stabilit noul hotar al proprietăţilor oraşului, prin cumpărarea moşiei “Stănceasca”, aflată în comuna limitrofă Găvana[144]. S-a întocmit un plan de sistematizare a oraşului, lucrare terminată la 28 februarie 1863[145] şi s-a realizat, în anul 1869, stema oraşului Piteşti[146].

Paralel cu sporirea potenţialului economic al oraşului Piteşti, locuitorii săi au participat, între anii 1869-1870, la mişcările social-politice desfăşurate cu prilejul alegerilor succesive pentru Adunarea deputaţilor. Astfel, în 1869, în Bucureşti, Craiova, Ploieşti şi Piteşti s-au produs “grave dezordini”, iar în 1870, contra manifestărilor ostile ale mulţimii, la Piteşti “ fost scoasă armata care a tras”[147], pe timpul guvernelor conduse de Dimitrie Ghica şi Emanoil (Manolache) Costache Epureanu.

În perioada la care ne referim, preşedinţia Consiliului de Miniştri a fost deţinută, în mai multe rânduri, de oameni politici originari din această parte a ţării: Nicolae C. Golescu (1860 şi 1868), Ştefan C. Golescu (1861 şi 1867-1868), Alexandru C. Golescu (1870), precum şi Ion C. Brătianu (1876-1881), personalităţi de seamă ale statului român modern, care, prin activitatea lor, au contribuit la propăşirea ţării, la progresul general al naţiunii.

Asemenea evenimente, precum şi multe altele demonstrează evoluţia continuă a oraşului Piteşti, în contextul promovării relaţiilor capitaliste de producţie.

---

[138] *Ibidem*, dosar 27/1861-1865, f. 2-6.
[139] *Ibidem*, dosar 14/1869.
[140] *Ibidem*, dosar 5/1863/1864 şi 20/1860-1862.
[141] *Ibidem*, dosar 11/1866/1867, f. 8.
[142] *Ibidem*, dosar 32/1868-1879, f. 13.
[143] *Ibidem*, dosar 22/1872, f. 7.
[144] *Ibidem*, dosar 38/1868-1869.
[145] *Ibidem*, dosar 38/1859-1867.
[146] *Ibidem*, dosar 17/1869.
[147] *Istoria României*, IV, p. 550, 552.

Contribuţia activă a piteştenilor
la cucerirea şi consolidarea independenței
de stat a României

Proclamarea independenţei de stat a României, la 9 mai 1877, constituie un moment crucial în istoria poporului român, în îndelungata sa luptă pentru progres economic, pentru eliberare socială şi unitate naţională. “Rezultatul luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului Otoman, al voinţei ferme de libertate şi neatârnate a poporului nostru, care şi-a dovedit încă o dată marea capacitatea de luptă – dobândirea independenţei naţionale a dat un nou şi puternic imbold dezvoltării economice şi sociale a ţării, a exercitat o profundă înrâurire asupra întregii evoluţii istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca naţiune de sine stătătoare.”[148]

Locuitorii oraşului Piteşti au contribuit efectiv la cucerirea şi consolidarea independenţei de stat a României. Prin aşezarea sa geografică, Piteştii au constituit un însemnat centru strategic şi militar, devenind un important loc pentru mobilizarea, organizarea şi instruirea trupelor, pentru aprovizionarea frontului, precum şi pentru spitalizarea răniţilor și dirijarea eșaloanelor de prizonieri.

Grup de ofiţeri de Regimentul 4 Argeş participant la Războiul pentru Independenţă (1877-1878).

Cei mai mulţi mobilizaţi din oraş, participanţi la operaţiunile militare, au făcut parte din Regimentul nr. 4 Dorobanţi Argeş, în cadrul căruia Compania a III-a a fost formată numai din piteşteni, precum şi din Regimentul 2 Călăraşi (un escadron), din Batalionul 4 Vânători (compania a III-a) şi din trupele de pompieri.[149]

La începutul războiului, Regimentul 4 Dorobanţi Argeş a primit misiunea de a apăra linia Dunării în faţa cetăţii Vidinului. Evoluţia opera-

[148] *Programul P. C. R.* ..., 9. 34
[149] Arh. ST. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 56/ 1878, f. 33

ţiunilor militare a determinat însă cartierul general să emită ordinul ca şi acest regiment să participe la o serie de lupte care s-au dat în mai multe localităţi din sudul Dunării. Ca urmare, piteştenii s-au luptat la Rahova[150] şi Vidin[151], unde s-au acoperit de glorie, dând dovadă de înalte sentimente patriotice.

Eroismul cu care au luptat dorobanţii piteşteni a determinat autorităţile locale din oraş ca, în luna mai 1878, când regimentul s-a înapoiat de pe front, să realizeze dorinţa manifestată de cetăţeni pentru ca „ostaşii care au câştigat glorii pe câmpul de război să fie cărtiruiţi în locuinţele orăşenilor".[152]

Regimentul 2 Călăraşi a participat, alături de alte unităţi militare la luptele de la Smârdan şi Inova, precum şi la cucerirea altor localităţi. Pentru eroismul de care au dat dovadă, un număr de 14 militari, grade inferioare, din escadronul Argeş, au fost distinşi, pe câmpul de bătălie, cu „Virtutea Militară"[153].

Ostaşii Regimentului 4 Dorobanţi Argeş au fost deseori citaţi prin ordinele de zi ale comandantului militar. „Suntem mândri de a vă fi cunoscut în aceste momente supreme, cu cât am constatat devotamentul cu care v-aţi oferit voluntari de a combate în linia I"[154], se arată într-un document al războiului neatârnării nostre naţionale, eveniment în cadrul căruia şi-au înscris numele în cartea de aur a patriei, alături de alţi fii ai neamului, şi piteştenii căzuţi la datorie.

Cucerirea Rahovei a avut o mare însemnătate în cadrul operaţiunilor generale ale războiului. Prin ordinul de zi al colonelului George Slăniceanu, comandantul corpului dintre Vidin şi Isker, s-a evidenţiat vitejia cu care au luptat, pentru ocuparea acestei localităţi, trupele de sub comanda sa, printre acestea aflându-se dorobanţii şi călăraşii argeşeni. „Înainte de a mă despărţi de voi - se arată în ordinul de zi -, iubiţii mei camarazi cu care am împărtăşit toate privaţiunile şi primejdiile războiul, îmi fac cea de pe urmă datorie a vă conjura să persistaţi în a vă îndeplini şi pe viitor cu tot atâta sfiinţenie datoriile voastrea către patrie, fără a uita de a aduce omagiile noastre şi a perpetua în inimile noastre suvenirul bravilor noştri camarazi care şi-au dat viaţă pentru consacrarea gloriei dobândite."[155]

Batalionul 4 Vânători a avut ca misiune paza frontierei Dunării în apropierea de Calafat, a executat unele incursiuni importante la inamic şi a particiat, printre altele, la o serie de lupte duse în jurul Plevnei[156]. După încheierea operaţiunilor militare, acest batalion, condus de colonelul August Gorjan, a fost trimis în Dobrogea şi, la 25 noiembrie 1878, a intrat în oraşul Constanţa[157].

---

[150] Dan Beridei şi colab, *Războiul pentru independenţă naţională*, Edit. Militară, Bucureşti, 1971, p. 436.
[151] T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în războiul de la 1877-1878*, Bucureşti, 1888, p. 523.
[152] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 56/01878, f. 33
[153] *Documentele privind istoria României. Războiul pentru independenţă*, IX, Edit. Academiei, Bucureşti, 1954, p. 99-100.
[154] *Istoricul Regimentului Argeş no. 4 scris cu ocazia jubileului de 50 de ani (1877-1927)*, Piteşti, 1927, p. 18.
[155] Dan Beridei, *op. cit.*, p. 463.
[156] *Ibidem*, p. 232-233, 399-400.
[157] N. D. Popescu, *Istoria Războiului româno-ruso-turc, a neatârnării României şi a consecinţelor sale. 1875-1878, partea a V-a*, Bucureşti, 1903, p. 310.

În decembrie 1877, Adunarea Deputaţilor şi Senatul au hotărât să trimită o delegaţie restrânsă, alcătuită din opt deputaţi şi şase senatori, la Poradim, în Bulgaria, unde se afla Înaltul comandament Român, pentru a înmâna domnitorului, pe câmpul de luptă, adresele-răspuns la mesajul tronului. Între timp Osman Paşa a capitulat, iar Plevna a fost cucerită (28 noiembrie/10 decembrie 1877). Domnitorul Carol a plecat spre patrie şi şi-a exprimat dorinţa să întâlnească, la Nicopole, delegaţiile corpurilor legiuitoare. Timpul nefavorabil a provocat ruperea podului de la Nicopole şi din această cauză domnitorul a venit în Piteşti, unde a primit delegaţiile Senatului şi Camerei Deputaţiilor, la 15 decembrie 1877 „Regret că, cu toată osteneala ce v-aţi dat, timpului rău, întrerupând comunicările, v-a oprit de a veni în Bulgaria şi astfel n-am putut primi adresele camerelor pe care teatrul bravurii româneşti în veacuri trecute, martor din nou astăzi al actelor de vitejie ale oştenilor noştri.” În aceeaşi zi a vizitat spitalele de răniţi din Piteşti[158].

Până la încheierea tratatelor de pace (1878), Piteştii vor juca, în continuare, un important rol strategic. Se ştie că România nu a fost invitată să participe la încheierea păcii de la San Stefano (1878), între Rusia şi Turcia, de a şi avea dreptul în calitate de stat cobeligerat, iar Imperiul ţarist a intenţionat chiar aplicarea unor măsuri de constrângere militară, deoarece guvernul român s-a împotrivit prevederilor tratatului care-i afectau interesele naţionale. „În situaţia dată, România şi-a luat măsuri de apărare, concentrându-şi armata într-o zonă strategică, de rezistenţă naţională, în Oltenia şi nord-vestul Munteniei pe linia: Târgovişte-Piteşti-Slatina-Craiova pentru a respinge eventuala înaintare a trupelor ţariste... Rezistenţa hotărâtă a României a protestelor unor mari puteri au împiedicat ţarismul să-şi pună în aplicare planurile sale”[159].

În aceste împrejurări domnitorul Carol I a stabilit cartierul general al armatei române şi reşedinţa temporală în Piteşti.

La propunerea guvernului, condus de piteşteanul Ion C. Brătianu, prim-ministru pe toată durata pregătirii şi desfăşurării războiului, precum şi în perioada recunoaşterii internaţionale a independenţei României, prinţul Carol a inspectat trupele din această parte a ţării, ajungând la Piteşti în seara zilei de 29 aprilie 1878, unde a fost găzduit la locuinţa repartizată lt. Colonelului Gorjan August. A doua zi, pe platoul ce domina oraşul, Carol a trecut în revistă şi a primit defilarea ostaşilor din Regimentul 6 Dorobanţi, o brigadă de Roşiori. Regimentul 2 şi 8 Călăraşi şi Regimentul 4 Artilerie, după care a plecat spre Slatina şi Craiova. Acolo s-a aflat şi Regimentul 4 Dorobanţi Argeş. Carol a revenit la Piteşti în ziua de 9 mai 1878 când, la cartierul său general din Piteşti, a primit în audienţă pe agentul diplomatic al Serbiei, care i-a remis, din partea principelui Milan al acestei ţări, „Marele cordon al Ordinului Tacova”. La prânzul dat în cinstea sa, prinţul Carol a ţinut un discurs în care, printre altele, a apreciat patriotismul piteştenilor[160]. În 10/12 mai 1878 prinţul Carol a semnat, la Piteşti, Decretul de promulgare a Legii prin

[158] *Istoria parlamentului*...., p. 246 (v. şi Istoricul Răsboiului..., partea a III-a , Bucureşti, 1989, p. 884-888).
[159] Nichita Adăniloaie, *Independenţa naţională a României*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1986, p. 360.
[160] N. D. Popescu, *op. cit*., partea a V-a, 1903, p. 165-181; v. şi Istoricul Răsboiului..., 1898, p. 1057-1059.

care se scuteau pe viaţă de contribuţie toţi rezerviştii participanţi la războiul de independenţă. Totodată, s-a instituit, pentru drapelele unităţilor militare participante la luptele de la sudul Dunării, distincţia „Trecerea Dunării”, ca expresie a aprecierii curajului şi bărbăţiei ostaşilor români[161]. În aceeaşi ani, Dumitru C. Brătianu a fost preşedinte al Consiliului judeţean Argeş, C. Racoviţă, prefect, iar C. Lerescu, primar al oraşului Piteşti[162].

După semnarea Tratatului de la Berlin (1878), trupele române aflate în Piteşti şi Târgovişte, oraşe fortificate de generalul E. Arion, au fost dislocate în garnizoanele din timpul de pace şi apoi au fost demobilizate[163].

Pe timpul războiului, o parte din militarii răniţi în război au fost îngrijiţi în Piteşti, atât în spitalul civil, situat atunci în str. Sf. Vineri nr. 57, în spitalul Crucii Roşii, cât şi în alte cinci spitale militare temporare dintre care unul se afla în „Cazarma din deal” (str. Cazărmii nr.1), iar celelalte erau situate în străzile Şerban Vodă nr. 2 Meculeşti nr. 3 (actuala stradă Tudor Vladimirescu), Şcoalelor nr.4 (din pasajul 1 Mai) şi Poştei (Negru Vodă) în casa escadronului de Călăraşi din Piteşti[164].

Printre cei care au îngrijit cu devotament răniţii români, ruşi şi chiar turci s-au remarcat medicii: Nicolae Codreau, Marin Florescu, Nicolae Stoenescu, Radu Ionescu, Ioan Şerbănescu. Cunoscut militant socialist dr. Nicolae Codreanu a fost distins cu înalta decoraţiune „Steaua României”[165]. Tot în Piteşti a înfiinţat spitalul militar rus nr. 55, care a funcţionat în perioada 22 mai-31 iulie 1877. Ulterior s-a mutat mai aproape de linia frontului.[166] Printre studenţii români medicinişti plecaţi voluntar pe front s-a aflat şi piteştenul Petre Lăzărescu, mort de tifos exantematic la Lom-Palanca[167].

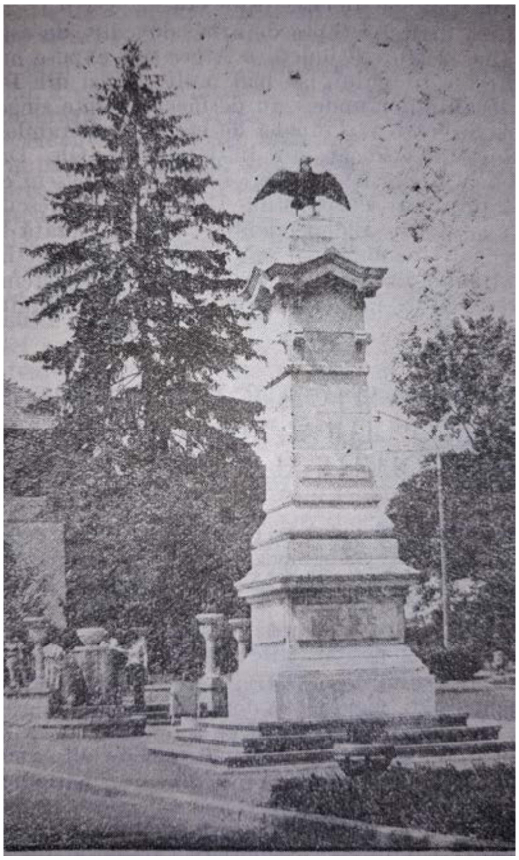
În timp ce piteştenii în haină militară s-au aflat pe câmpurile de bătălie, cei rămaşi în oraş au sprijinit activ frontul, atât prin subscripţii pentru cumpărarea de arme, cât şi prin rechiziţii şi ofrande.

Numeroase imobile au fost amenajate pentru cărtiruirea trupelor şi a prizonierilor, pentru amenajarea de spitale, infirmerii, cuptoare de pâine şi magazii. În casele piteştenilor s-au aflat peste 6.000 de ostaşi şi 200 de ofiţeri, iar în perioada 25-31 decembrie 1877, mai mult de 2.000 de prizonieri turci. Prin eforturile susţinute, până la 1 mai 1977, s-a terminat construirea a 24 de cuptoare, în care erau coapte zilnic şi luau drumul frontului peste 30.000 de pâini. „La 11 aprilie 1877, prefectul de Argeş a trimis primarul din Piteşti, în copie, ordinul Ministerului de Interne prin care i se cerea să zidească cuptoare îndată ca să poată coace 40.000 de pâini pe zi” şi, de asemenea, să pregătească „Magazii încăpătoare” peste „400.000 ocale fie de orice”[168]. Alte imobile au servit ca magazii

---

[161] *Independenţa României. Documente, I, Documente şi presă internă*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1977, p. 345.
[162] C. Florea, M. Gâlcă, Şt. Trâmbaciu, *Argeşeni şi muşceleni participanţi la războiul de independenţă a României*. 1877-1878, Piteşti, 1979, p. 35, 43-44, 51, 109-110.
[163] R. Rosetti, *Participarea populaţiei civile la războiul din 1877-1878*, în Analele Academiei, secţia istorie, seria III, tom. XXIII, Bucureşti, 1941, p. 286-305.
[164] Arh. St. Piteşti. Registrele de stare civilă ale primăriei Piteşti pe anii 1877-1878.
[165] *Documente privind istoria României*, Războiul pentru independenţă, I, partea I, p. 692.
[166] *Ibidem*, V, p. 327.
[167] *Documente din istoria mişcării revoluţionare şi democratice de tineret din România*, I (1821-1922), Edit. Politică, Bucureşti, 1982, p.51.
[168] Nichita Adinăloaie, *op.cit*., p. 214 şi nota 64 (v. Şi Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 28/1877, f. 1-2).

pentru depozitarea alimentelor, efectelor militare, materialelor sanitare şi furajelor. Au fost adunate cantităţi însemnate de materiale de construcţii ca: var, cărămidă, scândură, s-a folosit intens forţa de muncă a zidarilor, fierarilor, tâmplarilor şi brutarilor, colectându-se totodată, unelte de lucru şi veselă. S-au rechiziţionat de asemenea cai, atât pentru

Monumentul eroilor din Piteşti căzuţi la datorie în războiul din 1877-1878

luptă, cât şi pentru transport, precum şi căruţe, harnaşamente şi furaje, iar pentru hrana ostaşilor de pe front au fost donate mari cantităţi de alimente, lenjerie, vată, tutun şi importante sume de bani. Un însemnat sprijin pentru organizarea infirmeriilor, ambulanţelor şi pentru îngrijirea răniţilor l-au acordat Comitetul de „cruce Roşie" şi „Comitelul Doamnelor" din oraş[169].

[169] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 29/1877; vezi pe larg: C. Florea, M. Gâlcă, Şt. Trâmbaciu, *op. cit*.; C. I. Dumitrescu, *Contribuţia maselor populare argeşene la susţinerea războiului de independenţă*, Muzeul Naţional, IV, Bucureşti, 2879, p. 383-386; N. Adăniloaie, *op. cit*., p. 213, 215, 228, 236, 255.

După cum este cunoscut, războiul de independenţă a fost susţinut prin diferite modalităţi, de românii din Transilvania. În acest context, amintim scrisoarea adresată, la 18 mai 1877, de Maria I. Robescu din Piteşti redacţiei „Telegraful Român”, în care aducea mulţumiri şi felicita femeile din Sibiu la constituirea Comitetului pentru ajutorarea răniţilor români, aflaţi în spitalele amenajate în oraşul nostru[170].

În amintirea înaltelor fapte de arme dovedite de ostaşii români pe câmpul de bătălie, în Muzeul judeţean Argeş sunt expuse numeroase documente şi obiecte ale timpului, iar mai multe străzi din Piteşti poartă şi astăzi numele localităţilor unde s-au desfăşurat lupte sângeroase, precum şi ale unor eroi. Societatea „Coroana de oţel” a veteranilor – grade inferioare – din Piteşti a ridicat, din iniţiativa lui Gh. Drăghicescu, prin subscripţie publică, în cinstea memorie vitejilor argeşeni căzuţi în luptă, un monument, operă a sculptorului Dumitru Pavelescu-Dimo. Piatra fundamentală a „Statuii Independenţei” a fost aşezată la 1 octombrie 1906[171]. La începutul monumental era situat la intersecţia bulevardului Republicii cu strada Craiovei. Din considerente de sistematizare, a fost restaurat şi reamplasat, în anul 1970, pe strada Crinului.

VIAŢA ECONOMICĂ ŞI POLITICĂ A PITEŞTILOR LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XIX – LEA ŞI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX – LEA

Cucerirea independenţei de stat a României a creat condiţii favorabile pentru dezvoltarea social-economică a ţării. În comparaţie cu deceniile anterioare, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, industria a cunoscut un ritm mai susţinut, cu toate că evoluţia acestui sector fundamental pentru economia capitalistă s-a desfăşurat destul de lent faţă de cerinţele şi posibilităţile statului român modern.

În cadrul procesului de industrializare, în oraşul Piteşti s-au înfiinţat o serie de noi unităţi, mai ales în domeniul industriei uşoare. Asemenea preocupări au fost însă limitate, ceea ce a determinat ca economia reşedinţei judeţului Argeş să rămână în urmă faţă de alte localităţi urbane.

În anul 1891, în oraşul Piteşti funcţionau următoarele unităţi economice: a) *fabrici*– 1 de tanin (din coajă de copaci), 2 de postav, 3 de pălării, 6 de griş, arpacaş şi făină, 1 moară cu aburi, 1 de frânghii; b) *ateliere meşteşugăreşti* – 3 argintari, 3 armurieri, 1 bazalt artificial şi ceramică, 2 boiangii, 4 croitori, 6 cizmari-pantofari, 2 cuţitari, 6 curelari, 3 giuvaergii, 12 lumânărari, 2 pielari, 2 frizeri; c) *unităţi comerciale* – 12 agenţi comisionari-cereale, 27 băcani, 3 birtaşi şi 10 cârciumari, 11 brutari, 2 depouri făină, 6 cafenele, 7 cofetari, 2 măcelari, 5 bogasieri, 9 braşoveni, 4 maga-

---

[170] Liviu Maior, *Transilvania şi războiul de independenţă* (1877-1878), edit. Dacia, Cluj –Napoca, 1977, p. 159-160; vezi şi Monitorul Oficial al României, nr. 132, 12/24 iunie 1877, p. 3 795; Telegraful român, XXV, nr. 41, din 26 mai/7 iunie 1877, a publicat textul scrisorii Mariei Robescu: „Onoare vouă doamne române, căci deşi născute departe de România, puteţi conserva încă în nobilele voastre inimi sentimente de amor fratern către fiii, soţii şi părinţii noştri care merg a-şi depune sângele pe altarul patriei.”

[171] Ion Cruceană, *Monumentul eroilor de la 1877-1878 din Piteşti*, RMM-seria muzee, nr. 7, Bucureşti, 1977, p. 54-56.

zine haine bărbăteşti, 2 de încălţăminte, 5 de porţelanuri, sticlărie şi cristale, 1 magazin de văpseluri, 13 magazine de manufectură, 6 hoteluri (“Concordia”, “Dacia”, “Gabroveni”, “Orient”, “Plevna”, “Naumescu”), 3 librării (M. Lazăr, I. Raicoviceanu, E. Popescu); d) *alte unităţi* – 3 birouri de arhitecţi şi 5 de ingineri (diferite specialităţi), 3 agenţii de asigurare, 1 agenţie de comisionari bancari şi de asigurări. În oraş locuiau 31 de mari proprietari funciari şi de alte bunuri[172].

Fondurile arhivistice din Piteşti conţin, între documentele prefecturii judeţului Argeş, lista produselor prezentate în expoziţia agricolă şi industrială din oraşul Piteşti, organizată la 24 octombrie 1881 la hotelul “Dacia”. Un asemenea eveniment economic a demonsrat că Argeşul dispunea de un important potenţial agrar, activitate ce era însă insuficient susţinută prin preocuparea de a se introduce unelte şi maşini agricole, care aveau posibilitatea de a favoriza creşterea producţiilor. Totodată, a relevat nivelul scăzut al industriei argeşene, în comparaţie cu dezideratele etapei istorice respective.

În ultimele două decenii ale secolului trecut, statisticile înregistrează în Piteşti mai multe unităţi industriale, care produceau în valoare de circa 2 milioane de lei pe an. Astfel, statistica din 15 aprilie 1885 menţionează în Piteşti următoarele fabrici: 14 de pâine, 3 de tăbăcărie, 2 de săpun, 8 de ceară, 1 de cărămidă-cu 40 de cuptoare, 1 de bere şi 1 de băuturi gazoase[173]. Alături de acestea se aflau şi alte unităţi cum erau: depoul şi revizia de vagoane, precum şi staţia de persoane şi de mărfuri, din cadrul nodului de cale ferată Piteşti, unul dintre cele mai importante ale ţării. Aşa cum se va preciza în Anuarul oraşului din 1925, în 1895 s-a înfiinţat fabrica de frânghii şi sfoară (Carol Gangl), iar în 1896 s-a mutat de la Câmpulung la Piteşti fabrica de butoaie (înfiinţată în 1883 de G. Iuneş), în care se produceau vase de lemn pentru vin şi ţuică, de toate mărimile şi tipurile, necesare în ţară şi trimise, totodată, în unele state ale Europei.

În 1900, statistica locală înregistrează încă 2 fabrici de frânghii şi talpă, 3 mori, 2 fabrici de băuturi gazoase, 1 fabrică de bere şi 1 fabrică de pânză, în care lucrau peste 150 de muncitori, iar puterea instalată a maşinilor era de 158 C. P. Tot în anul 1900, şi-a început activitatea Atelierul mecanic, turnătoria de fier şi alamă (Gotwald Nicht şi M. Popovici), cea mai importantă unitate de profil din vestul Munteniei, care iniţial a reparat maşini şi unelte agricole, apoi s-a specializat în lucrări complexe de reparat motoare şi instalaţii, de turnătorie, fontă şi forje.

La începutul secolului al XX-lea, odată cu dezvoltarea mai accentuată a industriei româneşti, la Piteşti au luat fiinţă noi unităţi economice, în special în cadrul industriei uşoare şi alimentare, precum şi în alte ramuri producătoare. În ceea ce priveşte industria textilă, un rol important în viaţa economică şi socială a oraşului l-a avut fabrica “Ţesătoria română” (“Textila gară”), înfiinţată la 25 iunie 1907, ca societate anonimă, cu capital belgian, iniţial de 800.000 lei şi care, în anul 1911, a fost sporit la 1.500.000 lei. După ridicarea construcţiei, realizate sub conducerea inginerului piteştean Dimitrie Dima, şi procurarea utilajelor, unitatea a început să producă ţesături din bumbac, iar în anul 1911 a fost extinsă

[172] Anuarul naţional al României, 1891-1892, II, Bucureşti, 1891, p. 395-399.
[173] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 26/51/1885, f. 22.

şi înzestrată cu noi maşini: 104 războaie de ţesut, 2 bobinoare pentru bumbac, 2 canetiere, 2 urzitoare şi altele[174].

În anul 1914, s-a înfiinţat "Textila românească" din Găvana, care în anii următori va contribui considerabil la sporirea rolului economic al Piteştilor, devenit unul dintre importantele centre ale industriei uşoare româneşti.

În ceea ce priveşte industria alimentară, în anul 1908 a luat fiinţă moara "Progresul", proprietatea lui Hugo Mrazek, amplasată în Târgul din Vale, socotită ca fiind cea mai mare din oraş[175]. La 9 aprilie 1908 a fost deschisă "Brutăria populară", amplasată tot în Târgul din Vale, societate anonimă, având un capital în valoare de 100.000 lei[176]. În perioada 1908-1910, au început să producă, la Piteşti, 3 unităţi de mezeluri, cea mai importantă aparţinând lui Leonard Stempel, înfiinţată la sfârşitul anului 1909[177].

În primele decenii ale secolului nostru, s-au înfiinţat la Piteşti şi alte unităţi industriale, mai importante fiind: Fabrica de tăbăcărie Găvana (C. I. Dumitrescu), fondată în 1912, Fabrica de tăbăcărie şi sandale Găvana (C. Petrescu), Fabrica de tuburi de ciment (F. Viermescu şi fiul et Ştefan Arganini), având şi un depozit de cherestea pe str. Banu Mărăcine, iar în Târgul din Vale un atelier de sculptură în marmură, la care se adaugă Moara din Prundu (Dumitru şi Mihai Pascalopol), dotată cu mai multe maşini, însumând o forţă de 80 C. P., şi Fabrica de alambicuri şi aparate de aramă (Fraţii Dinescu), cu mai multe reprezentanţe în diferite oraşe ale României.

Din punctul de vedere al iluminatului public, oraşul era mult rămas în urmă faţă de alte localităţi urbane. Ca urmare a insistenţei multor orăşeni, a ofertelor unor firme şi a exemplului altor oraşe, consiliul comunal, în şedinţa sa extraordinară din 28 aprilie 1911, a hotărât, în principiu, introducerea iluminatului cu electricitate. Primarul, Ion Marinescu, recunoştea, la 16 iunie 1911, că "modul de iluminat al oraşului nostru este foarte defectuos, ca să nu zic cu desăvârşire primitiv, faţă de multe oraşe cu venituri inferioare nouă şi chiar mai mici ca populaţiune"[178]. La 25 mai 1912 (primar Gh. M. Stănescu), s.a constituit Societatea Anonimă de Electricitate din Piteşti (S.A.E.P.), cu un capital subscris de 600.000 lei, înfiinţându-se prima întreprindere economică din oraş pentru producerea şi distribuirea curentului electric. După alegerea terenului, ridicarea construcţiei uzinei electrice, sub conducerea inginerului piteştean Dimitrie Dima, montarea instalaţiilor mecanice (2 motoare "Diesel" a câte 200 C. P. fiecare) şi a celor electrice, la 15 decembrie 1913 (primar fiind Alexandru Dumitrescu), a început furnizarea curentului electric pentru iluminatul oraşului[179].

---

[174] Întreprinderea Textilă Piteşti, registrul 1/1907, f. 6-8, 30-32, 48-50.
[175] *Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie din Piteşti*, nr. 166/1908, p. 9.
[176] Arh. St. Piteşti, fond Tribunalul Jud. Argeş, registrul Firme sociale, 4 459/1905-1912, f. 28 v.
[177] *Ibidem*, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 19/1909.
[178] *Ibidem*, dosar 40/1911, f. 11.
[179] C. Florea, *Întreprinderea de reţele electrice Piteşti*, Piteşti, 1972, p. 9-16; Buşilă C. D., *Centrala electrică din oraşul Piteşti*, Bucureşti, 1915, 34 p. + 5 planşe.

Extinderea construcţiei de căi ferate a determinat înfiinţarea la Piteşti, în anul 1915, a Atelierelor Centrale de Poduri-Căi Ferate, întreprindere de stat, având iniţial 120 de lucrători şi o forţă motrice de 60 C. P., astăzi I.P. M.P.B.

Ca urmare a concurenţei produselor de fabrică, s-a intensificat procesul ruinării meseriaşilor. O parte dintre aceştia au fost angajaţi în industrie, iar alţii au continuat totuşi să-şi desfăşoare activitate proprie, aspect specific oraşelor cu o industrie mai puţin dezvoltată. Dintr-o statistică întocmită la 1 aprilie 1908 (primar Nicolae G. Dumitrescu), reiese că în Piteşti exista un număr de 386 ateliere, în care lucrau 1.369 meseriaşi, dintre care 1.216 (88,8%) bărbaţi şi 153 (11,2%) femei. Din numărul lor total, 427 erau patroni, 58 meşteri, 501 lucrători şi 383 ucenici[180] .

Atelierele de cizmărie cuprindeau cel mai mare număr de lucrători manuali – 266 de persoane, reprezentând 19,3% din numărul total al meseriaşilor piteşteni. În celelalte unităţi meşteşugăreşti, situaţia era următoarea: croitorie pentru femei-105 persoane, cojocărie-102 persoane, fierărie-68 persoane, croitorie bărbătească-66 persoane, cusături naţionale-63 persoane, tâmplărie-58 persoane, brutărie-50 persoane ş.a. În 108 ateliere, patronul lucra singur, în 76 ateliere avea ca ajutor o singură persoană, în 163 ateliere lucrau două până la cinci persoane, iar în 39 de ateliere, mai mult de cinci persoane.

Atelierele meşteşugăreşti erau, în general, slab dotate din punct de vedere tehnic. În anul 1908, de exemplu, erau instalate numai cinci motoare, dintre care trei de câte 8 C. P. În unele ateliere se utilizau şi câteva fierăstraie mecanice, maşini de găurit şi de dat la rindea, raboteze şi strunguri.

Condiţiile de muncă ale meseriaşilor erau dintre cele mai grele. În goana după un profit cât mai mare, patronii recurgeau la prelungirea zilei de muncă, durata acesteia fiind de la 9 la peste 15 ore. În mai mult de jumătate din ateliere, ziua de lucru era de 14 ore. Deseori se prestau ore suplimentare care nu erau plătite şi care, în ajunul sărbătorilor, ajungeau la 4-5 ore pe zi. Se lucra în ateliere mici şi neigienice. Din cele 386 ateliere, 348 (90,1%) aveau o singură încăpere şi doar 3 (0,8%) aveau patru încăperi. Despre starea precară a spaţiilor, se comsemnează: “încăperi igrasioase, fără destulă lumină, fără ventilaţie, prea mici pentru numărul personalului ocupat în ele, adeseori fără pardoseală…”[181].

La sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, în Piteşti s-a desfăşurat o intensă activitate comercială. Statisticile anului 1900 înregistrează un comerciant care exporta cereale la Braşov şi Budapesta, precum şi şase negustori care aduceau direct mărfuri din străinătate ca: bumbac, fier lucrat şi brut, porţelanuri, articole de manufactură şi altele. Alţi doi comercianţi erau reprezentanţi ai diferitelor case de comerţ. În oraş mai erau doi mari negustori de vinuri, precum şi alţi 320 de mici comercianţi, dintre care: 31 băcani, 93 cârciumari, 6 bogasieri, 5 birtaşi, 5 braşoveni, 5 hăinari, 4 lipscani, 35 precupeţi, 15 samsari, 15 geambaşi, 11 se ocupau cu comerţul de cereale, 7 cu cel de făină, 2 vindeau articole de fierărie şi alţi 2 articole de încălţăminte, 3 vindeau cherestea, 4 var şi ciment şi 4 vase de lemn. Activităţile de acest fel erau completate prin şase hote-

[180] Ştefan Chicoş, *op. cit.*, p. 12, 17.
[181] *Ibidem*, p. 14, 18, 20, 31.

luri, cel mai important fiind hotelul “Dacia”, precum şi trei librării şi şase cafenele[182].

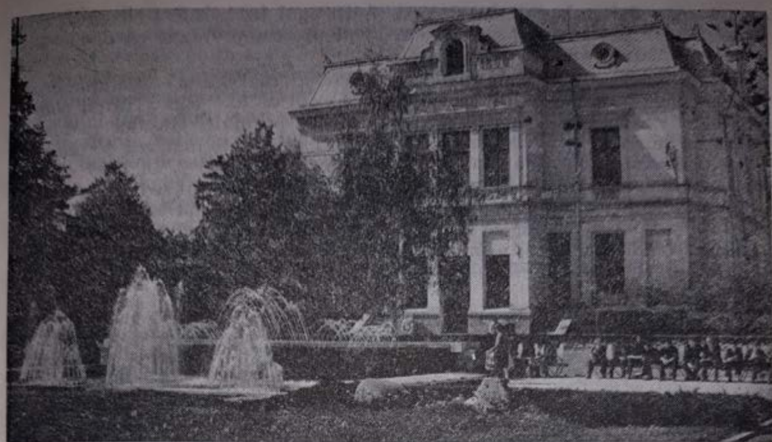
În iunie 1887, s-a reorganizat Camera de Comerţ şi Industrie, cu sediul la Piteşti, unde era conducerea circumscripţiei a II-a pentru judeţele Argeş, Muşcel, Olt şi Teleorman.

Foişorul de foc (Turnul pompierilor), construit în anul 1877.

În această perioadă, la Piteşti s-au obţinut unele rezultate frumoase în activitatea edilitar-gospodărească şi urbanistică. Astfel, s-a elaborat “planul general de aliniere şi parcelare” a oraşului[183], planul de sistematizare a localităţii, întocmit de inginerul H. V. Schmidt[184] şi planul de alimentare cu apă[185]. În anul 1909, s-a forat la Mărăcineni prima serie de puţuri de captare pentru o cantitate de 3.600 m. c. apă în 24 de ore; au fost instalate la uzina de apă două motoare “Diesel”, precum şi prima con-

[182] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 11/1900-1901, f. 113-114.
[183] *Ibidem*, dosar 37/1894.
[184] *Ibidem*, dosar 36/1910.
[185] *Ibidem*, dosar 28/1894-1903.

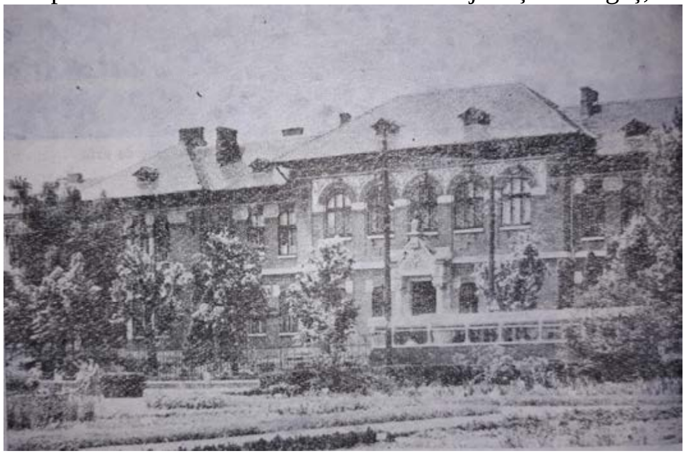
Clădirea vechii primării, construită în anul 1886, astăzi Galeria de artă.

Muzeul județean Argeș, construcție din anul 1899.

ductă de refulare la castelul de apă[186]. În anul 1911, a fost construit un nou abator comunal, în str. Tudor Vladimirescu, prevăzut cu două săli de sacrificare a animalelor[187].

În această perioadă, s-au clădit în Piteşti mai multe edificii publice. În primăvara anului 1877, s-a ridicat "Foişorul de foc" sau "Turnul pompierilor"[188]. În 1886, s-au inaugurat localurile Primăriei oraşului (actuala Galerie de Artă) şi a cazărmii pompierilor, pentru terminarea cărora au fost contractate împrumuturi în valoare de 120.000 lei[189]. Între 1898-1899 s-a construi Palatul Prefecturii judeţului Argeş, în prezent sediul Muzeului Judeţean Argeş. În anul 1894, s-au dat în folosinţă localurile Judecătoriei de ocol şi Poliţiei (clădiri ce se aflau, aproximativ, pe locul actualei librării "Mihai Eminescu")[190]. În primăvara anului 1912, au început lucrările de zidire a Tribunalului judeţului Argeş, actualul Palat al Culturii[191].

Liceul "Nicolae Bălcescu" – instituţie şcolară înfiinţată în anul 1866.

Pentru buna desfăşurare a procesului de învăţământ, au fost construite noi localuri de şcoală, printre care amintim: clădirea actualului Liceu "Nicolae Bălcescu" (1897-1899)[192], a şcolii primare "Nicolopol" (1893-1894)[193] din Bulevardul Republicii şi localul (astăzi demolat) al şcolii primare "Nicolae Simonide" (1908-1909), ridicat pe actuala str. 1 Mai, pe locul unde funcţionase Şcoala Naţională din Piteşti[194].

[186] *Ibidem*, dosar 101/1936, f. 82.
[187] *Ibidem*, dosar 46/1939.
[188] *Ibidem*, dosar 14/1877-1878, f. 8.
[189] *Ibidem* dosar 43/1885 şi 22/ 1886.
[190] *Ibidem*, dosar 28/1892-1895, f. 82.
[191] *Facla Argeşului*, nr. 2/1914, p. 4.
[192] N. Vlad, T. Popescu, *Monografia Liceului "N. Bălcescu" din Piteşti*, 1966, p. 32-33.
[193] Arh. St. Piteşti, primăria oraşului Piteşti, dosar 28/1892-1896, f. 12-15.
[194] *Ibidem*, dosar 24/1908-1915.

Una dintre cele mai importante construcţii ridicate în acestă perioadă a fost cea a teatrului şi a băii comunale, aflate iniţial în aceeaşi clădire. Lucrările au început în anul 1910, pe baza unui deviz de 300.000 lei. Considerând suma prea ridicată, Primăria a impus arhitectului Clavel să reducă devizul la 186.000 lei. Ca urmare, iniţial s-a micşorat suprafaţa edificiului, dar edilii şi-au dat seama de dimensiunile nefuncţionale ale noii instituţii, ridicând, în consecinţă, devizul, respectiv costul construcţiei, la 600.000 lei. Din această cauză, lucrările pe şantier au stagnat mai bine de opt luni[195]. În primăvara anului 1912, primăria a contractat un împrumut de 1.200.000 lei, din care 234.000 lei au fost destinaţi terminării sălii de spectacole a teatrului şi spaţiilor băii comunale[196].

Pentru îmbunătăţirea asistenţei medicale, au fost întreprinse măsuri în vederea construirii unui nou spital. În acest scop, Primăria a cedat suprafaţa donată statului de către Chiriac Vasiliu, situată în actuala stradă 1 mai şi a mai cumpărat de la Ana Bacria un imobil, cu terenul aferent, întregindu-se astfel suprafaţa necesară. La 9 octombrie 1908, cei 38.743 m.p. au intrat în proprietatea Direcţiei Generale Sanitare, care a început construirea actualului spital “Nicolae Bălcescu”[197].

Au fost ridicate, de asemenea, unele construcţii necesare unităţilor militare aflate în oraş: Regimentele 4 Argeş, 28 Radu Negru şi 6 Artilerie[198]. S-au construit, în aceeaşi perioadă, sediul “Băncii Populare” (localul actualului cinematograf “Modern”), “Sfatul negustoresc” (str. Fraţii Goleşti nr. 2), capela de la cimitirul “Sf. Gheorghe” (donaţia cetăţeanului Dumitru Caramitru)[199] şi altele.

Aşezarea oraşului la întretăierea unor importante căi comerciale a determinat construcţia a numeroase hanuri, atât la periferie, cât mai ales în centrul oraşului. Clădirea unuia dintre cele mai importante se menţine şi astăzi: Hanul “Gabroveni” sau Hanul “Cuţitaru”, situat în str. Sf. Vineri[200]. În oraşul Piteşti s-au organizat şi în această perioadă atât târgul săptămânal, iniţial în zona actualului cartier “Trivale”, apoi în zona Tg. din Vale, cât şi bâlciuri (târguri) anuale, cunoscute în toată ţara, cu deosebire în perioada aprilie-iunie a fiecărui an. Dintre acestea, Târgul Moşilor şi Târgul Drăgaica au atras cel mai mare număr de locuitori din judeţul Argeş sau din alte zone.

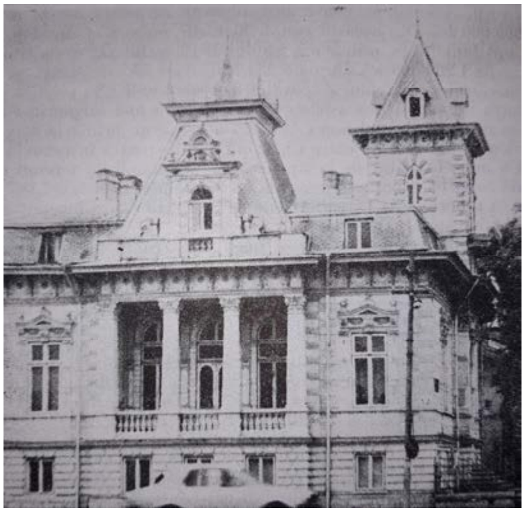
Târgul de cai din Piteşti era renumit în Muntenia şi Oltenia. Călătorul francez Joseph Reinach, în anul 1878, a avut prilejul să cunoască acest târg: “…La Piteşti nimeresc peste un târg de cai…”.Aici a văzut negustorii din Bucureşti şi din zonele de câmpie. A rămas plăcut impresionat de frumuseţea şi bogăţia ţinutului în care este situat oraşul Piteşti: “…Nu se poate închipui un ţinut cu pământ mai gras şi mai roditor; e Lombardia ţărilor dunărene…”[201].

În ceea ce priveşte construcţia de locuinţe, documentele semnalează creşterea numărului piteştenilor care au solicitat Primăriei aprobări pentru a-şi ridica noi case. Unele dintre cele construite în această perioadă, aflate

---

195 *Facla Argeşului*, nr. 2/1914, p. 3.
196 Arh. St. Piteşti, Primăria oraşului Piteşti, dosar 22/1912-1913, f. 15.
197 *Ibidem*, dosar 25/1908.
198 *Ibidem*, dosar 24/1908-1915.
199 *Ibidem*, dosar 32/1896-1904, f. 2 şi 16.
200 Ion Cruceană, *Vechile hanuri piteştene*, în *Secera şi ciocanul*, nr. 4 432/1968, p. 2.
201 *Les Français et la Roumanie*, textes choisis par Paul Desfeuilles et Jacques Lassaigne, Bucarest, 1937, p. 268-269 (cf. Joseph Reinach, *Voyage en Orient…*, t. I-er, paris, 1879, p. 132-133).

pe străzile: Crinului, Sf. Vineri, Tg. din Vale, Republicii, Egalităţii sau Dumbravei, prezintă şi valoare arhitecturală. Îmbinarea reuşită a diferitelor elemente constructive, din care nu lipsesc cele de tradiţie locală, bogăţia şi calitatea decoraţiei faţadelor dovedesc priceperea meşterilor piteşteni care au lucrat în această perioadă.

Casa “Baiulescu”, construită în anul 1900, astăzi Filiala Argeş a U.A.P.

S-au întreprins, de asemenea, noi acţiuni pentru deschiderea, prelungirea şi alinierea unor străzi, pentru pavarea cu piatră de râu sau asfaltarea lor, executarea de canale pluviale, podeţe etc. Numai în perioada 1886-1888 au fost executate trotuare pe o suprafaţă de aproape 2.500 m.p., cheltuindu-se peste 24.000 lei[202]. Cu toate acestea, unele străzi erau în continuare insuficient întreţinute. În anul 1886, locuitorii de pe str. Bucureşti se plângeau că aceasta “zace în bălţi infecţioase şi în noroaie grozave”, iar un număr de 134 cetăţeni au adresat primarului o petiţie, în care se arăta că târgul săptămânal a devenit “un focar de infecţie, în timpul ploilor nu mai poate fi folosit, din care cauză ţăranii merg cu produsele lor la târgurile din alte oraşe”[203].

[202] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 23/1886-1896.
[203] *Ibidem*, dosar 14/1886-1889.

În anul 1891, doctorul Felix, membru al Consiliului Sanitar Superior, a efectuat un control amănunţit în oraşul Piteşti. Raportul întocmit a prezentat semnificativ unele aspecte din domeniul edilitar-gospodăresc: “Dimensiunile canalurilor sunt prea mici, canalurile principale (colectoare) au un diametru numai de 0,50 m. şi cele secundare de 0,40 m., 0,30 m. şi chiar de 0,20 m., scopul canalizării este numai pe jumătate atins, canalurile servind numai pentru desecarea terenului public, nu şi pentru aceea a terenurilor particulare, din cauză că nici 5% din proprietăţile din stradele canalizate nu sunt legate cu canalul public. Recunosc meritele consiliilor comunale care au pus la cale canalizarea oraşului Piteşti, dar credem că ar fi bine ca atunci când se întreprind lucrări de asemenea însemnătate, să se consulte şi Consiliul Superior al Lucrărilor Publice şi Consiliul Sanitar Superior. Este de dorit ca Primăria să organizeze şi un serviciu de depărtarea necurăţeniilor din curţile particulare, cu abonamente…”[204].

În anii următori, edilii au iniţiat măsuri mai hotărâte pentru îmbunătăţirea activităţii de gospodărire. În 1912, primăria a contractat un împrumut de 700.000 lei, special pentru noua canalizare a oraşului, fiind construit canalul colector de pe actualul bulevard al Republicii, de la intersecţia cu str. Craiovei până la râul Argeş[205].

Printre alte măsuri întreprinse a fost şi aceea privind denumirea străzilor şi numerotarea caselor. Din totalul de 58 de străzi, câte avea oraşul în 1899, numai un număr de 28 şi-au păstrat vechea denumire. Dintre străzile cărora li s-a schimbat denumirea amintim: Teatrului în Plevnei, Neculceşti – Tudor Vladimirescu, Fântânii – Griviţei, Depozitelor – Maior Giurescu, Poştei – Negru Vodă, Silfidelor – Brâncoveanu, Sorgintei – 24 Ianuarie, Broşteni – Eliade Rădulescu, Podurilor – Viilor, Laterală – Mihai Viteazul, Salvării – Ţepeş Vodă, Muzelor – Nicolae Bălcescu, Giurgiului – Fraţii Goleşti, Pasajul Tănase – Cuza Vodă, Adunaţi – Smârdan, Ceaprazaru – Mircea Vodă şi altele. De asemenea, au fost stabilite străzile: Mihail Kogălniceanu, Gheorghe Lazăr, Banu Mărăcine, Lascăr Catargiu, Matei Basarab şi altele. Noile denumiri demonstrează atât preocuparea pentru sistematizarea oraşului, cât şi aspectul de a se onora, şi pe această cale, unele personalităţi şi evenimente marcante ale neamului nostru.

Pentru continua înfrumuseţare a oraşului, s-a extins suprafaţa parcurilor şi a zonelor verzi, au fost plantaţi numeroşi arbori şi arbuşti ornamentali. Ministerul Agriculturii a cedat oraşului, în anul 1906, suprafaţa de 12 hectare, pentru extinderea parcului Trivale[206]. În timpul prefectului Mihai Manolescu, a succesorului său Nicolae Brânzeu, a primarilor Al. M. Vestinian şi Nicolae G. Dumitrescu, în pădurea Trivale s-au realizat, la începutul secolului nostru, o serie de lucrări, ceea ce a dus la recunoaşterea unanimă a acestui parc pitoresc şi reconfortant ca unul dintre cele mai renumite ale ţării. Aspectul general al oraşului l-a determinat pe marele istoric român Nicolae Iorga să aprecieze: “Piteşti – un oraş pe care l-ar fi putut dori cine ni-ar fi voit mai bine. O regiune de dealuri, bine împădurite, înconjoară capitala Argeşului. Strade drepte, case frumoase, cât se poate de bine întreţinute, desăvârşită lipsă de praf. Lumea nu stă

[204] *Ibidem*, dosar 12/1892-1893, f. 15.
[205] *Ibidem*, dosar 22/1912-1913.
[206] *Ibidem*, dosar 38/1898-1900, f. 18-22; dosar 64/1906, f. 2-5.

închisă în casă ca la Râmnic. Ea circulă pretutindeni, gătită, dar nu prea mult; vioaie, veselă. Clădirile statului: liceul, şcoli primare sunt deosebit de frumoase. În mijloc, o grădină publică, cu arbori bătrâni, având din

Palatul Culturii, construcţie din anul 1914.

toate părţile clădiri mari şi un hotel foarte frumos, vrednic de a fi într-o capitală. Încotro te uiţi, vezi hărnicie şi pricepere, însuşiri nedezlipite de rasa noastră, acolo unde e curată şi n-o împiedică nimeni în dezvoltarea ei"[207].

În acelaşi sens, a făcut aprecieri despre oraşul Piteşti cunoscutul savant naturalist Ion Simionescu, fost preşedinte al Academiei Române: "De cum dai pe valea Argeşului, drumul spre Piteşti este o largă alee naturală… zona de contact dintre dealuri şi şes… Oraşul se resimte de aceste condiţiuni naturale prielnice. Spre el se scurge puhoiul satelor de munte; către el sunt

[207] N. Iorga, *România cum era până la 1918*, I, Edit. Minerva, Bucureşti, 1972, p. 140.

atrase din şesul apropiat, alt oraş în vecinătate nefiindu-i concurent… Demn de pomenit este colţul tăinuit din natură, pe care piteştenii au avut bunul gust să-l transforme în parc. E vestita pădurice Trivale, cu drumuri pietruite, cu resturante şi podiş, pentru jocuri gimnastice. E un minunat loc de tihnă, cu umbră de fagi, cu murmure de izvor, cântece de păsări şi chiar cu liniştea schitului înălţat pe un dâmb.

Un bulevard bine întreţinut, umbrit de frumoşi arbori deşi, taie oraşul în lung. În curmezişul lui e o grădină, iarăşi curat şi bine ţinută. De la mijlocul ei, te bucuri chiar de perspective care te opresc o clipă în loc. Deoparte, e calea dreaptă a Bulevardului, cu vederea deschisă până la gară. La un capăt, de după o draperie meşteşugit aranjată, cu brazi argintaţi, se vede frontispiciul măreţului palat administrativ. Coloanele de la intrare, peristilul în stil antic te fac să uiţi că te găseşti în capitala judeţului Argeş. E o viziune din oraşe depărtate, apusene. Palatul te atrage. În totalitatea lui e impunător, iar pe strada în care se află, se ţin şir clădiri mândre, unele în stil românesc”[208].

În strânsă legătură cu activităţile industriale, comerciale şi urbanistice, s-a aflat sistemul local al unităţilor bancare şi de credit. În deceniile 1878-1918, la Piteşti au funcţionat atât bănci sau cooperative locale de credit, cât şi sucursale sau agenţii ale unor bănci naţionale. Deşi nu au dispus de mari capitaluri, totuşi unităţile bancare şi de credit locale au contribuit la evoluţia economiei şi urbanisticii oraşului Piteşti, a altor sectoare de activitate din judeţul Argeş.

Dintre aceste unităţi s-au remarcat: Societatea Economică “Argeşul”, Banca Populară “Piteşti”, Banca “Albina”, Banca “Trivale”, Banca Comerţului şi Industriei, Banca “Perseverenţa” a meseriaşilor C.F.R., Banca “Funcţionarilor Publici” şi Banca Federală “Argeş” a băncilor populare din judeţul Argeş, cu sediul la Piteşti. De asemenea, la dezvoltarea economică a Piteştilor şi-au adus contribuţia Agenţia Băncii Naţionale a României, instituţie centrală, înfiinţată în 1880, aflată sub directa conducere şi influenţă a Partidului Naţional Liberal, reprezentanţa “Băncii Agricole “din Bucureşti, sucursala Băncii “Sf. Gheorghe” din Bucureşti şi cea a Societăţii cooperative a meşteşugarilor din Bucureşti, fondată de D. C. Butculescu, la 17 august 1882, pe care a condus-o ca preşedinte.

Un număr important de piteşteni au colaborat şi cu Banca Marmorosch-Blank et Comp., una dintre cele mai mari instituţii financiare din ţară. Acest aspect s-a aflat în directă legătură cu faptul că Mauriciu Blank era originar din Piteşti. El s-a născut aici, la 7 iulie 1848, urmând cursurile primare la Piteşti, iar pe cele economice la Viena şi la Leipzig. Începând din 1864, a lucrat la Banca Marmorosch, iar, după un deceniu, în 1874, a devenit asociat al acestei importante instituţii[209]. A deschis o reprezentanţă şi în Piteşti, colaborând cu oficialităţile şi cu mai mulţi cetăţeni la înfiinţarea unor unităţi industriale, cât şi la edificarea diferitelor instituţii publice.

În ceea ce priveşte viaţa politică locală, aceasta a fost conexată, de regulă, la activitatea generală de la nivelul ţării, iar unele iniţiative valoroase, pornite din zona Argeş-Muşcel, s-au impus cu autoritate pe plan

[208] I. Simionescu, *Oraşe din România*, Edit. Cartea Românească, Bucureşti, 1925, p. 197, 200.
[209] *Anuarul presei române şi a lumei politice*, anul II, Bucureşti, 1908, p. 248.

naţional. Astfel, în Piteşti a desfăşurat activitate, timp îndelungat, clubul Partidului Conservator, care a participat frecvent la campaniile electorale şi a fost reprezentat la Congresele naţionale ale acestui partid. Aşa de exemplu, la Congresul din 6/18 aprilie 1897, clubul Partidului Conservator din Piteşti a delegat pe Ion Comăneanu, de mai multe ori prefect de Argeş, deputat şi senator, prezent deseori la dezbateri.

Activitatea organizaţiei locale a Partidului Naţional Liberal a sporit în intensitate, pe măsura dezvoltării forţei economice a burgheziei industriale şi financiare din Piteşti. În deceniile la care ne referim, pe listele electorale depuse în această zonă întâlnim personalităţi ca: Take Ionescu, cunoscut om politic şi diplomat român, Constantin Exarcu, figură marcantă a vieţii politice şi culturale româneşti, unul dintre cei trei iniţiatori ai construirii clădirii Ateneului Român, ministru de externe al României, Alexandru Vericeanu, profesor universitar, ales şi vicepreşedinte al Adunării Deputaţilor, Teodor Lerescu, care a deţinut şi funcţia de secretar al Senatului, Daniel Kiriţescu, proprietar local, sau Emanuel Antonescu, profesor universitar, născut în Piteşti, la 20 februarie 1870, doctor în drept la Berlin.

După cum se cunoaşte, o parte dintre fruntaşii revoluţiei de la 1848, luptători pentru Unire, precum şi pentru cucerirea deplinei independenţe de stat a României, s-au grupat în rândurile Partidului Naţional Liberal, exponent politic al burgheziei industriale şi financiare.

Un rol preponderent în organizarea şi desfăşurarea activităţii acestui partid l-au avut piteşteanul Dumitru C. Brătianu (1818-1892), Ion C. Brătianu (1821-1891) şi Ion I. C. Brătianu (1864-1927). De altfel, Partidul Naţional Liberal a fost condus, succesiv, de aceste personalităţi ale vieţii politice şi economice româneşti: Ion C. Brătianu între anii 1875-1891, Dumitru C. Brătianu, între anii 1891-1892, şi Ion I. C. Brătianu, între anii 1909 şi 1927[210].

Totodată, în perioada la care ne referim, ei au fost deseori şefi ai guvernelor României: Ion C. Brătianu, între 1876-1888, cu excepţia perioadei aprilie-iunie 1881, când prim-ministru a fost Dumitru C. Brătianu, iar Ion I. C. Brătianu între 1908-1910 şi 1914-1919 (cu o întrerupere în anul 1918)[211].

Prin vasta activitate desfăşurată în folosul cauzei româneşti – revoluţia de la 1848, Unirea din 1859 şi cucerirea neatârnării – Ion C. Brătianu a fost, aşa cum aprecia Mihail Kogălniceanu, "în capul tuturor actelor mari naţionale şi politice ale renaşterii României"[212]. El a murit la 4 mai 1891, la Florica-Ştefăneşti, lângă Piteşti, iar dispariţia lui a fost resimţită ca o pierdere însemnată pentru viaţa politică a ţării.

La numai un an, în ziua de 8/20 iunie 1892, a încetat din viaţă şi Dumitru C. Brătianu, născut la Piteşti, în 1818. "Românul" din 10/22 iunie 1892 aprecia: "Cu dânsul dispare ultimul fruntaş al bătrânilor liberali, cari, prin luptă şi sacrificii de tot felul, au făcut România de azi. Figura lui Dumitru Brătianu va rămâne una din cele mai nobile şi mai curate

---

[210] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, II, partea I, 1918-1933, Edit, Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p.70.

[211] *La moartea lui I. C. Brătianu. Articole din presă, telegrame, scrisori*, Bucureşti, 1941, p. IV.

[212] *Istoria parlamentului…*, 1983, p. 71 şi urm.

din istoria noastră naţională… El moare sărac şi, prin moartea sa, se dă o lecţiune acelora care prin politică au ajuns a se îmbogăţi”[213].

Spre sfârşitul secolului al XIX-lea, s-a remarcat prin activitatea sa învăţătorul Constantin Dobrescu-Argeş (1856-1903), nepotul preotului Dincă din Muşăteşti, participant la revoluţia de la 1848, în Piteşti. Împreună cu Dincă Schileru din Gorj şi Mucenic Dinescu din Corbeni-Argeş a înfiinţat, în 1880, Comitetul Ţărănesc. La 28-29 august 1882, s-a desfăşurat la Corbeni o primă adunare politică a ţăranilor, numită de organizatori primul congres al ţărănimii româneşti. Peste trei ani, la 4 octombrie 1895, în Bucureşti, din iniţiativa lui Constantin Dobrescu-Argeş, s-a înfiinţat Partidul Ţărănesc din România, sub numele de “Partida Ţărănească”, la care au participat delegaţi din 24 de judeţe.

În 1888, după trei invalidări, Constantin Dobrescu-Argeş a devenit deputat în Parlament, din partea Colegiului al III-lea al judeţului Argeş, fiind reales în Cameră în anii 1891, 1892 şi 1895. Paralel cu activitatea politică, a întreprins numeroase acţiuni didactice şi culturale. Astfel, în 1881 a redactat şi a tipărit la Piteşti gazeta “Ţăranul”, organ al Comitetului Ţărănesc, intitulată apoi “Gazeta ţăranilor”. “În fiecare sâmbătă, după ce termina orele de clasă, pornea la Piteşti, călare pe calul său şarg, şi după ce asigura expedierea ziarului, se întorcea duminică seara înapoi, unde îl aştepta cealaltă muncă”[214]. ”Partida Ţărănească”, prima organizaţie politică a ţărănimii, a iniţiat la Piteşti, direct sub conducerea lui Constantin Dobrescu-Argeş, diferite acţiuni cum au fost: întâlniri politice, editări şi tipăriri de materiale, activităţi electorale etc.[215].

Deosebit de intense au fost în oraşul Piteşti, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, acţiunile desfăşurate în scopul făuririi statului naţional unitar român, al unirii Transilvaniei cu Ţara. Astfel, la 7 septembrie 1881, oraşul Piteşti a găzduit, în sala “Universala” (astăzi str. Crinului, nr. 26), lucrările Congresului studenţilor universitari din România, eveniment prezentat atât în publicaţia locală “Cultura”, nr. 71 din 6 septembrie 1881, cât şi în revista ieşeană “Contemporanul”, în numărul 7 din 8 octombrie 1881. Cu această ocazie, Constantin Mille, participant la congresul de la Piteşti, şi Al. A. Macedonski au publicat versuri dedicate evenimentului. Printre ideile care au călăuzit lucrările congresului, la loc de frunte s-a situat lupta pentru Unirea cea mare.

În 1882, a fost organizată în Piteşti filiala Societăţii “Carpaţi”, constituită legal în Bucureşti, la 24 ianuarie 1882. Printre cele 17 filiale s-a aflat şi cea de la Piteşti. În lista membrilor acestei societăţi, apar şi piteştenii I. I. Rădulescu şi M. Dimancea (avocaţi, ultimul şi deputat). Filiala a

[213] Anastasie Iordache, *Pe urmele lui Dumitru Brătianu,* Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1984, p. 331.
[214] Romus Dima*, Organizarea politică a ţărănimii,* Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 18.
[215] Oniţa Gligor, *Activitatea didactică a lui C. Dobrescu-Argeş,* Edit. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1974, p. 25; Gh. I. Deaconu, *C. Dobrescu-Argeş. Încercare de reconsiderare,* St. Com. Piteşti, V, 1980, p.378-394. C. Dobrescu-Argeş a sprijinit înfiinţarea “Societăţii pentru cultura albinelor din Piteşti”, una dintre primele asociaţii de acest gen (v. O. Gligor, *op. cit.*, p. 98). De asemenea, în Piteşti a particiapt la manifestările organizate de Societatea culturală “Deşteptarea” (creată înainte de 1882) sau la secţiunile piteştene ale Societăţii “Carpaţi”şi Ligii Culturale. În “Gazeta ţăranilor”, VII, nr. 11 din 9 mai 1899 şi nr. 12 din 20 mai 1899, a susţinut proiectul construirii liniei ferate Curtea de Argeş – Râmnicu-Vâlcea şi a căii ferate bascov – Râmnicu-Vâlcea sau Băbeni, în care scop a propus, în Camera Deputaţilor, un proiect de lege.

fost în atenţia ministrului de externe al Ungariei, întrucât a desfăşurat diverse acţiuni pentru înfăptuirea unităţii naţionale a românilor[216]. La 19 aprilie 1892, în Piteşti, din iniţiativa secţiunii locale a “Ligii culturale”, înfiinţată în anul 1891, s-a organizat un miting de solidaritate cu memorandiştii din Transilvania, susţinându-se cerinţele de libertate naţională ale românilor de dincolo de Carpaţi[217]. Peste doi ani, la 16 aprilie 1894, comitetul secţiunii “Ligii culturale” a hotărât ca, în ziua de 19 aprilie 1894, în instituţii din Piteşti să se desfăşoare manifestări populare în sprijinul memorandiştilor, “contra procesului în care sunt implicaţi fruntaşii fraţilor noştri de peste munţi pentru memorandul adresat Împăratului, prin care solicitau ocrotirea vechilor drepturi de naţionalitate"[218]. Autorităţile locale au căutat să limiteze aceste manifestări, la care numărul participanţilor era destul de numeros. La 11 iunie 1898 s-a sărbătorit la Piteşti, cu deosebit entuziasm, semicentenarul revoluţiei de la 1848.

Prin intermediul “Ligii culturale”, au fost ajutate diferite localităţi transilvănene, pentru a construi localuri de şcoală, pe bază de subscripţie publică, semnificativă acţiune patriotică. Aşa de exemplu, printre cei ce au contribuit cu bani la ridicarea şcolii din Tilişca, s-a aflat şi Dionisie Iosif, inspector silvic din Piteşti, cu suma de 64 de coroane. Totodată, unele cadre didactice, urmărite de autorităţi pentru activitatea lor unionistă, au funcţionat în şcoli din Piteşti sau din apropiere, cum a fost cazul profesorului Nicolae Brânzeu şi al învăţătorului Nicolae Cristureanu[219].

În anul 1901, un grup de 70 de piteşteni au participat la impunătoarea adunare organizată de ASTRA la Sibiu, manifestare prin intermediul căreia s-au prezentat originea comună a românilor, legăturile statornice, tradiţionale dintre oraşele Piteşti şi Sibiu. În zilele următoare, grupul de piteşteni s-a deplasat la Târgovişte, pentru a participa la comemorarea a 300 de ani de la moartea domnitorului Mihai Viteazul, primul unificator al celor trei ţări româneşti – Ţara Românească, Transilvania şi Moldova. Manifestările de la Târgovişte, consacrate tricentenarului morţii marelui nostru voievod, au avut o deosebită amploare[220].

La Piteşti s-au iniţiat şi alte manifestări pentru susţinerea şi realizarea unirii Tansilvaniei cu Ţara. Aşa de exemplu, în mai 1912, tot sub auspiciile “Ligii culturale”, au avut loc mai multe întruniri, demonstraţii şi mitinguri, îndreptate “împotriva politicii imperialiste a marilor puteri, a politicii de deznaţionalizare a teritoriului românesc”[221].

În perioada luptei pentru desăvârşirea unităţii noastre naţionale, oraşul Piteşti a fost vizitat de unele personalităţi europene, favorabile acestei cauze scumpe poporului român. Astfel, în anul 1894, după ce a participat la procesul memorandiştilor, reputatul ziarist, om politic şi orator Roberto Fava, ca reprezentant oficial al guvernului italian, a vizitat şi oraşul Piteşti, luând parte la reuniunea publică organizată în sala “Uklar”, de secţiunea locală a “Ligii culturale”. Distinsul ziarist a fost rugat să transmită deputatului italian Renato Matteo Imbriani (1843-1901),

---

[216] Teodor Pavel, *Mişcarea românilor pentru unitate naţională şi diplomaţia puterilor centrale (1878-1895)*, Edit. Facla, Timişoara, 1979, p. 40.
[217] Miron Constantinescu, Ştefan Pascu şi colab., *Desăvârşirea unificării statului naţional român*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1968, p. 65.
[218] Arh. St. Piteşti, fond Protopopiatul Argeş, dosar 1/1894; *ibidem*, dosar 3/1898.
[219] Vasile Netea, *Spre unitatea statală a poporului român…*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 246, 298, 299.
[220] I. I. Iliescu, *Piteştenii la Târgovişte…*, Piteşti, 1902, p. 15.
[221] *1918. Unirea Transilvaniei cu România*, ed. a III-a, revăzută şi adăugită, Ed. Politică, Bucureşti, 1978, p. 311.

figură ilustră a revoluţiei lui Garibaldi, precum şi celorlalţi deputaţi italieni care i s-au asociat, mulţumirile poporului român pentru susţinerea în Parlamentul italian a cauzei românilor din Transilvania. La plecare, Roberto Fava a fost ovaţionat cu mult entuziasm de un număr mare de piteşteni[222].

Conducerea secţiunii "Ligii culturale" a organizat, în anul 1898, în gara Piteşti, primirea academicianului prof. Angelo de Gubernatis (1840-1913), scriitor şi om politic, personalitate de seamă a culturii europene, membru de onoare al Academiei Române, care a suţinut drepturile românilor din Transilvania, unirea tuturor provinciilor româneşti aflate sub stăpânire străină[223].

Asemenea manifestări desfăşurate la Piteşti s-au contopit cu voinţa unanimă a românilor de a se uni într-un singur stat, în care să se asigure condiţii superioare pentru progresul general al ţării, pentru afirmarea viguroasă a României pe plan internaţional.

ÎNCEPUTURILE MIŞCĂRII SOCIALISTE ŞI MUNCITOREŞTI LOCALE. PRIMELE ORGANIZAŢII PROFESIONALE ŞI POLITICE ALE MUNCITORILOR DIN PITEŞTI

În condiţiile destrămării feudalismului şi apariţiei relaţiilor capitaliste de producţie, ale desfăşurării importantelor evenimente politice din secolul al XIX-lea, în oraşul Piteşti, ca de altfel în toate localităţile urbane ale ţărilor române, a apărut şi s-a dezvoltat mişcarea socialistă şi muncitorească.

În Piteşti, izvoarele formării muncitorimii – nouă categorie socială – au fost, în primul rând, satele judeţului Argeş. În urma reformelor realizate la mijlocul secolului al XVIII-lea, s-au creat, şi în această parte a Ţării Româneşti, premisele pentru ca un important număr de ţărani şerbi eliberaţi să se îndrepte spre centrele urbane sau spre locurile unde era folosită munca salariată, aspect întâlnit şi în cazul zonei Argeş-Muşcel. Împreună cu ucenicii şi cu calfele din atelierele meşteşugăreşti sau cu cei ce nu aveau o ocupaţie precisă, ţăranii plecaţi din satele apropiate au constituit, şi în Piteşti, nucleul viitoarelor grupări de factură muncitorească.

Documentele din timpul revoluţiei conduse de Tudor Vladimirescu ilustrează faptul că, printre participanţii la acţiunile desfăşurate în anul 1821 la Piteşti, s-au aflat şi locuitorii săraci ai oraşului - lucrători, calfe şi alte categorii care, aşa cum s-a precizat în paginile anterioare, şi-au luat obligaţia de a susţine, după "starea şi puterea lor", cheltuielile ocazionate de staţionarea în această localitate a pandurilor călări.

Pacea de la Adrianopol, din 1829, a favorizat şi în judeţul Argeş creşterea numărului de salariaţi, al lucrătorilor din atelierele de producţie sau din sectorul construcţiilor particulare şi al celor aparţinând comunei urbane. Totodată, pentru mai buna amenajare a şoselelor dintre Piteşti

[222] Simona Vărzaru, *op. cit.*, p. 182.
[223] Angelo de Gubernatis, *La Roumanie et les Roumains. Impressions de voyage et études*, Florence, 1898, p. 3.

şi centrele orăşeneşti apropiate – Câmpulung, Curtea de Argeş, Slatina sau Bucureşti – s-a folosit un important număr de salariaţi, proveniţi din satele învecinate.

De remarcat faptul că, şi la Piteşti, s-au cunoscut şi propagat ideile socialismului utopic. Ca dovadă, printre cei 60 de participanţi la fondarea, în 1835, a falansterului de la Scăieni, proveniţi atât din mediul rural, cât şi urban, s-a aflat şi un reprezentant al piteştenilor, Constantin Şerbănescu, membru fondator şi secretar al societăţii, care, alături de alţi orăşeni din Bucureşti şi Focşani, a sprijinit efectiv activitatea lui Tudor Diamant şi a prietenului său, Bălăceanu.[224]

Lucrătorii din atelierele meşteşugăreşti din Piteşti au participat, în cadrul revoluţiei române de la 1848, atât la pregătirea, cât şi la desfăşurarea principalelor momente ale acestui important eveniment din istoria noastră naţională. Aşa de exemplu, "lucrătorii şi calfele din localitate, împreună cu târgoveţii şi meşteşugarii, cărora li s-au alăturat ţăranii din împrejurimi au ars Regulamentul Organic în piaţa oraşului Piteşti"[225]. De asemenea, în timpul Unirii Principatelor Române, categoriile sociale muncitoare din Piteşti şi-au arătat totala lor adeziune faţă de marele act politic naţional de la 1859, fiind direct interesate în realizarea reformelor iniţiate de domnitorul Alexandru Ioan I Cuza, care au avut un pronunţat caracter democratic.

Spoluruile din economia oraşului Piteşti, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au determinat creşterea numărului de muncitori şi începuturile organizării acestora. În timpul construirii căii ferate Bucureşti-Piteşti-Craiova, al constituirii în 1872 a nodului de cale ferată Piteşti, al edificării staţiei şi depoului din localitate, a avut loc mărirea considerabilă, faţă de etapele precedente, a numărului celor angajaţi în unităţile de stat. Totodată, numărul muncitorilor din Piteşti a crescut, datorită înfiinţării primelor unităţi de tip industrial, unele folosind, pe lângă munca manuală, şi forţa mecanică. Acest aspect a influenţat calificarea lucrărilor, creşterea gradului lor de conştiinţă.

S-a favorizat astfel răspândirea şi în Piteşti a ideilor progresiste, cunoaşterea principiilor socialismului ştiinţific, conturarea unor idei noi cu privire la organizarea şi creşterea rolului muncitorilor, al altor categorii sociale din oraş, al diferitelor personalităţi în viaţa social-economică, politică şi culturală locală.

În anii premergători războiului de independenţă, la Piteşti au avut loc mai multe acţiuni de masă, la care au luat parte şi muncitorii. În 1870-1871, conservatorii au înăbuşit cu greu, folosind armata, mişcarea cu caracter antimonarhic şi republican din mai multe localităţi, printre care şi oraşul Piteşti, unde cei din guvern "au asasinat poporul"[226]. Apoi, în 1875-1876, alături de lucrătorii angajaţi pentru realizarea căilor ferate, "s-au revoltat împotriva antreprenorilor şi muncitorii şantierului de construcţie a şoselei Piteşti-Rm. Vâlcea"[227].

---

[224] *Condiţiile istorice ale apariţiei şi dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea şi afirmarea partidului său politic. 1821-1893*, Edit. Politică, Bucureşti, 1984, p. 157; I. Cojocaru, Z. Ornea, *Falansterul de la Scăieni*, Edit. Politică, Bucureşti, 1966, passim.

[225] *Condiţiile istorice…*, p. 128.

[226] *Telegraful,* an II, nr. 37 din 12 martie 1872.

[227] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1821-1878,* Edit. Politică, Bucureşti, 1971, p. 27.

Tot în această perioadă, s-au tipărit la Piteşti mai multe publicaţii, în paginile cărora se găsesc valoroase idei cu privire la natura şi tendinţa societăţii româneşti, la condiţia umană în timpul respectiv. Aşa de exemplu, în luna martie 1876, a apărut la Piteşti ziarul "Deşteptarea", în al cărui "Program" se preciza scopul publicaţiei: "Lupta noastră este contra inamicilor comuni ai societăţii". Ziarul conţinea "principiile unirii, ale libertăţii, emanciparea poporului român de sub regimurile despotice", cerea obligativitatea instrucţiei şi "promovarea industriei, singura sorginte a independenţei, o justiţie reală, întrucât e ruşinos ca justiţia unui popor liber să fie o parodie, precum şi egalitatea femeii cu bărbatul"[228].

Tot în anul 1876, s-a tipărit pentru scurt timp la Piteşti ziarul "Salvarea", care îşi propunea: "Salvarea omului, principiu pe care-l vom susţine cât ne vor permite forţele noastre". În articolul direcţional, intitulat "Omul", s-a prezentat o adevărată pledoarie pe tema umanităţii, a înţelegerii statornice între oameni şi s-a luat atitudine împotriva războaielor, considerate "reminiscenţă barbară a timpilor trecuţi"[229]. Conţinutul şi orientarea acestor publicaţii dovedeau dorinţa unor elemente cu preocupări înaintate pentru a răspândi idei progresiste, care s-au înscris în contextul naţional al acţiunii.

Între 1877-1878, la Piteşti şi-a desfăşurat activitatea revoluţionară Nicolae Codreanu, medic la Spitalul Crucii Roşii, care a funcţionat în localitate pe timpul războaielor de independenţă. De aici, el a întreţinut strânse legături cu cercurile socialiste din Bucureşti şi din Iaşi, a purtat o intensă corespondenţă cu Constantin Dobrogeanu-Gherea, dr. Nicolae Russel, Zamfir Arbore, Eugen Lupu şi alţi militanţi socialişti, precum şi cu conducerea redacţiei "Obscina" de la Geneva.

Aşa cum rezultă dintr-o scrisoare adresată din Piteşti, la 19 octombrie 1877, de Nicolae Codreanu prietenului său, Nicolae Russel, medic în oraşul Curtea de Argeş, în ziua de 16 octombrie 1877 au venit în Piteşti Constantin Dobrogeanu-Gherea şi Bonifaciu, cunoscuţi militanţi socialişti, cu gândul "dacă suntem noi dispuşi a începe a face afacerea noastră publică", adică să se constituie "partida socialistă"[230].

La Piteşti, s-a organizat, în 1877, un cerc revoluţionar socialist, care era destul de numeros. "Desigur că aici se evidenţiază Nicolae Codreanu, organizatorul cercului. Casele Protopopescu din str. Egalitatea au fost locul de întâlnire al socialiştilor piteşteni. Aici au activat un timp, pe lângă Nicolae Codreanu, şi Bonifaciu, Depărăţeanu, Schor şi alţii"[231].

Paralel cu intensa activitate profesională, Nicolae Codreanu a acţionat de la Piteşti sau din Bucureşti, având permanente legături cu socialiştii de la Iaşi, în frunte cu Ioan şi Gheorghe Nădejde, adepţi ai filosofiei materialiste elaborate de Vasile Conta, membru al Internaţionalei I la Bruxelles şi Paris, pentru unirea tuturor acelora ce doreau înfiinţarea unei organizaţii politice socialiste la nivelul întregii ţări.

Moartea prematură a dr. Nicolae Codreanu, survenită la 31 decembrie 1878, în locuinţa din Curtea de Argeş a prietenului său, dr. Nicolae Russel, nu i-a dat posibilitatea să-şi finalizeze intenţiile, îndreptate cu precădere în sensul elaborării, împreună cu alţi socialişti, a unui program pe baza căruia să se poată trece la înfiinţarea "partidei socialiste".

---

[228] *Deşteptarea*, an I, nr. 1 din 21 martie 1876.
[229] *Salvarea*,an I din 18 aprilie 1876.
[230] *Condiţiile istorice…*, p. 273-276.
[231] *Ibidem*, p. 223; Nicoale Codreanu a locuit în casele Protopopescu din Pitești.

Medicii Nicolae Codreanu şi Nicolae Russel, care au desfăşurat activitatea revoluţionară în oraşele Piteşti şi Curtea de Argeş, fac parte, împreună cu Constantin Dobrogeanu-Gherea şi alţi militanţi socialişti, din numerosul grup al luptătorilor ce s-au remarcat la sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea în acţiunea de organizare superioară a maselor muncitoare, pentru a se da o nouă fizionomie societăţii româneşti.

Printre aceşti militanţi socialişti îl amintim şi pe cpt. inginer Titus Dunca, membru al Internaţionalei I, redactor al ziarului "Înainte", participant la lupta revoluţionară a popoarelor român, polonez, italian şi francez. A avut strânse legături cu mai mulţi membri ai secţiunii pariziene a Internaţionalei I şi a făcut parte din grupul celor 900 de români care au luptat, alături de armata franceză, în timpul războiului franco-prusac, iar apoi, în 1871, a intrat în rândurile luptătorilor Comunei din Paris. A fost cunoscut şi apreciat de marele scriitor Victor Hugo şi de Giuseppe Garibaldi, care a îndeplinit, pentru scurt timp, funcţia de ministru de război al Franţei. Între 1877-1878, Titus Dunca a participat, cu gradul de căpitan, la războiul pentru obţinerea independenţei de stat a României. Originar din părţile Maramureşului, Titus Dunca a murit la Piteşti, în ziua de 14 octombrie 1903, unde, în ultima parte a vieţii sale, a îndeplinit funcţia de econom al spitalului din localitate[232].

Cercul socialist de la Piteşti, înfiinţat în 1877, a desfăşurat, în anii următori, o activitate permanentă. La 2 noiembrie 1880, sub titlul "Salutare, fraternitate şi solidaritate", gazeta "Înainte", organ democratic-socialist şi al proletariatului român, ce se edita la Bucureşti, a transmis "amicilor din capitală, Iaşi, Bacău… Ploieşti şi Piteşti" felicitări pentru acţiunile lor şi îi asigura că şi în viitor "va merge înainte, pe calea dreptului, libertăţii şi raţiunii…"[233].

Deşi a fost confruntat cu o serie de greutăţi, cauzate în principal de numărul încă mic de muncitori industriali, precum şi de atitudinea potrivnică a patronilor, lipsit în acelaşi timp de un conducător cu experienţă revoluţionară, cercul socialist de la Piteşti s-a menţinut totuşi în activitate, fiind remarcat, în anii 1890-1891, alături de societăţile muncitoreşti "din Bârlad, Craiova, Turnu Severin şi Brăila"[234]. În Piteşti au luat fiinţă, între anii 1890-1892, mai multe societăţi, aşa cum au fost cele ale funcţionarilor şi comercianţilor, care au organizat, printre altele, numeroase întruniri, pentru a determina obţinerea repausului duminical (săptămânal), integrându-se astfel în acţiunea desfăşurată în acest scop în întreaga ţară. De la Piteşti, s-au adresat, totodată, mai multe petiţii către Cameră şi Parlament[235].

Prezentarea de revendicări, dar şi diferite alte idei referitoare la situaţia economică a României de la sfîrşitul secolului trecut, au fost pe larg dezbătute în mai multe publicaţii locale, intitulate "Vocea Argeşului" (1881), "Argeşul"(1881) şi "Muncitorul" (1883). În paginile acestora s-a luat atitudine faţă de înapoierea economică a oraşului, în general faţă de

[232] *Ibidem;* p. 182; Tiberiu Avramescu, *Un cavaler rătăcitor pe drumurile libertăţii – Titus Dunca, Magazin istoric,* anul II, nr. 7, 8, 9, 10, 1968; Fl. Tucă, M. Cociu, F. Chirea, *op. cit*., p. 95; Arh. Spitalului Piteşti, dosar-personal, 1903.
[233] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti… 1879-1892,* Edit. Politică, Bucureşti, 1973, p. 66.
[234] *Condiţiile istorice…*, p. 375.
[235] *Ibidem,* p. 409-410.

racilele societăţii capitaliste. În anii 1882-1883, a desfăşurat activitate socialistă la Piteşti publicistul Constantin Teiuleanu (1862-1883), fiu al oraşului nostru.

În aprilie 1896, s-a înfiinţat la Piteşti Societatea "Cultura", asociaţie profesională a salariaţilor de la căile ferate din întreaga ţară, care avea ca scop ajutorarea elementelor nevoiaşe din rândul lucrătorilor, susţinerea unor revendicări muncitoreşti, ridicarea nivelului cultural al personalului C. F. R. În noiembrie, acelaşi an, Ministerul Lucrărilor Publice, prin acuzaţia adusă Societăţii "Cultura", că a instigat la grevă, a ordonat desfiinţarea ei şi destituirea celor ce o conduceau[236].

Noua orientarere ideologică a mişcării muncitoreşti şi socialiste locale a fost oglindită şi în organizarea – începând din anul 1890 – a unor acţiuni, cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai. Prilejul a fost folosit pentru a se protesta în primul rând împotriva duratei zilei de lucru şi a condiţiilor grele de viaţă. În majoritatea anilor următori, această zi a fost sărbătorită în Piteşti prin demonstraţii sau serbări câmpeneşti, amploarea ei urmând fluxul sau refluxul mişcării socialiste şi muncitoreşti locale. O manifestare de mai mari proporţii a avut loc la 1 Mai 1892, când, alături de muncitori şi meşteşugari, au participat şi cadre didactice, elevi şi alte categorii sociale din oraş[237].

Mişcarea socialistă şi muncitorească din oraşul Piteşti s-a intensificat după crearea, în 1893, a P.S.D.M.R. Astfel, anul 1896 reprezintă un punct important în organizarea mişcării muncitoreşti locale. La 17 iulie 1896, în paginile ziarului "Lumea Nouă" – organ oficial de presă al P.S.D.M.R. – s-a consemnat că "muncitorii din oraşul Piteşti au luat iniţiativa organizării unui club social-democrat". Se transmitea iniţiatorilor "din adâncul sufletului, cea mai desăvârşită izbândă". Comentând acest fapt, redacţia publicaţiei aprecia că "muncitorimea din Piteşti începe a se lumina şi a înţelege că singura cale a dezvoltării ei e organizarea în partid, deosebit de partidele politice burgheze".

Iniţiativa înfiinţării clubului din Piteşti, afiliat la P.S.D.M.R., s-a finalizat la 1 ianurie 1897, când s-a reorganizat Comitetul de conducere, format din Dionisie Popescu, Achile Ioanide şi Zdrihalschi, dându-se publicităţii această hotărâre unanimă a membrilor săi[238].

Iată cum a prezentat un membru al clubului din Piteşti aceste momente: "După o agitaţie de mai multe luni de zile, agitaţie condusă de muncitorii luminaţi din localitate pentru organizarea întregii muncitorimi piteştene, la 1 ianuarie 1897, Clubul social-democrat al muncitorilor din Piteşti s-a declarat înfiinţat.

Deşi întemeiat atât de curând, clubul nostru a înaintat foarte repede. Astăzi, după o lună de la înfiinţare, Clubul muncitorilor numără 150 de membri, fără deosebire de naţie şi sex, cu un fond de 176 lei, numai din cotizaţii. Aceasta e cu atât mai îmbucurător cu cât între aceşti membri avem foarte mulţi alegători, oameni cunoscuţi în localitate prin cinstea lor. În haosul luptelor politice din partidele istorice…, oamenii cu adevărat cinstiţi şi dezinteresaţi din Pitești au simțit ca o uşurare cînd au auzit vestea că şi la noi începem o mişcare nouă, cinstită, mişcarea socialistă. Tot elementul cinstit din oraşul Piteşti şi din judeţul Argeş, toţi oamenii care rând pe rând au fost ademeniţi cu făgăduieli, înşelaţi de oamenii minciunii, se îndreaptă astăzi către mişcarea muncitorimii internaţionale, către ideile noi şi mântuiroare care umplu veacul nostru; toţi numai în socialism, în partidul muncitor văd scăparea.

---

[236] Mircea Crăciun, *Din tradiţiile de luptă ale muncitorimii feroviare – Societatea "Cultura", Anale de istorie,* nr. 3, Bucureşti, 1975, p. 107-117.

[237] Ion Ancu Urecheanu, Gheorghe I. Deaconu, *Momente din istoria luptei revoluţionare a maselor populare pe teritoriul judeţului Argeş*, Piteşti, 1973, p. 79.

[238] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti… 1893-1900,* Edit. Politică, Bucureşti, 1969, p. 462.

Acestea fac ca chiar de pe acum să avem o putere electorală de luat în seamă în oraşul şi judeţul nostru. Încât, nu mai departe decât la primele alegeri comunale sau legislative, partidul muncitorilor din localitate îşi va pune – fie singur, fie în unire cu alţii – candidaţii săi, candidaţii socialişti.

Faţă de această propăşire neaşteptată a mişcării noastre, poliţia şi-a pus numaidecât în gând ca s-o înăbuşe, s-o nimicească. A făcut ca să se înscrie agenţi de-ai poliţiei în club cu scop ca să provoace dezbinări…, s-a folosit şi de oarecare certuri dintre membrii Comitetului Executiv, reuşise să provoace un mic curent pentru distrugerea clubului şi pentru înfiinţarea unei societăţi de ajutor numai în caz de moarte. Manoperele poliţiei nu au avut însă nici un rezultat, mulţumită energiei adevăraţilor social-democraţi. Îndată ce s-a văzut scopul şi înscenările poliţieneşti, prietenii noştri au făcut apel la Consiliul general al partidului ca să intervie şi să curme neînţelegerile… prietenul Constantin I. Buzdugan, delegat al partidului, venind imediat la chemarea clubului, a luat împreună cu membrii hotărâţi măsuri împotriva răului şi împotriva uneltirilor poliţiei. Imediat după sosire, d-sa s-a pus în comunicaţie directă şi personală cu toţi oamenii din mişcarea noastră…

Miercuri la 8 seara, sala “Uklar” era plină, mai bine de 300 muncitori care veniseră la întrunirea anunţată. Aceasta era a doua întrunire socialistă ţinută în Piteşti în interval de trei zile, căci întâia avusese loc imediat după sosirea delegatului partidei. Poliţia, deşi adusese 12 bătăuşi, care fuseseră îmbătaţi mai înainte, totuşi n-au reuşit să provoace nici un scandal… Aci, înaintea unui public numeros, prietenul Buzdugan rosti o cuvântare-conferinţă, în care arătă, într-un mod popular, fatalitatea transformărilor sociale, stările prin care a trecut omenirea: robia, servajul şi azi salariatul, care nu-i nici el în formă veşnică. Arată cum societatea burgheză-capitalistă se schimbă necontenit, cum în sânul ei se dezvoltă germenii societăţii socialiste. Arată rolul partidului muncitorilor în lupta dintre clase în această transformare. Arăta care e datoria muncitorilor piteşteni în organizarea partidului muncitor şi desfăşoară programul de reforme al social-democraţiei în ţara noastră. Cuvântarea prietenului nostru a fost primită în aplauzele entuziaste şi strigătele de: trăiască “Lumea nouă”!, trăiască Clubul muncitorilor şi social-democraţia internaţională! Apoi fostul Comitet executiv îşi dădu demisia şi se alese un nou Comitet executiv, compus din prietenii: Dionisie Popescu (Beraru), Ioanide Achile şi Zdrihalschi, toţi socialişti conştienţi şi oameni hotărâţi a duce până la capăt lupta întreprinsă de partidul muncitorilor din Piteşti[239].

În anii următori, activitatea Clubului de la Piteşti, afiliat la P.S.D.M. R. s-a dezvoltat continuu, fiind unul dintre cele mai cunoscute din România. Ca dovadă, în Darea de seamă a Congresului al IV-lea al P.S.D.M.R., prezentată în ziua de 15 aprilie 1897, a fost relevată şi activitatea desfăşurată de Clubul din Piteşti în rândurile muncitorilor. S-a evidenţiat, cu acest prilej, că în cadrul Clubului activau peste 100 de membri. Printre cei 76 de delegaţi prezenţi la lucrările congresului, s-a aflat şi un delegat de la Piteşti, Achile Ioanide, considerat ca făcând parte, alături de cei din Turnu Măgurele, Călăraşi, Focşani şi Tulcea, din grupul reprezentanţilor “celor 5 cluburi noi”[240].

La Congresul al V-lea al P.S.D.M.R., din 1898, au fost votate mai multe moţiuni. În marea lor majoritate, cluburile afiliate la partid, printre care şi cel din Piteşti, au aprobat cu entuziasm hotărârile congresului. Ziarul “Lumea Nouă” a evidenţiat dorinţa muncitorilor înaintaţi din acest oraş pentru “…trăinicia priceperii ideilor socialiste…A fost de-ajuns ca înţeleptele hotărâri ale celui de-al V-lea congres să fie cunoscute pentru ca din toate părţile să primim ştiri că muncitorii se mişcă, se sfătuiesc, se organizează. După Zimnicea, Craiova şi după acestea, desigur Piteşti, Severin şi alte centre de provincie"[241].

Din cauza inconsecvenţei politice şi ideologice a unor fruntaşi ai P.S.D.M.R., în anul 1899 s-a întrerupt vremelnic acrivitatea primului partid al clasei muncitoare. Cluburile locale, printre care şi cel de la Piteşti,

[239] *Ibidem*, p. 462-465.
[240] *Lumea Nouă*, Bucureşti, 16 aprilie 1897.
[241] *Ibidem*, din 26 aprilie 1898.

şi-au încetat pentru un timp lupta lor revoluţionară. Elementele muncitoreşti înaintate din Piteşti s-au alăturat însă punctului de vedere al grupului cu adevărat revoluţionar, exprimat cu toată fermitatea de muncitorul tipograf Alexandru Ionescu, fruntaş de seamă al mişcării socialiste din România, în articolul “Sîntem şi rămînem”, publicat în ziarul “Lumea Nouă” din 28 martie 1899. Certitudinea cu care se întrevedea la acea dată reorganizarea partidului se baza, în primul rând, pe cunoaşterea şi aprecierea forţei şi capacităţii de luptă a proletariatului din România, în rândurile căruia se aflau şi muncitorii din Piteşti. Aşa se explică faptul că, începând din 1905, militanţii din Piteşti au intrat în legătură cu I. C. Frimu. Prin intermediul acestuia s-au obţinut şi răspândit diferite materiale propagandistice. În anul 1906, s-a încercat organizarea în Piteşti a unui sindicat mixt al lucrătorilor, în cadrul căruia o activitate susţinută a desfăşurat muncitorul Cristache Cristescu, venit din Galaţi, unde cunoscuse o serie de aspecte ale mişcării muncitoreşti. Privit cu ostilitate de patroni şi sprijinit insuficient, sindicatul din Piteşti va avea o existenţă puţin conturată şi nu s-a impus în rândul muncitorilor decât într-o mică măsură[242].

Muncitorii din Piteşti s-au solidarizat cu participanţii la mare răscoală a ţăranilor din 1907. Sute de răsculaţi din judeţul Argeş au fost arestaţi şi aduşi sub escortă la Piteşti, pentru eliberarea lor acţionând cu toată fermitatea fruntaşii mişcării socialiste locale. La Tribunalul Judeţului Argeş s-au judecat, timp de mai mulţi ani, numeroase procese ale răsculaţilor sau simpatizanţilor.

Totodată, sub titlul “Revolta ţăranilor”, publicaţia locală “Cetăţeanul” din Piteşti, în numărul său din 11 martie 1907 arăta: “De 3 săptămâni ţara geme, iar armata făurită să ne apere de duşmanii din afară, ne omoară proprii noştri fii. Pentru ţăranul român nu s-au găsit încă medici, medicamente, hrană, lumină, pământ şi condiţii omenoase de muncă, pentru ţăranul român nu au fost decât biruri, lanţuri şi gloanţe”.

În anul 1908, se înfiinţează la Piteşti Cercul “România muncitoare”, iniţiat de muncitorii Ştefan Boiangiu, Marin Ionescu şi Dumitru Manda. Prin activitatea sa, acest cerc a contribuit la îndrumarea şi organizarea proletariatului local, în vederea intensificării luptei sale revoluţionare[243].

Situaţia grea a muncitorilor din unităţile C.F.R. i-a determinat să se îndrepte cu mari speranţe în direcţia organizării sindicale şi, ceea ce este în mod deosebit de reţinut, uneori ceferiştii din Piteşti au îmbrăţişat ideea grevei. Semnificativă în acest sens este scrisoarea unui mecanic de la depoul de locomotive, adresată redacţiei “România muncitoare”, publicată la 22 noiembrie 1909, din care desprindem glasul de durere şi de revoltă al muncitorilor, precum şi hotărârea lor de a trece la luptă deschisă împotriva exploatării. În acelaşi timp, autorul scrisorii dorea să atragă atenţia guvernului şi opiniei publice asupra situaţiei deosebit de grele în care se aflau ceferiştii de la Piteşti, deoarece “nu s-a văzut nimic scris despre munca îngrozitoare pe care o facem noi în depoul de la Piteşti, despre schingiuirile ce se ţin lanţ, despre amenzile ce cad cu nemiluita pe capetele noastre”. După ce erau descrise starea foarte proastă a maşinilor, durata excesiv de mare a turei de lucru, bătăile şi salariile mizere, se soli-

[242] Dumitru N. Tudor, *Contribuţii la studiul tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi democratice din zona Argeşului,* Piteşti, 1971, p. 9 şi următoarele.
[243] Ion Hurdubeţiu, *Din istoria mişcării muncitoreşti în judeţul Argeş*, în *Anale de istorie,* nr. 4/1970, p. 101 şi urm.

cita intervenţia redacţiei "România muncitoare" pe lângă Ministerul Căilor Ferate, pentru îmbunătăţirea acestei situaţii, deoarece "muncitorii din depou sunt hotărâţi să se organizeze în sindicat şi dacă nu se vor satisface doleanţele, în curând vor trece la grevă"[244].

Spiritul de organizare şi acţiunile revendicative ale muncitorilor din Piteşti, ca de altfel din întreaga ţară, au fost serios frânate prin "Legea sindicatelor" ("Legea scelerată"), votată în Senat şi în Adunarea Deputaţilor la 17-18 decembrie 1909. Faţă de prevederile acesteia, aşa cum o releva ziarul "Socialismul", "Contra legii scelerate – muncitorimea din ţară se declară gata de luptă. Meetingurile şi demonstraţiile din Iaşi, Galaţi, Craiova, T. Severin, P. Neamţ, Piteşti etc." erau dovezi incontestabile ale atitudinii ferme a celor din unităţile economice în faţa ofensivei patronale.

După reorganizarea, în februarie 1910, a P.S.D.R., mişcarea muncitorească din Piteşti a cunoscut o înviorare, concretizată în primul rând prin organizarea, în anul 1911, a secţiunii mixte de partid şi sindicat. Activitate deosebită pentru refacerea organizaţiei muncitoreşti din Piteşti au desfăşurat muncitorii Dumitru Manda, Alexandru Bezdedeanu şi Florea Ispas. "În 1911 – notează Florea Ispas – am reuşit să înfiinţăm sindicatul mixt al muncitorilor. La început am fost vreo 18 care activam. În faţa muncitorilor organizaţi au venit atunci să conferenţieze Dumitru Marinescu, Ecaterina Arbore şi Constantin Popovici. Spre sfârşitul aceluiaşi an, 1911, s-a constituit secţiunea muncitorească mixtă a Partidului Social Democrat şi a sindicatelor"[245]. Aşa cum remarca "România Muncitoare" din 28 mai 1911, şi la Piteşti, ziua de 1 Mai 1911 a fost sărbătorită "cu mare însufleţire".

În vara şi în toamna anului 1911, în locuinţa croitorului Alexandru Bezdedeanu din Piteşti, socialist convins, venit de la Bucureşti ca urmare a represiunii patronale, s-au desfăşurat mai multe întruniri, la care au participat lucrători croitori, cizmari, tâmplari, fierari, textilişti şi comerciali, constituiţi în sindicat mixt, recunoscut, sprijinit şi ajutat de Comisia Generală a Sindicatelor din Bucureşti[246]. Apoi, la 29 august 1911, mişcarea muncitorească din Piteşti a fost reprezentată prin delegaţi la consfătuirea comună a P.S.D. şi a sindicatelor, iar în noiembrie 1911, într-un climat de unire muncitorească, s-au statornicit la Piteşti bazele secţiunii mixte a P.S.D. şi a sindicatelor[247].

În cadrul lucrărilor Congresului al II-lea al P.S.D.R. din 29 iunie 1912, s-a evidenţiat activitatea desfăşurată în Piteşti de secţiunea mixtă, în direcţia întăririi sale organizatorice, a sporirii numărului de membri la peste 80, precum şi intensa propagandă în spiritul concentrării eforturilor spre o acţiune unită de luptă contra exploatării şi asupririi. Muncitorii din Piteşti au fost reprezentaţi de un delegat, Cristache Cristescu, atât la Congresul al II-lea al P.S.D.R., cât şi la Congresul al IV-lea al sindicatelor din 1912[248].

---

[244] *Presa socialistă şi muncitorească din România,* II, 1900-1921, Edit. Politică, Bucureşti, 1966, p. 356-357.
[245] M. Manolache, T. Ulmeanu, *Drum glorios prin ani, Secera şi ciocanul,* Piteşti, nr. 5262 din 18 aprilie 1971.
[246] Ion Ancu Urecheanu, Gh. I. Deaconu, *op. cit.,* p. 112; Dumitru N. Tudor, *op. cit.,* p.12.
[247] *Documente din mişcarea muncitorească şi socialistă din România, 1872-1916,* Bucureşti, 1947, p. 506.
[248] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti…1910-1915,* Edit. Politică, Bucureşti, 1968, p. 332.

În a doua jumătate a anului 1912, s-au desfăşurat în Piteşti însemnate acţiuni muncitoreşti împotriva legislaţiei burgheze, cu deosebire a “Legii breslelor” (“Legea Neniţescu”), care încorseta lupta meseriaşilor cuprinşi în mica industire, precumpănitoare în Piteşti. Au avut loc întruniri şi demonstraţii, s-au semnat memorii şi proteste.

Secţiunea locală mixtă de partid şi sindicat a organizat, la 7 octombrie 1912, o însufleţitoare întrunire publică, îndreptată împotriva celui de-al doilea război balcanic, “care a fost foarte populată şi s-a încheiat cu demonstraţie de stradă”. În informarea Comitetului Executiv al P. S. D. R., din 11 iulie 1913, înaintată Biroului Socialist Internaţional, s-a relatat, printre altele, despre manifestările antirăzboinice de la Piteşti[249].

Perioada care a precedat intrarea României în primul război mondial a determinat la Piteşti amplificarea activităţilor muncitoreşti. Ca dovadă, la Congresul al V-lea al organizaţiei sindicale din 5-7 ianuarie 1914 de la Ploieşti, au fost prezenţi, din Piteşti, mai mulţi delegaţi: Iulian Vasilescu (brutari, tâmplari ş. a.), A. Hofberger şi St. Vasilescu (lucrători în metal), T. Georgescu (tăbăcari), T. Dumitrescu (cizmari). Apoi, la Congresul al III-lea al P.S.D.R. din 6-8 aprilie 1914, ca delegat al muncitorilor din Piteşti a fost G. Drăgănescu. În raportul prezentat Congresului, s-a relevat lupta antirăzboinică, desfăşurată consecvent la Piteşti[250].

La Congresul extraordinar al P.S.D.R., din 10 august 1914, ţinut la Bucureşti, a luat parte şi tânărul muncitor piteştean Radu Vochin. Congresul a fost urmat de numeroase mitinguri şi întruniri, în care s-a luat atitudine potrivnică faţă de război, susţinându-se unirea Transilvaniei cu Ţara, pe calea socialismului. La 17 august 1914, muncitorii şi alţi cetăţeni din Piteşti au protestat împotriva războiului, a şomajului, scumpetei şi speculei. În sprijinul aceloraşi cerinţe s-au difuzat peste 3.000 de manifeste cu conţinut revendicativ şi mobilizator[251], aşa cum se procedase, de altfel, şi la 1 mai 1914.

În octombrie 1914, s-a organizat la Piteşti, în prezenţa lui Dumitru Marinescu, secretar al P.S.D., o întrunire a membrilor partidului şi sindicatelor, cu care prilej s-a reorganizat mişcarea muncitorească locală. Începând cu această dată, secţiunea P.S.D. îşi va desfăşura activitatea separat de sindicate, având organe proprii de conducere. Primul secretar al secţiunii partidului a fost Dumitru Manda, muncitor croitor, care a deţinut această funcţie până în anul 1916.

Deşi iniţial, în 1914, secţiunea locală a P.S.D. a avut numai 10 membri, cei mai mulţi dintre membrii secţiunii mixte rămânând în secţiunile sindicale, totuşi noua formă organizatorică a statornicit o disciplină mai fermă, în sensul conducerii cu autoritate şi competenţă a mişcării muncitoreşti locale.

La 14 septembrie 1915, muncitorul Radu Ionescu, reprezentant al secţiunii P.S.D. din Piteşti, a participat la Conferinţa regională din Oltenia, desfăşurată la Turnu Severin, în “Casa Poporului”, aparţinând muncitorimii din localitate[252]. În aceşti ani, frecvent, s-au organizat mai

[249] *Ibidem*, p. 506.
[250] *Ibidem, p. 567, 728.*
[251] *C. Nuţu, România în anii neutralităţii 1914-1916, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 292.*
[252] *Dezvoltarea partidului clasei muncitoare din România în perioada 1893-1918 (VII), Anale de istorie, XXIII, nr. 6, 1982, p. 96.*

multe acţiuni antirăzboinice, relevate în Darea de seamă a Congresului al IV-lea al P.S.D.R., din 25-27 octombrie 1915, la care a participat şi un delegat al secţiunii de la Piteşti, Ene I. Roşu. Totodată, în anii 1915-1916, în Piteşti a sporit numărul membrilor P.S.D.R., care au difuzat numeroase materiale de propagandă, iar atitudinea lor faţă de problemele politice ale zilei a avut un mare răsunet în rândurile diferitelor categorii sociale şi ale altor organizaţii politice locale. Muncitorii din Piteşti s-au solidarizat cu greviştii de la Galaţi, din 13 iunie 1916, şi au trimis telegrame de protest faţă de măsurile de represiune întreprinse de către Ministerul de Interne[253].

În timpul ocupaţiei germane, populaţia din Piteşti şi-a arătat curajos atitudinea potrivnică faţă de cei care călcau în picioare pământul scump al ţării. În frunte s-au aflat muncitorii, membrii secţiunii locale a partidului, membri ai sindicatelor. O situaţie cu totul deosebită au avut lucrătorii din unităţile militarizate, în care ziua de lucru s-a mărit considerabil, iar condiţiile de viaţă s-au înrăutăţit şi mai mult. În fabricile de încălţăminte şi tăbăcării, la moara sistematică şi la tăbăcărie, la depou şi în atelierele metalurgice de la Piteşti, mânia împotriva invadatorilor a izbucnit deseori. Aşa de exemplu, la depoul C.F.R. din Piteşti, în anul 1917, comandamentul de ocupaţie a operat mai multe arestări în rândul cetăţenilor bănuiţi că ar instiga la nesupunere. Cu acest prilej, a fost arestat şi deţinut pentru un timp unul dintre fruntaşii secţiunii partidului, muncitorul Radu Ionescu[254].

Din anii primului război mondial datează şi începutul activităţii în Argeş a revoluţionarului Constantin Ivănuş, care a lucrat o perioadă la Fabrica de butoaie din Piteşti, unde a reuşit să organizeze, în plină ocupaţie germană, sindicatul tâmplarilor, conducându-l ca secretar. De remarcat că în activitatea sindicatului tâmplarilor au fost atraşi peste 1.000 de muncitori din unităţile forestiere argeşene, devenind în aceşti ani cea mai activă organizaţie de masă a clasei muncitoare din judeţ.[255]

Înfăptuirea unităţii statului naţional unitar român a reprezentat şi pentru muncitorii piteşteni un ţel scump, pe care l-au slujit atât cu arma în mână, cât şi printr-o însufleţitoare adeziune, manifestată în presa locală sau prin întruniri publice. Un mare număr de socialişti au participat la luptele pentru eliberarea Transilvaniei, precum şi la crâncenele bătălii din Moldova. Printre aceştia s-au aflat mai mulţi muncitori din Piteşti, încorporaţi în diferite unităţi militare, fruntaşi ai secţiunii locale. Astfel, Alexandru Bezdedeanu (28 ani), M. Mihăilescu (25 ani), Gh. Liţescu (23 ani) şi N. Constantinescu au căzut la datorie. “Piteştenii au pierdut patru din cei mai buni membri ai mişcării de acolo, toţi ucişi în război… toţi în floarea vârstei şi când abia începuseră lupta cea mare de dezrobire”[256].

Dar sacrificiul lor nu a fost zadarnic. La 1 decembrie 1918, Marea Unire s-a înfăptuit. Mişcarea muncitorească locală va deveni mai puternică în deceniile următoare.

---

[253] *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România, Edit. Politică, Bucureşti, 1962, p. 77.*
[254] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 51/1918, f. 24.
[255] Dumitru N. Tudor, *op. cit.*, p. 25-31.
[256] *Calendarul Muncii*, anul XI, Bucureşti, 1920, p. 67-68.

PITEŞTII ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL.
ADEZIUNEA UNANIMĂ A PITEŞTENILOR
LA MAREA UNIRE DIN 1918

Primul război mondial (1914-1918), purtat între marile alianţe militare – Puterile Centrale şi Antanta – a cuprins şi România. După doi ani de neutralitate (1914-1916), ţara noastră a intrat în război alături de statele Antantei, pentru satisfacerea dezideratului unităţii naţionale a tuturor provinciilor locuite de români.

Zona oraşului Piteşti, numită frecvent în planurile strategice “inima Argeşului”, a devenit, în anii primului război mondial, un important loc pentru concentrarea, regruparea şi dirijarea unor mari unităţi ale armatei române sau ale armatelor invadatoare, angajate în luptele de pe Carpaţi, Olt, Argeş şi în bătălia Bucureştilor, din noiembrie 1916. În prima etapă a războiului, unităţile militare locale, Regimentele 4 Argeş şi 6 Artilerie, au participat, în special, la luptele de pe Carpaţi, iar în cea de a doua etapă, la luptele din Moldova.

Soldaţii piteşteni au fost întâmpinaţi cu mare entuziasm de românii din Transilvania. De altfel, multiplele relaţii dintre oraşul Piteşti şi numeroase localităţi de dincolo de Carpaţi erau încă o dovadă concludentă a istoriei comune a oamenilor de pe versanţii Carpaţilor Meridionali.

În contextul respingerii înaintării armatei române în Transilvania, generalul Erich von Falkenheyn a nominalizat oraşul Piteşti în cadrul ordinului de înaintare a Corpului alpin dincoace de munţi. În acelaşi timp, grupul Krafft a primit misiunea să atace în direcţia Curtea de Argeş–Piteşti.

Având în vedere tendinţele inamice, Diviziile 11 şi 23 din Corpul 1 al Armatei I Române, condusă iniţial de generalul David Praporgescu, apoi de generalul de divizie Ioan Culcer, s-au retras, la 6 noiembrie 1916, spre Piteşti. Tot la Piteşti au avut loc şi alte regrupări de forţe militare româneşti, conduse de generalul Dumitru Cocărăscu, iar în zona Piteşti-vest s-au aflat diviziile româneşti 8, 2/5, 9/19 şi 21 Infanterie. Prin ordinul de zi din 12 noiembrie 1916, apărarea oraşului Piteşti a fost încredinţată grupului condus de Constantin Prezan din cadrul Armatei I Română[257].

Cu toate aceste măsuri de ordin militar şi ale acţiunilor cetăţenilor săi, oraşul Piteşti a fost ocupat de trupele inamice la 16 noiembrie 1916. Ca urmare, o parte din autorităţile civile, toate unităţile militare, precum şi mulţi cetăţeni s-au retras în Moldova[258].

Viaţa economică a oraşului a fost dezorganizată. Dintre unităţile industriale existente înainte de război, în timpul ocupaţiei au funcţionat numai cinci: două mori, o fabrică de pielărie şi două ateliere mecanice, toate aflate sub administraţia militară germană[259]. Pentru valorificarea fructelor din această zonă şi folosirea ieftină a forţei de muncă, administraţia militară de ocupaţie a înfiinţat în Piteşti o fabrică de marmeladă

---

[257] I. Cupşa, *Armata Română în campaniile din anii 1916-1917*, Edit. Militară, Bucureşti, 1967, p. 146-156; *Desăvârşirea unităţii naţional-statale a poporului român. Recunoaşterea ei internaţională. Documente interne şi externe…*, 5, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. 561; *România în anii primului război mondial*, 1, Edit. Militară, Bucureşti, 1987, p. 326 şi urm.
[258] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 1/1917, f. 143.
[259] *Ibidem*, dosar 51/1918, f. 24.

unde, în anul 1917, au lucrat peste 1.000 de femei şi copii, care primeau un salariu de numai 2-3 lei pe zi. Aproximativ 300 de lucrători, bărbaţi şi femei, au fost angajaţi la serviciile de la gară şi la lucrările de terasamente din apropiere. Cea mai mare parte a meseriaşilor, din cauza lipsei de materii prime, şi-au închis atelierele[260].

La acestea s-au adăugat rechiziţiile şi obligaţiile pentru întreţinerea armatei de ocupaţie, scumpetea, specula, lipsa de alimente, de articole de îmbrăcăminte şi încălţăminte, care au agravat şi mai mult condiţiile de viaţă ale piteştenilor. Aproape jumătate din numărul caselor au fost folosite de armata inamică[261]. Şcoala primară de băieţi nr. 3 a fost transformată în spital militar german[262]. Toate celelalte şcoli au fost închise. Din oraş s-au rechiziţionat: căruţe, trăsuri, animale de tracţiune, animale şi păsări pentru hrană, mobilier, covoare, lenjerie, instrumente muzicale, obiecte din aramă, alamă sau bronz şi multe altele. Locuitorii oraşului au fost obligaţi să predea toate nucile şi alunele pe care le deţineau şi să adune pentru ocupanţi jir, ghindă şi castane, deşeuri de lână, bumbac şi cauciuc. În legătură cu rechiziţiile, poliţia locală raporta primarului, Alexandru Fostiropol, la 12 octombrie 1917: "Înmulţirea excesivă a ordinelor de rechiziţie ce ne transmiteţi…creează poliţiei o situaţiune care nu se mai poate prelungi…, iar populaţia oraşului este exasperată de aceste nesfârşite rechiziţiuni"[263].

Pentru neprezentarea sau fuga de la lucru, pentru nepredarea la timp a rechiziţiilor şi neexecutarea diferitelor obligaţii, populaţia oraşului a fost aspru pedepsită cu amenzi şi închisoare. Condiţiile de viaţă erau deosebit de grele. Încă din anul 1916, se semnala: "Traiul s-a scumpit în mod îngrozitor. Multe din articolele produse în ţară au ajuns la preţuri neîntrecute, iar produsele străine se vând încincit ca altădată. Cauza acestei scumpete este provenită şi din greutatea aprovizionării, dar mai ales din cauza speculei şi a tendinţei multora de a se îmbogăţi pe spinarea publicului consumator"[264]. În anii ocupaţiei, mizeria şi sărăcia s-au agravat, numeroase familii fiind obligate să solicite cu insistenţă diferite ajutoare materiale pentru hrană, îmbrăcăminte şi încălţăminte. Faţă de această situaţie, prefectul judeţului a adresat locuitorilor înstăriţi din oraş mai multe apeluri pentru ajutorarea bătrânilor, bolnavilor, a familiilor cu ostaşi pe front şi a celor împovăraţi[265]. Pentru populaţia nevoiaşă a fost înfiinţată cantina "Supelor populare"[266].

În anii de ocupaţie în Piteşti au bântuit diferite boli. La 19 noiembrie 1917, spre exemplu, pe str. Trivale era amenajat un spital, în casele dr. Constantinescu, pentru cei bolnavi de tifos exantematic. Pentru celelalte maladii – febră tifoidă, scarlatină şi anghină – se cerea de urgenţă o casă liberă, cu scopul de a fi transformată în spital. În perioada 28 noiembrie-19 decembrie 1917, mai multe familii de pe străzile Eliade Rădulescu şi Libertăţii au fost complet izolate, întrucât aveau bolnavi de tifos exan-

[260] *Ibidem*, dosar 3/1917, f. 193-196.
[261] *Ibidem*, dosar 1/1917, f. 142.
[262] *Ibidem*, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 8/1917, f. 261.
[263] *Ibidem*, f. 139.
[264] *Glasul Argeşului*, anul III, nr. 18/1916, p. 4.
[265] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 3/1917, f. 38, 280.
[266] *Ibidem*, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 3/1919.

tematic. Aprovizionarea acestora cu pâine, mălai, carne şi lemne pentru foc s-a făcut de către poliţie[267].

Cei doi ani de ocupaţie au adus oraşului numeroase pagube materiale, pe care autorităţile administrative locale nu le-au putut evalua. La acestea se adugă distrugerea premeditată a fondului arhivistic al Prefecturii judeţului, pe o perioadă de 75 de ani, bogat în documente referitoare la importantele evenimente istorice locale ale secolului trecut şi începutul actualului secol, care a fost ars pe malul Argeşului, din ordinul comandamentului german.

Împotriva ocupanţilor s-au desfăşurat diferite acţiuni cetăţeneşti, patriotice, inclusiv ale femeilor. Mai mulţi ostaşi români au fost ajutaţi să-şi regăsească unităţile militare din care făceau parte, aflate în teritoriul liber. Pentru asemenea fapte, autorităţile germane au arestat, au condamnat la închisoare şi au deportat în Germania mai multe locuitoare ale oraşului[268].

Un număr însemnat de piteşteni au luptat eroic în Transilvania, iar apoi au apărat cu arma în mână pământul scump al patriei, contribuind la înfrângerea Puterilor Centrale. Pe lângă unităţile militare existente, au mai fost înfiinţate alte două regimente. La 11 mai 1914, în gara Piteşti, au sosit drapelele regimentelor nou înfiinţate: 44 şi 68 Infanterie. Piteştenii au participat la luptele din Transilvania şi Moldova, îndeosebi în cadrul regimentelor 4 Dorobanţi şi 6 Artilerie[269].

Ostaşii Regimentului 4 Argeş au luptat vitejeşte, în 1916, la Bran, Şercaia, Poiana Mărului, Şinca Nouă, Şinca Veche, în zona Făgăraşului, la Cincu Mare, Mohu, Predeluş şi Breaza, iar în 1917, la Mărăşti, Poiana Calului, Dealul Porcului şi în alte localităţi. Drapelul regimentului a fost decorat cu Ordinul “Mihai Viteazul” clasa a III-a, “pentru vitejia şi avântul extraordinar cu care au luptat ofiţerii, subofiţerii şi soldaţii în aprigile lupte din iulie 1917”[270]. Din acest regiment au căzut la datorie 1.059 de eroi, inclusiv din Piteşti, Găvana şi Prundu. În memoria celor care s-au jertfit, apărând cu viaţa pământul strămoşesc, a fost ridicată, în anul 1927, “Poarta Eroilor”, monument aflat pe strada Trivale.

O altă unitate militară, care s-a acoperit de glorie pe câmpul de bătălie, a fost Regimentul 6 Artilerie, din care au făcut parte numeroşi piteşteni. Regimentul a cunoscut atât drumurile dureroase ale retragerii, dar a trăit şi zilele frumoase ale victoriei. Pentru faptele de arme, streagului acestui regiment i-a fost conferit Ordinul “Steaua României” cu spade în gradul de cavaler, cu panglică de “Virtutea militară”. Acestă înaltă decoraţie a fost acordată “pentru bravura şi devotamentul de care au dat dovadă ofiţerii şi trupa regimentului în luptele de la Mărăşti, de la 11-17 iulie 1917, când, prin tirul precis ce au executat asupra poziţiilor duşmane, au deschis prin reţelele de sârmă ale inamicului toate breşele hotărâte prin planul de atac şi, secondând atacul coloanelor noastre de infanterie, au bătut cu eficacitate, printr-un violent tir de baraj, trupele duşmane în retragere. În grelele lupte de la Dealul Porcului, la 16-21 august 1917, bateriile regimentului, pentru a opri sângeroasele atacuri ale inamicului,

---

[267] *Ibidem*, dosar 8/1917, f. 216, 250-251.

[268] Maria Totu, Doina Smârcea, *Femeile române în lupta pentru independenţa naţională a ţării*, Anale de istorie, nr. 3, Bucureşti, 1977, p. 134.

[269] Emil Răcilă, *Contribuţii privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial 1916-1918*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1918, p. 5 şi următoarele.

[270] B. Pârâianu, *Istoricul Regimentului Argeş nr. 4*, Piteşti, 1927, p. 37-73, 75.

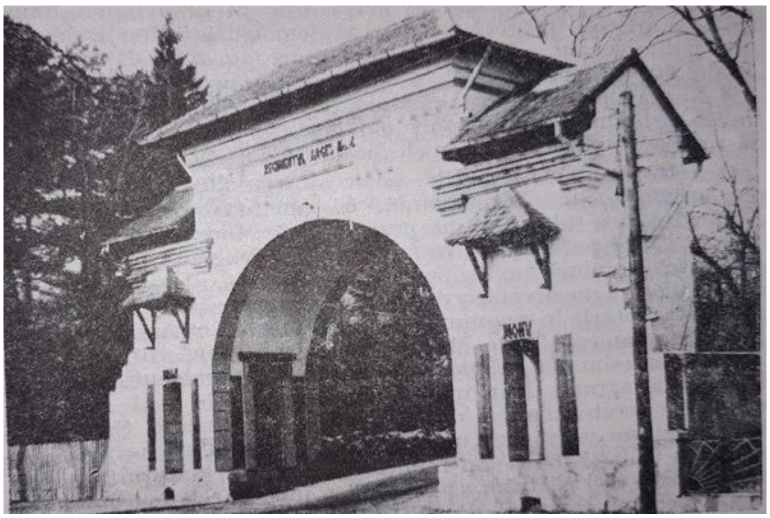

Monumentul Eroilor din cartierul Piteşti-Nord (1916-1918).

repetate în 13 rânduri, au ieşit la creastă sub focul duşmanului şi, întrebuinţând tirul direct, au sfărâmat valurile de asalt ale duşmanului". Jertfa de sânge a acestui regiment s-a ridicat la doi ofiţeri şi 272 soldaţi tunari.[271]

Prin asemenea acte de vitejie şi eroism, ostaşii piteşteni, dintre care mulţi au căzut la datorie, s-au integrat în marele efort naţional pentru învingerea armatelor germane, pregătindu-se condiţiile făuririi statului unitar român. Pe câmpurile de luptă ale primului război mondial din Piteşti au căzut un număr de 160 de eroi, dintre care 13 ofiţeri, 7 subofiţeri şi 140 de soldaţi[272] Desăvârşirea procesului de făurire a statului naţional unitar român a avut loc în condiţiile înfrângerii militare a coaliţiei Puterilor Centrale, ale prăbuşirii imperialismului militarist german, Imperiului ţarist şi Imperiului austro-ungar.

[271] *Tribuna Comerţului*, nr. 72/1931, p. 2-3.
[272] Petre Popa (coordonator științific), *Argeş. Cartea eroilor,* Pitești, 1984.

Legăturile economice de veacuri ale piteştenilor cu Transilvania, schimbul permanent de populaţie dintre cele două zone geografice limitrofe, participarea soldaţilor argeşeni la luptele pentru eliberarea teritoriilor româneşti de dincolo de Carpaţi, contactele politice şi culturale ale unor intelectuali locali cu diferite centre din această parte a ţării, inclusiv legăturile familiale, au menţinut mereu vie ideea unirii depline a României.

"Poarta Eroilor" din Trivale.

Un rol important în acest sens l-au avut şi acţiunile secţiunii Piteşti a "Ligii culturale", desfăşurate, aşa cum s-a prezentat în paginile anterioare, începând din anul 1891, inclusiv în perioada războiului. Astfel, din partea acesteia, a fost trimisă o telegramă de salut participanţilor la "Congresul românilor de peste hotare aflători în ţară", care a avut loc în Bucureşti, la 15 martie 1915, unde s-au dezbătut căile de realizare a eliberării de sub jugul habsburgic, ale unirii tuturor românilor într-un stat naţional unitar. La 28 martie 1915, un grup de români ardeleni din Piteşti au trimis lui Simion Mândrescu, cunoscut luptător transilvănean pentru unire, următoarea telegramă: "Românii ardeleni din Piteşti vă roagă să fiţi interpretul sentimentelor lor de solidaritate cu toţi fraţii lor pentru realizarea idealului lor naţional. Socotim momentul prielnic pentru a vedea Transilvania, Banatul, Crişana şi Maramureşul împreună şi nedespărţite de regatul român"[273].

Cu câteva zile înainte de Adunarea Naţională de la Alba Iulia, publicaţia "Vocea Argeşului", care apărea în Piteşti, scria: "De veacuri neamul românesc hrăneşte un vis, vis frumos, pentru realizarea căruia, în cursul vremurilor, acest neam mult s-a zbătut, s-a muncit şi sânge din belşug a vărsat". Exprimând această fierbinte năzuinţă,

[273] *Unirea Transilvaniei cu România, decembrie 1918*, ed. a II-a, Bucureşti, 1972, p. 463.

publicaţia sublinia, în continuare, că în curând “Românii vor alcătui un singur stat… în care vor putea găsi o viaţă fericită şi vrednică. Ceasurile pe care le trăim sunt cele mai mari şi mândre din cele pe care le-a trăit neamul nostru. Ceea ce pentru multe generaţiuni n-a fost decât un vis, în a cărui împlinire au murit sperând, pentru noi este fericita realitate…Visul nostru secular nu mai este vis, a devenit realitate, îl vedem aievea”[274].

Piteştenii au salutat marele act istoric al desăvârşirii unirii prin însufleţitoare articole în presă, adunări şi demonstraţii de stradă. Într-una din publicaţiile locale, “Lumea nouă”, care se subintitula “Organ al democraţiei din judeţul Argeş”, a apărut un amplu editorial consacrat Adunării Naţionale a tuturor românilor de la Alba Iulia. Ziarul aprecia că “Unirea este un act înfăptuit de…poporul şi neamul nostru, ţara noastră renaşte astăzi în străbunele hotare ale Daciei Romane”[275].

Tot într-o publicaţie locală, “Vocea Argeşului”, profesorul Nicolae Brânzeu, originar din Transilvania, ca purtător de cuvânt al locuitorilor din Piteşti, a salutat cu nespusă bucurie Marea Unire de pe câmpul lui Horea: ”…Azi putem privi ca fapt împlinit leagănul neamului nostru, mama noastră comună unită pentru totdeauna… La 1 decembrie, în vechea capitală a Transilvaniei, Alba Iulia, în prezenţa a cel puţin 100.000 de români, s-a hotărât în unanimitate unirea…cu România. Ei au propus ca principii fundamentale ale Marii Românii: deplină libertate tuturor locuitorilor, confesiunilor religioase şi naţiunilor conlocuitoare, vot universal, reforma agrară. Principiile democratice cele mai alese au fost conducătoarele acestei mari şi distinse adunări naţionale. Salutăm cu un deosebit entuziasm acest act unic în istoria neamului nostru şi suntem mândri că am trăit şi mulţi am muncit să-l vedem înfăptuit. Depinde de vrednicia noastră să-l păstrăm, să-l realizăm până în cele mai mici amănunte”[276]. La teatrul comunal din Piteşti a fost organizată o entuziastă adunare publică. În cuvântările ţinute cu acest prilej, s-a evocat lupta seculară a românilor într-un singur stat, permanentele legături dintre oraşul Piteşti şi zonele transilvane. După adunare, sub faldurile drapelelor tricolore, în cântece şi urale, s-a manifestat îndelung pe străzile principale ale Piteştilor. A fost o manifestare istorică, având ca suport moral bucuria făuririi statului naţional unitar român.

În timpul primului război mondial şi al desfăşurării acţiunilor pentru înfăptuirea Marii Uniri din 1918 s-au remarcat, prin activitatea lor deosebită, o serie de personalităţi originare din Piteşti şi din împrejurimi. Aşa de exemplu, în cadrul campaniilor militare din 1916-1918, s-a distins generalul erou Constantin Cristescu (2 decembrie 1866-8/9 mai 1923), născut în localitatea Pădureţi-Argeş, absolvent al Şcolii primare nr. 1 de băieţi şi al Gimnaziului din Piteşti, cu strălucite studii militare în Franţa, comandant al Armatei I în prima etapă a luptelor de la Mărăşeşti, în 1917, iar după război, şef al Marelui Stat Major al Armatei Române”[277].

De asemenea, în crâncenele bătălii purtate pe frontul din Moldova, împreună cu alţi ofiţeri, fii ai Piteştilor sau ai judeţului Argeş, s-a evidenţiat, prin iniţiativele strategice şi tactice, locotenent-colonelul Ion

[274] *Vocea Argeşului* din 16 noiembrie 1918.
[275] *Lumea Nouă* din 2 decembrie 1918.
[276] *Vocea Argeşului* din 16 decembrie 1918.
[277] C. Căzănişteanu, V. Zodian, A. Pandea, *Comandanţi militari. Dicţionar,* Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 90-91. În matricola 46/1877-1878 a Şcolii nr. 1 din Piteşti, data naşterii elevului Cristescu Constantin este consemnată – 1864 octombrie 20.

Antonescu (1882-1946), născut în Piteşti, având funcţia de şef al Biroului Operaţii al Marelui Cartier General, care va conduce, în anii următori, Divizia a III-a Infanterie cu sediul în Piteşti[278].

Dintre oamenii politici ai României, s-a detaşat, în această perioadă, Ion I. C. Brătianu (1864-1927), născut la Florica (Ştefăneşti-Piteşti). A susţinut, în calitate de prim-ministru, neutralitatea României (1914-1916), iar apoi intrarea noastră în război alături de Antanta. Pentru înfăptuirea Marii Uniri din 1918 a desfăşurat o vastă activitate, atât în ţară, cât şi pe plan internaţional. Meritele sale în realizarea unirii tuturor teritoriilor locuite de români au fost deseori elogiate de oameni politici şi de istorici europeni şi americani, precum şi în presa vremii. Adversarii politici i-au recunoscut importanta contribuţie la înfăptuirea acestui act istoric fundamental. Totodată, pe plan extern, datorită intransigenţei şi fermităţii sale în apărarea intereselor majore ale naţiunii române, ale poporului român, datorită susţinerii dreptului la autodeterminare al populaţiei şi provinciilor româneşti aflate sub stăpânire străină, poziţia sa a trezit reacţii puternice atât în rândurile adversarilor, cât şi ale aliaţilor[279].

Prin acţiunile maselor populare şi ale personalităţilor din această zonă, prin eroismul ostaşilor săi, oraşul Piteşti şi-a adus contribuţia la înfrângerea armatelor Puterilor Centrale, la înfăptuirea Marii Uniri din 1918, precum şi la recunoaşterea internaţională a acestui eveniment de importanţă covârşitoare în istoria patriei noastre.

EVOLUŢIA CULTURII ÎN EPOCA MODERNĂ

Aşa cum s-a prezentat în paginile anterioare, piteştenii au participat activ la marile evenimente ale epocii moderne româneşti, etapă istorică de importanţă deosebită în istoria noastră naţională. La realizarea dezideratelor înscrise în programele revoluţiilor din 1821 şi 1848, ale Unirii din 1859, ale luptei pentru obţinerea independenţei de stat şi făuririi statului naţional unitar român, o contribuţie importantă a adus-o activitatea culturală, ideile novatoare promovate consecvent de către personalităţile de seamă ale Piteştilor, creşterea rolului şcolii în viaţa socială a localităţii.

Dezvoltarea economică şi urbanistică a oraşului, la începuturile secolului al XIX-lea, şi relaţiile tot mai intense pe care le-a avut, cu alte zone, a impus creşterea numărului ştiutorilor de carte.

După anul 1821, în Piteşti funcţionau două şcoli: şcoala de la biserica domnească Sf. Gheorghe şi şcoala de la schitul Buliga, care vor continua să funcţioneze până în ajunul Regulamentului organic. Numărul elevilor care absolveau anual aceste şcoli era însă destul de mic pentru nevoile urbei. O parte dintre locuitorii avuţi îşi trimeteau copiii la învăţătură în alte localităţi. Din scrierile lui N. D. Paciura, care avea o casă de comerţ în Sibiu, aflăm că Grigore Drugănescu din Piteşti, împreună cu alţi negustori, "îşi trimeteau fiicele la mănăstirea din Sibiu

---

[278] *Ibidem*, p. 31-32.

[279] M. Muşat, I. Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar,* Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p. 531; *idem*, *Confirmarea internaţională a Marii Uniri din 1918,* RI, t. 34, nr. 8, 1981, p. 1438; vezi Gh. I. Florescu, *Generaţia Marii Uniri (I)*, RI, t. 36, nr. 10, 1983, p. 950 şi urm.; *ibidem* (II), t. 36, nr. 12, 1983, 1189-1197.

pentru învăţătură, plătind 1.000 de groşi anual de persoană, plus 8 funţi de cafea şi 8 funţi de zahăr"[280] (1 funt=0,5 kg).

Tot în această perioadă trebuie să semnalăm redeschiderea şcolii de la Goleşti - 1mai 1826 - de către Dinicu Golescu. Ştiri preţioase despre această şcoală avem din "înştiinţarea" pe care boierul cărturar şi patriot o face şi care rămâne un valoros document în istoria învăţământului românesc. De aici aflăm că la Goleşti fusese o şcoală şi înainte de 1818, anul când încetează din viaţă banul Radu Golescu.

"În viaţă fiind răposatul întru fericire banul Radul Nicolaevici Golescu, părintele mieu, s-au aşezat dascăl la moşia Goleşti în odăile ce sunt înaintea Bisericii, pentru învăţătura copiilor satului în limba romînească. Aciastă şcoală s-au urmat şi după ce au venit aciastă moşie în moştenirea mea, până în vremea cunoscutelor întâmplate răzvrătiri…"[281]

Încetând deci în anul 1821, şcoala din Goleşti se va redeschide în 1826, avându-l conducător ("şcolarh") pe Aaron Florian. Programa şcolii va fi mai înaltă pentru că erau incluse şi limbile "nemţească, grecească, latinească şi italienească", precum şi alte discipline, din rândul cărora nu lipseau: aritmetica, gramatica, istoria şi filizofia[282].

Fără îndoială, la această şcoală au învăţat şi copii din Piteşti, fiincă "înştiinţarea" nu se va adresa numai celor din Goleşti. Examenul de sfârşit de an ce se ţinea la Piteşti, în mod public, vine să confirme acest fapt. "Curierul românesc" nr.7 din 10 aprilie 1830, vorbind despre acest eveniment, spune printre altele: "…Niciodată bucuria în Ţara Romînească n-a avut prilejul să tragă atâtea lacrimi de mulţumire ca în ziua aceasta, când nişte copii şi fetişoare (deci şcoala era mixtă-n.n.) încredinţa un oraş întreg că drumul cel d'a dreptul care poate duce la desănârşirea moalicească şi la fericire este numai acela de a împărtăşi cunoştiinţele în limba patriei"[283]. Dinicu Golescu a adus şi un dascăl de muzică de la Sibiu care a pregătit o formaţie instrumentală[284].

Prin "Regulamentul şcoalelor publice din Principatul Ţării Româneşti", întocmit de Eforia şcoalelor pe baza prevederilor Regulamentului organic, se stipula înfiinţarea câte unei şcoli începătoare cu o durată de trei ani în toate oraşele capitală de judeţ. Aşa se face că la 26 noiembrie 1831, conducerea oraşului Piteşti anunţă în scris Eforia şcoalelor că s-a găsit local pentru "şcoala naţională" ce urma să se creeze în chiliile schitului Buliga, unde şi mai înainte a fost aici "şcoala spre învăţătură copiilor de pomană"[285].

Şcoala începătoare sau naţională a luat fiinţă în Piteşti la 1 februarie 1833, întru-un local al Episcopiei Argeşului, aflat pe Uliţa boierească – actuala stradă 1 Mai. Şcoala a fost dotată cu mobilier confecţionat cu contribuţia orăşenilor şi cu mobilierul adus de la şcoala din Goleşti care la această dată nu mai funcţiona[286]. Deschiderea festivă s-a făcut duminică 5 februarie[287], de către profesorul şcolii, Nicolae Simonide (1804-1886),

---

[280] RA, an. VIII, nr. 1, 1965, p. 283.
[281] George Fotino, *Şcoala din Goleşti*, în *Din istoria pedagogiei româneşti*, 2, Bucureşti, Edit. Didactică şi Pedagogică, 1966, p. 221.
[282] *Ibidem*, p.224-227; Curierul Românesc, II, 1830, p. 29.
[283] *Ibidem*, p. 231-232.
[284] Ion Ghica, *Opere*, III, Edit.Minerva, Bucureşti, 1973, p.401-402.
[285] Arh. St. Bucureşti, fond M.C.I.P., dosar 4137/1831, f.3.
[286] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 14/1831; dosar 84/1833, f. 4, 5.
[287] Arh. St. Bucureşti, fond M.C.I.P., dosar 4137/1831, f. 46.

câmpulungean de origine, nepot al cărturarului Naum Râmniceanu (1764-1839), care fusese unul dintre distinşii elevi ai lui Gheorghe Lazăr în şcoala de la Sf, Sava din Bucureşti[288]

Dacă în prima zi de şcoală în bănci se aflaseră 50 de elevi, la 20 octombrie al aceluiaşi an, numărul crescuse la 170[289].

La 18 iunie 1833 s-a hotărât să se construiască un local nou de şcoală, în care scop se deschide şi o listă de donaţii. În fruntea acestuia figurează stolnicul Dincă Brătianu, cu 500 lei, 10.000 de ocale de var şi 20.000 de cărămizi[290].

La examenul de sfârşit de an, din iulie 1835, episcopul Samuil Tărtăşescu, egumenul mănăstiri Vieroşi, a donat 500 de lei pentru construcţia localului şi încă 500 de lei penrtu premierea şcolarilor silitori[291].

Clădirea primei şcoli publice din Piteşti s-a construit în anii 1837-1841. Aşezat pe actuala stradă 1 Mai, vizavi de clădirea Direcţiei muncii, noul local avea 6 săli de clasă spaţioase şi o încăpere mai mică.

După anul 1837, în această şcoală erau pregătiţi şi "candidaţii" ce urmau să fie trimişi învăţători în satele judeţului Argeş. Până în anul 1846, şcoala publică din Piteşti, căreia se spunea şi "şcoala normală", a funcţionat cu un singur profesor pentru toate cele trei clase. Din acest an, a fiinţat cu două posturi până la 1 noiembrie 1848, când din dispoziţia Eforiei şcoalelor a încetat să mai funcţioneze pentru a fi pedepsiţi în felul acesta profesorii care participaseră la revoluţie[292].

Odată cu şcoala publică din Piteşti sunt semnalate, începând din anul 1838, şi o serie de şcoli particulare, unele funcţionând pe lângă biserici, altele în diferite case, toate cu plată.

Şcolile pe care le conduceau Carol Buholtzer şi Fany Regelsberg au fost iniţial mixte, pentru ca apoi să se transforme în şcoli de fete. Şcoala lui Buholtzer, cu o durată de trei ani, se numea "institut de fete"[293].

Avem mai multe ştiri privind existenţa unui dascăl grec în oraş, cu toate că, la 14 iulie 1804, Constantin Ipsilanti refuzase înfiinţarea unei şcoli greceşti la Piteşti, pe care o ceruseră probabil negustorii greci de aici[294]. O anafora din 30 septembrie 1822 ne informează că "…la Piteşti se plătea un dascăl grec şi un doctor din dobânda celor 10.000 de taleri lăsaţi de comisul Neagoe"[295]. Pe altă parte, Ion C. Brătianu povestea în anii de maturitate copiilor săi, cum între 1833 şi 1835 pe când era elevul lui Simonide la Şcoala domnească, împreună cu fraţii Bălcescu şi alţi copii "…înflăcăraţi de vorbe patriotice ale profesorului roman, sparseră ferestrele dascălului grec din Piteşti"[296].

---

[288] Gh. Pârnuţă, Silvestru Voinescu, *150 de ani de la înfiinţarea şcolii naţionale din Piteşti*, Argeş, an.XVIII, nr.2 februarie 1983.
[289] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 54/1834, f.2.
[290] Gh. M. Franţescu, *Câteva pagini din trecutul Şcoalei primare domneşti...*, Piteşti, 1936, p. 84.
[291] *Ibidem*, p.85.
[292] *Anul 1848 în Principatele Române*...V, Bucureşti, 1904, p.334.
[293] Gh. Pârnuţă, *op. cit*., p. 215 şi 277.
[294] Vl. Diculescu, *Viaţa cotidiană a Ţării Româneşti în documente. 1800-1840*, Cluj, Edit. Dacia, 1970, p.221-222.
[295] Gh. Pârnuţă, *op. cit.*, p.214.
[296] Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei I.C. Brătianu. 1821-1891*, Bucureşti, Universul, 1933, p.12.

În anul 1836 episcopul Ilarion al Argeşului a înfiinţat la Piteşti un seminar pentru pregătirea preoţilor, pe care în toamna anului 1833 l-a mutat în oraşul Curtea se Argeş[297].

În urma reformei din 1850, învăţământul din Ţara Românească a fost împărţit în primar, gimnazial şi facultăţi. Şcoala primară din Piteşti nu s-a mai deschis după 1 noiembrie 1848, fapt ce i-a determinat pe mulţi locuitori ai oraşului să ceară domnitorului în iulie 1851 redeschiderea ei, "ce din pricina evenimentelor revoluţionare stă închisă, cu mare pagubă a tinerimii"[298]. Şcoala şi-a reluat activitatea pe 23 octombrie 1851, cu un număr de 202 elevi în trei clase, urmând ca din anul 1852 să aibă clasa a IV- a, precum şi cel de-al treilea post. Din anul şcolar 1864-1865 va avea şi cel de-al patrulea post[299].

În octombrie 1851, când s-a redeschis şcoala primară de băieţi, s-au înscris şi 32 de fete. Eforia şcoalelor, prin ordinal 381 din 27 februarie 1852, considerând "că este împotriva bunei orânduieli ca sexul femeesc…să fie împreună cu partea bărbătească", a cerut directorul şcolii să nu mai primească fete şi pe cele existente să le depărteze"[300].

Prima şcoală de fete din Piteşti s-a deschis la 15 septembrie 1860, cu un număr de 55 de eleve împărţite în clasele I şi a II-a. Înfiinţată de către Aşezămintele Brâncoveneşti, şcoala primară de fete a funcţipnat până în anul 1864 în case închiriate, pentru ca din luna noiembrie a acestui an să se mute în încăperile schitului Buliga.

Legea asupra instrucţiunii de la 1864, intrată în vigoare în septembrie 1865, a pus bazele învăţământului românesc modern. Ea prevedea printre altele: obligativitatea şi gratuitatea învăţământului primar de 4 ani, unitatea şcolii primare rurale şi urbane, organizarea liceului de 7 clase, egalitate la învăţătură a fetelor cu băieţii. Învăţământul din Piteşti va beneficia din plin de prevederile acestei legi. Astfel, în toamna anului 1866 s-a înfiinţat "Şcoala de băieţi nr.2"[301], cea din 1833 devenind "Şcoala de băieţi nr.1". Această a doua şcoală de băieţi s-a mutat în anul 1884 într-un nou local, care a existat până în preajma anului 1975 pe Bulevardul Republici, vizavi de Liceul economic.

În anul 1867, s-a înfiinţat "Şcoala primară de fete nr.2"[302] . Din anul 1894 Şcoala primară de fete nr.1 va funcţiona într-un local propriu, construit din fondurile donaţiei "Nicolopolu", în care, după anul 1970, funcţionează atelierele-şcoală ale Liceului "Nicolae Bălcescu". De remarcat că în şcolile din Piteşti s-a introdus scrierea cu litere latine încă din 1857[303].

Către sfârşitul secolului al XIX-lea, în Piteşti se vor înfiinţa încă două şcolii primare: "Şcoala primară de băieţi nr. 3" în anul 1882[304] şi "Şcoala primară de fete nr. 3 " în anul 1891[305].

---

[297] D. Udrescu, *Contribuţiuni la istoricul şcoalelor din Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1938, p. 292; G.C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeş, 1836-1936*, Bucureşti, f. a., p.3, 12-13; Arh. St. Piteşti, fond Seminar Curtea de Argeş, d. 61/1866.

[298] Arh. St. Bucureşti, M.C.I.P., dosar 2260/1850, f.27.

[299] Gh. M. Franţescu, *op. cit.*, p. 84 şi urm.

[300] V.A. Urechia, *Istoria şcoalelor de la 1800 la 1864*, 3, Bucureşti, 1892, p. 184.

[301] Arh. St. Piteşti, *fond Primăria oraşului Piteşti*, dosar 15/1866.

[302] Arh. St. Bucureşti, M.C.I.P., dosar 331/1867, f. 16.

[303] Arh. St. Piteşti, fond Primăria Piteşti, dosar 5/1857, f. 106.

[304] *Ibidem*, dosar 18/1881.

[305] *Ibidem*, dosar 26/1894.

Putem aprecia că prin înfiinţarea acestor şcolii s-a creat cadrul organizatoric al învăţământului primar în praşul Piteşti, care s-a păstrat, cu unele modificări, până în anul 1948.

În perioada 22 februarie 1882-23 martie 1883, marele nostru dramaturg I. L. Caragiale a îndeplinit funcţia de revizor şcolar al circumscripţiei districtelor Argeş – Vâlcea, revizoratul şcolar avînd sediul în Piteşti, aici fiind transferat, la cerere, de la circumscripţia districtelor Neamţ-Suceava[306].

Un eveniment din istoria oraşului Piteşti, în perioada de care ne ocupăm, a fost înfiinţarea "Gimnaziului teoretic", la 6 septembrie 1866[307] , astăzi Liceul "Nicolae Bălcescu". Preocupări, în această privinţă, din partea piteştenilor, ca şi din partea Eforiei şcoalelor, au existat încă din anul 1859, imediat după Unirea Principatelor. În anii de început, această instituţie a trecut prin mari greutăţi. De-abia din anul şcolar 1873-1874 gimnaziu va funcţiona cu toate cele patru clase şi cu un număr de 6 profesori (4 plătiţi de stat şi 2 de judeţ). De la 1 aprilie 1877, plata tuturor celor 9 profesori va fi făcută din bugetul statului[308].

În urma numeroaselor intervenţii adresate ministerului de către profesorii gimnaziului, autorităţi şi o serie de cetăţeni din Piteşti, în 1894 gimnaziul s-a transformat în liceu, înfiinţindu-se clasa a V-a, iar următorii ani şi celelalte clase.

În anul 1897 s-a pus piatra fundamentală a localului propriu, care s-a dat în folosinţă în 1899. Întregul ansamblu de clădiri s-a construit pe cheltuiala Ministerului Instrucţiunii Publice - ministru Spiru Haret - ,directorul liceului în această perioadă fiind profesorul de geografie cu studii la Paris, Nae Gh. Dumitrescu. Corpul principal de clădire, realizat în stilul arhitecturii tradiţionale româneşti după planurile arhitectului Al. Băicoianu se numără şi azi printre cele mai impunătoare construcţii din municipiul Piteşti.

La 26 octombrie 1899, noul local al liceului, dotat cu tot mobilierul necesar (corpul principal, casa directorului în care se află azi secretariatul şi muzeul liceului, sala de gimnastică şi celelalte anexe), a fost recepţionat şi luat în primire, în prezenţa constructorului Cretzianu[309].

În anul 1898, liceul din Piteşti a primit numele de „Ion C. Brătianu", revoluţionarul de la 1848 şi cunoscutul om de stat de mai târziu, care se născuse aici în 1821.

Până în anii primului război mondial, liceul din Piteşti se făcuse cunoscut ca o instituţie de prestigiu naţional, prin rezultatele strălucite pe care le obţinuse pe multiple planuri.

Încă din ultimul pătrar al secolului al XIX-lea, gimnaziul şi apoi liceul din Piteşti s-a transformat într-un adevărat focar de cultură, care a avut o prestigioasă influenţă asupra vieţii spirituale a oraşului. La catedrele gimnaziuliui şi apoi ale liceului au predat o serie de cadre, unele de prestigiu

---

[306] Monitorul Oficial, nr. 264 din 26 februarie/10 martie 1882; nr. 288 din 23 martie/ 4 aprilie 1883; *Istoria litreaturi române*, III, Edit. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 310.

[307] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 15/1866; vezi şi dosar 18/1859, privind cumpărarea terenului pentru construirea clădirii viitorului colegiu.

[308] Nicolae Vlad, Tudor Popescu, *Monografia Liceului „Nicolae Bălcescu", din Piteşti, 1866-1966*, p. 19-20.

[309] M. Manu Bădescu, N. Mateescu, *Liceul „Nicolae Bălcescu" din Piteşti. Documente inedite*, Comitetul judeţean pentru cultură şi artă Argeş, Piteşti, 1971, p. 151.

naţional, care, pe lângă prestaţiile didactice de înaltă ţinută, a avut o serie întreagă de iniţiative şi au publicat lucrări ce s-au impus prin valoarea lor.

Vom semnala câteva nume care au predat aici până în anul 1918: Nicolae V.Serafim, pictor cu studii superioare făcute la Paris; Emil Ludwig, doctor în fizico-chimice, devenit profesor universitar; Nicolae Bănescu, doctor în litere şi filosofie la München, devenit profesor universitar, renumit bizantinolog, membru al Academiei Române; Nicolae Apostolescu, doctor în litere la Sorbona, istoric literar apreciat în epocă; Emil Teohari, profesor de matematică, cunoscut mai ales prin articolele sale de critică literară publicate în reviste ale vremii; Ion Tutuc, doctor în matematică la Bucureşti, devenit profesor universitar şi autor al unor lucrări şi tratate de matematică; Vasile Haneş, cunoscutul istoric literar şi autor de manule şcolare; Petre Vintilescu, devenit profesor universitar; Ioachim Botez, cunoscutul scriitor ş.a. La acest liceu a predat istoria prof. Vasile Vasilescu apreciat de Al. Odobescu şi Titu Maiorescu. A fost destituit din învăţământ în 1892, pentru propagarea ideilor socialiste şi ateiste[310].

Dintre elevii gimnaziului sau liceului din această perioadă îi amintim pe: Constantin Cristescu, general de corp de armată, erou al primului război mondial; Emanoil Antonescu, profesor de drept civil la Universitatea din Bucureşti; Costin Petrescu, pictor, a realizat marea frescă de la Ateneul român, profesor de pictură murală la Şcoala naţională de Belle-arte din Lyon; Florian Becescu, poet şi publicist; Eftimie Antonescu, profesor de drept comercial la Universitatea din Bucureşti; Nicolae Petculescu, inginer, profesor la Şcoala politehnică din Bucureşti; Constantin Stănescu, profesor de fizică generală la Universitatea din Bucureşti; Ion Minulescu, poet; Istrate Micescu, profesor de drept civil la Universitatea din Bucureşti; Grigore Ulieru, medic şi scriitor; Ion N.Angelescu, profesor şi rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale din Bucureşti; Gheorghe Vâlsan, savant geograf, membru al Academiei Române; Ion Pillat, poet; Ion Trivale, critic literar; Rudolf Schweitzer-Cumpăna, pictor, artist emerit; Virgil Tempeanu, profesor de limba germană la Universitatea din Bucureşti; Stan Ionescu, profesor de fiziologie vegetală la Universitatea din Bucureşti; Petre Antonescu, general, comandant de divizie pe frontul antihitlerist; Armand Călinescu, doctor în drept la București şi în ştiinţe economice la Paris, fost prim-ministru; Ion Gh. Popescu, profesor şi decan al Facultăţii de Farmacie din Bucureşti; Mihail Ghelmegeanu, profesor la Universitatea din Bucureşti; Marius Teodorescu, medic, reputat chirurg, profesor la Facultatea de Medicină din Bucureşti; Marin Ionescu, general, şeful statului major al Corpului IV armată în frontul antihitlerist; Tudor Teodorescu-Branişte, scriitor şi ziarist; Ion C. Stoica, medic, reputat specialist în domemiul reumatologiei[311]. Această enumerare ar putea continua cu alte zeci de nume. Cei mai mulţi dintre absolvenţii acestei şcoli s-au întors cu drag în oraşul de origine sau în care au fost numai liceeni, au avut întânliri cu cercuri mai mici sau mai mari de cunoştinţe, au conferenţiat, au

[310] Arh.St. Piteşti, fond Episcopia Argeş, dosar 22/1891; Al. Odobescu, *Opere*, XI, Edit. Academiei, Bucureşti, 1986, p. 561.

[311] Marin Manu Bădescu, *Oameni de seamă ai Liceului „Nicolae Bălcescu" Piteşti*, Bucureşti, Edit. Litera, 1975; Stelian Rădulescu(fost elev al liceului înainte de primul război mondial), Câţiva absolvenţi ai Gimnatiului şi Liceului din Piteşti (manuscris aflat la muzeul liceului).

tipărit sau au expus lucrări personale. În toate cazurile, Piteştii au avut de câştigat şi numele unor astfel de oameni fac astăzi parte din zestrea lui spirituală.

Încă de la începutul ultimului pătrar al secolului al XIX-lea se manifestă interes pentru înfiinţarea unor şcolii de meserii. În 1879, Consiliul general al judeţului a prevăzut suma de 30.000 de lei pentru înfiinţarea „unei şcolii de meserii, care de mult s-a făcut simţită”[312].

Şcoala, astăzi Liceul industrial al Ministerului Industriei Uşoare, se va deschide de-abia în toamna anului 1882, cu secţii de fierărie, tîmplărie şi rotărie, iar după 10 ani de funcţionare, în 1892, se va închide din cauza lipsei de fonduri, reluându-şi activitatea în anii imediat urmărori.

În anul 1899 s-a înfiinţat o şcoală comercială patronată de Camera de comerţ din Piteşti[313]. Ministerul Instrucţiunii Publice se va înfiinţa însă, în anul 1906, o şcoală elementară de comerţ - gradul I - , fapt care va face unitatea patronată de Camera de comerţ să-şi înceteze activitatea.

În 1899, familia Teiuleanu, proprietari şi filantropi din Piteşti, a donat Ministerului Instrucţiuni Publice o moşie de 800 de pogoane şi o pereche de case în Piteşti, pentru şcoala profesională de fete care se înfiinţase la 1 septembrie 1897. În urma acestei donaţii, şcoala trece în bugetul statului şi va purta numele Mariei Teiuleanu până în anii de după cel de-al doilea război mondial.

La 1 octombrie 1902, va fi cuprinsă în bugetul statului Şcoala de meserii care se înfiinţase în 1900 prin strădaniile directorului Şcolii primare nr. 3, Ilie Iliescu[314]. Ea va funcţiona cu secţii de lăcătuşerie, tâmplărie şi tinichigerie.

În anul 1911 s-a înfiinşat Gimnaziul industrial casnic, de către Camera de comerţ şi industrie din Piteşti[315], cu secţii de ţesătorie, broderie naţională şi tricotaje.

La 24 august 1908, din iniţiativa primarului oraşului, profesorul Nae Gh. Dumitrescu, s-a pus piatra fundamentală a Şcolii primare de băieţi nr.1 „Nicolae Simonide”, în prezenţa lui Spiru Haret, ministrul instrucţiunii publice. Noul local a fost executat de antreprenorul Salvatore Rosazza din Piteşti, după un plan trimis de Primăria Capitalei, primar al Bucureştilor fiind Vintilă Brătianu[316]. Inaugurarea noului local al şcolii s-a făcut în octombrie 1909, în prezenţa oficialitşţilor oraşului şi a lui Ion I. C. Brătianu. Noua clădire a fost amplasată în curtea vechii şcoli, cu faţa spre actuala stradă 1 Mai, fiind, pentru mult timp, cea mai de seamă unitate de învăţământ primar din Piteşti.

În această şcoală, cu îndelungată tradiţie, au studiat multe generaţii de elevi, din rândurile cărora s-au ridicat, de-a lungul anilor, personaliităţi remarcabile, în toate domeniile de activitate. Dintre aceştia amintim pe: Ion C. Brătianu, Ion I. C. Brătianu, Armand Călinescu (foşti prim-miniştri ai României), C. Dobrescu-Argeş, Dinu I. C. Brătianu (oameni politici); C. Zaharescu, Petre Vintilescu, Mihai A. Antonescu (profesori universitari), Ion Pillat, Tudor Teodorescu-Branişte, Alex. Bădăuţă (scrii-

[312] Arh.St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 65/1879.
[313] *Ibidem*, dosar 14/1899.
[314] *Ibidem*, dosar 14/1900.
[315] *Ibidem*, fond Şcoala primară de băieţi nr.1 Piteşti, dosar 3/1911.
[316] Gh. M. Franţescu, *op. cit.*, p. 90.

tori), Constantin Cristescu, Marin S. Ionescu (generali), Alex. Bogdan-Piteşti (colecţionar şi critic de artă), Vasile M. Brezeanu (actor)[317].

Anii primului război mondial au provocat mari pagube materiale şcoliilor din Piteşti, ca de astfel tuturor domeniilor de activitate. Cu toate că procesul de învăţământ a fost în mare măsură îngreunat, totuşi, cadrele didactice şi elevii din Piteşti au depăşit aceste dificultăţi, militând cu elan patriotic pentru înfăptuirea idealului de unitate naţională. În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în anii dinaintea primului război mondial, întâlnim în Piteşti o serie de preocupări din domenii diverse ale **ştiinţei** şi **tehnicii**, care ne par demne de semnalat. Asemenea preocupări se înscriu, fără îndoială, în contextul general al evoluţiei ştiinţei şi tehnicii din ţara noastră, în această perioadă, cu un bilanţ destul de bogat.

În anii 1874-1877 şi 1886-1889, în Piteşti a lucrat medicul Ioan Şerbănescu (1848-1909), absolvent al Şcoalei Naţionale de medicină din Bucureşti şi doctor în medicină la Montpellier-Franţa. În perioada cât a profesat aici, s-a făcut cunoscut prin siguranţa cu care executa operaţii de cataractă. În 1886 a publicat la Piteşti, în „Noua tipografie a lui H. Rădulescu", volumul de 80 de pagini intitulat *Dare de seamă asupra a 70 de operaţiuni şi extracţiuni de cataractă şi a 5 iridectomii (pupile artificiale) practicată cu succes la Secţiunea de Ambulanţă Rurală Militară Argeş-Muşcel*[318].

În anul 1888, în Editura librăriei „I. Raicoviceanu", Mihail D. Ghiţescu îşi tipăreşte *Cursu de geografia judeţului Argeşiu...*, lucrare de 190 de pagini, care a rămas multă vreme neegalată pentru întinderea şi cantitatea informaţiilor ce le cuprinde privind judeţul Argeş în forma sa de atunci.

În anul 1898, Ioan Petculescu, ce se făcuse deja cunoscut prin alte publicaţii (un volum de martrilogie tipărit la Piteşti în 1875), va edita în tipografia lui Gheorghe Popescu *Călăuza stupăritului sau cultura albinelor*, lucarare de 112 pagini cu ilustraţii, ce au cunoscut mai multe ediţii şi care a circulat intens câteva decenii.

Inginerul Opran Potârcă, cunoscut la începutul secolului nostru pentru preocupările sale în domeniul edilitar-urbanistic, a publicat în anii 1904 şi 1905 două lucrări de mare interes pentru vremea aceea: *Găsirea unei surse de apă artesiană* şi, respectiv, *Studiu asupra gudronării şoselelor* sau *Mijloace pentru combaterea prafului şi noroiului drumurilor*, ambele în Tipografia Mihai Lazăr-Fiu. În aceeaşi tipografie, Ştefan Chicoş va tipări în anii 1907 şi 1909 studiile: *Meseriaşul român şi legea meseriilor*, 29 de pagini, şi respectiv, *Monografia stării meseriilor în Piteşti*, 180+16 pagini. Cea de a doua lucrare este şi astăzi indispensabilă cercetătorului care se ocupă cu economia Piteştilor şi judeţului Argeş la începutul secolului al XX-lea.

Vom mai semnala, pentru valoarea lor, manualul de antichităţi romane pentru cls. a VI-a intitulat *Mitologia şi cultul*, al profesorului de limba latină Ion Cuţui, apărut la Tipografia lui Mihai Lazăr-Fiu în 1910, precum şi volumul lui I.M. Dumitrescu *Studii etnografice asupra neamului românesc. Istorie, filologie, statistică*, 175 de pagini, apărut în anul 1910[319] .

---

[317] *Ibidem*, manuscris, 1936.

[318] Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, p. 774-775.

[319] Pentru tot ce s-a tipărit în volum în judeţul Argeş între 1875 şi 1948, de văzut 600 carţi argeşene, lucrare întocmită de N. Rizescu, Piteşti, 1980, 106p.

În ultimile decenii ale secolului trecut, în Piteşti au avut loc o serie de realizări tehnice notabile, din care vom semnala câteva: terminarea construcţiei căii ferate, a staţiei C.F.R. Piteşti şi darea în folosinţă a liniei Bucureşti – Piteşti în anul 1872; construirea şi darea în folosinţă a Depoului C.F.R. Piteşti în anul 1875; construirea podului de cale ferată pe linia Piteşti – Curtea de Argeş, pe sub care se intră în Piteşti, cu o deschidere de 50 de metri, în anul 1895, de către inginerul Elie Radu, membru al Academiei Române din anul 1926.

După 1900, în Piteşti a construit mult inginerul Dimitrie Dima (1876-1923), fiu al oraşului, absolvent al Universităţii tehnice ducale din Dramstadt. Între anii 1912 şi 1915 a ridicat podurile pe Râul Doamnei şi Argeş, la intrarea în Piteşti, cu câte 6 deschideri în arc de câte 30 de metri. Pentru construcţiile de poduri din beton armat, pe care le-a realizat în perioada 1909-1915 (Tupulaţi, peste râul Moldova, Rogoza, Răcăciuni, Adjudu Vechi, peste Siret şi altele), precum şi pentru o serie întreagă de alte construcţii civile şi industriale, inginerul Dimitrie Dima este socotit printre cei mai mari constructori pe care i-a avut România în primul pătrar al acestui secol. În anul 1913 a fost clădită Uzina electrică, de către acelaşi inginer Dimitrie Dima. De această uzină îşi mai leagă numele încă două personalităţi ale tehnicii româneşti: Constantin D. Buşilă, profesor la Politehnica din Bucureşti, preşedinte al Uniunii Generale a Inginerilor Români (U.G.I.R), cel care a întocmit proiectul instalaţiilor, şi Nicolae Vasilescu-Karpen, profesor la Politehnica din Bucureşti, membru al Academiei Române, cel care a supraveghiat montarea instalaţiilor şi a făcut recepţia lucrărilor.

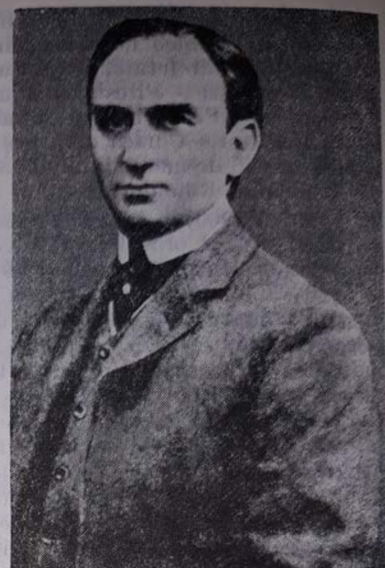
În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cultura românească în general şi **gazetăria** în special s-au bucurat de contribuţia a trei piteşteni care, datorită condiţiilor existente, şi-au desfăsurat întreaga activitate în capitala ţării. Este vorba de: Ioan G. Valentineanu (Piteşti 1934 - Bucureşti, 1910), Ioan C.Fundescu (Piteşti, 1836 - Bucureşti, 1904), Gh.I. Ionescu-Gion (Piteşti, 1857 - Bucureşti, 1904).

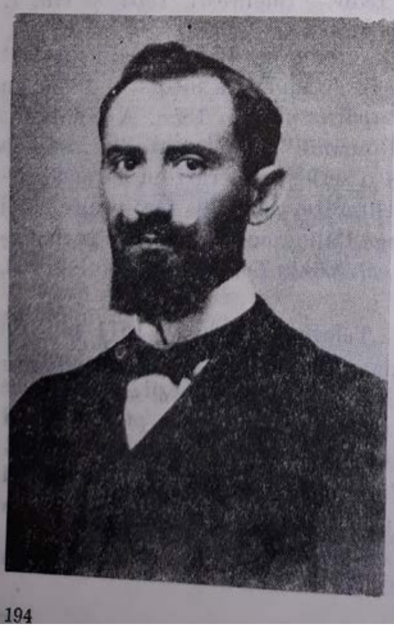
Participant la revoluţia de la 1848, Ioan G. Valentineanu a fost trimis în exil la Kiev, unde a stat închis şi de unde s-a întors în 1856, an când a fondat ziarul „Reforma”, care a apărut până în 1888. A colaborat la „Secolul”, „Timpul”, „Concordia”, „Românul”, „Telegraful”, „Steaua Dâmboviţei” şi la alte publicaţii. A scris o serie de lucrări cu caracter istoric şi social, precum şi câteva încercări literare. A tradus mai multe cărţi din literatura franceză, dintre care George Călinescu semnalează, în monumentala sa *Istorie a literaturii române*, *Misterele Londrei* de Paul Féval, apărută la Editura Socec[320].

Ioan C. Fundescu a colaborat la „Telegraful”, de la 1871 până în 1888 (în ultimii 10 ani fiind şi directorul ziarului), la „Românul”, „Reforma”, „Nichipercea”, „Pepelea”etc. A scris câteva volume de poezii, printre care „Vocea Argeşului”-1859, romanul „Scarlet”-1875. A publicat mai multe volume de folclor literar, cules din zona Argeşului, din toată Muntenia, dintre care amintim *Basme, oraţii, păcălituri, ghicitori*, apărut în 1867 şi în 1875. În colecţia „Biblioteca pentru toţi”, a fost inclus cu un volum de

[320] Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, p.881.

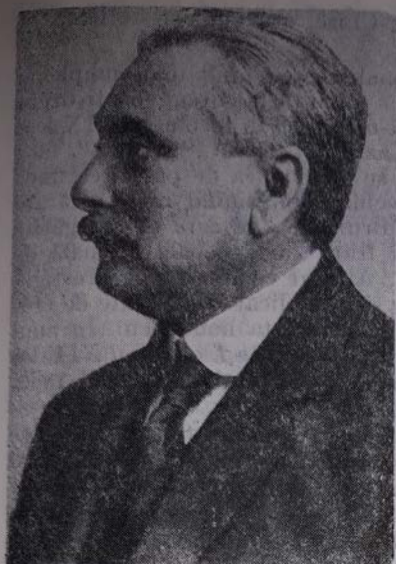

Oameni de cultură născuţi în Piteşti: Gh. Ionescu-Gion, Alexandru Davila, Dimitrie Dima,

194

Costin Petrescu, Alexandru Kirițescu, Tudor Teodorescu-Braniște.

Basme [321]. A fost militat înfocat pentru Unire, aşa cum se reflectă şi în unele din creaţiile sale literare.

Gh.I. Ionescu-Gion[322] este o personalitate cu mult mai complexă. El este un autentic cărturar, şi în această privinţă îl putem socoti drept cea mai aleasă personalitate pe care a dat-o Piteştii în secolul al XIX-lea. După ce urmează gimnaziul „Gheorghe Lazăr" şi liceul „Sf.Sava", face Facultatea de Litere din Bucureşti, unde se va bucura de preţuirea unor profesori ca: Haşdeu, Odobescu şi Urechia. Continuând în străinătate studiile, s-a întors cu un doctorat de la Bruxelles, pe care şi-l pregătise la Paris. A fost numit profesor de limba franceză la Şcoala normală de institutori de la Liceul „Matei Basarab". A avut colaboratori de prestigiu la ziarul „Românul", unde a fost redactor şi a publicat câteva sute de cronici, la „România liberă" (1877-1889), la „Revista nouă" etc. În anul 1884, la numai 27 de ani, a publicat volumul de erudiţie *Ludovic al XIV-lea şi Constantin Brâncoveanu* (VIII + 444 pag.). La 32 de ani, în anul 1889, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, care avea preşedinte pe Mihail Kogălniceanu. În anul 1899, în Editura Socec, va apare capodopera sa, monumentala *Istoria Bucureşcilor*, având VI + 818 pagini de format mare. Din anul 1890 până la încetarea din viaţă, în 1904, a fost vicepreşedinte al Ateneului Român. După moartea sa, valoroasa-i bibliotecă, conţinând peste 1.000 de volume, a fost donată oraşului natal şi face parte astăzi din fondurile Bibliotecii Judeţene Argeş şi ale bibliotecii Liceului „Nicolae „Bălcescu".

Dintre cei care s-au bucurat de preţuirea lui Gion şi care veneau adesea în casa lui din strada Lucaci nr. 38, astăzi str. Udrişte nr. 11 din Bucureşti, unde se ţineau adevărate şedinţe de cenaclu, de la care nu lipseau Haşdeu şi Tocilescu, Radu R. Rosetti şi Nicolae Grigorescu, Aristizza Romanescu, Haralamb Lecca şi Ludovic Dauş, a fost şi mai tâmărul N.I. Apostolescu. Profesor la Liceul „I.C. Brătianu" din Piteşti din anul 1899, când termină facultatea, şi până în anul 1918, când încetează din viaţă, în toţi aceşti ani , N.I. Apostolescu a desfăşurat o neobosită activitate de cercetător, publicist şi propagator al vastelor sale cunoştinţe, fie de la catedră, fie în cadrul unor întânliri cu public. În anul 1905, obţinând prin concurs o bursă, îşi începe pregătirea la Paris, în vederea susţinerii doctoratului. Teza sa, *L'influence des romantiques français sur le poésie roumanie au XIX-e siecle*, a fost susţinută cu mare succes în faţa unei comisii prezidată de Emil Picot. Publicată în 1909 la Paris, cu prefaţa de Emile Fauget, care o apreciază în mod deosebit, teza lui N.I. Apostolescu de la Sorbona rămâne unul dintre primele studii de literatură compararā de la noi[323].

În afara celor câteva lucrări apărute în volum, printre care şi *Istoria literaturii române*, tipărită în două numere - 35 şi 45 - din colecţia Biblioteca Societăţii „Steaua", Bucureşti, 1913, a avut colaborări valoroase la o serie de publicaţii de prestigiu ale vremii, cum sunt: „Revista pentru istorie, arheologie, filologie" a lui Gr. Tocilescu (aici i-a apărut, în anul

[321] G. Călinescu, *Istoria literaturii române*...,ed. a II-a, Bucureşti, Edit. Minerva, 1982, p. 337-339 şi 365.
[322] Silvestru Voinescu, *Argeşeni în spiritualitatea românească*, p. 47-61.
[323] Tradusă în anul 1980 de distinsul profesor piteştean de limbă franceză Ion Steriopol, care a fost căsătorit cu fiica lui N.I. Apostolescu, manuscrisul se află depus la Biblioteca Academiei

1902, articolul *Schitul Trivalea*, iar în anul 1911 însemnările *De pe valea Argeşului*), „Literatură şi artă română" a lui N. Petraşcu, „Noua revistă română" a lui C. Rădulescu-Motru, „Flacăra" a lui C. Banu, „Ţară nouă" a lui A. D. Xenopol şi Mihail Dragomirescu ş.a.

În Piteşti, pe lângă activitatea prestigioasă pe care a desfăşurat-o, N. I. Apostolescu s-a aflat în fruntea unor iniţiative, cum a fost aceea de a se ridica un bust a lui Gh. Ionescu-Gion.

Ca o încoronare a activităţii sale didactice şi ştiinţifice, în anul 1918 a devenit profesor la Universitatea din Iaşi, unde însă nu va ajunge, pentru că a murit cu puţin înainte de începerea anului şcolar[324]. În anul 1983, Editura Dacia din Cluj-Napoca i-a tipărit volumul *Studii şi portrete literare* (352p.)[325].

Contemporan cu N. I. Apostolescu la liceul piteştean a fost şi profesorul Emil N. Teohari. Acesta a desfăşurat o bogată activitate de popularizare a cunoştiinţelor ştiinţifice prin intermediul conferinţelor. În acelaşi timp, în ciuda faptului că era profesor de matematică, a colaborat cu cronici literare la reviste cum au fost „Convorbiri critice" şi „Noua revistă romămă".

În anii 1915 şi 1916, la Piteşti, vor apărea două dintre volumele cele mai cunoscute ale scriitorului Mihail Lungianu: *Gura iadului, Înseilări* (premiată la Academia Română) şi respectiv *Clacă şi robot* (care va cunoaşte patru ediţii).

Profesorul Mihail Iorgulescu de la liceul piteştean amintit va tipări, în anul 1915, un apreciat volum de traduceri, din poeţii francezii: Fr. Coppée, Leconte de Lisle, Lamartine, Paul Verlaine, Ch. Baudelaire.

Ultimul pătrar al secolului al XIX-lea ne atrage în mod deosebit atenţia primelor **tipografii** din oraşul Piteşti şi, în strânsă legătură cu acestea, a primelor publicaţii periodice. Apariţia tipografiilor, precum şi a primelor ziare piteştene, a fost impusă de avântul economic, al oraşului şi de relaţiile politice tot mai intense la care asistăm în această perioadă. Aşa se face că aici vor apare, până în 1900, un număr de 45 de ziare şi reviste.

Una din cele mai vechi tipografii din Piteşti a fost cea a lui Gheorghe Popescu, pusă în funcţiune cu o „presă rudimentară", în anul 1872[326].
Aici s-au tipărit primele trei ziare, care au apărut aproape simultan în Piteşti, în primăvara anului 1876. Interesele care au dus la apariţia acestor publicaţii sunt evidente. În subtilul fiecăruia dintre ele se fac aproape aceleaşi precizări: „Argeşulu"-diuariu judiciaru, comunalu, administrativu, „Desceptarea" – diar politic, literar şi comercial, „Salvarea"- diar politic, literar şi comercial[327]. În coloanele acestor ziare, în afara problemelor economice, cele mai multe de interes local, cărora li se acordă spaţiu, au apărut o serie de articole legate de ideea independenţei naţionale, larg dezbătută în această perioadă în întreaga ţară. Toate trei au avut însă o apariţie de scurtă durată.

Între 1878 şi 1882, în tipografia lui Gheorghe Popescu din Piteşti a apărut, de asemenea, gazeta „Cultura", în jurul căreia s-au grupat o

[324] Ion M. Dinu, *Nicolae I. Apostolescu*, Craiova, Edit. Scrisul Românesc, 1983.
[325] Ediţie îngrijită şi prefaţată de Ion M. Dinu.
[326] Augustin Z.N.Pop, *Istoria tipografiei în zona argeşeană şi a Oltului vestic*, Piteşti, 1970, p. 29.
[327] Nerva Hodoş, Al. Sadi-Ionescu, *Publicaţiile periodice româneşti*, tom.1, Bucureşti, 1913, p. 50, 197, 646.

serie de intelectuali, unii făcând parte şi din primul cerc socialist, organizat aici în 1877 şi reorganizat în 1880.

O publicaţie care a devenit cunoscută în întreaga Românie a fost „Ţăranul”, apărută iniţial, în 1881, la „Noua tipografie Niţă Rădulescu” din Piteşti. De la 1882 până la încetare, în 1884, s-a editat în tipografia lui Gh. Popescu. Este prima publicaţie din Argeş şi printre primele din ţară, care s-au ocupat pe larg de problema ţărănească. Redactorul său, tânărul învăţător din Muşeteşti, Constantin Dobrescu-Argeş (1856-1903), s-a impus, la sfârşitul secolului al XIX-lea, ca luptător ferm pentru drepturile ţărănimii. Programul publicaţiei a fost preluat cu 10 ani mai tîrziu de „Gazeta ţăranilor”, apărută tot în judeţul Argeş timp de câteva decenii, fiind tipărită în Piteşti, Muşeteşti şi în oraşul Curtea de Argeş.

Până la 1900, precum şi după acest an, în Piteşti s-au mai tipărit diferite ziare, gazete, reviste, cele mai multe fiind legate de interesele grupărilor politice şi ale notabilităţilor oraşului, aproape având o existenţă efemeră. Dintre acestea, s-au remarcat: „Piteşteanul” (noiembrie1882- ianuarie1883), care în numărul din 7 noiembrie 1882, a relatat cele 18 corporaţii existente în oraş, şi „Muncitorul” (ianuarie-iulie 1883), pe al cărui frontispiciu erau înscrise cuvintele: ”Reformele pe hârtie nu mai sunt de ajuns” sau „Libertatea este dreptul şi dreptul este libertatea”.

De reţinut că în Piteşti a fost tipărită, în anul 1890-1991, una dintre cele mai vechi publicaţii filatelice din România: „Curierul Mărcilor Poştale. Revista Timbrologica”, director – proprietar: I.M. Lazăr, având redacţia şi administraţia pe str. Șerban Vodă. De asemenea, în Piteşti au mai apărut câteva publicaţii satirice şi umoristice, dintre care menţionăm: „Ţăndărică” (1887), „Ochi Albaştri” (1908), „Scorpionu” (1912) şi altele[328].

Tot în această perioadă s-a editat „Şcoala rurală”, revistă cu apariţie lunară a învăţătorilor din întreaga ţară (iulie-decembrie 1898), având redacţia în comuna Prundu, azi cartier al Piteştilor. Din articolul-program spicuim: „Toţi meseriaşii din lume, împinşi de nevoile vieţii lor, au format societăţi şi întreţin jurnale... Noi n-avem nevoie de o revistă pur şcolară, în care fără patimă să ne putem spune cuvântul nostru, să ne arătăm păsurile şi să discutăm măsurile de învingere a tuturor piedicilor, greutăţilor ce ni se pun în cale?...”[329]

După anul 1900, numărul tipografiilor se va mării. În fruntea lor se va situa însă aceea a lui „Mihai Lazăr-Fiu” , care, fiind de mai mare capacitate şi avînd personal calificat, a realizat tipărituri de calitate. Proprietarul tipografiei, Mihai Lazăr-Fiu, era în acelaşi timp editor şi librar.

Începutul activităţii **teatrale** din Piteşti l-a constituit spectacolui din 30 martie 1830, cu piesa „Regulus” de H. J. von Collin, tradusă de Iancu Văcărescu, interpretată în româneşte de către un grup de elevi ai şcolii din Goleşti, în cadrul serbării de încheiere a anului şcolar, ce a avut loc într-o sală a oraşului Piteşti. Această reprezentaţie a însemnat un moment important în formarea şi dezvoltarea teatrului românesc cult.[330]

---

[328] *Ibidem*, p. 171, 710; *Publicaţii periodice româneşti...*, tom. II, Edit. Academiei, Bucureşti, 1969, p. 446, 612 (v. şi Anuarul Naţional al României. 1891-1892, Bucureşti, 1891, p. 398).

[329] Ilie Barangă, *Primele publicaţii periodice didactice din Argeş,* în Buletinul ştiinţific al Facultăţii de învăţământ pedagogic, Piteşti, 1980, p. 247-250

[330] Curierul românesc, anul II, nr. 8, joi 10 aprilie 1830, p. 29; Albina românească, 4 mai 1830, p.140-141; *Istoria teatrului în România*, I, Edit. Academiei, Bucureşti, 1965, p.150.

O altă ştire despre un spectacolul de teatru în Piteşti datează din anul 1841, când o trupă de actori francezi au dat o serie de spectacole în localul şcolii primare pe care o conducea Nicolae Simonide. Spectacolele s-au susţinut în această şcoală, deoarece noul local, construit în anul 1840, avea o sală cu mult mai mare decât celelalte, probabil construită în mod special pentru anumite festivităţi[331].

La 1848, în Piteşti fiinţa o trupă de teatru statornică pe care o conducea Constantin Halepliu[332]. Acest început creează interes, deoare ce în anul 1852 teatrul din Piteşti funcţiona „subt supravegherea cârmuitorilor, antreprenor fiind Ştefan Vlădeanu" . Constantin Halepliu era „subdirector, regizor şi profesor"[333]. Orăşenii au sprijinit activitatea teatrală locală prin liste de subscripţie.

În stagiunea 1852-1853, deschisă înainte de inaugurarea Teatrului Naţional din Bucureşti, în repertoriul teatrului din Piteşti au figurat 83 de piese supuse aprobării cenzurii. Printre acestea s-au aflat creaţii aparţinând dramaturgilor: Pelimon, Alecsandri, Racine, Molière, Labiche etc., precum şi lucrări originale ale lui Halepliu, cum sunt *Comoara închipuită*, *Cumplitul amăgit* şi altele. Tot în această stagiune s-a prezentat la Piteşti tragedia *Macbeth* de Shakespeare[334].

În perioada următoare, principalul animator al activităţii teatrale din Piteşti a fost A.N. Coculescu. Acesta a construit o sală specială, unde s-au susţinut cele mai multe spectacole un însemnat număr de ani. Aici au jucat o serie de reprezentanţi de seamă ai teatrului românesc: Costache Aristia, Iorgu Carageale, Mihai Pascaly şi alţii. Întru-un articol pe care I.G. Valentineanu l-a semnat în ziarul „Naţionalul" din 27 noiembrie 1858, se arăta: „În Piteşti, de asemenea, se află un teatru naţional. Sunt câţiva ani de când bravul român A.N. Coculescu, inspirat de nişte frumoase simţăminte,
luă singur iniţiativa şi cu fondurile sale creă un teatru, formă o trupă şi luptă din toate puterile pentru realizarea dorinţei sale şi susţinerea teatrului din oraşul său. Dar, din nefericire izolat şi nesusţinut de nimeni din compatrioţii săi cu mijloace, teatrul nu putu să se susţie totdeauna.
Acum reîncepu din nou prin concursul junelui actor D. Slăniceanu, care luă direcţiunea şi reuşi cu mai multe dificultăţi a forma o trupă"[335].

În anul 1859, pe scena piteşteană s-a jucat piesa lui C. D. Aricescu *Sărbătoarea naţională sau 24 Ianuarie 1859*, trupa fiind condusă de autor[336].

Pe la 1880, în Piteşti s-a construit o nouă sală, „Universala-Uklar"(astăzi corpul central al Fabricii de butoaie de pe strada Crinului), mai încăpătoare şi confortabilă, iar dimensiunile scenei au permis realizarea unor spectacole de amploare. În cursul anului 1886, în Piteşti, a existat, de asemenea, o trupă de teatru statornică. Aşa cum rezultă din adresa directorului acestei trupe, artistul Teodor Popescu, înaintată primarului oraşului, s-a solicitat o subvenţie pentru a acoperi o parte din cheltuielile bu-

---

331 Ioan Massoff, *Teatrul românesc. Privire istorică*, Bucureşti, 1961, p. 499; Gh. M.Franțescu, *op. cit.* ,p.68.
332 *Istoria României*, IV, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964, p. 763; *Istoria teatrului în România*, I, p. 232.
333 Ioan Massoff, *op. cit.*, p. 499.
334 *Istoria teatrului în România*, II, 1971, p. 42, 117; Massoff, *op. cit.* , p. 499; I. Horia Rădulescu, *Contribuțiuni la istoria teatrului în Muntenia(1833-1853)*, Bucureşti, 1935, p. 82-88, menţionează 64 de piese aprobate şi 20 respinse.
335 Ioan Massoff, *op. cit.*, p. 576.
336 C.D. Aricescu, *Scrieri alese*, Edit. Minerva, Bucureşti, 1982, p.176.

getare, ce se ridicau în timpul stagiuni de două luni şi jumătate la suma de 11.800 lei. Se preciza că trupa era formată din 17 persoane, iar abonamentele pentru întreaga stagiune nu se ridicau decât la suma de 1.800 lei „cu care nu se acoperă nici a cincea parte din buget[337] .

În stagiunea 1887, trupe de actori ale „Societăţii dramatice”, în frunte cu I. Anestin, Ştefan Iulian, Al. Marinescu ş.a., au organizat numeroase spectacole în Piteşti. Astfel, la 12 mai 1887, în sala teatrului „Universala- Uklar”, s-a jucat *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale. În august 1887, trupa lui Grigore Manolescu a prezentat în aceeiaşi sală, printre altele, drama *Hamlet* de W. Shakespeare[338].

În sala Uklar, care după 1890 se va numi „Universala Lehrer”, vor avea loc toate spectacolele de teatru, operă, operetă sau revistă, care se vor juca în acest oraş până în anul 1912, când Frantz Lehrer o vinde lui Gh. Iuneş, care o transformă în acelaşi an în fabrică de butoaie. La sfârşitul secolului trecut şi în primii ani ai secolului nostru, în această sală au jucat unele din cele mai mari figuri ale teatrului românesc, care în turneele lor prin ţară s-au oprit şi la Piteşti. Aici a apărut de mai multe ori cunoscuta companie Grigoriu, cu distribuţia ei de aur: Leonard, Maximilian, Carrussy, Ciucurete, Demion, Vermont[339]. Tot aici a jucat şi Constantin Nottara, în *Apus de soare* şi în *Vîforul*, şi a cântat trupa de operă italiană condusă de renumiţi dirijori. În sfîrşit, în sala „Universala Lehrer”, îşi va începe cariera de actor Panait Constantinescu, care şi-a legat numele de întreaga mişcare teatrală din Piteşti, începând cu primii ani ai secolului nostru şi până în anul 1954, când se stinge din viaţă pe scenă, interpretând rolul lui Husein Ben Ali din piesa *Drumul soarelui*, de Virgil Stoenescu.

Între 1912, când se închidea sala „Universala Lehrer”, şi 1915, anul cînd se va da în folosinţă „Teatrul comunal”, spectacolele vor avea loc în sălile Fostiropol şi Secărescu. Casa Fostripol, în care se improvizase sala de spectacole, este actuala clădire a restaurantului „Argeş”. În sala Secărescu a funcţionat în anii noştri cinematograful „Luceafărul”. S-a aflat lângă restaurantul „Argeş” şi a fost demolată în 1972.

Noul teatru s-a inaugurat în 1915. Aici s-a prezentat piesa lui Caragiale *O noapte furtunoasă*, jucată de un valoros colectiv de la Teatrul Naţional din Bucureşti (Iancu Petrescu, Ion Brezeanu, Nicolae Soreanu, Maria Ciucurescu, Maria Giurgea etc.)[340]. Antreprenorul teatrului comunal a fost, timp de mai mulţi ani, Panait Constantinescu. Aici au jucat în repetate rânduri, Constantin Tănase, Brezeanu, soţii Bulandra, Storin, Maria Filotti, Vraca şi alţi mari actori români. Tot aici a concertat, de mai multe ori, marele compozitor, dirijor şi violonist George Enescu. Între cele două războaie mondiale, în afara spectacolelor de teatru prezentate de diverse companii din ţară, în sala noului teatru din Piteşti au avut loc interesante activităţi culturale locale, în cadrul cărora au conferenţiat personalităţii de frunte ale culturii româneşti.

O bogată activitate ştiinţifică şi cultural-patriotică au desfăşurat, în Piteşti, Societatea culturală „Deşteptarea” (înainte şi după 1882), filiala Societăţii „Carpaţi”, înfiinţată în 1882, secţiunea Ligii Culturale, înce-

---

337 Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 16/36, 1886-1887.
338 *Dorinţa Argeşului*, anul II, martie-august, 1887; v. Nr. 26, din 9 august 1887, p.1-2.
339 Silvestru D. Voinescu, *Un secol de activitate corală la Piteşti*, Piteşti, 1971, p.16.
340 D. Căpitanu, *op. cit*., p.11; Arh.St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 30, 33/1909-1914*; Istoria teatrulu*i..., II, Bucureşti, 1971, p. 51

pând din anul 1891 şi filiala locală a Ateneului Român, înfiinţată în 1899 şi reorganizată în 1904[341].

Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea au existat preocupări, din partea unor piteşteni, pentru cumpărarea de cărţi, alcătuirea de colecţii de ziare şi reviste şi înfiinţarea de **biblioteci**.

Astfel, din scrisorile negustorului sibian N.D. Paciura, trimise unor confraţi piteşteni între ani 1812 şi 1820, afiăm că, „Prea învăţul Toma Mauriciu din Piteşti, primea de la N.I. Mavrodoglu şi de la Tiţu şi Constantin Nicolae din Veneţia colete cu următoarele mărfuri veneţiene: hârtie de scris, cărţi italieneşti...”[342] şi altele. Cărţi existau desigur şi în alte case, cumpărate din ţară sau din străinătate, pe unde proprietarii sau fiii lor umblaseră la învăţătură sau trimişi de interesele negoţului.

Prima şcoală publică din Piteşti (1833) dispunea în anul 1840 de bibliotecă, la care aveau acces nu numai elevii, ci şi cetăţenii oraşului[343].

La 25 mai 1852, revizorul şcolar Nicolae Simonide (fost învăţător al primei şcoli publice, de la înfiinţare până la 1843) raportează, printre altele, Eforiei şcoalelor ca în „bibliotecă” Şcoalei primare Domneşti nu se se mai aflau decât câteva cărţi[344].

Samuil Tărtăşescu, care conducea şi întreţinea pe cheltuiala sa „Şcoala de candidaţi”(la preoţie) de la schitul Buliga, avea aici o bogată bibliotecă personală şi este prinul piteştean despre care se ştie că a fost abonat la o revistă. El primea cu regularitate de la Braşov „Gazeta de Transilvania” (de la 1 decembrie 1849 „Gazeta Transilvaniei”), pe care o scotea Gheorghe Bariţiu. Samuil Tărtăşescu, a cărui genealogie poate fi urmărită câteva secole în urmă şi care se înrudea prin alianţă cu Cantacuzinii, fost locţiitor de episcop al Episcopiei Argeşului între 1845 şi 1850, trebuie socotit printre ctitorii culturii moderne din Piteşti. Despre biblioteca lui s-a vorbit mult timp în oraş. Acest fapt ar putea explica şi gestul Paraschivei Ştefu, proprietară din Piteşti, care în anul 1869, când îşi întocmeşte testamentul, lasă o sumă de bani pentru organizarea unei biblioteci publice. În actul autentificat la Tribunalul Argeş (nr. 15/1869) se spune: „...Vor fi datori moştenitorii mei să dea 200 galbeni austrieci pentru înfiinţarea unei biblioteci în acest oraş, publică, pentru instruirea poporului şi care doresc să poarte numele soţului meu pentru memoria în eternitate; această sumă de galbeni 200 se vor depune de către moştenitorii mei în termen de un an după decedarea mea primăriei, spre a executa imediat a mea dorinţă, fără a fi permis a se urma altfel”[345]. Testatoarea, încetând din viaţă în acelaşi an, la 20 februarie 1870, moştenitorul S. George Ştefu depune prinăriei oraşului suma de 2.350 lei noi. În petiţia pe care o depune primăriei cu această ocazie, face precizarea: „Scopul pentru care mătuşa mea face această donaţie primăriei este de a forma o bibliotecă publică, care să poarte numele Ştefu”.

---

[341] Maria Itu, *Forme instituţionalizate de educaţie populară în România 1859-1918*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1981, p. 32, 73, 91, 180; Ateneul Român. Monografie Întocmită de Virgil Cândrea, Ion Zamfirescu, Vasile Moga, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p.123, 226.

[342] RA, an.VIII, nr.1, 1965, p. 282.

[343] Gh. Pârnuţă, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, ; Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 13/130/1840.

[344] Gh. M. Franţescu, *op. cit.*, p. 17.

[345] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 13, cuprinzând dosarul Primăriei, nr. 28/1870-1886, referitor la Biblioteca publică Ştefu.

Primăria oraşului a amânat de la an la an înfiinţarea bibliotecii, până în 1878, când a intervenit ministru instrucţiunii publice, la care se plânsese executorul testamentar S. George Ştefu. În sfârşit, în luna august 1879 se organizează o licitaţie „...în pretoriul acestei primării pentru procurarea cărţiilor ...necesarii la înfiinţarea Bibliotecii Stephu din această comună...”, licitaţie în urma căreia librarul piteştean I. Raicovicescu se angajează să ofere cărţiile[346].

La 26 iunie 1880, primăria preda directorului gimnaziului cele 175 volume împreună cu inventarul lor, spre „ a le conserva”. În anii următori, bilblioteca este mutată la primărie, fapt ce îl determină pe directorul gimnaziului să ceară aducerea ei la şcoală, ocazie cu care face şi următoarea precizare: „Cărţiile sunt şi continuă să fie ale comunei, ele se vor ţine numai la gimnaziu, de unde procurarea şi lectura cărţiilor va fi mai accesibilă decât în birourile primăriei[347]. Conducerea primăriei a fost de acord cu această cerere, dar a dispus întocmirea unui regulament de organizare şi funcţionare a bibliotecii. Aprobat de Consiliul comunal la 16 martie 1886, regulamentul, care a fost tipărit şi care se păstrează la Arhivele Statului Argeş, stipula, printre altele, că biblioteca Ştefu va funcţiona într-una din camerele ginmaziului local.

Fondul de cărţi al bibliotecii a crescut în fiecare an, atât prin alocaţiile primăriei cât şi prin unele donaţii.

În anul 1904, biblioteca oraşului primeşte prin donaţie biblioteca istoricului Gheorghe Ionescu-Gion, imediat după decedarea acestuia, constând în peste 1.000 de volume, cărţi rare, în limbile franceză, latină şi română. La realizarea acestei donaţii, o contribuţie ce trebuie subliniată a avut Ana Ciupagea (1865-1908), femeie de aleasă cultură, actriţă cu studii dramatice la Paris, poetă autoare dramatică şi traducătoare, soţia lui Gh. Ionescu-Gion[348].

Salvată de ororile primului război mondial, această bibliotecă va constitui o valoroasă zestre cultutală cu care piteştenii se vor putea mândri.

Referindu-ne la **pictura** din epoca modernă la Piteşti, trebuie remarcată, în primul rând, activitatea zugravilor de biserici, care, mai ales în cea de a doua jumătate a secolului trecut, au avut foarte mult de lucru datorită numeroaselor restaurări şi modificări ce s-au făcut lăcaşurilor din oraş şi din împrejurimi.

Din această categorie de pictori se remarcă, în primul rând, Ilie Petrescu, fiu şi nepot de zugravi de biserici ce au condus şcoli de pictură în Piteşti, despre a căror activitate am vorbit într-unul din capitolele trecute. Pentru prestigiul de care se bucura, în anul 1864 a fost ales starostele breslei sale[349].

În bisericile Sf. Gheorghe şi Maica Precista se mai găsesc şi azi câteva icoane pictate de Ilie Petrescu, precum şi biserica Sf. Ilie, din parohia căreia făcea parte. Una din bisericile din împrejurimi, în care se poate vedea măestria greu de egalat a lui Ilie Petrescu, este cea din Călineşti (cătunul Turculeşti), pictată în frescă în 1972, împreună cu ajutorul său, Simion.

---

[346] N. Rizescu, *Primele biblioteci în municipiul Piteşti*, în Revista bibliotecilor, nr.9, 1969, p. 543-545.
[347] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 43 (Biblioteca publică Ştefu, adresa nr. 42/29. IV. 1885).
[348] *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Edit. Acaremiei, Bucureşti, 1979, p.186.
[349] Ion Gr. Rădulescu, *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti*, Piteşti, 1938, p. 28.

Ilie Pertescu se pare că a făcut şi pictură laică, aşa cum o dovedeşte autoportretul său, realizat după anul 1875 şi aflat în colecţia arhitectului Radu Petrescu din Bucureşti – fiul lui Costin Petrescu şi nepotul său - , în casa căruia se află o adevărară galerie de pictură a celor trei generaţii de pictori piteşteni[350].

Vorbind despre pictura laică, trebuie să semnalăm, în primul rând, prezenţa lui I.D. Negulici în Piteşti, proaspăt întors de la Paris în anul 1837.
Aici şi-a organizat un atelier de pictură, a deschis prima expoziţie de pictură din acest oraş şi a realizat, desigur, portretele unor oameni înstăriţi. Către sfârşitul aceluiaşi an, se va muta la Bucureşti[351].

În anul 1872 era numit profesor de desen la Gimnaziul din Piteşti Nicu V. Serafim, care făcuse studii de pictură la Paris. Se păstrează azi, în Biblioteca Judeţeană Argeş, în câteva colecţii particulare şi în patrimoniul bisericii Domneşti Sf. Gheorghe, o serie dintre lucrările sale.

De numele oraşului Piteşti se leagă şi activitatea de început a pictorului Costin Petrescu, născut aici în anul 1872. După terminarea Şcolii de Belle-arte (1897) şi a Şcolii de Arhitectură (1898) din Bucureşti, îşi completează studiile la Academia „Julien” din Paris şi la Viena. Costin Petrescu a dus mai departe şi a adăugat noi valenţe picturii murale pe care a învăţat-o de la zugravii de biserici ai Piteştilor. În anul 1886, în Piteşti, s-a născut pictorul Rudolf Schweitzer-Cumpăna, care, după terminarea studiilor în ţară, va aprofunda pictura la Berlin şi Paris. Reîntors în anul 1909, va expune câteva dintre tablourile sale în Librăria Mihai Lazăr-Fiu. În primele două decenii ale secolului nostru, pictorul care se stabilise la Bucureşti, s-a aflat adesea în Piteşti, unde se găseau părinţii, prin satele judeţului Argeş, pentru a face schiţe de case, costume şi animale de muncă, sau la Cumpăna, unde tatăl său conducea o exploatare forestieră, de unde a şi împrumutat numele sub care este cunoscut.

În domeniul **sculpturii**, trebuie semnalată, în primul rând, catapeteasma bisericii Domneşti Sf. Gheorghe, realizată în jurul anului 1870 de sculptorul Bibic, profesor la Şcoala de Arte frumoase din Bucureşti. În jurul anului 1900, în Piteşti erau mai mulţi pietrari care se întreceau în meşteşugul lor, fapt dovedit de numărul mare de monumente funerare, multe dintre acestea au o autentică valoare artistică. Printre acestea se numără şi câteva lucrări ale unor sculptori consacraţi, cum sunt: Carol Storck (fiul), sau I. Dumitrescu-Bârlad, care a fost profesor la Liceul „I.C. Brătianu” în 1913-1915. În anul 1907, Frederic Storck a realizat bustul lui Gh. Ionescu-Gion, dezvelit în anul 1911 în grădina Prefecturii de Argeş. Din 1966 bustul lui Gion se află în grădina Liceului „N. Bălcescu”.

În 1906, sculptorul D. Dimo-Pavelescu a executat, după un proiect al arhitectului Ion Traianescu, impunătorul monument al Independenţei, ridicat prin subscripţie publică, la întretăierea Bulevardului Republicii cu strada Craiovei. Datorită circulaţiei tot mai intense din anii de după 1950, monumentul a fost demontat şi reamplasat pe strada Crinului, în 1969.

În Piteştii secolului al XIX-lea, de mare prestigiu se bucurau, pentru arta lor, **argintarii**. Aceştia au jucat un anumit rol în activitatea economică a oraşului, dar noi îi semnalăm pentru valoarea artistică a unora

[350] V. Firoiu, *op. cit.*, p.45-46.
[351] *Scurtă istorie a artelor plastice R.P.R.*, II, Edit. Academiei, Bucureşti, 1958, p. 56.

dintre produsele muncii lor. În bisericile oraşului se găsesc o serie de obiecte de cult de mare valoare artistică, din argint sau argint aurit; dar dacă pe cele mai multe dintre ele sunt amintiţi domnitorii, numele celor care le-au lucrat nu figurează decât în foarte puţine cazuri. Ne atrag însă atenţia: „Rusu Argintaru”, care la 1867 îmbrăca o icoană împărătească la biserica Mavrodolu, şi „Ştefan Avramescu”, la care în acelaşi lăcaş, unde a ferecat în argint alte două icoane împărăteşti, în anii 1881 şi 1885. În anul 1869, un „Ştefan Argintar Piteşti” îmbrăcase în argint aurit o icoană împărătească, de aceleaşi apreciabile proporţii, la biserica Maica Precista. După maniera de lucru, apreciem că şi aici este vorba de Ştefan Avramescu despre care am pomenit. Pentru prestigiul de care se bucura în oraş şi printre cei de breasla lui, Ştefan Avramescu a fost ales, în anul 1864, starostele a două bresle (caz singular), a cincea din care făceau parte tâmplarii, dulgherii, ş.a. şi a şasea, din care făceau parte, printre alţii, argintarii, giuvaierii şi ceasornicarii.

Unele documente confirmă că în Piteşti erau argintari renumiţi cu câteva secole în urmă. Bunăoară, domnitorul Neagoe Basarab, nemulţumit de lucrul pe care i-l făcuse meşterul sibian Celestin Argintaru, scrie din Piteşti, la 18 decembrie 1518, căpeteniilor oraşului Sibiu: „...Avem noi destui meşteri cari ar fi putut mai frumos să facă decum a făcut el...”[352].

La începutul secolului nostru, cel mai cunoscut argintar din Piteşti era Gheorghe Petrescu[353]. După primul război mondial, s-au remarcat, de asemenea, o serie de bijuteri din această localitate.

În secolul al XIX-lea, mai ales în cea de a doua jumătate a sa, Piteşti cunosc prefaceri importante, atât din punct de vedere **urbanistic**, cât şi **arhitectural**. Se construieşte mult din zid şi se refac din acelaşi material locuinţe care au avut doar fundaţia de zid. În zona comercială a oraşului, care corespunde cu aproximaţie actualului centru urban, se construiesc clădiri cu parter şi etaj - spre sfârşitul secolului trecut şi începutul celui actual, cu parter şi două etaje - , dându-se construcţiei o dublă folosinţă: spaţiu comercial la parter şi locuinţă în partea superioară. În alte zone ale oraşului, păstrându-se tradiţia, noile construcţii de zid (unele pe pivniţe, cu grinzi, soluţie mai economică decât cu bolţi) se realizează numai cu parter, având spaţiu comercial pe stradă, iar cel care locuieşte şi atenansele spre curte.

Arhitectura populară, deosebit de bogată în această zonă, continuă să împrumute mijloace de exprimare în special construcţiei de locuinţe din oraş. Ceardacurile şi prispele se închid acum cu geamlâc şi, în primul pătrar al secolului nostru, acest element, relativ nou, evoluează într-o varietate de forme care atrag atenţia prin frumuseţe[354] . Până la demolarea lor, am avut numeroase cunstrucţii cu geamlâc în curţile interioare de pe străzile Şerban Vodă, Doamna Bălaşa şi Teiuleanu, şi se mai păstrează câteva exemplare valoroase pe străzile Sf. Vineri, Târgul din Vale şi Crinului.

Cele mai multe dintre construcţiile ce se vor ridica, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în primele două decenii ale secolului nostru,

---

[352] N. Iorga , *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ed. A II-a, Vălenii de Munte, 1925, p. 183-184.
[353] *Anuarul Socec*, Bucureşti, 1912, partea a 5-a, jud. Argeş, p.2.
[354] Alexandru Mulţescu, Maria Mulţescu, *Arhitectura în municipiul Piteşti din trecut spre viitor*, în vol. *Ecologie*..., p. 295.

îşi vor decora faţadele după moda timpului. Pe străzile Crinului şi Sf. Vineri, Târgul din Vale, Victoriei, Bulevardul Republici etc., se păstrează şi azi clădiri cu o remarcabilă arhitectură clasică (uneori de şcoală franceză), cum sunt: restaurantul „Argeş" de pe strada Victoriei, casa Aron Băiulescu din Târgul din Vale (azi sediul filialei Argeş a U.A.P.), Şcoala Populară de Artă (fosta casă Fostiropol), prima refăcută, iar celelalte două construite în jurul anului 1900 de meşterul Dumitru Ionescu, care a lucrat mult în Piteşti, până în anii primului război mondial, în aceeaşi manieră[355].

Numărul mare de construcţii care s-au făcut în Piteşti, în jurul anului 1900, a atras aici un grup de meşteri italieni ce s-au stabilit în oraş, impunându-se prin lucrările lor. Dintre aceştia îi semnalăm pe: Luigi Arganini, Crimino şi Salvatore Rosazza, Emile Sicar, Domenico Bertto şi Giuseppe Duratti, ale căror nume le găsim înscrise pe câteva clădiri monumentale, ridicate până în anii primului război mondial, şi în registrele fiscale ale primăriei oraşului[356] .

Cel mai mare constructor pe care l-a avut oraşul în această perioadă a fost însă inginerul Dimitrie Gh. Dima. În anul 1908, împreună cu inginerii Tiberiu Eremie şi Gogu Constantinescu (viitorul savant de renume mondial), a înfiinţat societatea de construcţii „Beton şi fier", prima societate de acest fel din ţara noastră[357]. În cadrul acestei societăţi, între 1909 şi 1012, s-au ridicat în Moldova o serie de poduri monumentale, la Tupilaţi peste râul Moldova, la Răcăciuni şi Adjudu Vechi peste Siret şi la Rogoza, peste acelaşi râu. Acesta din urmă, lung de 360 de metri, a fost cel mai mare pod din beton armat din ţara noastră până la data construirii lui, şi multi ani după aceea[358]. În perioada 1903-1908 a înălţat monumentala biserică Sf. Vineri din Piteşti, iar între anii 1912-1915, podurile de peste Argeş şi Râul Doamnei de lângă Piteşti, cu câte şase deschideri de arc de 30 de metri, care există şi astăzi, modernizate şi dublate în anii 1981 şi respectiv 1987. În Piteşti a mai construit Uzina electrică, Fabrica de Ţesătorie din cartierul gării, Uzina de apă de la Mărăcineni, o serie de locuinţe etc. Inginerul Dimitrie Dima s-a stins din viaţă în 1923, la numai 46 de ani[359].

De Piteştii ultimilor ani ai secolului al XIX-lea şi ai primelor două decenii din secolul al XX-lea, şi-au legat numele o serie de arhitecţi de valoare naţională, care au proiectat aici lucrări monumentale ce atrag şi astăzi atenţia. Astfel, după proiectul arhitectului Dimitrie Maimarolu a fost clădit, în anii 1897-1899, Palatul Prefecturii judeţului Argeş, astăzi sediul Muzeului judeţean. Dintre construcţiile care i-au adus faimă arhitectului Dimitrie Maimarolu (1859-1926) semnalăm Palatul Marii Adunări Naţionale şi Casa Centrală a Armatei din Bucureşti, apropiate ca stil academismului de şcoală franceză, ca şi lucrarea sa din Piteşti[360] .

Biserica Sf. Vineri, aşezată în partea de jos a oraşului, pe strada cu acelaşi nume, monument de excepţională valoare arhitectonică, a fost proiectată de Ioan Socolescu (1856-1924), în perioada când era preşedinte al Societăţii Arhitecţilor Români. El este şi autorul proiectului

---

[355] Petre popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, *op. cit*., p. 49-60.
[356] *Anuarul Socec*, p.1-2.
[357] Ion Ionescu, *Povestiri tehnice*, Edit. Universul, Bucureşti, 1944, p. 202.
[358] *Ibidem*, p.158.
[359] Silvestru Voinescu, *Argeşeni în spiritualitatea românească*, Piteşti, 1980, p. 33-37.
[360] Petre Popa, Silvestru Voinescu, Paul Dicu, *op. cit*., p. 45-60.

clădirii vechii primării, zidită în 1886 din îndemnul şi cu sprijinul lui Mihail Kogălniceanu. Prieten cu Gh. Ionescu-Gion, a făcut şi proiectul locuinţei acestuia, frumoasa casă de pe strada Udrişte nr.11 din Bucureşti.

În anul 1910 s-a construit, după planurile lui Enache Lăzărescu, fost profesor la Academia de Arhitectură din Bucureşti, clădirea Băncii populare, cu o arhitectură în maniera eclectismului de şcoală franceză, foarte la modă în această perioadă în ţara noastră. Aici funcţionează astăzi cinematograful „Modern" şi „Casa Tineretului".

Palatul justiţiei - din 1955 Palatul culturii - a fost edificat între 1912 şi 1914, tot după planurile lui Erache Lăzărescu, de dată aceasta în colaborare cu arhitectul Arghir Culina. Monumentalul edificiu are faţada principală în stil neoclasic, iar pe celelalte cele trei laturi se desfăşoară o arhitectură aparţinând eclectismului de şcoală franceză.

Până în timpul primului război mondial, după planurile arhitectului Arghir Culina s-a mai ridicat în Piteşti casa „Gr. T. Coandă", aşezată în parcul din spatele actualei primării a municipiului (cu o arhitectură în maniera specificului naţional care te trimite cu gândul la lucrările lui Mincu şi Cristofi Cerchez), iar după planurile lui Erache Lăzărescu, casa „Simian" de pe strada Justiţiei, în care se află azi „Casa Căsătoriilor".

În anii 1914-1915 s-a construit, după proiectele arhitectului Ion Simionescu-Piteşti, casa „Bobancu", situată pe strada 1 Mai. Cu o arhitectură de specific naţional, ea păstrează şi astăzi decoraţiile interioare executate de Rudolf Materna în 1915[361] .

În apropierea piteştilor, în fostul sat Florica – azi Ştefăneştii Noi –, pe domeniul ce a aparţinut familiei Brătianu, într-o poiană la poala pădurii unde fusese adusă bisericuţa lui Horea din Albac (demontată de aici şi reconstruită la Olăneşti), în anul 1898 s-a construit, după planul arhitectului Lecomte du Nouy, lăcaşul în care sunt îmormântaţi membrii cei mai de seamă ai acestei familii[362] .

Între anii 1912 şi 1915, aici au fost reconstruite, în forma actuală, după planurile arhitectului Petre Antonescu, cele două clădiri, castelul din parc şi fostele „atenanse", în care se află astăzi Staţiunea de Cercetări Viticole Ştefăneşti[363].

Începuturile vieţii **muzicale** în Piteşti trebuie căutate cu secole în urmă, când va fi limitată doar la cântarea omofonă în jurul stranelor bisericilor din oraş şi la muzica lăutarilor care cântau singuri sau în taraf, la petrecerile de familie sau ale obştei.

Prima formă organizată a vieţii muzicale în Piteşti este atestată documentar în 1866, cînd la 18 februarie se înfiinţează Societatea corală „Liedertafel", după dorinţa fondatorilor ei, meşteşugari de origine germană, veniţi din Transilvania aici, unde au găsit vad bun pentru desfacerea produselor muzicii lor. Corul acestei societăţii a funcţionat până în anii primului război mondial, antrenând în activitatea sa, încă de la primele începuturi, o serie întreagă de localnici, aşa cum rezultă din documentele vremii. Concertele corale se dădeau în sala Uklar de pe actuala strada Crinului sau la sediul societăţii, pe aceeaşi stradă.

---

[361] *Ibidem.*
[362] Sabina Cantacuzino, *Din viaţa familiei I.C. Brătianu*, Edit. Universul, Bucureşti, 1933, p. 249.
[363] Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României*, Edit. Academiei, Bucureşti, p.557.

Venirea în Piteşti a diaconului Teodor Băjenaru, fratele cântăreţului de operă Ionel Băjenaru, prilejuieşte înfiinţarea unui alt cor, în anul 1884, la biserica Domnească. Acesta a stat la baza Societăţii Muzicale Române „Dorul", al cărui iniţiator a fost tot Teodor Băjenaru. Societatea „Dorul" va desfăşura o activitate muzicală susţinută până în preajma prinului război mondial, timp în care îşi va schimba denumirea în „Dorul Carpaţiilor" şi apoi în „Armonia"[364].

În 1908, la Piteşti se constituie încă o societate corală, numită „Farmecul". Statutul societăţii relevă vederile înaintate ale autorilor săi, privind rolul social al corului în viaţa oraşului. Arătând care este scopul societăţii corale, în art.2 se spune: „ a) A dezvolta şi răspândi gustul muzicii în toate stratele societăţii; b) a înlesni iubitorilor de muzică mijloacele de a se cunoaşte şi împrieteni; c) a contribui prin artă la cultivarea şi dezvoltarea sentimentului naţional[365]. Sufletul acestei formaţii a fost profesorul de muzică Teodor Slăvescu, care timp de câteva decenii s-a aflat în permanenţă legat de viaţa culturală a oraşului Piteşti. Se mai păstrează încă, în colecţiile Bibliotecii Judeţene Argeş, câteva programe tipărite ale concertelor susţinute de Societatea corală „Farmecul" la 1909. În repertoriul corului figurau creaţii ale unor compozitori ca: Gh. Dima, I, Vidu, T. Popovici, Mandicevschi, Kreutzer, Verdi.

În anul 1913, la Piteşti a luat fiinţă un cvartet de coarde, din care, iniţial, au făcut parte Remus Macarie (profesor de ştiinţe naturale), vioara I, Stănescu-Delar (institutor, căzut în primul război mondial), vioara a II-a, Gh. Niţu (institutor), violă, şi Constantin Albu (profesor de muzică), violoncel. Cu componenţa diferită, acest cvartet a avut o activitate neîntreruptă până în anii socialismului, sufletul formaţiei rămânând tot timpul profesorul C. Albu.

În cea de a doua jumătate a secolului trecut, Piteştii au avut lăutari vestiţi. Ziarul local „Cultura", la 1 octombrie 1881, publică o cronică de „Const. I. Teiuleano", în urma unei serate organizată în salonul „Agop". În această cronică se spune, printre altele:..."Mai focos era însă arcuşul lui Tudorică! Când înceta muzica, începea la un moment, fără întrerupere, orchestra naţională, adevărată descendinte a lui Barbu Lăutaru, ba chiar a lui Chilom, rapsodul nostru concetăţean!...". Este vorba de Tudor Marinescu, care avea un taraf renumit ce se întrecea în vremea aceea cu tataful lui V. Teodorescu, tatăl renumitului chitarist de la sfârşitul secolului trecut, Tănase Teodorescu, şi bunicul lui Gheorge Teodorescu, ţambalist şi solist vocal, intrat în istoria muzicii lăutăreşti din ţara noastră sub numele de „Zavaidoc".

În primele decenii ale secolului nostru se vor afirma, de asemenea, lăutari vestiţi în Piteşti, din familiile Dinicu, Dură şi Dumitrescu, dintre care unii au cântat în mari restaurante din Bucureşti şi Piteşti. Ei s-au bucurat de prietenia lui Grigoraş Dinicu sau a lui Ghiorghiţă Dinicu-Piteşti şi au fost apreciaţi de locuitorii oraşului. Toţi aceştia şi-au adus contribuţia la viaţa muzicală din Piteşti până în anii războiului şi se vor alătura cu dăruire unor iniţiative după anul 1920[366].

Primele ştiri despre o manifestare **sportivă** organizată la Piteşti le avem de la 11 septembrie 1900, când se înfiinţează Societatea de gimnastică „Aquila", pe care o conducea Vasile Mândru, profesorul de specialitate de

---

[364] Silvestru D. Voinescu, *Un secol de activitate corală în Piteşti*, p. 10-29.
[365] Statutele Societăţii Corale Române „Farmecul", Piteşti, p. 10-29.
[366] Silvestru D. Voinescu, *op. cit.*, p. 58, 61.

la Liceul „I.C. Brătianu”. Această societate folosea pentru antrenamente sala de gimnastică a liceului, după ce în prealabil se obţinuse aprobarea ministrului[367]. Societatea Aquila îşi va prelungi existenţa până în anii primului război mondial, prin întemeierea unei societăţi similare, cu acelaşi nume, a elevilor din cursul superior al liceului[368].

Până în anii războiului, în Piteşti vor mai apare două societăţi sportive, şi anume: „Societatea de sport, arme şi gimnastică”, înfiinţată de Mihail Fărcăşanu în 1909, şi Societatea de sport „Viforul”, organizată în 1912 sub preşedinţia lui Ion Teodorescu. Ambele au avut o activitate efemeră.

La finele secolului al XIX-lea, în Piteşti s-a trecut la organizarea activităţii **turistice**. Principalul iniţiator a fost piteşteanul N.B. Pretorian, inginer silvic, membru fondator al Societăţii carpatine „Sinaia”, înfiinţată la 11 martie 1893, prima societate turistică românească[369] .

O importantă referire documentară asupra existenţei unui doctor în Piteşti datează din vremea lui Ion Gheorghe Caragea (1812-1818). La 15 aprilie 1815, vâlcenii reclamau domnitorului că Episcopia Râmnicului nu l-a mai plătit pe doctor, din care cauză a plecat, în timp ce Episcopia Argeşului, respectându-şi îndatorirea, a făcut ca piteştenii să aibă un doctor. La referatul de către domn al boierilor Grigore Brîncoveanu şi Constantin Nestor, care au cercetat plângerea vâlceniilor, se spune:”...căci asemenea se urmează şi în oraşul Piteşti – sut Argeş, având şi şcoală şi dohtor din ajutorul eparhiei şi al orăşenilor, ca să fie spre îngrijirea pătimaşilor bolnavi şi pentru învăţătura i procopseala celor sărmani şi lipsiţi...”[370].

Prin Regulamentul s-a înfiinţat un comitet care „...va fi însărcinat cu privegherea asupra stării sănătăţii în tot cuprinsul dinlăuntrul Prinţipatului şi pentru acest sfârşit se va împărţii Prinţipatul în şase părţi, ...cel de al patrulea, al căruia loc cel mai de frunte va fi Piteştii, va cuprinde judeţele Argeş şi Muşcelul...[371].

În luna aprilie 1831, în Piteşti a fost numit medic Vasile Ananici, care, aşa cum prevedea Regulamentul Organic, răspundea şi de judeţele Argeş şi Muscel. La sosirea lui în oraş, găseşte lucrând de mai mulţi ani aici pe doctorul empiric Nicolet Mavrolu, cu care neînţelegându-se, în anul următor demisionează. La 12 mai 1832 este numit în Piteşti doctorul Carol Sekely[372] În anul următor, doctorul Sekely se va ocupa şi de stingerea molimei de vărsat şi lingoare care bântuia la Câmpulung. În Piteşti a continuat să-şi desfăşoare activitatea Nicolet Mavrolu, care prepară şi medicamente până în 1837, când îl găsim printre pensionarii statului, remunerat cu o sumă de 80 de lei lunar[373] . În perioada 1833-1838 se organizează primul spital în Piteşti, cu o capacitate de 30 de paturi[374].

Din această vreme avem ştiri despre existenţa unor farmacii. Astfel, doctorul Iosif Baneş din Piteşti reclama „maghistratului”, în anul

---

[367] Arh. St. Pitești, fond Liceul de băieți, dosar 42/1900, f. 294.
[368] M. Bădescu şi N. Mateescu, *Liceul „N. Bălcescu”, puternic focar de învăţământ şi cultură. Documente inedite*., Piteşti, 1971. p. 161.
[369] Valentin Bordea, *Călătorie prin vreme*, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1979, p. 65-69.
[370] Pompei g. Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, 3, București , 1932, p. 299.
[371] Regulamentul Organic, secția II-a, art.187, București, 1832, p. 119.
[372] Pompei G. Samarian, *op. cit.*, p. 210.
[373] *Ibidem*, p. 338.
[374] Al. G. Gălăşescu, *Eforia spitalelor civile din Bucureşti*, Bucureşti, 1899, p. 345; Arh.St. Pitești. Fond Primăria orașului Pitești, dosar 40/1833.

1839, că la „spiţeria” oraşului, ucenicii lucrează fără nici un control asupra medicamentelor[375]

În anul 1840 se înfiinţează farmacia Fr. Eitel, preluată ulterior de Santang. În 1850 se înfiinţează farmacia „La Salvator”, aparţinând farmacistului Tekel, căruia i-au sucedat Weinhold şi Sahirkanier. Tot în anul 1850 se înfiinţează farmacia „La Esculap”, aparţinând familiei Schustre, urmată de Schiel. În 1898 apare la Piteşti „Farmacia Modernă”, aparţinând lui Ştefan Orezeanu.

Dezvoltarea spitalului, deşi acesta avea şi funcţia judeţeană, a fost foarte lentă, deoarece în anul 1859, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza a vizitat oraşul, se aflau tot 30 de paturi[376], număr care se menţine şi în 1866[377]. De-abia în anul următor, 1867, se vor mai adăuga încă cinci paturi[378]. Dezvoltarea oraşului impunea însă mărirea numărului de locuri în spital. Astfel, în 1879, aici erau 50 de paturi în care, din octombrie al acestui an şi până în octombrie 1880, au fost trataţi 1.067 de bolnavi[379].

Din documentele vremii aflăm că, în Piteşti, o serie de „babe” practicau medicina empirică, adesea cu rezultate nefaste. Această situaţie devine alarmantă în jurul anului 1885, fapt care îl îndeamnă pe medicul urbei să ceară primarului luarea unor măsuri, arătând printre altele că „...unele femei în timpul naşterii încă sunt asistate în loc de moaşe cu diplomă, numai de babe...”, stare de lucruri socotită ca „...fiind periculoase pentru femeile care nasc...” în aceste condiţii[380].

Referindu-ne la spital, vom constata că trecerea prin greutăţi şi lipsuri de tot felul. Aşa se face că în 1898, neavând un local adecvat şi personalul de specialitate necesar, funcţiona cu 45 de paturi, subvenţionat de Eforia spitalelor civile din Bucureşti şi de Primăria oraşului[381]. În acelaşi timp, spitalul era foarte slab utilat, fapt care reiese şi din adresa medicului Radu Ionescu către conducerea oraşului, prin care cerea suma de 80-100 lei pentru a cumpăra un set de instrumente necesare autopsiilor, deoarece „...judeţul are două...”cutii de asemenea instrumente, „...însă mai adesea aceste instrumente ale judeţului sunt afară în plăşi pentru constatarea morţiior bănuite”[382].

În anul 1906, Chiriac Vasiliu, locuitor al oraşului, donează casele sale şi terenul din strada Brătianu (azi 1 Mai)[383] , unde se va începe construcţia noului local în care, cu o serie de adăugiri, a funcţionat Spitalul judeţean până în zilele noastre şi în care funcţionează astăzi Spitalul „N. Bălcescu”. După zidirea noului local, spitalul din Piteşti va fincţiona din 1909 cu un număr de 100 de paturi, distribuite în trei secţii specializate: chirurgie, medicină intermă şi boli contagioase. Alte secţii ale spitalului se vor înfiinţa după primul război mondial.

Paralel cu acest spital, în oraş şi-a desfăşurat activitatea, uneori în aceeaşi clădire, Spitalul militar. Prima referire despre un spital militar permanent în Piteşti datează din perioada 1881-1882. În timpul războ-

---

[375] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar nr. 29/1839.
[376] *Ibidem*, dosar nr.114/1859.
[377] *Analele statistice ale României pe anul 1866*, Bucureşti, 1879, p.13.
[378] *Ibidem*, 1867, p.14-15.
[379] *Expunerea situaţiunei judeţelor pe anul 1880*, Bucureşti, 1882, p. 3.
[380] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar, 15/35, 1866-1867.
[381] *Raport asupra stării generale...a judeţului Argeş...pe 1898*, Piteşti, 1899, p.11.
[382] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, 15/35, 1886-1887.
[383] *Anarul oraşului Piteşti şi al judeţului Argeş*, Piteşti, 1925, p. 36.

iului de Independenţă, Spitalul militar, organizat în Piteşti, a desfăşurat o bogată activitate.

În 1883, Spitalul militar va funcţiona ca unitate a Diviziei a II-a, care s-a înfiinţat în acest an în Piteşti. Şeful Spitalului a fost numit locotenentul colonel medic George Dianu. Pe lângă spital funcţiona şi o farmacie.

Iniţial, unitatea a avut 22 de paturi. În anul 1886, se va muta împreună cu Spitalul judeţean în localul de pe strada Negru Vodă. Prin desfiinţarea comandamentului diviziei din Piteşti, în 1889, în oraş rămâne o „infirmerie centrală de garnizoană”, care în 1896 ia din nou denumirea de spital militar. Între anii 1913 şi 1919 acesta a fost mutat la Târgovişte.

Încă din ultimul pătrar al veacului al XIX-lea, şi Piteşti încep să apară câteva cabinete medicale particulare, care vor juca un rol important în prima jumătate a secolului nostru, în privinţa asistenţei medicale a locuitorilor oraşului. În 1912, în Piteşti îşi desfăşura activitatea un număr de aproximativ 20 de cabinete medicale şi 5 farmacii[384] .

Acesta este, în lini mari, tabloul activităţii din domeniile învăţământului, ştiinţei, artei, culturii, sănătăţii şi sportului propriu Piteştilor în epoca modernă, prin care oamenii acestor locuri şi-au adus o importantă contribuţie la formarea şi evoluţia naţiunii române.

Anii primului război mondial, în mod deosebit ocupaţia armatelor invadatoare, în zona Argeş-Muşcel, au adus oraşului şi locuitorilor lui nu numai pagube materiale, ci şi stagnarea vieţii spirituale, care se formase şi se menţinuse printr-o serie de acte de cultură. Reluarea muncii paşnice va reface, uneori din temelii, activitatea social-economică, urbanistică şi culturală, ce se va desfăşura în Piteşti, cu mai multă intensitate, în perioada înterbelică.

Marea Unire din 1918 va stimula şi în Piteşti obţinerea unor importante succese în unităţile de învăţământ, cultură, sănătate şi sport, dezvoltarea relaţiilor de colaborare cu diverse centre din Transilvania, ridicându-se, în acest mod, pe noi trepte, tradiţionale legături spirituale dintre locuitorii de pe versanţii Carpaţilor Meridionali.

[384] *Anuarul Socec*, p. 6-7.

Capitolul V

ISTORIA CONTEMPORANĂ A PITEŞTILOR

Istoria contemporană a României, inaugurată de Marea Unire din 1918, se caracterizează printr-o multitudine de aspecte, având o deosebită importanţă în existenţa multimilenară a locuitorilor din spaţiul carpato-danubiano-pontic. În această perioadă de şapte decenii, viaţa social-economică, politică şi culturală românească a parcurs mai multe etape, realizându-se trecerea istorică de la orânduirea capitalistă la socialism, de la o ţară preponderent agrară la societatea socialistă multilateral dezvoltată de astăzi.

Evenimentele memorabile din anul 1918 au stimulat evoluţia materială şi spirituală a tuturor localităţilor provinciilor istorice româneşti, aspect general în cadrul căruia se integrează şi situaţia interbelică a oraşului Piteşti. “Reformele din anii imediat următori încheierii primului război mondial au schimbat în chip radical vechile structuri sociale şi politice, dând naştere, din punct de vedere instituţional, unei Românii deosebite de cea veche”[1]. Influenţa acestora a fost resimţită din plin şi în desfăşurarea activităţii din cadrul reşedinţei judeţului Argeş, oraşul Piteşti evoluând de cele mai multe ori în consens cu tendinţele şi realităţile naţionale din anii 1918-1944.

Astfel, populaţia din Piteşti, asemenea tuturor cetăţenilor României, a beneficiat de prevederile legilor din anii 1920-1922 şi ale Constituţiei din 1923, a participat activ la alegerile care au urmat Marii Uniri, a acţionat cu vigoare pentru refacerea şi sporirea potenţialului economic, urbanistic şi cultural al oraşului, pentru depăşirea greutăţilor din anii crizei economice şi ai celui de-al doilea război mondial. În acelaşi timp, în Piteşti au avut loc o serie de importante acţiuni politice, desfăşurate îndeosebi de Partidul Liberal şi de Partidul Naţional-Ţărănesc.

[1] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire,* II, partea I, *1918-1933,* Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986, p. VII.

De asemenea, la Piteşti, în deceniile amintite, s-a dezvoltat mişcarea muncitorească. În unităţile de transport feroviar şi în cele ale industriei uşoare s-au organizat greve şi demonstraţii, iar la 8 mai 1921, secţiunea locală a Partidului Socialist a fost reprezentată, la Congresul de făurire a Partidului Comunist Român, de un delegat cu drept de vot imperativ. În anii următori, organizaţia comunistă locală, alte forţe politice şi progresiste locale au realizat numeroase acţiuni împotriva exploatării şi asupririi, a pericolului de fascizare a ţării, împotriva revizionismului, a dictaturii militaro-fasciste şi a războiului. Din Piteşti s-au remarcat, în perioada interbelică, importante personalităţi ale vieţii politice şi culturale româneşti.

Masele populare din Piteşti, organizaţiile politice progresiste au susţinut înfăptuirea revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, declanşată la 23 august 1944, lupta pentru obţinerea victoriei împotriva Germaniei naziste, iar apoi au participat cu deosebit entuziasm la înfăptuirea evenimentelor care au condus la transformări structurale în patria noastră.

Oamenii muncii din Piteşti, reprezentaţi, în anii socialismului, la toate forurile politice naţionale, au desfăşurat o permanentă activitate pentru construcţia economică socialistă, pentru crearea şi consolidarea industriei, pentru edificarea unui oraş modern, socialist. În ultimele decenii, municipiul Piteşti, asemenea tuturor localităţilor ţării, a înregistrat în toate domeniile creaţiei materiale şi spirituale un ritm înalt de dezvoltare, fiind astăzi unul dintre cele mai importante centre economice, urbanistice şi cultural-ştiinţifice ale patriei noastre socialiste. Prin strădaniile lor neobosite, sub conducerea Partidului Comunist Român, piteştenii s-au afirmat în cele mai diverse sectoare de activitate, ridicând astfel, pe noi trepte, calitativ superioare, tradiţiile existenţei şi luptei înaintaşilor lor. Ei conferă zilelor noastre strălucirea succeselor de seamă ce le înnobilează pasiunea şi dragostea faţă de localitatea în care trăiesc şi muncesc – municipiul Piteşti.

SITUAŢIA ECONOMICĂ ŞI SOCIALĂ A ORAŞULUI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

În anii de după primul război mondial, s-au accentuat preocupările pentru creşterea potenţialului economic al României. Valorificarea într-o mai mare măsură a bogăţiilor subsolului, introducerea masivă a forţei mecanice, calificarea muncitorilor, sporirea gradului de prelucrare a materiilor prime, precum şi diversificarea relaţiilor cu diferite firme din alte state au fost câteva dintre direcţiile care au condus la sporirea volumului producţiei industriale.

O anumită înviorare industrială a cunoscut în acest context şi oraşul Piteşti. La sfârşitul anului 1919, existau aici cinci societăţi industriale pe acţiuni: "Ţesătoria Română", "Societatea Anonimă de Electricitate", "Brutăria populară" şi două unităţi de băuturi gazoase. În oraş, funcţiona totodată o societate comercială de producţie şi consum pe acţiuni[2]. Dintr-o

[2] Ministerul Industriei şi Comerţului, *Statistica societăţilor pe acţiuni din România la finele anului 1919*, Bucureşti, 1922, p. 146-147, 244.

statistică din 1921, reiese, de asemenea, că în Piteşti erau mai multe ateliere de tip industrial, dintre care: două mecanice cu 50 de lucrători, şapte de tăbăcărie cu peste 50 de salariaţi şi patru de tâmplărie, în care lucrau 12 persoane[3].

Peste numai un an, în 1922, o altă statistică a înregistrat în Piteşti 20 de unităţi industriale, socotite a fi mai importante. Acestea erau prezentate pe ramuri de activitate. Astfel, în *industria prelucrării metalelor,* se aflau în funcţiune cele două ateliere mecanice amintite anterior, unde se realizau diverse maşini agricole şi piese de schimb, precum şi un atelier de prelucrare a aramei, din care se executau cazane primitive pentru fabricat ţuica, alambicuri sistematice şi unele articole pentru menaj. În ramura *industriei lemnului*, existau două ateliere de tâmplărie, având însă numai şapte muncitori, în care se făceau mobilă şi binale.

În ceea ce priveşte *industria chimică*, în Piteşti exista o fabrică de săpun pe str. Băilor, cu 25 de lucrători. Statistica a mai consemnat cinci unităţi ale industriei alimentare: două de ape gazoase, una de bere, "Brutăria populară" şi moara "Progresul", cu 56 de salariaţi, având o capacitate zilnică de măcinat de patru vagoane.

Cea mai importantă era, în 1922, *industria textilă*. La fabrica "Ţesătoria Română"[4], unde erau instalate 20 de războaie mecanice, lucrau 166 de muncitori, iar la "Textila Românească" din comuna suburbană Găvana, înfiinţată în anul 1914, dar care, în 1922, intrase parţial în producţie, existau 191 de războaie mecanice şi 45 de lucrători. Pe str. Viilor, se afla un atelier cu 25 de salariaţi, unde se confecţionau frânghii şi ştreanguri de in, tei şi cânepă. Tot în această ramură existau patru ateliere de *tăbăcărie,* cu 68 de lucrători, în care se produceau: talpă, toval, iuft, opinci, crupoane, hamuri etc.[5]

La acestea se adugă depoul C.F.R., Atelierele Centrale de poduri şi căi ferate, Societatea Anonimă de Electricitate şi un atelier de cărămizi, întregindu-se astfel tabloul unităţilor industriale mai importante din Piteşti, existente în 1922.

Statistica din anul 1923 consemnează înfiinţarea a încă două ateliere mecanice cu 35 de lucrători şi a unei unităţi de tăbăcărie, care folosea în medie 15 lucrători pe zi. A sporit, pe parcursul unui an, numărul de muncitori în aproape toate unităţile existente, cea mai mare creştere fiind la fabrica "Ţesătoria Română", unde lucrau, în 1923, peste 300 de persoane[6].

În anii următori, s-a extins capacitatea de producţie a unităţilor industriale existente şi au luat fiinţă altele noi. Astfel, în 1925, *fabrica de butoaie* a ajuns la capacitatea de 700. 000 de decalitri şi la un număr de 80 de lucrători[7]. În anul 1927, *industria prelucrării metalelor* a fost reprezentată prin două unităţi.Cel mai mare era atelierul mecanic "Gottwald Nicht", cu un capital investit de 44. 325 de lei aur, 17 maşini-unelte, o

[3] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 25/1921, f. 4-5.
[4] În 1933, la "Ţesătoria Română" din Piteşti, Laboratorul de psihotehnică al Universităţii din Bucureşti a organizat o secţie de orientare profesională, unde s-au efectuat experimente moderne, cu utilizări imediate (v. M. Todosia, I. Saizu, *Cultură şi economie…*, Edit. Junimea, Iaşi, 1986, p. 163).
[5] *Indicatorul industriei româneşti*, Bucureşti, 1922, p. 16-18, 31, 35, 92, 94, 123, 133-168, 218-219, 241-245, 259-270.
[6] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 4/1923-1924, f. 83, 94.
[7] *Anuarul oraşului Piteşti, Curtea de Argeş şi al judeţului Argeş – 1925,* Piteşti, 1925, p. 82.

putere instalată de 24 C. P. şi un număr de 42 de lucrători, în care se reparau maşini agricole şi industriale şi se turnau unele piese din fontă. Celălalt atelier mecanic, “Adolf Schweitzer”, avea un capital investit de 32.500 de lei aur, 11 maşini-unelte, o forţă de 14 C. P. şi un număr de 15 lucrători, folosiţi pentru repararea maşinilor agricole şi industriale. Comparativ cu 1922, când existau tot două ateliere, puterea instalată a acestora a sporit de la 13 la 38 C. P., iar numărul de muncitori a crescut de trei ori.

În continuă dezvoltare s-a aflat şi *industria textilă*. Alături de “Ţesătoria Română”, în anul 1927 funcţiona, cu toată capacitatea, şi “Textila Românească”. În cele două fabrici au lucrat, în acest an, peste 600 de muncitori, la cele 429 de războaie mecanice, faţă de 211 lucrători la cele 391 de războaie, în anul 1922. *Tăbăcăria* cuprindea, în 1927, tot patru unităţi, în care lucrau 77 de muncitori. Acestea aveau o putere instalată de 146 C. P. şi produceau anual peste 270 de tone talpă şi diversă pielărie.

Activitatea din domeniul *materialelor de construcţii* a fost reprezentată de o unitate în care se produceau ţigle şi plăci pentru trotuare. A existat, de asemenea, o unitate în care se realizau plăci de teracotă şi faianţă. Au mai funcţionat trei unităţi mai importante ale *industriei alimentare*: o fabrică de lichior, o moară în Târgul din Vale, cu 21 de valţuri şi două pietre, şi vechea fabrică de bere din Trivale.

În unităţile industriale din Piteşti au lucrat, în 1927, peste 900 de muncitori, cel mai mare număr, circa 600, fiind ocupat în industria textilă, urmată de ramura pielăriei şi industria alimentară[8].

În această perioadă, a funcţionat la Piteşti atelierul căpitanului Gheorghe Iov, instalat în str. Şerban Vodă, în care s-au confecţionat brâie medicinale. Pentru calitatea lor, se primeau multe scrisori de mulţumire din America, Africa, Asia şi, în special, din ţările balcanice. Maşinile şi aparatele folosite la confecţionarea brâului erau în exclusivitate invenţiile proprietarului. De altfel, Gheorghe Iov a fost autorul mai multor invenţii brevetate de guvernul român, cât şi de cele din Franţa, Polonia, Bulgaria[9].

În perioada crizei economice din anii 1929-1933, activitatea unităţilor industriale piteştene a fost afectată mai ales în direcţia scăderii nivelului producţiei, reducerii salariilor şi creşterii numărului şomerilor. Cu toate greutăţile specifice unei asemenea situaţii, unităţile economice din localitate nu şi-au închis porţile. Acestea au continuat să funcţioneze în condiţiile diminuării volumului de muncă, ceea ce a influenţat asupra nivelului de trai al salariaţilor industriali. Majoritatea atelierelor mici au reuşit să-şi desfăşoare mai departe activitatea, învingând, în multe cazuri, vicisitudinile anilor respectivi.

În perioada 1934-1940, deşi în Piteşti nu s-au înfiinţat mari întreprinderi industriale, totuşi a crescut rolul localităţii în economia naţională. “Prin poziţia sa geografică - aprecia o publicaţie locală din această perioadă – cât şi ca nod important de cale ferată, oraşul Piteşti a progresat, reuşind să fie unul din principalele debuşeuri de desfacere a mărfurilor şi cerealelor, locul de tranzacţii comerciale între localnici şi negustori de peste Carpaţi…, deşi în anii crizei mai multe firme cunoscute s-au prăbuşit”[10]. S-au deschis diferite ateliere cu profil industrial sau de prelucrare,

---
[8] *Indicatorul industriei româneşti*, Bucureşti, 1927, p. 33, 40, 175, 180-181, 185, 197, 322, 337, 345, 356, 387.
[9] *Tribuna Comerţului*, Piteşti, an I, nr. 10/1927.
[10] *Anuarul oraşului Piteşti…*,Piteşti, 1936, p. 28.

oraşul situându-se în continuare printre localităţile urbane cu o densă reţea de meserii, practicate tradiţional sau mai noi, aflate în pas cu vremea.

Astfel, în aceşti ani, s-a înfiinţat “Cooperativa Forestieră”, s-a organizat Asociaţia Anonimă “Fierăria Argeş”, s-a extins activitatea celor 11 ateliere de fierărie şi patru de dogărie, a crescut la 33 numărul atelierelor de încălţăminte, iar al celor de croitorie a ajuns la peste 50. Alături de acestea, amintim că în Piteşti, după diminuarea efectelor crizei economice, erau înregistrate în evidenţele Administraţiei Financiare şi alte tipuri de ateliere, cum sunt: 17 de curelărie, şapte de cojocărie, trei mici turnătorii, două “fabrici” de perii, fabrica de săpun “Gloria”, o strungărie, trei ateliere de sculptat în piatră, aparţinând lui Ştefan Arganini, Iani Kageorghis şi Nicolae Kagheorghis, trei stabilimente de tăbăcărie, având ca proprietari pe Nicolae Atanasiu, Nicolae Steflea şi Alexandru Uivary, două “fabrici” de tuburi, cinci boiangerii, 16 ateliere de tâmplărie mecanică şi manuală, patru instalaţii pentru producerea apei gazoase, 15 mici brutării, şase ateliere cu profil mecanic, patru ateliere pentru reparaţii electrice şi autotehnice, un atelier de vulcanizare, cinci tipografii (Artistica, Liga Poporului, Progresul, Română şi Transilvania).

Pentru a acţiona împotriva greutăţilor, micii industriaşi sau proprietari de ateliere din Piteşti s-au unit în Societatea “Cultura” a meseriaşilor patroni din judeţul Argeş, s-au înscris în Filiala locală a “Uniunii generale a micilor industriaşi din România”, la “Casa de Asigurări Sociale” sau în “Cercul orăşenesc comercial şi industrial”[11]. A continuat să desfăşoare activitate, în Piteşti, Camera de Comerţ şi Industrie afiliată, pe baza Legii din 30 aprilie 1934, la centrul Bucureşti[12].

După anul 1936, s-a extins activitatea productivă în unităţile feroviare locale, desfăşurată prin: Staţia C. F. R. Piteşti, Staţia C. F. R. Piteşti - Nord, Secţia de întreţinere L. M. I., Depoul C. F. R. şi Revizia de vagoane. De asemenea, datorită intrării în funcţiune a altor rute feroviare, s-a dezvoltat capacitatea Atelierelor Centrale de Poduri şi Căi Ferate. La Uzina Electrică, Uzina de Apă, la fabricile de butoaie, de bere şi de gheaţă, în abatorul comunal, precum şi în morile cu brutării “Progresul” şi “Viaţa” din localitate, producţia a sporit în comparaţie cu anii precedenţi. Aceeaşi situaţie favorabilă s-a înregistrat şi în cadrul celor două ateliere cu caracter metalurgic, dar mai ales în întreprinderile de textile, de tăbăcărie şi de încălţăminte, completându-se în acest mod tabloul industrial al Piteştilor din perioada finală a anilor interbelici.

Astfel, “Ţesătoria Română” dispunea, în anul 1937, de un capital rulant de 43.565.479 lei şi de un capital investit în maşini şi instalaţii în valoare de 58.900.084 lei. Unitatea avea o forţă motrice de 742 C. P., 300 de războaie şi o capacitate anuală de peste 7.000.000 mp ţesături de bumbac. În ceea ce priveşte “Textila Românească”, aceasta avea o forţă motrice de 345 C. P., 424 de războaie, o capacitate de producţie săptămânală de 50.000 m ţesături şi folosea, în medie, 475 de muncitori.

În aceşti ani, se dezvoltă fabrica de tăbăcărie “Titu Dumitrescu”, ajungând la o forţă motrice de 60 C. P., folosind, în medie, zilnic, 22 de muncitori. Dispunea de o capacitate anuală de producţie de 80.000 kg talpă şi crupoane, 32.000 kg piele toval şi blănculeţ, 15.000 kg piele pentru hamuri şi 8.000 kg diferite alte produse.

---

[11] *Ibidem*, p. 24 şi urm.
[12] *Ibidem*, p. 114.

Evoluează şi noua fabrică de tăbăcărie “Constantin Petrescu”, având o forţă motrice de 65 C. P. Folosea, în medie, 120 de muncitori şi avea o capacitate anuală de producţie de peste 50.000 de perechi de încălţăminte[13].

Statisticile din anii 1939-1940 au înscris, în 11 unităţi industriale din Piteşti, un capital investit de 150.733663 lei, o forţă motrice de 1924 C. P. şi 1.620 de salariaţi. Pe ramuri industriale, aceştia erau ocupaţi după cum urmează: 76 de lucrători în cele două întreprinderi metalurgice, 125 în trei unităţi de pielărie, 1.318 în fabrici de textile (81% din totalul muncitorilor din Piteşti), 30 într-o unitate de ceramică şi 71 în trei unităţi ale industriei alimentare[14].

În perioada interbelică, au continuat să se practice în oraş unele activităţi cu caracter agricol. Datele înscrise în actele oficiale relevă că în vatra oraşului se găseau 180 de hectare de teren arabil, cultivat cu cereale, 44 de hectare plantate cu pomi fructiferi, patru hectare plantate cu vii şi peste 30 de hectare de grădină, pe malul Argeşului[15]. La “Florica”-Ştefăneşti, se afla o fermă de stat. În Piteşti era sediul Camerei de Agricultură a judeţului Argeş.

Intrarea României în cel de-al doilea război mondial a determinat şi în activitatea industrială a Piteştiului o serie de modificări, mai ales în sensul reducerii capacităţilor de producţie şi diminuării numărului de salariaţi care au fost mobilizaţi. În anul 1941, în oraş au funcţionat cele două fabrici de textile, având numai 1.000 de muncitori, cu peste 300 mai puţin faţă de anii 1939-1940. Această situaţie s-a înregistrat şi la cele două fabrici de tăbăcărie (130 de muncitori), la atelierele mecanice (75 de muncitori), la cele două mori (100 de muncitori), precum şi la alte unităţi mai mici[16].

Din lipsă de materie primă, la începutul lunii septembrie 1942, secţia ţesătorie de la “Textila Românească” şi-a redus producţia cu 80%, iar secţia filatură a încetat activitatea[17]. În luna aprilie a aceluiaşi an, muncitorii de la Fabrica de tăbăcărie “C. Petrescu” au fost obligaţi să părăsească lucrul timp de mai multe săptămâni, tot din lipsă de materie primă[18]. La 18 iunie 1944, dintr-un tabel cu întreprinderile industriale care aveau mai mult de zece muncitori, reiese că, în oraşul Piteşti, existau numai zece asemenea unităţi: cele două fabrici de textile cu 564 de muncitori (faţă de 1.318, câţi erau în perioada 1939-1940); două mori şi “Brutăria populară”, cu 131 de salariaţi; două ateliere mecanice cu 92 de muncitori; două fabrici de tăbăcărie cu 99 de muncitori şi Fabrica de butoaie, cu 14 lucrători.[19] În comparaţie cu 1939-1940, numărul muncitorilor a fost redus cu aproape 44%. Cea mai afectată era fabrica “Ţesătoria Română”, unde numărul muncitorilor scăzuse de la 976, în 1939-1940, la 150, în iulie 1944.

Unităţile industriale au fost supuse regimului muncii în timp de război. Printr-un decret-lege, din 2 octombrie 1941, ziua de muncă în întreprinderi putea fi sporită până la 12 ore. În baza acestei legi, la 4 octombrie 1941, “Ţesătoria Română” din Piteşti a fost autorizată să lucreze 12 ore pe zi, pentru a termina la timp contractele îmcheiate cu Ministerul Înzestrării

---

[13] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 40/1938-1939, f. 17-19.
[14] Ministerul Economiei Naţionale, *Indicatorul industriei româneşti 1939-1940*, p. 65, 68, 169, 172, 175, 274, 276, 379, 409, 424.
[15] Arh. St. Piteşti, fond primăria oraşului Piteşti, dosar 31/1938, f. 354.
[16] *Ibidem*, fond Subinspectoratul muncii Piteşti, dosar 32/1941, f. 20-21.
[17] *Ibidem*, dosar 40/1942-1943, f. 68.
[18] *Ibidem*, dosar 43/1942-1944, f. 7.
[19] *Ibidem*, dosar 5/1944-1945, f. 123.

Armatei[20]. Mai mult de 10 ore pe zi au lucrat, în anumite perioade, şi muncitorii de la Fabrica de tăbăcărie "Titu Dumitrescu"[21], cei de la moara "Viaţa", de la "Brutăria populară"[22] şi din alte unităţi economice din oraş. La 18 iulie 1944, toţi muncitorii de la unităţile industriale din Piteşti, care aveau mai mulţi de 10 salariaţi, erau obligaţi să lucreze 10 ore pe zi[23].

Industria oraşului Piteşti a fost subordonată, în anii 1941-1944, intereselor de război ale Germaniei fasciste. Se înregistrează acum închiderea unor unităţi şi secţii; de asemenea, au avut loc numeroase conflicte de muncă, acte de sabotaj, alte acţiuni muncitoreşti. În urma evenimentelor din august 1944, activitatea industrială locală s-a încadrat în marele efort românesc, îndreptat în direcţia realizării dezideratelor noastre naţionale.

În ceea ce priveşte *activitatea bancară*, desfăşurată în Piteşti în perioada interbelică, se poate aprecia că evoluţia acesteia s-a făcut în consens cu industria, comerţul şi urbanistica locală. La sfârşitul anului 1919, în Piteşti au funcţionat şapte instituţii de credit: Banca populară, Banca Comerţului şi Industriei, Banca ţărănească "Trivalea", Banca "Creditul comercial", Banca "Piteşti", Societatea economică Argeş şi Banca "Buna Vestire"[24]. Prin intermediul acestor unităţi, statul român a sprijinit înfiinţarea şi dezvoltarea în judeţul Argeş a unor activităţi industriale, comerciale şi agricole, construirea de clădiri particulare, dotarea urbanistică a oraşului Piteşti. Aflate, de regulă, în sfera de influenţă a Partidului Naţional Liberal şi a Partidului Ţărănesc, ulterior a Partidului Naţional Ţărănesc, băncile din Piteşti au devenit, uneori, un element de factură politică.

Deseori, la schimbarea guvernului, a prefectului judeţului Argeş şi a primarului oraşului, unele unităţi bancare îşi încetau activitatea şi se înfiinţau altele noi. În anii precedenţi războiului, în Piteşti au existat, aşa cum arată un anumit anuar, 15 unităţi bancare şi de credit: Banca "Populară", Banca "Piteşti", Banca populară "Albina", Creditul Argeşului, Creditul Comercial, Creditul Muncii, banca ţărănească "Trivalea", Banca Comerţului şi Industriei, Banca Populară "Perseverenţa", Banca Pensionarilor Publici, Banca Populară "Furnica", Banca "Argeşul", Banca "Munţii - Coţi", Banca "Sindicatul Viticol" şi Federala "Argeş" a băncilor populare[25]. La acestea se adaugă Agenţia Piteşti a Băncii Naţionale a României. Capitalul pe care îl deţineau instituţiile financiar-bancare din Piteşti era modest, iar, ca urmare, sprijinul acordat solicitanţilor se dădea cu multă greutate, percepându-se dobânzi destul de mari.

Aflat la interferenţa dealurilor cu câmpia, la intersecţia unor importante căi rutiere şi feroviare, oraşul Piteşti a rămas, şi în aceşti ani, un important *centru comercial* şi de *tranzit*. Aşa de exemplu, prin cele 990 de firme comerciale, câte au existat în Piteşti în anul 1937, din care 57 cârciumi, 48 magazine de coloniale, 35 magazine de manufacturi, 27 de măcelării, 11 restaurante şi 10 pescării, s-au vândut şi s-au cumpărat importante cantităţi de produse industriale, alimentare şi materiale de construcţii.

---

[20] *Ibidem*, dosar 16/1941-1942, f. 14.
[21] *Ibidem*, dosar 40/1942-1943, f. 109.
[22] *Ibidem*, dosar 43/1942-1944, f. 206.
[23] *Ibidem*, dosar 5/1944-1945, f. 123.
[24] Ministerul Industriei şi Comerţului, *Statistica societăţilor pe acţiuni din România la finele anului 1919*, Bucureşti, 1922, p. 244.
[25] Institutul Central de Statistică, *Statistica societăţilor anonime din România*, XX, Bucureşti, 1938, p. 108; *Anuarul oraşului Piteşti…*, 1936, p. 29 şi urm.

Oraşul Piteşti a fost, în perioada interbelică, unul dintre principalele locuri din ţară de desfacere a cerealelor - grâu, porumb, orz, secară, precum şi a unor cantităţi de vin şi de ţuică. În renumitul “Târg săptămânal” de la Piteşti, aflat, în anii interbelici, acolo unde s-a construit ulterior punctul de confluenţă al cartierului “Craiovei”, s-au încheiat, în anul 1937, tranzacţii comerciale pentru 1.266.404 kg cereale şi 25.000 de vite mari şi mici, iar prin staţia C. F. R. Piteşti au fost tranzitate peste 21.000 de tone de diferite mărfuri[26].

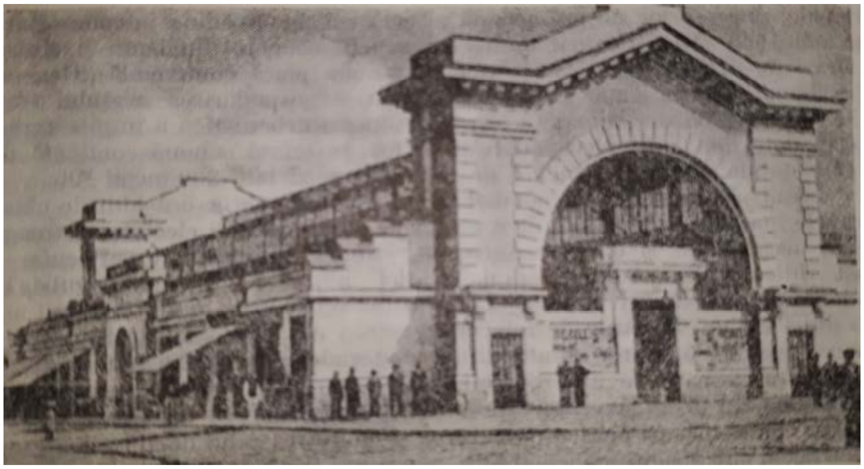
În zona centrală a Piteştilor, pe străzile Şerban Vodă, Doamna Bălaşa, Craiovei, Teiuleanu, Târgul din Vale, Brâncoveanu, Sfânta Vineri şi Viilor au fost înfiinţate noi magazine, unele dintre acestea destul de renumite, care au colaborat cu diverse firme din ţară şi din străinătate. De asemenea, la Piteşti a funcţionat, înainte de cel de-al doilea război mondial, pe strada Şerban Vodă, Societatea comercială româno-americană.

Cele mai intense puncte comerciale din Piteşti au fost: Piaţa Episcopiei din centrul oraşului, Piaţa “General Cristescu”, amenajată la intersecţia bulevardului cu străzile Trivale şi Maternităţii, zonele Târgul din Vale, Teiuleanu, Sfânta Vineri şi Craiovei. Deveniseră cunoscute, în aceşti ani, mai ales unităţile comerciale: “Dealul Topologului” (depozit de băuturi), cofetăria “Borănescu”, având sucursală în Craiova; magazinul de pielărie “Tigrul”; magazinul de coloniale “Alexandru Steriade”, casă fondată încă din anul 1900; magazinul şi croitoria “Avântul”; depozitul de produse petroliere “Petroleul”; magazinul de sticlărie fondat în 1881; Fabrica de ape gazoase “Aurora”; agenţia de transporturi, expediţiuni şi camionaj “Transrom”; hotelurile Spendid, Dacia, Metropol, Bristol, Comercial, Unirea, Central, Mielul Alb, Astoria; restaurantele şi berăriile Berbec, Spendid, Tic-Tac, Astoria, Elisee şi Vârful cu Dor; magazinul de vopsele “Coroana"; magazinul auto-electrotehnic “Ioan Teodorescu”; legătoria şi atelierul de rame-cartonaje “Traian Novacovici”, fondate în anul 1852, librăria “Staicu” şi multe altele.

În 1925, aşa cum s-a consemnat în Anuarul local din 1936, Camera de Comerţ şi Industrie Piteşti, înfiinţată în anul 1887, a cumpărat pe strada Brătianu (actuala Str. 1 Mai) un local propriu, plătind suma de 2,5 milioane lei. Vechiul sediu, aflat în Bulevardul Elisabeta, nr. 7, a fost folosit, în continuare, de Şcoala Elementară de Comerţ. Acest fapt demonstrează puterea financiară a Camerei din Piteşti, una dintre cele mai vechi şi mai active din România.
În anii 1941-1944, în Piteşti şi-au încetat activitatea peste 100 de magazine. Personalul folosit în reţeaua comercială a luat parte, deseori, la acţiunile antirăzboinice, iar majoritatea funcţionarilor comerciali s-au organizat în sindicate.

Oraşul Piteşti a cunoscut, în perioada interbelică, o anumită dezvoltare urbanistică. Astfel, s-au realizat mai multe edificii publice şi culturale, au apărut importante construcţii cu caracter comercial, s-au întreprins acţiuni pentru sistematizarea stradală, s-au extins reţelele de apă potabilă, de canalizare şi de iluminat public.
Printre cele mai de seamă construcţii ridicate în Piteşti în aceşti ani se înscriu: hala mare a oraşului şi hala mică de peşte, terminate î

[26] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 40/1938-1939, f. 15-17.

Hala oraşului, construcţie terminată în anul 1922.

anul 1922; Şcoala Normală (1922-1931); Casa Corporaţiunilor şi Asigurărilor Sociale (1923-1931); Liceul de fete (edificat în anii 1925-1928, după proiectul arhitectului Fakler); Administraţia Financiară (astăzi Primăria oraşului, lucrările s-au desfăşurat în anii 1934-1936, după proiectul arhitectului Statie Ciortan); Tipografia "Argeş" (1938); Casa Armatei, a cărei poartă de temelie a fost pusă la 7 iulie 1939 de primul ministru Armand Călinescu (arhitect Octav Doicescu); Casa Învăţătorilor (1940) şi altele.

Au fost refăcute, tot în aceşti ani, după avariile pricinuite de primul război mondial, podurile din beton armat de peste Argeş şi Râul Doamnei. Ca însemn de preţuire pentru fiii oraşului, ce s-au jertfit pe câmpurile de bătălie ale făuririi statului naţionl unitar român, în 1920 s-a amenajat Cimitirul Eroilor, în 1926 s-a construit "Poarta Eroilor", iar în 1937 s-a amenajat "Bulevardul Eroilor" din Piteşti[27].

În anii 1931-1938, prin "Contractul de drumuri", încheiat de România cu diferite firme străine, s-au modernizat peste 760 de km de şosele de importanţă naţională, în această acţiune fiind cuprinsă şi zona Piteştilor. Sub conducerea inginerului Elie Radu (1853-1931), s-a experimentat modernizarea D.N. Bucureşti-Piteşti, iar începând din anul 1933, inginerul Alexandru Ionescu (1905-1986) a condus lucrările de modernizare a D.N. 73 Piteşti-Câmpulung Muşcel-Rucăr şi ulterior a D.N. 7 Piteşti-Bucureşti. Tot în această perioadă s-a modernizat şi drumul naţional Piteşti - Curtea de Argeş.

Din iniţiativa Consiliului comunei urbane Piteşti s-au întreprins lucrări de sistematizare şi modernizare a unor străzi importante, cum erau: Libertăţii (astăzi Calea Bucureşti), Craiovei, Doamna Bălaşa, Teiuleanu, Plevnei şi altele, pe care au fost construite mai multe case cu două şi trei etaje. În anii 1936-1937, s-a amenajat bulevardul în zona Grădinii Publice din centrul oraşului. O serie de îmbunătăţiri a cunoscut pădurea

[27] Petre Popa, *Piteşti 600. Memento*, Piteşti, 1983, p. 73-87.

Trivale, pitoresc loc de promenadă al cetăţenilor oraşului, înfrumuseţată în anii 1930-1935 cu mai multe construcţii cochete de lemn şi câteva lucrări de artă[28]. În 1933, s-a amenajat noua piaţă comercială “General Cristescu”. În perioada 1930-1933, pentru gospodărirea oraşului s-au cheltuit circa 35 de milioane de lei[29]. Dezvoltarea urbanistică a impus extinderea dotărilor edilitar-gospodăreşti. A fost instalată o nouă conductă de apă potabilă, debitul ajungând de la 3.600 mc/zi la 7.200mc/zi[30].

Anii primului război mondial şi îndeosebi ocupaţia oraşului de către trupele inamice au produs grave perturbări iluminatului electric. Întreaga reţea aeriană, cât şi o parte din cea destinată iluminatului particular a fost ridicată din ordinele administraţiei militare, aducând pagube în valoare de aproximativ 1.400.000 lei. Cu toate măsurile luate în primii ani de după război, lucrările de refacere a reţelei electrice s-au desfăşurat cu mare încetineală, atât din cauza lipsei materialelor necesare, cât şi din cauza stării financiare în care se afla Societatea Anonimă de Electricitate Piteşti. (S. A. E. P.). În urma cererilor repetate ale locuitorilor, în vara anului 1926 au fost luate măsuri pentru procurarea şi montarea celui de-al treilea grup electrogen, cu capacitate de 550 C. P., precum şi pentru efectuarea lucrărilor de refacere şi extindere a reţelei electrice, lucrări încheiate, în linii mari, în 1929[31].

Evoluţia economică ulterioară şi creşterea numărului de locuinţe a determinat noi măsuri pentru a satisface solicitările de energie electrică. Ca urmare, la începutul anului 1939, producţia Uzinei electrice din Piteşti a fost cu peste 52% mai mare faţă de 1933. În anii care au precedat însă al doilea război mondial, ca urmare a învechirii utilajului şi a neîntreţinerii lui în bune condiţii, producerea energiei electrice în oraş a prezentat multe deficienţe. În perioada 1 noiembrie 1939-4 februarie 1940, au fost 13 întreruperi în furnizarea energiei electrice, iar între 9 februarie-4 martie 1940, curentul pentru iluminatul public a fost complet sistat[32].

Deşi s-au înregistrat unele sporuri în ceea ce priveşte extinderea reţelelor de apă potabilă şi energie electrică, totuşi, la sfârşitul perioadei interbelice, aproape jumătate dintre locuinţele oraşului nu erau racordate la sistemul local al apei potabile, iar 65% dintre familii foloseau încă lampa cu petrol. În ceea ce priveşte spaţiul locativ, o bună parte din populaţia oraşului trăia în încăperi insalubre, ocupate în proporţie de 1/3 de câte 4-6 persoane[33]. În anii războiului, această situaţie a devenit şi mai grea.

Ca şi în alte localităţi urbane din România, din punct de vedere social, în Piteşti s-a înregistrat, în perioada 1918-1940, o anumită creştere demografică, numărul locuitorilor ajungând la circa 28.000[34]. Totodată, s-au produs o serie de mutaţii în structura diferitelor categorii sociale ale populaţiei. Astfel, în anul 1930, unităţile industriale foloseau, în timpul

[28] *Presa*, nr. 101/1933, p. 2 şi 102 /1933, p. 2.
[29] *Gazeta argeşenilor*, nr. 2/1933, p. 3.
[30] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 18/1936-1937, f. 161; dosar 74/1936-1937, f. 21.
[31] C. Florea, *op. cit.*, p. 17-20.
[32] *Ibidem*, p. 21.
[33] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 40/1938-1939.
[34] *Anuarul oraşului Piteşti…*,1936, p. 28.

crizei economice, 2.116 persoane, adică aproape 24% din populaţia activă. Pe ramuri industriale, situaţia se prezenta astfel: 309 persoane lucrau în ramura metalurgică, 230 în cea a lemnului, 142 în construcţii, 1.010 în ramura textilă, 348 în cea alimentară, 52 în industria chimică şi a tiparului şi 25 în alte unităţi. În ceea ce priveşte locul ocupat în producţie, din datele recensământului se desprinde faptul că, din totalul de 2.116 persoane, un număr de 624 erau patroni, 859 lucrători, 453 ucenici şi practicanţi, 52 membri de familie, 77 servitori, 2 liber-profesionişti şi 48 aveau alte ocupaţii. Din populaţia activă a oraşului, un număr de 830 persoane lucrau în transporturi şi comunicaţii, 1.349 în comerţ şi 4.629 în alte activităţi[35].

În anii crizei economice, ca urmare a reducerii producţiei industriale şi meşteşugăreşti, în Piteşti a crescut numărul şomerilor. În anul 1931, spre exemplu, oficiul de plasare din Piteşti comunica organelor superioare: “Suntem asaltaţi zilnic de un număr important de muncitori manuali şi de meseriaşi de diferite categorii şi sexe, care solicită înscrierea lor pentru lucru”[36].

Aproape jumătate din numărul muncitorilor din Piteşti erau încadraţi în cele două fabrici de textile: “Ţesătoria Română” şi “Textila Românească”. La fabrica “Textila Românească”, din cauza greutăţilor privind aprovizionarea cu materie primă însă, era semnalată concedierea a numeroşi muncitori[37].

În cadrul unităţilor sanitare, s-au făcut noi dotări şi amenajări de spaţii, atât la Spitalul Orăşenesc, cât şi la Spitalul Militar. Totodată, au fost înfiinţate: Laboratorul de chimie şi bacteriologie, Dispensarul medical al circumscripţiei sanitare nr. 1 din piaţa “General Cristescu” şi Dispensarul medical al circumscripţiei nr. 2 din str. Craiovei. A crescut numărul de medici din instituţiile sanitare umane şi veterinare, s-au deschis noi cabinete particulare de specialitate[38].

Locuitorii Piteştilor au cunoscut întregul cortegiu de suferinţe pe care le-au adus ţării şi poporului român dictatura militaro-fascistă, ocupanţii hitlerişti şi războiul mondial. Încă din toamna anului 1939, ei au primit spre găzduire grupuri de refugiaţi polonezi. Un an mai târziu, piteştenii au fost profund indignaţi de apariţia ostaşilor hitlerişti pe străzile oraşului. După 22 iunie 1941, un însemnat număr de piteşteni au fost trimişi pe front, numeroase familii rămânând îndoliate.

În anii celui de-al doilea război mondial, situaţia materială a locuitorilor, asemenea celei din întreaga ţară, s-a agravat de la o zi la alta. S-a manifestat deschis indignarea faţă de politica guvernului antonescian, ce subordonase ţara intereselor Germaniei fasciste, precum şi faţă de continuarea războiului hitlerist.

Prelungirea zilei de lucru, intensificarea muncii în schimbul unor salarii reduse, scăderea tot mai accentuată a nivelului de trai, inflaţia şi specula au determinat frecvente manifestări de protest, sute de conflicte de muncă individuale şi colective în unităţile industriale şi în atelierele meşteşugăreşti din oraş. Numeroase asemenea conflicte au fost înregis-

---

[35] *Recensământul general al populaţiei României,* V, Bucureşti, 1940, p. XXII, XLIII, LXIV.
[36] N. N. Constantinescu, *Situaţia clasei muncitoare din România, 1914-1944,* Bucureşti, 1966, p. 249.
[37] *Fulgerul*, octombrie 1931, p. 2.
[38] *Anuarul oraşului Piteşti…,* 1936, p. 24.

trate la “Textila Românească”, unde condiţiile de lucru erau deosebit de grele[39]. Sărăcia, foamea şi mizeria au determinat şi celelalte categorii de oameni ai muncii din Piteşti să protesteze împotriva politicii dictaturii militaro-fasciste.

La situaţia economică dificilă a populaţiei din Piteşti s-au adăugat distrugerile provocate de cutremur, de inundaţii şi de bombardamentele aeriene. Astfel, cutremurul din noaptea de 9-10 noiembrie 1940 a avariat grav 15 imobile particulare, iar parţial 31 de imobile. Au fost, de asemenea, parţial avariate un număr de 18 construcţii proprietatea oraşului, printre care: Primăria, localurile judecătoriilor, Teatrul comunal, Hala de peşte, Secţia de pompieri, cele trei şcoli primare de băieţi, Şcoala primară nr. 2 de fete şi Uzina de apă[40].

De pe urma inundaţiilor din zilele de 11 şi 12 iulie 1941, au avut de suferit peste 170 de familii din oraş. Furia apelor a distrus digul de pe malul Argeşului, precum şi pavajul străzilor Vasile Lupu, Smeurei, Primăverii, Libertăţii etc., pe o lungime de peste 4 km.[41]

În cursul lunilor mai şi iunie 1944, oraşul a fost bombardat de trei ori – 6 mai, 6 iunie şi 4 iulie. Cele 210 avioane, care au zburat deasupra oraşului, au aruncat 455 de bombe cu exploziv şi două incendiare a câte 250 şi 500 de kg fiecare, în cantitate totală de 152.750 kg. Bombardamentele aeriene, îndeosebi cele din 6 mai, au curmat viaţa a 199 cetăţeni ai oraşului şi din satele apropiate, au rănit 269 de persoane, au transformat în ruine 246 de case, au avariat 530 de locuinţe şi au omorât 40 de animale mari (vaci şi cai). Au fost lovite de bombe un număr de 14 clădiri proprietatea oraşului, dintre care cinci au fost complet distruse, două grav avariate şi patru puţin avariate. Pagubele cauzate acestora, precum şi lucrătorilor de pavaje s-au ridicat la suma de 68.950.000 lei[42]. Din cele trei conducte de refulare a apei potabile, două au fost distruse[43]. Au fost, de asemenea, deteriorate conductele de canalizare şi reţeaua electrică pe mai multe străzi (Bd. Oraşului, Fraţii Goleşti, Sf. Vineri, D-na Bălaşa etc.), localitatea rămânând în mare parte fără apă şi lumină electrică.

Pagube însemnate au produs bombardamentele şi întreprinderilor economice: “Ţesătoria Română”, Şantierul de poduri C. F. R., Depoul de locomotive şi altele. A fost distrus podul de cale ferată de la Bănănăi, precum şi linia ferată, pe anumite porţiuni, până la ieşirea din staţia Piteşti, pe direcţiile Bucureşti şi Costeşti.[44]

Pe măsura agravării situaţiei economice şi a înrăutăţirii necontenite a condiţiilor de viaţă ale maselor populare, piteştenii şi-au manifestat deschis şi tot mai puternic nemulţumirea şi revolta împotriva politicii antinaţionale a dictaturii militaro-fasciste. Mişcarea de rezistenţă antifascistă, în frunte cu Partidul Comunist, şi-a adus contribuţia la victoria revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă din România.

[39] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 33/1941-1942, f. 39.
[40] *Ibidem*, dosar 38/1940, f. 208, 209, 256.
[41] *Ibidem*, dosar 30/1941.
[42] *Ibidem*, dosar 13/1944, f. 193, 210-211.
[43] *Ibidem*, dosar 19/1944.
[44] *Ibidem*, dosar 19/1944.

ACTIVITATEA ORGANIZAŢIILOR LOCALE ALE PATIDELOR BURGHEZE ÎNTRE 1918-1944

După hotărârea adoptată la Alba Iulia, de înfăptuire a Marii Uniri, la 1 Decembrie 1918, piteştenii au susţinut cu deosebit entuziasm, într-o delină exprimare de sentimente patriotice, desăvârşirea statului naţional unitar român. Ca dovadă, publicaţiile "Glasul Argeşului", "Lumea Nouă", "Vocea Argeşului", "Îndrumarea" şi "Glasul Ţărănimii", aparţinând diferitelor grupări politice, care s-au tipărit la Piteşti în aceşti ani, au exprimat în cuvinte alese, de mare sensibilitate, bucuria unirii Transilvaniei cu Ţara. La 2 decembrie 1918, "Vocea Argeşului" arăta: "Salutăm cu un deosebit entuziasm acest act unic în istoria poporului nostru şi suntem mândri că am trăit şi am muncit să-l vedem înfăptuit".

La 29 mai 1919, peste 1.000 de locuitori din Piteşti, făcând parte din diverse categorii sociale şi grupări politice, au participat la adunarea cetăţenească, prin care s-a manifestat cu putere în sprijinul activităţii delegaţiei române la Conferinţa de Pace de la Paris, felicitând-o pentru susţinerea dreptăţii cauzei româneşti, consfinţite de istorie.

În anii următori, la Piteşti, organizaţiile politice ale claselor dominante au desfăşurat o intensă activitate, influenţată, într-o mare măsură, de personalitatea liderilor unor importante partide burgheze, originari din această parte a României.

Iată, în continuare, selectiv, câteva dovezi în sensul ideii exprimate mai sus. Organizaţiile de la Piteşti, aparţinând diferitelor partide naţionale ale claselor dominante, şi-au înscris activitatea în cadrul general al evoluţiei vieţii politice, guvernamentale şi parlamentare interbelice. Astfel, în reşedinţa judeţului Argeş, aceasta radiind influenţă şi în celelalte localităţi, s-au dovedit active mai ales organizaţiile Partidului Conservator Democrat (Take Ionescu), Partidul Naţional Liberal, Partidul Ţărănesc, respectiv Partidul Naţional-Ţărănesc, ale Ligii Poporului, respectiv Partidul Poporului, Partidului Radical Ţărănesc şi organizaţia Partidului Naţionalist Democrat (Nicolae Iorga).

Activitatea şi influenţa acestor organizaţii locale s-au manifestat în consens cu sporirea ori diminuarea rolului partidelor politice respective în perioada interbelică. Un exemplu tipic îl reprezintă organizaţia locală a conservatorilor. Ca urmare a iniţierii şi înfăptuirii reformei agrare din anii 1920-1923, s-a redus simţitor forţa economică şi politică a moşierimii. În consecinţă, Partidul Conservator, înfiinţat oficial în 1880, condus între 1914-1925 de Alexandru Marghiloman, a trecut, în anii anteriori şi imediat următori primului război mondial, printr-o serie de transformări. În 1925, a dispărut de pe scena politică a ţării.

După primul război mondial, Clubul din Piteşti al Partidului Conservator Democrat (Take Ionescu), partid înfiinţat în anul 1908, prin desprinderea de Partidul Conservator (Al. Marghiloman), club din rândurile căruia au făcut parte câţiva mari proprietari de pământ din această zonă, printre care amintim pe Dumitru Nae Micescu, precum şi unii negustori ai oraşului, a slăbit considerabil, cunoscând sciziuni şi inconsecvenţe politice. Cei mai mulţi dintre membrii Clubului Partidului Conservator Democrat de la Piteşti au trecut la Partidul Poporului, condus de Alexandru Averescu[45].

[45] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *op. cit*, p. 44-45.

Înfiinţată la 1 aprilie 1918, la Iaşi, Liga Poporului s-a transformat, în aprilie 1920, în Partidul Poporului. Influenţa acestui partid în zona Piteştilor a crescut, ca de altfel în întreaga ţară, în condiţiile realizării reformei agrare, promisă ostaşilor români în tranşeele primului război mondial. Ca urmare, la alegerile parlamentare din 25-27 mai 1920, Partidul Poporului a obţinut victoria cu 42% din voturi. La aceste alegeri s-au dovedit active şi organizaţiile politice din Argeş. De remarcat faptul că, la alegerile precedente, din noiembrie 1919, Liga Poporului nu a participat. În asemenea situaţie, Partidul Ţărănesc a obţinut, în 1919, un număr de 61 de mandate, dintre care, în judeţul Argeş, şapte mandate, iar în judeţul Muşcel, patru mandate, deşi a avut opoziţia autorităţilor[46]. Din Comitetul Central al Partidului Ţărănesc, reorganizat imediat după succesul dobândit în alegerile din 1919, au făcut parte, printre alţii, Ion Mihalache (Muscel) şi Grigore T. Coandă (Argeş)[47].

Ansamblul condiţiilor de după primul război mondial a favorizat creşterea vertiginoasă a rolului economic şi politic al burgheziei, îndeosebi al grupărilor industrial-financiare. Ca urmare, în viaţa politică a României unite s-au consolidat poziţiile Partidului Naţional Liberal, condus, în perioada 1909-1927, de Ion I. Brătianu, argeşean de origine, “care copleşea cu personalitatea sa întregul partid şi, prin aceasta, întreaga ţară. Era distant, impenetrabil, rece şi tăcut ca un sfinx”[48]. Nicolae Iorga îl considera pe Ion I. C. Brătianu ca fiind “temutul domn neîncoronat al ţării, stăpânit din ce în ce mai mult de o păgână patimă de a domni”[49].

Organizaţia Partidului Naţional Liberal de la Piteşti s-a aflat permanent, până în anul 1927, sub influenţa directă a lui Ion I. C. Brătianu. Conducătorii locali, printre care amintim pe Honoriu Bănescu şi Vasile I. Vâlsănescu, au fost reprezentanţi ai băncilor sau unităţilor industriale din Piteşti, proprietari de pământ din zonele apropiate. Lunar, organizaţia P. N. L. a tipărit la Piteşti publicaţia “Viitorul Argeşului”.

Ion I. C. Brătianu a murit, pe neaşteptate, la 24 noiembrie 1927. În notele sale, viitorul prim-ministru I. G. Duca, referindu-se la cele ce au urmat după moartea fulgerătoare a lui Ion I. C. Brătianu, printre altele relatează: “Brătianu se ducea să doarmă somnul de veci, după o viaţă atât de strălucită în istoria neamului său, pe acelaşi deal pe care, cu 63 de ani înainte, văzuse lumina zilei. Se născuse la Florica, în vremurile României vasale, se odihneşte în pace tot la Florica, dar în vremurile României întregite”[50].

După moartea lui Ion I. C. Brătianu, organizaţia P. N. L. din Piteşti a fost mai departe în atenţia lui Vintilă I. C. Brătianu (1867-1930) şi a lui Constantin (Dinu) I. C. Brătianu (1866-1950), care s-a născut, de asemenea, la Ştefăneşti-Piteşti. Sunt înmormântaţi la subsolul capelei de familie de la Florica, amenajată în anul 1921, la aniversarea centenarului naşterii lui Ion C. Brătianu.

După retragerea, în noiembrie 1918, a trupelor Puterilor Centrale, în aproape toate judeţele ţării s-au realizat mai multe consfătuiri

[46] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura judeţului Argeş, dosar 260/1919.
[47] Ioan Scurtu, *Din viaţa politică a României, 1918-1926*, Edit. Litera, Bucureşti, 1975, p. 31-32.
[48] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 443.
[49] Nicolae Iorga, *O viaţă de om aşa cum a fost*, II, Bucureşti, 1934, p. 104.
[50] Mircea Muşat, Ion Ardelean, *op. cit.*, p. 858.

I.C. Brătianu şi Armand Călinescu, originari din Piteşti

ţărăneşti, având ca scop organizarea Partidului Ţărănesc. Zona Argeş - Mușcel avea deja o tradiţie în desfăşurarea activităţii politice în lumea satelor, iniţiată, aşa cum s-a arătat în paginile precedente, la sfârşitul secolului al XIX-lea, de Constantin Dobrescu-Argeş. La Piteşti, s-au tipărit diverse ziare şi gazete, în paginile cărora s-a luat atitudine faţă de situaţia grea a ţărănimii din această parte a ţării. Mai multe bănci cu sediul în Piteşti sau în comunele centrale de plăşi au susţinut activitatea economică la sate, contribuind la formarea burgheziei din rândurile ţărănimii. Au fost înfiinţate, totodată, federale ale băncilor din Argeş şi Muşcel, unele cooperative săteşti şi alte forme economice, prin care s-a influenţat organizarea politică a acestei clase sociale.

Printre iniţiatorii şi fondatorii Partidului Ţărănesc, la 5/18 decembrie 1918, s-a aflat, în primele rânduri, învăţătorul Ion Mihalache, născut la 3 martie 1882, în Topoloveni-Argeş (m. 1965)[51]. Ion Mihalache a absolvit Şcoala Normală la Câmpulung - Mușcel. La 18 ani a devenit învăţător, iar în 1916 a fost ales deputat. A urmat diverse studii la universităţi din Franţa, Elveţia, Iugoslavia, Anglia, Italia, urmărind mai ales organizarea ţărănimii din statele respective, obţinând titlul de doctor în ştiinţe politice. Era cunoscut ca un bun orator popular, care captiva auditoriul.

La 5/18 decembrie 1918, peste 160 de învăţători, preoţi şi săteni, delegaţi ai federalelor băncilor populare din opt judeţe, s-au adunat la Bucureşti, în localul Biroului Central al Federalelor, din str. Lipscani, nr. 80, şi au hotărât înfiinţarea Partidului Ţărănesc[52]. La 36 de ani, Ion Mihalache a devenit şef de partid.

[51] *Mic Dicționar Enciclopedic*, Bucureşti, 1972, p. 1421.
[52] Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 93.

Din Consiliul General al Partidului Ţărănesc, constituit în cadrul consfătuirii din iulie 1919, au făcut parte doi reprezentanţi ai argeşenilor: Grigore T. Coandă şi Armand Călinescu.

Prin intermediul oficiosului său, “Ţară Nouă”, prin consfătuiri şi întâlniri desfăşurate în aproape toate satele şi oraşele din România, Partidul Ţărănesc a devenit, în câteva luni, un adevărat partid naţional. Ca dovadă a creşterii rapide a influenţei sale, aşa cum s-a relatat, în alegerile din noiembrie 1919, Partidul Ţărănesc a obţinut un prim succes electoral.

De remarcat faptul că, în Piteşti, în cadrul campaniilor electorale pentru alegerile din 2-6 noiembrie 1919 şi din 25-27 mai 1920, precum şi în anii viitori, s-au confruntat importante forţe şi influenţe politice, cu deosebire între aderenţii la Partidul Naţional Liberal, Partidul Ţărănesc şi Partidul Poporului. Totodată, au intrat în luptele electorale şi socialiştii piteşteni.

Cele şase liste electorale depuse la Piteşti în anul 1920 atestă o viaţă politică locală densă, fapt ce se va perpetua în toată perioada interbelică. La alegerile din 1920, cele mai multe voturi le-au obţinut Partidul Poporului şi Partidul Ţărănesc, din partea căruia au intrat în Parlament trei deputaţi din Argeş şi trei deputaţi din Mușcel, adepţi ai politicii lui Ion Mihalache, din totalul de 25 de mandate parlamentare.

În Piteşti a continuat să desfăşoare activitate susţinută organizaţia locală a Partidului Ţărănesc, devenit, din 10 octombrie 1926, Partidul Naţional-Ţărănesc. În aceşti ani, organizaţia de la Piteşti a P. N. Ţ. a tipărit lunar publicaţia “Talpa Ţării”.

În perioada 1933-1939, organizaţia P. N. Ţ. din Piteşti s-a manifestat cu şi mai mare vigoare, în condiţiile în care Ion Mihalache a devenit preşedinte (1933-1937) al acestei importante forţe politice a României. A crescut, totodată, rolul politic al piteşteanului Armand Călinescu[53].

Armand M. Călinescu s-a născut la 22 mai 1893, în oraşul Piteşti. După absolvirea studiilor liceale, a urmat Facultatea de Filosofie din Bucureşti, a obţinut titlul de doctor în drept la Bucureşti şi apoi, în 1921, titlul de doctor în economie politică la Paris. A lucrat, pentru un timp, ca magistrat la Tribunalul Argeş, iar în 1919 a devenit membru al Partidului Ţărănesc. În anii 1928-1929, a fost prefect al județului Argeş.

La 28 decembrie 1937, este numit ministru de interne, fiind, totodată, ministru ad-interim la Ministerul Muncii, Sănătății şi Ocrotirilor Sociale (30 martie-4 aprilie 1938), ministru ad-interim la Ministerul Educaţiei Naţionale (iunie-decembrie 1938). La 1 februarie 1939, a devenit vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi, în acelaşi timp, ministru ad-interim la Ministerul Apărării Naţionale.

Începând din 7 martie 1939 şi până la 21 septembrie 1939, când este asasinat în Bucureşti de legionari, a ocupat funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniștri, deţinând totodată şi postul de ministru de interne. A fost deputat, din partea Partidului Ţărănesc, în anii 1922-1926, şi a Partidului Naţional-Ţărănesc, în anii 1926, 1928, 1931, 1932, 1933 şi 1937.

În cursul anilor 1930-1931, ca subsecretar la Ministerul de Interne, Armand Călinescu a desfăşurat o vastă activitate de identificare a cuiburilor legionare. În ianuarie 1931, a decretat scoaterea în afara legii a Gărzii

[53] Enciclopedia *Cugetarea*, Bucureşti, 1940, p. 155.

de Fier, a arestat şi a trimis în faţa tribunalului mai mulţi fruntaşi legionari, contribuind astfel la realizarea primei iniţiative politice, care a aparţinut P. N. Ţ., de a contracara, pe bază de lege, mişcarea legionară din România.

Atitudinea fermă a omului politic piteştean Armand Călinescu faţă de legionari a influenţat opinia publică, în sensul generalizării conştiinţei că fascismul reprezenta cu adevărat un pericol pentru naţiunea română. În privinţa apărării independenţei şi suveranităţii naţionale, cu ocazia întrunirii din mai 1939, de la Sala "Aro" din Bucureşti, Armand Călinescu se găsea pe o poziţie similară cu cea promovată de P. C. R.[54].

Lui Armand Călinescu, o asemenea atitudine politică faţă de fascismul internaţional, în special faţă de Garda de Fier, i-a fost fatală, întrucât legionarii, dirijaţi de noul lor lider, Horia Sima, aşa cum s-a arătat mai sus, l-au asasinat mişeleşte în ziua de 21 septembrie 1939. Este înmormântat la Curtea de Argeş.

La Piteşti au activat şi organizaţii ale Partidului Radical-Ţărănesc,în conducerea căruia s-a aflat juristul Alexandru Mâţă, exponent al aripii de stânga, şi ale Partidului Ţărănesc dr. Nicolae Lupu, partide care au intrat în componenţa Frontului Democratic, amplă alianţă antifascistă din România deceniului al patrulea al secolului nostru.

De asemenea, au activat, cu intermitenţe, organizaţiile locale ale Partidului Naţionalist-Democrat (N. Iorga) şi Partidul Naţional Creştin, care a editat, lunar, în Piteşti, publicaţia "Drum drept".

Deseori, oraşul Piteşti a fost vizitat, în perioada interbelică, de diverşi politicieni, dintre care amintim pe: Ion I. C. Brătianu, Vintilă Brătianu, Dinu Brătianu, Alexandru Averescu, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Armand Călinescu, Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, George Brătianu, Istrate Micescu şi mulţi alţii. Aici s-au desfăşurat reuniuni ale organizaţiilor diferitelor partide şi grupări politice.

În perioada interbelică, viaţa politică locală a fost influenţată, într-o oarecare măsură, şi de activitatea generalului Ion Antonescu, originar din Piteşti, comandant, între 1935-1936, al Diviziei a III-a Infanterie, cu sediul în capitala Argeşului. Deşi a avut o atitudine oscilantă faţă de partidele politice burgheze, de regimul carlist, precum şi într-o serie de probleme ale politicii externe a României, totuşi, în aceşti ani şi-a conturat convingerile politice, iar prestigiul carierei sale militare a crescut. Devenit ulterior conducător al statului român, preşedinte al Consiliului de Miniştri, iar la 21 august 1941 mareşal, Ion Antonescu a instaurat, între septembrie 1940-august 1944, un regim dictatorial, bizuindu-se pe aparatul represiv[55]. De-a lungul anilor, a venit de mai multe ori în Piteşti, unde a purtat discuţii cu oficialităţile judeţului sau cu conducători ai unor organizaţii politice locale, în calitate de şef al Marelui Stat Major şi de ministru al Apărării Naţionale.

În perioada interbelică, la Piteşti s-a aflat comandamentul Diviziei a III-a Infanterie, având sediul pe platoul Regimentului 6 Artilerie, şi Brigada a III-a Infanterie, cu sediul la regimentul nr. 4 Dorobanţi. Existau în Piteşti, de asemenea, Regimentul 4 Dorobanţi, Regimentul 6 Artilerie,

---

[54] Ioan Scurtu, *Viaţa politică a României, 1918-1944*, Edit. Albatros, Bucureşti, 1982, p. 160, 196, 249, 250.

[55] C. Căzănişteanu, V. Zodian, A. Pandea, *Comandanţi militari. Dicţionar*, p. 31.

Regimentul 1 Vânători (str. Negru Vodă), Escadronul Regimentului Călăraşi (str. Trivale), Compania de jandarmi (str. Şerban Vodă), Compania de pompieri (str. Smeurei), Manutanţa Militară (str. Negru Vodă), Spitalul Militar (str. Negru Vodă), precum şi Comenduirea pieţei, Cercul de recrutare şi Cercul Militar[56].

Viaţa politică locală a scăzut în intensitate în anii dictaturii regale, ai dictaturii antonesciene, precum şi în primii ani ai celui de-al doilea război mondial. De altfel, partidele burgheze nu au reuşit să asigure la Piteşti realizarea programelor promise în alegeri. Manifestările organizaţiilor P. N. L. şi P. N. Ţ. au intrat în directă contradicţie cu tendinţele dizidente ale unor membri ai acestor partide, care s-au ridicat împotriva războiului şi a continuării alianţei cu Germania hitleristă.

Mulţi locuitori ai Piteştilor au făcut parte din diferite unităţi militare angajate în luptele de pe timpul războiului, cu deosebire din Regimentul 4 Dorobanţi "Argeş", Regimentul 30 Dorobanţi "Muscel", Regimentul 1 Vânători, stabilit în Piteşti în anul 1931, Regimentul 6 Artilerie şi Regimentul 15 Artilerie, toate acestea constituite în Divizia a III-a Română.

Concomitent cu evoluţia, în anul 1944, a evenimentelor politice interne şi internaţionale, cetăţenii din Piteşti s-au îndreptat cu încredere spre forţele unite naţionale, democratice, care şi în această parte a ţării s-au impus cu autoritate, în frunte cu Partidul Comunist Român, în numele dorinţei românilor de a-şi făuri un nou destin istoric.

CONSOLIDAREA ORGANIZATORICĂ A MIŞCĂRII MUNCITOREŞTI LOCALE ÎN ANII 1918-1921

Dezvoltarea economică a oraşului, în mod deosebit apariţia a noi unităţi industriale, a determinat, cum era şi firesc, creşterea numărului muncitorilor, sporirea gradului lor de concentrare şi organizare, amplificarea luptelor sociale.

Muncitorimea din Piteşti, celelalte forţe politice democrate şi progresiste s-au înscris, între 1918 şi 1944, în lupta generală a poporului român împotriva exploatării şi asupririi, a fascismului, a dictaturii şi a războiului, pentru eliberarea socială şi naţională. Această activitate a fost puternic stimulată de Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Totodată, s-au realizat unele clarificări ideologice ale tacticii şi strategiei luptei clasei muncitoare, oglindite şi în schimbarea, la 12 decembrie 1918, a denumirii partidului din Partid Social-Democrat în Partidul Socialist din România.

Un moment important al mişcării muncitoreşti locale l-a reprezentat solidaritatea cu greva tipografilor din decembrie 1918, de la Bucureşti. În noaptea de 12/13 decembrie 1918, mai mulţi muncitori, printre care Florea Ispas şi Radu Vochin, membri ai Partidului Socialist, au răspândit în cartierele oraşului manifeste demascatoare la adresa politicii reacţionare a guvernului, cerând libertăţi democratice şi condiţii mai bune de viaţă pentru masele populare. La aflarea ştirii referitoare la declanşarea grevei din

[56] *Anuarul oraşului Piteşti…*, 1936, p. 22.

Bucureşti, ceferiştii din Piteşti, în mod demonstrativ şi în semn de solidaritate, au lăsat lucrul pentru câteva ore. În vederea reluării normale a activităţii, a fost necesară intervenţia armatei, care a efectuat unele arestări. Printre alţii a fost arestat şi Radu Vochin, fruntaş al mişcării muncitoreşti locale.
La Conferinţa Naţională a mişcării muncitoreşti din România, care a avut loc la Bucureşti, între 23-26 mai 1919, secţia Piteşti a partidului şi sindicatele au fost reprezentate de Florea Ispas şi Gheorghe Zamfirescu.

Organizaţiile sindicale locale s-au întărit numeric şi calitativ în anul 1919. Aşa de exemplu, cu prilejul desfăşurării la Ploieşti, în zilele de 21-23 iunie 1919, a lucrărilor Conferinţei Uniunii Sindicatului fier-metal, s-a evidenţiat existenţa în Piteşti a unei secţiuni locale a acestei uniuni, reprezentată la conferinţă, cu vot consultativ, de către Dumitru Simulescu[57]. A luat fiinţă, tot în aceşti ani, sindicatul local al muncitorilor ţesători.

În perioada 25 mai-16 iunie 1919, s-au ridicat la luptă muncitorii ceferişti din Piteşti. "De îndată ce greva lucrătorilor ceferişti din capitală a luat fiinţă, muncitorimea ceferistă din localitate s-a decis pentru a se solidariza cu întreaga muncitorime din ţară, formulând şi ea aceleaşi revendicări, dând dovadă de mult simţ de solidaritate, pe care şi l-a câştigat organizându-se în sindicatul ei de breaslă"[58]. Mulţi muncitori s-au strâns atunci zilnic la sediul organizaţiei locale a Partidului Socialist, pentru a putea riposta uniţi acţiunilor de constrângere desfăşurate de autorităţi. Cu toate că s-au efectuat multe arestări, totul a fost în zadar, întrucât "muncitorimea a făcut zid inexpugnabil în faţa prigoanei burgheze, susţinându-şi cu putere revendicările formulate"[59]. Greva ceferiştilor de la Piteşti, din iunie 1919, a durat două zile, după care, sub presiuni, a fost reluat lucrul.

Pentru a evita o nouă ridicare a muncitorilor la grevă, autorităţile locale au intensificat controlul asupra activităţii secţiunii locale a Partidului Socialist şi a sindicatelor, dezlănţuindu-se o intensă acţiune de urmărire a activităţii elementelor fruntaşe ale mişcării muncitoreşti. Articolul "Prigoana ce s-a petrecut în Piteşti", publicat la 29 iulie 1919 în organul de presă al Partidului Socialist, este edificator. "Ni se semnalează o adevărată prigoană ce s-a dezlănţuit contra tovarăşilor din Piteşti şi contra mişcării în general. Secţiunea este mereu vizitată de către agenţi care întrerup şedinţele, provoacă scandaluri şi arestează pe anumiţi tovarăşi, pe care cred că-i vor putea intimida, renunţând astfel de a mai participa la mişcare". În august 1919, a avut loc Adunarea Generală a secţiunii Partidului Socialist, care a analizat activitatea desfăşurată de clasa muncitoare în perioada de după primul război mondial. S-au stabilit noi măsuri, pentru a se intensifica pe mai departe acţiunile de luptă cu caracter politic şi economic.

În anul 1920, secţiunea din Piteşti a Partidului Socialist, care avea sediul pe str. Industriei, nr. 2, precum şi sindicatele au acţionat pentru desfăşurarea unei activităţi susţinute. S-a extins sfera de cuprindere a mişcării muncitoreşti locale, a crescut numărul membrilor Partidului Socialist şi ai sindicatelor[60]. Dările de seamă prezentate în cadrul adunărilor generale

[57] *Socialismul*, nr. 121 din 28 iunie 1919.
[58] *Ibidem*, nr. 138 din 19 iulie 1919.
[59] *Crearea Partidului Comunist Român*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 209.
[60] Petre Popa, *Mişcarea muncitorească din oraşul Piteşti în perioada avântului revoluţionar…*, St. Com. Piteşti, 1969, p. 247-249.

de alegeri ale secţiunii Partidului Socialist şi sindicatelor, consemnate de ziarul "Socialismul" la începutul lunii ianuarie 1920, au ilustrat nivelul activităţilor muncitoreşti din oraşul Piteşti. A fost relevat, printre altele, faptul că socialiştii din Piteşti au lansat, la începutul anilor 1920, un vibrant apel, adresat "Muncitorilor, Cetăţenilor şi Ţăranilor", pentru a se uni în lupta contra exploatatorilor. A fost ales noul Comitet al secţiunii partidului, format din: Al Mareşanu, Constantin Ivănuş, Florea Ispas, Gh. Dantuş şi Dumitrescu Nicolae, precum şi Comisia de revizie, formată din: Gh. Creţoiu, Tr. Duman şi Petre Vasilescu.

Comitetul Executiv al Partidului Socialist a hotărât integrarea în luptele parlamentare electorale din anul 1920 şi angajarea, cu sprijinul maselor largi populare, în acţiunea pentru câştigarea de cât mai multe locuri în forurile politice naţionale. La Piteşti, Partidul Socialist a desemnat următorii candidaţi: Gheorghe Cristescu (1882-1973) şi Vasile Anagnoste (1875-1963), reprezentanţi de seamă din conducerea centrală a Partidului Socialist, precum şi Ion Grigorescu, Constantin Ivănuş şi Florea Ispas (1890-1978), din partea Secţiunii locale[61]. În vederea participării la alegerile din 25-27 mai 1920, s-a elaborat o platformă electorală proprie a Partidului Socialist, iar în scopul atragerii ţărănimii s-a tipărit şi s-a difuzat broşura "Scrisori către ţărani".

Candidaţii socialişti au obţinut, în judeţul Argeş, următoarele rezultate: Gheorghe Cristescu, viitorul secretar general al P. C. R. – 905 voturi, Vasile Anagnoste – 898 voturi, Constantin Ivănuş – 897 voturi, Ion Grigorescu – 895 voturi, iar Florea Ispas – 894 voturi. În total, candidaţii au obţinut, în judeţul Argeş, 4.489 voturi, ceea ce reprezintă, în comparaţie cu populaţia înscrisă pe listele electorale şi cu condiţiile desfăşurării alegerilor, un însemnat succes[62]. Prezenţa pe listele electorale depuse de Partidul Socialist în Piteşti, în alegerile din mai 1920, a unor militanţi de frunte ai mişcării noastre muncitoreşti – Gheorghe Cristescu, Vasile Anagnoste şi Constantin Ivănuş – demonstrează că lupta clasei muncitoare din această parte a ţării era cunoscută şi apreciată pe plan naţional, reprezentând un cadru propice pentru susţinerea candidaturilor fruntaşilor Partidului Socialist. Succesul pe care l-a obţinut acest partid în ansamblul alegerilor din anul 1920 a arătat creşterea influenţei sale în rândul maselor populare.

Greva generală din 1920, punctul cel mai înalt atins de valul luptelor revoluţionare de până la crearea Partidului Comunist Român, a cuprins şi oraşul Piteşti. În lunile premergătoare declanşării grevei generale, s-au desfăşurat aici importante demonstraţii şi mitinguri.

În frunte s-au aflat muncitorii de la C. F. R., care s-au ridicat de mai multe ori, în perioada august-septembrie 1920, la luptă contra legislaţiei burgheze, pentru mărirea salariilor, achitarea acordului din timpul războiului, reducerea amenzilor şi condiţii mai bune de lucru. Astfel, la 12 august 1920, a avut loc la Piteşti o impunătoare demonstraţie[63]. Autorităţile locale au intervenit, operând numeroase arestări şi masive concedieri. Grupul de muncitori de la depou s-a solidarizat cu tovarăşii săi şi a suspendat lucrul, cerând, pe lângă reangajarea celor concediaţi, îndeplinirea mai multor revendicări. "Drept răspuns, un pluton de soldaţi cu puşti mitraliere a înconjurat depoul… şi a ordonat reluarea lucrului.

[61] *Socialismul*, nr. 80 din 16 aprilie 1920.
[62] *Ibidem*, nr. 115 din 1 iunie 1920.
[63] *Mişcarea muncitorească şi legislaţia muncii în România 1864-1944*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 88.

Muncitorii au răspuns că vor relua lucrul la ridicarea suspendării tovarăşilor lor. Li s-a ordonat să reintre în depou şi să predea sculele. Cum au intrat, soldaţii, după ordin, s-au năpustit asupra lucrătorilor şi au început să-i lovească cu paturile armei”[64].

În numărul 182 din 18 august 1920, ziarul “Socialismul” a anunţat că: “Muncitorimea din ţară se declară gata de luptă. Meetingurile şi demonstraţiile din Iaşi, Galaţi, Craiova, T. Severin, P. Neamţ, Piteşti etc.”[65] erau adevărate proteste împotriva legislaţiei burgheze, prin care se încerca oprirea valului grevist. Aceste consemnări s-au referit tot la marea demonstraţie muncitorească ce s-a desfăşurat la Piteşti în ziua de 12 august 1920, ca expresie a luptei făţişe, purtate cu autorităţile exploatatoare[66].

Proletariatul din Piteşti s-a înscris activ, prin acţiunile sale, în cadrul grevei generale. În toate unităţile industriale a fost întrerupt lucrul, iar grupuri masive de muncitori şi alte categorii sociale au demonstrat pe străzile oraşului. Revendicările cu caracter economic, printre care mărirea salariilor, îmbunătăţirea condiţiilor de muncă, salarii egale la muncă egală, s-au împletit cu cele politice. Pentru înăbuşirea grevei, în oraşul Piteşti autorităţile au folosit armata, a cărei intervenţie a fost operativă şi brutală. S-a efectuat un număr însemnat de arestări, au fost devastate sediile secţiunilor locale ale Partidului Socialist şi sindicatelor, recurgându-se din plin la bătaie şi la alte metode de intimidare şi constrângere. “Sunt în total aproape 20.000 de oameni în grevă. Iată lista completă a oraşelor ale căror ateliere, depouri, servicii de întreţinere şi revizii nu lucrează... Piteşti şi alte centre din ţară"[67], arăta un raport din anul 1920.

Sub titlul *Ce s-a petrecut la Piteşti*, în ziarul “Socialismul” au fost prezentate unele aspecte ale modului cum s-a înăbuşit greva generală în acest oraş: “Azi totul este devastat. Uşile sparte, firma organizaţiei distrusă, registrele vraişte”. Acest aspect l-a determinat pe autor să conchidă: “Am avut impresia că mă găsesc în sala clubului din Bucureşti, în primele zile de după 13 Decembrie 1918”. Comparaţia este semnificativă în ceea ce priveşte intensitatea grevei. În noaptea de 20/21 octombrie 1920, peste 600 de lucrători din oraşul Piteşti au fost arestaţi[68]. Numărul mare al celor reţinuţi demonstrează amploarea acestei curajoase acţiuni muncitoreşti. Intervenţia hotărâtă a autorităţilor a impus reluarea lucrului de către muncitorii din unităţile C. F. R. din Piteşti, la 22 octombrie 1920.[69]

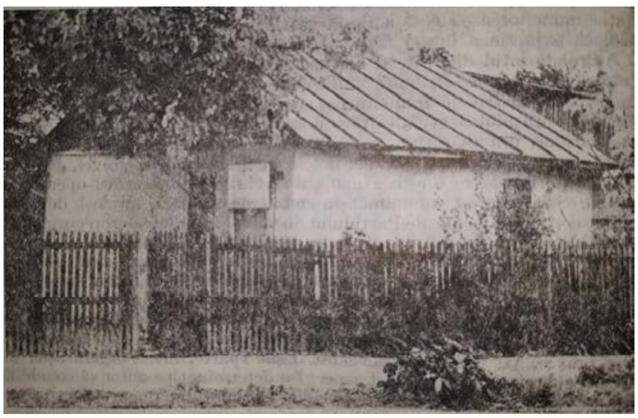
Acţiunile din Piteşti, desfăşurate în perioada avântului revoluţionar, stau mărturie forţei şi rolului pe cale le-a avut secţiunea locală a Partidului Socialist în rândurile muncitorilor. În aceşti ani, şi la Piteşti s-a vădit o intensă căutare pentru a ridica pe noi trepte mişcarea muncitorească locală. Fiind în permanent contact cu cei care militau pentru transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist, trăgând în mod judicios concluziile asupra neajunsurilor din activitatea ultimilor ani, mulţi membri ai secţiunii locale s-au dovedit sprijinitori fervenţi ai acestei acţiuni de mare importanţă în istoria noastră naţională.

---

[64] *Socialismul,* nr. 205 din 15 septembrie 1920.
[65] *Documente din istoria…,* Edit. Politică, Bucureşti, 1955, p. 472.
[66] *Mişcarea muncitorească şi legislaţia muncii în România 1864-1944,* p. 88.
[67] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti…,* Edit. Politică, Bucureşti, 1966, p. 353.
[68] *Socialismul,* nr. 259 din 28 noiembrie 1920.
[69] *Greva generală din România – 1920,* Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lângă C. C. al P. C. R., Bucureşti, 1970, p. 308.

Adunarea pentru desemnarea delegatului organizaţiei locale la Congresul Partidului Socialist din 8 mai 1921 s-a ţinut la Piteşti, în casa din str. Brădet, nr. 1, spre sfârşitul lunii aprilie 1921. Participanţii au ales în unanimitate, ca delegat cu drept de vot "imperativ" la Congresul din 8 mai 1921, pe muncitorul Radu D. St. Vochin (1893-1981), fruntaş de seamă al mişcării muncitoreşti locale, ce s-a afirmat încă dinainte de primul război mondial ca un bun organizator şi propagator al ideilor înaintate[70].

El a primit din partea alegătorilor mandatul de a vota fără rezerve şi în mod "imperativ" pentru transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român şi afilierea la Internaţionala Comunistă. Prin hotărârea adoptată, secţiunea locală a Partidului Socialist a devenit organizaţie a Partidului Comunist Român. În spiritul indicaţiilor, organizaţia locală comunistă din Piteşti a comunicat imediat hotărârea adoptată Comitetului Central al grupurilor comuniste.

Casa din str. Brădet nr. 1, sediul organizației locale a P.C.R. între anii 1921-1924

În ziua de 8 Mai 1921, s-au deschis la Bucureşti lucrările Congresului care a consfinţit, prin unanimitatea participanţilor, transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist Român. "Ţin minte că în dimineaţa acelei zile de neuitat, nota Radu Vochin, ne-am strâns toţi delegaţii la Bucureşti. Timp de două zile au avut loc discuţii pe marginea dării de seamă, delegaţii cerând în unanimitate transformarea Partidului Socialist în Partid Comunist. Prin vot am aprobat şi cu însufleţire cele 21 de capitole ale statutului partidului". Radu Vochin a fost arestat şi implicat în procesul intentat participanţilor la Congresul din mai 1921. El a semnat, împreună cu alţi militanţi ai mişcării noastre muncitoreşti, scrisoarea de

[70] *Crearea Partidului Comunist Român,* Edit. Științifică, București, 1971, p. 411. Radu Vochin s-a născut în 1893. Toată viaţa şi-a dedicat-o luptei clasei muncitoare. În ultimii ani a locuit la Rădeşti, com. Stâlpeni-Argeş.

protest adresată Adunării Deputaţilor, prin care s-a exprimat ferm idealul de libertate socială şi naţională, pentru care comuniştii români au acţionat consecvent încă de la înfiinţarea partidului lor[71]. În acest mod, delegatul muncitorilor din Piteşti a participat activ la unul dintre cele mai de seamă evenimente din istoria poporului român.

ACTIVITATEA COMUNIŞTILOR DIN PITEŞTI, A ALTOR FORŢE POLITICE DEMOCRATE ÎN PERIOADA 1922-1944

În perioada care i-a urmat Congresului din 8 mai 1921, organizaţia din Piteşti a Partidului Comunist Român a acţionat cu hotărâre pentru atragerea de noi membri, crearea unor grupuri de simpatizanţi în unităţile economice şi în satele apropiate, pentru difuzarea presei şi ajutorarea familiilor celor închişi, pentru o permanentă legătură cu conducerea centrală a partidului. Deseori, organele siguranţei statului au semnalat faptul că între comuniştii din capitală şi cei din Piteşti existau strânse legături în ceea ce priveşte difuzarea de materiale propagandistice.

La 7 octombrie 1921, spre exemplu, a fost reţinut faptul că mai mulţi membri ai Partidului Comunist Român, care lucrau în Bucureşti, aveau legături secrete cu organizaţia din Piteşti, în mod deosebit pentru sprijinirea celor implicaţi în procesul din Dealul Spirii[72]. La Depoul C. F. R., în alte întreprinderi şi ateliere din Piteşti s-au depus mai multe liste de subscripţii pentru colectarea de ajutoare băneşti, necesare celor închişi[73].

Activitatea comuniştilor, deşi s-a desfăşurat la început în condiţii legale, a fost totuşi strict urmărită de poliţie şi de siguranţă. La 17 august 1922, Ministerul de Interne a solicitat prefectului de Argeş să ţină într-o strictă observaţie mai multe persoane, printre care: Mărioara Băncişor, Nicolae Daneş, Florea Ispas, Florea Dardic, Ioniţă Gheorghe, Meilă Popescu, Grigore Mohanu, Nicolae Besmuş, Alexandru Olteanu, consideraţi comunişti sau cu vederi comuniste[74]. De reţinut faptul că, în 1923, conducerea P. C. R. a ajutat organizaţia de la Piteşti să se consolideze, fiind considerată una dintre cele mai importante din ţară[75]. Ca expresie a influenţei politice a organizaţiei locale a P. C. R., în februarie 1923, în locuinţa comunistului Florea Ispas, a luat fiinţă Clubul Tinerilor Muncitori din Piteşti şi a fost constituit un cerc al tineretului comunist din localitate. La scurt timp după începerea activităţii, organele poliţiei au efectuat, la 24 februarie 1923, o percheziţie la club şi au ridicat 100 de bonuri de subscripţie ale Comitetului de apărare a Partidului Comunist Român. De altfel, la Piteşti s-au făcut eforturi stăruitoare pentru strângerea de fonduri, în vederea ajutorării muncitorilor deţinuţi politici. La 1 februarie 1924 a fost evidenţiată, pentru această acţiune, organizaţia de la Piteşti, ca urmare a depunerii, prin

---

[71] *80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România. Documente. 1893-1921.*, Edit. Politică, Bucureşti, 1974, p. 834; v. *Secera şi ciocanul*, Piteşti, 7 mai 1966, p. 2.
[72] Arh. C. C. al P. C. R.., fond 95, dosar 1999, f. 12.
[73] *Organizaţii de masă legale şi ilegale create, conduse sau influenţate de P. C. R.*, I, Edit. Politică, Bucureşti, 1970, p. 4.
[74] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura judeţului Argeş, dosar 52/1922.
[75] Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 192.

secretarul său, Florea Ispas, a sumei de 1.307 lei, cea mai mare din ţară la data respectivă[76].

După ilegalizarea P. C. R., în 1924, în ciuda represiunilor, comuniştii din Piteşti au folosit multiple modalităţi pentru a menţine permanentă lupta lor revoluţionară, împletind frecvent activitatea legală cu cea ilegală. În aprilie 1925, Florea Ispas, secretarul organizaţiei locale de partid, a fost ales şi secretar al sindicatului mixt din Piteşti şi Curtea de Argeş. La 6 aprilie 1925 s-a organizat o primă întrunire în ilegalitate a comuniştilor din Piteşti, la care au luat parte, printre alţii, Radu Ionescu, Florea Ispas, Gheorghe R. Alexandru, Dumitru Manda, Nicolae Nicolescu, Radu Vochin şi Ilie Nicolescu, cunoscuţi propagandişti comunişti[77]. S-a hotărât să se continue, sub diferite forme, activitatea ilegală şi să se treacă treptat la organizarea de nuclee de partid pe ateliere şi fabrici.

În perioada stabilizării relative a capitalismului, amploarea grevelor a scăzut în comparaţie cu anii precedenţi. Totuşi, muncitorii din Argeş şi Muşcel au participat, în 1926, alături de cei din Bucureşti, Cluj, Timişoara şi Braşov, la unele acţiuni greviste, numărul lor fiind destul de mare în comparaţie cu alte centre ale ţării[78]. Comuniştii din Piteşti au sprijinit, în anii 1927-1928, activitatea pentru crearea Blocului Muncitoresc-Ţărănesc şi au desfăşurat activitatea prin organizaţia filialei locale a "Ajutorului Roşu", contribuind la susţinerea presei democrate[79]. A fost reorganizat, la sfârşitul anului 1927, grupul socialiştilor din Piteşti, membrii ai P. S. D. din România.

În timpul crizei economice din 1929-1933, au avut loc la Piteşti mişcări cu caracter revendicativ, la care au participat muncitori comunişti şi socialişti, alţi lucrători din economie, determinate mai ales de scăderea salariilor, creşterea şomajului şi a preţurilor. În anii 1929-1930, oficialităţile au fost nevoite să acorde ajutoare şomerilor, manifestându-se, totodată, tendinţa generală de reducere a mâinii de lucru[80]. De asemenea, s-au aplicat noi impozite asupra micilor proprietari, au crescut continuu preţurile la pâine şi la alte produse alimentare, înrăutăţindu-se şi situaţia categoriilor mijlocii ale populaţiei[81].

Pentru sprijinirea cerinţelor muncitorilor, începând din 1930, în Piteşti au fost reorganizate nuclee ale comuniştilor şi socialiştilor, la unităţile industriei textile şi la C. F. R., s-a reactivat filiala "Ajutorul Roşu", de care s-a ocupat mai ales tânărul comunist Petre Năstăsescu, deşi această activiatae era îndeaproape urmărită de poliţie. Astfel, într-un raport din 7 noiembrie 1930, se arăta că organizaţia din Piteşti a făcut legătura cu organizaţia comunistă şi conducătorii partidului din Bucureşti, iar la 15 decembrie 1930, organele locale de represiune sesizau că nu au identificat încă toţi aderenţii din Piteşti la politica Partidului Comunist Român, deoarece aceştia nu-şi manifestă ideile în public[82].

---

[76] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti…*, p. 627.
[77] Arh. C. C. al P. C. R., fond 95, dosar 1999, f. 12.
[78] *Istoria României în date*, Edit. Enciclopedică, Bucureşti, 1971, p. 334.
[79] Din memoriile, în manuscris, ale militanţilor comunişti locali, Florea Ispas şi Petre Năstăsescu.
[80] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 16/1930; *ibidem* dosar 27/1931.
[81] *Ibidem*, dosar 8/1929, 128/1932 ş.a.
[82] Arh. C. C. al P. C. R:, fond 95, dosar 1999, f. 123.

Politica financiară a guvernanţilor burghezo-moşiereşti faţă de salariaţi s-a resimţit în anii crizei cu toată puterea şi în oraşul Piteşti, ceea ce a afectat toate categoriile de muncitori, meseriaşi, funcţionari, precum şi pe pensionari. Mari nemulţumiri s-au semnalat în rândurile textiliştilor, din cauza salariilor reduse, pe care le primeau cu întârziere de luni de zile[83]. Au avut loc, de asemenea, adunări de protest ale comercianţilor şi meseriaşilor din Piteşti. La adunarea din aprilie 1923, aceştia cereau reducerea impozitului cu 50 la sută, precum şi desfiinţarea cifrei de afaceri la meseriaşi[84]. În ianuarie 1933 şi-au manifestat nemulţumirea faţă de prevederile noii legi a "impozitului pe lux", iar o delegaţie a prezentat memorii atât primului ministru Vaida Voievod, cât şi ministrului de finanţe, prin care s-a cerut desfiinţarea legii respective[85].

Totodată, învăţătorii şi profesorii din oraş nu au primit salariile câteva luni, iar funcţionarii de toate categoriile s-au arătat îngrijoraţi din cauza prevederilor legilor privind măsurile financiare şi punerea în cadrul disponibil. Ziarul local "Fulgerul" semnala că pensionarii făceau pelerinaj la uşa Administraţiei Financiare, cerând modestul lor drept, dar mereu erau izgoniţi.

În preajma grevelor de la Griviţa au avut loc mai multe adunări ale muncitorilor de la C. F. R., precum şi de la alte unităţi din Piteşti, în cadrul cărora s-a dezbătut ideea aderării la mişcarea grevistă generală, îndreptată împotriva exploatării şi aplicării curbelor de sacrificiu. Prin intermediul fochistului de locomotivă de la Depoul C. F. R. Piteşti, Alexandru R. Gheorghe, au fost răspândite, pe ruta Bucureşti – Piteşti – Piatra Olt, în mai multe rânduri, manifeste preluate de la Atelierele C. F. R. din capitală. Asemenea materiale de propagandă vor fi difuzate de către muncitorul Vasile Ilina şi cu prilejul zilei de 1 Mai 1933, mai ales pe traseele Piteşti-Costeşti şi Piteşti – Curtea de Argeş. Totodată, muncitorii de la unităţile textile s-au aflat într-o permanentă stare de agitaţie.

Frământări au avut loc şi în rândurile muncitorilor de la Fabrica de tăbăcărie "Titu Dumitrescu", Fabrica de încălţăminte "C. Petrescu"[86], precum şi în cele ale muncitorilor brutari, care, la 27 aprilie 1932, au pregătit declanşarea unei greve, care a fost însă înăbuşită de organele represive[87].

În condiţiile istorice ale timpului, când, pe plan european, fascismul a făcut paşi importanţi în sensul învrăjbirii popoarelor şi pregătirilor de război, la 28 mai 1933, a avut loc la Piteşti o mare demonstraţie antirevizionistă, organizată din iniţiativa Societăţii Demobilizaţilor "Mărăşti", în fruntea căreia se găsea colonelul Calotescu. Înfierând ascensiunea fascismului european, precum şi activitatea pro fascistă a unor grupări politice din România, prin cuvintele lor, Ioan Boerescu, decorat cu ordinul "Mihai Viteazu", institutoarea Tatiana Bobancu, în numele mamelor din Piteşti, profesorul Radu Petre, directorul Şcolii Normale,

[83] *Presa*, nr. 95 şi 108/1933
[84] *Fulgerul*, nr. 13/1932.
[85] *Presa*, nr. 90-91/ 1933.
[86] Arh. C. C. al P. C. R., fond 95, dosar 1999, f. 23.
[87] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 38/193, nepaginat, şi dosar 37/1932.

reprezentant al Ligii Culturale, filiala Argeş, şi alţi vorbitori, şi-au expus răspicat hotărârea de a apăra independenţa şi unitatea ţării, pământul lăsat moştenire de eroii neamului[88].

În octombrie 1933, s-au desfăşurat la Piteşti lucrările consfătuirii "Ajutorului Roşu", la care au luat parte delegaţi din Bucureşti, Transilvania, Banat, Dobrogea, Bucovina, Oltenia şi doi reprezentanţi din partea C. C. al P. C. R. Participanţii au analizat succesele şi limitele manifestate în activitatea organizaţiei "Ajutorul Roşu" din diferite regiuni şi au adoptat, în final, o serie de măsuri concrete[89].

În perioada care a urmat crizei economice, aşa cum s-a arătat în paginile anterioare, ritmul industriei locale a crescut, comparabil cu etapa anterioară, în timp ce nivelul de trai al maselor muncitoare a rămas pe mai departe scăzut, în raport cu creşterea costului vieţii. Aceasta va fi, în principal, cauza nemulţumirilor şi acţiunilor populare, la care s-au adăugat accentuarea procesului de limitare a drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, tendinţele de fascizare a ţării şi pregătirile de război.

Condiţiile cele mai grele de muncă şi de viaţă erau suportate, în primul rând, de muncitorii din unităţile industriale ale oraşului. Marea lor majoritate lucrau în locuri insalubre, cu utilaje în general învechite, fără măsuri care să le asigure securitatea muncii şi fără asistenţă medicală. Salariile destul de mici, în raport cu scumpirea nivelului de trai, neachitarea lor la timp, au provocat numeroase conflicte între muncitori şi patroni. Cele mai multe au fost la Fabrica "Textila Românească". Astfel, în ianuarie 1935, în rândurile muncitorilor de aici s-au semnalat agitaţii, deoarece nu primiseră salariile de patru luni[90]. În octombrie acelaşi an, un număr de 600 de muncitori au încetat lucrul şi au cerut conducerii fabricii achitarea salariilor[91]. La sfîrşitul lunii decembrie 1936, fabrica a fost închisă şi au rămas fără lucru aproximativ 800 de muncitori, iar patronii au fugit. Ei datorau muncitorilor, pentru salariu, suma de 2.800.000 lei, impozit fiscului 2.000.000 lei, precum şi 120.000 lei bani reţinuţi de la salariaţi şi neachitaţi Casei Asigurărilor Sociale din Piteşti[92].

Existenţă nesigură şi grea au avut şi alte categorii sociale. În adunările din ianuarie şi mai 1935, micii comercianţi şi meseriaşi din Piteşti au protestat împotriva "impozitelor excesive"[93]. În primăvara anului 1936, învăţătorii din Piteşti şi judeţ au organizat un congres, pentru a protesta împotriva scăderii salariilor. În telegramele trimise regelui, primului-ministru, ministrului finanţelor şi ministrului învăţământului şi cultelor, printre altele arătau: "Faţă de scumpirea excesivă a vieţii, care creşte în fiecare zi, învăţătorimea nu mai poate face faţă nici celor mai elementare necesităţi ale traiului cu salariile de mizerie…"[94]. Tot ca urmare a nivelului de viaţă scăzut, mulţi locuitori datorau, în anul 1936, impozite restante în valoare de 10.00.000 lei. Primarul Piteştilor califica această situaţie ca "penibilă"[95].

Frământări au avut loc şi în rândul muncitorilor de la Depoul C. F. R. Într-un raport al Poliţiei din Piteşti se sublinia teama acesteia din cauza

---

[88] *Presa,* nr. 98, Piteşti, 31 mai 1933.
[89] *Organizaţii de masă legale şi ilegale…,* p. 185, 396, 406.
[90] *Presa,* nr. 128 din 20 ianuarie 1935.
[91] *Ibidem,* nr. 143 din 19 octombrie 1935.
[92] *Avântul Argeşului,* ediţie specială din 6 ianuarie 1937, p. 1-2.
[93] *Presa,* nr. 128 din 20 ianuarie 1935 şi nr. 136 din 12 mai 1935.
[94] *Ibidem,* nr. 151 din 25 martie 1936.
[95] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 6/1936.

posibilităţii “izbucnirii unei mişcări puternice printre muncitori, mai ales printre cei de la C. F. R., unde se evidenţiază pericolul curentului comunist care a cuprins pe muncitori”. Pentru liniştea muncitorilor se cereau: mărirea efectivului de poliţişti, arme, gaze lacrimogene, înfiinţarea lângă centrele muncitoreşti, mai ales la gară, a unor depozite speciale cu mijloace de reprimare[96].

Începând din anul 1934, la Piteşti s-a aflat sediul Frontului Plugarilor din judeţul Argeş, ceea ce a contribuit la întărirea alianţei dintre muncitori şi ţărani, în zona Argeş-Muşcel.

Comuniştii din Piteşti, în strânsă legătură cu alte elemente democrate şi progresiste, au desfăşurat o susţinută activitate antifascistă, prin intermediul presei sau al unor organizaţii politice legale. Evidenţiem, în acest sens, crearea la Piteşti a Filialei “Amicii U. R. S. S. “, precum şi încercarea tipăririi primului număr al publicaţiei “Amicii U. R. S. S. “, organ de presă central al asociaţiei. “În anul 1934, cu sprijinul comunistului Petre Năstăsescu – scria în 1971 avocatul Constantin Stănescu, unul dintre iniţiatorii acestei filiale – m-am numărat printre antifasciştii piteşteni Constantin Chiriac şi Theo Simionescu, printre cei care au contribuit la crearea Asociaţiei “Amicii U. R. S. S.”, pe baza actului autentificat la 12 noiembrie 1934 la Tribunalul Argeş, precum şi la stabilirea locului de tipărire a publicaţiei cu acelaşi nume”[97]. S-a recurs la această alternativă, întrucât în Bucureşti guvernul liberal condus de Gheorghe Tătărăscu, motivând starea de asediu, nu a dat autorizaţie pentru tipărirea acestei publicaţii. Comitetul Asociaţiei “Amicii U. R. S. S.” a hotărât, în acest caz, să realizeze tipărirea la Piteşti. Când primul număr era gata paginat, agenţii ordinii publice au oprit tipărirea şi au distrus zaţul[98].

La începutul anului 1934, s-a înfiinţat la Piteşti Comitetul Antifascist, ca secţie a Comitetului Naţional Antifascist, în cadrul Conferinţei Naţionale a Comitetului, desfăşurate la Bucureşti în zilele de 9-10 septembrie 1934, au participat şi reprezentanţi ai Comitetului Antifascist de la Piteşti[99].

La 3 august 1935, s-a editat la Piteşti “Gazeta tineretului pentru ştiinţă, artă şi literatură”, din care a fost identificat un singur număr. Apărută la “Tipografia Română” a lui Ştefan Voiculescu, sub directoratul ziaristului Alex. N. Mărgeanu, gazeta, susţinută de un grup de publicişti democraţi argeşeni – avocaţii Theo Simionescu şi Constantin Chiriac din Piteşti, învăţătorul Gheorghe Bădescu din Aref ş. a. – a luat poziţie făţişă contra măsurilor ordonate de guvernanţi împotriva libertăţilor fireşti ale poporului şi a dat un semnal de alarmă pentru trezirea celor mulţi şi cinstiţi de a se apăra împotriva pericolului fascizării ţării[100].

Din iniţiativa Partidului Comunist Român, în anii 1935-1936, s-a tipărit la Piteşti ziarul “Omul Liber”, publicaţie antifascistă, prin care s-a militat pentru crearea Frontului Popular, având ca director pe avocatul Constantin Stănescu. Primul număr are patru pagini şi este datat – noiem-

---

[96] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura jud. Argeş, dosar 131/1936, f. 10.
[97] C. Stănescu, *Făclie luminând idealurile întregului popor, Secera şi ciocanul*, nr. 5249 din 3 apilie 1971.
[98] I. Eschenazi, ziarul *Amicii U. R. S. S.*, organ al Asociaţiei *Amicii U. R. S. S.*, an I, 1934, Anale, anul V, nr. 2/1959, p. 114-121.
[99] *Oragnizaţii de masă legale şi ilegale…*, p. 396 şi 406.
[100] Titu Georgescu, *Nicolae Iorga împotriva hitlerismului*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p. 17 şi următoarele.

brie 1935. Numerele 2-6 au apărut cu intermitenţă – 23 noiembrie, 14 decembrie 1935, 12 ianuarie, 8 martie şi 25 martie 1936. Ultimul a fost dedicat complet “Procesului antifasciştilor”[101].

Către sfârşitul anului 1935, din iniţiativa Partidului Comunist Român, au început şi la Piteşti pregătirile pentru înfiinţarea organizaţiei locale a "Blocului Democratic". Ca urmare, s-au stabilit legături cu militanţii de seamă ai conducerii centrale, în special cu Petre Constantinescu-Iaşi (1892-1977), preşedinte al Comitetului Central al acestei organizaţii. Acţiunea a fost sprijinită îndeaproape de secţia Piteşti a Comitetului Naţional Antifascist, precum şi de un comitet local de luptă împotriva războiului[102].

În această perioadă, a activat la Piteşti tânărul revoluţionar comunist Nicolae Ceauşescu. “Cunosc Piteştiul din anul 1935, când am fost aici ca secretar al Uniunii Tineretului Comunist”, arăta, în cadrul mitingului de la Piteşti, din iunie 1972, secretarul general al P. C. R., preşedintele Republicii[103]. La 1 ianuarie 1936, în casa muncitorului comunist Vasile Ilina din Piteşti, a avut loc o adunare de partid în ilegalitate, la care tovarăşul Nicolae Ceauşescu a susţinut formarea secţiunii locale Piteşti a Blocului Democratic[104]. La 2 martie 1936, la sediul din str. 1 Mai, nr. 2, a avut loc o întrunire de masă a secţiei locale a Blocului Democratic. Cu acest prilej, a fost prezentat un program în 14 puncte, în cadrul căruia revendicările economice, precum şi cele sociale s-au împletit cu cerinţele de ordin politic ca: lupta împotriva războiului, pentru pace, pentru un pact de asistenţă mutuală cu Uniunea Sovietică şi cu celelalte ţări paşnice.

Activitatea secţiei Piteşti a Blocului Democratic a continuat până către sfârşitul anului 1936, când sediul său a fost sigilat de către organele represive ale statului, iar bunurile organizaţiei confiscate. La activitatea Blocului Democratic au participat muncitori, meseriaşi, intelectuali. Activitatea secţiei Piteşti a Blocului Democratic a reprezentat o adevărată rază de lumină, în condiţiile ascensiunii pericolului fascist, o cale însemnată de sporire a influenţei Partidului Comunist Român în viaţa social-politică locală.

La începutul lunii martie 1936, a fost creat la Piteşti “Grupul avocaţilor democraţi”, care a întreprins unele acţiuni pentru sindicalizarea avocaţilor, constituind totodată un sprijin direct pentru activităţile secţiei Piteşti a Blocului Democratic.[105]

În anul 1936, din indicaţiile Comitetului Central al P. C. R., organizaţia comunistă de la Piteşti a realizat la Tipografia “Ştefan Voiculescu”, în 3.000 de exemplare, broşura *Procesul antifasciştilor*, folosindu-se manuscrisul lui Petre Constantinescu-Iaşi. După tipărire a fost expediată la Bucureşti şi Braşov, iar la Cluj, comunistul piteştean Petre Năstăsescu a transportat aproximativ 2.000 de exemplare.[106] Prin această publicaţie, Partidul Comunist Român a adresat chemarea de a se realiza unitatea de

[101] Ion Cruceană, *Presa progresistă la Piteşti în perioada 1930-1940*, St. com. Piteşti, 1971, p. 250 şi următoarele.
[102] Petre Constantinescu-Iaşi, *Profesorii şi mişcarea antifascistă din România*, în S. A. I., VIII, Bucureşti, 1966, p. 9-10.
[103] Nicolae Ceauşescu, *Cuvântare la mitingul oamenilor muncii din Piteşti, Scânteia*, an XII, nr. 9173 din 9 iunie 1972.
[104] Petre Popa, *Preşedintele României Socialiste, Nicolae Ceauşescu şi Argeşul. Album omagial*, Piteşti, 1983.
[105] *Omul Liber*, nr. 5 din 8 martie 1936.
[106] Dumitru N. Tudor, *op. cit.*, p. 47.

acţiune împotriva pericolului fascist, a şomajului şi a înfometării, a îndemnat la luptă pe toţi cei exploataţi şi asupriţi.

La Piteşti, au continuat să fie organizate, prin unirea forţelor democratice şi progresiste, diferite manifestaţii antirevizioniste, pentru pace, pentru apărarea integrităţii, independenţei şi suveranităţii României. Ziarul "Universul", din 8 noiembrie 1936, a relatat faptul că, în urma unei asemenea manifestaţii, la Piteşti, au fost arestate 12 persoane. Apoi, la 1 decembrie 1936, în grădina publică a oraşului, a avut loc un miting, încheiat cu o demonstraţie de stradă, iar după amiază s-a desfăşurat festivitatea prilejuită de aniversarea unirii Transilvaniei cu Ţara. Participanţii au condamnat politica revizionistă şi au exprimat hotărârea de apărare a patriei. "Acum, după atâtea jertfe ale strămoşilor noştri - arăta un vorbitor - credem că avem dreptul să trăim liniştiţi în ţara noastră. Cu jertfe de la vechii voievozi şi până azi, am plătit destul de scump acest ideal. Fiecare petic de pământ e frământat cu sângele nostru. N-am jinduit bogăţia nimănui. Luptele noastre au fost numai pentru apărarea patrimoniului nostru."[107]

În anii 1938-1940, în oraşul Piteşti s-a depus o muncă stăruitoare în rândurile muncitorilor şi ale micilor meseriaşi, pentru reorganizarea activităţii sindicale. Au avut loc noi alegeri în cadrul sindicatelor textiliştilor, al lucrărilor din unităţile de tăbăcărie şi de încălţăminte. Aceste asociaţii profesionale, unele din ele cu caracter de întrajutorare, au determinat scoaterea de sub influenţa partidelor reacţionare a unor muncitori sau mici meseriaşi. Diferiţi oameni politici români, având concepţii democratice şi sentimente patriotice, ca: Lucreţiu Pătraşcanu, Emil Bodnăraş, dr. Nicolae Lupu, C. Tinel Petrescu, Ştefan Voitec, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Lothar Rădăceanu, Petru Groza, Tudor Teodorescu-Branişte şi alţii, au vizitat deseori oraşul Piteşti, luând cuvântul în cadrul mai multor întruniri şi demonstraţii iniţiate de comuniştii din Piteşti, de conducerea organizaţiilor argeşene ale Partidului Radical-Ţărănesc, Partidul Social-Democrat, Frontului Plugarilor sau grupărilor intelectualilor progresişti, contribuindu-se astfel la întărirea capacităţii de rezistenţă în faţa tendinţelor de imixiune politică din partea Germaniei, care periclita suveranitatea, independenţa şi integritatea patriei.

Începutul celui de-al doilea război mondial a găsit organizaţia comunistă de la Piteşti în plină activitate, acţionând pentru realizarea deziderătelor noastre naţionale. Pentru mai mult timp, Constantin Agiu, fruntaş al P. C. R. (1891-1961), a activat la Piteşti, unde s-a sfătuit cu membrii organizaţiei comuniste asupra situaţiei grele în care se găsea poporul român, împins într-un război pe care nu-l dorea. S-au căutat căi şi metode adecvate pentru a se lovi în maşina de război a fascismului german, discutându-se, totodată, posibilitatea formării unor grupuri de partizani în munţii din Argeş şi Muşcel.[108] Prin aceste acţiuni se urmărea contracararea intenţiei strategice a lui Ion Antonescu, de a trasforma râul Argeş într-un eventual val succesiv de rezistenţă, în cadrul războiului hitlerist.

La 23 ianuarie 1940, comuniştii din Piteşti au ţinut, în casa conspirativă din str. Sf. Vineri, nr. 8, o importantă şedinţă, în cadrul căreia s-a îmbu-

---

[107] *Presa*, nr. 160/1936.

[108] *Din lupta antifascistă pentru independenţa şi suveranitatea României*, Edit. Militară, Bucureşti, 1971, p. 157.

nătăţit conducerea organizaţiei. Ca secretar a fost reales Petre Năstăsescu. S-a discutat despre necesitatea extinderii activităţii de propagandă în rândul maselor de muncitori, pentru atragerea de noi membri şi simpatizanţi, în special din întreprinderile industriale.

Zilele care au urmat odiosului Dictat de la Viena s-au caracterizat şi în Piteşti printr-o încordată stare de spirit. Prin reforma administrativă din 14 august 1938, realizată în timpul dictaturii regale, judeţul Argeş făcea parte din ţinutul "Bucegi", cu sediul la Braşov. Mulţi cetăţeni din Piteşti aveau legături tradiţionale cu Transilvania, împărtăşind de foarte aproape sentimentele unităţii lor de totdeauna. Ziarul "Presa" din Piteşti a relevat atitudinea de durere pe care a încercat-o populaţia locală prin acest act nedrept, de ştirbire a demnităţii naţionale, pătruns în inima locuitorilor "ca un fier ars". Dar, preciza această publicaţie, "de o înfrângere omenească a naţiei noastre nu poate fi vorba, vulturul românilor veghează"[109]. La Piteşti, unde spiritele s-au dovedit destul de agitate, guvernul a trimis un număr de 800 de exemplare ordonanţe, prin care s-au interzis manifestaţiile[110]. Sentimentele şi atitudinea piteştenilor nu au fost zadarnice. În condiţiile ieşirii României din războiul antisovietic şi participării la înfrângerea Germaniei fasciste, nordul Transilvaniei se va reîntoarce la patria mamă.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste, la 6 septembrie 1940, şi apoi împingerea ţării în războiul antisovietic, la 22 iunie 1941, au avut urmări nefaste şi în oraşul Piteşti. Ziua de muncă a fost mărită la 12-14 ore, iar în unităţile militarizate n-au existat practic reglementări ale duratei zilei de lucru sau în ceea ce priveşte folosirea minorilor la munci grele şi istovitoare. Organele de represiune şi-au dezlănţuit furia asupra comuniştilor, a altor muncitori din fabrici şi ateliere, pentru a înfrânge rezistenţa populară antirăzboinică[111]. În condiţii deosebit de grele, comuniştii din Piteşti, prin acţiuni conspirative, desfăşurate în întreprinderi şi ateliere, au luptat pentru întărirea organizaţiei lor, pentru atragerea de noi forţe cu orientare democrată în lupta contra terorii şi a războiului. Cele mai multe întruniri s-au desfăşurat, în această perioadă grea, în casa secretarului organizaţiei de partid, din str. Sfânta Vineri, nr. 8. În anul 1941, Petre Năstăsescu a fost arestat, iar după 12 zile de torturi în beciurile siguranţei şi jandarmeriei locale, a fost internat în lagărul de la Târgu Jiu, de unde va fi eliberat, grav bolnav, în septembrie 1942. În vara anului 1943, Petre Năstăsescu şi Florea Ispas vor fi din nou arestaţi şi închişi la Craiova, Văcăreşti şi Piteşti.

În această perioadă, în Piteşti au avut loc curajoase acte de sabotaj, care au adus o importantă contribuţie la lupta de rezistenţă. Astfel, la gara Bascov-Piteşti, în stivele de lemne ale arsenalului armatei, a fost provocat un mare incendiu, iar în gara Piteşti, mecanicii au tamponat două trenuri militare petroliere, întârziind deplasarea carburanţilor pe front. În ziua de 19 aprilie 1942, tot în gara Piteşti s-au sustras muniţii din trenurile militare şi a fost tăiat un fir telefonic de cupru, pe o porţiune de peste 250 de metri[112]. În faţa acestor situaţii, s-a întărit paza gărilor

---

[109] *Presa*, nr. 225 din 12 septembrie 1940.
[110] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 13/1940, f. 88.
[111] Cornel Tamaş, Emil Răcilă, *Acţiuni ale maselor muncitoare din regiunea Argeş împotriva dictaturii militaro-fasciste,* RA, VII, nr. 1/1964, p. 173 şi următoarele.
[112] Arh. St. Piteşti, fond Poliţia Piteşti, dosar 1/1944, f. 61.

şi au fost trimise formaţiuni de jandarmi, pentru a asigura securitatea liniilor telefonice şi telegrafice pe rutele Piteşti-Craiova, Piteşti-Rm. Vâlcea, Piteşti-Curtea de Argeş[113].

Pe frontul războiului antisovietic, respectiv în aripa de sud a operaţiunilor militare, unde se găsea angajată armata română, unităţile militare, din care au făcut parte şi ostaşii piteşteni, au suferit importante pierderi umane şi materiale, în luptele purtate în zona oraşelor: Cernăuţi (6 iulie 1941), Chişinău (16 iulie 1941), Odessa (16 octombrie 1941), Sevastopol, Harkov şi Stalingrad (1942), ceea ce a influenţat în mod hotărâtor atitudinea celor mai diverse categorii sociale şi politice din oraş, manifestată deschis, în sensul ieşirii României din război.[114]

În anul 1942 s-a constituit şi la Piteşti filiala organizaţiei de masă “Uniunea Patrioţilor”, iar ca urmare, o serie de oameni politici locali cu vederi înaintate, având legături permanente cu Petre Constantinescu-Iaşi, C. I. Paroh, Ştefan Milcu, George Macovescu, Stanciu Stoian sau alţi militanţi de frunte din cadrul “Uniunii Patrioţilor”, şi-au unit forţele şi acţiunile lor cu organizaţiile care vizau realizarea Frontului Patriotic Antihitlerist, ieşirea României din războiul antisovietic şi întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste.

Pentru a scăpa de sub supraveghere, militanţi cu vederi democratice şi antirăzboinice, care doreau unitatea tuturor forţelor populare din Piteşti, au acţionat de regulă în grupuri mici, stabilind sarcinile în raport cu evenimentele cotidiene. Asemenea întâlniri s-au desfăşurat, de exemplu, în zilele de 2 şi 10 mai 1942. La întâlnirile din 10 mai 1942 au fost stabilite şi unele obiective ale muncii de propagandă în unităţile militare, considerându-se că izbânda va fi obţinută atunci când soldaţii vor îndrepta armele contra Germaniei naziste. Au avut loc, de asemenea, unele întâlniri între comuniştii din Piteşti şi cei din Câmpulung, la 26 aprilie 1943, sub podul de peste râul Argeş, precum şi la 29 iunie 1943, într-o casă conspirativă din cartierul Găvana.

În perioada înfăptuirii actului istoric de la 23 august 1944, în Piteşti şi în împrejurimi au acţionat unele unităţi militare, ajutate de forţe populare, care au contribuit la dezarmarea şi la capăturarea forţelor inamice aflate în această zonă, sau în retragere, acţiune ce s-a înscris în efortul general al armatei române, al întregului popor, pentru eliberarea ţării şi înfrângerea Germaniei fasciste.[115] De remarcat faptul că, în Directiva operativă a Marelui Stat Major, din 23 august 1944, s-au stabilit misiunile de luptă ale Corpului I Armată, care prevedeau includerea Piteştilor, a întregii zone de vest a Munteniei, în planul de eliberare a teritoriului, prin lichidarea oricărei rezistenţe a trupelor germane şi împiedicarea retragerii acestora prin trecătorile Carpaţilor[116].

---

[113] *23 August 1944. Documente, 1939-1943,* I, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 389 (doc. 291).

[114] Vezi pe larg: Ilie Ceauşescu, *Atitudinea şi activitatea Marelui Stat Major român în perioada septembrie 1940-23 august 1944 ostile politicii duse de Germania hitleristă în România, pentru contracararea unor măsuri antipopuliste ale dictaurii antonesciene, în “File din istoria militară a poporului român*. Studii, Edit. Militară, Bucureşti, nr. 5-6/1979, p. 212-213

[115] Ilie Ceauşescu, Florin Constantinescu, Mihai E. Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de al II-lea război mondial,* Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 96-97.

[116] *23 august 1944. Documente, 1944*, II, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984, p. 409-411 (doc. 670).

Prin activitatea lor permanentă şi susţinută, maselor populare din Piteşti, organizaţia comunistă, celelalte forţe politice progresite şi democratice au adus, în perioada 1918-1944, o contribuţie însemnată la lupta poporului român împotriva exploatării şi asupririi, pentru eliberarea socială şi naţională. Evenimentele din august 1944 au fost întâmpinate de piteşteni cu bucurie şi ardoarea de a contribui, alături de întregul popor, la îndeplinirea programului Frontului Naţional Democratic de transformare structurală a României, de consolidare a independenţei şi suveranităţii noastre naţionale.

Activităţi din domeniile învăţământului, ştiinţei, artei şi culturii în Piteşti, între 1918 – 1944

În perioada interbelică, viaţa spirituală a municipiului Piteşti a cunoscut un important reviriment, impunându-se într-o mai mare măsură pe plan naţional şi internaţional.

În mod deosebit s-a extins activitatea din domeniul învăţământului, au apărut o serie de noi elemente în ştiinţă şi tehnică, a crescut rolul creaţiei artistice în viaţa naţională, iar un important număr de piteşteni au participat activ la diversificarea formelor de exprimare a culturii, dedicate diferitelor categorii sociale.

În timpul primului război mondial, procesul de învăţământ în oraşul Piteşti a avut foarte mult de suferit, aşa cum s-a întâmplat de altfel şi cu alte sectoare ale vieţii sociale. O serie de profesori au fost chemaţi sub arme şi, în acelaşi timp, o parte dintre localurile şcolilor au fost folosite pentru nevoile armatei. În timpul ocupaţiei, unele dintre localurile şcolilor au fost transformate în cazărmi sau depozite, aşa încât, după terminarea războiului, a fost nevoie nu numai de foarte multă muncă, dar şi de foarte mult entuziasm pentru repararea distrugerilor pe care le suferise oraşul.

Dezvoltarea învăţământului piteştean în perioada dintre cele două războaie mondiale se caracterizează prin diversificarea sa, prin prelungirea duratei de şcolarizare, prin creşterea efectivului de elevi şi a numărului de cadre didactice, prin îmbunătăţirea bazei materiale a şcolilor existente şi prin construirea de noi localuri de şcoală. O serie de măsuri luate la nivelul întregii ţări, ca perfecţionarea programelor şcolare, crearea comitetelor şcolare, noile legi şcolare etc. se răsfrâng favorabil şi asupra organizării, conţinutului şi funcţionării învăţământului din Piteşti.

Învăţământul primar este reprezentat, ca şi mai înainte, prin şase şcoli: trei de băieţi şi trei de fete. Localuri proprii nu aveau însă decât patru şcoli (nr.1 şi 2 de băieţi şi nr.1 şi 2 de fete). Creşterea populaţiei şcolare şi situarea celor şase şcoli în centrul oraşului au impus înfiinţarea şcolii mixte nr.4, în cartierul Gării. În ziua de 20 octombrie 1933, a avut loc “solemnitatea punerii pietrei fundamentale a noii şcoli primare, în prezenţa ministrului Instrucţiunii Publice, Petre Andrei”[117]. Această şcoală a funcţionat în localul propriu din toamna anului 1935 şi până în anii noştri, când sistematizarea cartierului a impus demolarea clădirii şi ridicarea actualei Şcoli nr. 8.

[117] *Presa*, an. V, a II-a, nr.106 din 22 oct. 1933

În acest cadru s-a desfăşurat şi dezvoltat învăţământul primar până în anii de după cel de-al doilea război mondial. Învăţământul preşcolar era format din două grădiniţe de copii, patronate de Societăţile *Îndrumarea* şi *Frăţia*.

Învăţământul secundar cunoaşte o dezvoltare mai mare decât în etapa anterioară. Astfel, Liceul teoretic de băieţi *I.C. Brătianu* continuă să fie cea mai importantă şcoală din Piteşti. Procesul instructiv-educativ are loc pe baza prevederilor Legii din 1898. În anul 1928, s-a adoptat o nouă lege pentru învăţământul secundar, potrivit căreia liceul va avea o durată de şapte ani. Nedând rezultatele scontate, în anul şcolar 1935-1936 se revine la ciclul de opt ani. Ultimele două clase ale cursului superior erau organizate pe secţii, modernă şi reală. În anii 1924-1925, s-a construit internatul liceului, în partea de vest a clădirii, spre turnul pompierilor.

În această perioadă, liceul piteştean s-a bucurat, ca şi în anii dinaintea războiului, de prezenţa în corpul profesoral a unor personalităţi afirmate pe plan naţional sau în curs de afirmare. Profesorii Virgil Lupescu şi Mihail Mihăileanu, care au predat, de la începutul secolului şi până aproape de cel de-al II-lea război mondial, istoria şi respectiv limba latină, s-au remarcat prin numărul mare de lucrări publicate, unele premiate, care au cunoscut o largă circulaţie la vremea lor. O altă figură a învăţământului piteştean al acestui timp este şi profesorul Nicolae Brânzeu, cel care a predat până în anul 1930, timp de 33 de ani, latina şi germana. Imediat după război, aici a fost profesor de limba germană Ioan D. Ţicăloiu, fost elev al liceului, cunoscutul fonetist de mai târziu, care studiase la Bucureşti şi Berlin şi care, în 1924, îşi va susţine doctoratul la Universitatea din Hamburg. Între 1921 şi 1924, tot aici a predat istoria Constantin Marinescu, doctor al Universităţii din Bucureşti, specializat în istorie universală la Sorbona; el va deveni profesor universitar la Cluj şi membru al Academiei Române. Între 1931 şi 1952, Profesorul Haralambie Ciocan a deţinut catedra de fizică şi chimie şi, în acelaşi timp, a publicat o serie de lucrări care s-au bucurat de aprecieri. În intervalul 1933-1939, titularul catedrei de limba română va fi Nicolae Iordache, cunoscutul istoric literar şi universitar de mai târziu, Vladimir Streinu. Dintre profesorii care au predat aici şi care vor trece în învăţământul universitar, mai semnalăm nume ca: Alexandru Burcescu, Constantin Rabega, Constantin Drăgulescu, Gheorghe Aman, Emil Morţun. În afara acestora şi a celor despre care am mai vorbit, liceul a avut şi alţi profesori străluciţi, despre care vorbeşte monografia sa, precum şi o serie de alte lucrări. În această perioadă, au absolvit cursurile Liceului *I.C. Brătianu* din Piteşti o serie de elevi eminenţi care, în anii următori, îşi vor înscrie, prin activitatea lor, numele în cultura românească.[118]

În septembrie 1921, s-a înfiinţat Şcoala secundară de fete gradul II.[119] Lipsa acestei şcoli era de mult simţită în oraşul Piteşti, pentru eleve neexistând un liceu, ci numai şcoli particulare. La început, şcoala a fost extrabugetară. În anul şcolar 1924-1925, a trecut însă în întregime în bugetul statului. A funcţionat în clădiri închiriate sau ale unor şcoli primare până în 1928, când s-a dat în folosinţă localul propriu, început în 1926. În anii următori s-au adăugat o nouă aripă şi internatul. Toate acestea s-au con-

---

[118] Nicolae Vlad, Tudor Popescu, *op.cit*., p.102-108; Marin Manu Bădescu, *op.cit*.;prof. Stelian Rădulescu, *op.cit.*

[119] Cecilia Petrescu, Emil Răcilă, *Monografia Liceului de fete "Zinca Golescu"*, Piteşti, 1971, p.20.

struit în cea mai mare parte din donaţia Sevastiţei Vasilescu. În anul 1928, şcoala se transformă în liceu unitar de 7 clase, funcţionând din 1935 cu 8 clase.

În toamna anului 1919, s-au înfiinţat în Piteşti două şcoli normale, una de învăţători şi alta de învăţătoare. Faptul se încadra în avântul general al învăţământului normal din anii de după război, motivat de lipsa de cadre didactice, simţită atât la oraşe, cât mai ales la sate. Şcoala normală de învăţători a funcţionat iniţial în case închiriate, iar în 1920 s-a mutat în cazărmile Regimentului 27 Infanterie Radu Negru[120]. În 1922, şcoala era împroprietărită cu 25 ha. teren în partea de sud a oraşului, unde se va construi un local propriu (în care a funcţionat în anii noştri Facultatea de Învăţământ Pedagogic). Noua clădire a fost dată în folosinţă în anul şcolar 1931-1932. În 1933, şcoala a fost desfiinţată.

Şcoala normală de fete a funcţionat în localul Şcolii primare de fete nr. 1 *Nicolopolu*. În anul 1930, şcoala s-a desfiinţat, iar elevele au fost transferate la Şcoala Normală din Turnu Măgurele.[121] În localul Şcolii normale de băieţi, desfiinţată în 1933, s-a mutat Şcoala normală de fete de la Câmpulung Mușcel. La începutul anului şcolar 1941-1942, localul este ocupat aproape în întregime de către Spitalul nr. 116 al Crucii Roşii. Aceste şcoli au avut un mare rol în completarea necesarului de învăţători, atât în Piteşti şi judeţul Argeş, cât şi în judeţele limitrofe. Învăţământul profesional continuă prin şcolile înfiinţate înainte de primul război mondial, la care se adaugă şi altele. În 1927 se înfiinţează Şcoala superioară de comerţ. Tot în acest an, Camera de Comerţ a construit un local pe bulevard, în care s-au mutat atât Şcoala Superioară de Comerţ, cât şi Şcoala Inferioară de Comerţ, care funcţiona înaintea războiului. În 1930, cele două şcoli se unifică, noua instituţie numindu-se *Şcoala comercială tip E. Piteşti*. Prin legea din 1936, ea se transformă în *Liceul comercial* cu 8 clase.[122]

Şcoala elementară de meserii îşi continuă activitatea cu cele trei secţii: tâmplărie, tinichigerie şi lăcătuşerie-fierărie. În anul 1925 începe construirea unui local propriu pe strada Brătianu, azi 1 Mai, dar construcţia înaintează încet (după 12 ani se terminase doar parterul). În 1936, această şcoală se va transforma în “Liceul Industrial”,[123] existent şi astăzi.

Şcoala profesională de fete *Teiuleanu* şi-a redeschis porţile în toamna lui 1918, în localul său, care în scurtă vreme a devenit neîncăpător. În vara anului 1937, începe construirea unei clădiri proprii, pe strada Teiuleanu, care va fi gata în anii următori. În 1936, şcoala se transformă în *Liceul industrial de fete* cu 8 clase, funcţionând astfel până în 1948.[124] .

În 1920 s-a înfiinţat şi *Şcoala de ucenici*. Cursurile acesteia s-au ţinut în localul Şcolii primare de băieţi nr. 1, fiind frecventate de către ucenicii din comerţ şi industrie, care nu împliniseră vârsta de 18 ani. [125]

Din 1929, se creează un comitet al căminului de ucenici de la Piteşti, cu sarcina de a construi un local de şcoală pentru aceştia. Construcţia clă-

---

[120] I. Dinu, *Monografia Şcolii normale şi a Liceului “Alexandru Odibescu”*, Piteşti, 1969.
[121] *Ibidem*, p.75
[122] Arh. St. Piteşti, fond Liceul comercial Piteşti, 427/1919, 22/1927, 428/1923-1930.
[123] Filip B. Stănescu, *Monografia Liceului industrial “Textila” din municipiul Piteşti*, Piteşti, 1982, p. 15 şi urm.
[124] Arh. St. Piteşti, Şcoala profesională de fete, dosar 345/1933-1938.
[125] *Ibidem*, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 14/1929, f. 77.

dirii a început tocmai în octombrie 1938, pe strada Mircea Vodă, unde s-a realizat un edificiu important care există şi astăzi.

Pe lângă şcolile publice secundare au funcţionat şi în această perioadă şcoli particulare. Semnalăm Institutele *Apostolescu, Lăzărescu, Elena Batist* şi *Tomescu.*

În anul 1938, ca urmare a dezvoltării generale a ţării, în Piteşti erau 27 de unităţi şcolare şi preşcolare, cu un număr de 5.305 elevi şi cu 434 de cadre didactice.

Ca urmare firească a dezvoltării învăţământului, între cele două războaie mondiale numărul ştiutorilor de carte din rândul populaţiei a crescut, fapt care se va răsfrânge în mod corespunzător asupra întregii sale vieţi spirituale.

La jumătatea acestei perioade, în 1930, în Piteşti erau 13.172 ştiutori de carte, dintr-un număr de 17.139 de locuitori de la şapte ani în sus. Pe categorii, ştiutorii de carte se împărţeau astfel: 272 cu instrucţiune extraşcolară, 8.117 cu instucţiune primară, 2.390 cu instrucţiune secundară, 1.759 cu instrucţiune profesională, 413 cu instrucţiune universitară, 218 cu alte şcoli superioare[126].

În aceeaşi perioadă, în Piteşti şi-au desfăşurat activitatea o serie de personalităţi, devenite cunoscute în ţară, prin creaţiile lor în domeniile tehnicii, ştiinţei sau literaturii.

Una dintre aceste personalităţi a fost profesorul Remus Macarie care, între anii 1910 şi 1925, a predat ştiinţele naturale la liceul din oraş. Remus Macarie este cunoscut însă ca lutier, fiind realizatorul unora dintre cele mai strălucite viori de construcţie românească. Iniţiindu-se în construcţia viorii în Italia, într-un orăşel de lângă Cremona, şi apoi la München, perseverează în atelierul său, instalat la mansarda liceului din Piteşti. A realizat o serie de viori după modelul *Stradivari*, de o execuţie impecabilă şi cu sonoritate bogată. George Enescu a concertat cu o vioară *Macarie* atât în ţară, cât şi peste hotare. Această vioară se află astăzi în Muzeul Enescu din Dorohoi. Remus Macarie a fost profesorul altor doi străluciţi lutieri români, Dimitrie Ştirbulescu şi Mihail Rădulescu. A construit 76 de viori, 4 viole şi 4 violoncele[127]. Toate instrumentele *Macarie*, care se mai află astăzi în ţară, sunt în evidenţele Patrimoniului Cultural Naţional.

După încetarea sa din viaţă, în anul 1925, o serie de consemnări tehnice, reţete de lacuri şi o parte dintre scule au ajuns, prin intermediul farmacistului piteştean N. N. Bobancu (violonist care a cântat aproape 60 de ani cu o vioară *Macarie*), la lutierul argeşean din Brădet, Ion Sava Ivaşcu, care a construit la rândul lui o serie de viori valoroase, folosite azi în instituţii muzicale. Tehnica construcţiei viorii *Macarie* este astăzi dusă mai departe în Piteşti de lutierul Valeriu Ivaşcu, fiul lui Ion Sava Ivaşcu.

Printre profesorii care au predat fizica la liceul din Piteşti, după primul război mondial, a fost şi Haralambie Ciocan, absolvent al Universităţii din Bucureşti. După anul 1930, profesorul H.Ciocan a publicat o serie de lucrări care au atras atenţia asupra sa. În anul 1933, i-au apărut, la Piteşti, *Ipoteza cosmogonică*, iar în 1934 – *Etudes electrique cosmogonique*[128].

[126] *Recensământul general al populaţiei României din 29 decembrie 1930*, III, Bucureşti, 1938, p. 18.
[127] Zoltan Hegyesi, *Vioara şi constructorii ei*, Edit. Muzicală, Bucureşti, 1962, p. 261-269.
[128] Imprimeria *Artistica* P. Mitu, Piteşti, Roumanie, 1934.

Dintr-o însemnare a autorului, făcută pe un exemplar ce se află în colecţiile Bibliotecii Judeţene Argeş, aflăm că această din urmă lucrare a sa, tipărită în limba franceză în numai 300 de exemplare, a fost apreciată de câţiva savanţi cu renume mondial, cum au fost: Victor Grignard (premiul Nobel – chimie, 1912), Charles Guillaume (Premiul Nobel – fizică, 1920), Georges Claude (membru al Institutului Franţei) etc. Acumulatorul cu gaz, de care se ocupă profesorul H. Ciocan în lucrarea sa, a cunoscut o largă aplicaţie în diferite sectoare ale tehnicii.

Profesorul Virgil Lupescu, despre care am mai amintit, va publica la Piteşti, în anul 1925, *Istoria patriei*, manual pentru clasa a VIII-a secundară, iar în anul 1926 – *Manual de antichităţi publice romane*, lucrări care fac atât dovada pregătirii temeinice, cât şi a orientării ştiinţifice a autorului lor.

În 1929, profesorul Vasile Christescu, doctor în litere, scoate de sub tipar un foarte interesant studiu, intitulat *Viaţa economică a Daciei romane.Contribuţii la o reconstituire istorică…*În tipografia aceluiaşi P.Mitu din Piteşti, va apărea în 1935 lucrarea medicului Vasile Tiţescu, intitulată *Consideraţii radiologice şi sociale asupra pulmonilor la 20.000 de bolnavi văzuţi pe ecranul radiologic.*

După anul 1930, profesorul Ion Gr. Rădulescu de la Liceul Comercial a întreprins o atentă cercetare a trecutului economic al oraşului, publicând, în 1938, valoroasa lucrare *Comerţul şi industria în trecutul oraşului Piteşti.* Fiind singurul studiu care se ocupă de organizarea şi activitatea breslelor din Piteştii secolului al XIX-lea, cartea lui I. Gr. Rădulescu devine indispensabilă cercetătorului de astăzi al istoriei oraşului.

Absolvent al liceului din Piteşti, în anul 1920, după terminarea Facultăţii de Litere şi Filozofie din Bucureşti, profesorul Nicolae Iordache îşi va completa studiile la universităţile din Paris şi Nancy, devenind doctor în litere la Universitatea din Iaşi, în 1947. La venirea sa în Piteşti, în 1933, era deja un nume cunoscut, prin colaborări preţioase la o serie de reviste de prestigiu, cum au fost *Sburătorul Convorbiri literare*, *Contimporanul*, *Cetatea literară*, *Cugetul românesc*, *Kalende*, a cărei redacţie a fost, în prima etapă, la Piteşti. Din conducerea revistei *Kalende* au făcut parte, alături de Nicolae Iordache, Pompiliu Constantinescu, Şerban Cioculescu şi Tudor Şoimaru. În timpul şederii sale la Piteşti, pe lângă activitatea de la catedră, pe care a desfăşurat-o la un înalt nivel, a continuat să scrie şi să publice. De remarcat că, în această perioadă, a colaborat la o serie de reviste cu orientare democratică, printre care amintim *Adevărul literar şi artistic.* Este perioada care îi va aduce consacrarea. Va rămâne cunoscut în cultura românească sub pseudonimul Vladimir Streinu. În timpul celor şase ani, cât şi-a desfăşurat activitatea la Piteşti, prezenţa sa a constituit un stimulent pentru o serie de talente, aproximativ din aceeaşi generaţie.

În 1933, profesorul Dimitrie Al. Nanu a publicat o culegere de folclor, *Poezia milităriei şi a Crăciunului pe Valea Argeşului*, iar în 1934 a tipărit comedia în două tablouri *Plecarea recruţilor*, pentru care a primit premiul *C. Rădulescu-Codin* al Academiei Române[129]. În 1937 a editat volumul de schiţe şi povestiri *Pe şoseaua Mălurenilor.* Preocupările din anii următori l-au consacrat pe profesorul D. Al. Nanu ca un bun cunoscător al folclorului argeşean.

[129] Iordan Datcu, S.C.Stroescu, *Dicţionarul folcloriştilor* , Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p. 299.

În 1934, Mihail Ilovici a publicat la Piteşti *Negativismul tinerei generaţii*, iar în 1939 – *Monografia critică Claudia Millian.* Mihail Ilovici se va bucura încă din această perioadă de aprecierile lui Vladimir Streinu şi ale lui Şerban Cioculescu.

Deşi nu au locuit în Piteşti, în anii dintre cele două războaie mondiale, s-au aflat adesea în oraşul lor natal doi scriitori consacraţi, Tudor Teodorescu-Branişte şi Constantin Kiriţescu.

În această vreme, însă, au locuit şi au scris mult în imediata apropiere a Piteştilor, Liviu Rebreanu la Valea Mare şi Mihail Sorbul la Valea Mărului. Căsătoriţi cu două piteştence, surorile Rădulescu, Fani şi Maria, cei doi scriitori au avut în deceniul al patrulea al secolului nostru relaţii multiple în Piteşti, devenind, pe cât de obişnuiţi, pe atât de respectaţi. Activitatea economică a oraşului, pe de o parte, pe de altă parte viaţa culturală tot mai intensă au făcut să crească numărul **tipografiilor** şi să se mărească şi capacitatea de producţie a unora dintre cele existente.

Cea mai bine utilată dintre tipografiile dinaintea primului război mondial – *Mihai Lazăr-Fiu* – a fost cumpărată, în anul 1919, de inginerul Dimitrie Dima şi se va numi de la această dată *Liga Poporului*. Condusă de tipograful Ion Iotta, acesta va deveni proprietarul ei din anul 1924. Aici s-au tipărit cele două anuare ale oraşului Piteşti şi judeţului Argeş, primul în 1925 (118 p.) şi cel de-al doilea, sub semnătura gazetarului Vlad Furtună, în anul 1936 (160 p.). Ambele tipărituri sunt lucrări de referinţă, care furnizează un număr apreciabil de informaţii pentru această perioadă.

După primul război mondial însă, în fruntea tipografiilor din Piteşti se va situa tipografia *Artistica* a lui Petrache C. Mitu[130], care, cu o capacitate mai mare de producţie, a tipărit mult şi a calificat un număr însemnat de muncitori, care au lucrat şi la alte tipografii din oraş. Din cele peste 200 de titluri care s-au tipărit în Piteşti în perioada interbelică, mai mult de jumătate au fost scoase de tipografia *Artistica* P. Mitu[131].

În Tipografia *Română* Ştefan Voiculescu, s-a tipărit, în anul 1936, *Procesul mişcării antifasciste din România.*

În afara celor amintite, au mai funcţionat în această perioadă Tipografia *Modernă* a lui Traian Novacovici şi Tipografia *Progresul*, fostă *Haralambie Rădulescu*. Actul naţionalizării din anul 1948 găseşte în Piteşti un număr de cinci tipografii[132].

În aceşti ani, tipografiile din Piteşti, pe lângă imprimate de tot felul, unele produse de papetărie şi cărţi, au scos şi o serie întregă de ziare şi reviste, cele mai multe însă cu o scurtă apariţie. În anul 1925, apăreau şase publicaţii periodice: *Buletinul Camerei de Comerţ si Industrie* (care a continuat, cu unele întreruperi, încă din 1894), *Glasul Argeşului, Îndrumarea, Monitorul judeţului Argeş, Secera* şi *Sentinela Argeşului.*[133] Şi în această perioadă, în coloanele ziarelor care apar în Piteşti este vizibilă amprenta diferitelor interese particulare sau de grup: reclame comerciale, propagandă electorală etc.

Între anii 1928 şi 1946, a apărut ziarul *Presa*. În prima parte a existenţei sale, ziarul a fost condus de harnicul şi talentatul gazetar piteş-

---

[130] Augustin Z. N. Pop, *op. cit.*
[131] N. Rizescu, *600 cărţi argeşene*, Piteşti, 1980, 1-17.
[132] Augustin Z. N. Pop, *op. cit., p. 36.*
[133] *Anuarul Socec al României mari, 1925-1926,* Bucureşti, IV, *Provinciile vechiului regat,* p. 6.

tean Vlad Furtună. Acest ziar a furnizat foarte multe informaţii locale şi este azi indispensabil cercetătorului acestei perioade. De asemenea, în coloanele sale au fost aduse la lumină o serie de încercări literare, ce dovedesc existenţa unor preocupări în acest domeniu.

Stimulaţi de succesele pe care le avea Compania Grigoriu cu **spectacolele de operetă** la Piteşti – din care nu lipsea Nicolae Leonard – câţiva entuziaşti, în frunte cu actorul Panait Constantinescu şi profesorul de muzică Teodor Săvulescu, au pregătit, în jurul anului 1910, şi au dat spectacole cu opereta *Crai nou*, de Ciprian Porumbescu (în cor şi orchestră au cântat şi unii dintre membrii Societăţii *Liedertafel*, despre care am vorbit).

În anii războiului, chiar în timpul ocupaţiei, din iniţiativa căpitanului Iov şi a fiicei sale, s-a pregătit şi s-a jucat opereta *Mam'zelle Nitouche*. Alături de instrumentele de coarde asigurate de piteşteni, cei mai mulţi liceeni, au cântat şi alămurile necesare, date de garnizoana austriacă. Spectacolul s-a bucurat de mult succes şi a fost aplaudat mai ales de ofiţerii austrieci, care n-au lipsit de la nici o reprezentaţie. Acelaşi colectiv a pregătit însă şi opereta *Crai nou*. Printre cei care aplaudau frenetic la premieră se aflau şi ofiţerii austrieci, care şi-au dat seama de-abia după spectacol că totul se transformase într-o manifestaţie de patriotism românesc.

După război, spectacolele cu opereta *Mam'zelle Nitouche* sunt reluate, de data aceasta cu largul concurs al lui Iordache Matache, cel ce a dirijat şi a adus şi alămurile necesare din fanfara sa de la Regimentul 4 Argeş, care se întorsese de pe front. În 1927, opereta lui Ciprian Porumbescu este din nou pusă în scenă, acum însă de către *Cercul studenţesc argeşean*. Pregătirea muzicală i-a revenit lui Nicolae N. Brânzeu, la data aceea student la Conservatorul din Bucureşti. Un an mai târziu, tot Nicu Brânzeu pregăteşte *La şezătoare*, de Tiberiu Brediceanu. Creaţie lirică de inspiraţie folclorică, lucrarea lui Brediceanu s-a bucurat de mare succes.

Desele popasuri în Piteşti ale revistei lui Constantin Tănase (uneori numărând 70 de persoane), au stimulat iniţiativa organizării unor reviste locale. Primul spectacol local de revistă, *Vremuri grele*, după un libret de I. Al. Glonţescu, s-a jucat în 1925. Dirijat de N. N. Brânzeu, cu aranjamentele muzicale ale farmacistului N. N. Bobancu şi ale medicului Anghel Păunescu, spectacolul s-a bucurat chiar de elogiile lui Constantin Tănase. Peste doi ani, avea să fie montată o altă revistă locală, *S-a făcut*, pe libretul aceluiaşi I. Al. Glonţescu. *Presa*, din ianuarie 1927, *Cronica Argeşului* şi *Tribuna comerţului* se ocupă pe larg de spectacolul care a fost “ovaţionat”, dar care, în acelaşi timp, “a stârnit multe nemulţumiri”.

Între anii 1933 şi 1936, în Piteşti a fost prezentată o nouă revistă, *Gara film*, pe libretul lui Gheorghe Florescu, impiegat de mişcare, cu aranjamentele muzicale ale lui Anghel Florescu. De data aceasta, revista s-a organizat în cadrul Asociaţiei *Radu Negru* a C.F.R.-ului Piteşti. Cu acest spectacol s-a făcut un turneu în ţară, la Turnu Măgurele, Craiova, Turnu Severin, Sibiu, Cluj, Oradea, care s-a încheiat cu două spectacole în Bucureşti, în sala *Marna* şi respectiv în grădina Atelierelor Griviţa.

Dar, dacă opereta şi revista au fost punctate în această perioadă de câteva apariţii pline de succes şi de altele mai puţin izbutite, **muzica instrumentală cultă** s-a bucurat în Piteştii dintre cele două războaie mondiale de o prezenţă statornică şi de o ţinută elevată.

Cvartetul de coarde, înfiinţat în 1913, îl va pierde pe Remus Macarie în anul 1925 (Stănescu Delar căzuse pe front). Din această formaţie, condusă cu competenţă profesională de profesorul C. Albu, care a cântat tot timpul la violoncel, au mai făcut parte N. N. Bobancu şi A. Păunescu, Traian Serafim şi Al. Petrescu sau Tănase Ştefănescu. După 1930, se vor da nenumărate concerte în formulă de cvintet, cu un repertoriu de ţinută. Atât cvartetul, cât şi cvintetul au cântat în toţi aceşti ani şi în cei care vor urma numai cu instrumente *Macarie*.

În anii 1934 şi 1935, iubitorii de muzică din Piteşti vor asista la o serie de concerte ale sextetului de coarde, în care cânta acum şi N. N. Brânzeu. În 1934, N. N. Brânzeu terminase *Schola cantorum* de la Paris şi, în acelaşi an, câştigase premiul al II-lea la concursul pentru compoziţie *George Enescu*, premiul I fiind obţinut de Dinu Lipatti.

Sextetul instrumental al oraşului Piteşti, constituit în anul 1936

În formulă de cvartet, cvintet, sextet sau orchestră de cameră, formaţia piteşteană a abordat, de-a lungul acestor ani, creaţii ale unor compozitori ca: Haydn, Mozart, Beethoven, Mendelsohn-Bartholdy, Bach, Handel, Schubert, Schumann, Cherubini, Dvorjac. Cu tot atâta grijă şi rafinament au fost alese piesele din creaţia românească ce au figurat în repertoriu.

În 1935-1936, tânărul şi entuziastul compozitor şi pianist N. N. Brânzeu, cu ajutorul coriştilor şi instrumentiştilor din oraş şi al câtorva prieteni din Bucureşti, a pregătit şi prezentat *Missa încoronării* de Mozart şi *Missa în do major* de Beethoven.

După primul război mondial, George Enescu a concertat de mai multe ori în Piteşti. La 20 februarie 1923, un grup de iubitori de muzică

şi devotaţi ai marelui muzician i-au trimis lui George Enescu o scrisoare, din care cităm ultimele două fraze: *…Pentru arta Voastă neîntrecută şi pentru patriotismul Vostru luminos şi cald, îngăduiţi-ne, scumpe maestre, să vă aşezăm în sufletele noastre, alături de marii români Eminescu şi Grigorescu. Cu Eminescu în poezie, Grigorescu în arta plastică şi cu Voi în arta muzicii, avem o trinitate sfântă artistică,cu care s-ar putea mândri orice popor din lume de bătrână civilizaţie. Iubitorii de muzică din Piteşti.* Originalul scrisorii se află expus în Muzeul Muzicii din Bucureşti.

Până în anii socialismului, peisajul muzical al Piteştilor va fi în permanenţă completat de coruri bine instruite şi închegate, care au abordat şi prezentat publicului mai ales creaţii din repertoriul naţional, din care nu lipseau Dumitru Kiriac, Ion Vidu, Gheorghe Dima, Augustin Bena, Ionel Brătianu, Gheorghe Cucu, Ştefan Popescu, Gavriil Muzicescu şi alţii.

Dintre dirijorii care s-au remarcat în această perioadă trebuie subliniat încă o dată numele aceluiaşi neobosit Constantin Albu. [134]

După primul război mondial, nevoia de carte se făcea tot mai simţită. Librăriile oraşului erau modest aprovizionate, pentru că producţia editorială a ţării nu putea satisface toate cerinţele. Iubitorii de carte şi cei care erau obligaţi să apeleze la paginile ei încep din nou să caute **biblioteca publică.**

Întorcându-se în localul propriu după încetarea războiului, liceul şi-a reorganizat biblioteca şcolară la un loc cu cea a comunei, înfiinţată prin donaţia Ştefu. În felul acesta, circulaţia cărţii către cititorii din oraş se îngreuiază. Problema se rezolvă prin înfiinţarea *Ateneului popular Gheorghe Ionescu-Gion*, în anul 1929, care funcţionează încă de la început ca bibliotecă publică, în cadrul căreia energia şi priceperea institutoarei Tatiana Bobancu au fost simţite timp de aproape 20 de ani de toţi cei care au frecventat biblioteca. Biblioteca *Ateneul Gion* şi-a început activitatea cu o mică parte din cărţile pe care le avea biblioteca din comună, în anul 1929, celelalte rămânând în continuare la liceu. Întregul fond de carte cu care a ajuns biblioteca Ateneului până în anii noştri se află azi în colecţiile Bibliotecii Judeţene Argeş. Printre acestea, doar câteva zeci de volume sunt din donaţia istoricului Gh. Ionescu-Gion. Ateneul Gh. Ionescu-Gion, care a funcţionat până în anul 1948 cu bibliotecă şi muzeu, a desfăşurat o intensă activitate pe linia propagării cunoştinţelor prin intermediul conferinţelor, şezătorilor culturale, audiţiilor colective la radio etc. La invitaţia preşedintelui Ateneului, Tatiana Bobancu, în Piteşti au conferenţiat personalităţi de seamă ale culturii româneşti ca: Nicolae Iorga, Gala Galaction, Liviu Rebreanu, G. Bogdan-Duică, G. G. Antonescu, Mihail Sorbul, Mihail Lungianu şi alţii. Tatiana Bobancu se numără printre intelectualii patrioţi care au desfăşurat o prodigioasă activitate în perioada interbelică. [135]

Către sfârşitul perioadei de care ne ocupăm, în Piteşti au fost organizate mai multe cămine culturale. Aşa cum se preciza în raportul prezentat la Congresul căminelor culturale de la Craiova, desfăşurat la 1 octombrie 1943, în judeţul Argeş erau organizate, depăşindu-se greutăţile războiului, 112 cămine culturale urbane şi rurale, dintre care 82 fiinţau încă din 1939.

[134] Silvestru D. Voinescu, *op. cit., p. 62-75*

[135] Silvestru D. Voinescu, *Argeşeni în spiritualitatea românească*, Piteşti, 1980, p. 6-9

În domeniul **artelor plastice**, în perioada la care ne referim, Piteştii au trei reprezentanţi de primă mărime printre valorile naţionale. Astfel, Costin Petrescu pictează în aceşti ani *Catedrala încoronării* de la Alba Iulia şi *Marea Frescă* de la Ateneul Român, care este şi capodopera acestui mare maestru al picturii murale. Poate nu este lipsit de interes să observăm că, pe fresca din sala Ateneului, după secvanţa migraţiei popoarelor, ţăranii din scena reluării muncii paşnice sunt îmbrăcaţi în costume specifice zonei Argeşului. Printre lucrările de şevalet ale lui Costin Petrescu se află şi tabloul intitulat *Eroul sergent instructor Tilică Alexandru din Regimentul 4 Argeş*.

Rudolf Schweitzer-Cumpăna lucrează şi expune mult în această perioadă, când se afirmă definitiv ca un artist cu o manieră proprie. Apreciat în ţară şi în străinătate, el rămâne cu sufletul în oraşul natal, căruia îi va dona o mare parte din creaţia sa.

Celor doi pictori de mai sus li se adaugă mai tânărul Dan Băjenaru, născut în Piteşti în 1900. După studii de specialitate la Bucureşti, în anii 1926-1927 se specializează la Paris, unde expune şi se afirmă ca un talent viguros. Începând din 1928 şi până în 1946, participă la toate Saloanele oficiale de desen şi gravură, timp în care deschide o serie întreagă de expoziţii personale în săli de prestigiu sau participă la expoziţii colective în ţară şi în străinătate, obţinând numeroase premii. S-a bucurat de aprecieri ale unora dintre cei mai avizaţi critici de artă.

În domeniul picturii bisericeşti, în această perioadă se remarcă alţi doi fii ai oraşului, fraţii Dumitru şi Gheorghe Belizarie. Dumitru Belizarie, cu studii în Italia, Ierusalim şi la Muntele Athos, a fost unul dintre marii cunoscători ai picturii bizantine. A pictat câteva catedrale mari din ţară şi a făcut numeroase restaurări. Lui Gheorghe Belizarie i se datorează lucrările din Piteşti – Bisericile *Maica Precista* şi *Buna Vestire- Greci* – şi o serie de lucrări în împrejurimi, ca şi monumentala Catedrală din Turda, lucrare care a însemnat cea mai valoroasă creaţie a sa. Spre deosebire de fratele său, Dumitru, Gheorghe Belizarie a pictat numai în ulei.

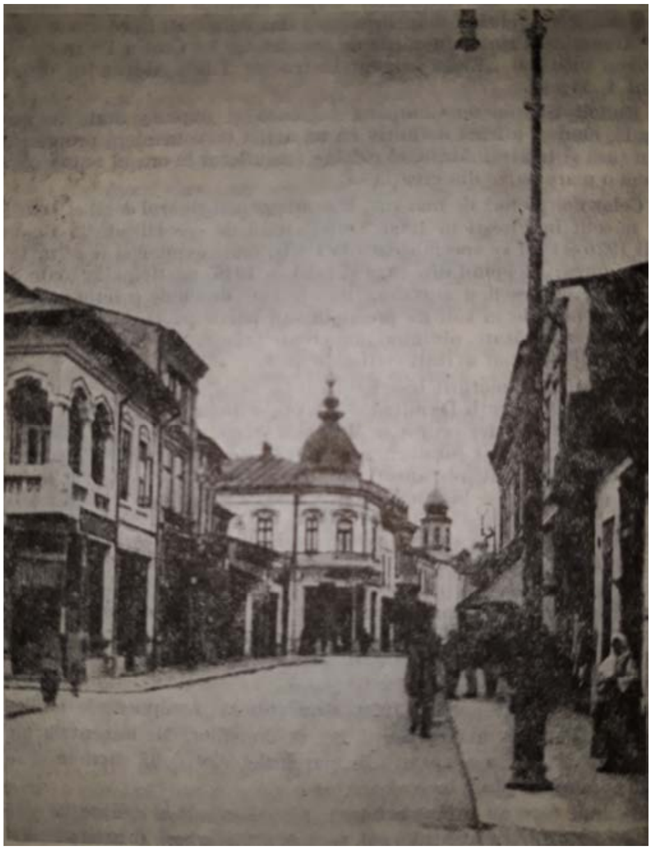
În domeniul sculpturii, trebuie să semnalăm monumentele care s-au ridicat în Cimitirul Eroilor, inaugurat în 1920 şi reamenajat în anul 1938, cu concursul Societăţii *Cultul Eroilor*. Tot aici, ca şi în cimitirul oraşului, au lucrat o serie de harnici pietrari, printre care Luigi Arganini şi N. Kaghiorghis.

În 1920, respectiv 1929, s-au ridicat monumentele eroilor din Găvana şi Prundu, azi cartierul Petrochimiştilor. Monumentele au fost reamplasate în vremea noastră în parcurile celor două cartiere şi se află astăzi admirabil puse în valoare.

În anii care au urmat primului război mondial, în Piteşti s-a construit mult, s-au trasat străzi noi, s-au plantat arbori şi arbuşti pe spaţiile stradale şi s-au făcut o serie de amenajări în parcul Trivale.

S-au ridicat în această perioadă câteva clădiri monumentale, de existenţa cărora sunt legate nume din galeria marilor arhitecţi ai ţării. Astfel, între anii 1934-1936, după planurile arhitectului Statie Ciortan, profesor la Şcoala Superioară de Arhitectură şi preşedinte al Societăţii Arhitecţilor Români, de la 1929 la 1933, s-a construit în Piteşti clădirea Administraţiei Financiare, în care se află azi Primăria municipiului Piteşti. Peste câţiva

ani, în 1939, în centrul oraşului s-a pus piatra fundamentală a Casei Armatei, după planurile arhitectului Octav Doicescu. La festivitatea care a avut loc cu această ocazie, în ziua de 7 iulie, a participat şi Armand Călinescu, la data aceea preşedinte al Consiliului de Miniştri.

Piteşti, 1935. Strada Şerban Vodă

După planurile arhitectului I. Fakler, s-a început în anul 1924 construcţia clădirii Liceului de fete, numit azi *Zinca Golescu*, terminat însă de-abia după anul 1960. Între anii 1925 şi 1930, s-au clădit câteva case în maniera tradiţională românească, pe baza proiectelor arhitectului Dimitrie Ionescu-Berechet (printre care casa profesorului Nae Dumitrescu), iar de la 1930 la

Liceul ,,Zinca Golescu", construit între anii 1925—1928.

Casă reprezentativă pentru arhitectura în stil tradițional (1932).

1940, o serie întreagă de clădiri “în stil cubist” – cum li s-a spus multă vreme în oraş - după planurile arhitectului Eugen Ivanov, în aceşti ani arhitectul-şef al oraşului.

Aşa cum am precizat mai sus, până în anii primului război mondial, **spitalul judeţean** avea doar secţiile de chirurgie, medicină internă şi boli contagioase. În 1928 se va înfiinţa cea de-a patra secţie, după ce, în urma insistenţelor repetate ale medicilor, unitatea reuşeşte să procure şi să instaleze aparatele necesare serviciului de radiologie. În anul 1940, acest serviciu a fost reorganizat la nivelul celor mai moderne cerinţe.

Două dintre figurile de seamă ale Spitalului din Piteşti, în perioada interbelică, au fost doctorii Gh. Nelepcu, directorul instituţiei o mare parte din timp, şi Vasile Tiţescu, medic primar radiolog, cel care a semnalat necruţătoarea boală a lui Liviu Rebreanu, ilustrul său prieten.

În 1938, Spitalul din Piteşti avea un număr de 120 de paturi, în care, în cursul lunii februarie din acelaşi an, au fost spitalizaţi 401 bolnavi.[136]

Redeschis în Piteşti imediat după război, în 1922, Spitalul Militar se desfiinţează, pentru ca, reînfiinţat în 1926, să funcţioneze fără întrerupere până în anii noştri. În 1926, când îşi reia activitatea, dispunea de un număr de 75 de paturi.[137] Până la construirea noului local, Spitalul Militar a funcţionat în clădirile de pe strada *Nicolae Bălcescu*, în care se află astăzi secţiile de oftalmologie şi psihiatrie ale Spitalului Judeţean.

În afara celor două spitale, în 1936, oraşul mai avea şi două circumscripţii sanitare, încadrate cu câte un medic, un subchirurg şi o moaşă.[138]

În perioada interbelică, respectiv începând din anul 1922, în urma modificării legii sanitare, în Piteşti erau şase farmacii publice şi o farmacie de spital, toate conduse de farmacişti români. Apoi, în anul 1941, numărul farmaciilor creşte la şapte, fiind consemnată, în datele oficiale, şi cea din cadrul spitalului din localitate.

După război, **activitatea sportivă** din Piteşti este reluată cu şi mai mult interes. În anul 1921, va apărea echipa de fotbal *Săgeata*[139], care se va transforma ulterior într-o societate. Astfel, la 29 mai 1924, un grup de piteşteni, amatori de sport, cereau prefectului aprobarea pentru înfiinţarea unei societăţi sportive, al cărei scop era: …*Educaţia sportivă şi muzicală a tineretului şi tuturor amatorilor, cu practicarea tuturor sporturilor în general şi a fotbalului în special…*. La 24 iulie 1924, ministrul de interne aprobă statutul Societăţii.[140]

În aprilie 1925, Societatea Sportivă *Săgeata* solicită Primăriei oraşului un teren de fotbal şi unul de tenis. La 22 iunie, în acelaşi an, Primăria pune la dispoziţia Societăţii o suprafaţă de 8.125 mp. de teren (125 m. lungime şi 65 m. lăţime), din proprietatea comunei. Terenul se afla pe platoul din parcul Trivale, unde se ţinea bâlciul de sărbătorile Paştelui. Acesta a fost primul teren de fotbal amenajat, pe care l-a avut oraşul Piteşti.[141]

---

[136] Sabin Manuilă, *Statistica sanitară a României*, Bucureşti, 1939, p. 16.
[137] *Revista sanitară militară*, nr. 4, 1969, p. 487-491.
[138] *Anuarul oraşului Piteşti şi al judeţului Argeş*, Piteşti, 1936, p. 39.
[139] *F. C. Argeş. Drum prin ani.* Piteşti, 1968, p. 20
[140] Arh. St. piteşti, fond Prefectura judeţului Argeş, dosar 28/1924, f. 65.
[141] Arh. St. Piteşti, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 28/1925, f. 1, 2.

În anuarul oraşului din anul 1925, găsim trecută şi Societatea Sportivă-Muzicală *Săgeata*, cu întregul colectiv de conducere. În 1924, la Piteşti, s-a înfiinţat Clubul Sportiv *Tricolorul* care, pe lângă activitatea fotbalistică, promovează şi alte discipline sportive, dar mai ales ciclismul[142].

Societatea sportivă, care se va impune însă în oraşul Piteşti şi care va ţine aprinsă în permanenţă făclia până în anii noştri, va fi *Sporting-club*, înfiinţată la 15 august 1926[143]. Această societate s-a menţinut datorită ajutorului bănesc dat de către Primărie, precum şi sprijinului acordat de către iubitorii de sport din oraş. În cadrul ei, a fost promovată o gamă largă de discipline sportive, unele în premieră chiar în oraşul nostru. Pe primul loc însă se va situa tot fotbalul, care va aduce clubului un binemeritat renume, prin meciurile pe care echipa le va susţine de-a lungul anilor, cu partenere de valoare naţională, precum *C. F. R. Bucureşti, Juventus, Unirea Tricolor* ş.a. Ciclismul a constituit, de asemenea, una dintre preocupările de seamă ale clubului.

În 1928 şi 1930, se organizează în Piteşti alte două asociaţii sportive muncitoreşti: Asociaţia *F. C. Muncitorii,* respectiv *C. F. R. Radu Negru* [144].

Despre activitatea sportivă ce se va desfăşura în Piteşti în anii următori vorbesc o serie de documente de arhivă, dar, în acelaşi timp, în repetate rânduri, ziarul *Presa*, principala publicaţie locală a vremii. Bunăoară, numărul din 28 ianuarie 1933, prin articolul *Sporturile de iarnă în Argeş*, ne informează ca Sporting-clubul avea echipă de schi şi bob, iar în Grădina publică organizase un patinoar, în vederea unor concursuri de patinaj şi hochei. Acelaşi ziar, *Presa*, din 1 aprilie 1937, relevă că, pe 28 martie, se disputase meciul de fotbal dintre *Sporting-club* şi *F. C. Muncitorii*, contând pentru campionatul districtului Piteşti. Informaţia este valoroasă, pe de o parte pentru că aflăm despre existenţa terenului de fotbal Sporting-club, care de-abia fusese amenajat pe strada *Leonte Filipescu* (acesta a fost principalul stadion al oraşului, până în anii regimului nostru, când s-au pus bazele stadionului din Ştrand), iar pe de altă parte pentru că se constată existenţa şi activitatea Asociaţiei *F. C. Muncitorii*, care fusese fondată în 1928. Se pare că acestei asociaţii i se spunea şi *Sportul muncitoresc* şi o găsim în anul 1936 afiliată la Federaţia Română de Fotbal[145].

Paralel cu mişcarea sportivă organizată, pe care am semnalat-o în rândurile de mai sus, în Piteşti, între cele două războaie mondiale, se poate urmări o susţinută şi interesantă mişcare sportivă şcolară.

Anii celui de-al doilea război mondial au rămas în istoria oraşului Piteşti ca o perioadă grea, prin rănile adânci pe care le-a pricinuit atât vieţii economice, cât şi celei spirituale. A fost necesară multă energie umană, dar mai ales un însufleţitor spirit patriotic pentru refacerea economică şi trecerea la realizarea noilor obiective ale etapei istorice postbelice.

[142] *Ibidem*, fond Prefectura județului Argeş, dosar 28/1924, f. 77.
[143] *Ibidem*, fond Primăria oraşului Piteşti, dosar 1937-1938 (Bugetul).
[144] V. T. (amaş), *Primele asociații sportive, Secera și ciocanul*, 1937-1938 (Bugetul).
[145] Arh. St. Pitești, fond Primăria orașului Pitești, 1937-1938 (Bugetul).

CAPITOLUL VI

MUNICIPIUL PITEŞTI ÎN ANII REVOLUŢIEI ŞI CONSTRUCŢIEI SOCIALISTE

În cadrul istoriei contemporane a României, perioada inaugurată de evenimentele memorabile de la 23 August 1944 şi evoluţia ulterioară, până astăzi, a tuturor domeniilor creaţiei materiale şi spirituale, reprezintă o etapă de importanţă deosebită în existenţa noastră multimilenară. În aceste decenii au avut loc schimbări fundamentale, calitativ superioare, în structura social-politică şi economică a patriei. Au fost realizate în viaţă obiectivele revoluţiei şi construcţiei socialiste, a crescut rolul de conducător al Partidului Comunist Român, iar prestigiul internaţional al ţării noastre a sporit necontenit. Oamenii muncii din Piteşti au contribuit activ la înfăptuirea obiectivelor înscrise în programul acestei semnificative etape istorice româneşti.

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE VIEŢII POLITICE ŞI ECONOMICE LOCALE ÎN PERIOADA 23 AUGUST 1944 – 30 DECEMBRIE 1947.

Declanşarea revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă de la 23 august 1944 a fost îndeaproape susţinută de forţele politice democratice din Piteşti, interesate în progresul general al României. Oamenii muncii din această parte a ţării au acţionat pentru izgonirea fasciştilor, înlăturarea din conducerea oraşului a elementelor reacţionare şi refacerea economică, iar unităţile militare locale au participat la luptele purtate pentru eliberarea întregului teritoriu al ţării, a Ungariei, Cehoslovaciei şi Austriei, până la victoria finală împotriva maşinii de război germane.

Răspuzând chemării adresate întregii ţări de către Blocul Naţional Democrat, autorităţile din Piteşti, cu sprijinul direct al populaţiei, au alungat reprezentanţii trupelor de ocupaţie, preluând efectiv conducerea tuturor sectoarelor de activitate. Asemenea acţiuni, dominate de un fierbinte patriotism, s-au realizat şi în alte localităţi argeşene.

Întoarcerea armelor împotriva Germaniei fasciste a favorizat evidenţierea faptelor de vitejie ale piteştenilor care au făcut parte din Divizia a III-a Infanterie, formată din Regimentul 4 Dorobanţi Argeş, Regimentul 30 Dorobanţi Muscel, Regimentul 6 Artilerie, Regimentul 15 Artilerie şi Regimentul 1 Vânători (stabilit în Piteşti în 1931), participante la lupte crâncene, până la 9 Mai 1945[1].

Un factor esenţial, care a influenţat în mod determinant evoluţia evenimentelor în perioada 23 august 1944 – 30 decembrie 1947, a fost reorganizarea Partidului Comunist Român şi reluarea activităţii politice în noile condiţii legale. La 30 august 1944, s-a format la Piteşti, cu ajutorul direct al C.C. al P.C.R., noul comitet local comunist, constituit din militanţii care au activat în anii grei ai ilegalităţii. În primele rânduri s-a aflat muncitorul Petre Năstăsescu, secretarul organizaţiei Piteşti a partidului comunist[2].

Organizaţia comunistă din Piteşti a participat la constituirea Consiliului judeţean al B.N.D. şi a luat iniţiativa „pentru aprovizionarea uzinei de apă cu combustibil, păstrarea ordinii în oraş, îngrijirea răniţilor, primirea trupelor şi asigurarea unor alimente pentru soldaţi la gară şi la intrările în oraş”[3].

Prin acţiunile întreprinse, muncitorii de la Piteşti s-au afirmat cu hotărâre în viaţa politică locală şi naţională, iar în urma eforturilor depuse s-au dobândit succese însemnate în unirea diferitelor categorii sociale, pentru îndeplinirea cerinţelor etapei istorice respective.

În ultimele luni ale anului 1944, s-au înfiinţat puternice comitete muncitoreşti la fabricile de textile, de încălţăminte şi de tăbăcărie, în cadrul depoului şi atelierelor C.F.R., la Moara „Progresul” şi la „Brutăria populară”, precum şi în alte unităţi economice. După 1 septembrie 1944, când s-a constituit comisia de organizare a sindicatelor din România, un număr însemnat de muncitori din Piteşti, din cele mai diverse domenii de activiate, s-au îndreptat cu mare încredere spre sindicate, ceea ce a reprezentat un succes important pentru întărirea activităţilor revoluţionare locale[4].

4 PAGINI 10 LEI

4 Oct. 1944

presa

ORGAN INDEPENDENT–POLITIC–ECONOMIC–CULTURAL

Redacția și Administrația:
Tipografia TRAIAN NOVACOVICI
Pitești, Strada Șerban Vodă

Prim redactor IOACHIM MORUZZI

Ad-tor delegat: Traian Novacovici

Facsimil din ziarul „Presa”, tipărit la Piteşti.

Un raport al organizaţiei Piteşti a Partidului Comunist Român a consemnat: aproape 600 de muncitori de la Textila Găvana, 350 muncitori de la Depoul C.F.R., 200 muncitori de la Mişcare C.F.R., precum şi

[1] Gh. Nicolescu, *Contribuţia unităţilor militare argeşene la războiul antihitlerist*, Rev. *Argeş*, nr. 5, Piteşti, 1985, p. 3.
[2] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 1, f. 37.
[3] *Universul* din 14 septembrie 1944, p. 3.
[4] *România liberă*, an. II, nr 62, p. 6.

un număr însemnat de salariaţi din întreprinderile comunale, funcţionari publici şi alţii sunt organizaţi în sindicate puternice, care sprijină activitatea comitetelor de fabrică[5].

Acţiunile îndreptate în direcţia întăririi unităţii forţelor democratice şi progresiste locale s-au manifestat şi în alte domenii. Astfel, la 24 septembrie 1944, adunarea la care au participat peste 400 de intelectuali, mici meseriaşi şi alte categorii sociale a hotărât îmbunătăţirea organizării locale a „Uniunii patrioţilor”, iar la 8 octombrie 1944 s-a format comitetul „Apărarea patriotică”. În noiembrie 1944 s-a reorganizat comitetul local al U.T.C.[6]. S-a extins, permanent, pe baza Platformei Frontului Unic Muncitoresc, colaborarea dintre organizaţiile locale ale P.C.R. şi P.S.D., iar activitatea Frontului plugarilor a devenit tot mai intensă.

În vederea atragerii micilor meseriaşi şi comercianţi în lupta pentru realizarea dezideratelor democratice, la 5 octombrie 1944 a avut loc în Piteşti întrunirea publică a acestor categorii sociale, în cadrul căreia s-au formulat mai multe revendicări economice şi s-a hotărât „aderarea la mişcarea sindicală, sprijinirea luptei pentru eliberarea ţării şi democratizarea aparatului de stat”[7].

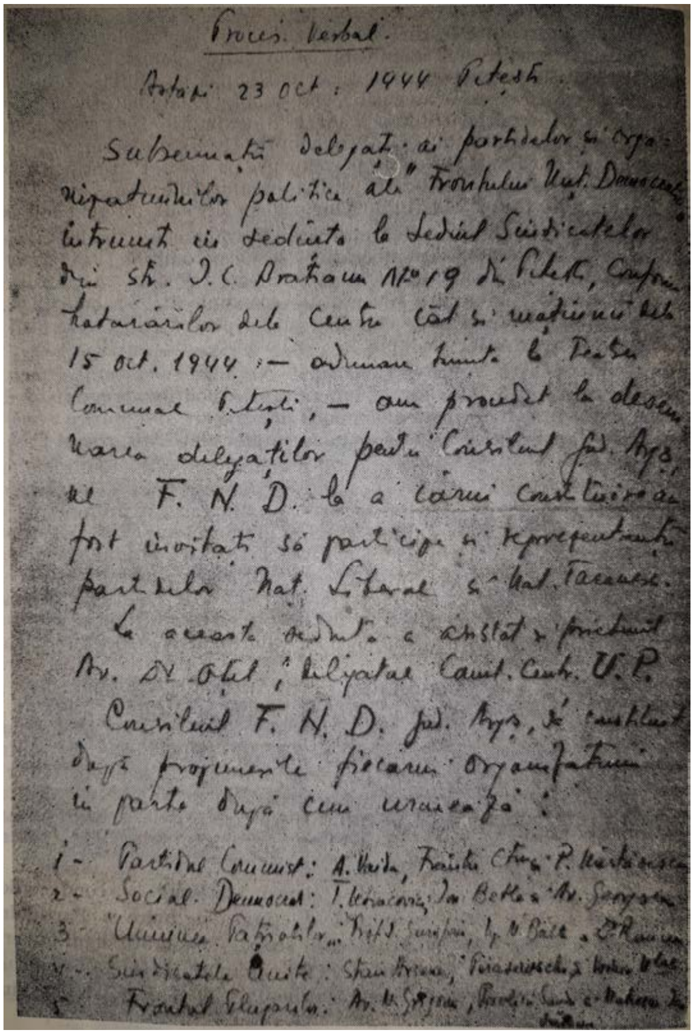
În lupta pentru făurirea Frontului Naţional Democrat, pentru formarea unui guvern democratic, organizaţiile politice progresiste din Piteşti au desfăşurat o permanentă muncă de atragere şi lămurire a maselor populare asupra obiectivelor fundamentale ale Platformei F.N.D.

Importantă în acest sens a fost şi adunarea din 15 octombrie 1944, în cadrul căreia masele populare din Piteşti şi-au arătat deschis atitudinea potrivnică faţă de modul cum era guvernată ţara, exprimându-şi cu însufleţire adeziunea pentru proiectul platformă al F.N.D., propus tuturor partidelor şi organizaţiilor politice de către Partidul Comunist. „Marea adunare populară – se arată în moţiunea adoptată cu acest prilej – aderă cu însufleţire la proiectul de platformă al Frontului Naţional Democratic şi ne luăm angajamentul de a lupta cu hotărâre, până la capăt, pentru interesele poporului român, pentru continuarea războiului alături de Armata Roşie, contra cotropitorilor fascişti – hitlerişti, pentru curăţirea aparatului de stat de trădătorii din ţară, legionari, antonescieni şi toţi criminalii de război, pentru democratizarea instituţiilor de stat şi a întregii vieţi publice... Cerem libertatea de organizare a muncitorilor, un guvern în care să fie reprezentate toate forţele democratice, iar pentru oraşul şi judeţul nostru, primar şi prefect aleşi din oameni din popor”. Moţiunea s-a încheiat cu un vibrant angajament: „ Vom lupta pentru deplina realizare a platformei de luptă şi de construcţie a F.N.D., care de azi înainte devine programul de luptă al întregului popor, pentru România Liberă, democratică şi independentă.”[8]

Refuzul colaborării în cadrul aceleiaşi platforme a conducerilor P.N.Ţ. şi P.N.L. nu a putut să oprească acţiunea de unire a Partidului Comunist cu celelalte forţe progresiste, în scopul instaurării unui guvern reprezentativ, democratic. Ca urmare, la 23 octombrie 1944 s-a constituit la Piteşti, fără colaborarea cu organizaţiile P.N.Ţ. şi P.N.L., Consiliul

---

[5] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 1, f. 9.
[6] Ibidem, f. 11, 12 şi 53.
[7] *Scânteia*, an I, nr. 22 din 13 octombrie 1944, p. 4.
[8] *Presa*, an XVII, nr. 267 din 21 octombrie 1944, p. 3-4.

Proces verbal.

Astăzi 23 Oct. 1944 Pitești.

Subsemnații delegați ai partidelor și organizațiunilor politice ale "Frontului Naț. Democrat" întruniți în ședință la sediul Sindicatelor din str. I. C. Brătianu No 19 din Pitești, conform hotărârilor dela Centru cât și [illegible] dela 15 Oct. 1944 :– adunare ținută la Teatrul Comunal Pitești, – am procedat la desemnarea delegaților pentru Consiliul jud. Argeș, al F. N. D. la a cărui constituire au fost invitați să participe și reprezentanții partidelor Naț. Liberal și Naț. Țărănesc.

La această ședință a [illegible] și prezent Av. [illegible], delegatul Comit. Centr. U. P.

Consiliul F. N. D. jud. Argeș, se constitue după propunerile fiecărei organizațiuni în parte după cum urmează:

1 – Partidul Comunist: A. [illegible], [illegible], P. [illegible]
2 – Social. Democrat: I. [illegible], [illegible] Av. [illegible]
3 – "Uniunea Patrioților": [illegible]
4 – Sindicatele Unite: [illegible]
5 – Frontul Plugarilor: Av. [illegible]

Procesul verbal de constituire a Consiliului Judeţean Argeş al F. N. D

judeţean al F.N.D. Aşa cum se arată în procesul verbal de constituire a acestui Consiliu, întrunirea politică s-a desfăşurat la sediul Sindicatelor din Piteşti, aflat pe str. I. C. Brătianu nr.19, unde au participat mai mulţi reprezentanţi ai diferitelor organizaţii democratice locale. Consiliul Judeţean Argeş al F.N.D. a avut următoarea componenţă: din partea organizaţiei Partidului Comunist – A. G. Vaida, Constantin Frântu şi Petre Năstăsescu; din partea organizaţiei Partidului Social- Democrat – Traian Novacovici, Ion Betle şi av. Georgescu; din partea Uniunii Patrioţilor - prof. Ion Garofoiu, ing. Nicolae Betle şi dr. Rancea; din partea Sindicatelor Unite – Stan Arsene, Radu Poiacevschi şi Nicolae Voinea, iar din partea oragnizaţiei Frontului Plugarilor – avocatul Nicolae Grigoriu, Sandu Pavlică şi Ion Mateescu. S-a hotărât, cu acest prilej, să se acţioneze într-o deplină unitate pentru realizarea prevederilor Platformei F.N.D., în spiritul moţiunii adunării desfăşurate în Piteşti, la 15 octombrie 1944. Prin intermediul acestui consiliu, organizaţia locală comunistă, cu sprijinul celorlalte forţe politice democratice, a desfăşurat o susţinută activitate pentru curăţirea aparatului de stat de elemente reacţionare, precum şi pentru rezolvarea unor probleme economice.[9]

Sub egida Consiliului Judeţean Argeş al F.N.D., s-a desfăşurat în Piteşti, la 19 noiembrie 1944, adunarea generală a profesorilor secundari din judeţul Argeş, la care au participat, ca invitaţi, delegaţi ai muncitorilor, învăţătorilor şi funcţionarilor publici. Din moţiunea adoptată cu acest prilej s-a desprins mai ales ideea democratizării învăţământului, crearea de condiţii „pentru a pătrunde în şcoală elemente capabile provenite din cele mai largi categorii sociale."[10]

Deşi nu a participat la şedinţa de constituire a Consiliului local al F.N.D., organizaţia din Argeş a P.N.Ţ. a manifestat totuşi o anumită orientare de stânga, depăşind astfel punctul de vedere al conducerii centrale a partidului. Semnificativă în acest sens a fost „atitudinea adoptată în cadrul întrunirii P.N.Ţ. de la Piteşti, din 12 octombrie 1944, prima de acest fel din ţară, unde s-a subliniat importanţa evenimentelor de la 23 august, solicitându-se, cu insistenţă, epurarea partidului de elementele fasciste şi legionare, înlocuirea din administraţie a celor compromişi şi afacerişti, precum şi un guvern reprezentant al tuturor forţelor capabile să continue lupta antihitleristă şi să asigure o mai bună gospodărire a ţării."[11]

La 27 noiembrie 1944, conducerea Primăriei oraşului Piteşti a fost preluată de Constantin Atanasiu, iar cea a prefecturii de Argeş de Theo Simionescu, care vor acţiona pentru îndeplinirea platformei F.N.D. şi a programului operativ de lucru al Consiliului Judeţean al F.N.D., elaborat la 27 noiembrie 1944, ce a prevăzut măsuri în special în ceea ce priveşte unitatea politică a forţelor democrate, îmbunătăţirea aprovizionării, combaterea speculei şi mărirea producţiei industriale în fabrici[12]. Pentru realizarea acestor deziderate, sute de cetăţeni din Piteşti au participat cu însufleţire la întrunirea din 2 decembrie 1944, în cadrul căreia, pe lângă unele cerinţe economice, s-a solicitat cu insistenţă un guvern cu adevărat democratic[13].

---

[9] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 6, f. 7.
[10] Ibidem, f. 36.
[11] *România în anii revoluţiei democrat-populare, 1944-1947*, Edit. Politică, Bucureşti, 1971, p. 98.
[12] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 6, f. 20-21.
[13] Ibidem, f. 12.

Totodată, în mai multe localităţi rurale din apropierea Piteştilor s-a cerut cu vehemenţă „înlocuirea acelor funcţionari care au făcut politică fascistă şi care sunt respinşi cu cea mai mare desconsiderare de către toată suflarea argeşeană."[14]

Militând cu consecvenţă pentru unitatea de acţiune a muncitorilor din toate unităţile economice ale oraşului, a micilor meseriaşi, comercianţi şi a intelectualilor progresişti, organizaţia locală a P.C.R. a convocat, la 22 noiembrie 1944, în sala Teatrului comunal din Piteşti o întrunire a reprezentanţilor comitetelor de fabrică, sindicatelor, Uniunii patrioţilor, Apărării patriotice şi U.T.C. Cu acest prilej, activişti ai partidului comunist au dat explicaţii cu privire la principalele evenimente politice aflate la ordinea zilei, precum şi asupra obiectivelor naţionale care stăteau în faţa luptei poporului român.[15]

Importante pentru orientarea muncii în funcţie de condiţiile locale au fost şi şedinţele de lucru ale comuniştilor din Piteşti, desfăşurate în zilele de 18 octombrie, 8 şi 23 noiembrie, precum şi 18 decembrie 1944, în cadrul cărora s-a definit mai bine poziţia ce trebuia luată faţă de diferite organizaţii politice din Argeş, adoptându-se, totodată, noi măsuri pentru intensificare şi unitatea activităţilor politice şi organizatorice democratice.

Un moment de seamă în viaţă politică locală a fost organizarea, la 20 decembrie 1944, a lucrărilor primei Conferinţe Judeţene Argeş a Partidului Comunist Român, când s-a analizat cu exigenţă activitatea desfăşurată în cea de a doua parte a anului atât de comunişti, cât şi de celelalte forţe unite în Consiliul Judeţean al F.N.D. şi a fost ales primul comitet de partid la nivelul judeţului.[16]

La sfârşitul anului 1944 şi începutul anului 1945, lupta pentru instaurarea unui guvern cu adevărat democrat a intrat în faza sa hotărâtoare. Masele populare din Piteşti, organizaţiile cuprinse în F.N.D. au constituit o prezenţă activă în aplicarea prevederilor Platformei Frontului Naţional Democrat. Centrul de greutate al activităţii politice s-a deplasat tot mai mult spre unităţile economice, pentru constituirea unor noi celule de partid, pentru amplificarea activităţilor sindicatelor şi a comitetelor de fabrică, urmându-se mărirea producţiei, atât de necesară aprovizionării locuitorilor şi susţinerii frontului antihitlerist.

Anumite iniţiative, menite să conducă la consolidarea activităţilor locale din cadrul Frontului Unic Muncitoresc, au fost luate şi de organizaţia din Piteşti a Partidului Social Democrat. Pe baza hotărârilor adoptate de lucrările Sfatului P.S.D., din 10-11 decembrie 1944, la care, din Piteşti, au participat trei delegaţi - Traian Novacovici, Leon Luptaş şi Radu Poiacevschi - s-au întreprins o serie de măsuri comune cu conducerea organizaţiei locale a P.C.R., având ca suport programul de ţară al F.U.M., precum şi planul de acţiune al Consiliului Judeţean al F.N D.[17]

La 17 decembrie 1944, în Piteşti s-a organizat o importantă întrunire a social-democraţilor, la care au participat, din conducerea P.S.D., Tudor Ionescu – subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naţionale – şi Lothar Rădăceanu – ministrul muncii - în timpul căreia „s-au făcut referiri

---

[14] *Scânteia,* an I, nr. 22 din 13 octombire 1944, p. 4
[15] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C: R., fond 1, dosar1, f. 10.
[16] Ibidem, f. 25.
[17] *Libertatea,* an I, nr 105 din 14 februarie 1944, p.3.

la înfăptuirea reformei agrare şi a naţionalizării marilor industrii."[18] Asemenea activităţi ale P.S.D. au contribuit şi în Piteşti la o mai bună colaborare a forţelor muncitoreşti, a altor categorii sociale, pentru realizarea prevederilor Platformei F.N.D., a unităţii depline a clasei muncitoare din România.

De remarcat şi faptul că, de la Piteşti, Comitetul Frontului Plugarilor a adresat „Chemarea către plugărimea argeşeană", publicată apoi în ziarul „Scânteia" din 11 decembrie 1944, apelându-se la lumea satelor pentru a realiza prin organizaţiile proprii „ridicarea voastră la o mai bună stare, întrucât ...viitorul vostru stă în mâinile voastre, ca şi muncitorii de la oraşe, tot ceea ce realizează o fac prin organizaţiile lor de luptă, politice şi profesionale." Manifestările politice înfăptuite de Comitetul Frontului Plugarilor din această parte a ţării au demonstrat integrarea ţărănimii argeşene în lupta generală desfăşurată de forţele democratice, prin instaurarea unui nou sistem social – politic şi economic în România. La 21 ianuarie 1945 a avut loc Plenarea Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., care a stabilit noi măsuri pentru îmbunătăţirea, pe mai departe, a muncii celulelor şi organizaţiilor de partid, a colaborării acestora cu comitetele din fabrici, cu membrii P.S.D. şi ai Frontului Plugarilor, cu alţi oameni ce nutreau sentimente patriotice, progresiste[19].

Cu prilejul desfăşurării primului Congres General al Sindicatelor Unite (26-30 ianuarie), care a hotărât şi crearea C.G.M., s-a evidenţiat faptul că în judeţul Argeş erau 6.400 de membri de sindicat, marea lor majoritate grupaţi în întreprinderile din Piteşti[20]. La congres, printre delegaţii ce au luat cuvântul amintim, din judeţul Argeş, pe: Radu Poiacevschi, reprezentant al muncitorilor de la C.F.R. Piteşti, şi Constantin Popescu, miner[21]. După publicarea, la 28 ianuarie 1945, a programului de guvernare a F.N.D. şi în Piteşti, s-a accentuat dezagregarea organizaţiilor P.N.Ţ. şi P.N.L., ceea ce a determinat o însemnată deplasare a membrilor acestora spre forţele unite ale democraţiei.

În perioada 24 februarie-6 martie 1945, prin adunări desfăşurate în întreprinderi, instituţii sau direct în stradă, masele populare din Piteşti, având în frunte pe comunişti, şi-au adus o însemnată contribuţie la formarea stării de spirit generale, favorabile instaurării guvernului Frontului Naţional Democrat. Aşa de exemplu, în ziua de 4 februarie 1945, în sala teatrului s-a organizat o nouă întrunire politică, unde, după cuvintele rostite de Elena Livezeanu, din partea Comitetului Central al Femeilor, Mihail Ghelmegeanu, din partea Frontului Plugarilor, Petre Constantinescu-Iaşi, din partea P.C.R., precum şi de conducătorii locali ai forţelor politice unite în F.N.D., s-a adoptat următoarea moţiune: „Noi cetăţenii oraşului Piteşti şi ai judeţului Argeş, din toate categoriile sociale..., cerem imediata îndeplinire a reformei agrare, arestarea şi judecarea tuturor criminalilor de război şi vinovaţi de dezastrul ţării, măsuri severe împotriva sabotorilor şi speculanţilor..., cerem realizarea acestor revendicări, care nu pot fi înfăptuite de actualul guvern, în care elementele reacţionare fac jocul forţelor înfrânte. Adunarea cere chemarea cât mai neîntârziată la cârma ţării a unui guvern al F.N.D."[22]

---

[18] Ibidem, nr. 112 din 22 decembrie 1944, p. 3.
[19] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., dosar 4, f. 6-7.
[20] Ibidem, dosar 4, f. 24
[21] *Libertatea*, an II, nr. 135 şi 136 din 24 şi 25 ianuarie 1945.
[22] *Scânteia*, an II, nr. 135 din 9 februarie 1945, p. 5; *România liberă*, an II, nr. 16 din 8 februarie.

Asemenea întruniri politice au mai fost organizate, la 6 februarie 1945, de comuniştii din Piteşti, apoi de Comitetul local al Uniunii Patrioţilor, Comitetul Frontului Plugarilor, organizaţia de tineret, garnizoana de tineret, garnizoana militară, sindicatul profesorilor secundari etc.[23].

La 22 februarie 1945, unii fruntaşi ai organizaţiei P.N.Ţ. din Argeş, printre care s-a aflat şi prefectul Theo Simionescu, au adoptat o rezoluţie de iniţiativă, prin care şi-au afirmat hotărârea de a acţiona împreună cu organizaţiile componente ale F.N.D ., deoarece „considerăm că numai aşa se poate realiza reforma agrară, se poate duce lupta împotriva fasciştilor şi se pot pedepsi criminalii de război". Comentând acest fapt, demn de reţinut şi ca urmare a influenţei considerabile pe care P. N. Ţ. a manifestat-o în zona Argeş-Muscel, în perioada interbelică, ziarul „Scânteia" apecia: „Despărţirea naţional-ţărăniştilor din Argeş de conducerea P. N. Ţ. scoate şi mai mult în evidenţă caracterul de clică reacţionară, ruptă de popor, al grupului restrâns de reprezentanţi ai intereselor moşiereşti, în frunte cu Maniu. Cei care au luat această hotărâre sunt forţe cinstite, dornice de realizări democratice concrete."[24]

Prin acţiunile întreprinse de forţele politice, piteştenii au adus şi în această etapă istorică o importantă contribuţie la înfăptuirea programului de luptă al naţiunii, elaborat din iniţiativa Partidului Comunist Român, la instaurarea guvernului revoluţionar-democratic, în frunte cu dr. Petru Groza, pe baza Platformei Frontului Naţional Democratic.

În scrisoarea deschisă, trimisă din Piteşti noului preşedinte al guvernului, dr. Petru Groza, s-a exprimat adeziunea argeşenilor de la oraşe şi sate, „ce se alătură cu toată hotărârea lor la lupta de redeşteptare naţională şi de dezdrobire a ţărănimii române, ce nu se poate realiza decât printr-un guvern al F. N. D."[25].

Oamenii muncii din Piteşti, organizaţiile politice progresiste din această parte a ţării au acţionat pentru consolidarea sistemului politic revoluţionar-democrat, instaurat în România la 6 martie 1945, pentru aplicarea în viaţă a programului de guvernare a F. N. D. Într-o impunătoare adunare popuară, care a avut loc la Teatrul comunal, în ziua de 11 martie 1945, a fost prezentat pe larg, opiniei publice locale, programul noului guvern[26].

În aprilie 1945, comunistul Petre Năstăsescu a fost ales primar al oraşului Piteşti, în locul colonelului în rezervă Constantin Atanasiu, ceea ce a reprezentat un important succes al forţelor politice democrate, al Partidului Comunist Român.

Nu peste mult timp, a devenit prefect de Argeş avocatul Constantin Chiriac, reprezentant al dizidenţilor P.N.Ţ. (Anton Alexandrescu), iar ca ajutor de primar, la Piteşti, în locul avocatului Victor Dumitrescu, a fost numit profesorul Dumitru Popovici, membru al P.S.D.[27]. La 22 aprilie 1945, a avut loc, în sala cinematografului „Aquila", o întrunire, având ca scop susţinerea politicii guvernului dr. Petru Groza, întărirea colaborării muncitoreşti, precum şi scoaterea de sub influenţa P.N.Ţ. şi P.N.L. a unor membri ai acestor organizaţii. Prezidată de Stan Arsene, preşedintele

[23] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 4, f. 11 şi 57; dosar 8, f. 7; *Frontul plugarilor*, an Im, nr. 6 din martie 1945, p. 3.
[24] *Scânteia*, an II, nr. 159 din 6 martie 1945, p. 1.
[25] *Frontul Plugarilor* , an I, nr. 6 din martie 1945, p. 3.
[26] *Presa*, an XVII, nr. 272 din 15 martie 1945, p. 2.
[27] Arh. Comit. Jud. Argeş. Al P. C. R., fond 1, dosar 4, f. 43.

Comisiei judeţene a sindicatelor, această adunare s-a constituit într-o modalitate de a-şi expune opiniile: Nicolae Leu – membru al Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., participant la războiul antifascist, Petre Năstăsescu – primarul oraşului Piteşti şi Manole Tudorache – secretarul Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., în cuvântul cărora s-au făcut referiri la politica vechilor guverne, la lupta armatei române duse pentru reîntregirea ţării şi înfrângerea Germaniei naziste, la necesitatea unirii tuturor cetăţenilor din Argeş în vederea înfăptuirii programului de guvernare a F. N. D. În moţiunea adresată C.C. al P.C.R., printre altele, se arăta: „Muncitorii, intelectualii şi funcţionarii din oraşul Piteşti... se angajează să urmeze cu hotărâre linia politică a Partidului Comunist ... Sprijinim din toată puterea noastră guvernul de concentrare democratică dr. Petru Groza în opera de reconstrucţie şi democratizare a ţării."[28]

Continundu-se procesul dezagregării organizaţiei P.N.Ţ. din Piteşti, la 31 martie 1945, s-a hotărât de către Congresul P.N.Ţ. din judeţul Argeş, în prezenţa lui Anton Alexandrescu, aderarea în întregime la F.N.D., iar în moţiunea adoptată s-au făcut aprecieri asupra oportunităţii reformei agrare, pentru crearea condiţiilor de prosperare a României libere, independente şi democratice[29].

Organizaţia P.C.R. din Piteşti, în strânsă colaborare cu organizaţia P.S.D., pe baza principiilor Frontului Unic Muncitoresc, a conferit sărbătoririi primului „Întâi de Mai liber" noi semnificaţii, expuse clar în manifestul tipărit şi difuzat în toate unităţile şi cartierele: „Muncitori, ţărani, intelectuali, femei şi tineri – se arată, printre altele, în manifest - F.U.M. vă cheamă la marea întrunire a primului 1 Mai liber, al solidarităţii internaţionale a muncii, ce va avea loc în piaţa oraşului Piteşti. 1 Mai înseamnă lupta poporului român pentru pace şi reconstrucţia Ţării. 1 Mai înseamnă lupta pentru întărirea democraţiei şi libertăţii poporului ... înseamnă lupta poporului împotriva ... asupritorilor ţăranilor, muncitorilor şi intelectualilor ... înseamnă prietenia cu popoarele dornice de Pace şi Libertate ... Trăiască România înfloritoare, liberă şi ericită"[30]. La sărbătorirea zilei de 1 Mai 1945, în Piteşti au participat peste 8 000 de oameni, din diverse categorii social – politice.

În Piteşti s-au organizat mai multe întruniri ale Frontului Plugarilor, la care au participat dr. Petru Groza şi alţi membri ai guvernului. Pe toată perioada desfăşurării reformei agrare , aceasta a fost susţinută de forţele democrate din Piteşti, prin diferite modalităţi. Aşa de exemplu, la adunarea de la 21 mai 1945, s-a evidenţiat rolul economic al reformei, fiind prezenţi peste 4.000 de ţărani din Argeş, Muscel şi Dâmboviţa[31]. De la Piteşti s-au coordonat, prin Comisia judeţeană de reformă agrară, în colaborare cu Comitetul Judeţean al P.C.R. şi Frontul Plugarilor, toate acţiunile din satele argeşene, în direcţia împroprietăririi ţăranilor.

Intelectualitatea piteşteană, majoritatea făcând parte din Uniunea Patrioţilor, s-a alăturat, de asemenea, cu hotărâre organizaţiilor politice progresiste, a participat cu entuziasm la acţiunile de culturalizare a maselor, susţinând atât reformele democratice, cât şi politica externă a României[32].

---

[28] *Scânteia*, an II, nr. 211 din 26 aprilie 1945, p. 3.
[29] Ibidem, nr. 194 din 10 aprilie 1945, p. 2.
[30] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 12, f. 4-5.
[31] Ibidem, dosar 4, f. 37.
[32] Ibidem, f. 23.

Un moment de seamă în lupta pentru consolidarea noii forme de stat şi a economiei ţării l-a reprezent Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român din 16 – 21 octombrie 1945, care a dus la creşterea rolului clasei muncitoare în viaţa politică naţională. Comuniştii din Piteşti au fost reprezentaţi, iniţial, la conferinţa regională de partid Târgovişte, de şapte delegaţi, iar la Conferinţa Naţională, de muncitorul Ion Stoian. Prin adunări şi mitinguri, organizate în unităţile industriale locale, s-au susţinut hotărârile adoptate de Conferinţa Naţională, iar în producţie s-a acţionat energic pentru îndeplinirea lor[33].

La începutul anului 1946, în oraşul Piteşti s-au întărit numeric şi calitativ organizaţiile P.C.R., sindicale şi ale altor forţe politice cu orientare democratică. La 10 ianuarie a avut loc Plenara lărgită a Comitetului Judeţean Argeş al P.C.R., care a adoptat o serie de hotărâri privind munca politică pentru îndeplinirea rezoluţiilor Conferinţei Naţionale, iar în primele zile ale lunii februarie 1946 s-a construit Comitetul orăţenesc Piteşti al P.C.R., compus, pentru început, din 11 membri. Ca secretar a fost ales Florea Ispas, militant de seamă al mişcării muncitoreşti şi socialiste locale[34].

În 1946, oraşul Piteşti a devenit centrul unor însemnate întruniri ale organizaţiilor democratice din judeţul Argeş, la care au participat, adeseori, reprezentanţi de seamă ai vieţii politice româneşti: Emil Bodnăraş, Teohari Georgescu şi Constantin Doncea (P.C.R.), Petru Groza (Frontul Plugarilor), Ştefan Voitec şi Dumitru Solomon (P.S.D.), Gh Vlădescu- Răcoasa (P.N.P.), Anton Alexandrescu (P.N.Ţ.- dezidenţi), Gheorghe Vântu (P.N.L.- Tătărăscu) şi alţii. Activitatea tuturor forţelor politice în anul 1946 a fost orientată, cu precădere, spre pregătirea şi desfăşurarea primelor alegeri parlamentate postbelice. În acest timp s-a remarcat influenţa sporită pe care o deţineau forţele democrate în rândul maselor muncitoare, rolul de frunte avându-l organizaţiile Partidului Comunist Român. Totodată, în Piteşti au desfăşurat acţiuni politice organizaţiile forţelor reacţionare: P.N.Ţ.-Maniu şi P.N.L.- Brătianu.

După formarea, la 17 mai 1946, din iniţiativa P.C.R., a Blocului Partidelor Democrate, la 25 mai 1946 s-a constituit Consiliul Judeţean Argeş al B.P.D., cu sediul în Piteşti, având 16 membri, preşedinte- Romulus Teodorescu (P.N.L.- Tătărăscu), iar ca secretar- V. Benisache (P.C.R..), ulterior A. Popescu (P.C.R.)[35].

Campania electorală pentru alegerea primului Parlament democrat al ţării a cunoscut, în Piteşti, două etape: mai- iunie şi august- noiembrie. În prima etapă a predominat activitatea politică desfăţurată prin instruiri, consfătuiri şi mitinguri, iar în cea de-a doua, lupta electorală s-a desfăşurat, mai ales, pe calea discuţiilor de la om la om, prin acţiuni directe în întreprinderi, instituţii, cartiere.

În preajma campaniei electorale, organizaţiile democratice din judeţul Argeş, unite în alegeri pe baza Platformei-program a B.P.D., angajate în bătălia parlamentară, prezentau următoarea forţă numerică: P.C.R.- 6 044 de membri, P.S.D. – 5 000 de membri, Frontul Plugarilor – peste 12 000 de membri, P.N.L.- Tătărăscu – 2 400 de membri, P.N.Ţ. – Alexandrescu – 3 500 de membri, P.N.P. – 6 500 de membri. În acelaşi

[33] Petre Popa, *Activitatea politică a forţelor democratice din Piteşti în prima etapă a revoluţiei populare*, St. Com Piteşti, 1971, p. 279.
[34] Ibidem, p.281.
[35] Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond.1, dosar 27, f. 137.

timp, celelalte organizaţii aveau în evidenţe: P.N.L. – Brătianu – 2 200 de membri, P.N.Ţ. – Maniu – 3 600 de membri, P.Ţ.D. – dr. Lupu 182 de membri şi P.S.D. Independent – 115 membri[36].

Pentru alegerile care s-au desfăşurat la 19 noiembrie 1946, în Piteşti au fost depuse 10 liste electorale: B.P.D. – 1, P.N.L.- Brătianu-1, P.N.Ţ.- Maniu - 1, P.S.D. Titel Petrescu -1, P.Ţ.D. dr. Lupu- 1, Mişcarea Naţională Ţărănistă – 1, precum şi 4 liste independente[37]. După depu nerea listelor, febrilitatea electorală a crescut în intensitate.

Afiş politic din anul 1946.

Consiliul Judeţean al B.P.D. a desfăşurat o amplă propagandă scrisă şi verbală, s-au tipărit manifeste şi chemări adresate muncitorilor, ţăranilor, tinerilor, micilor comercianţi şi industriaşi, femeilor şi văduvelor de război, intelectualilor. În perioada anterioară alegerilor s-au obţinut, cu sprijinul maselor largi populare, unele succese în democratizarea aparatului de stat. Aşa de exemplu, din instituţiile judeţului Argeş, 57 de funcţionari, care s-au opus acţiunilor forţelor democratice, au fost înlocuiţi cu elemente ataşate noilor înfăptuiri revoluţionare.

Desfăşurarea alegerilor în Piteşti a devenit, ca de altfel în întreaga ţară, o adevărată sărbătoare populară, demonstrându-se forţa şi influenţa de necontestat a B.P.D., cu deosebire a Partidul Comunist, expresie a dorinţelor maselor populare din România de a se făuri o viaţă nouă, democratizarea efectivă a Parlamentului ţării. Muncitorii şi intelectualii din Piteşti, celelalte categorii sociale au participat în număr mare la vot, acordând încrederea lor candidaţilor Blocului Partidelor Democratice. Peste 85% din cei care s-au prezemtat în Piteşti la urnele de vot si-au exprimat sufragiul pentru lista B.P.D.

Ca urmare, toţi cei şapte candidaţi ai B.P.D.- generalul Constantin Popescu, juristul Alexandru Mâţă, Constantin Paraschivescu-Bălăceanu, Constantin Ivănoiu, Vasile Alexandrescu, Alexandru Sandu şi Romulus Teodorescu - au întrunit majoritatea de voturi, precum şi dreptul de a intra

[36] Ibidem, dosar 14, f. 23-24.
[37] Arh. St. Piteşti, fond Prefectura Argeş, dosar 57/1946 nepaginat.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu în mijlocul tinerilor din Piteşti.

în primul Parlament democrat al ţării. Referindu-se la acest remarcabil succes electoral, ziarul „Scânteia" sub titlul „Poporul român a votat pentru democraţie" arată, printre altele: „Argeşul ... a dat o majoritate zdrobitoare listei B.P.D. în frunte cu Alexandru Mâţă. Capul de listă manist, Nicolae Penescu, a rămas pe dinafară[38].

După alegeri, a sporit rolul comuniştilor în organele puterii locale de stat, iar funcţia de primar al Piteştilor a fost ocupată de Teodor Bachide, participant activ la viaţa politică locală, sub conducerea căruia s-au întreprins noi acţiuni, în scopul mai bunei gospodăriri a localităţii.

În perioada 19-20 noiembrie 1946, în marea majoritate a întreprinderilor şi instituţiilor oraşului au avut loc însufleţitoare adunări, mitinguri, şedinţe lărgite ale organizaţiilor de partid şi de masă, prin care s-a susţinut şi sărbătorit succesul istoric în alegeri al B.P.D. La 23 noiembrie 1946, în centrul oraşului Piteşti, s-a desfăşurat „mitingul victoriei în alegeri a forţelor democratice"[39].

Noua situaţie politică a ţării, de la sfârşitul anului 1946 şi începutul anului 1947, a determinat un însemnat reviriment al activităţii de partid şi de stat în toate domeniile. În scopul dinamizării şi orientării activităţii comuniştilor din Piteşti spre problemele majore ale etapei respective, la 16 aprilie 1947, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a participat la şedinţa extraordinară a Biroului Comitetului Judeţean Argeş al P.C.R., cu care prilej s-au

[38] *Scânteia*, an III, nr. 685 din 23 noiembrie 1946, p. 1.
[39] Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 29, f. 135.

dezbătut, îndeosebi, aspectele privind căile de luptă pentru înfrângerea definitivă a reacţiunii, munca de partid la sate şi problema organizării pe baze noi a tineretului[40].

Prin diverse forme de manifestări, în anul 1947, oamenii muncii din acest oraş au sprijinit efectiv aplicarea legii si decretelor elaborate de parlament şi guvern, iar viaţa politică locală s-a intensificat în spiritul unităţii muncitoreşti. În cadrul organizaţiilor din Piteşti care colaboraseră în B.P.D. s-au produs unele clarificări, în sensul izolării elementelor ce nu au susţinut întru totul complexul de măsuri iniţiat de conducerea statului român, acţiunile forţelor locale, cu adevărat democratice, având ca scop principal întărirea vieţii social-economice naţionale, creşterea prestigiului internaţional al ţării.

Abolirea, la 30 Decembrie la 1947, a monarhiei, ultimul reazim al reacţiunii, a fost primită de masele largi populare din oraş cu o mare însufleţire, convinse fiind de utilitatea unei asemenea schimbări fundamentale a formei de stat, care să ofere condiţiile construirii viitorului socialist al României. „La 31 decembrie a avut loc în sala Teatrului comunal un miting foarte populat, la care au luat parte muncitori, funcţionari delegaţi ai ţăranilor, militarilor şi intelectualilor progresişti. Expunerile vorbitorilor au fost ascultate cu mult interes şi des întrerupte când se vorbea de Republica Populară Română”. Lozinci scumpe tuturor: „Trăiască Republica Populară Română”, „Trăiască Partidul Comunist Român”, „Trăiască guvernul Groza” au fost scandate minute în şir, reprezentând crezul miilor de cetăţeni cinstiţi, ataşaţi politicii promovate consecvent de Partidul Comunist Român în perioada care trecuse de la 23 August 1944[41].

În cadrul acestui miting au luat cuvântul: Nicolae Constantin - prefectul judeţului, Gh. Ţuţui – reprezentantul tineretului, Teodor Bachide – primar, Stan Arsene – sindicatele unite, Constantin Nicolau – P.S.D., Marin Neacşu – P.C.R.

Perioada 23 August 1944 – 30 Decembrie 1947 s-a caracterizat şi în oraşul Piteşti printr-o susţinută activitate economică, având ca obiectiv primordial refacerea potenţialului industrial şi urbanistic, aprovizionarea populaţiei şi sprijinirea frontului antihitlerist. Ridicarea nivelului producţiei a constituit principala preocupare a muncitorilor, a micilor meseriaşi din ateliere, a lucrătorilor din reţeaua comercială şi cooperatistă. Cel mai important argument al noii politici promovate consecvent de organizaţia locală a P.C.R., de către celelalte forţe democratice în rândurile maselor populare, a devenit lupta pentru refacerea economică, creşterea nivelului de trai al celor care muncesc, în condiţiile existenţei industriei de tip capitalist.

Astfel, la întreprinderile de textile şi de încălţăminte, la atelierele C.F.R., în unităţile industriei alimentare, paralel cu organizarea sindicatelor şi a comitetelor de fabrică, s-au întreprins numeroase activităţi, având ca urmare directă sporirea continuă a nivelului producţiei, refacerea utilajelor, a instalaţiilor şi a reţelelor distruse în timpul bombardamentelor, punerea în funcţie a noi maşini. Răspunzând chemării „Totul pentru front, totul pentru victorie”, lucrătorii de la unităţile C.F.R. din Piteşti, imediat după 23 August 1944, au luat iniţiativa reparării tuturor terasa-

[40] Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 29, f.135.
[41] Arh.St. Piteşti, fond Inspectoratul General Administrativ Piteşti, dosar 359/1947-1948, f. 59-60; an IV, nr. 1 011, 3 ian. 1948, p. 3.

mentelor din zona oraşului, a liniilor de tren spre Bucureşti, spre Slatina, Câmpulung şi Curtea de Argeş, a locomotivelor şi vagoanelor din depoul local. Totodată, la „Textila Românească” şi la „Ţesătoria Română”, uneori contrar voinţei patronilor sau a reprezentanţilor societăţii pe acţiuni, s-a intensificat procesul de producţie, realizându-se, cu prioritate, comenzile pentru armată, angajată pe frontul de operaţiuni vest-european. Aceleaşi manifestări de patriotism s-au exprimat concret la fabrica de tăbăcărie „Constantin Petrescu”, la fabrica de încălţăminte „Titu Dumitrescu”, în brutăriile sau morile din oraşul Piteşti.

Prin asemenea atitudini, muncitorii din Piteşti au contribuit la realizarea chemărilor Partidului Comunist Român, ale Frontului Naţional Democratic, de a susţine lupta generală a poporului român pentru înfrângerea Germaniei naziste, programul revoluţiei de eliberare socială şi naţională antifascistă şi antiimperialistă din patria noastră.

Preocupându-se de conducerea unitară a muncii sindicatelor şi a comitetelor de fabrică în direcţia măririi producţiei şi democratizării vieţii economice, organizaţia P.C.R. din Piteşti a iniţiat, la 22 noiembrie 1944, o amplă consfătuire, în cadrul căreia s-a hotărât ca toţi cei care lucrează în industrie să recupereze utilajele dislocate din fabrici în timpul războiului, să asigure repararea lor urgentă, să se instituie controlul muncitoresc asupra producţiei destinate frontului. Ca urmare, la „Ţesătoria Română” au fost readuse în fabrică utilajele evacuate în localităţile Valea Mare şi Borleşti, la multe războaie de ţesut sporind producţia, ceea ce a permis reîncadrarea în muncă, la sfârşitul lunii noiembrie 1944, a peste 100 de muncitori. La 8 decembrie 1944, muncitorii de la „Textila Românească” au hotărât să subscrie cu jumătate din salariu lor în ajutorul militarilor de pe front, al muncitorilor din Transilvania şi Moldova, unde efectele războiului au fost mai mari decât în Piteşti[42].

Asemenea acţiuni şi iniţiative muncitoreşti au avut loc în toată perioada ianuarie-octombrie 1945, ca urmare a măsurilor întreprinse în vederea realizării în viaţă a obiectivelor economice înscrise în programul Conferinţei Naţionale a P.C.R. Astfel, peste 350 de muncitori de la unităţile C.F.R. şi „Textila Românească” au trimis pe adresa Conferinţei Naţionale a P.C.R. din octombrie 1945 o însufleţitoare telegramă, în care s-au raportat importante succese economice şi s-au luat numeroase angajamente care vizau creşterea producţiei. Asemenea adeziuni la hotărârile Conferinţei s-au exprimat şi din partea muncitorilor din unităţile de încălţăminte din Piteşti[43].

În lunile noiembrie-decembrie 1945, la cele două întreprinderi de textile din Piteşti, datorită eforturilor comitetelor de fabrică şi sindicatelor, din iniţiativa celulelor de partid, s-a reluat activitatea pe două schimburi şi s-au desfăşurat ample acţiuni pentru o mai bună gospodărire a acestor unităţi[44].Tot în această perioadă s-a extins activitatea economatelor. Încă de la 4 martie era organizat, în Piteşti, economatul muncitorilor C.F.R., care la sfârşitul anului 1945 avea zece milioane lei capital şi 1800 de membri. Economatul funcţionarilor publici din Piteşti, înfiinţat la 3 mai 1943, dispunea în 1945 de 18 milioane de lei capital şi peste 6000 de membri consumatori. Tot în anul 1945 s-au organizat economatele de la „Textila Românească” şi „Ţesătoria Română”, cu un capital total de 23 de milioane lei, pentru cei 1220 d consumatori[45]. Peste aceste econo-

---

[42] *Scânteia*, an I, nr. 88 din 18 decembrie 1944; *Libertatea*, an I, nr. 68 din 3 noiembire 1944.
[43] Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 4, f. 24-28.
[44] *Scânteia*, an II, nr. 393 din 1 decembrie 1945,p.3.
[45] Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 8, f. 104.

5 mate, statul a venit în ajutorul muncitorilor, favorizându-le lupta împotriva speculei şi activitatea de refacere a unităţilor economice.

Un raport al Comitetului Judeţean Argeş al P.C.R. aprecia, la sfârşitul anului 1945, că, în comparaţie cu 1944, la Depoul C.F.R. din Piteşti producţia era mai mare cu 60%, iar la „Ţesătoria Română" cu aproape 100%. Tot în aceste unităţi , în primul trimestru al anului 1946 s-au realizat indicii economici din 1938 la majoritatea secţiunilor productive[46].

La 1 ianuarie 1946 activau în Piteşti, 1 086 de firme economice – unităţi industriale, ateliere, magazine şi altele - aparţinând statului, societăţilor pe acţiuni, cooperativelor sau persoanelor particulare, ceea ce însemna aproximativ aceeaşi reţea dinaintea celui de-al doilea război mondial[47].

Muncitorii din Piteşti au contribuit efectiv la realizarea reformei agrare, au sprijinit îndeaproape ţăranii împropietăriţi sau familile celor aflaţi pe frontul antihitlerist. La îndemnurile Comisiei judeţene de reformă agrară, constituită de Constantin Chiriac - prefect democrat, Petre Năstăsescu şi Ion Stoian (P.C.R.), Ion Garofoiu (Frontul Plugarilor), ing. Constantin Ioniţă şi Ion Buzescu, din iniţiativa Comitetului judeţean al P.C.R., muncitorii piteşteni au răspuns prin fapte de muncă „Chemării către plugărimea argeşeană"[48], ajutând lumea săracă a satelor pentru a-şi procura şi repara uneltele şi pentru a lucra pământul. Sub titlul „Echipe de lucrători repară uneltele ţăranilor din Argeş", ziarul „Scânteia" aprecia că muncitorii „au fost întâmpinaţi cu căldură şi bucurie, iar după două zile de lucru s-au despărţit cu cuvinte de îmbărbătare ca fraţi şi tovarăşi"[49].

Cetăţenii din Piteşti au participat, de asemenea, la marile întruniri politice ţărăneşti, desfăşurate în centrul oraşului, la care a fost prezent şeful guvernului, dr. Petru Groza, unde s-au acordat titluri de proprietate la numeroşi ostaşi întorşi de pe front, la văduve de război şi altor ţărani săraci. Tot în sprijinul reformei agrare, o declaraţie a muncitorilor din localitate a participat la Congresul regionalei Muntenia a Frontului Plugarilor, desfăsurat la 10 iunie 1946, în prezenţa dr. Petru Groza[50].

Succese importante în producţie au fost obţinute şi în întâmpinarea alegerilor pentru primul Parlament democratic al ţării, mai ales în unităţile C.F.R., de textile şi în atelierele ai căror lucrători erau organizaţi în sindicate, pentru sărbătorirea zilelor de 1 Mai şi 6 Martie, a victoriei depline în alegeri a organizaţiilor unite în cadrul B.P.D., în cinstea susţinerii cauzei româneşti la Conferinţa de Pace de la Paris sau cu prilejul decorării, la Piteşti, a Diviziei „Horia, Cloşca şi Crişan", cu ordinul „Victoria împotriva Germaniei hitleriste"[51]. Aşa de exemplu, în timpul campaniei electorale din anul 1946, grupuri mari de muncitori de la „Textila Românească", unităţile C.F.R. şi Fabrica de încălţăminte Găvana au lucrat la refacerea şoselei Piteşti – Curtea de Argeş, au produs, în timpul liber, 50 000 de m² pânză, 400 de perechi de încălţăminte şi au reparat o locomotivă[52].

Măsurile economice întreprinse de guvern la sfârşitul anului 1946 şi începutul anului 1947 – etatizarea Băncii Naţionale a României (20 decembrie 1946), reorganizarea Ministerului Economiei Naţionale (aprilie

---

[46] Ibidem, fond 1, dosar 3, f. 70, 72.
[47] *Îndrumător în Arhivele Statului județului Argeș*, Bucureşti, 1984, p. 225.
[48] *Scânteia*, an I, nr. 81 din 11 decembrie 1944, p. 4.
[49] Ibidem, an II, nr. 198 din 14 aprilie 1945, p. 3.
[50] *România în anii revoluției democrat-populare...*, p.241.
[51] *Scânteia*, an III, nr. 498 din 10 aprilie 1946, p. 3.
[52] Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 13, f. 63.

1947), creearea oficiilor industriale (mai 1947), stabilizarea monetară (15 august 1947), precum şi celelalte măsuri menite şă consolideze rolui statului în economie, au fost îndeaproape sprijinite de forţele politice democratice din întreprinderile locale. Acest fapt s-a impus cu atât mai mult, cu cât, pe total judeţ, datorită atitudinii potrivnice a unor patroni şi insuficientelor măsuri pentru dotarea tehnică, nivelul producţiei era, în 1947, mai mic cu aproape 40% faţă de 1938. Au existat, de asemenea, unele greutăţi în aprovizionarea populaţiei şi în desfăşurarea normală a activităţilor gospodăreşti[53]. Măsurile economice amintite mai sus au condus la redresarea, în cele mai multe unităţi, a situaţiei de producţie. Dintr-un raport pe luna septembrie 1947, rezultă, de exemplu, că la „Textila Românească” s-a realizat o producţie superioară anului 1938 cu 10% la ţesături şi bumbac prelucrat[54].

Proclamarea, la 30 Decembrie 1947, Republicii Populare Române a favorizat evoluţia ulterioară a economiei oraşului Piteşti, creşterea potenţialului său industrial, sporirea preocupărilor muncitorilor pentru mai buna gospodărire a fabricilor şi a atelierelor, intensificarea acţiunilor în scopul îndeplinirii obiectivelor social-politice a etapei istorice respective.

Masele populare din Piteşti, alături de întreaga ţară, au început să scrie, la 30 Decembrie 1947, o nouă pagină din istoria lor contemporană. Piteştii şi locuitorii săi au intrat astfel prin poarta larg deschisă a viitorului, spre socialism. S-a inaugurat o perioadă de luptă neobosită pentru victoria deplină a idealurilor socialiste, ale democraţiei şi progresului, susţinute şi promovate cu clarviziune prin politica realistă a Partidului Comunist, iniţiatorul măreţei opere de transformare structurală a patriei noastre.

PARTICIPAREA PITEŞTENILOR LA DESFĂŞURAREA

OPEREI DE CONSTRUIRE A SOCIALISMULUI

ÎN ANII 1948 – 1965

Împreună cu întreaga ţară, piteştenii au parcurs în perioada 1948-1965 o nouă etapă istorică, timp în care s-au consolidat cuceririle revoluţionare din anii 1944-1947. „Anul 1948 marchează trecerea la înfăptuirea revoluţiei socialiste. Odată cu naţionalizarea industriei, băncilor şi a altor mijoace de producţie a fost lichidată orânduirea burghezo- moşierească şi s-a trecut la dezvoltarea socialistă a industriei şi a altor sectoare de activitate”[55]Cu sprijinul direct al partidului şi al statului socialist, la Piteşti s-a început ampla acţiune de reorganizare şi dezvoltare a industriei, a întregii vieţi social-economice, politice şi culturale.

Astfel, referindu-se la principalele momente politice ale acestor ani, evidenţiem, în primul rând, participarea activă a organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D. din Piteşti la făurirea unităţii politice depline a clasei muncitoare. Dezvoltând, în noile condiţii istorice, colaborarea din cadrul Frontului Unic Muncitoresc şi a Frontului Naţional Democratic, pe baza programului de acţiune al conducerii celor două partide, comuniştii şi socialiştii din Piteşti au contribuit efectiv la unificarea politică a clasei muncitoare

[53] Ibidem, dosar 29, f. 8, dosar 34, f. 92.
[54] Ibidem, dosar 34, f. 113.
[55] Nicolae Ceauşescu, *Raport la Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român,* Edit. Politică, Bucureşti, 1987, p. 13.

din România, în februarie 1948. În acest sens, între 10-11 ianuarie 1948, s-au desfăşurat în Piteşti adunările generale mixte ale organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D., conform recomandărilor exprese ale conducerilor centrale ale celor două partide[56], iar la 12 ianuarie 1948, au avut loc lucrările adunării generale pentru alegerea Comitetului local Piteşti al Partidului Unic Muncitoresc, fondat din 19 membri – 11 din cadrul P.C.R. şi 8 din cadrul P.S.D. La 25 ianuarie 1948 s-a desfăşurat la Piteşti Adunarea generală judeţeană a P.U.M., care a ales Comitetul judeţean al partidului unit al clasei muncitoare, format din 19 membri – 10 P.C.R. şi 9 P.S.D., precum şi delegaţii la Congresul de unificare din 21-24 februarie 1948; Constantin Radu, Ion Chiţan, Stan Arsene şi Paula Bănică (P.C.R.), Constantin Nicolau, Dumitru Bogdănescu şi Ilie Purcel (P.S.D.)[57].

Instaurarea republicii a creat condiţiile necesare pentru trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluţiei socialiste, iar făurirea, în februarie 1949, a partidului unic al clasei muncitoare a condus la crearea forţei politice conducătoare, puternice şi disciplinate, având ca ţel principal victoria noii societăţii socialiste. In acest context se înscrie şi activitatea piteştenilor, în anii 1948-1965.

Referindu-se la situaţia economică a oraşului în această perioadă, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta, cu prilejul inaugurării Întreprinderii de Autoturisme, în august 1968: „Gândiţi-va ce industrie exista în Piteşti în '38 sau în '45, în '50 sau chiar mai tîrziu! Şi nu numai în Piteşti, ci aproape în întreaga ţară! În anii construcţiei socialiste au apărut puternice centre industriale, noi uzine în industria constructoare de maşini, în industria chimică, în industria uşoară...ce fac să crească bogăţia societăţii noastre”[58]

Politica partidului şi a statului nostru, de repartizare judicioasă a forţelor de producţie pe tot cuprinsul ţării, evoluţia planificată a economiei au oferit multiple posibilităţi pentru valorificarea superioară a resurselor naturale şi a forţei de muncă din Piteşti şi din împrejurimi. Acest lucru se impunea cu atât mai mult cu cât insuficienta dezvoltare economică a judeţului Argeş, în perioada modernă, a afectat vizibil situaţia social-economică a oraşului.

La naţionalizarea principalelor mijloace de producţie de la 11 Iunie 1948, localitatea a fost încadrată în grupa oraşelor industriale mici, a cărei populaţie ocupată în economie lucra cu precădere în sectoarele de prelucrare[59]. Unităţile economice aparţineau, în marea lor majoritate, industriei uşoare şi alimentare cu o anumită tradiţie din Piteşti.

În ceea ce priveşte acţiunea de naţionalizare, în Piteşti, încă de la începutul anului 1948, unele unităţi economice, mai ales cele ale societăţilor anonime pe acţiuni, s-au aflat sub conducerea comitetelor muncitoreşti, iar o bună parte din atelierele meşteşugăreşti mai mari erau sub controlul sindicatelor. În economia oraşului lucau aproape 7 000 de pers-

---

[56] Aron Pertic, Gh. Ţuţui, *Unificarea mişcării muncitoreşti din România,* Editura Academiei, Bucureşti, 1968, p.23 şi urm; Arh. Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar44, f. 80.

[57] Petre Popa, *Contribuţia organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D. din judeţul Argeş la făurirea partidului unical clasei muncitoare,* St. Com. Piteşti, 1972, p.354- 364.

[58] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvârşirii construcţiei socialiste,* 3, Edit. Politică, Bucureşti, 1969, p.407-408.

[59] Întreprinderile particulare industriale, comerciale şi de transport, rezultate provizorii ale inventarierii din octombrie 1947, în biblioteca D.C.S., nr 41 293 A, tabel VI, p. 12-13; tabel XXVI, p. 52-53.

oane, din care aproximativ 1 500 muncitori calificaţi. Din unităţile existente, numai 22 aveau peste 10 salariaţi şi o putere de 20 C.P.

Pentru buna reuşită a acţiunii de naţionalizare, în ziarele din 10-11 iunie 1948, la indicaţia conducerii partidului şi guvernului, pe timpul lucrărilor comisiei centrale şi judeţene de naţionalizare, grupuri masive de muncitori au rămas permanent în fabrici şi ateliere. Totodată s-au selecţionat noi directori, dintre cei mai destoinici şi capabili muncitori, iar după transmiterea prin radio a legii adoptate de Marea Adunare Naţională, au fost organizate întruniri şi mitinguri, în cadrul cărora s-au instalat conducerile unităţilor trecute în proprietatea statului. Într-o telegramă transmisă de noul director al unităţilor textile din Piteşti, Nicolae Bădescu, la 11 iunie 1948, se arăta: „Partidul ne-a condus la victoria de astăzi. Vom arăta că suntem demni de încrederea ce ne-a acordat-o, muncind cu ataşament pentru a dezvolta şi întări fabrica noastră”. Datorită modului în care s-a acţionat, naţionalizarea principalelor unităţi economice din Piteşti a fost o deplină reuşită a forţelor revoluţionare, conduse de organizaţia locală a Partidului Muncitoresc Român.

În anul 1948, „Ţesătoria Română” şi „Textila Românească” din Găvana erau cele mai însemnate întreprinderi ale oraşului Piteşti, realizând aproape jumătate din producţia sa industrială. La naţionalizare, aceste unităţi reprezentau ca pondere, la nivelul ţării, 2,6% din numărul total de fuse şi 4,1% din numărul total de războaie[60], ceea ce constituie un aspect, ceea ce constituie un aspect semnificativ pentru nivelul dezvoltării industriei uşoare româneşti. Cele două fabrici s-au unit sub numele de Întreprinderea de textile „11 Iunie”, dispunând de 383 de războaie mecanice de ţesut şi o capacitate de producţie de circa 3 milioane m² ţesături pe an[61].

La naţionalizare, Fabrica de pielărie „Titu Dumitrescu”, cu 55 de salariaţi şi cu o capacitate de prelucrare de 1 667 kg piei crude în 24 de ore, a luat denumirea de „Proletarul”, iar Fabrica de încălţăminte şi pielărie „C. Petrescu” cu 46 de salariaţi, având posibilităţi de a produce 150 de perechi de încălţăminte şi a prelucra 276 kg de piei crude în 24 de ore, a devenit Întreprinderea „Căprioara”. Ulterior, acestea s-au unit, constituind Fabrica de Încălţăminte Piteşti. Au fost naţionalizate, de asemenea, alte cinci tăbăcării, având capacităţi de producţie mai reduse[62].

Comment [DG1]:

Comment [DG2]:

Unităţile industriei alimentare, respectiv morile, fabricile de pâine şi mezeluri, de gheaţă şi sifoane, şi abatorul, împreună cu toate restaurantele şi hotelurile, au fost comasate, după naţionalizare, în cadrul Întreprinderii Locale Economice, care ulterior s-a reprofilat ca unitate productivă pentru valorificara resurselor locale, sub denumirea de Întreprinderea Industriei Locale de Stat „Progresul” Piteşti[63]. Au trecut în proprietatea statului atelierele metalurgice, mecanice şi tipografice, mai multe ateliere meşteşugăreşti mici şi diverse magazine.

În condiţiile instalării unor noi cadre de conducere la unitatea de reparaţii poduri metalice, proprietate de stat, actuala Înreprindere de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton, procesul de producţie s-a reluat, în cea de a doua parte a anului 1948, pe o scară mai largă, datorită solicitărilor mari ale reţelelor feroviare, unde se refăceau avariile produse

[60] *Geografia economică a R.P.R..*, Edit. Ştiinţifică, Bucuresti, 1957, p. 163-164.
[61] Arh. St. Piteşti, fond Inspectoratul General Administrativ Piteşti, dosar 380/1948, f.11.
[62] Ibidem.
[63] Ibidem, f. 32.

în timpul războiului şi se extindeau, conform noilor cerinţe naţionale, căile ferate în diferite zone ale ţării.

Paralel cu transportul feroviar, s-a dezvoltat în Piteşti transportul rutier, înfiinţându-se autobaza locală, prima unitate de stat din acest domeniu, pentru transportul de mărfuri şi de călători[64].

Odată cu naţionalizarea, s-a înfiinţat Întreprinderea "Metalurgica", prin unificarea atelierelor de profil, având ca activitate de bază repararea de utilaje agricole şi industriale, lucrând pentru judeţele: Argeş, Teleorman, Olt, Vâlcea, Dâmboviţa şi Muscel. În cadrul acestei unităţi industriale, în anul 1948, producţia s-a extins, trecându-se şi la fabricarea diferitelor piese pentru C. F. R. şi Societatea de tramvaie Bucureşti, folosindu-se ca materie primă fonta şi cocsul metalurgic. La naţionalizare, unitatea avea 75 de salariaţi[65].

În ceea ce priveşte industria locală de prelucrare a lemnului, aceasta era reprezentată, în anul 1948, de Fabrica de butoaie, în care lucrau numai 12 muncitori. Începând tot din anul 1948, s-au organizat în oraşul Piteşti mai multe unităţi ale cooperaţiei meşteşugăreşti de producţie, desfacere şi de consum, ceea ce a infuenţat asupra creşterii numărului de muncitori şi a dezvoltării serviciilor destinate populaţiei.

Din această sumară prezentare, rezultă că unităţile industriale locale, la naţionalizare, aveau un modest nivel de dotare tehnică şi de mecanizare, iar numărul de muncitori era relativ redus. Întreprinderile industriale mai mari erau concentrate mai ales în zona Găvana (textile şi de încălţăminte), precum şi în apropierea Staţiei C.F.R. Piteşti-Sud (transport şi de prelucrări metalice).

În anul naţionalizării, activitatea de factură comercială avea o anumită pondere în viaţa economică locală. Oraşul Piteşti era renumit pentru gruparea acestei activităţi pe străzi şi zone. Astfel, magazinele textile, de încălţăminte, alimentare, farmaciile şi drogheriile se aflau, mai ales, pe străzile Şerban Vodă (Victoriei de astăzi), Doamna Bălaşa, Teiuleanu, Craiovei, şi în jurul pielei comerciale centrale, unde se găseau hala mare de carne şi hala mică de peşte. În acelaşi timp, magazinele şi depozitele de materiale pentru construcţii: cherestea, var, ciment, articole de fierărie, erau în Târgul din Vale şi pe str. Banu Mărăcine, cele mai multe fiind însă unităţi comerciale mici şi supraaglomerate. În zona centrală se găseau, de asemenea, clădirile administrative, mai multe ateliere tipografice, librării, hoteluri şi restaurante.

În ceea ce priveşte aspectul edilitar-urbanistic, acesta prezenta o structură nesistematizată, având o textură radial-concentrică, în centrul oraşului găsinduse edificiile publice, piaţa comercială şi principalele magazine, iar în unele zone periferice se menţinea încă aspectul semirural al locuinţelor.

La recensământul din anul 1948, în Piteşti existau 5 572 de clădiri, din care 67% erau construite din cărămidă, 84% aveau lumină electrică, 40% instalaţie de apă, 30% canalizare şi 1% încălzire centarlă. Lungimea tottală a străzilor, în 1948, era de 53 de km, dintre care numai 20% erau pavate corespunzător.

---

[64] Autobaza T. A. Piteşti, la cea de-a XXV-a aniversare, Piteşti, 1972, p. 3 şi următoarele.
[65] Arh. St. Piteşti, fond Inspectoratul General Administrativ Piteşti, dosar 380/1948, f. 32.

În 1949, s-a elaborat un prim studiu de sistematizare a oraşului Piteşti în anii socialismului, autori fiind arhitecţii locali Alexandru Zamfiropol şi K. Constantinescu, pe baza căruia s-au executat mai multe construcţii şi lucrări edilitar-gospodăreşti.

Atât în anul 1948, cât şi în 1949-1950, primii ani de economie planificată, situaţia economică a oraşului Piteşti a rămas, în cea mai mare parte, în limitele existente la naţionalizare. Nu a crescut numărul de întreprinderi sau secţii, dar a sporit producţia în industria textilă, de încălţăminte şi mai ales în domeniul transporturilor. Totodată, s-au încadrat în muncă aproape 2 000 de persoane, provenite, cu precădere, din satele apropiate.

În intervalul 1948-1950, au avut loc în Piteşti evenimente politice, care au contribuit la consolidarea transformărilor iniţiate de statul socialist pe plan social, politic şi economic. Astfel, alegerile pentru M.A.N., din 28 martie 1948, constituirea, în aprilie 1949, a Comitetului orăşenesc provizoriu, alegerile de deputaţi orăşeneşti, precum şi constituirea Sfatului Popular Orăşenesc Piteşti, la 3 decembrie 1950, au fost întâmpinate cu deosebite succese în producţie şi în gospodărirea localităţii, iar sufragiul locuitorilor a fost, în proporţie de peste 90%, exprimat în favoarea candidaţilor Frontului Democraţiei Populare. Planul de stat pe anii 1949-1950 a fost depăşit în Piteşti de către toate unităţile, cele mai frumoase rezultate obţinându-se în întreprinderile de textile “11 Iunie” şi la Depoul C.F.R.[66].

În perioada primului plan cincinal (1951-1955), din fondurile centrale de investiţii au fost alocate unele sume pentru dezvoltarea economică a oraşului Piteşti şi începerea exploatării zăcămintelor de petrol din imediata sa apropiere. În 1950 s-au înfiinţat: Trustul de Construcţii Argeş, Uniunea Cooperativelor Meşteşugăreşti, Baza de Aprovizionare, mai multe organizaţii comerciale locale. În anul 1952, a început producţia în cadrul Uzinei de Piese Auto din Colibaşi-Piteşti. De asemenea, la 28 septembrie 1951, s-a dat în funcţiune Fabrica de Tananţi “Argeşul” din Piteşti, prima unitate a industriei chimice argeşene. În acest cincinal, s-a extins la Piteşti şi activitatea din industria de prelucrare a lemnului, prin mărirea capacităţii Fabricii de Butoaie şi a unor secţii specializate din industria şi cooperaţia locală. La 2 august 1952, s-a inaugurat parcul “Argeş”, amenajat prin entuziasta contribuţie a cetăţenilor.

Un eveniment de mare importanţă în viaţa politică a oraşului Piteşti a fost alegerea, la 30 noiembrie 1952, în unanimitate, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu ca deputat în Marea Adunare Naţională. Sub genericul “Întâlnirile tovarăşului general-locotenent Nicolae Ceauşescu cu alegătorii”, presa vremii a relatat pe larg dialogul fructuos purtat cu oamenii muncii din această circumscripţie electorală, importantă modalitate pentru extinderea democraţiei, pentru atragerea maselor la înfăptuirea politicii partidului şi a statului nostru.

În cinstea Congresului al VII-lea al Partidului, desfăşurat în decembrie 1955, toate unităţile economice din Piteşti au realizat planul înainte de termen, volumul producţiei fiind cu peste 56 la sută mai mare faţă de anul 1951[67].

În cadrul începutului procesului de industrializarea socialistă a ţării, zona Argeş-Muscel a avut, cu deosebire după anul 1955, un ritm

[66] Arh. Comit. Jud. Argeş al P. C. R., fond 1, dosar 47, f. 43, 72.
[67] *Secera si ciocanul*, 22 decembrie 1955, p. 1-3.

superior de dezvoltare faţă de multe alte zone ale ţării. Astfel, în perioada 1955-1965, ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriale s-a ridicat la 5,1 %, fiind determinat, mai ales, de alocarea unor importante fonduri de investiţii. Între 1956-1959, acestea au ajuns la 3,2 miliarde lei, ca apoi, în perioada şesenalului 1960-1965, să crească la peste opt miliarde lei[68]. Cele mai multe fonduri s-au alocat pentru dezvoltarea economiei municipiului Piteşti. Principala orientare în evoluţia economică a oraşului Piteşti, în anii 1955-1960, a fost dezvoltarea industriei, prin extinderea şi diversificarea vechilor întreprinderi de textile şi de încălţăminte, prin crearea unor noi unităţi, în special în domeniile petrolului, construcţiei de maşini şi prelucrării metalelor, industriei chimice şi de exploatare a lemnului. Astfel, pentru valorificarea resurselor de petrol din apropierea oraşului, s-au înfiinţat, în Piteşti, în 1955, Trustul de Foraj, Trustul de Extracţie şi Întreprinderea de Construcţii-Montaj[69].

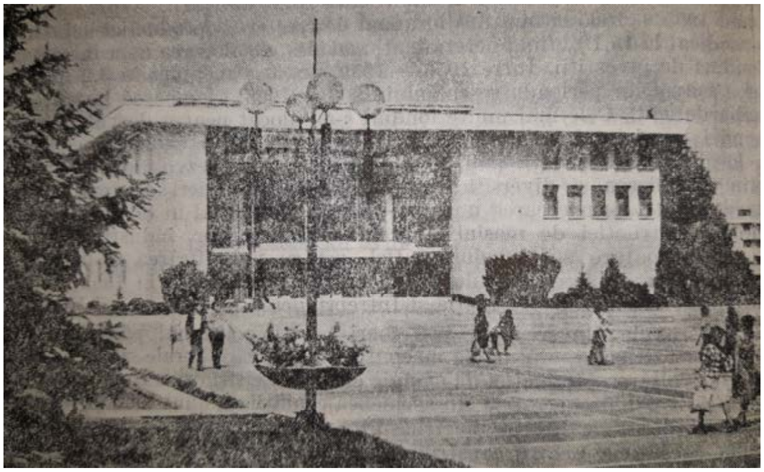
Cerinţele din ce în ce mai mari pentru consumul productiv şi al populaţiei oraşului, alături de începutul electrificării rurale, au determinat atât dezvoltarea producţiei de energie electrică, cât şi organizarea trasportului şi distribuţiei acesteia. În asemenea condiţii, în anul 1960, s-a înfiinţat Întreprinderea de Reţele Electrice Piteşti, iar în cheile Argeşului au început pregătirile pentru constituirea uneia dintre marile hidrocentrale ale ţării, la care au lucrat mulţi piteşteni – ingineri, proiectanţi, muncitori.

În anii 1955-1960, a continuat să-şi sporească producţia Uzina de Piese Auto”Vasile Tudose” din Colibaşi – Piteşti, realizându-se importante colaborări cu uzinele din Braşov şi Bucureşti. Vechile hale au fost reparate, iar gradul de mecanizare şi electrificare s-a extins. Au fost calificaţi la locul de muncă şi prin şcoala profesională mii de muncitori, Uzina de Piese Auto şi Colibaşi devenind, în 1960, cea mai mare întreprindere din zonă.

Producţia de construcţii metalice grele s-a dezvoltat prin reorganizarea, începând din anul 1955, a capacităţii şi fluxului Întreprinderii de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton[70]. Aceasta s-a reprofilat pe activităţi cum sunt: realizarea de poduri şi construcţii metalice de mare tonaj, fabricarea de utilaje tehnologice pentru construcţii în trasporturi şi mecanizarea sectorului de transport, turnarea de prefabricate şi traverse din beton armat pentru căi ferate, prin utilizarea, ca materie primă, pentru secţiile de prefabricate, a agregatelor din râul Argeş.

Folosindu-se experienţa din primul cincinal, unităţile economice piteştene s-au preocupat de creşterea producţiei şi producţivităţii muncii, de folosirea rezervelor interne, calificarea muncitorilor. Conferinţa regională de partid Piteşti, din 8-9 decembrie 1956, a analizat, preponderent, activitatea economică, evidenţiindu-se faptul că planul pe anul respectiv, era deja îndeplinit. Prin consfătuirea fruntaşilor în muncă, organizată la Piteşti, în ziua de 24 martie 1957, s-a realizat un fructuos schimb de experienţă, în ceea ce priveşte metodele de lucru pentru creşterea producţiei. Pe totalul economiei oraşului, atât planul pe anul 1957, cât şi pe anul 1958, a fost realizat cu 20 de zile mai devreme.

[68] *Dezvoltarea economică a României, 1944-1964,* Edit. Bucureşti, 1964, p. 520-521.
[69] Ibidem, p. 534.
[70] *Dezvoltarea economică a R. P. R. pe drumurile socialismului 1948-1957,* Edit. Academiei, Bucureşti, 1958, p. 302.

Casa de Cultură a Sindicatelor, inaugurată la 18 martie 1971.

Măsurile stabilite apoi de către Conferinţa regională de partid Piteşti, la începutul anului 1959, au condus la noi succese în toate unităţile locale, stimulate şi de hotărârea Plenarei C.C. a partidului, din 13-14 iulie 1959, cu privire la îmbunătăţirea nivelului de trai al oamenilor muncii. În 1959, s-au dezbătut în colectivele de muncă, sub deviza "Să valorificăm creator rezervele interne pentru îndeplinirea şi depăşirea planului", pentru prima oară, obiectivele economice ale secţiilor şi fabricilor din Piteşti. La 11 decembrie 1959 s-a raportat îndeplinirea integrală a planului anual economic în toate unităţile din Piteşti[71].

Succese importante s-au obţinut în cinstea Congresului al VIII-lea al partidului, din iunie 1960, ale cărui Directive au direcţionat activitatea oamenilor muncii, pentru perioada şesenalului 1960-1965. În cadrul lucrărilor Congresului, Ştefan Matei, prim-secretar al Comitetului regional de partid Piteşti, a reliefat că, în 1960, volumul producţiei unităţilor argeşene era de 15,7 ori mai mare faţă de 1938, iar numărul muncitorilor se dublase în ultimii cinci ani[72].

Paralel cu activitatea industrială, în Piteşti a început, în perioada 1955-1960, construirea de locuinţe în cartierele "Leonte Filipescu", "Mărăşeşti", "9 Mai", şi Piaţa "General Cristescu". S-au întreprins măsuri pentru înfrumuseţarea zonelor verzi, s-au amenajat teatrul în aer liber, stadionul şi ştrandul "Argeş", s-au construit mai multe magazine universale sau specializate în zona Pieţii Centrale comerciale, s-a extins activitatea unităţilor P.T.T.R. Numeroşi activişti de partid şi de stat, muncitori şi intelectuali din Piteşti au participat la acţiunea de cooperativizare a agriculturii, la înfiinţarea şi organizarea Cooperativelor Agricole de Producţie.

[71] *Secera şi ciocanul*, nr. 1813 din 28 februarie 1960.
[72] Ibidem, nr. 1912 din 24 iunie 1960.

Magazinul Trivale, construit în anul 1972.

În urma alegerilor pentru M.A.N., din februarie 1957, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost reales ca deputat al piteştenilor în forumul legislativ al ţării[73], iar alegerile pentru deputaţi în Sfatul Popular Orăşenesc, din martie 1958, au demonstrat ataşamentul cetăţenesc faţă de politica înscrisă în documentele de partid şi de stat.

Pe baza hotărârilor adoptate de Congresul al VIII-lea al partidului, în şesenalul 1960-1965, oraşului Piteşti i-au revenit importante obiective în cadrul dezvoltării noastre naţionale. Din această perioadă datează punerea bazelor marilor platforme industriale ale Piteştilor. Astfel, în anul 1961 a început construcţia, în zona Nord a oraşului, a Combinatului de Prelucrare a lemnului, unitate complexă, dotată, încă de la primele capacităţi, cu utilaje moderne, care au intrat parţial în producţie în anul

[73] Ibidem, nr. 870 din 5 februarie 1957.

Institutul de Proiectare Argeş (1978).

1963[74]. Profilul unităţii l-a constituit, prin proiect, prelucrarea lemnului brut şi transformarea acestuia în produse finite şi semifinite, cum sunt: mobilă, binale, placaj, plăci fibrolemnoase, cherestea, parchete, lăzi etc.

Tot în anul 1963, s-a construit în această zonă noua Întreprindere Poligrafică "Argeş", având condiţii superioare de a executa tipărituri diverse, un loc important ocupându-l publicaţiile locale de presă.

Capacităţile industriei uşoare din cadrul Întreprinderii de textile "11 Iunie" au fost extinse, mai ales prin noua ţesătorie de la unitatea din nordul oraşului. Dezvoltarea continuă a industriei textile a determinat creşterea importanţei acesteia în cadrul economiei oraşului, precum şi sporirea posibilităţilor de folosire a forţei de muncă, îndeosebi feminină, existente în Piteşti şi în împrejurimi.

[74] *Dezvoltarea economică a României 1944-1964,* Edit. Academiei, București, 1964, p. 128.

În şesenalul 1960-1965, s-au reorganizat spaţiile de producţie şi a crescut volumul de muncă în cadrul unităţilor de pielărie şi de încălţăminte. Fabrica din zona de Nord – “Căprioara” – a fost dotată cu noi maşini şi utilaje, iar numărul de oameni ai muncii s-a dublat.

Prin intrarea în funcţiune, alături de unităţi mai vechi, a Combinatului de Prelucrare a Lemnului, a noii tipografii, a noii ţesătorii şi a altor capacităţi de producţie, în anii 1960-1965 s-a conturat prima platformă industrială a oraşului, Platforma industrială Piteşti-Nord.

Perioada la care ne referim, 1960-1965, a însemnat extinderea considerabilă a profilului producţiei de la Uzina de Piese Auto “Vasile Tudose” Colibaşi-Piteşti, devenită una dintre cele mai importante unităţi de prelucrare a metalelor din ţară. Aici s-au născut numeroase iniţiative muncitoreşti, au avut loc valoroase schimburi de experienţă naţionale şi zonale.

De asemenea, remarcăm faptul că, din acest şesenal, a început să fie refăcută şi dezvoltată industria alimentară locală, prin extinderea activităţii din cadrul Întreprinderii “Vinalcool”, din vechile fabrici de mezeluri şi din abatorul situat pe str. Tudor Vladimirescu, a morii şi a brutăriei din Târgul din Vale. Au fost construite, în 1965, Fabrica de produse lactate şi Întreprinderea Frigorifică.

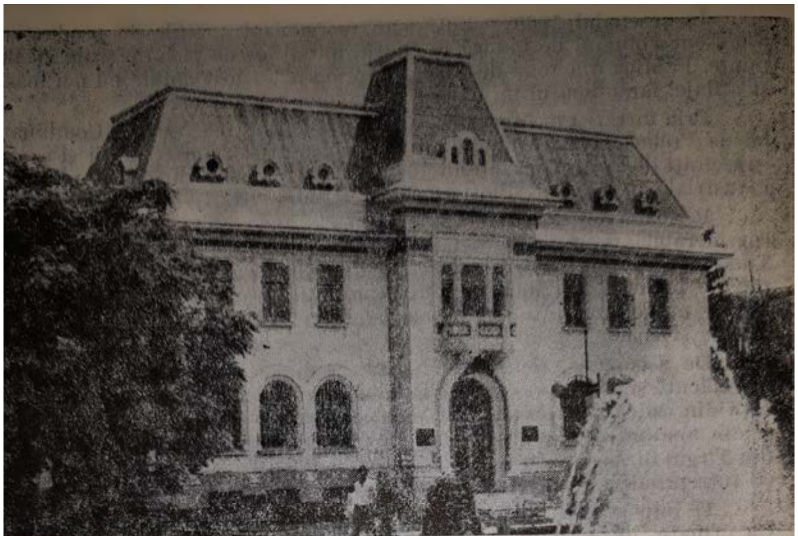
O importanţă deosebită s-a acordat şi dezvoltării industriei mici. Ca urmare, Întreprinderea economică “Progresul”, înfiinţată după naţionalizare, şi-a reorganizat activitatea, devenind, începând din anul 1960, prin unificarea cu “Metalurgica”, o unitate industrială complexă, cu secţii de producţie bine conturate: turnătorie, tâmplărie, cărămidărie şi multe altele.

Începând cu anul 1961, oraşul Piteşti a cunoscut o mai intensă dezvoltare a construcţiei de locuinţe, a dotărilor urbanistice. Astfel, s-au conturat cartierele: Calea Bucureşti (1962-1965), Gară-Sud (1963), a început cartierul Craiovei (1964), s-au dat în exploatare arterele de circulaţie “Calea Depozitelor”, “Calea Bucureşti” şi “Victoriei”, sediul I. R. E. P. (1962), Rezervorul de apă “Smeura” (1962), Centrala automată de telefoane (1962), Centrala Electrotermică (1964), Staţia de epurare “Prundu” (1964), precum şi Stadionul “1 Mai” (1964), mai multe magazine şi depozite comerciale. În anul 1965, oraşul Piteşti a obţinut locul I pe ţară pentru activitatea de bună gospodărire şi înfrumuseţare.

În perioada 1960-1965, în Piteşti, volumul producţiei industriale a sporit de peste două ori. Cele mai mari ritmuri de creştere s-au obţinut în domeniile energiei electrice, exploatării şi prelucrării lemnului, industriei uşoare şi alimentare.

Dezvoltarea economică a oraşului a permis, în anul 1963, ierarhizarea “nodului industrial în formare de la Piteşti”, pe locul trei din ţară, din cele patru stabilite în cadrul grupei industriale sud-carpatice. Aceasta se compunea din centrul Piteştiului, având diverse ramuri de activitate, centrul construcţiile de maşini de la Colibaşi, centrele de extracţie a petrolului de la Cobia, Găieşti şi Leordeni, pecum şi unităţile industriale din oraşele Câmpulung Muscel şi Curtea de Argeş. Încă de la începutul formării sale, nodul industrial Piteşti a întreţinut multiple relaţii de colaborare pe plan naţional.[75]

[75] Ibidem, p. 537.

Actualul sediu al primăriei municipiului Pitești.

Sediul politico-administrativ al județului Argeș (1976).

Economia din teritoriul administrativ al oraşului Piteşti şi din comunele suburbane s-a caracterizat, în primii ani ai socialismului, şi prin reorganizarea agriculturii din zona periurbană, care a dus la creşterea producţiei agricole, orientată îndeosebi spre valorificarea condiţiilor locale de climă şi sol, ca urmare a cooperativizării totale. Astfel, pe baza Programului elaborat de Plenara C.C. al partidului din martie 1949, la Ştefăneşti şi Valea Mare-Podgoria, în 1950, s-au constituit cooperative agricole de producţie, iar în 1952 s-a înfiinţat Cooperativa Agricolă de Producţie Goleşti. În 1956, s-a organizat C.A.P. Bascov, în 1960, C. A. P. Mărăcineni, în 1961 s-a cooperativizat comuna Bradu, iar în 1962, anul încheierii cooperativizării agriculturii, comuna Colibaşi. În 1965, s-a înfiinţat, la Mărăcineni, Staţiunea de Maşini Agricole. Suprafaţa agricolă intrată în proprietatea statului la reforma agrară a fost administrată şi valorificată în cadrul Întreprinderii Agricole de Stat Piteşti, înfiinţată în 1949, şi al Staţiunii de Cercetări Viticole din Ştefăneşti, organizată în 1959.

În urma încheierii procesului revoluţionar de cooperativizare a agriculturii, în zona periurbană s-au petrecut importante modificări structurale în repartizarea suprafeţelor agricole şi arabile, pe categorii de folosinţă.Astfel, s-au extins suprafeţele plantate cu vii şi livezi, iar cultivarea de către cooperativele agricole de producţie şi gospodăriile populaţiei a terenului arabil s-a făcut în mai mare măsură cu cereale, îndeosebi cu grâu şi porumb, precum şi cu legume, ceea ce a permis creşterea aportului lor la realizarea fondului de stat şi la aprovizionarea mai bună a pieţei orăşeneşti[76].

Accentuarea, în anii 1960-1965, a funcţiei economice a oraşului Piteşti în zona Munteniei, a dus la creşterea activităţii în domeniul circulaţiei rutiere. Ca urmare, a fost necesară modernizarea şoselelor naţionale spre Slatina, Drăgăşani-Tg. Jiu, Rm. Vâlcea-Sibiu, spre Câmpulung-Braşov, cât şi a celei dintre Piteşti-Curtea de Argeş-Cheile Argeşului, rute principale de transport a materialelor, utilajelor, produselor şi a forţei de muncă navetiste.

În 1965, aproape jumătate din lungimea străzilor orăşeneşti era modernizată, iar pentru asigurarea transportului în comun al populaţiei, în continuă creştere, s-a extins, în perioada 1961-1965, lungimea traseelor de autobuze şi a crescut numărul maşinilor din dotarea unităţii specializate pentru transportul urban de călători.

În această perioadă, la Piteşti, volumul total al desfacerilor de mărfuri a sporit de peste două ori şi s-a diversificat permanent, reflectând atât schimbările din structura socială, cât şi cerinţele mereu crescânde ale populaţiei.

Reorganizarea şi dezvoltarea, în anii socialismului, a unităţilor industriale şi de construcţii, a celorlalte activităţi, îndeosebi a celor cu caracter productiv, au determinat sporirea numărului de oameni ai muncii angajaţi în toate sectoarele vieţii economice şi social-culturale. În perioada 1960-1965, forţa de muncă din industrie aproape s-a dublat, iar în construcţii a crescut de peste trei ori. În acest sens, importante sporuri s-au înregistrat şi în celelalte sectoare ale economiei: agricultură, transporturi, telecomunicaţii, circulaţia mărfurilor, gospodărie comunală, învăţământ, cultură, artă, ştiinţă, ocrotirea sănătăţii.

Creşterea numărului de angajaţi în toate domeniile de activitate, cu deosebire în industrie, a determinat, încă din aceşti ani, o concentrare urbană densă a populaţiei, iar în consecinţă s-a impus asigurarea, la un

[76] Ibidem, p. 544.

nivel mai ridicat, a prestărilor de servicii, dintre cele mai diverse. În 1965, în oraşul Piteşti, comerţul de stat şi cooperaţia meşteşugărească dispuneau de o reţea de aproape 100 de unităţi specializate. De asemenea, existau şase unităţi P.T.T.R., care asigurau serviciile specifice acestei ramuri de activitate.

Dezvoltarea industrială şi crearea funcţiei politico-administrative şi social-culturale a Piteştilor în anii 1960-1965 au solicitat noi măsuri pentru reconstrucţia şi sistematizarea localităţii. Ca urmare, a fost elaborată prima schiţă de sistematizare a oraşului, s-a înfiinţat Institutul de Proiectare Argeş, iar activitatea din cadrul Trustului de Construcţii s-a diversificat. În cartierele amintite mai sus, în perioada 1960-1965, s-au construit 3800 de apartamente din fondurile statului şi aproape 1200 de case din fondurile proprii ale populaţiei.

La sistematizarea oraşului Piteşti s-a ţinut seama de condiţiile cu totul favorabile reconstrucţiei unui oraş modern pe vatra unui fost târg, stabilindu-se, pe cât posibil, zonele industriale la periferie, iar cartierele noi la cele trei porţi principale de intrare dinspre Bucureşti, Craiova şi Rm. Vâlcea, cu posibilităţi mari de extindere pe terasele superioare ale Argeşului.

Corespunzător noilor cerinţe, în anii 1960-1965 s-a dezvoltat şi activitatea de gospodărie comunală. Astfel, a crescut lungimea reţelei de distribuire a apei potabile şi cantitatea totală de apă folosită, s-a extins reţeaua de canalizare şi s-a trecut la întrebuinţarea în cantităţi sporite a gazelor pentru uz casnic, creându-se astfel condiţii de îmbunătăţire continuă a nivelului de trai al populaţiei.

Toate aceste importante succese din economia şi viaţa socială a Piteştilor, în anii 1960-1965, au avut ca suport o intensă activitate politică, desfăşurată sistematic, pe baza hotărârilor de partid şi a legilor ţării, ceea ce a favorizat dezvoltarea susţinută a localităţii. Datorită mobilizării tuturor colectivelor de muncă, planul economic pe anul 1960 a fost îndeplinit cu 14 zile mai devreme.

Importante acţiuni politice s-au desfăşurat în întâmpinarea sărbătoririi a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist Român, prin săptămâni şi zile record în producţie, schimburi de onoare etc. Iniţiativele muncitoreşti “Un minut în munca noastră”, “Drum deschis tehnologiilor moderne”, “Fiecare muncitor un exigent controlor de calitate” şi multe altele, mai buna organizare a producţiei şi calificarea oamenilor, metodele stimulatorii de lucru din cadrul întrecerii socialiste au determinat ca planul şesenal 1960-1965, în industria argeşeană, să fie realizat la producţia valorică încă de la 27 noiembrie 1965. În comparaţie cu 1960, în 1965 producţia industrială a fost, pe total, de 2,3 ori mai mare, iar volumul de producţie din 1950 s-a realizat în numai 50 de zile[77].

În întreprinderile şi instituţiile din Piteşti s-a desfăşurat o susţinută muncă politică pentru mărirea numărului membrilor de partid, în rândurile cărora au intrat mii de muncitori, tehnicieni, maiştri, ingineri, cadre didactice, medici şi alte categorii sociale, organizându-se astfel condiţii pentru creşterea pe mai departe a rolului organizaţiilor Partidului Comunist Român, în realizarea producţiei, în educarea oamenilor muncii.

Activitatea social-politică şi economică desfăşurată în Piteşti în aceşti ani, de realizare a bazei şi suprastructurii socialiste, a beneficiat de îndrumarea permanentă a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, prezent

[77] *Secera şi ciocanul*, nr. 3596 din 27 noiembrie 1965.

deseori în rândurile oamenilor muncii din diverse domenii ale creaţiei materiale şi spirituale. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a devenit, pentru a treia oară consecutiv deputatul piteştenilor în Marea Adunare Naţională, în urma alegerilor din 5 martie 1961, ca de altfel şi la alegerile pentru Marea Adunare Naţională, desfăşurate la 7 martie 1965. Aşadar, 17 ani (1952-1969), piteştenii au fost reprezentaţi în supremul for legislativ al ţării de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, timp în care multiseculara localitate Piteşti a cunoscut importante progrese în toate domeniile de activitate.

În zilele de 19-24 iulie 1965, un număr de 79 de delegaţi din Argeş, majoritatea piteşteni, dintre care 68 cu drept de vot deliberativ şi 11 cu drept de vot consultativ, au participat la lucrările Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român[78], care a deschis o nouă etapă în istoria contemporană a naţiunii noastre.

Transformările sociale şi politice petrecute în ţara noastră, în anii 1948-1965, aplicarea principiilor politicii de industrializare socialistă la condiţiile concrete ale judeţului Argeş şi, respectiv, ale oraşului, mutaţiile în structura socială, precum şi ridicarea nivelului de trai au condus, aşa cum s-a expus mai sus, la schimbări structurale în ceea ce priveşte ponderea Piteştilor şi a comunelor suburbane în ansamblul judeţului Argeş şi al ţării. Ca urmare, în 1965, oraşul Piteşti era unul dintre importantele centre economice şi administrative ale României, aspect ce se va accentua puternic în deceniile viitoare.

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ MULTILATERALĂ A MUNICIPIULUI PITEŞTI ÎN PERIOADA 1965-1988 ŞI ÎN PERSPECTIVA ANILOR 2000

În contextul făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România şi al perspectivei evoluţiei ţării noastre până în anul 2000, municipiului Piteşti îi revine un rol de mare importanţă. Ca urmare, în perioada 1965-1988, numită pe drept cuvânt "Epoca Nicolae Ceauşescu", această aşezare a devenit un reprezentativ centru social-economic al patriei noastre, rezultat intrinsec al înfăptuirii consecvente a politicii profund ştiinţifice şi realiste a Partidului Comunist Român.

În acest sens, maximă importanţă pentru istoria contemporană a municipiului Piteşti prezintă hotărârile adoptate de Congresul al IX-lea al partidului, moment de redimensionare a ritmului dezvoltării naţionale, având la bază gândirea novatoare şi cutezătoare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al P.C.R., preşedintele Republicii.

Prin desfăşurarea amplei opere de industrializare socialistă a ţării, într-o concepţie unitară şi de largă perspectivă, pornindu-se în primul rând de la condiţiile şi posibilităţile concrete ale naţiunii, conducerea partidului şi a statului a avut permanent în vedere dezvoltarea armonioasă a tuturor zonelor şi localităţilor, valorificându-se într-un mod superior resursele materiale şi de forţă de muncă ale ţării.

Pe baza Directivelor Congresului al IX-lea (1965), al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979) şi al XIII-lea (1985) ale Partidului Comunist Român, a hotărârilor adoptate de Conferinţele Naţionale ale

---
[78] Ibidem, nr. 3465 din 26 iunie 1965.

partidului din 1967, 1972, 1977, 1982 şi 1987, municipiul Piteşti a cunoscut, în perioada 1965-1988, o dezvoltare vertiginoasă în toate domeniile de activitate.

La lucrările forumurilor amintite mai sus, piteştenii au fost reprezentaţi de importante personalităţi ale vieţii politice, economice şi cultural-ştiinţifice româneşti, de numeroşi muncitori fruntaşi în producţie, inovatori şi inventatori, care au participat activ la dezbateri şi la adoptarea hotărârilor, unii dintre ei fiind aleşi în organele centrale ale partidului. Comuniştii din Piteşti au avut marea cinste de a fi reprezentaţi la mai multe congrese şi conferinţe naţionale ale partidului, ca de altfel şi în Marea Adunare Naţională, de tovarăşa academician doctor inginer Elena Ceauşescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al Guvernului, preşedinte al Consiliului Naţional pentru Ştiinţă şi Învăţământ, ceea ce constituie o expresie a aprecierii conducerii de partid şi de stat faţă de preocuparea oamenilor muncii din această localitate de a realiza în mod exemplar îndatoririle ce le revin.

Dacă astăzi municipiul Piteşti este un modern şi important centru economic şi urbanistic al ţării, acest fapt se datorează, înainte de toate, atenţiei deosebite de care s-a bucurat permanent din partea conducerii partidului şi a statului nostru, muncii avântate, pline de responsabilitate, desfăşurate de cetăţenii săi, pentru înfăptuirea marilor obiective ce le-au revenit în aceşti ani. Prin vizitele de lucru din iunie 1966, octombrie 1967, august 1968, iulie 1969, martie 1970, iunie 1972, septembrie 1976, octombrie 1977, octombrie 1978, august 1982, mai 1987, precum şi cu multe alte prilejuri, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost prezent la Piteşti, pentru stabilirea locului de amplasare a marilor obiective industriale, în timpul edificării acestora, precum şi la inaugurarea lor. Alături de conducătorul partidului şi statului nostru s-a aflat tovarăşa Elena Ceauşescu, care, începând din anul 1975, îi reprezintă pe piteşteni, ca deputat în Marea Adunare Naţională.

În iunie 1966, cu prilejul mitingului de la Piteşti, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta prospectiv: “În cadrul prevederilor de viitor, îndatoriri mari revin şi regiunii Argeş. În domeniul industriei se vor crea noi obiective industriale, cum sunt Rafinăria de ţiţei din Piteşti, Combinatul Petrochimic din Piteşti…”[79]. Ca o încununare a succeselor obţinute de toţi oamenii muncii, sub conducerea organelor şi organizaţiilor de partid, în iunie 1972, la impunătorul miting din noua piaţă civică centrală a municipiului, secretarul general al partidului aprecia cu satisfacţie faptul că “Piteştiul a devenit astăzi unul din marile centre industriale ale României, iar în 1975 va fi unul din centrele petrochimice cele mai puternice ale ţării. Iată ce înseamnă politica partidului comunist de industrializare a ţării, de dezvoltare a tuturor localităţilor şi regiunilor patriei noastre!”[80].

Peste aproape un deceniu, în condiţiile amplei evoluţii a tuturor sectoarelor de activitate ale judeţului Argeş, tovarăşul Nicolae Ceauşescu aprecia la Marea Adunare Populară din Piteşti, desfăşurată în ziua de 12 august 1982: “În toate întreprinderile vizitate am constat cu deosebită bucurie că oamenii muncii sunt preocupaţi de a asigura folosirea la maximum a capacităţilor de producţie, ridicarea nivelului tehnic şi cali-

[79] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvârşirii construcţiei socialiste*, 1, Edit. Politică, Bucureşti, 1968, p. 460.
[80] Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, 7, Edit. Politică, Bucureşti, 1973, p. 403.

tativ al produselor, reducerea cheltuielilor materiale şi creşterea eficienţei economice. “Aş dori să adresez de la această Mare Adunare Populară calde felicitări… colectivelor de oameni ai muncii din întreprinderile din Piteşti pentru rezultatele bune obţinute şi urarea de noi şi noi succese în întreaga activitate”[81].

Pentru a se realiza transformarea fundamentală a municipiului Piteşti într-un mare şi important centru economico-social al ţării, în fiecare cincinal au fost repartizate, prin planul unic de dezvoltare, însemnate fonduri de investiţii, însumând, în perioada 1966-1986, peste 40 de miliarde lei, ceea ce a condus la creşterea vertiginoasă, în ritm susţinut, a potenţialului său în toate domeniile. Cea mai mare parte din aceste fonduri a fost destinată dezvoltării industriale. Ca urmare, în municipiul Piteşti şi în comunele suburbane s-au construit numeroase capacităţi de producţie, iar cele vechi au fost complet modernizate, îndeosebi în ranurile fundamentale, reprezentate de: construcţia de maşini, chimia, petrochimia, electrotehnica, energia nucleară, combustibilul. Ritmul mediu anual de creştere a producţiei industriale din municipiul Piteşti a fost, în ultimele două decenii, de peste 20%. În cele 130 de întreprinderi şi instituţii existente astăzi în Piteşti, lucrează peste 130 000 de oameni ai muncii.

Continuându-se efortul de consolidare a zonelor industriale aşezate la extremităţile oraşului propriu-zis, în municipiul Piteşti sunt constituite astăzi trei mari platforme economice specializate în principal în industria chimică, petrochimică şi a combustibililor (Piteşti-Sud), în industria constructoare de maşini şi electrotehnică (Piteşti-Est), respectiv în industria uşoară, de prelucrare a lemnului şi alimentară (Piteşti-Nord).

Cele mai multe dintre marile obiective industriale au fost construite şi date în folosinţă în cincinalul 1966-1970, după cum urmează: Întreprinderea de Autoturisme (1968), Întreprinderea de Motoare Electrice (1967), Combinatul Petrochimic (1969), Rafinăria de Petrol (1969), Întreprinderea de Stofe Argeşeana (1969), Întreprindera de Bere (1969), Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc (1970), Fabrica de Preparate din Carne (1969), Fabrica de Pâine (1969) şi altele. De asemenea, au avut loc în aceste decenii, noi dezvoltări şi modernizări de capacităţi la Întreprinderea de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton, Combinatul de Prelucrare a Lemnului, Întreprinderea Textila, în unităţile industriei locale şi de transport. Pentru valorificarea potenţialului hidroenergetic al râului Argeş, în zona municipiului s-au construit trei lacuri de acumulare – Bascov, Piteşti şi Goleşti, precum şi trei hidrocentrale electrice, lucrări ce asigură, pe lângă sporirea producţiei de energie electrică, o mai bună aprovizionare cu apă a localităţii. Începând cu anul 1976, municipiul Piteşti şi-a înscris numele pe harta obiectivelor energetice nucleare, prin intrarea în funcţiune a Institutului de Reactori Nucleari Energetici.

Aşadar, o caracteristică de bază a dezvoltării economice a municipiului este gama deosebit de diversificată a reţelei sale industriale. Fără a exagera, se poate aprecia că la Piteşti se află, la o anumită scară, chintesenţa industriei româneşti contemporane. Puţine centre economice ale ţării oferă o asemenea imagine.

---

[81] Ibidem, 24, 1983, p. 229.

Faţă de anul 1965, volumul producţiei industriale, în 1988, a crescut de peste 37 de ori, iar producţia anului 1950 se realizează în mai puţin de două zile.

Un loc de seamă în cadrul activităţii economice a municipiului Piteşti îl ocupă industria constructoare de maşini, care realizează aproape 20% din totalul producţiei industriale a Piteştilor. Este reprezentată, în primul rând, prin Întreprinderea de Autoturisme, construită în frumosul cadru natural al pădurii Colibaşilor, lângă vechea uzină de piese auto. În apropierea marii unităţi constructoare a autoturismelor "Dacia", se află noul cartier de locuinţe Mioveni, ridicat în ultimii ani, pentru cei ce lucrează în cele peste 20 de secţii, modern echipate, ale acestei întreprinderi republicane. De pe banda de montaj au ieşit peste

1 250 000 de autoturisme de oraş. Construită în colaborare cu firma franceză "Renault", întreprinderea dispune acum de un important potenţial tehnic şi de cercetare, ceea ce a favorizat o rapidă asimilare şi integrare a producţiei noastre de autoturisme.

Cu prilejul inaugurării întreprinderii, la 20 august 1968, conducătorul partidului şi statului nostru, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a consemnat în cartea de onoare a noii unităţi: "La început de drum, urăm tânărului colectiv al Uzinei de Autoturisme Piteşti mari succese şi multe satisfacţii în acrivitatea sa. Constructorilor şi montorilor le adresăm calde felicitări pentru modul exemplar şi termenul scurt în care au realizat acest important obiectiv al planului cincinal! Este o mare mândrie faptul că primul automobil românesc, denumit simbolic "Dacia", s-a fabricat la Piteşti, fiind rezultatul frământărilor minţii şi braţelor cetăţenilor săi. În anul 1969, vechea uzină de piese auto şi uzina de autoturisme s-au unificat într-o singură unitate – Întreprinderea de Autoturisme Piteşti.

Odată cu intrarea în funcţiune a acestei importante întreprinderi s-a asigurat dezvoltarea şi modernizarea, în continuare, a secţiilor ce produc şi astăzi piese de schimb şi subansamble pentru autocamioane, tractoare

Un nou lot de autoturisme "Dacia", pe banda de montaj de la Colibaşi - Piteşti

şi autoturisme, inclusiv pentru unităţi din alte zone ale ţării.În ultimii ani, procesele de producţie de la secţiile de turnătorie feroase şi neferoase, prelucrări mecanice, tratamente termice şi montaj general au fost supuse unui intens ritm de modernizare şi automatizare. Tot în ultimii ani au intrat în funcţiune noi spaţii de producţie la presaj, caroserie, motor, punţi transmisie, cutii de viteză, segmenţi, tratamente termice şi altele. Întreprinderea dispune de moderne piste de încercări, cercetarea ştiinţifică se desfăşoară într-un institut propriu, relaţiile comerciale externe prin Întreprinderea "Auto-Dacia", iar asistenţa tehnică printr-o reţea de unităţi specializate, aflate în ţară sau peste hotare.

În zona Piteşti-Nord s-a dat în folosinţă, în actualul cincinal, moderna Fabrică de Piese Auto şi Produse Metalice.

Începând din anul 1971, un important număr de autoturisme sau autoutilitare "Dacia" au fost exportate în numeroase ţări din Europa, Asia, Africa şi America de Sud, iar în cadrul raliurilor internaţionale, maşinile de curse "Dacia" au lăsat o frumoasă impresie, cucerind însemnate trofee. Colectivul de muncitori, ingineri şi tehnicieni din cadrul acestui important obiectiv industrial al României socialiste munceşte cu pasiune pentru perfecţionarea continuă a proceselor de fabricaţie, pentru introducerea noului în producţie, contribuind astfel la creşterea substanţială a productivităţii muncii, la îmbunătățirea calităţii produselor şi la valorificarea complexă a materiilor prime şi a materialelor.

Dezvoltarea la Piteşti a industriei electrotehnice moderne este ilustrată prin existenţa cunoscutei Întreprinderi de Motoare Electrice, amplasată la intrarea în municipiu, pe drumul naţional Piteşti-Bucureşti. Proiectată şi construită într-un termen scurt, această unitate a intrat în producţie la sfârşitul anului 1967, având ca profil fabricarea a numeroase tipuri de motoare electrice, destinate echipării autoturismelor şi diferitelor instalaţii industriale, precum şi a aparatelor de uz casnic şi gospodăresc.

De la intrarea în funcţiune şi până în prezent, această întreprindere a produs peste 24 de milioane de motoare electrice, realizate la un înalt nivel tehnic, care în bună parte sunt exportate într-un mare număr de ţări: U.R.S.S., Iugoslavia, Polonia, R.F. Germania, Italia, Turcia şi în alte state, ceea ce constituie o nouă expresie a realizării în Piteşti a unor produse competitive pe piaţa mondială.

Pe baza Directivelor Congreselor al XII-lea şi al XIII-lea ale partidului, Întreprinderea de Motoare Electrice şi-a extins şi diversificat activitatea, iar procesele de producţie sunt în continuă modernizare.

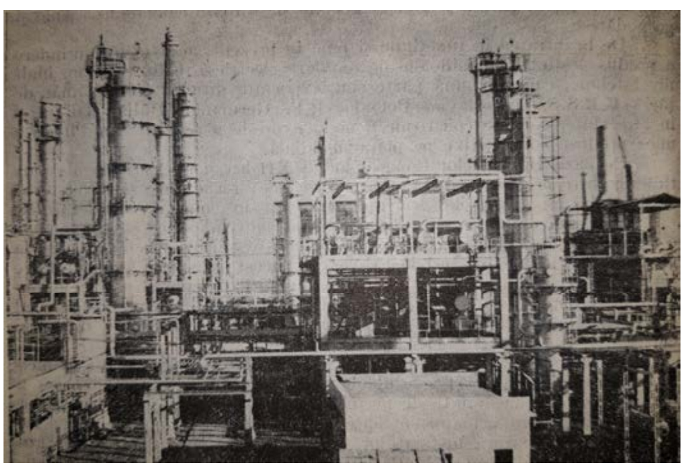
Industria chimică din Piteşti a cunoscut, în perioada 1966-1988, o dezvoltare deosebit de rapidă, realizându-se saltul spectaculos de la modesta Fabrică de Tananţi la existenţa în acest municipiu a uneia dintre cele mai mari platforme petrochimice ale ţării, precum şi a unui impunător Combinat de Articole Tehnice din Cauciuc. Din întregul volum al producţiei industriale a Piteştilor, circa 60% este realizat în industria chimică.

Edificarea platformei chimice şi petrochimice din sudul municipiului Piteşti se datorează, printre altele, existenţei în judeţul Argeş a unor importante zăcăminte de petrol şi gaze, precum şi posibilităţilor lesnicioase de aprovizionare cu materii prime din alte zone ale ţării. De asemenea, prin natura instalaţiilor sale, în cadrul Combinatului Petrochimic Piteşti, se poate prelucra, cu foarte bune rezultate, o mare cantitate de petrol adus din import.

Începutul acestei platforme industriale datează din anul 1966, când s-a dat în folosinţă Uzina de negru de fum, care a produs de-a lungul deceniilor peste 800 000 tone negru de fum. A urmat apoi construirea, concomitent, a primei rafinării de petrol şi a primelor instalaţii de piroliză şi polietilenă, creându-se condiţiile pentru inaugurarea oficială a Combinatului Petrochimic Piteşti, la 21 iulie 1969. De-a lungul anilor, au intrat în producţie alte două rafinării, precum şi numeroase instalaţii în petrochimie, printre care amintim: o nouă piroliză, secţiile de polietilenă de joasă presiune, normal-parafine, dimetiltereftalat, un modern centru de cercetări şi multe alte capacităţi.

Prin prelucrarea materiilor prime rezultă produse deosebit de valoroase, cu o largă utilizare industrială, ca: polietilena realizată în peste 50 de mărci, acrilonitril – care se întrebuinţează la fabricarea fibrelor sintetice, cianură de sodiu – deosebit de importantă în industria extractivă a metalelor preţioase, izotriazodon – cu o largă utilizare în agricultură ca ierbicid, negru de fum, folosit la industria de cauciuc şi altele. O mare parte din producţia combinatului este destinată exportului, influenţând favorabil balanţa de comerţ exterior a ţării. Instalaţiile tehnologice sunt prevăzute cu aparate de măsură şi control cu un avansat grad de automatizare, iar controlul procesului de producţie se face, în cadrul fiecărei instalaţii, de la un tablou central de comandă şi pe calculator.

Utilajele complexe cu care sunt înzestrate rafinăriile au un înalt grad de automatizare, datorat aparatelor electronice tranzistorizate, de producţie indigenă. În rafinării funcţionează trei mari instalaţii: distilarea atmosferică (desalinarea electrică a ţiţeiului), reformarea catalitică (prepararea aromatelor), hidrofinarea petrolului şi a motorinei, pre

Imagine de pe marea platformă petrochimică Piteşti.

cum şi recuperarea sulfului.Prin construirea acestor rafinării, municipiul Piteşti a fost înscris în rândul marilor centre de prelucrare a petrolului din lume. Proiectul care a stat la baza investiţiei a fost mult apreciat atât în ţară, cât şi în străinătate, iar execuţia primei rafinării s-a făcut într-un timp de două ori mai scurt decât în cazul Rafinăriei de la Brazi[82]. Datorită activităţilor din rafinării, în Piteşti se produc importante cantităţi de benzină, motorină, uleiuri etc.

O altă mare unitate a industriei chimice din Piteşti o constituie Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, situat în partea de nord a municipiului. A intrat în funcţiune în anul 1970. Astăzi realizează un impresionant număr de repere cum sunt: benzi de transport cu inserţie textilă şi metalică, plăci, covoare, diferite furtunuri de mari presiuni, o diversitate de garnituri presate, multe dintre acestea înlocuind total importul. În ultimele două cincinale, marca “Rolast” Piteşti a devenit cunoscută şi apreciată peste hotare.

În cadrul Combinatului de Articole Tehnice din Cauciuc Piteşti se desfăşoară o susţinută activitate pentru reducerea consumurilor de cauciuc natural şi sintetic, de energie electrică şi termică. Există aici importante preocupări pentru stimularea invenţiilor şi inovaţiilor, pentru introducerea noului în procesul de producţie şi creşterea productivităţii muncii. Prin tinereţea şi vigoarea sa, colectivul de muncă din acest combinat s-a integrat cu bune rezultate în evoluţia necontenită a economiei şi vieţii sociale a municipiului Piteşti.

Ramura energetică este reprezentată prin cele trei hidrocentrale de pe râul Argeş-Bascov, Piteşti şi Goleşti, prin Întreprinderea de Reţele Electrice, al cărei dispecerat de distribuire a energiei s-a construit în cincinalul 1981-1985, precum şi de Institutul de Reactori Nucleari Energetici, inaugurat la 17 septembrie 1976. Paralel cu folosirea energiei convenţionale, în diferite unităţi din Piteşti există o permanentă preocupare pentru utilizarea de surse neconvenţionale de energie. Anumite rezultate s-au obţinut în folosirea energiei solare, eoliene şi a biogazului, ma ales în activitatea gospodărească. Se află în construcţie C. E. T. Piteşti-Sud, pe cărbune.

Aflat într-un areal bogat în resurse naturale, municipiul Piteşti a oferit condiţii în vederea extinderii capacităţilor de prelucrare superioară a masei lemnoase. Ca urmare, în zona de nord s-a extins, începând mai ales din cincinalul 1971-1975, una dintre cele mai puternice unităţi din ţară a industriei de profil, respectiv Combinatul de Prelucrare a Lemnului. Aici se produc plăci fibro-lemnoase, garnituri moderne de mobilă, placaje, binale, cherestele şi multe alte elemente din lemn. Urmărind consecvent creşterea eficienţei economice în prelucrarea şi în valorificarea lemnului, s-au dat în folosinţă fabricile de făină din lemn şi de drojdie furajeră, precum şi o nouă instalaţie de producere a furfurolului, din cadrul unităţii de tananţi, integrată în prezent în Combinatul de Prelucrare a Lemnului. Ca pondere, în industria municipiului Piteşti, prelucrarea lemnului reprezintă 4,8%. Aici s-au produs, de-a lungul anilor, peste 110 000 garnituri de mobilă.

Muncitorii, inginerii şi tehnicienii de la acest mare combinat depun eforturi susţinute pentru reducerea consumului specific şi ridicarea gradului de folosire a masei lemnoase. De asemenea, în atenţia colectivului de muncă stă îmbunătăţirea calităţii producţiei şi ridicarea competitivităţii

[82] *Dezvoltarea economiei româneşti, 1966-1970*, Edit. Politică, Bucureşti, 1971, p. 75.

tuturor produselor care şi-au impus superioritatea pe pieţele externe din zeci de ţări. Deosebit de apreciată este mobila cu intarsii, precum şi mobila sculptată, care se inspiră din tradiţia prelucrării lemnului în zona Argeş-Muscel.

Activităţile din domeniul transporturilor şi telecomunicaţiilor au cunoscut, în ultimele decenii, importante dezvoltări. A sporit considerabil capacitatea de transport călători şi marfă pe calea ferată Piteşti-Bucureşti, Piteşti-Craiova şi Piteşti-Curtea de Argeş, iar în staţia Piteşti-Sud s-au introdus instalaţii moderne de conducere a circulaţiei feroviare. Au fost date în folosinţă triajul automatizat de la Goleşti-Piteşti, staţia Piteşti-Nord şi s-au produs importante îmbunătăţiri în reţeaua feroviară care asigură serviciile din cadrul platformei petrochimice. În anul 1981, s-a sistematizat intrarea căii ferate dinspre Craiova în Piteşti, fiind construit un viaduct la marginea de sud a Cartierului Petrochimiştilor. Funcţia de nod feroviar a sporit la Piteşti, prin dublarea liniei spre Bucureşti şi prin construirea, în perioada 1082-1988, a liniei Vâlcele-Râmnicu Vâlcea.

În ceea ce priveşte căile de transport rutier, cea mai importantă realizare a acestor ani o reprezintă sistematizarea şi modernizarea bulevardului care travesează oraşul de la sud la nord, lung de 15 km, tronsonat sub denumirile de Bulevardul Petrochimiştilor, Bulevardul Republicii şi Bulevardul Nicoale Bălcescu. Au apărut, totodată, noi artere de circulaţie în cartiere şi în zonele industriale, s-au dublat podurile peste Argeş şi Râul Doamnei.

În perioada 1967-1972, s-a construit prima autostradă din România, între Piteşti-Bucureşti, în lungime de 96 km. A fost dată în exploatare în anul 1972. Lăţimea platformei autostrăzii este de 26 de metri, având două căi unidirecţionale a câte două benzi de circulaţie. Zona mediană are trei metri lăţime. La această autostradă s-au realizat peste patru milioane mc. terasamente, s-au executat cinci poduri (260 m), 99 de podeţe, două pasaje peste C.F., 16 intersecţii denivelate cu alte drumuri etc. Costul total al lucrării a fost de 441 milioane lei, revenind 4,5 milioane lei/km. Elementele geometrice au fost proiectate pentru o viteză de referinţă de 140 km/h[83].

Vechile unităţi din această ramură de activitate – Întreprinderea de Poduri Metalice şi Prefabricate din Beton, autogările pentru călători şi mărfuri, Întreprinderea de Transport Local, precum şi Staţia şi Depoul C. F. R. au devenit puternice componente ale municipiului Piteşti. Produsele realizate la I. P. M. P. B. Piteşti sunt întâlnite tot mai mult pe drumurile de fier din întreaga ţară şi din diferite state ale lumii, iar în vechiul depou, impunătoarele locomotive “Diesel” sunt pregătite cu migală pentru funcţionarea ireproşabilă pe lungile drumuri de fier.

Evoluţia industrială şi urbanistică a municipiului Piteşti a impus o considerabilă extindere a reţelei de poştă, prin introducerea, în 1975, a telefoniei automate, integrată sistemului naţional şi internaţional. De asemenea, în Piteşti s-au instalat, în anul 1972, mai multe relee de televiziune, prin care sunt preluate emisiunile centrale.

În cadrul industriei uşoare, localizată în cea mai mare parte în zona Nord, sunt cuprinse trei importante unităţi: Întreptinderea “Textila”, Întreprinderea de Stofe “Argeşeana” şi Întreprinderea de Încălţăminte

[83] Laurenţiu Nicoară (sub coord.), *În memoria drumarilor*, MTTc, deva, 1986, p. 67-68.

Piteşti.Această ramură realizează 8,5% din volumul total al industriei municipiului.

Întreprinderea "Textila" a fost dezvoltată şi modernizată continuu în ultimii ani, devenind astăzi o mare unitate industrială. Începând din anul 1967, principalele secţii ale întreprinderii au fost extinse şi dotate cu utilaje şi maşini de înaltă productivitate. S-a construit o nouă filatură, iar ţesătoria şi-a mărit mult capacitatea, produsele sale fiind mult apreciate în ţară şi peste hotare. Datorită rezultatelor deosebite obţinute în producţia ţesăturilor din bumbac, Întreprinderea "Textilă" din Piteşti a fost distinsă, în ultimii ani, de mai multe ori cu "Ordinul Muncii" clasa I, iar în 1987, i s-a conferit înaltul titlu de Erou al Muncii Socialiste.

Una dintre cele mai mari unităţi ale industriei uşoare din ţară este Întreprinderea de Stofe "Argeşeana". Construită şi utilată după o concepţie românească, unitatea de la Piteşti dovedeşte capacitatea şi talentul proiectanţilor, constructorilor şi montorilor români. Unele soluţii folosite la ridicarea acestei fabrici, cum este, de exemplu, grinda-canal de susţinere a plafonului în filatură, au fost premiate la concursul internaţional de la Nürnberg[84].

Intrată în funcţiune în anul 1969, cu trei secţii de bază – filatură, ţesătorie şi finisaj, avînd condiţii excepţionale de muncă, întreprinderea produce însemnate cantităţi de fier şi fibre sintetice, obţinându-se, în final, peste 20 de milioane de metri pătraţi de stofe fine şi foarte fine pe an. O parte din producţie este destinată exportului, fiind mult apreciată pe pieţele externe.

Întreprinderea de Încălţăminte, care a fost modernizată şi extinsă, îşi aduce o însemnată contribuţie la realizarea volumului ridicat al industriei uşoare a municipiului, cu produse de bună calitate, care se bucură de o apreciere binemeritată pe piaţa externă şi internă. În anul 1973, s-a dat în folosinţă o nouă capacitate de producţie, cu posibilitatea de a realiza peste un milion de perechi de încălţăminte pe an.

Industria alimentară a municipiului Piteşti s-a dezvoltat în ultimele decenii prin construirea de noi unităţi, iar cele mai vechi au fost modernizate şi reutilate, creându-se mari posibilităţi pentru diversificarea produselor, în vederea unei mai bune satisfaceri a nevoilor de consum ale populaţiei. Investiţiile realizate în acest domeniu au fost destinate dezvoltării capacităţilor pentru fabricarea produselor care prezintă o importanţă deosebită în alimentaţie (pâine, carne, lapte, bere).

Una din marile unităţi ale industiei alimentare din Piteşti – Întreprinderea de Bere, intrată în funcţiune în anul 1969 şi situată în zona industrială de nord a municipiului, poate produce mai multe sortimente de bere: "Blondă", "Trivale", "Primăvara", "Porter", "Zimbru", "Brună specială" şi altele. La proiectarea acestei unităţi s-a adoptat un nou sistem constructiv pentru secţia germinare, care a permis reducerea cu circa 25% a suprafeţei secţiei respective şi obţinerea unor importante economii de oţel[85].

Echipată cu utilaje şi maşini moderne, unitatea s-a încadrat într-un termen foarte scurt în parametrii tehnico-economici proiectaţi. De ase—

[84] *Investiţiile în economia României. 1966-1970*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1971, p. 159.
[85] Ibidem, p. 159.

menea, noul Abator din zona de Sud, extinderea Fabricii de produse lactate, Fabrica din preparate din carne, Fabrica de Pâine, Complexul de vinificaţie din Ştefăneşti şi Centrul de îmbuteliere a vinului, construite în anii cincinalului 1966-1970, alături de celelalte întreprinderi ale industriei alimentare, contribuie la realizarea unui echilibru judicios între toate ramurile economice ale municipiului Piteşti. Tot în partea de Nord s-a extins zona marilor depozite comerciale şi s-au amenajat secţiile de producţie ale trusturilor de construcţii civile şi industriale, care au edificat noile cartiere şi marile platforme economice ale Piteştilor.

Industrializarea şi modernizarea accentuată a economiei municipiului Piteşti, în perioada 1966-1988, a dus la sporirea cantitativă impresionantă a producţiei industriale. Cele mai importante sporuri s-au obţinut în ranurile de bază ale industriei: chimie, construcţii de maşini şi combustibil, unde ritmurile de creştere au fost deosebit de ridicate.

Structura industriei municipiului Piteşti, în cincinalele 1966-1970, 1971-1975, 1976-1980, 1981-1985 şi 1986-1990, pe baza programelor elaborate de Congresele şi Conferinţele naţionale ale partidului, s-a îmbunătăţit permanent, în funcţie de volumul investiţiilor acordate pentru diferite ramuri economice, de nivelul producţiilor planificate şi realizate în întreprinderi sau în noile secţii, de cerinţele mereu crescânde ale economiei noastre naţionale şi de solicitările la export. ca urmare, municipiul Piteşti ocupă locul patru în ţară în ceea ce priveşte volumul producţiei industriale.

Unităţile industriale din Piteşti, aprţinând unor ramuri prioritare, cum sunt: producerea energiei electrice şi termice, producerea combustibililor, construcţiile de maşini şi prelucrarea metalelor , chimia şi petrochimia au cunoscut creşteri substanţiale, atât ca volum de producţie, cât şi în totalul producţiei industriale a judeţului Argeş şi a ţării. Aşa cum aprecia tovarăşul Nicolae Ceauşescu, în timpul vizitei de lucru din 14-15 mai 1987, de la Piteşti, aici se află "unul din cele mai mari combinate petrochimice din ţară… cu o diversitate de produse, cu mari posibilităţi de a realiza noi produse necesare economiei naţionale, de a creşte eficienţa economică". Totodată, a devenit foarte cunoscută Întreprinderea de Autoturisme Piteşti, colectivul de muncă de la Colibaşi dovedindu-şi înalta competenţă de a produce, într-un termen relativ scurt, de numai 20 de ani, autoturisme competitive pe plan internaţional. Cu acelaşi prilej, secretarul general al partidului, preşedintele Republicii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, adresa următorul îndemn tuturor celor ce lucrează pe marea platformă a Colibaşilor: "Să facem în aşa fel încât autoturismul românesc să se poată compara cu cele mai bune maşini pe plan mondial şi, în această confruntare, să ocupe primele locuri"[86].

Dezvoltarea economico-industrială a Piteştilor în anii socialismului a determinat importante modificări în structura populaţiei ocupate în diferite sectoare de activitate, creşterea gradului de pregătire profesională a locuitorilor săi, sporirea nivelului de trai al cetăţenilor. Ca urmare, cel mai mare număr de angajaţi lucrează astăzi în industrie, prioritar în industria constructoare de maşini, în industria chimică şi petrochimică şi în industria uşoară. A crescut considerabil numărul femeilor care muncesc în industrie şi în sfera serviciilor. Odată cu diversificarea producţiei s-a extins

[86] *Argeş*, anul XXII, nr. 5 din mai 1987, p. 3.

nomenclatorul profesiilor practicate de locuitorii municipiului Piteşti, s-a îmbunătăţit gradul lor de pregătire intelectuală şi specializare tehnică[87].

În cadrul judeţului Argeş, oraşul Piteşti ocupă primul loc în ce priveşte numărul de muncitori, ingineri, economişti, maiştri şi tehnicieni angajaţi în economie, oameni ai muncii cu pasiune şi devotament pentru calităţile pe care le realizează zi de zi, la un înalt nivel calitativ. Practic, întreaga populaţie a Piteştilor beneficiază de nivelul înalt al industriei, al celorlalte sectoare de activitate, ceea ce se oglindeşte în sporirea continuă a nivelului de trai, în îmbogăţirea vieţii spirituale a tuturor celor ce lucrează în această străveche aşezare românească.

Noile capacităţi de producţie intrate în funcţiune în această perioadă, precum şi extinderea şi modernizarea celor existente au condus nu numai la creşterea volumului producţiei industriale, dar şi la o mare varietate de produse, cu o însemnată pondere în economia naţională. În zona Piteşti se realizează în prezent cea mai mare parte din producţia de autoturisme de oraş a ţării şi se obţine o mare cantitate de piese şi subansamble auto, motoare electrice, produse de rafinărie şi petrochimie, materiale de construcţii, cherestea, mobilă, fire şi ţesături din lână şi bumbac, încălţăminte din piele, produse alimentare şi multe altele.

De-a lungul cincinalelor, nomenclatorul de produse fabricate la Piteşti s-a îmbogăţit cu autoturisme de oraş, noi tipuri de motoare electrice, benzină, motorină, polietilenă, negru de fum, butadienă, acrilonitril, toluen, xilen, izotriazodon, clorură de cianuril, articole tehnice din cauciuc, ţesături din lână, furfurol, bere şi multe altele, valorificându-se la un nivel superior materiile prime şi materialele. La introducerea în fabricaţie a noilor produse s-a avut în vedere atât posibilitatea de cooperare pe plan local, cât şi naţional, dar şi posibilităţile de desfacere la export.

Odată cu sporirea numărului sortimentelor şi a volumului producţiei industriale, s-au îmbunătăţit parametrii tehnico-economici şi calitatea produselor, a crescut competitivitatea lor pe piaţa externă. Produsele întreprinderilor piteştene sunt prezente în zeci de ţări de pe toate continentele, bucurându-se de aprecieri favorabile.

Volumul produselor exportate a crescut an de an, iar structura acestora s-a îmbunătăţit, sporind ponderea celor cu un înalt nivel de prelucrare: autoturisme de oraş, piese de schimb auto, motoare electrice de diferite tipuri, polietilenă, acrilonitril, articole tehnice din cauciuc, negru de fum, mobilă, plăci fibrolemnoase, placaj şi altele.

Procesul de dezvoltare şi modernizare a economiei a cuprins nu numai industria, ci şi celelalte ramuri: construcţiile, agricultura, comerţul, întreaga activitate economică din municipiu şi din comunele suburbane.

Însemnatele fonduri de investiţii alocate de stat în această perioadă, pentru construirea de noi capacităţi de producţie, ritmul înalt de industrializare, dezvoltarea fără precedent în această zonă a activităţii de construcţii industriale şi socio-culturale, de gospodărire comunală sau de locuinţe, au impus unele măsuri de reorganizare a unităţilor şi şantierelor de construcţii. Astfel, în cadrul Trustului Judeţean de Construcţii s-a diversificat mult activitatea, ca urmare s-a micşorat, an de an, durata de edificare a unor importante zone de locuinţe, unităţi comerciale şi in-

[87] Vezi Anton C. Ion, *Perfecţionarea sistemului informaţional al resurselor de muncă şi al utilizării lor în profil teritorial, pe exemplul judeţului Argeş*, Teză de doctorat, Bucureşti, 1979, p. 19-51.

stituţii. Apoi, în anul 1965, s-a înfiinţat Trustul de Construcţii Industriale, unitate de importanţă republicană, ca antreprenor general pentru ridicarea noilor capacităţi de producţie industrială. La Piteşti se află, de asemenea, sediul Antreprizei de Construcţii Hidrotehnice, care a realizat sistemul hidroenergetic al Argeşului.

Unităţile de construcţii sunt dotate cu utilaje moderne, de mare productivitate, iar constructorii, în cea mai mare parte recrutaţi din această zonă, s-au calificat în cele mai diverse meserii, asigurând o înaltă calitate lucrărilor executate.

În domeniul *agriculturii,* au fost făcute progrese însemnate. Unităţile agricole din comunele suburbane au folosit, pe o scară tot mai largă, realizările ştiinţei agrotehnice. S-au asigurat de la an la an cantităţi sporite de îngrăşăminte chimice, extinzându-se totodată lucrările de irigaţii şi cele de îmbunătăţiri funciare. În acelaşi timp, s-a ridicat gradul de mecanizare a muncilor agricole, îndeosebi al celor care solicitau un volum mare de forţă de muncă, iar dotarea tehnică s-a îmbogăţit permanent.

Valorificând poziţia deosebit de favorabilă a dealurilor din vecinătatea municipiului Piteşti, îndeosebi a celor de la Ştefăneşti şi Mărăcineni, s-au extins suprafeţele cu plantaţii de vii şi pomi fructiferi, dezvoltându-se amplu activitatea de cercetare ştiinţifică. La Staţiunea de Cercetări Viticole din comuna suburbană Ştefăneşti, la Institutul Naţional de Cercetare şi Producţie Pomicolă, înfiinţat în comuna suburbană Mărăcineni, în anul 1967, precum şi la Staţiunea de Cercetări Agricole din localitatea Albota s-au obţinut remarcabile rezultate în dialogul ştiinţă-producţie, iar ca urmare, aceste unităţi au fost de mai multe ori pe primele locuri din ţară.

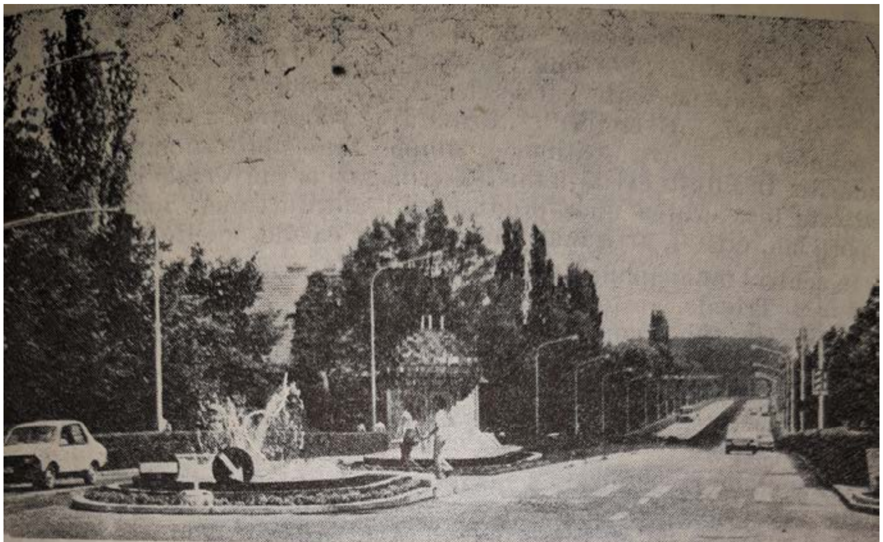
Pentru dezvoltarea zootehniei şi creşterea producţiei de carne s-au constituit, în comuna suburbană Bradu, asociaţiile intercooperatiste de creştere şi îngrăşare a porcilor şi de creştere a bovinelor, precum şi de îngrăşare a mieilor în comuna suburbană Bascov.

În cincinalul 1981-1985, s-au amenajat la Bascov întinse suprafeţe pentru cultivarea legumelor în sere industriale, iar la Mărăcineni s-a organizat, în aceeaşi perioadă, un important centru de cercetare pentru mecanizarea agriculturii. Concomitent cu activitatea din unităţile cooperatiste şi de stat, gospodăriile populaţiei din comunele suburbane – Bascov, Bradu, Colibaşi, Mărăcineni şi Ştefăneşti – contribuie la buna aprovizionare a municipiului.

Municipiul Piteşti a fost locul în care s-a desfăşurat, la 23 octombrie 1977 şi 31 octombrie 1978, “Sărbătoarea recoltei”, în cadrul căreia tovarăşul Nicole Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu s-u întâlnit cu zeci de mii de oameni ai muncii din industrie şi agricultură. La Marea adunare populară din Piteşti, de la 31 octombrie 1978, s-a expus, pentru prima oară, ideea noii revoluţii agrare.

Dezvoltarea activităţii economice şi creşterea continuă a numărului de locuitori a determinat extinderea şi diversificarea reţelei comerciale cu amănuntul, de stat şi cooperatiste, cât şi a celei prestatoare de servicii.

A crescut considerabil, în ultimele decenii, numărul magazinelor de toate categoriile, atât al celor ce desfac mărfuri alimentare, cât şi nealimentare, precum şi numărul unităţilor de alimentaţie publică. Acestea au fost amplasate nu numai în zona centrală, dar şi în cartierele municipiului, având o mare densitate a populaţiei sau cu mare aflux de cetăţeni. Creşterea numărului de unităţi comerciale cu amănuntul. Dar şi grija manifestată pentru o cât mai bună şi mai variată aprovizionare cu

Calea București, modernă arteră de circulație a municipiului Pitești.

Bulevardul 1 Mai din Pitești.

mărfuri a populaţiei a determinat ca volumul mărfurilor alimentare şi nealimentare vândute prin reţeaua cu amănuntul a comerţului socialist să crească an de an.

Municipiul Piteşti dispune în prezent de un sistem bine echilibrat de mari complexe comerciale, cele mai renumite fiind "Trivale", dat în folosinţă în anul 1972, "Fortuna", deschis în anul 1974, "Premial" şi "Big", existente în aproape toate cartierele. Zonele comerciale "Victoriei", "1Mai", "Găvana", "Exerciţiu", "Prundu", "Craiovei" sau "Războieni" sunt recunoscute pentru spaţiile lor ample, bine aprovizionate şi frumos gospodărite. În Piteşti există numeroase magazine universale, dar şi unităţi specializate în vânzarea unor produse ca: autoturisme, materiale sportive, porţelan, cristal, artizanat, obiecte de uz casnic, unelte de grădinărit.

În centrul municipiului se află Hotelul "Muntenia" şi Hotelul "Argeş", în pădurea Trivale, restaurantul şi campingul "Cornul Vânătorului", iar în localităţile suburbane s-a amenajat o reţea corespunzătoare de spaţii comerciale, mai importante fiind Hanul "Valea Ursului" din Bascov, Restaurantul "Dealul Viilor" din Ştefăneşti şi noile magazine din Mioveni-Colibaşi. De asemenea, reţeaua unităţilor cooperaţiei meşteşugăreşti s-a extins considerabil.

Acţiunea de modernizare a magazinelor a fost precedată de construirea unor mari spaţii de depozitare, amplasate în imediata vecinătate a principalelor artere de circulaţie feroviară şi rutieră, dotate cu instalaţii de mare productivitate. În anii 1983-1986, s-au construit pieţele comerciale din principalele carrtiere ale muncipiului, s-au modernizat Târgul săptămânal şi Piaţa Comercială Centrală "Calea Bucureşti". Suprafaţa tottală a spaţiilor comerciale a ajuns la 112 000 mp. Şi se va dezvolta în anii viitori.

Concomitent cu ascensiunea în ritmuri înalte a economiei municipiului Piteşti, s-a impus, ca o cerinţă obiectivă, dezvoltarea edilitar-gospodărească la nivelul unui mare centru urbanistic şi industrial. Aşezarea multiseculară de pe Argeş şi-a schimbat radical înfăţişarea, devenind, în ultimii 20 de ani, un oraş modern, cu un centru complet reconstruit, cu străzi largi şi bulevarde impunătoare, având aproape toate cartierele ridicate în anii din urmă, care cuprind peste 56 000 apartamente, şi alte dotări social-culturale. Astfel, în cartierul "Calea Bucureşti", terminat în 1966, sunt 2270 de apartamente, în cartierul "Craiovei", construit în anii 1965-1969, se află 3840 de apartamente, în cartierul "Trivale" s-au edificat, între anii 1970-1987, peste 8000 de apartamente. De asemenea, cartierul "Războieni", ridicat între anii 1970-1976, dispune de 5000 de apartamente, cartierul "Negru Vodă", construit între anii 1966-1974, are 3880 de apartamente, cartierul "Banatului", construit între anii 1976-1988, însumează peste 4500 de apartamente, cartierul "Găvana", a cărui construcţie s-a desfăşurat între anii 1975-1988, are 5800 de apartamente, iar cel mai tânăr, cartierul "Petrochimiştilor", început în anul 1978 (construcţia de locuinţe continuă şi astăzi), are peste 4000 de apartamente. La acestea se adaugă impunătoarele şi modernele construcţii din zona centrală şi din alte părţi ale oraşului, precum şi oraşul-satelit Mioveni-Colibaşi. Tradiţionalelor artere de circulaţie – Bulevardul Nord-Sud, străzile Exerciţiu, 1 Mai, Eroilor, Stadionului sau Fraţii Goleşti, li s-au adăugat noi străzi şi bulevarde, pe măsura dezvoltării urbanistice, fără precedent, a municipiului Piteşti.

Corespuzător cerinţelor sporite, în continuă creştere, s-a dezvoltat şi activitatea de gospodărire comunală. Astfel, reţeaua stradală s-a mărit odată cu oraşul, ajungâng până la 177 km şi este aproape în totalitate modernizată, s-a extins continuu reţeaua de distribuire a apei potabile, având o lungime de aproape 200 km, a crescut şi s-a reorganizat reţeaua traseelor de autobuze, asigurându-se astfel legătura tuturor cartierelor cu marile platforme industriale. S-au extins, de asemenea, reţeaua de canalizare (180 km), precum şi capacitatea de salubrizare, prin dotări noi şi moderne, a sporit suprafaţa spaţiilor verzi şi de agrement la aproape 60 ha. Pentru derularea unei aasemenea vieţi complexe, în Piteşti există mai multe filiale ale băncilor din România, un important Centru teritorial de Calcul, numeroase alte instituţii publice. Comitetul Executiv al Consiliului Popular Municipal Piteşti a desfăşurat o vastă activitate, conlucrând fructuos cu oamenii muncii din toate domeniile creaţiei materiale şi spirituale.

Municipiul Piteşti de astăzi, unul dintre centrele industriale de primă importanţă ale Republicii Socialiste România, va cunoaşte, în perspectiva actualului cincinal şi a anului 2000, o tot mai activă şi complexă viaţă economică şi socială. Vor avea loc, paralel cu sporirea volumului producţiei, diversificarea şi creşterea nomenclatorului produselor de calitate superioară, mărirea gradului de prelucrare a materiilor prime, modernizarea tot mai accentuată a proceselor muncii, prin automatizare, robotizare şi cibernetizare, creşterea considerabilă a productivităţii, îmbunătăţirea calităţii vieţii.

În conformitate cu programul de largă perspectivă, rolul municipiului Piteşti în economia naţională va spori continuu. În unităţile sale se vor realiza noi produse, de mare eficienţă şi tehnicitate. Ritmul annual de creştere a industriei se va menţine ridicat, iar fondurile de investiţii, însumând în cincinalul 1986-1990 peste 12 miliarde lei, vor fi destinate cu precădere construcţiilor de maşini, chimiei şi energeticii. Relaţiile economice internaţionale se vor diversifica.

În perspectiva anilor 2000, se va încheia aplicarea schiţei de sistematizare a municipiului Piteşti, finalizându-se edificarea zonei centrale şi a marilor cartiere. Vor fi construite noi spaţii, destinate activităţilor comerciale, se vor diversifica serviciile publice, va spori rolul cetăţenilor în conducerea activităţii politice, economice şi sociale.

ÎNFLORIREA VIEŢII SPIRITUALE A MUNICIPIULUI PITEŞTI ÎN ANII SOCIALISMULUI

Municipiul Piteşti a cunoscut în anii socialismului o permanentă evoluţie a vieţii sale spirituale. Învăţământul, ştiinţa, cultura, activitatea sanitară, sportul s-au dezvoltat în deplin consens cu sporirea considerabilă a potenţialului economico-social al localităţii, influenţând în mod favorabil transformarea Piteştilor într-un important centru al României contemporane.

Unul dintre domeniile care a înregistrat transformări fundamentale este învăţământul. Între anii 1944-1948, reţeaua instituţiilor şcolare a rămas, în cea mai mare parte, în structura proprie perioadei interbelice. De remarcat faptul că majoritatea cadrelor didactice din Piteşti şi din zonele învecinate au susţinut noua orientare a politicii româneşti, inte-

grându-se cu entuziasm în rândul maselor muncitoare, acţionând pentru înfăptuirea reformelor democratice, pentru refacerea economică şi reconstrucţia oraşului distrus parţial de război.

Deosebită a fost activitatea unor intelectuali, mai ales a profesorilor şi a învăţătorilor, în primii ani ai procesului revoluţionar declanşat la 23 august 1944, pentru alfabetizarea neştiutorilor de carte, pentru răspândirea ştiinţei şi culturii. În cartierele oraşului, în unităţile economice şi militare, în instituţiile şi în satele apropiate au fost organizate 285 de cursuri de alfabetizare, zeci de cercuri de citit, numeroase activităţi culturale. Un important număr de intelectuali, de cadre didactice şi elevi din clasele superioare au sprijinit activitatea Căminului Cultural judeţean, precum şi a căminelor culturale din localităţile Argeşului.

Aşa cum s-a precizat în paginile anterioare, în Piteşti a fost sediul Căminului Cultural judeţean, care a desfăşurat o susţinută activitate în anii imediat următori actului istoric de la 23 August 1944. Căminul Cultural judeţean a editat mai multe publicaţii. Astfel, ziarul local „Argeşul" , care apărea în 5500 de exemplare, avea pagini dedicate special şcolii şi activităţii culturale.

Printre iniţiativele mai importante ale Căminului Cultural judeţean se înscrie lupta împotriva analfabetismului, înfiinţarea de echipe artistice, răspândirea informaţiilor ştiinţifice în rândurile cetăţenilor din oraşe şi comune. „În cadrul Căminului Cultural judeţean, se arată într-un anunţ local, vom organiza un cor orăşenesc din care să facă parte toţi profesorii, toţi maiştrii de muzică vocală şi instrumentală. Oraşul Piteşti trebuie să aibă un cor mare, model nu numai pe judeţ, ci pe toate judeţele".

La 1 septembrie 1944, conducerea Căminului Cultural judeţan a lansat din Piteşti o circulară către toate căminele culturale, către sfaturile lor, formate preponderent din cadre didactice, în care se arăta: „Data de 23 august 1944 va rămâne pentru totdeauna în istoria noastră naţională ca o radicală întorsătură pe care a trebuit s-o luăm sub imperiul intereselor vitale ale neamului şi Ţării ... Ca urmare, să se constituie munca de ridicare a poporului, a oamenilor de la sate şi oraşe, în folosul Patriei". În anul şcolar 1948-1949, prin aplicarea Legii reformei învăţământului, au funcţionat în Piteşti 31 de unităţi de învăţământ liceal, gimnazial, primar şi preşcolar, în care erau cuprinşi 7834 de elevi şi 375 de cadre didactice. Cele mai multe instituţii şcoalre dispuneau de localuri mici, lipsite de condiţii materiale necesare desfăşurării activităţii didactice.

Cu fiecare an, s-au adăugat noi înfăptuiri în învăţământul piteştean. Astfel, laicizarea cursurilor şcolare, organizarea gimnaziilor unice, înfiinţarea în anul 1950 a secţiilor serale şi fără frecvenţă şi a şcolilor tehnice, extinderea şi reorganizarea activităţii şcolilor profesionale, în funcţie de necesităţile principalelor unităţi economice, trecerea la învăţământul mixt de şapte clase, generalizat în anul şcolar 1961-1962, introducerea învăţământului de opt ani pe baza hotărârilor Congresului al VIII-lea al partidului, dezvoltarea reţelei liceale şi mai multe alte înfăptuiri din acest domeniu constituie importante modalităţi şi direcţii pe care a evoluat procesul instructiv –educativ, în scopul formării cadrelor necesare noilor cerinţe ale societăţii româneşti.

Astfel, la 15 septembrie 1950, s-a deschis prima Şcoală Tehnică de Construcţii, astăzi Liceul Industrial nr. 6, iar la 1 septembrie 1952 au început cursurile şi instruirea practică la Şcoala Piteşti, as-

tăzi Liceul Industrial Colibaşi. În 1954, s-a inaugurat Casa Pionierilor. Şcoala nr. 2 a beneficiat, începând din 1958, de un nou local, construit pe str. Exerciţiu, extins în 1962. De remarcat faptul că în 1960, Şcoala nr. 1, respectiv fosta Şcoală Naţională „Nicolae Simonide", se va muta în noile spaţii edificate pe str. 9 Mai, vechiul sediu din str. 1 Mai fiind folosit, un timp, de Liceul de Muzică şi Arte Plastice, iar mai apoi demolat, în 1978, ca urmare a deteriorărilor produse de seismul din 1977. Tot în această perioadă s-au construit: Şcoala nr. 8 – în anul 1961, Şcoala nr. 9 – în anul 1962, Şcoala nr. 10 – în anul 1964.

În anul 1962, oraşul Piteşti a devenit centru universitar prin înfiinţarea Institutului Pedagogic, unde s-au pregătit timp de aporape două decenii cadre didactice în specialităţile: matematică – fizică, filologie, biologie, limbi moderne, educaţie fizică. S-au remarcat, pentru prodigioasa lor activitate, cadrele didactice universitare: acad. Şerban Cioculescu, Augustin Z. N. Pop, Gabriel Ţepelea, Gheorghe Dragomirescu, Marin Mocanu, Gheorghe Vrabie (laureat al premiului „Herder"), Ion Tudor, George Vasiliu, Ion Marinescu, Al. Bera, Iosif Antohi, Iosif Gabrea, Ilie Stănculescu, Emil Morţun, Gh. Aman, Constantin Dumitrescu ş. a. La Piteşti, au urmat cursurile pregătitoare de limbă română sute de studenţi străini.

Anul şcolar 1965-1966 a ilustrat dezvoltarea şcolii de toate gradele, în consens cu noua evoluţie a Piteştilor. Au funcţionat, atunci, în oraş, 13 unităţi preşcolare cu peste 1000 de copii, 12 şcoli de învăţământ primar şi gimnazial cu peste 8200 de elevi, patru licee cu 6 137 de elevi la cursurile de zi, serale şi fără frecvenţă, opt şcoli profesionale, tehnice şi de maiştri cu peste 2 300 de elevi. În Institutul de Învăţământ Superior, cu trei facultăţi, studiau 598 de studenţi. Numărul cadrelor didactice din Piteşti era de peste 800.

Perioada ultimelor două decenii, în care dezvoltarea municipiului Piteşti a cunoscut noi dimensiuni, se caracterizează prin creşterea considerabilă a numărului şcolilor de toate gradele, consecinţă firească a ascensiunii vertiginoase, economice şi sociale. Astfel, în 1966, s-a inaugurat Şcoala nr. 11 şi au început construcţiile Liceului Industrial nr. 2 Petrol şi Liceul Industrial de la Colibaşi. În anul 1967 s-au deschis cursurile Liceului Industrial nr. 1 Construcţii de Maşini – Ştefăneşti, care ulterior s-a transferat în Piteşti. În 1968 s-a organizat Liceul Industrial nr. 7 Construcţii Industriale, iar la 15 septembrie 1969 s-a dat în folosinţă localul Liceului Industrial nr. 4 de Chimie, folosit în prezent de Liceul Industrial nr. 8 Construcţii Chimice. În septembrie 1976, s-a început edificarea noului complex şcolar al Liceului Industrial nr. 4 Chimie din Bulevardul Petrochimiştilor, iar în 1977 s-au inaugurat Şcolile nr. 15şi 16. La 15 septembrie 1979, s-au deschis cursurile Şcolii nr. 17 din cartierul Războieni, în 1980 s-a dat în folosinţă noul local al Liceului Sanitar, iar în 1982 şi-a început activitatea Liceul Agricol Mărăcineni-Piteşti.

De remarcat faptul că în ultimii ani s-a îmbogăţit simţitor baza materială a unor unităţi şcolare de tradiţie din Piteşti, cum sunt: Liceul „Nicolae Bălcescu", Liceul „Zinca Golescu", şcolile 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 şi din localităţile suburbane, Liceul Economic, Liceul Ministerului Industriei Uşoare, Liceul de Construcţii, Liceul de Matematică şi Fizică nr. 1

şi Casa de copii, cele mai multe beneficiind de noi şi moderne spaţii de învăţământ.

La 15 septembrie 1969, s-au deschis cursurile Facultăţii Tehnice, conduse iniţial de dr. ing. Gheorghe Poţincu, apoi de dr. Ing. Victor Rădulescu şi acum de dr. ing. Gh. Ungureanu. În anul 1974 s-a unificat cu Institutul Pedagogic, devenind, în acest mod Institutul de Învăţământ Superior din Piteşti. În asemenea formă se vor desfăşura activităţile până în anul universitar 1984-1985, când se va oraganiza din nou Facultatea Tehnică Piteşti, din cadrul Institutului Politehnic Bucureşti. De-a lungul anilor, în facultăţile tehnice din Piteşti s-au pregătit, la cursurile de zi şi serale, ingineri şi subingineri în specialităţile tehnologia construcţiilor de maşini, automobile etc.

În anul şcolar 1987-1988, în municipiul Piteşti (inclusiv în comunele suburbane), funcţionează 40 de unităţi preşcolare cu peste 6000 de copii, 19 unităţi de învăţământ primar şi gimnazial cu peste 26.500 de elevi, 14 licee de diferite profiluri, în care au învăţat peste 16.000 de elevi, 17 şcoli profesionale şi de maiştri cu 4.900 de elevi şi o facultate tehnică cu peste 1.000 de studenţi. S-a realizat cu bune rezultate integrarea învăţământului cu cercetarea şi producţia. Circa 1 900 de cadre didactice desfăşoară o susţinută muncă de instruire şi educare a copiilor, elevilor şi studenţilor din Piteşti. Numeroşi tineri pregătiţi la Piteşti au intrat în rândurile oamenilor de seamă ai României Socialiste, contribuind la înfăptuirea programelor amplei noastre dezvoltări contemporane. La Casa Personalului Didactic, în filialele societăţilor ştiinţifice ale cadrelor didactice, se organizează importante manifestări metodice şi ştiinţifice.

Anii socialismului au creat condiţii superioare pentru dezvoltarea în Piteşti a activităţii tehnico-ştiiţifice. În întreprinderile industriale s-a desfăşurat o permanentă şi stimulaţorie mişcare de investiţii şi inovaţii, care a condus, în prima etapă, la refacerea secţiilor şi utilajelor distruse de război, iar în ultimele cincinale la sporirea considerabilă a producţiei, la introducerea progresului tehnic. De la acţiunea de refacere a potenţialului tehnic al întreprinderilor, la deviza „Drum deschis tehnologiei moderne”, lansată în anul 1963, la Uzina „Vasile Tudose” Colibaşi, iar de la aceasta la iniţiativa „Fiecare cadru de specialitate să rezolve anual o problemă tehnică în afara programului de lucru”, generalizată în toate întreprinderile municipiului, este un drum de importante înfăptuiri în domeniul tehnico-ştiinţific.

În Piteşti, numărul inovatorilor şi cel al inventatorilor este acum de peste 2000 de muncitori, ingineri, maiştri şi tehnicieni. În anul 1979, s-a deschis expoziţia permanentă „Tehnica Nouă”, iar anual, începând din anul 1982, se desfăşoară manifestarea ştiinţifică „Aplicarea şi generalizarea invenţiilor şi inovaţiilor”. În cadrul Întreprinderilor de Autoturisme al Combinatului Petrochimic, Întreprinderii de Motoare Electrice, Institutului de Reactori Nucleari Energetici, Trustului Petrolului, Institutului de Învăţământ Superior, unităţilor din industria uşoară şi alimentară, al muzeelor Piteşti şi Goleşti, se organizează anual sesiuni ştiinţifice şi simpozioane, valorificându-se rezultatele cercetării în producţie, în viaţa social-culturală.

Principalele unităţi de cercetare din Piteşti sunt integrate marilor platforme industriale. Ca urmare, în zona Combinatului Petrochimic desfăşoară activiatea Filiala ICECHIM Bucureşti, în perimetrul Întreprinderii de autoturisme se află I.C.S.I.T.A. Piteşti, Trustul Petrolului dispune de o filială a Institutului de Cercetare de la Câmpina, pe platforma

industriei lemnului se găseşte o unitate de cercetare în acest profil, iar în pădurea Trivale se află o altă instituţie de investigaţie ştiinţifică în domeniul silvic. Deosebit de intensă este activitatea de cercetare în cadrul Institutului de Reactori Nucleari Energetici.

Activitatea de cercetare ştiinţifică agricolă se desfăşoară prin: Institutului Naţional pentru Cercetarea de Producţie în Pomicultură Mărăcineni (1967), Staţiunea de Cercetări Pomicole „Argeşelul”, Staţiunea de Cercetări Viticole Ştefăneşti (1959), Staţiunea de Cercetări Agricole Albota (1956), precum şi în alte unităţi mai mici de cercetare pentru pajişti, zootehnie, seminţe, legumicultură, sericicultură şi pedagogie. Aceste institute, centre, staţiuni, filiale sau laboratoare de cercetare s-au înfiinţat ca urmare directă a dezvoltării multilaterale a municipiului Piteşti, dovedindu-şi din plin utilitatea în sporirea continuă a eficienţei economice.

Activitatea spirituală a oraşului a fost influenţată inclusiv prin realizările din domeniul tipografiei şi presei. Astfel, la 6 decembrie 1948, unificându-se cele cinci ateliere tipografice, s-a constituit Întreprinderea Tipografică „Argeş”, care la 1 iulie 1963 a primit un nou spaţiu de producţie, în zona de nord a municipiului. Aici se tipăresc, săptămânal, gazeta „Secera şi ciocanul”, al cărei prim număr a apărut la 16 martie 1951 (redactori-şefi: Gheorghe Stănculescu, Nicolae Oanţă), revista de cultură „Argeş” cu editare lunară, începând din iunie 1966, având ca redactori-şefi, de-a lungul anilor, pe Mihail Diaconescu, Gheorghe Tomozei, Sergiu Nicolaescu, precum şi alte publicaţii din cele mai diverse domenii de activitate. În perioada 1944-1951, s-au tipărit la Piteşti diferite ziare, printre care mai importante au fost: „Presa”, „Gândul nostru” şi „Argeşul”.

Literatura română a beneficiat de valoroase creaţii, realizate de scriitori din această parte a ţării. La 1 septembrie 1944, a încetat din viaţă, la Valea Mare-Piteşti, marele romancier Liviu Rebreanu (n. 1885). În acest loc, renumitul scriitor a creat o bună parte din nemuritoarea sa operă. Au continuat să desfăşoare o prodigioasă activitate dramaturgul Alexandru Kiriţescu (1888-1961), scriitorul şi ziaristul Tudor Teodorescu Branişte(1899-1969), lingvistul şi folcloristul Anton Balotă (1901-1971), scriitorul C. Papastate (n. 1907), filologii Mihail M. Nanu (1904-1960) şi Pandele P. Olteanu (n. 1908), scriitorul Vlad Muşatescu (n. 1922), romancierul Mihail Diaconescu (n. 1937), folcloriştii Virgil Ene (n. 1929)şi Dumitru Udrescu (1892-1982).

În noiembrie 1947 s-a constituit la Piteşti cenaclul literar „Orizonturi Noi”, denumit apoi „Alexandru Sahia”, iar din 1956 „Liviu Rebreanu”, care fiinţează şi astăzi la Palatul Culturii. De-a lungul anilor, aici au prezentat din creaţiile lor: Vladimir Streinu (1902-1970), Sanda Movilă (1901-1970), Mihail Ilovici (1910-1983), Ion Bănuţă (1914-1987), Dan Zamfirescu, Cezar Baltag, Dumitru M. Ion, Ileana Mălăncioiu, Horia Zilieru, Nicolae Ioana. Constantin Miu – Lerca, Mihail Diaconescu, Ludmila Ghiţescu, Dan Rotaru, Otilia Nicolaescu, Marin Ioniţă, Miron Codrun, Ion Voiculescu, Ion Lică-Vulpeşti, Corneliu Marcu, Toma Biolan, Tudor Diaconu, Ion Popa-Argeşeanu, Octav Pârvulescu, Dan Biţică, Ion M. Dinu, Marin Bădescu, Aurel Anchidin, Sergiu Nicolaescu, Stelian Zamora, Elisaveta Novac, Marin Radu Ene, Ion Cruceană, Florin Anghel, Dumitru Anghel, Gabriela Adameşteanu şi mulţi alţii.

Festivalul Naţionalul „Cântarea României” a stimulat şi la Piteşti organizarea unui concurs de literatură, intitulat „Poetul şi Cetatea”, extinderea creaţiei literare - proză, poezie, teatru, critică literară, cule-

Teatrul „Alexandru Davila”

gerea de folclor. În mai multe întreprinderi, şcoli şi instituţii culturale au fost organizate noi cercuri, cenacluri şi saloane literare. Pentru diversificarea modalităţilor de creaţie literară, în Piteşti se organizează, din doi în doi ani, începând din 1984, concursul „Poetul şi Cetatea”.

Tradiţii teatrale din Piteşti au fost reluate în anul 1948 pe un plan calitativ superior, prin deschiderea Teatrului Muncitoresc, devenit la 1 februarie 1949 Teatru de Stat, în prezent „Alexandru Davila”. La secţia de dramă s-a adăugat, începând cu 1 octombrie 1949, secţia de păpuşi, apoi, la 1 noiembrie 1957, s-a organizat secţia de estradă, iar ulterior, în anul 1970, orchestra de muzică populară românească „Doina Argeşului” a intrat, de asemenea, în componenţa teatrului piteştean. În perioada 1977-1979, clădirea Teatrului „Al. Davila” a fost reparată şi extinsă în forma actuală.

Pe scena din Piteşti s-au prezentat mai multe premiere absolute din dramaturgia românească şi universală. Turneele efectuate de teatrul din Piteşti în diferite ţări europene au contribuit la realizarea unor valoroase schimburi culturale internaţionale. În cadrul instituţiei, funcţionează studioul de imprimare „Mărţişor”, deschis la 1 martie 1980, cenaclul de dramaturgie „Al. Davila”, Muzeul activităţii teatrale din Argeş (1980), iar periodic se organizează reuniunea naţională a studiourilor de teatru. Pe scena Teatrului din Piteşti au jucat, de-a lungul anilor, în mai multe stagiuni, cunoscuţii actorii: Vasile M. Brezeanu, Gheorghe Leahu, Vasile Creţoiu, Telly Barbu Colea Răutu, Ioana Ciomârtan, George Musceleanu, Alexandru Critico, Vistrian Roman, Sorin Gheorghiu, Ştefan Tapalagă, Hamdi Cerchez şi mulţi alţii.

Originari din Piteşti sau din împrejurimi, actorii Sebastian Papaiani, Irina Petrescu, Gheorghe Dinică, Mariana Mihuţ şi Mircea Diaconu, Nicolae Dinică şi alţii sunt acum nume cunoscute şi apreciate de spectatorii din Bucureşti, din alte zone ale ţării.

Actorii de certă valoare: Ileana Foşca, Constantin Zărnescu, Dem Niculescu, Ion Foşca, Ion Roxin, Ileana Zărnescu, Sorin Zavulovici, Petre Dumitrescu, Valeriu Buciu, Petre Dinuliu, Angela Radoslavescu, Lidia Dobrin, Dragoş Mârzan, Gigi Niculescu şi mulţi alţii au onorat sau onorează scena piteşteană. Amintim, de asemenea, pe Constantin Dinischiotu, Nae Cosmescu, Radu Boroianu, Virgil Sacerdoţeanu, Alex. Tocilescu, Tudor Mărăscu, Mihail Radoslavescu, Sorin Grigorescu, Mihai Lungeanu (regizori), Traian Popescu (coregrafie), Emil Moise şi M. Piţigoi (scenografie), Elisabeta Ticuţă, Tică Sorescu, Nelu Păun, Neli Mihai, Nicolae Martin (solişti vocali), George Moreanu, Al. Busuioc, Emil Tănase şi Dumitru Lupu (dirijori). Aceştia au creat roluri de neuitat, interesante montări şi valorificări ale creaţiei muzicale.

La 23 august 1958, s-a dat în folosinţă Grădina de vară a Teatrului „Al. Davila”, din centrul oraşului.

Activitatea teatrală profesionistă din Piteşti este completată de strădaniile colectivelor de amatori de la Palatul Culturii şi de la Casa de Cultură a Sindicatelor, precum şi din alte unităţi economice sau instituţii. Cea mai cunoscută a devenit echipa de teatru din cadrul Palatului Culturii, înfiinţată în 1961, care a cucerit numeroase premii naţionale şi a efectuat turnee în Franţa (1972) şi în Belgia (1974).

La 23 septembrie 1950, s-a reorganizat în Piteşti activitatea cinematografică, prin înfiinţarea Întreprinderii Cinematografice Argeş. În locul cinematografelor mai vechi, astăzi demolate, s-au clădit, în anii socialismului, noile unităţi: „Bucureşti, inaugurat în 1958, „Lumina”, construit de asemenea, în 1958, „Modern”, deschis în 1959 şi renovat în 1972, precum şi „Dacia”, inaugurat la 3 martie 1968. Vizionări de filme sunt organizate în toate cele cinci comune suburbane, în diferite întreprinderi şi instituţii, iar în zona centrală a municipiului există mai multe grădini de vară.

Preocupările din acest domeniu sunt cunoscute mai ales prin desfăşurarea „Zilelor filmului de educaţie ştiinţifică”, a „Lunii culturii cinematografice” şi a „Retrospectivei – concurs al filmului istoric”. În ultimii ani, Întreprinderea Cinematografică a judeţului Argeş a obţinut de două ori premiul întâi pe ţară. S-a dezvoltat, totodată, activitatea cinecluburilor, cel mai important fiind „Arg – Film”, organizat de Ioan Butnicu în 1974, câştigător al multor premii naţionale şi internaţionale.

Municipiul Piteşti dispune în prezent de două importante unităţi muzeale şi de mai multe spaţii expoziţionale. Muzeul Judeţean Argeş, instituţie de prestigiu naţional şi internaţional, a preluat în anul 1955 activitatea de la expoziţia existentă în cadrul Ateneului Popular din Piteşti. Iniţial, la 1 aprilie 1955, Muzeul a fost organizat în clădirea Palatului Culturii – fostul Tribunal de Argeş – apoi, în clădirea din Bulevardul Republicii nr. 66, în care funcţionează acum Şcoala Populară de Artă, iar din anul 1970 se află în sediul fostei Prefecturi Argeş, construită în anul 1899, şi în vechea primărie, clădită în 1886.

În cadrul Muzeului Judeţean, funcţionează mai multe secţii: Secţia de istorie a Argeşului (1974), Secţia de ştiinţele naturii, cu profil ecologic (realizată în anul 1977 de un colectiv condus de dr. Radu Stancu), Secţia de Artă Românească Modernă şi Contemporană (1971), Secţia de Artă Naivă” (1975), Expoziţia permanetă „Liviu Rebreanu”(1969), Expoziţia permanentă de arheologie „Castrul de la Jidava”, Peştera Dâmbovicioara şi Expoziţia permanentă „Dinu Lipatti” de la Leordeni (1985), în casa unde a locuit deseori marele pianist român. În depozitele muzeului se află

numeroase obiecte de patrimoniu. Din anul 1980, fiinţează în cadrul muzeului Societatea cultural-ştiinţifică "Natură şi civilizaţie". Anual, se organizează "Zilele cultural-ştiinţifice ale Muzeului Judeţean Argeş", iar periodic se editează revista "Studii şi comunicări"[88].

În satul Goleşti, din comuna suburbană Ştefăneşti, a fost organizat Complexul Muzeal Goleşti, care s-a amenajat, începând din anul 1958, în conacul vechii familii Golescu, prin intrarea în circuitul de vizitare a expoziţiei permanente "Casa Goleştilor". În 1962, s-a deschis secţia "Şcoala de la Goleşti". Începând din 1966, la Goleşti s-a amenajat Expoziţia permanentă în aer liber "Viticultura şi pomicultura din România". În acest mod, la Goleşti s-a constituit unul dintre cele mai importante muzee etnografice ale Europei.

În anii din urmă, s-a edificat o clădire destinată special păstrării şi restaurării patrimoniului muzeal, formată din laboratoare, depozite şi ateliere, iar în 1981 s-a deschis expoziţia "Locul şi rolul Goleştilor în istoria şi cultura naţională". Complexul Muzeal Goleşti organizează anual simpozioane ştiinţifice, iar periodic editează volumul "Museum". În 1982 a iniţiat "Târgul olarilor" din Piteşti, care a devenit tradiţional. La realizarea Complexului Muzeal Goleşti, o contribuţie deosebită au adus-o Nicolae Mihăilescu, Nicolae Mateescu, Constantin Iliescu, Ilie Rizea Iulian, Vasile Novac.

La Piteşti, s-a deschis, în 1975, Galeria de Artă "Metopa", aparţinând Uniunii Artiştilor Plastici, filiala Piteşti, unde sunt prezentate mai ales lucrări de pictură şi sculptură. Alte spaţii de expoziţii sunt amenajate la Casa de Cultură a Sindicatelor, Palatul Culturii, Casa Tineretului, precum şi într-o serie de întreprinderi sau instituţii.

Continuând tradiţia, în Piteşti s-a desfăşurat, în anii socialismului, o intensă **activitate de răspândire a cărţii**. Principala instituţie specializată este Biblioteca Judeţeană Argeş. În 1980 s-a sărbătorit centenarul primei biblioteci publice din Piteşti. Reorganizarea instituţiei a început în 1951. Între 1929-1948, a funcţionat, în cadrul Ateneului Popular "Gh. Ionescu-Gion", iar apoi, din 1948 şi până în 1950, în cadrul Ateneului Popular "Nicolae Bălcescu". Începând din 1955, se află în clădirea Palatului Culturii. Dacă în 1951 avea 12 000 de volume, în prezent instituţia dispune de peste 300 000 de exemplare, prcum şi de un important portofoliu de discuri, diapozitive, diafilme, stampe, fotografii, hărţi, cărţi poştale ilustrate şi alte documente. În ultimul an, numărul cititorilor a ajuns la peste 15 000, iar cel al publicaţiilor împrumutate la 380 000.

Datorită dezvoltării localităţii, au fost organizate mai multe filiale ale bibliotecii centrale în principalele cartiere. În comunele suburbane sunt biblioteci publice din 1948, iar la Casa de Cultură a Sindicatelor, din 1971. Un important număr de publicaţii se află în bibliotecile marilor unităţi industriale. Anual, începând din 1981, se organizează "Zilele cultural-educative ale Bibliotecii Judeţene Argeş", iar periodic au loc evocări omagiale dedicate celor mai importante personalităţi ale artei, culturii şi ştiinţei româneşti. În ultimii ani, aici s-au aflat academicienii: C. C. Giurescu, Şerban Cioculescu, Nicolae Teodorescu, Gheorghe Marinescu (piteştean de origine), Alexandru Balaci, Eugen Jebeleanu; scriitorii: Marin Preda, Dan Simonescu, George Macovescu, Valeriu Râpeanu, Dan Zamfirescu şi alţii, precum şi oameni de cultură de peste hotare.

---

[88] Radu Stancu, *Despre începuturile şi dezvoltarea muzeografiei la Piteşti*, Rev. Muzeelor şi Monumentelor, XII, 2, 1975, p. 47-49.

La 1 iulie 1958, s-a organizat Centrul de Librării Piteşti, având unităţi în toate zonele municipiului. Cele mai importante sunt librăriile: “Mihai Eminescu”, “Nicolae Bălcescu”, “Tineretului” şi Colectura bibliotecilor.

Municipiul Piteşti a oferit condiţii optime pentru afirmarea preocupărilor din domeniile *artelor plasice*, *muzicii*, *arhitecturii*.

În ceea ce priveşte **pictura**, se remarcă lucrările realizate de Rudolf Schweitzer-Cumpăna (1886-1975), Dan Băjenaru (n. 1900), Ion Sălişteanu (n. 1929), Ion Gh. Vrăneanţu, Sorin Ilfoveanu, Lucian Cioată, Aurel Calotă, Gheorghe Pantelie, Ion Vlad, Constantin Marinescu, Florica Steriade, Aurelia Păunescu, Margareta Popescu şi alţi artişti din noua generaţie. Numeroase lucrări de pictură se află în muzeele din Piteşti, Bucureşti, Craiova şi din alte centre, precum şi în mai multe expoziţii din străinătate. Paralel cu activitatea profesioniştilor s-a constituit o interesntă mişcare a pictorilor amatori, precum şi a pictorilor naivi. Printre cele mai importante realizări din domeniul picturii, amintim tablourile din “Galeria domnitorilor”, aflată în Muzeul Judeţean Argeş, precum şi cele două ample lucrări de frescă de la Teatrul “Al. Davila” din Piteşti, rod al creaţiei din deceniul 1970-1980.

Sculptura este reprezentată, în principal, de Gh. Iliescu-Călineşti, Nicolae Georgescu, Vasile Rizeanu şi Adrian Radu. În ultimii ani s-au amplasat în diferite zone ale municipiului importante lucrări sculpturale, cum sunt: Monumentul “1907”, autor – Ilica Veturia, dezvelit la 5 martie 1960, statuia “Nicolae Bălcescu”, autor – Constantin Baraschi, ridicată în 1969, statuia lui Burebista, autor – Radu Aftenie, amplasată în 1982 la Muzeul Judeţean Argeş, mai multe busturi reprezentând pe Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, fraţii Goleşti şi altele. În anii 1964-1965, sculptorul Gh. Iliescu-Călineşti a realizat, în tabăra de creaţie de la Măgura Buzăului, mai multe lucrări, donate Muzeului din Piteşti, amplasate acum în diferite zone ale municipiului. S-au întreprins importante lucrări de restaurare şi reamplasare a monumentelor eroilor patriei. Alte lucrări deosebite din domeniul artelor plastice sunt: mozaicul cu tematică muncitorească din zona industrială Nord, realizat în anul 1978, şef de proiect – Marin Predescu, mai multe creaţii de grafică, aparţinând lui Romulus Constantinescu, autor, printre altele, şi al stemelor judeţului Argeş şi municipiului Piteşti, realizate în 1968, precum şi cele aparţinând cunoscuţilor caricaturişti Matty Aslan şi Virgil Militaru. La 16 aprilie 1976, s-a înfiinţat Filiala Piteşti a Uniunii Artiştilor Plastici, iar la 15 martie 1973, Cenaclul plastic “Ion Andreescu”.

Activitatea şi creaţia muzicală au cunoscut în anii socialismului noi valenţe. Continuând tradiţia acestor preocupări, la 17 ianarie 1946 s-a constituit Corala oraşului Piteşti, care, la 9 februarie 1947, a devenit “Cântarea Argeşului”. A luat fiinţă, de asemenea, în anul 1947, ansamblul muzical al sindicatelor. În decembrie 1949 s-a constituit Corul Sfatului Popular al oraşului Piteşti, condus de Tache Sâmbotin. În anul 1955 a început activitatea Coralei “D. G. Kiriac” a Palatului Culturii, dirijată de profesorul Emanoil Popescu, devenită una dintre cele mai renumite formaţii artistice de acest gen din ţară. A realizat imprtante turnee în unele ţări din Europa.

La 1 septembrie 1960, s-a deschis Şcoala Populară de Artă, unde s-au desfăşurat numeroase manifestări muzicale, coordonate mai ales de Ion Grecu şi Cornelia Voica. Totodată, la Liceul de Muzică, iar acum la Şcoala cu clase speciale de muzică, sub conducerea lui Marius Giura şi Moise

Statuia lui Nicolae Bălcescu din Pitești, opera sculptorului Constantin Baraschi

Mitulescu au fost iniţiate diferite activităţi şi formaţii muzicale atât cu elevi, cât şi cu cadrele didactice. La Piteşti se organizează, din doi în doi ani, Festivalul coral interjudeţean „D. G. Kiriac”, ajuns la ediţia a X-a, Concursul de muzică cultă şi dans clasic „Darclèe”, Concursul de muzică uşoară „Laleaua de Aur” şi alte manifestări asemănătoare. În anii 1962-1970 s-au prezentat trei operete, realizate de artişti amatori din Piteşti.
Dinte personalităţile creaţiei şi interpretării muzicale, originare din această zonă, amintim pe Emil Lerescu, Vasile Veselovschi şi Valeria Rădulescu, iar din domeniul cinematografiei, pe Virgil Calotescu, Şerban Marinescu, Mircea Plângău, Vasile Chiriţă, Nicolae Girardi.
În Piteşti s-au realizat importante edificii, care prezintă o deosebită valoare arhitectonică. Acestea au fost amplasate, pe baza schiţelor de sistematizare elaborate în 1948, 1961, 1972, 1978, 1984 şi 1987, atât în zona centrală, cât şi în principalele cartiere ale oraşului. Dintre construcţiile anilor socialismului se detaşează clădirile unor întreprinderi şi instituţii ca: Trustul Petrolului (1952), Poşta Centrală (1954), Hotel „Argeş” (1961),

Întreprinderea de Reţele Electrice (1962, 1983), Banca de Stat (1964), Întreprinderea de Motoare Electrice (1967), Complexul de Vinificaţie Ştefăneşti (1968), Întreprinderea de Autoturisme(1968), Inspectoratul Sanitar de Stat (1969), Sediul politico-administrativ al judeţului Argeş (1970), Hotel „Muntenia" (1970-1976), Casa de Cultură a Sindicatelor (1971), Magazinul Trivale (1972), Institutul de Pomicultură Mărăcineni (1972), Complexul Comercial „Fortuna" (1972-1982), Sala Sporturilor (1972), Spitalul Judeţean Argeş (1976), Liceul Industrial nr. 4 Chimie (1978), Institutul de Proiectare Argeş (1978), Bazinul Olimpic de Înot (1985), Staţia „Service"Bascov (1983), Complexul Comercial „1Mai"(1983-1985), Spitalul de Pediatrie (1984), Casa de Cultură a Sindicatelor Colibaşi (1985), Casa Artelor(1988). Cele mai multe sunt proiectate de Institutul de specialitate al judeţului Argeş şi edificate, aproape în totalitate, de Trustul de Costrucţii Argeş.89

Oglindă fidelă a stilului arhitectonic din etapele respective, edificiile menţionate contribuie la definirea personalităţii municipiului Piteşti, prin existenţa unei zone centrale de mare rafinament constructiv şi a mai multor cartiere de locuinţe dotate corespunzător. Dintre arhitecţii şi inginerii, remarcaţi în ultimii ani în institutul de la Piteşti, amintim pe:Vladimir Perceag, Valeriu Manu, Eugen Dumitrache, Ion Popescu, Radu Răuţ, Pompiliu Soare, Adrian Mahu, Maria şi Alexandru Mulţescu, Nicolae Ernst, Alexandru Sârbu, G. Ştefănescu, Marina Toader, Mihai Beneş, G. Drăguţ şi alţii.

Activitatea culturală a municipiului Piteşti este întregită prin munca politico-educativă, artistică şi ştiinţifică, desfăşurată în instituţiile culturale, care au obţinut rezultate deosebite în cadrul Festivalului Naţional „Cântarea României". Astfel, la Palatul Culturii, deschis la 2 octombrie 1955, s-a înfiinţat, la sfârşitul aceluiaşi an, alături de Corala „D. G. Kiriac", şi o echipă de dansuri, condusă de Natalia Petreanu. Acestea au prezentat, în anul 1956, primele spectacole. În 1957, s-a înfiinţat aici Universitatea Cultural-Ştiinţifică. De-a lungul anilor, la Palatul Culturii s-au organizat numeroase şi interesante manifestări educative, diferite cercuri şi cenacluri de creaţie, multiple formaţii artistice de amatori, cele mai multe fiind laureate ale Festivalului Naţional „Cântarea României".

La 10 august 1958, s-a deschis Casa de Cultură a Tineretului, transformată, în anul 1980, în Casa Studenţilor, iar în anul 1986, din nou în Casa Tineretului, prin unirea cu Tehnic –Club Tineretului, instituţie înfiinţată în martie 1972, la etajul clădirii Cinematografului „Modern". Datorită activităţilor organizate special pentru elevi, studenţi şi tineri din întreprinderi, aceste unităţi culturale au contribuit la petrecerea în mod plăcut şi util a timpului lor liber.

Începând din anul 1971, peisajul cultural al municipiului Piteşti s-a îmbogăţit prin intrarea în funcţiune a Casei de Cultură a Sindicatelor Piteşti. Instituţia dispune de cea mai mare sală de spectacole din oraş - peste 800 de locuri, ceea ce permite organizarea frecventă a unor reprezentaţii de teatru, operă, operetă, muzică simfonică, muzică populară şi uşoară, a diferitelor reuniuni politice şi ştiinţifice. Mai multe formaţii artistice ale Casei de Cultură a Sindicatelor din Piteşti au obţinut importante premii republicane şi au realizat apreciate turnee internaţionale.

[89] Petre Popa, *Piteşti 600, Memento*, Piteşti, 1983, p. 95 şi urm.

Festivalul Naţional „Cântarea României” a stimulat apariţia de colective artistice şi de creaţie în toate unităţile din municipiul Piteşti. Aşa de exemplu, la Combinatul Petrochimic s-au înfiinţat ansamblul folcloric „Chindia” şi Corul de femei, laureate cu nenumărate premii pe ţară, iar la Întreprinderea de Autoturisme desfăşoară o frumoasă activitate Ansamblul folcloric „Dacia”, corul mixt şi brigada artistică, toate fiind laureate pe plan naţional. Asemenea activităţi sunt organizate şi la Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, Întreprinderile „Textila” şi „Argeşeana”, în unităţile de transport şi de telecomunicaţii, în cele ale industriei alimentare, în diferite instituţii, unităţi comerciale şi cooperatiste.
S-au remarcat, în ultimii ani: Ansamblul folcloric „Dorul”, pregătit de Dorin Oancea, Corul de Cameră „Ars Nova”, dirijat de prof. Gheorghe Gomoiu, cunoscute în ţară şi peste hotare, Cenaclul folcloriştilor „C. Rădulescu-Codin”, Cenaclul muzicienilor „George Stephănescu”, studioul de comedie condus de Valeriu Dobrin, precum şi clubul de dans, numit „Dansul florilor”, condus de Viorel Năstase, toate acestea din cadrul Centrului de Îndrumare a Creaţiei Populare şi a Mişcării Artistice de Masă Argeş, formaţia corală „Classic”, dirijată de prof. Magdalena Ioan, din cadrul Sindicatului Învăţământ Piteşti, grupurile corale de la Combinatul de Prelucrare a Lemnului şi Centrul Teritorial de Calcul Electronic, care împreună cu alte formaţii, cercuri şi cenacluri din Piteşti au obţinut, de asemenea, importante succese.
Colectivele artistice piteştene s-au distins în cadrul tuturor întrecerilor şi spectacolelor naţionale sau al numeroaselor turnee internaţionale întreprinse în diferite ţări din Europa, Asia şi America.
La Piteşti se află, începând cu 15 ianuarie 1952, o bogată filială a Arhivelor Statului, care deţine importante documente referitoare la istoria acestei zone. De asemenea, sunt prezente, cu activităţi susţinute, societăţile ştiinţifice ale cadrelor didactice, medicilor, arhitecţilor, asociaţiilor fotografilor, filateliştilor, apicultorilor, pescarilor şi vânătorilor sportivi.

Concomitent cu celelalte domenii de activitate, în Piteşti s-a dezvoltat şi reţeaua unităţilor sanitare. Au fost extinse spitalele mai vechi, „Nicolae Bălcescu”, Militar şi Racoviţă. În 1946, în Piteşti, existau 15 farmacii. În 1950, s-a organizat unitatea „Centrofarm”, care dispune, în prezent, de 22 de farmacii, aflate atât în zona centrală, cât şi în spitale, policlinici, în cartierele comune. În cadrul instituţiei, se află o interesantă expoziţie de mobilier şi aparatură, specifice activităţii farmaceutice. Îîn 1957 s-au dat în folosinţă Spitalul Ştefăneşti şi mai multe dispensare în localităţile rurale. Începând din anul 1962, municipiul Piteşti are un serviciu oraganizat al Salvării.

Dezvoltarea susţinută a localităţii, în ultimele decenii, s-a concretizat în ridicarea, în 1969, a clădirii Inspectoratului Sanitar de Stat, iar în 1972 a Policlinicii Stomatologice. În anul 1973 s-a dat în folosinţă Spitalul Judeţean Argeş, împreună cu o policlinică. S-a construit, în 1978, Spitalul – cămin de bătrâni. În 1981 s-a deschis noua Policlinică „1Mai”, din zona centrală. La 23 august 1984, s-a inaugurat Spitalul de Pediatrie din Bulevardul Eroilor.[90]

În toate unităţile economice mai mari, în şcoli şi în comune, sunt organizate dispensare sau policlinici. Numărul medicilor a sporit conside-

[90] *Ibidem*, p. 102 şi urm.

rabil. În unităţile sanitare din Piteşti se desfăşoară o susţinută activitate de cercetare ştiinţifică.

Numeroşi medici de prestigi, cum sunt: Constantin Bălăceanu-Stolnici, Ion Stoia, Dan Gavriliu, G. Marinescu-Dinizvor, Vasile Vasilescu, precum şi Vasile Tiţescu, Emil Ştefănescu, Gheorghe Mateescu, Cornel Ghinescu, Victor Mărtoiu, Ion Marinescu, Ion Moisescu, Cornel Nae, Virgil Georgescu, Victor Mărtoiu, Ion Marinescu, Ion Moisescu, Cornel Nae, Virgil Georgescu, Nicolae Becescu, Petre Ionescu, Valeriu Maxa, Ştefan Ştirbu, Maria Georgescu şi mulţi alţii, din noile generaţii, sunt născuţi, au studiat sau au lucrat în această localitate.

În anii socialismului, s-au dinamizat activitatea sportivă a oraşului, preocuparea cetăţenilor pentru organizarea locurilor de odihnă şi a excursiilor turistice. Mult frecventat este Parcul „Argeş”, care dispune de baze sportive şi de agrement. La 6 augst 1953, şi-a început activitatea la Piteşti echipa de fotbal „Dinamo”, transformată, în 1968, în „F.C. Argeş”. La 1 martie 1961, s-a organizat Agenţia Piteşti de Turism. Prin contribuţia directă a populaţiei, la 1 Mai 1964, s-a inaugurat în Piteşti „Stadionul „1 Mai””. În 1972, s-a dat în folosinţă Sala Sporturilor, în 1978 a intrat în circuit Baza de agrement de pe râul Argeş şi s-a deschis Sala de atletică grea . În anul 1984 a fost dată în folosinţă Baza nautică Bascov, iar în 1985 s-a inaugurat Bazinul Olimpic de Înot. Datorită frumuseţii sale, municipiul Piteşti este vizitat anual de zeci de mii de turişti, iar cetăţenii săi realizează numeroase excursii în ţară şi peste hotare. Renumita pădure Trivale, parcurile şi zonele verzi, lalelele din Piteşti, punctul zoologic sunt importante locuri de atracţie pentru toate vârstele.

În municipiul Piteşti sunt organizate mai multe cluburi şi asociaţii sportive, dintre acestea detaşându-se, prin activitatea şi performanţele obţinute de membrii lor, Clubul Sportiv Muncitoresc, Clubul de lupte „Dacia”, Şcoala Sportivă „Viitorul”, Clubul de copii „Aripi”, Asociaţiile sportive „Foresta”, „Energia”, „Textilistul”, „Argetena”, „Petrochimistul”, „Petrolul” şi altele. În galeria sportivilor de excepţie din Piteşti se află: Mina Ilina (tenis), Ion Ghibu (lupte greco – romane), Nicolae Dobrin (fotbal), Mihai Boţilă (lupte greco-romane), Carol Corbu (atletism), Ion Dulică (lupte greco-romane), Doina Spânu (atletism), Constantin Rizon (atletism) şi alţii.

În 1978, s-a desfăşurat la Piteşti Balcaniada de paraşutism, iar în anul 1983, Campionatul Naţional de Planorism, organizat de Aeroclubul „Henri Coandă”. De-a lungul anilor, au avut loc numeroase alte întreceri naţionale şi internaţionale la atletism, handbal, volei, înot, canotaj, gimanstică, tenis de masa, şah, cros şi automobilism, iar echipa F. C. Argeş din Piteşti a cucerit, în anii 1972 şi 1979, titlul de campioană naţională.

În peisajul deosebit de bogat al spiritualităţii piteştene, un loc bine definit este ocupat de manifestările complexe: „Primăvara culturală piteşteană” (1970-1979), „Argeşul, plai de dor” (1971), „Laudă Muncii – Laudă Ţării (1971-1980), „Simfonia lalelelor” (1978), „Salonul de toamnă al cărţii”(1978), „Piteşti – coordonate în timp” (1980), „Argessis” (1980), „Dansul florilor” (1984), precum şi Gala Laureaţilor fiecărei ediţii a Festivalului Naţional „Cântarea României”.

*

Municipiul Piteşti este în prezent cel mai important centru social economic, cultural şi urbanistic al judeţului Argeş, iar în ierarhia naţională ocupă unul dintre primele locuri. Datorită succeselor repurtate în cele mai diverse domenii de activitate, municipiul Piteşti a obţinut de patru ori

(1965, 1974, 1977 şi 1984) locul I pe ţară în întrecerea socialistă, fiind distins cu „Ordinul Muncii” clasa I. În acelaşi timp, mai multe unităţi economice au primit ordine şi medalii ale Republicii Socialiste România, pentru rezultatele remarcabile obţinute în realizarea obiectivelor economice.

În ultimele decenii, au îndeplinit funcţia de primar al oraşului sau municipiului Piteşti: Marin Teodorescu, Vasile Călinescu, Gheorghe Marinescu, Alexandru Popescu, Ilie Dima, Valeriu Nicolescu, Manole Bivol, Nicolae Zevedei.

Începând din anul 1971, municipiul Piteşti întreţine relaţii de prietenie cu oraşele Sumgait (U.R.S.S.) şi Kragujevač (R.S.F. Iugoslavia), iar anual este vizitat de numeroase personalităţi şi delegaţii de pe toate continentele, care au apreciat, prin cuvinte elogioase, frumuseţile naturale, puternica sa dezvoltare economică, hărnicia cetăţenilor săi.

Perspectiva dezvoltării industriale şi social-culturale a municipiului Piteşti este însufleţitoare. În actualul cincinal, se va realiza un volum mare de producţie, care va influenţa, în conformitate cu directivele stabilite de Congresul al XIII-lea şi Conferinţa Naţională ale P.C.R., dezvoltarea şi perfecţionarea structurii economiei naţionale, diversificarea şi creşterea nomenclatorului de produse de calitate superioară, mărirea gradului de prelucrare a materiilor prime.

Se vor da în folosinţă noi capacităţi de producţie, mai ales la Combinatul Petrochimic, Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, Întreprinderea de Autoturisme, Întreprinderea de Motoare Electrice şi Întreprinderea Textilă, se vor aplica importante măsuri pentru modernizarea tuturor unităţilor economice şi creşterea productivităţii muncii.

Există condiţii superioare pentru dezvoltarea armonioasă a întregii sale economii, industria cunoscând în continuare ritmuri înalte. În acest mod, municipiul Piteşti se va integra tot mai mult în tendinţa generală de făurire a unei economii româneşti superioare, dinamice.

Dezvoltarea ramurilor moderne, asimilarea de noi produse, realizate la parametrii tehnico-economici superiori, îmbunătăţirea permanentă a calităţii produselor vor conduce la mărirea volumului de export, crescând în mod simţitor ponderea mărfurilor cu un înalt nivel de competitivitate. Odată cu industria, se vor extinde activităţile şi în celelalte ramuri de bază ale economiei: construcţiile, transporturile, circulaţia mărfurilor, agricultura, precum şi în domeniul social, cultural şi ştiinţific.

Istoria Piteştilor, componentă a istoriei noastre naţionale, constituie o mărturie grăitoare a permanenţei şi continuităţii vieţii şi muncii oamenilor pe aceste plaiuri, demonstrează evoluţia localităţii de-a lungul timpului, în mod cu totul deosebit în anii făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate în România.

Municipiul Piteşti, asemenea tuturor aşezărilor patriei, va cunoaşte, pe mai depate, în lumina hotărârilor partidului şi statului nostru, prin strădaniile susţinute ale cetăţenilor săi, înflorirea tuturor domeniilor creaţiei materiale şi spirituale, integrându-se astfel în progresul întregii ţări, care presupune trecerea, în acest cincinal, la o nouă etapă de dezvoltare, iar, în perspectiva anilor 2000, la crearea condiţiilor necesare afirmării, în munca şi în viaţa poporului nostru, a principiilor comuniste.

Capitolul VII

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A ACTIVITĂȚII ȘI VIZITELOR DE LUCRU ALE PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI SOCIALISTE, NICOLAE CEAUȘESCU, ÎN MUNICIPIUL PITEȘTI

În contextul apariţiei Istoriei Municipiului Piteşti, devenit, în anii prosperi ai socialismului, un important centru economic, urbanistic şi cultural-ştiinţific al României, avem deosebita posibilitate de a consemna, în cele ce urmează, principalele elemente care definesc semnificaţia istorică a activităţii şi a vizitelor de lucru realizate de preşedintele Nicolae Ceauşescu în judeţul Argeş, cu deosebire în această însemnată localitate a patriei noastre.

Realizarea unei asemenea retrospective este de natură să evidenţieze pregnant rolul hotărîtor, determinant, al tovarăşului Nicolae Ceaușescu în dezvoltarea multilaterală a reşedinţei judeţului Argeş, ca de altfel a întregii ţări, ceea ce ne îndrituiește să-l considerărn pe secretarul general al partidului, președintele republicii, ca fiind, cu adevărat, strălucitul ctitor al contemporaneităţii municipiului Pitești.

Prezentarea acestor semnificații istorice, înscrise la loc de onoare în paginile următoare, exprimă dragostea şi recunoştinţa pe care piteştenii, asemenea întregii naţiuni, le nutresc faţă de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, afirmate puternic și în acest an jubiliar, cînd am sărbătorit, într-o deplină unitate de voinţă şi acţiune, șapte decenii de la naşterea conducătorului partidului și al statului nostru, precum şi împlinirea a peste o jumătate de veac de activitate revoluționară, desfășurată de cel mai iubit fiu al națiunii, cu înaltă pasiune şi eroism, spre binele și prosperitatea României, pentru asigurarea păcii în lume.

Vor fi prezentate, cronologic, principalele momente din lupta revoluţionară a tovarășului Nicolae Ceauşescu în oraşul Piteşti înainte de 23 august 1944, din activitatea sa desfășurată în perioada 1944-1965, dar, mai ales, semnificația vizitelor de lucru din deceniile de cînd ilustrul nostru conducător se află în fruntea partidului și a statului român.

Reliefarea unor asemenea momente, precum și evoluția firească a problematicii care a constituit obiectul lor ne sînt direct sugerate

printr-o precizare elocventă a conducătorului partidului și statului nostru. Astfel, cu prilejul mitingului de la Pitești din 8 iunie 1972, tovarășul Nicolae ceaușescu spunea: „Cunosc bine Piteștiul încă din anul 1935, cînd am lucrat aici ca secretar al U.T.C-ului, l-am cunoscut și în anii de după 23 August; de altfel, după cum știți, mult timp am fost deputat în Pitești; pe atunci discutam și ne gîndeam la unele lucruri în legătură cu dezvoltarea economico-socială a orașului - și consideram că acestea vor transforma Piteștiul. Dar Piteștiul de astăzi, față de ceea ce discutam acum 10 ani, reprezintă într-adevăr, tovarăşi, un lucru la care foarte puțini gîndeau că se va înfăptui. Piteștiul a devenit astăzi unul dintre marile centre industriale ale României…”[91].

Zecile de mii de participanți la acest miting din Pitești, prin care s-a inaugurat totodată și moderna piață civică din centrul municipiului, au ovaționat îndelung pentru politica Partidului Comunist Român, atît de rodnică în Argeș, pentru iubitul nostru conducător care, evocînd evenimente petrecute cu mai multi ani în urmă, redeschidea în același timp cartea istoriei revoluționare a organizațiilor comuniste din această zonă, a izbînzilor obținute în socialism de oamenii acestor plaiuri.

Tovarăşul Nicolae Ceaușescu a desfăşurat în anii 1935-1936 o deosebită activitate revoluţionară în sprijinul amplificării acţiunilor întreprinse de organizaţiile comuniste din Piteşti şi Cîmpulung. Comuniştii din această parte a ţării l-au apreciat încă de atunci ca fiind un tînăr deosebit de activ, cu personalitate, care se distingea prin dîrzenie, abnegație și curaj. La Fabrica de textile din Piteşti, la minele de 1a Godeni şi Poenari, în atelierele meşteşugăreşti din Cîmpulung sau în unele comune - Bilveşti și Mioarele -, tînărul comunist Nicolae Ceauşescu a îndrumat direct activitatea membrilor partidului comunist, a tineretului, a oamenilor cinstiţi şi demni, în vederea sporirii forţei luptei lor contra exploatării.

Unul dintre cele mai însemnate momente ale activității revoluționare a tovarăşului Nicolae Ceauşescu în judeţul Argeş îl reprezintă inițierea înființării filialei din Piteşti a Blocului Democratic, acțiune realizată cu prilejul unei reuniuni ţinute în atelierul din str. Craiovei, al muncitorului Vasile Ilina, la 1 ianuarie 1936. Prin intermediul acestei organizaţii, Partidul Comunist Român va desfășura în Pitești, legal sau ilegal, o suită de activităţi politice îndreptate împotriva fascismului, pentru pace, libertăţi și drepturi cetăţeneşti[92].

Contopit cu partidul comunist prin cele mai înalte idealuri și printr-o neîntreruptă acțiune revoluţionară, tovarăşul Nicolae Ceauşescu va lupta consecvent pentru obţinerea de către comuniști a victoriei finale, înfruntînd cu toată puterea şi convingerea sa politică prigoana și teroarea reacțiunii, evidenţiindu-se permanent prin fapte de înaltă virtute, printr-un curaj devenit simbol al rezistenţei și al optimismului, atît în activitatea partidului, cît şi a tineretului comunist. În această perioadă a avut legături directe cu comuniştii din Argeş, i-a îmbărbătat în lupta lor dreaptă, a folosit organizaţiile politice democratice din zona Argeş-Muscel pentru dezvoltarea activităţii partidului comunist.

---

[91] Nicolae Ceauşescu, România pe drumul construirii societății sacialiste multilateral dezvoltate, 7, Edit. București, 1973, p. 403
[92] Ion Ancu Urecheanu, Gh. Deaconu, Momente din istoria luptei revoluționare a maselor populare pe teritoriul județului Argeș, Pitești, 1973, p. 216.

Marele act al renaşterii noastre naţionale - începutul revoluţiei de eliberare socială și națională, antifascistă şi antiimperialistă, din august 1944 - ,organizat şi condus de Partidul Comunist Român, a creat cadrul favorabil afirmării viguroase a activităţii și personalității multilaterale a tovarăşului Nicolae Ceauşescu. Ca secretar geceral al U.T.C., apoi ca activist al partidului, îndeplinind numeroase și complexe munci de răspundere, va avea permanent posibilitatea să cunoască și să îndrume organizațiile de partid și de tineret ale județului Argeș, să contribuie direct la rezolvarea unor importante aspecte politice și economice din această parte a țării.

Astfel, în scopul dinamizării și orientării activității conducerii acestor organizaţii spre problemele majore ale etapei respective, la 16 aprilie 1947, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a participat la şedinţa extraordinară a biroului Comitetului judeţean Argeş al P.C.R., cu care prilej s-au dezbătut, în principal, căile amplificării luptei pentru înfrîngerea definitivă a reacțiunii, munca de partid la sate şi problema intensificării organizării tineretului argeşean[93]. Ca urmare, în activitatea de partid şi în acţiunea de mobilizare a tineretului din Argeş la o muncă din ce în ce mai susţinută, se vor obţine, în perioada imediat următoare, o serie de succese, dovedindu-se prin fapte de viaţă, marea capacitate a tovarăşului Nicolae Ceauşescu de a intui corect realitatea şi căile de rezolvare operativă a celor mai stringente cerinţe, care condiţionau evoluţia continuă a vieţii politice a Argeșului.

Anii construcţiei socialismului au determinat sporirea legăturilor tovarăşului Nicolae Ceauşescu cu oamenii muncii din Argeş. Relevăm în acest sens, momentul alegerii sale ca deputat în Marea Adunare Națională la 30 noiembrie 1952, pentru prima dată în orașul Pitești.

Sub genericul „Întîlnirile tovarășului general-locotenent Nicolae Ceaușescu cu alegătorii din circumscripţia electorală nr. 1 Pitești", presa vremii a relatat pe larg dialogul deschis purtat muncitorii, tehnicienii și funcţionarii de la Întreprinderea „Textila", cu ţăranii cooperatori din comuna Oarja, precum și cu cadrele didactice din orașul Pitești. Tovarăşul Nicolae Ceaușescu a vorbit atunci îndeosebi despre marile victorii obținute de oamenii muncii sub conducerea partidului. „Eliberarea țării - spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu - a dat posibilitatea clasei muncitoare ca în alianţă cu ţărănimea muncitoare şi sub conducerea partidului să năruie puterea capitalistă și dă făurească o orînduire nouă, în care poporul se bucură de adevărate drepturi și libertăţi democratice. Pentru aceasta, B.P.D. cheamă oamenii muncii să lupte pentru întărirea regimului de democraţie populară, pentru consolidarea marilor noastre drepturi și libertăţi, pentru pacea și fericirea poporului nostru"[94].

Aceste întîlniri și adunări populare electorale au stimulat eforturile creatoare ale argeșenilor, au mobilizat oamenii muncii în vederea intensificării activității pentru îndeplinirea indicaţilor formulate cu acest prilej și au contribuit ca între argeşeni și tovarășul Nicolae Ceauşescu să se făurească, o puternică legătură umană, înobilată de profunde sentimente comuniste. Participant ca membru al Biroului Politic al Comitetului Central al partidului la lucrările Conferinței regionale de partid din 8-9 decembrie 1956, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat realist, într-o manieră proprie, atît succesele, cît și posibilitățile pentru dezvoltarea economică şi soci-

---

[93] Arh Comit. Jud. Argeş al P.C.R., fond 1, dosar 29, f. 135.
[94] „Secera și Ciocanul", nr. 89 din 23 noiembrie 1952, p. 3.

ală a Argeşului în viitor: „Dezvoltarea industrială a regiunii Piteşti în anii primului plan cincinal a schimbat mult viaţa oamenilor. Dar ceea ce s-a făcut, aşa cum ne învaţă partidul - spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu - nu ne poate mulţumi, trebuie să muncim să lichidăm lipsurile, iar la aceasta să contribuim cu toții pentru a spori bogăția regiunii, pentru a obţine în toate domeniile de muncă o productivitate mai ridicată și un preţ de cost cît mai scăzut"[95].

În anul imediat următor, 1957, au avut loc noi alegeri pentru Marea Adunare Naţională. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a devenit, în continuare, deputatul nostru în supremul for legislativ al ţării. Cu prilejul întîlnirii cetățenești din 29 ianuarie 1957 de la Piteşti, a lansat un vibrant apel către toţi locuitorii Argeşului: „Să valorificăm posibilitățile pe care le avem în scopul de a da o productie mai sporită, mai bună şi mai ieftină în industrie, de a creşte continuu producţia vegetală și animală şi a mări sectorul socialist al agriculturii…"[96].

Anul 1961 a prefigurat viitoarele mari obiective industriale ale Argeșului. În zilele de 16-17 februarie 1961, tovarăşul Nicolae Ceauşescu analizează, la faţa locului, amplasarea hidrocentralei de pe rîul Argeş, a noii filaturi de la „Textila" și a Combinatului de prelucrare a lemnului Piteşti. Tot atunci a fost examinat primul proiect al schiţei de sistematizare a orasului Piteşti – îndemn și posibilitate pentru transformarea vechiului tîrg de provincie într-un oraş modern, socialist.

La alegerile din martie 1961, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a primit din nou un unanim mandat din partea cetăţenilor oraşului Piteşti de a-i reprezenta în Marea Adunare Naţională, expresie a dragostei şi încrederii în partid, în capacitatea deputatului nostru de a acţiona pentru dezvoltarea socialistă a acestei tradiționale zone românești[97].

De remarcat faptul că în perioada cooperativizării agriculturii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost deseori prezent, alături de activiștii de partid din Argeş, în aproape toate comunele care au cunoscut acest amplu şi complex proces revoluţionar. Marea sa putere de convingere, capacitatea sa politico-organizatorică și de analiză a fenomenelor proprii trecerii satului românesc spre socialism, dinamismul şi tenacitatea sa în lupta cu ultimele elemente ale claselor exploatatoare constituie astăzi, în perspectiva etapei istorice respective, o experienţă proprie a partidului nostru în făurirea relaţiilor socialiste unitare de producție.

În zilele de 17-18 februarie 1965, tovarășul Nicolae Ceaușescu a realizat un nou dialog cu oamenii muncii din zona Argeș-Muscel, cu care prilej a dat importante indicații privind dezvoltarea Combinatului de prelucrare a lemnului Piteşti, a Centralei de termoficare Piteşti, a Uzinei de piese auto Colibaşi, I.P.M.P.B. Pitești, şi a Uzinei mecanice Cîmpulung. Au urmat apoi, în zilele de 24-25 februarie 1965, întîlnirile cu diferite categorii de oameni ai muncii de la Întreprinderea Textila, de la Combinatul de prelucrare a lemnului, de la Institutul pedagogic și de la Spitalul „N. Bălcescu" din Piteşti. În cadrul mitingului de la C.P.L., tovarăsul Nicolae Ceaușescu a expus, prin intermediul unor semnificative cifre, stadiul dezvoltării economiei socialiste în Argeş, perspectivele multiple deschise acestei importante zone a României [98].

---

[95] Ibidem, nr. 585 din 8 ianuarie 1957.
[96] Ibidem, nr. 870 din 6 februarie 1957.
[97] Ibidem, nr. 2 131 din 8 martie 1961.
[98] Ibidem, nr. 3 363 din 27 februarie 1965

Asemenea activităţi au precedat alegerile pentru Marea Adunare Națională de la 7 martie 1965, cînd, pentru a patra oară consecutiv, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost ales ca reprezentant al piteştenilor în înaltul forum legislativ al țării. Aşadar, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost deputat de Piteşti timp de 17 ani (1952-1969), perioadă în care Argeşul a cunoscut o permanentă dezvoltare economico-socială, avînd an de an un ritm superior ritmului pe ţară. S-au statornicit astfel bazele evoluţiei puternice şi multilaterale din următoarele cincinale.

În perioada 1966-1987, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al partidului, preşedintele republicii, a efectuat oficial în județul Argeş peste 30 de vizite de lucru realizînd, la nivelul judeţelor, cele mai multe convorbiri directe, la fața locului, cu oamenii muncii din diverse sectoare ale creaţiei materiale și spirituale.

Marea majoritate a vizitelor în Piteşti au fost determinate de luarea unor importante decizii - la cel mai înalt nivel - privind dezvoltarea industriei, a agriculturii, a învăţămîntului, ştiinței și culturii. Practic, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost prezent în judeţul Ârgeş atît la stabilirea variantelor optime privind amplasarea unor mari obiective industriale, cît şi la inaugurarea lor, la direcţionarea perspectivei sau pentru a se impulsiona remedierea unor neajunsuri.

Deseori, în cuvîntările ținute în Piteşti, s-au emis idei noi privind diferite sectoare ale vieţii interne sau internaţionale. Astfel, în vederea stabilirii celor mai bune căi de realizare a investițiilor pentru dezvoltarea industrială într-un ritm înalt a județului Argeş, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a efectuat în zilele de 10-11 iunie 1966 o importantă vizită de lucru în mai multe localități, obiective economice şi istorice din această parte a țării, vizită care s-a transformat într-o manifestare plenară de dragoste neţărmurită a locuitorilor judeţului faţă de partid, faţă de politica sa științifică, realistă. Vizita a cuprins: Combinatul de industrializare a lemnului Piteşti, Muzeul Golești, Şantierul I.M.E. Piteşti, Uzina chimică de negru de fum - Piteşti şi Uzina de piese auto Colibași, unde s-a aprobat amplasarea viitoarei întreprinderi de autoturisme, pe aceeaşi platformă.

La mitingul de la Piteşti, desfăşurat în faţa sediului Comitetului muni-cipal de partid, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta: „În cadrui prevederilor de viitor, îndatoriri mari revin şi regiunii Argeş. În domeniul industriei se vor crea noi obiective industriale, cum sînt Rafinăria de țiței din Piteşti, Combinatul petrochimic din Piteşti şi Combinatul petrochimic din Rîmnicu Vîlcea, întreprinderile de textile din Piteşti şi de încălţăminte şi cauciuc din Piteşti [...], se vor dezvolta întreprinderile existente. Ca rezultat ponderea Argeşului în producţia industrială totală a ţării va creşte". La acest miting de la Piteşti, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a făcut totodată importante referiri la viaţa internaţională. A reţinut în mod cu totul deosebit atenţia ideea promovării unor noi raporturi între relațiile dintre statele europene. „Este timpul, a arătat atunci tovarăşul Nicolae Ceauşescu, să se desfiinţeze pactul agresiv NATO şi, ca urmare, și Tratatul de la Varșovia, astfel ca între ţările europene să se stabilească relații pe baze noi. Aceasta este calea securităţii în Europa" („Scînteia" din 11 iunie1966).

La întîlnirea cu activul de bază de partid din Argeş, care a încheiat această vizită, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a relansat în cuvinte emoţionante ideea importanţei studierii istoriei noastre naţionale. „Oare cum s-ar simţi un popor care nu şi-ar cunoaşte trecutul, nu şi-ar cunoaşte istoria,

nu ar preţui și nu ar cinsti această istorie? Nu ar fi ca un copil care nu-şi cunoaşte părinții și se simte străin în lume?"[99]. La plecare, în piaţa Casei Armatei, pe strada Victoriei şi pe Calea Bucureşti, la lumina simbolică a torțelor, locuitorii oraşului Piteşti au cîntat din toată inima - pentru prima dată cu un asemenea prilej - „Trei culori cunosc pe lume". A fost o adevărată sărbătoare a unor stăpîni în ţara lor, pe destinele și viitorul lor.

Peste numai cîteva luni, la 9 decembrie 1966, în prezenţa tovarăşului Nicolae Ceaușescu, din cheile milenare ale rîului Argeş s-au conectat la sistemul energetic național primii kilowaţi produși de această mare şi modernă hidrocentrală. În cadrul evenimentului s-a făcut următoarea apreciere : „De pe aceste meleaguri, unde cu veacuri în urmă s-au pus bazele Ţării Româneşti, de unde Argeșul a adus, de-a lungul secolelor, o părticică de bunăstare pentru cîmpiile tării, vor porni acum milioane de kilowaţi-ore care vor aduce energie, lumină, contribuind la ridicarea României socialiste pe noi culmi de progres”[100]. S-a apreciat concepţia românească de amplasare a sălii turbinelor în subteran, la 100 m adîncime, şi înălţimea barajului, de 165 m în arc, „adevărat colos de beton şi inteligenţă”, situat atunci pe locul cinci în Europa şi al nouălea în lume. Era o adevărată dovadă a cutezanţei și eroismului românesc!

În anul următor, 1967, la 20 aprilie, tovarăşul Nicolae Ceauşescu împreună cu o delegaţie de partid şi guvernamentală bulgară condusă de Todor Jivkov efectuează o vizită în Argeș, iar la Piteşti are loc mitingul prieteniei[101].

La 20 octombrie 1967, tovarăşul Nicolae Ceauşescu viziteaă Uzina de piese auto Colibaşi, Întreprinderea de motoare electrice, şantierul Combinatului petrochimic, şantierul I.A.P., şantierele „Argeşeana" şi C.A.T.C. A fost astfel din nou prezent, alături de oamenii muncii, în Piteşti, de data aceasta pe şantierele viitorilor giganţi industriali, a căror piatră fundamentală s-a aşezat sub directa sa îndrumare şi coordonare. Printre cele mai mari şantiere se aflau atunci: Argeşeana, C.A.T.C., C.P.P., precum şi cel al primei uzine de autoturisme de oraş din România, de la Colibași[102]. Acest obiectiv, I.A.P., a fost de altfel vizitat de tovarăşul Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu la 17 mai 1968, însoțiți de șeful statului. francez - generalul Charles de Gaulle - moment semnificativ pentru extinderea colaborării economice româno-franceze. S-au vizitat : orașul Piteşti, şantierul I.A.P. şi oraşul Topoloveni[103].

„Autoturismul Dacia, uu adevărat nume simbolic” a fost expresia transmisă celor prezenţi, în ziua de 20 august 1968, la un moment de înaltă mîndrie-patriotică - inaugurarea Uzinei de autoturisme Colibasi – Pitesti. Ni se reamintea astfel nouă, tuturor, trecutul, prezentul şi viitorul acestui popor de viteji, capabil să se înscrie rapid pe verticala industrializării, în rîndul popoarelor avansate. Inaugurarea Uzinei de autoturisme a deschis seria intrării în producţie a marilor obiective industriale din municipiul Pitești, din judeţul Argeş.

---

[99] Nicolae Ceauşescu, România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste, 1, Edit. Politică, București, 1968, p. 463.
[100] Ibidem, 2, 1968, p. 101.
[101] Petre Popa, Semnificația istorică a activității și vizitelor tovarășului Nicolae Ceaușescu în județul Argeș, St. Com. Pitești, 1980, p. 212.
[102] Ibidem, p. 212-213.
[103] Ibidem, p. 213.

În cartea de onoare a uzinei, tovarăşul Nicolae Ceaușescu consemnează: „La început de drum, urăm tînărului colectiv al Uzinei de autoturisme Pitești mari succese şi multe satisfacții în activitatea sa. Constructorilor și montatorilor le adresăm calde felicitări pentru modul exemplar şi termenul scurt în care au realizat acest important obiectiv al planului cincinal. Felicităm, de asemenea, cadrele de conducere ale uzinei și conducerea ministerului pentru modul în care au asigurat îndeplinirea acestor importante sarcini stabilite de Congresul al IX-lea al partidului".

În cadrul mitingului de la Colibaşi, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a expus cu claritate, atît principiul de bază al dezvoltării noastre socialiste, cît și perspectiva industrială a orașului Piteşti: „Gîndiți-vă ce industrie exista în Piteşti în '38 sau în '45, în '50 sau chiar mai tîrziu! Și nu numai în Pitești, ci aproape în întreaga ţară! În anii construcției socialiste au apărut puternice centre industriale, noi uzine în industria constructoare de mașini, în industria chimică, în industria uşoară […], care fac să crească bogăția societății noastre […]. Toate acestea demonstrează justețea liniei trasate de partidul nostru de a concentra eforturile spre industrializarea socialistă a țării, faptul că fără o industrie puternică, fără o industrie constructoare de mașini nu poate fi vorba de construcția socialismului, nu poate fi vorba de bunăstarea poporului, nu poate fi vorba de dezvoltarea independentă și suverană a națiunii”[104].

21 iulie 1969. Un nou dialog cu locuitorii municipiului Piteşti şi în primul rînd cu făuritorii bunurilor materiale realizat în preajma celui de al X-lea Congres al partidului. Sinteză a principalelor înfăptuiri obţinute de tînăra industrie argeşeană, expoziţia organizată în vederea acestei vizite de lucru, pe platforma Întreprinderii de motoare electrice, a demonstrat că oamenii muncii din Argeş realizau îndemnurile secretarului general al partidului, însuşindu-şi rapid tehnologia noilor produse, dintre care o bună parte fabricate pentru prima oară în țară. A avut loc, de asemenea, inaugurarea Combinatului petrochimic şi s-a asistat la probe tehnologice în obiectivele din zona industrială Piteşti-Nord. Se vizitează C.A.P. Văleni, Stațiunea experimentală, horti-viticolă Ştefăneşti, Complexul de vinificație, I.M.E., I.A.P., Fabrica de stofe „Argeșeana”, C.A.T.C., Fabrica de bere, Combinatul de prelucrare a lemnului. A fost una dintre cele mai ,cuprinzătoare vizite în noile zone industriale, edificate într-o scurtă perioadă în acest străvechi centru românesc.

La mitingul organizat pe platoul Casei Armatei, cu ocazia încheierii vizitei, tovarăşul Nicolae Ceauşescu aprecia: „În cei patru ani care au trecut de la Congresul al IX-lea se poate spune că Piteștiul s-a transformat radical, atît din punct de vedere industrial, cît și în ce privește aspectul general al orașului și viața oamenilor muncii. Noile combinate construite în ultimii ani în Pitești și care încep de pe acum să producă arată ce eforturi mari au făcut statul, partidul pentru industrializarea patriei noastre. Piteştiul este din acest punct de vedere un exemplu”. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a făcut totodată o deosebită apreciere asupra capacității nelimitate umane de a consemna noi victorii, în cele mai diverse domenii. De aici, din Pitești, s-au adresat oamenilor care ajunseseră pentru prima oară pe lună, un vibrant omagiu, un vibrant îndemn. „Asistăm la un

[104] Nicolae Ceaușescu, România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste, 3, Edit. Politică, București, 1969, p. 407-408.

moment istoric, cînd omul, desprinzîndu-se de Pămînt, a pus piciorul pe Lună. Ţin să felicit pe cosmonauţii Statelor Unite ale Americii, care, în interesul întregii omeniri, au deschis calea omului spre primul astru - dar nu ultimul”[105].

O fericită și inedită coincidenţă a determinat tot atunci pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu să releve faptul că Republica Socialistă România are 20 milioane de cetăţeni. Cetăţeanul „20 de milioane" era micuţul Daniel Marius Stănciulescu, născut 1a 20 iunie 1969, ora 5,00 în Surduleşti, judeţul Argeş, părinţii lui fiind maistrul Gheorghe Stănciulescu de la I.P.M.P.B. Piteşti şi profesoara Alexandra Stănciulescu. „Să trăiască fericit în comunism!” a fost cea mai înaltă urare adresată noului cetăţean român de către tovarăşul Nicolae Ceaușescu.

În anul 1970, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a fost prezent de alte trei ori în judeţul Argeş. La 12 martie 1970 a vizitat mai multe obiective industriale, printre care amintim Combinatul petrochimic și rafinăria, a stat de vorbă cu specialiștii şi oamenii muncii de pe această mare platformă industrială, solicitîndu-le amplificarea eforturilor pentru ca noile capacităţi să atingă parametrii proiectaţi înainte de termen. La 14 aprilie 1970, tovarăşul Nicolae Ceaușescu a vizitat Hidrocentrala de pe Argeş împreună cu preşedintele Republicii Turcia - Cevdet Sunay -, o nouă expresie a preocupărilor sale permanente în vederea consolidării păcii în Balcani, extinderii colaborării între popoare[106].

Peste numai o lună, la 14 mai 1970, tovarăşul Nicolae Ceauşescu revine în judeţul Argeş împreună cu preşedintele Zambiei, Kenneth David Kaunda. Vizita a avut ca obiective Platforma petrochimică Piteşti şi Hidrocentrala de pe Argeş[107].

Semnificativă pentru evoluţia agriculturii în zona premontană a Argeşului a fost vizita tovarăşului Nicolae Ceauşescu, efectuată la 28 iulie 1971 în comuna Boteni, la Staţiunea pomicolă Bilceşti şi la locuinţa cooperatorului Gh. I. Bidilică din Boteni, cu care ocazie s-au stabilit o serie de măsuri concrete privind dezvoltarea pomiculturii, zootehniei şi a altor activităţi specifice satelor argeșene.

La 8 iunie 1972, tovarăşul Nicolae Ceauşescu vizitează I.A.P., I. M. Muscel, Combinatul de materiale de construcţii Cîmpulung, păşunea model de la Dealul Sasului, Combinatul petrochimic Piteşti și Magazinul „Trivale" din Piteşti.

Sub genericul „Purtăm în suflet recunoştinţă fierbinte Partidului Comunist Român, dumneavoastră, iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu, pentru ajutorul acordat în dezvoltarea multilaterală a judeţului Argeş", oamenii muncii din Piteşti şi din împrejurimi au participat apoi cu mare însuflețire la mitingul din noua piaţă civică a municipiului. În vibranta sa cuvîntare, tovarăşul Nicolae Ceauşescu arăta: „Constatăm cu satisfacţie că și oamenii muncii din Argeş îşi aduc contribuţia lor activă la înfăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea în domeniul industriei […]. De aceea doresc să folosesc acest prilej pentru a adresa oamenilor muncii din judeţul Argeş cele mai calde felicitări pentru rezultatele pe care le-au obţinut în activitatea lor [...]. Sînt posibilităţi ca Piteştiul să contribuie

---

[105] Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, 4, Edit. Politică, București, 1970, p. 198-199, 204-205.
[106] Petre Popa, op. cit., p. 214.
[107] Scînteia, nr. 8 425 din 15 mai 1970.

cu mai mult decît era prevăzut în cincinal la înfăptuirea programului trasat de Congresul al X-lea, la creșterea bunăstării poporului, la progresul României Socialiste”[108]. Cu aceste îndemnuri s-a încheiat o nouă vizită a conducătorului partidului și statului nostru în județul Argeş.

Momente de grea încercare pentru mai multe locuri din Argeş în octombrie 1972, cînd apa „ca un bivol negru” a inundat unele obiective economice şi localităţi. Tovarăşul Nicolae Ceauşescu survolează, în ziua de 12 octombrie 1972, diferite puncte nevralgice din Argeş, în mod deosebit pentru a observa starea prizei generale de apă a Combinatului petrochimic Piteşti. A urmat apoi o escală pe stadionul din Pitești, un scurt și dinamic dialog cu conducerea județului şi municipiului, în vederea aplicării energice a măsurilor pentru înlăturarea grabnică a urmărilor ploilor abundente căzute în decursul mai multor zile și a revărsărilor de apă.

Noi şi remarcabile realizări contribuie ca Argeşul să fie unul dintre județele multilateral dezvoltate. O realizare unicat este drumul naţional transfăgărăşean, grandioasă construcție a socialismului, expresie a trăiniciei şi voinţei de neclintit a poporului român pe aceste plaiuri. La 20 septembrie 1974 are loc, în prezenţa tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi a tovarăşei Eena Ceauşescu, inaugurarea celei mai înalte şi spectaculoase căi rutiere din România. În cadrul adunării populare desfăşurate în zona Lacului Bîlea, la care au participat numeroşi oameni ai muncii din Pitești, cuvintele secretarului nostru general au răsunat apoteotic: „Parcurgînd acest drum, privind piscurile înalte ale munţilor, ne dăm şi mai bine seama ce a îmbărbătat întotdeauna şi a păstrat treaz sentimentul naţional al poporului nostru, ce l-a îndemnat ca în cele mai grele timpuri să-şi apere glia prin lupte grele. Aici s-au născut moșii și strămoşii noștri, aici este locul poporului român! Oamenii care au trăit pe aceste meleaguri, pe aceste înălțimi au iubit întotdeauna - ca şi căprioarele, ca şi păsările - libertatea, simţind că nu pot trăi decît în libertate, stăpîni pe ţara lor, pe destinele lor. Acest drum peste piscuri înalte vesteşte astăzi despre capacitatea creatoare a naţiunii noastre socialiste"[109].

Anul 1975 este marcat prin trei vizite apropiate ca date ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu, secretar general al partidului, în judeţul Argeş. Prima, în cadrul unui nou şi înalt dialog româno-bulgar, cînd, la 18 iunie 1975, tovarășii Nicolae Ceaușescu şi Todor Jivkov, conducătorul partidului și statului din țara vecină, vizitează întreprinderea de autoturisme Pitești, asistînd la unul din momentele de vîrf ale activităţii constructorilor de mașini din Colibași – ieșirea de pe banda de montaj a autoturismului cu numărul de 200 000. Prilejul a fost folosit pentru a aborda o serie de probleme privind dezvoltarea de perspectivă a uzinei, creşterea performanţei produselor realizate aici, integrarea fabricaţiei, sporirea eficienței întregii activități[110].

0 altă vizită are loc la 7 iulie 1975 în condiţiile cînd Argeşul suferea, într-un timp relativ scurt, o serie de noi calamităţii naturale. În contextul realizării unei legături directe cu toate zonele afectate, tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu au urmărit îndeaproape situaţia de pe rîul Argeş pînă în zona comunei Merișani, stabilind măsuri pentru a se apăra obiectivele industriale și localitățile din imediata apropiere a cursului de apă. Cu această ocazie, secretarul general al parti-

---

[108] Nicolae Ceaușescu, România pe drumul Construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, 7, Edit. Politică, București, 1973, p. 401-402, 404.
[109] Ibidem, 10, 1974, p. 768.
[110] Scînteia, nr. 10 210 din 19 iunie 1975.

dului a felicitat pe oamenii muncii argeșeni pentru devotamentul și abnegația de care au dat dovadă în bătălia cu apele. De asemenea, a observat la fața locului situația de la Combinalul Petrochimic Pitești, unde a recomandat o serie de măsuri pentru redresarea alimentării cu apă industrială, prefigurînd, totodată, continuarea sistematizării acestei impunătoare platforme petrochimice, pentru a avea o eficiență sporită în fluxurile de producție și a se folosi cît mai rațional terenul pe care se amplasează noile capacități de producție[111].

La 24 septembrie 1975, comuna Bălilești-Argeş, renumită prin livezile intensive de pomi fructiferi şi o mare producţie de mere, precum și specialiștii de la Trustul de pomicultură Mărăcineni-Piteşti au primit vizita tovarăşului Nicolae Ceauşescu, cu care prilej s-au analizat probleme de bază, ale dezv-ltării pomiculturii: introducerea și generalizarea tehnologiilor înaintate, extinderea mecanizării şi chimizării în livezi, densitatea culturilor, sporirea cantităţii de fructe pe pom şi hectar - căi însemnate de creştere a eficienţei acestei activităţi tradiţionale și totodată de mare perspectivă pentru zona Argeș-Muscel[112].

Un nou și fructuos dialog cu muncitorii, specialiștii și activul de partid din judeţul Argeş l-a cocstituit vizita de lucru a tovarăşului NicolaeCeauşescu împreună cu tovarăsa Elena Ceauşescu în ziua de 17 septembrie 1976[113].

Principalele obiective ale vizitei au fost: perspectiva modernizării industriei de autoturisme la Pitești și Cîmpulung, dezvoltarea industriei chimice la Cîmpulung, precum şi dezvoltarea industrială a oraşului Curtea de Argeş. La Întreprinderea de autoturisme s-au apreciat rezultatele bune obţinute de către constructorii de maşini, dar, în acelaşi timp, s-a recomandat să se acţioneze energic pentru modernizarea continuă a producţiei, diversificarea gamei de autoturisme, ridicarea performanţei lor tehnico-funcţionale precum şi mai buna folosire a spaţiilor de producţie, toate acestea în vederea măririi considerabile a numărului de autoturisme fabricate într-un. an. S-a inaugurat apoi Institutul de Reactori Nucleari Energetici Colibași-Pitești, unul din obiectivele prioritare, de avangardă ale economiei noastre naţionale în cincinalul afirmării plenare a revoluției tehnico-științifice. În continuare s-au vizitat unități industriale și șantiere din Cîmpulung şi Curtea de Argeş. A fost o vizită amplă, în care s-a demonstrat încă o dată grija tovarăşului Nicolae Ceauşescu pentru dezvoltarea judeţului Argeş, a industriei şi cercetării româneşti.

Toamna capricioasă a anului 1976 a solicitat eforturi considerabile ale întregului popor pentru strîngerea recoltei. Prezent permanent pe frontul acestei bătălii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a vizitat la 19 octombrie 1976 și zona legumicolă a comunei Leordeni-Argeş[114]. Cu această ocazie s-au examinat la fața locului modul cum s-a acționat pentru încheierea cît mai grabnică şi în bune condiţii a recoltărilor în județul Argeş, precum și probleme de perspectivă privind această importantă ramură de activitate din zona Argeş-Muscel. Prezența tovarăşului Nicolae Ceauşescu din mijlocul oamenilor muncii din județul Argeş a constituit o puternică îmbărbătare și un însuflețitor îndemn de a-şi înzeci eforturile în întreaga lor activitate.

---

111 Ibidem, nr. 10 226 din 8 iulie 1975.
112 Petre Popa, op. cit., p. 216.
113 Scînteia, nr. 10 600 din 18 septembrie 1976.
114 Secera și ciocanul, nr. 6 339 din 22 octombrie 1976. Vezi și Scînteia nr. 10 627 din 20 octombrie 1976.

Oamenii muncii de pe plaiuri1e argeşene au salutat cu vie bucurie și manifestări de înaltă stimă vizita efectuată în municipiul Piteşti la 23 iunie 1977 de tovarăşul Nicolae Ceauşescu împreună cu Gustav Husak - secretar general al C. C. al Partidului Comunist din Cehoslovacia, preşedintele Republici Socialiste Cehoslovace[115].

Au fost vizitate cu acest prilej două moderne unităţi industriale -Combinatul petrochimi Piteşti. şi Întreprinderea de autoturisme Pitești, expresie grăitoare a politicii consecvente a Partidului Comunist Român de industrializare socialistă, importantă cale pentru extinderea - pe diverse planuri - a colaborării cu statele socialiste, cu toate națiunile lumii.

Într-o atmosferă de vibrantă însufleţire patriotică, de putenică unitate în jurul partidului, al secretarului său general, de entuziastă hotărîre a oamenilor muncii de pe ogoare de a asigura înflorirea necontenită a agriculturii noastre socialiste, tovarăşul Nicolae Ceauşescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu au participat în ziua de 23 octombrie 1977 la sărbătorirea „Zilei recoltei” orgarnizată în județul Argeş[116].

Sosirea în județul Argeş a avut loc la Căteasca, unde s-a vizitat complexul zootehnic de îngrăşare a taurinelor, unitate reprezentativă pentru dezvoltarea zootehniei în această parte a țării, realizată în urma indicațiilor tovarăşului Nicolae Ceauşescu. Apreciindu-se rezultatele bune obținute tovarăşul Nicolae Ceauşescu a arătat ca sînt încă multe posibilitäti pentru creşterea, pe mai departe, a producţiei zootehnice, pentru generalizarea experienţei bune dobîndite în acest sector.

A fost vizitată apoi una din livezile C.A.P. Mihăieşti, unde în toamna anului 1977 s-au obţinut cele mai mari recolte de fructe din Arges. Adresînd felicitări pomicultorilor, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a solicitat specialiștilor să fie accelerat procesul de modernizare și întinerire a livezilor care să faciliteze dublarea și chiar triplarea producției de fructe la hectar.

Vizita de lucru a continuat apoi la expoziţia „Realizări și perspective ale agriculturii argeşene", organizată la Piteşti. Adevărată oglindă elocventă a împlinirilor prezente şi viitoare ale agriculturii noi, socialiste, expoziţia a prezentat, succesiv și edificator, dinamica dezvoltării în Argeș a diferitelor activități agricole, sporurile de producție obținute în urma aplicării unor metode ştiinţifice, ampla colaborare a agriculturii cu unele unități industriale, extinderea preocupărilor unităților agricole, ale specialiștilor, în vederea realizării exemplare a Programului adoptat Congresul al XI-lea și la Congresul întregii ţărănimi. „Hora belşugului" în care s-au prins tovarăşul Nicolae Ceauşescu şi tovarăşa Elena Ceauşescu a exprimat încă o dată în plus unitatea deplină a poporului în jurul partidului, al secretarului său general.

Tradiționala sărbătoare a „Zilei recoltei" s-a încheiat cu o mare adunare populara organizată în centrul civic al muncipiului Piteşti. Pe traseul de la tîrgul expoziţional pînă la sediul Comitetului judeţean de partid, precum și în piața civică, oamenii muncii din Piteşti, din toate localitățile judeţului Argeş, au făcut tovarăşului Nicolae Ceauşescu și tovarășei Elena Ceauşescu o entuziasmată primire, manifestîndu-şi şi cu acest prilej marea lor bucurie pentru dezvoltarea multilaterală a judeţului

[115] Scînteia, nr. 10 838 din 24 iunie 1977.
[116] Ibidem, nr. 10 942 din 25 octombrie 1977.

Argeş, pentru onoarea de a avea din nou în mijlocul lor pe cel mai iubit fiu al poporului român – tovarăşul Nicolae Ceaușescu.

În vibranta sa cuvîntare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat preocuparea oamenilor muncii din Argeş pentru realizarea, sub conducerea oraganizațiilor de partid, a tuturor obiectivelor Congresului al XI-lea al partidului. „Vorbind de progresele industriei noastre – a arătat tovarăşul Nicolae Ceaușescu -, doresc să menționez rezultatele obținute de oamenii muncii din Argeş… De altfel, industria argeşeană s-a dezvoltat în mod rapid; au apărut aici industrii noi, Argeşul a devenit unul din puternicile centre industriale ale patriei noastre, ocupînd locul cinci între județele țării. Doresc ca „Ziua recoltei", de aici, de la Pitești, să adresez clasei noastre muncitoare, inginerilor, tehnicienilor, tuturor oamenilor muncii din industrie… succese tot mai mari în următorii ani, în îndeplinirea cincinalului în cele mai bune condiții".

Tovarăşul Nicolae Ceaușescu a adresat totodată oamenilor muncii din Argeş chemarea de a valorifica superior marile posibilități pe care le au în sporirea calității industriale, de a îmbunătății continuu actiivitatea din agricultură, din toate celelalte sectoare, „Este necesar – a arătat tovarăşul Nicolae Ceaușescu – să se acorde mai multă atenție problemelor de eficiență economică, reducerii cheltuielilor materiale și de producție, pentru a face ca, pe această bază, veniturile nete și beneficiile directe ale fiecărei unități agricole, de stat și cooperatiste, să crească mai substanțial"[117].

Vizita de lucru a tovarăşului Nicolae Ceaușescu în municipiul Pitești cu prilejul „Zilei recoltei" – din 1977 s-a transformat într-o adevărată sărbătoare a muncii și a succeselor devenind totodată un moment de angajare pentru noi izbînzi și înfăptuiri viitoare.

În anul următor, la 29 octombrie 1978, tovarăşul Nicolae ceaușescu împreună cu tovarăşa Elena Ceaușescu au participat din nou la sărbătorirea „Zilei recoltei", organizată, și de această dată, la Pitești. S-a exprimat cu acest prilej, într-o însuflețită manifestare, hotărîrea oamenilpor muncii din această parte a țării de a da viață îndemnurilor secretarului general al partidului în vederea împlinirii cu succes al complexului program economic și social de dezvoltare multilaterală a județului Argeş.

Organizată pentru a doua oară consecutiv la Pitești, ca urmare a rezultatelor superioare obținute de oamenii muncii din Argeş în agricultură, precum și în alte domenii de activitate, sărbătorirea „Zilei recoltei" a oferit posibilitatea comuniştilor, tuturor celor care trăiesc și muncesc pe aceste locuri, să prezinte secretarului general al partidului succesele obținute în anul 1978 atît în unitățile din agricultură, cît și în cele din industrie, cercetare, învățămînt, cultură.

După o scurtă convorbire purtată cu specialiștii de la Combinatul petrochimic Pitești, tovarăşul Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarăşa Elena Ceaușescu au vizitat expoziția reprezentativă a realizărilor agriculturii județului Argeş, organizată în partea de sud a municipiului Pitești.

Expoziția a scos în evidență succesele obținute de o serie de unități de producție și cercetare agricolă, pe baza indicațiilor date de tovarăşul Nicolae Ceaușescu cu prilejul „Zilei recoltei" din 1977. Apreciind asemenea succese, tovarăşul Nicolae Ceaușescu a solicitat, în continuare,

---

[117] Nicolae Ceaușescu, op. cit., 15, 1978, p. 145, 148.

tuturor celor care lucrează în agricultură să acorde o atenție deosebită folosirii intensive, eficiente a pămîntului pentru a se obține producții tot mai mare pe măsura posibilităților create de statul nostru socialist. Totodată, s-a insistat pentru a se crea condiții de prelucrare superioară, diversificată a tuturor produselor agricole, printr-un sprijin sporit atît din partea specialiștilor din unităților de cercetare, a unităților industriale alimentare, cît și a celor constructoare de mașini.

La încheierea vizitei în expoziție, tovarășul Nicolae ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu au răspuns invitației de a se prinde în „Hora belșugului" – momente emoționant și de mare bucurie pentru argeșeni.

În cadrul cuvîntării rostite cu acest prilej, s-a dat o înaltă apreciere rezultatelor obținute în agricultură. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a solicitat însă întregii țătănimi, tuturor specialiștilor din acest domeniu, să acționeze cu mai multă fermitate pentru deplina valorificare a potențialului agriculturii, pentru generalizarea experienței înaintate, lichidîndu-se rutina și conservatorismul, pentru promovarea largă a noului în activitatea agricolă, pentru extinderea aplicării științei în agricultură perfecționarea conducerii producției agricole, a modului de lucru a specialiștilor, al întregii țărănimi. Trasînd o serie de jaloane fundamentale pentru noua revoluție agrară, tovarășul Nicolae Ceaușescu a insistat, totodată, asupra perfecționării muncii în industrie, în celelalte domenii de activitate.

O nou vizită de lucru în municipiul Pitești, precum și într-o serie de unități economice din Argeș, a realizat tovarășul Nicolae Ceaușescu la 16 aprilie 1981. S-a urmărit, cu deosebire, modul în care oamenii muncii din această parte a țării îndeplinesc hotărîrile Congresului al XII-lea al partidului, privind creșterea eficienței activității în toate domeniile creației materiale și spirituale. După ce s-au vizitat mai multe sectoare de producție de la Asociațiile Economice Intercooperatiste cu profil avicol și zootehnic de la teiu, Căteasca și din comuna suburbană Bradu, tovarășul Nicolae ceaușescu s-a oprit la Întreprinderea de autoturisme „Dacia" din Colibași-Pitești, vizita încheindu-se la Întreprinderea de autoturisme de teren ARO din Cîmpulung[118].

Noua întîlnire de lucru cu constructorii de autoturisme din Pitești a prilejuit trecerea în revistă a celor mai recente creații de mașini din familia „Dacia", realizate la indicația tovarășului Nicolae Ceaușescu, privind diversificarea neîntreruptă a automobilelor de oraș. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a purtat discuții cu specialiștii în vederea găsirii a noi posibilități pentru sporirea producției de autoturisme, a competitivității lor pe plan mondial. Pe tot parcursul vizitei, conducătorul partidului și al statului a fost înconjurat cu deosebită stimă și nețărmurită dragoste, ca expresie a recunoștinței tuturor piteștenilor pentru crearea în patria noastră, în anii „Epocii Nicolae Ceaușescu", a unei noi și puternice ramuri a industriei socialiste-industria constructoare de autoturisme românești.

O amplă vizită de lucru în unități din municipiul Pitești a desfășurat tovarășul Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în zilele de 11-12 august 1982, cu care prilej s-au realizat întîlniri cu colective de muncă din Curtea de Argeș, Cîmpulung, Aninoasa, Ungheni și Căteasca[119].

[118] Scînteia, nr. 12 022 din 17 aprilie 1981.
[119] Ibidem, nr. 12 432 din12 august 1982.

În timpul vizitei de la Întreprinderea de Autoturisme, Combinatul Petrochimic, Combinatul de Articole Tehnice din Cauciuc, Întreprinderea de Stofe „Argeșeana” din pitești și de la Institutul de Cercetare și producție pentru pomicultură din comuna suburbană Mărăcineni s-a exprimat preocuparea constantă a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a se asigura valorificarea superioară a resurselor economiei naționale, înfăptuirea exemplară a sarcinilor de plan pe anul 1982 și pe întregul cincinal, sporind astfel continuu contribuția unităților din municipiul Pitești la creșterea potențialului industrial al țării.

Pretutindeni, tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarășa Elena Ceaușescu au fost întîmpinați cu înaltă stimă și recunoștință pentru tot ce s-a realizat în Argeș în anii luminoși ai socialismului, cu deosebire după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Frumoasele cuvinte: „Ceaușescu, fiu iubit, în Argeș bine-ați venit” au răsunat îndelung pe tot parcursul vizitei, precum și în timpul marii adunări populare desfășurate în moderna piață centrală a municipiului Pitești, unde tovarășul Nicolae ceaușescu a rostit o importantă cuvîntare. „Județul Argeș - a arătat tovarășul Nicolae Ceaușerscu – s-a dezvoltat puternic în ultimii 20 de ani, a devenit unul din centrele importante ale industriei românești, ocupînd astăzi locul patru pe țară. Aceasta se reflectă în marile unități petrochimice construite aici, în marile obiective industriale dinconstrucția de mașini, din industria ușoară și din alte domenii, în creșterea producției de petrol și cărbune. Într-adevăr, Argeșul constituie po ilustrare grăitoare a justeții politicii partidului nostru de dezvoltare puternică a industriei socialiste, de amplasare a forțelor de producție și a unităților industriale pe întregul teritoriu al țării, în toate județele, asigurînd, în acest fel, ridicarea la o viață nouă, la o civilizație socialistă avansată a tuturor localităților, a întregului nostru popor”.

Apreciind eforturile pentru reconstruirea municipiului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a spus: „Piteștiul a devenit un oraș modern, cu clădiri care oglindesc priceprea și hărnicia oamenilor muncii din construcții, dar și bunul gust – recunoscu, de altfel – pe care îl au argeșenii”. Totodată, secretarul general al partidului, referindu-se la viața spirituală a acestor locuri, a arătat: „[…] să ridicăm la un nivel tot mai înalt activitatea culturală, să dezvoltăm formele tradiționale ale artei populare, în care, de asemenea, Argeșul are tradiții foarte bune”[120].

Prin semnificația sa istorică, vizita din 11-12 august 1982 s-a înscris, în contemporaneitatea municipiului Pitești, ca un moment de bilanț al importantelor succese obținute de cetățenii săi în deceniile de istorie nouă, socialistă, precum și de direcționare a viitoarelor înfăptuiri, avînd ca luminos exemplu viața și activitatea eroică a conducătorului partidului și al statului nostru, tovarășul Nicolae C
Ceaușescu.

Zilele de 14-15 mai 1987 rămîn, de asemenea, înscrise la loc de onoare în istoria municipiului Pitești. Tovarășul Nicolae Ceaușescu împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu s-au aflat, din nou, în mijlocul unor colective de muncă din Argeș, la Combinatul Petrochimic Pitești, întreprinderea de Autoturisme Colibași-Pitești, Întreprinderea de Autoturisme de teren „ARO” din Cîmpulung, precum și la Întreprinderea Agricolă de Stat Leordeni.

---
[120] Nicolae ceaușescu, op. cit., 24, 1983, p. 229-230, 234, 235.

Bine aţi venit, în municipiul Piteşti,
mult iubite tovarăşe Nicolae Ceauşescu!

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu în mijlocul oamenilor muncii din Piteşti.

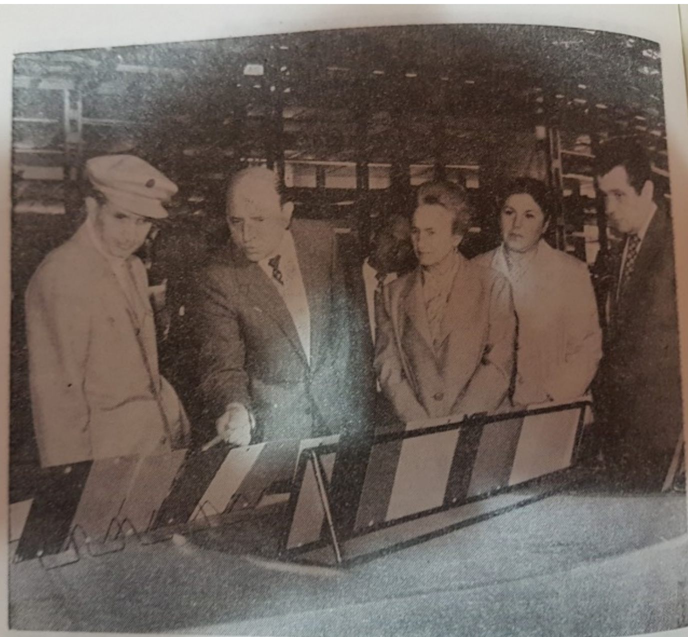
Tovarăşul Nicolae Ceauşescu împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu, în Piteşti, cu prilejul „Zilei recoltei".

Vizită de lucru în municipiul Pitești.

Recunoștință muncitorească pentru tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Tovarăşul Nicolae Ceauşescu împreună cu tovarăşa Elena Ceauşescu în mijlocul constructorilor de autoturisme ,,Dacia'' din Piteşti.

La marea adunare populară din Pitești, desfășurată în ziua de 15 mai 1987, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat preocuparea argeșenilor de a-și îndeplini cu succes marile îndatoriri ce le revin în acest cincinal, pe baza hotărîrilor adoptate de Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român.

„Ceea ce s-a realizat în Argeş, ca de altfel în toate județele – a arătat tovarăşul Nicolae Ceaușescu -, demonstrează justețea politicii partidului nostru de dezvoltare a tuturor zonelor țării. Cunosc Piteştiul de mult timp. Organizația de partid din Pitești o cunosc de 52 de ani, deci și Piteștiul îl cunosc de atunci. Știu că și în acea vreme am avut în acea vreme o organizație de partid bună; acum avem o organizație de multe ori mai numeroasă și mai puternică decît acum 52 de ani. Dar și obligațiile și răspunderile ei sînt mult mai mari decît atunci”[121].

Această apreciere a tovarășului Nicolae Ceaușescu demonstrează cuprinderea municipiului Pitești în ampla operă de identificare a noii societăți socialiste, vertiginoasa dezvoltare a străbunelor locuri argeșene, obligațiile mai mari ce revin oamenilor muncii din toate unitățile pentru a le răspunde eforturilor făcute de partidul și statul nostru pentru evoluția multilaterală a industriei și agriculturii, a orașelor și satelor din județul Argeș.

[121] Scînteia, nr. 13 913 din 16 mai 1987.

Îndemnurile adresate piteștenilor de către tovarăşul Nicolae Ceaușescu de a înfăptui exemplar obiectivele economice, urbanistice şi sociale au fost alăturate prezentării valoroaselor tradiţii ale mişcării muncioreşti din această parte a țării, legăturilor permanente pe care ilustrul nostru conducător le are, de peste o jumătate de secol, cu organizația Partidului Comunist Român de la Pitești.

Și de această dată, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a exprimat satisfacţia pentru modul în care se realizează, sub conducerea partidului, noua înfăţişare a Pitestilor.

Prezenţa, în zilele de 14-15 mai 1987, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu împreună cu tovarășa Elena Ceauşescu la Piteşti a dat prilejul oamenilor acestui modern centru al României să ofere ilustrului ctitor al evului nou socialist, precum şi tovarăsei Elena Ceaușescu, deputat din partea piteştenilor în Marea Adunare Națională, florile recunoştinţei şi dragostei pentru tot ceea ce s-a înfăptuit aici în deceniile care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, pentru îndelungata activitate revoluționară desfășurată de iubitoul nostru conducător pe aceste locuri străbune.

Cea mai concludentă expresie a rezultatelor vizitelor tovarăşului Nicolae Ceauşescu în municipiul Piteşti o dezvoltarea susținută a acestei străvechi aşezări româneşti, cu deosebire după anul 1965, sporirea considerabilă a potenţialului său material şi spiritual, integrarea vigoroasă în amplul proces de evoluţie multilaterală a României socialiste.

În perspectiva istoriei, activitatea și vizitele tovarăşului Nicolae Ceaușescu în municipiul Piteşti devin, prin semnificaţia și rezultatelor lor, importante aspecte ale politicii partidului şi statului nostru, o dovadă elocventă a legăturilor directe şi trainice pe care conducătorul națiunii le realizează permanent cu masele de oameni ai muncii din toate zonele patriei.

Iar ca urmare, remarcabilele înfăptuiri din Piteşti, ca de altfel din întreaga ţară, constituie o grăitoare expresie a ceea ce poporul numește cu înaltă mîndrie patriotică „Epoca Nicolae Ceauşescu".

Ne exprimăm marea bucurie pentru faptul că am avut posibilitatea ca în paginile acestei cărţi, dedicate istoriei municipiului Pitești, la împlinirea, a șase sute de ani de la atestarea documentară medievală a reşedinţei județului Argeş, să prezentăm cîteva momente din activitatea conducătorului partidului și al statului nostru, tovarăşul Nicolae Ceaușescu, devenit simbol al acestei țări libere, independente și suverane, remarcabilă personalitate a vieții contemporane internaţionale, erou între eroii neamului, luptător consecvent pentru asigurarea păcii în întreaga lume.

LISTA DE ABREVIERI

AI	- Anale de istorie
Arh. Comit. Jud. Argeș al P.C.R.	- Arhiva Comitetului Județean Argeș al P.C.R.
Arh. St. București	- Arhivele Statului București
Arh. St. Pitești	- Arhivele Statului Pitești
BCMI	- Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice
BOR	- Biserica Ortodoxă Română
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române
Dacia NS	- Dacia, seria nouă
D.C.S.	- Direcția Centrală de Statistică
D.G.A.S.	- Direcția Generală a Arhivelor Statului
DIR	- Documente privind Istoria României
DRH	- Documenta Romaniae Historica
Hurmuzaki	- Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu Hurmuzaki
MDGR	- Marele Dicționar Geografic al României
M.N.I.	- Muzeul Național de Istorie (Muzeul de Istorie al R.S.R.)
MO	- Mitropolia Olteniei
RA	- Revista Arhivelor
RI	- Revista de Istorie
RMM-MIA	- Revista muzeelor și monumentelor, monumente istorice și de artă
RRH	- Revue Roumaine d`Histoire
SAI	- Studii și articole de istorie
SCIV	- Studii și cercetări de istorie veche
SCIVA	- Studii și cercetări de istorie veche și arheologie
SCN	- Studii și cercetări de numismatică
SMIM	- Studii și materiale de istorie medie
St. Com. Pitești	- Studii și comunicări. Pitești. Muzeul județean Argeș
St. com. Ist etn.	- Studii și comunicări de istorie și etnografie, Complexul muzeal Golești, Golești – Argeș
St. RI	- Studii. Revistă de istorie

BIBLIOGRARE SELECTIVĂ

CEAUŞESCU, NICOLAE - România pe drumui desăvîrşirii construcţiei socialiste, vol 1-3 Edit. Politică, Bucureşti, 1968-1969.
CEAUŞESCU, NICOLAE - România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate, vol. 4-29, Edit. Politică, Bucureşti, 1970-1987.

* * * - Anuarul oraşului Piteşti, Curtea de Argeş şi al judeţului Argeş, Piteşti, 1925
* * * - Anuarul general al oraşului Piteşti şi judeţului Argeş. Întocmit şi redactat de Vlad Furtună, ziarist, Piteşti,. 1936.
* * * - Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1957 -1987, Direcţia Centrală de Statistică, Bucureşti, 1957-1987.
* * * - Anul 1848 în Principatele Române. Acte şi documente, vol. I-VI, Bucureşti, 1902-1910.
* * * - Argeş. Cartea eroilor, Piteşti, 1984.
* * * - Argeş. Ghid turistic al judeţului, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1978.
* * * - Argeş. Monografie, Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1980. ADANILOAIE, NICHITA - Independenţa naţională a României, Edit. Academiei, Bucuresti, 1986.
ARICESCU, CONSTANTIN D. - Scrieri alese, ediţie îngrijită de Dan Simonescu şi Petre Costinescu, Edit. Minerva, Bucureşti, 1982.
ARICESCU, CONSTANTIN D. - Acte justificative la istoria revoluţiunii române de la 1821, Craiova, 1874.
BARCO, A., NEDELCU, E. - Judeţul Argeş, Edit. Academiei, Bucureşti, 1974.
BĂDESCU, MARIN MANU - Oameni de seamă ai Liceului „Nicolae Bălcescu" Piteşti, Bucureşti, 1975.
BĂDESCU, MARIN MANU, MATEESCU, NICOLAE - Liceul „Nicolae Bălcescu" din Piteşti puternic focar de învăţămînt şi cultură. Documente inedite, Comitetul de cultură şi artă. Argeş, Piteşti, 1971. BICHIR, GHEORGHE - Geto-dacii din Muntenia în epoca romană, Edit. Academiei, Bucureşti, 1984.
BOBANCU, TATIANA. N. - Bisericile din oraşul Piteşti cu un mic istoric, Pitesti, 1933.
* * * - Călători străini despre ţările române, vol. I-VIII, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1968-1983.
CĂPITANU, D. - Teatrul „Alexandru Davila". 20 de ani de aclivilate, Bucuresti, 1969.
CĂZĂNIŞTEANU, C., IONESCU, M.E. - Războiul neatîrnării României. Împrejurări diplomatice şi operaţii militare. 1877-1878, Edit. Ştiinţifică şi Encielopedică, Bucureşti, 1977.
CEAUŞESCU, ILIE, CONSTANTINIU, FLORIN, IONESCU, Mihai. E. - 200 de zile mai devreme : rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial, ediţie revăzută. şi adăugită, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985.
CHICOŞ, ŞTEFAN - Monografia stării meseriilor in Piteşti, Pitesti, 1909.
CIORAN, EMILIA - Călătoriile patriarhului Macarie din Antiohia în Tările Române. Teză de licenţă de Emilia Cioran, Bucureşti, 1900.
COMŞA, EUGEN - Neoliticul pe teritoriul României. Consideraţii, Edit. Academiei, Bucureşti, 1987.
CONSTANTINESCU, N. - Curtea de Argeş. 1200-1400, Edit. Academiei, Bucureşti, 1984.
* * * - Constituirea statelor feudale româneşti, Edit. Academiei, Bucureşti, 1980.
CREŢEANU, RADU - Biserici de lemn din Muntenia, Edit. Meridiane, Bucureşti, 1968.
CREŢEANU, RADU - Date privind monumentele vechi din Piteşti şi punerea lor în valoare în cadrul acţunii de sistematizare a oraşului, în Buletinul monumentelor istorice, an. 39, nr. 3, Bucureşti, 1970.
* * * - Cronica participării armatei române la războiul pentru independenţă. 1877-1878, Edit. Militară, Bucureşti, 1977.
* * * - Cronicari munteni, vol. I-III, Edit. Minerva, Bucureşti, 1984.
CRUCEANĂ, ION - Momente şi figuri argeşene, Piteşti, 1980.

CRUCEANĂ, ION - Presa progresistă la Pitești în perioada 1930— 1940, în St. Com. Pitești, 1971.
DATCU, IORDAN, STROESCU, S.C. – Dicționarul folcloriştilor, Edit. Științifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979.
DEACONU, GHEORGHE - C. Dobrescu-Argeş. Încercare de reconsiderare, în St. Com. Piteşti, 1980.
* * * - Dezvoltarea economică a României. 1944-1964, Edit. Academiei, Bucureşti, 1964.
* * * - Dezvoltarea economică a Românei. 1966-1970, Edit. Bucureşti, 1971.
* * * - Dicţionarul literaturii române de la origini pînă la 1900, Bucureşti, 1979.
* * * - Dicţionarul statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale recensămîntului general al populaţiei din 19 decembrie 1912, vol. 1, Bucureşti, 1914.
DICU, PAUL I. - Descoperiri atribuite paleoliticului inferior pe cursul mijlociu al Argeşului (jud. Argeş), în SCIV, tom 23, nr. 2, Bucureşti, 1972.
DICU, PAUL I. – Paleoliticul inferior în Piemontul Colmeana şi Depresiunea SIBIU, în CIVA, tom. 30, nr. 4, București, 1979.
DICU, PAUL I. - Vechimea Piteştilor, în Argeș, an. XIII, nr. 2 (Suplimentul Piteşti 590), Pitești, 1978.
* * * - Din lupta antifascistă pentru independenţă şi suveranitate în România, Edit. Militară, Bucureşti, 1971.
DINU, ION M. — Monografia Școlii normale si a Liceului „Alexandru Odobescu", Piteşti 1969.
DINU, ION M. - Nicolae I. Apostolescu. Omul şi opera, Edit. Scrisul Românesc, Craiova, 1983.
* * * - Documenta Romaniae Historica, B. Ţara Românească, vol. I-IV, VI, XI, XXI-XXV, Edit. Academiei, Bucureşti, 1966-1985.
* * * - Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1893-1900, Edit. Politică, Bucureşti, 1969.
* * * - Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România 1916-1921, Edit. Politică, Bucureşti, 1966.
* * * - Documente privind anul revoluționar 1848 în Ţara Românească, Bucureşti, 1962.
* * * - Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veacurile XIII-XVII (1247-1625), 11 vol., Edit. Academiei, Bucureşti, 1951-1956.
* * * - Documente privind Unirea Principatelor, vol. I-III, Edit. Academiei, Bucureşti, 1959-1963.
* * * - Documente privind istoria României. Războiul pentru independenţă, vol. I-IX, Edit. Academiei, Bucureşti, 1953-1955.
* * * - Documente privitoare la economia Ţării Româneşti. 1800-1850, vol. I-II, Edit.Științifică, Bucureşti, 1958.
* * * - Documente privitoare la istoria românilor. Colecţia Eudoxiu de Hurmuzaki, I-XXI (35 vol.), Bucureşti, 1876-1942; Suplimente, vol. I-XXI (35 volume), Bucureşti 1876-1942; Suplimente , vol. I-II (9 vol.), Bucureşti, 1885-1909.
* * * - Documente privind istoria României. Colecţia Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă), vol. I-IV, Edit. Academiei, Bucureşti, 1962-1974.
DRĂGUŢ, VASILE - Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti,1976.
DUMITRESCU, CONSTANTIN I. – Dezvoltarea învățămîntului în județul Argeş în perioada 1864-1918. Teză de doctorat, 1964.
DUMITRESCU, C. , RĂCILĂ, E. – Din istoricul învățămîntului în orașul Pitești pînă la jumătatea secolului al XIX-lea, în St. Com. Pitești, 1969.
* * * - Enciclopedia istoriografiei româneşti, Edit. Ştiiţifică şi Enciclopedică, Bucureşti 1978.
* * * - Enciclopedia României, vol. II, Bucureşti, 1938.
* * * - Făuritori ai unității și independenţei naţionale, Bucureşti, 1983.
FIROIU, V. — Biografii în bronz și marmură, Pitești, 1972.
FLOREA, C., GÎLdA, M., TRÎMBACIU, ŞT. – Argeșeni și musceleni participanți la războiul de independenţă a României, 1877-1878. Volum de documente, Arh. St. Argeş, Muzeul orăşenesc Cîmpulung, Piteşti, 1980.
FOTINO, GEORGE - Din vremea renaşterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești, 4 vol., Bucureşti, 1939.
FRANŢESCU, GH.M. - Cîteva pagini din tretutul Şcoalei primare Domneşti, azi Şcoala primară de băieți nr. 1 „Nicolae Simonide" din Pitesti, 1936.
GEORGESCU, TITU - Nicolae Iorga împotriva hitlerismului, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.
GIURESCU, CONST. C., GIURESCU, DINU C. - Istoria românilor, vol II, Edit. Științifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976.
GRECEANU, EUGENIA - Ansamblul urban medieval Pitești, București, 1982.

GRECEANU, RADU - Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688-1714), Edit, Academiei Bucureşti, 1970. * * * - Îndrumător în Arhivele Statului judeţu1 Argeş. Îndrumătoare arhivistice, 17, DG.A.S – Filiala A.S.J.A., Bucureşti, 1984. Autori Teodor Mavrodin, Mircea Gîlcă, Violeta Sima, Dan Pintilie, Lucian Pribeagu,
* * * - Investiţiile în economia României. 1966-1970, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1971.
IONESCU, GRIGORE - Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacuritor, Editura Academiei, Bucureşti 1981.
IORDACHE, ANASTASIE – Goleştii. Locul şi rolul lor in istoria României, Edit, Stiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1979. IORDACHE ANASTASIE - Pe urmele lui Dumitru Brătianu, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1984.
IORDACHE ANASTASIE, VLĂDUŢ, CONSTANIN, Christian Tell, 1808-1884, Edit Scrisul Românesc Craiova, 1976.
IORGA, NICOLAE – Istoria românilor, vol. I-XI, Bucureşti, 1936-1939.
IORGA, NICOLAE - Istoria românilor prin călători, Edit. Eminescu, Bucureşti, 1961.
IORGA, NICOLAE - Opere economice, ediţie îngrijită de Georgeta Penelea, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1982.
IORGA, NICOLAE - România cum era pînă la 1918, vol. 1, Edit. Minerva, Bucureşti, 1972.
* * * - Istoria învăţământului din România, vol. I (De la origini pînă la 1821) Edit. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983.
* * * - Istoria militară a poporului român, vol. 1-3, Edit. Militară, Bucureşti, 1984-1987.
* * * - Istoria Parlamentului şi a vieţii parlamentare din România pînă la 1918, Edit. Academiei, Bucureşti, 1983.
* * * - Istoria României (tratat), vol. I-IV, Edit. Academiei, Bucureşti. 1960-1964.
* * * Istoria teatrului în România, vol. I-III, Edit. Academiei, Bucureşti, 1965-1973.
KIRIŢESCU, CONSTANTIN - Istoria războiului pentru întregirea României. 1916 – 1919, ed. a II-a, 3 vol., Edit. Casei Şcoalelor, Bucureşti, f.a.
LAHOVARI, G.I. – Dicţionarul geografic al judeţului Argeş, Bucureşti, 1887.
MANOLESCU, RADU Comerţul Ţării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (Secolele XIV-XVI), Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.
* * * - Marele Mircea Voievod, Edit. Academiei, Bucuresti, 1987.
* * * - Masele populare în războiul pentru cucerirea independenţei absolute a României. 1877— 1878, Editura Politică, Bucureşti, 1979.
MIOC, DAMASCHIN, BĂLAN, Maria - Aspecte ale rentei funciare feudale în Ţara Românească..., în SAI, an VII, Bucureşti, 1965.
MUŞAT, MIRCEA, ARDELEANU, ION - De la statul geto-dac la statul român unitar, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1963.
MUSAT, MIRCEA, ARDELEANU, ION - România după Marea Unire, vol. II, partea I, 1918-1933, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.
MUSAT MIRCEA, ARDELEANU, ION - Viaţa politică în România. Partidele politice. 1918-1821, ed. a II-a, Edit. Politică, Bucureşti, 1976.
NICOLESCU, GHEORGHE - Contribuţia unităţilor militare argeşene la războiul antihitlerist în Argeş, an XX, nr. 5, Piteşti, 1985.
NOVAC, VASILE - Goleştii în revoluţia de la 1848, în Studii şi cercetări de istorie, Golesti. 1978.
OLTEANU, ŞTEFAN, ŞERBAN, CONSTANTIN - Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în evul mediu, Edit. Academiei, Bucureşti, 1969.
PASCU, ŞTEFAN – Voievodatul Transilvaniei, vol. 1-3, Editc Dacia, Cluj-Napoca, 1971-1986.
PÂRÂIANU, BARBU - Istoricul Regimentului Argeş nr. 4 scris cu ocazia jubileului de 50 de ani (1877-1927), Piteşti, 1927.
PARNUŢĂ, GHEORGHE - Istoria învăţămîntului şi gîndirea pedagogică din Ţara Românească (Sec. XVII-XIX), Edit. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971.
PÂRVAN, VASILE – Getica, Edit, Meridiane, Bucureşti, 1982. PETREANU, NICOLAE - Republica în conştiinţa poporului român, Edit. Enciclopedică română, Bucureşti, 1972.
PETRESCU, CECILIA, RĂCILĂ, EMIL, - Monografia liceului „Zinca Golescu" Piteşti, Piteşti, 1971.
PETRIC, ARON, ŢUŢUI, GHEORGHE – Unificarea mişcării muncitoare din românia, Edit. Academiei, Bucureşti, 1968.
* * * - Pictura românească în imagini, Edit. Meridiane, Bucureşti, 1976.
POP, AUGUSTIN Z.N. – Din istoria culturii argesene, Piteşti, 1965. POP, AUGUSTIN Z.N. – Istoria tipografiei în zona argeşeană şi a Oltului vestic, Piteşti, 1965.
POPA, PETRE - Piteşti 600. Memento, Piteşti, 1983.

POPA, PETRE, DICU, PAUL, VOINESCU, SILVESTRU - Pititeş 600 – pagini de isorie, în St. Com. Piteşti,1986.
POPA, PETRE – Relaţii ale zonei Argeş-Muscel cu Tronsilvania. Contribuţii argeşene la Marea Unire din 1918, în Buletinul ştiinţific al Facultăţii de Învăţămînt Pedagogic, Piteşti, 1979.
POPA, PETrE, VOINESCU, SILVESTRU, DICU, PAUL I. – Pitești (Ghid de oraş), Edit. Sport-Turism, Bucureşti, 1985.
POPESCU, RADU – Istoria domnilor Ţării Româneşti, Edit. Academiei, Bucureşti, 1963.
POPESCU-SPINENI, MARIN – România în izvoare geografice şi cartografice. Edit. Științifică şi Enciclopedică, București, 1978. PREDA, C., DICU, PAUL I. - Monede geto-dacice descoperile pe teritoriul județului Argeş, în BSNR, nr. 129-130, București, 1983. RĂCILĂ, EMIL – Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial, 1916 - 1918, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1981.
RĂDULESCU, ION Gr. – Comerţul și industria trecutul oraşului Piteşti, Piteşti, 1938.
* * * - Răscoala din 1821. Documente interne, vol. I-IV, Edit. Academiei, Bucureşti, 1959-1960.
RIZESCU, NICOLAE I. - 600 cărti argeşene, Piteşti, 1980.
* * * - România în războlui de independentă, 1877-1878, Edit. Militară, Bucureşti, 1977.
* * * - România în anii primului război mondial, Edit. Bucureşti, 1987.
ROSETTI, DINU - Observaţii arheologice privind vechimea oraşului Pitești în RMM-MIA, nr. 1, Bucureşti, 1977.
SACERDOŢEANU, AURELIAN - Începuturile orașului Pitești, în St. Com. Pitești, 1971.
SAMARIAN, POMPEI, G. - O veche monografie sanitară a Munteniei, „Topografia Ţării Româneşti", de dr. Constantin Caracaş (1800-1828), Bucureşti, 1937.
SAMARIAN, POMPEI, G. - Medicina şi farmacia în trecutul românesc, vol. 3, Bucureşti, 1938.
* * * - Situația clasei muncitoare din România. 1914-1944. Sub redacţia prof. univ. dr. N.N. Constantinescu, Edit. Politică, București, 1966.
STAN, APOSTOL, VLĂDUŢ, CONSTANTIN - Gheorghe Magheru, Edit. Științifică, Bucureşti, 1969.
STĂNESCU, FILIP B. - Monografia Liceului industrial „Textila" din municipiul Pitești, 1882-1982, Pitești, 1982.
STOICESCU, NICOLAE - Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I. Ţara Românească, vol. I- II, Bucureşti, 1970.
STOICESCU, NICOLAE - Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII, Edit. Enciclopedică Română, București, 1971.
ŞTEFĂNESCU, STEFAN - Ţara Românească de la Basarab I „întemeietorul" pînă la Mihai Viteazul, Edit. Academiei, Bucureşti, 1970.
TOTOI, GEORGETA - Rolul logofătului Ivan Norocea în viața politică a țărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în St. RI, tom. XVI, nr. 2, București, 1961.
TOTU, MARIA - Garda civică din România, Edit. Militară, București, 1976.
TUDOR, DUMITRU - Oltenia română, ed. a IV-a, Edit. Academiei, Bucureşti. 1978.
UDOR, DUMITRU N. – Contribuţii la studiul tradiţiilor mişcării muncitoreşti şi democratice din zona Argeşului, Piteşti, 1971.
TUCĂ, FLORIAN, COCIU, MIRCEA - Momente ale anilor de luptă şi jertfă, Edit. Militară, București, 1983.
URECHEANU. ION ANCU, DEACONU, GHEORGHE I. - Momente din istoria luptei revoluționare a maselor populare pe teritoriul județului Argeş, Piteşti, 1973.
URECHIA, V.A. - Istoria românilor, vol. I-XIV, Bucureşti, 1891-1902.
VLAD, NICOLAE, POPESCU, TUDOR - Monografia Liceului „Nicolae Bălcescu" din Pitești. 1866-1966, Piteşti, 1966.
VLĂDUT, CONSTANTIN - Ion Cîmpineanu, Edit. Științifică, București, 1973.
VOINESCU, SILVESTRU - Argeșeni în spiritualitatea românească, Pitești, 1980.
VOINESCU, SILVESTRU - Gheorghe Ionescu-Gion, În Buletinul ştiinţific al Facultăţii de Învăţămînt Pedagogic (din Pitești), Pitești, 1981.
VOINESCU, SILVESTRU - Scrisorile și jurnalul sergentului Ion (Ioniță) Stanciu (1877-1878), în Lupta întregului popor. Revistă română de istorie militară, nr. 2, Bucureşti, 1987, p. 44-45.
VOINESCU, SILVESTRU - Un secol de activitate corală în Piteşti, Piteşti, 1971.
XENOPOL, A.D - Istoria românilor din Dacia Traiană, ed. A III, vol. I-XIV, București, 1925-1930.

INDICE DE NUME

A

B

D

H

K

L

M

N

O

P

R

Ș

T

La întocmirea indicelui au colaborat: Nicolae Rizescu, Mihai Octavian Sachelarie și
Adriana Geantă.

PETRE POPA, PAUL DICU, SILVESTRU VOINESCU,
Istoria municipiului Pitești (The history of Pitești city),
București, Edit. Academiei, 1988, 360 p.

- Summary –

This is a first history of the municipality of Pitești, - seat of Argeș county, which is an important zone of the Socialist Republic of Romania.

Based on a rich archeologica1, numismatic, archive and bibliographical documentation the authors - Petre Popa, Paul Dicu and Silvestru Voinescu - depict, in a unitary manner, the steady evolution of this locality throughout historical times and social systems, beginning with the Early Paleolithic up to the present day.

The work consists of seven large chapters, preceded by an introductory study on the listing of this locality in the speciality literature.

The first chapter, entitled Geographical Framework, presents the particularities of the natural environment, location of the city at 44° 51'30" northern lat. and 24° 52' eastern long., at the contact area between the piedmont hills and the Romanian Plain, at the crossroad of some old comercial thoroughfares, at the confluence of the Argeș river with the Doamnei river. Some demographic data are also reported.

The second chapter, Vestiges of Ancient and Olden Times, documents the development in this geographical space, too, of the process of anthropogenesis, based on a great number of material traces specific to the beginning of the primitive commune, e.g., the pebble culture implements being particularly relevant in this respect. The continuity of human communities in the Neolithic, in the Bronze and Iron Ages on the present territory of Pitești, stands proof to the existence of the Geto-Dacians and then of the Daco-Romans. Numerous Graeco-Macedonian, Geto-Dacian, Roman and Byzantine coins have been found in the city area, where traces of the Limes Transalutanus as well as other vestiges from the period of formation of the Romanian people and language are preserved.

In the third chapter, The City of Pitești – an Important Economic, Political and Social Centre of Wallachia in the Middle Ages, ample references are made to the role of Pitești in the framework of the medieval Romanian civilization. In the economic system of Wallachia the city stood out by its trades, commerce and viticulture. For several centuries Pitești was temporarily a princely residence. It was the site of a great many political and military, internal and international events.

An adequate space is devoted to the description of the official document of May 20, 1388, issued by prince Mircea the Great (1386 -1418) which is considered to be the first documentary evidence of the medieval locality of Pitești. The authors report numerous impressions of some European personalities who passed through Pitești; they point out that the locality was registered in the medieval cartography. In the final part of this chapter, some aspects of the city's medieval culture are discussed.

The fourth chapter deals with The City of Pitești in Modern Times, highlighting on the participation of the inhabitants of Pitești in the main 19th-and early 20th-century events: the 1821 revolution, the Union of the Romanian principalities in 1859, when the modern Romanian na-

tional state was founded, the proclamation and conquest of Romania`s full State Independence in 1877-1878, the First World War, the cleareation of the Romanian unitary national state on December 1, 1918. Beginning with the modern times, Pitești was included in the great encyclopaedias and lexicons issued in different countries.

At the same time, stress is lai don the city‘s modern economic life in modern times, e.g. establishment of industrial units and financial institutions, extension of domestic tranzit and foreign trade and on its socio-political life, the assertion of some personalities, the emergence and development of the working-class and of the socialist revolutionary movement, of culture and town planning.

The fifth, sixth and seventh chapters, The Contemporary History of Pitești, cover the years 1918-1988. The first part concerns the inter-war period, 1918-1940, with emphasis on the economic, urban and cultural progress of the city, on its social and political life: the intensification of the revolutionary working-class movement after the First World War, the creation of the local organization of the Romanian Communist Party`s foundation on May, 8, 1921, the struggle against the danger of the country's fascization, of revisionism and war, the participation of the military units of Pitești in the anti-Hitlerite war, the historical act of August 23 1944, the participation of the inhabitants of Pitești in the struggle for Romania's democratization, in the reconstruction of the economy destroyed by the war and in other important political events during the 1944-1948 years. Further on, ample references document the involvement of the Municipality of Pitești in the socialist construction. of a multilaterally developed society. The city has become an important socio-economic and cultural-scientific centre of contemporary Romania, and it takes an active part in the internal and international exchange of material and spiritual assets. Of outstanding importance is the fact that in the years of socialism Pitești has grown into one of Romania's major industrial centers: chemical and petrochemical works, automobile plant, electotechemical and light industries and wood processing. It is also a well-known commercial and urban center; tourism in the area has greatly developed due to the city's highly picturesque surroundings. The Municipality of Pitești, together with its suburban communes, numbers over 220 000 inhabitants.

In conclusion the book points out that the upsurge of the many-sided development of Pitești and the city's increasing role in the country's interna land international cooperation relations have been stimulated by the working visits of the President of the Socialist Republic of Romania, Nicolae Ceaușescu.

Contents

CUPRINS

Redactor: Niculina Florea
Tehnoredactor: Magdalena Iacob
Coperta de: Eugen Stoian

Bun de tipar: 21 IV 1988 Format: 16/70x100. Coli de tipar: 22,50
C.Z. pentru biblioteci mari: {9(498.111 Pitești …,: 19 (082)
{ 308 (498.111 Pitești …,: 19 (082)
C.Z. pentru biblioteci mici: 9 (498)

c. 555 I. P. Informația
str.Brezoianu nr. 23-25
București